

19373

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΛΑΖΑΡΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΝΕΩΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

ΑΠΟ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΤΗΣ ΒΕΡΛΙΝΗΣ (1815)
ΜΕΧΡΙ ΤΩΝ ΗΜΕΡΩΝ ΜΑΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ ΣΤ' ΤΑΞΙΝ ΤΟΥ ΕΞΑΤΕΙΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1947

19370

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΝΕΩΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΛΑΖΑΡΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ

Κούρα Κίρα

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΝΕΩΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

ΑΠΟ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΤΗΣ ΒΙΕΝΝΗΣ (1815)
ΜΕΧΡΙ ΤΩΝ ΗΜΕΡΩΝ ΜΑΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ ΣΤ' ΤΑΞΙΝ ΤΟΥ ΕΞΕΤΑΣΙΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1947

ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΛΟΓΙΑ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΛΟΓΙΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΛΟΓΙΑ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΛΟΓΙΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΛΟΓΙΑ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΛΟΓΙΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τοὺς χρόνους ἀπὸ τῆς Συνθήκης τῆς Βιέννης (1815) μέχρι τῶν ἡμερῶν μας ὀνομάζομεν *Νεωτάτην ἢ Σύγχρονον Ἱστορίαν*. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν διαιροῦμεν εἰς 4 μεγάλας περιόδους, τὰς ἑξῆς:

1) Ἀπὸ τῆς Συνθήκης τῆς Βιέννης μέχρι τῶν ἐπαναστάσεων τῶν μέσων τοῦ 19ου αἰῶνος (1815—1848). Ἀφοῦ δηλαδὴ ἔπεσεν ὁ Ναπολέων καὶ ἐξέπνευσεν ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις, ἐπεκράτησαν εἰς τὴν Εὐρώπην οἱ συντηρητικοί, οἱ ὁποῖοι ἐκυβέρνησαν αὐτὴν μὲ τρόπον ἀπολυταρχικόν. Οἱ λαοὶ ὅμως εἶχον ποτισθῇ ἀπὸ τὰς ἰδέας τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, ἐπεθύμουν νὰ ἐφαρμοσθοῦν αὐταὶ εἰς τὴν διοίκησιν τῶν κρατῶν καὶ ἐξεδήλωσαν ζωηρὰν ἀντίδρασιν κατὰ τῆς ἀπολυταρχίας. Διὰ τοῦτο εἰς πολλὰ σημεῖα τῆς Εὐρώπης προεκλήθησαν ἐξεγέρσεις. Οἱ συντηρητικοὶ προσεπάθησαν νὰ καταπνίξουν τὰς λαϊκὰς ἐξεγέρσεις.

2) Ἀπὸ τῶν ἐπαναστάσεων τῶν μέσων τοῦ 19ου αἰῶνος μέχρι τοῦ Γαλλογερμανικοῦ πολέμου (1848—1870). Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν πραγματοποιεῖται ἡ ἐθνικὴ ἀποκατάστασις τῶν λαῶν, ἰδίως τῆς Ἰταλίας καὶ Γερμανίας.

3) Ἀπὸ τοῦ Γαλλογερμανικοῦ πολέμου μέχρι τοῦ Μεγάλου Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου (1870—1914). Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1870 τὰ κράτη ἤρχισαν νὰ ἐμπνέωνται ἀπὸ κατακτητικὰς διαθέσεις καὶ προσεπάθησαν νὰ δημιουργήσουν μεγάλην κράτη, ἰδίως ἔξω τῆς Εὐρώπης. Τοῦτο ὠνόμασαν Νέον Ἰμπεριαλισμόν.

4) Ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου μέχρι σήμερον (1914—σήμερον). Αἱ κατακτητικαὶ αὐταὶ διαθέσεις προεκάλεσαν ἀντιθέσεις μεταξὺ τῶν Μεγάλων δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι κατέληξαν εἰς τὸν μέγαν πόλεμον τοῦ 1914—1918, ὁ ὁποῖος ἔλαβε χαρακτῆρα Παγκοσμίου πολέμου.

Η επιλογή των μελών της Επιτροπής έγινε με βάση τα κριτήρια που ορίζονται στο άρθρο 10 του Ν. 1566/1986, όπως ισχύει, και σύμφωνα με τα αποτελέσματα της διαδικασίας που περιγράφεται στο άρθρο 11 του Ν. 1566/1986, όπως ισχύει. Η επιλογή των μελών της Επιτροπής έγινε με βάση τα κριτήρια που ορίζονται στο άρθρο 10 του Ν. 1566/1986, όπως ισχύει, και σύμφωνα με τα αποτελέσματα της διαδικασίας που περιγράφεται στο άρθρο 11 του Ν. 1566/1986, όπως ισχύει.

αρ

σφ. 207,
απο' β' παγ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗΝ ΜΕΤΑ ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΤΗΣ ΒΙΕΝΝΗΣ

ΑΝΤΙΔΡΑΣΙΣ - ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΑ ΚΙΝΗΣΙΣ

Ἡ καταστροφή τοῦ Μ. Ναπολέοντος εἰς τὸ Βατερλό ἐσήμεινε τὴν ἥτταν τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Οἱ ἐχθροὶ τῶν νέων ἰδεῶν, τὰς ὁποίας εἶχε κηρύξει ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις, ὁ παλαιὸς δηλαδὴ κόσμος, ἐπεκράτησαν καὶ ἐτακτοποίησαν τὰ πράγματα τῆς Εὐρώπης, σύμφωνα μὲ τὰς παλαιάς, τὰς προεπαναστατικὰς ἀρχάς. Αἱ νικητρίαι Δυνάμεις, Ρωσσία, Αὐστρία, Ἀγγλία καὶ Πρωσσία δὲν ἔλαβον ὑπ' ὄψιν τὰς γεωγραφικὰς συνθήκας καὶ τοὺς ἐθνικοὺς πόθους τῶν λαῶν. Διετήρησαν τὰς ξένας ἐθνότητας, τὰς ὁποίας εἶχον εἰς τὸ ἔδαφός των καὶ προσήρτησαν καὶ ἄλλας, ἐνῶ δύο μεγάλους λαοὺς, τοὺς Γερμανοὺς καὶ Ἰταλοὺς, τοὺς ἄφησαν διεσπασμένους εἰς μικρὰ κρατίδια, ἀνεξάρτητα ἀπ' ἀλλήλων, ὅπως καὶ πρὶν.

Αἱ κυβερνήσεις τῶν κρατῶν ἦσαν ἀπολυταρχικαὶ καὶ διὰ τὰ διατηρήσουν τὸ καθεστῶς αὐτό, μετεχειρίσθησαν βίαν καὶ τρομοκρατίαν, ἐπάταξαν πᾶσαν φιλελευθέραν ἐκδήλωσιν τῶν λαῶν καὶ γενικῶς ἐφρόντισαν νὰ ἐξαλείψουν πᾶν ἔχνος τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Τὸν πόλεμον αὐτὸν κατὰ παντός, τὸ ὅποιον προήρχετο ἀπὸ τὴν ἐπανάστασιν, ὀνομάζουσι εἰς τὴν ἱστορίαν Ἀντίδρασιν. Κύρια στηρίγματα τῆς ἀντιδράσεως ἦσαν αἱ κυβερνήσεις τῆς Ρωσσίας, Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας. Ἀλλὰ καὶ ἡ Ἀγγλία, τὴν ὁποίαν κατὰ τὰ ἔτη ἐκεῖνα ἐκυβέρνησε τὸ κόμμα τῶν Τόρι, καθὼς καὶ ἡ Γαλλία, συνέπραττον προθύμως μὲ τὰς ἄλλας ἀπολυταρχικὰς Δυνάμεις.

Αἱ ἰδέαι ὅμως τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως δὲν εἶχον σβῆσει. Οἱ λαοὶ παντοῦ ἐζήτουν ἐλευθερίας προσωπικὰς καὶ συνταγματικὰ πολιτεύματα, ἐπὶ πλέον δὲ οἱ ἀλύτρωτοι λαοὶ τὴν ἐθνικὴν ἀνεξαρτησίαν των, ὅπως οἱ Πολωνοί, οἱ Βέλγοι, οἱ Βαλκανικοὶ λαοὶ κτλ. Ὅσαι πάλιν χώραι ἦσαν διεσπασμέναι

εἰς μικρὰ κρατίδια, ὥπως ἡ Γερμανία καὶ ἡ Ἰταλία, ἀπῆλθον ἐθνικὴν ἐνότητα καὶ συνταγματικὸν πολίτευμα. Τὴν κίνησιν αὐτὴν τῶν λαῶν ὠνόμασαν Φιλελευθέραν κίνησιν.

ΑΙ ΣΥΜΜΑΧΙΑΙ

Οἱ κυβερνῆται καὶ οἱ διπλωμάται τῶν ἀπολυταρχικῶν Δυνάμεων, διὰ νὰ ἐπιβάλλουν τὴν ἐξουσίαν των εἰς τοὺς λαοὺς καὶ νὰ καταπνίγουν τὰς ἐξεγέρσεις αὐτῶν, συνηνώθησαν εἰς δύο συμμαχίας, τὴν λεγομένην Ἱερὰν Συμμαχίαν καὶ τὴν Πενταπλῆν.

Ἡ Ἱερὰ Συμμαχία ἔγινε κυρίως διὰ τῆς πρωτοβουλίας τοῦ τσάρου τῆς Ρωσσίας Ἀλεξάνδρου Α΄, ὁ ὁποῖος ἐπίστευεν, ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ ἐναρμονίσῃ τὰ κυριαρχικὰ δικαιώματα τῶν ἡγεμόνων πρὸς τὸν πόθον τῶν λαῶν νὰ ἀποκτήσουν ἰσότητα καὶ δικαιοσύνην. Τοῦτο ἐφαντάσθη, ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιτύχῃ, ἂν κατῴρθωνε νὰ ἐνώσῃ ἄρχοντας καὶ ἀρχομένους εἰς ἀδελφικὴν συμβίωσιν ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ χριστιανισμοῦ, καὶ συνέταξεν ὁ ἴδιος τὸ κείμενον τῆς συμμαχίας. Ἄλλ' ἡ Ἱερὰ Συμμαχία δὲν ἀπέκτησε ποτὲ τὴν σπουδαιότητα, τὴν ὅποیان ἀπέδωκαν εἰς αὐτὴν βραδύτερον.

Σημαντικώτερα ἦτο ἡ Πενταπλῆ Συμμαχία, διὰ τῆς ὁποίας αἱ νικητρίαι Δυνάμεις, Ρωσσία, Αὐστρία, Πρωσσία καὶ Ἀγγλία, εἰς τὰς ὁποίας προσετέθη καὶ ἡ Γαλλία, συνηνώθησαν εἰς συμμαχίαν καὶ ἀνέλαβον νὰ ρυθμίσουν κατὰ τοιοῦτον τρόπον τὰ πράγματα τῆς Εὐρώπης, ὥστε νὰ διατηρήσουν τὰ κεκτημένα καὶ νὰ καταπνίξουν πᾶσαν φιλελευθέραν κίνησιν τῶν λαῶν.

Ο ΜΕΤΤΕΡΝΙΧ ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΟΥ

Ψυχὴ τῆς Συμμαχίας αὐτῆς καὶ γενικῶς ὅλης τῆς ἀντιδράσεως ἦτο ὁ διαβόητος πρωθυπουργὸς τῆς Αὐστρίας Μέττερνιχ, ὁ ὁποῖος ἐπισείων διαρκῶς τὸν κίνδυνον τῆς λαϊκῆς ἐπανάστασεως κατῴρωσε νὰ κρατήσῃ τοὺς ἡγεμόνας ἠνωμένους. «Ἡ ἐπανάστασις, ἔλεγεν, εἶναι πυρκαϊά, ἡ ὁποία ἀπειλεῖ νὰ καταβροχθίσῃ τὸ πᾶν, ὕδρα, ἡ ὁποία ἔχει ἀνοικτὸν τὸν φάρυγγα, διὰ νὰ καταπῇ τὴν κοινωνικὴν τάξιν».

Εἰς τὴν Αὐστρίαν ὁ Μέττερνιχ καθιέρωσε τὴν ἀστυνομικὴν παρακολούθησιν, τὴν λογοκρισίαν καὶ τὴν καταδίωξιν τῶν φιλελευθέρων. Τὰ μέσα αὐτὰ κατάρθωσε νὰ ἐπιβάλλῃ καὶ εἰς τὰ γερμανικὰ καθὼς καὶ εἰς ἄλλα εὐρωπαϊκὰ κράτη. Εἰς τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν εἰσήγαγε τὴν ἔνοπλον ἐπέμβασιν πρὸς ἀποκατάστασιν καὶ στερέωσιν τῆς ἀπολυταρχίας, ὅπου αὕτη ἐκλονίζετο. Τὰς διπλωματικὰς καὶ διοικητικὰς αὐτὰς μεθόδους ὠνόμασαν Σύστημα Μέττερνιχ.

Η ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΑ ΚΙΝΗΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗΝ

Οἱ λαοὶ ὅμως δὲν ἐλησμόνησαν τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὅποια ὑπεσχέθη ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις καὶ παρ' ὅλην τὴν ἀπολυταρχικὴν ἀντίδρασιν δὲν ἔπαυσαν νὰ ζητοῦν ἐλεύθερον πολίτευμα, ἰσότητα καὶ δικαιοσύνην. Διὰ τοῦτο εἰς πολλὰς χώρας τῆς Εὐρώπης ἐξεδηλώθη εὐθὺς μετὰ τὴν συνθήκην τῆς Βιέννης ζωηρότατη λαϊκὴ ἐξέγερσις.

Κατὰ πρῶτον εἰς τὴν Γερμανίαν ὁ λαὸς ἐκινήθη κατὰ τῆς ἀπολυταρχίας. Δύο πόθοι τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ, ἡ ἔνωσις εἰς ἓν κράτος καὶ ἡ διοίκησις μὲ φιλελεύθερον πολίτευμα, ἔνωσις καὶ ἐλευθερία, ὅπως ἔλεγον συντόμως, ἔμειναν ἀνεκπλήρωτοι. Ἡ χώρα ἐξηκολούθει νὰ κυβερνᾶται ἀπολυταρχικῶς καὶ ἡ διάρσεις εἰς κράτη παρέμεινεν ὅπως πρὶν. Ἀντὶ τῆς ἠνωμένης Γερμανίας οἱ διπλωματὰι ἐπενόησαν τὸ πολιτικὸν κατασκεύασμα, τὴν Γερμανικὴν Ὁμοσπονδίαν, συνένωσιν δηλ. ἀσθενῆ καὶ μᾶλλον ἐπιφανειακὴν τῶν ἐπὶ μέρους γερμανικῶν κρατῶν, τὴν ὅποίαν διηύθυνε κυρίως ὁ Μέττερνιχ.

Τὴν φιλελευθέραν κίνησιν εἰς τὴν

Μέττερνιχ
(1773—1859)

Γερμανίαν ἐδημιούργησαν κυρίως οἱ διανοοῦμενοι. Φιλόσοφοι καὶ ποιηταὶ εἶχον ἐξυμνήσει τὴν ἔνωσιν, τὰ δὲ Πανεπιστήμια ἔγιναν ἐστία ἀναβρασμοῦ. Εἰς τὴν Ἰέναν ὁ περίφημος διδάσκαλος τῆς Γυμναστικῆς **Γιάν** (Jahn) ἤνωσε τοὺς σπουδαστὰς καὶ πολλοὺς παλαιοὺς πολεμιστὰς εἰς μίαν ἔνωσιν, τὴν Γερμανικὴν νεολαίαν. Τὸ παράδειγμα ἐμιμήθησαν καὶ ἄλλα Πανεπιστήμια καὶ τοιοῦτοτρόπως τὰ ἀνώτατα αὐτὰ ἐκπαιδευτικὰ ἱδρύματα ἔγιναν κέντρα ζωηρῶν φιλελευθέρων ἐκδηλώσεων. Ἀλλὰ τοῦτο προεκάλεσε τὴν ἐπέμβασιν τῆς Ὁμοσπονδίας καὶ τῶν ἐπὶ μέρους γερμανικῶν κρατῶν, τὰ ὁποῖα ἔλαβον αὐστηρότατα μέτρα, διὰ νὰ καταπνίξουν τὴν φιλελευθέραν κίνησιν. Ἀπέλυσαν καθηγητὰς, τὸν Γιάν ἐφυλάκισαν, ἀπηγόρευσαν τὴν κίνησιν τῶν νέων, ὑπέβαλον ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ εἰς λογοκρισίαν καὶ ἀπηγόρευσαν τὴν πώλησιν ὠρισμένων συγγραμμάτων. Ἡ φιλελευθέρα κίνησις κατεστάλη εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ κῶμα ἀπογοητεύσεως διήλθε δι' ὅλης τῆς χώρας.

Εἰς τὴν Ἰταλίαν ἡ κίνησις ἐξεδηλώθη ζωηρότερον δι' ἐπαναστάσεων. Τὸ Συνέδριον τῆς Βιέννης εἶχεν ἀναγνωρίσει τὴν διάσπασιν τῆς χερσονήσου εἰς 10 κράτη, ἡ Λομβαρδία καὶ ἡ Βενετία προσηρτήθησαν εἰς τὴν Αὐστροίαν, οἱ ἡγεμόνες ἐπανεκτίησαν τὰ κρατίδιά των καὶ ὅλη ἡ χώρα ἐστέναζεν ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν μεθόδων τοῦ Μέττερνιχ. Οἱ Ἰταλοὶ πατριῶται, ὅπως καὶ οἱ Γερμανοί, ἐζήτουν νὰ ἐνώσουν τὴν Ἰταλίαν εἰς ἓν κράτος ὑπὸ φιλελεύθερον πολίτευμα. Πρὸς τοῦτο οἱ Ἰταλοὶ ἵδρυσαν μυστικὸν ἐπαναστατικὸν σωματεῖον, τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη **Καρμπονάρι** (Carbonari=ἀνθρακεῖς) εἰς τὸ βασιλεῖον τῆς Νεαπόλεως περὶ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος. Σκοπὸς τοῦ σωματείου ἦτο ἡ κατάλυσις τοῦ δεσποτισμοῦ καὶ ἡ ἐγκαθίδρυσις ἐλευθέρου δημοκρατικοῦ πολιτεύματος. Οἱ τύποι, οἱ βαθμοὶ καὶ ἡ ὀνομασία τῶν μελῶν τῶν Καρμπονάρι ἐλήφθησαν ἀπὸ τὸν βίον τῶν ἀνθρακέων ὡς ἐπίσης καὶ ἐκ τῶν Ἐλευθέρων Τεκτόνων. Ἔνεκα τῆς γενικῆς δυσारेσκείας ἐναντίον τῆς πολιτικῆς καταστάσεως, ἡ ὁποία ἐπεκράτει τότε εἰς τὴν χώραν, ἡ ἐταιρεία διεδόθη καθ' ὅσας τὴν Ἰταλίαν μὲ κέντρον τὴν Νεάπολιν καὶ τὰ μέλη της ἀνῆλθον τὸ 1820 εἰς 300 χιλιάδας. Ἀλλ' αἱ ἐπαναστάσεις, τὰς ὁποίας διωργάνωσαν κυρίως οἱ Καρμπονάροι εἰς τὴν Νεάπολιν

Πεδεμόντιον.

καὶ τὸ Πεδεμόντιον, κατεπνίγησαν εἰς τὸ αἷμα διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ Μέττερνιχ, ὁ ὁποῖος ἀπέστειλεν αὐστριακὸν στρατόν.

Τὸ ἴδιον συνέβη καὶ εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Οἱ Ἰσπανοὶ ἐπανεστάτησαν κατὰ τοῦ ἀπολυταρχικοῦ ἡγεμόνος, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπανάστασιν αὐτὴν κατέπνιξε γαλλικὸς στρατὸς εἰς τὸ αἷμα τῆς.

✕ ΗΓΙΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΥ ΑΜΕΡΙΚΗΣ

Μεταλυτέραν ἐπιτυχίαν εἶχεν ἡ φιλελευθέρα κίνησις ἔξω τῆς Εὐρώπης. Γνωρίζομεν, ὅτι τὴν Ν. Ἀμερικὴν σχεδὸν ὁλόκληρον ἐκτὸς τῆς Βραζιλίας κατεῖχεν ἡ Ἰσπανία ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν γεωγραφικῶν ἀνακαλύψεων. Ἀλλ' οἱ κάτοικοι ὑπὸ τὴν καταθλιπτικὴν κυβέρνησιν τῆς Ἰσπανίας εἶχον μείνει θλιβερώς καθυστερημένοι μὲ ἀσημαντόν μόρφωσιν.

Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος τῶν βορείων Ἀμερικανῶν καὶ τῶν ἰδεῶν τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἤρχισεν ἡ πρώτη ἀφύπνισις τῶν ἀποίκων. Λόγοι ἠκούσθησαν, ἄρθρα ἐγράφησαν κατὰ τῶν μεθόδων τῆς διοικήσεως τῆς μητροπόλεως καὶ τέλος οἱ ἄποικοι ἐξηγέρθησαν κατὰ τῆς μητροπόλεως καὶ μετὰ μακρὸν καὶ σκληρὸν ἀγῶνα ἀπέκτησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Κολομβία, Βολιβία, Χιλή, Ἀργεντινὴ, Παραγουάη κτλ. ὠργανώθησαν εἰς δημοκρατίας (1820), ἐνῶ ἡ Βραζιλία ἀπεσπᾶτο ἀπὸ τὴν Πορτογαλίαν καὶ ἀπετέλει συνταγματικὴν μοναρχίαν ὑπὸ τὸν Δὸν Πέτρον, υἱὸν τοῦ βασιλέως τῆς Πορτογαλίας (1822). Δὲν ἐπέτυχεν ὅμως ἡ προσπάθεια πολλῶν πατριωτῶν νὰ ἐνώσουν τὰς Νοτιοαμερικανικὰς δημοκρατίας εἰς Ὁμοσπονδίαν, κατὰ τὸ σύστημα τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς.

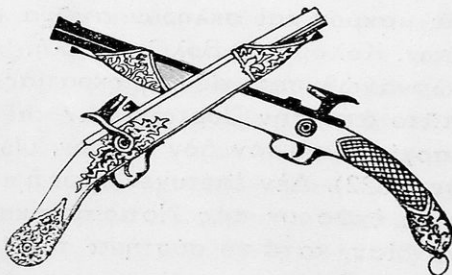
Μονρόε (1758—1831)

Πέμπτος Πρόεδρος τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν, ἐπὶ δύο κατὰ σειρὰν τετραετίας, 1816—1820 καὶ 1820—1824.

ΤΟ ΔΟΓΜΑ ΤΟΥ ΜΟΝΡΟΕ

Ἡ Ἱερὰ Συμμαχία καὶ ἡ Πενταπλὴ συνεζήτησαν σοβαρῶς τὴν ἔνοπλον ἐπέμβασιν καὶ εἰς τὴν Ν. Ἀμερικὴν. Ἀλλὰ τότε ἐπῆλθε τὸ πρῶτον ρήγμα εἰς τὰς τάξεις της. Ἡ Ἀγγλία εἶχεν ἐντελῶς ἀντίθετα συμφέροντα. Διὰ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ν. Ἀμερικῆς ἠνολίγετο εὐρύτατον ἔδαφος εἰς τὸ ἀγγλικὸν ἐμπόριον. Κυρίως ὅμως ὑπῆρξε σθεναρὰ ἡ στάσις τῆς Β. Ἀμερικῆς. Ὁ Πρόεδρος τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν Μονρόε ἀνεγνώρισε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ν. Ἀμερικῆς (1822) καὶ διὰ προκηρύξεως, 1822 ἡ ὁποία ἔμεινεν ἱστορικὴ, ἐδήλωσεν ὅτι: 1) Δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τὰς Εὐρωπαϊκὰς Δυνάμεις νὰ ἐπεμβαίνουν εἰς τὴν ἀμερικανικὴν ἡπειρον δι' ἀποικιακοὺς σκοποὺς. 2) Αἱ Ἠνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς θὰ μείνουν μακρὰν τῶν πολέμων μεταξὺ τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, ἐκτὸς ἂν τὰ δικαιώματα αὐτῶν ἀπειληθοῦν σοβαρῶς καὶ 3) Αἱ Ἠνωμέναι Πολιτεῖαι δὲν θὰ ἐπεμβαίνουν εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ὑποθέσεις τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων. Τοῦτο ἐσήμαινεν, ὅτι πᾶσα εὐρωπαϊκὴ ἐπέμβασις θὰ εὕρῃ ἀντιμετώπους τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας. Αὐτὸ εἶναι τὸ περίφημον Δόγμα τοῦ Μονρόε.

Ἀλλὰ τὴν πλήρη ἐξάρθρωσιν τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας καὶ τῆς Πενταπλῆς ἐπέφερε κυρίως ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις. Μετὰ τὴν Ἀγγλίαν καὶ ἡ Ρωσσία ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Μέττερνιχ καὶ ἀκολουθεῖ ἰδίαν πολιτικὴν εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων. Τοιοῦτοτρόπως ἡ δύναμις τοῦ Μέττερνιχ ἴσχυσεν ἐπὶ ὀκτῶ ἔτη (1815—1823).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Η ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΑ ΚΙΝΗΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΒΑΛΚΑΝΙΚΗΝ

ΤΟ ΤΟΥΡΚΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Ἐνῶ εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅπως εἶδομεν, εἶχον κατισχύσει οἱ ἀπολυταρχικοὶ ἡγεμόνες καὶ εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς χώρας εἶχεν ἐπιβληθῇ τὸ σύστημα τοῦ Μέττερνιχ, εἰς τὴν Βαλκανικὴν χερσονήσον οἱ λαοὶ ἐστέναζον ὑπὸ ἀπολυταρχικὸν ζυγὸν ἀσυγκρίτως βαρύτερον, τὸν ζυγὸν τοῦ σουλτάνου. Ὁ σουλτάνος ἐκυβέρνηα κατὰ τὸ παλαιὸν μεσαιωνικὸν σύστημα καὶ κατέπνιγε πᾶσαν τάσιν πρὸς πρόοδον καὶ πᾶσαν κίνησιν πρὸς ἐθνικὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν ὑποδοῦλων λαῶν.

Ἄλλ' ἤδη ἀπὸ τοῦ 18ου αἰῶνος ἐφάνη, ὅτι ἡ Ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία δὲν εἶχε τὴν δύναμιν νὰ συγκρατήσῃ τὰς ἀπειράντους κατακτήσεις της. Ὁ σουλτάνος δὲν εἶχε χρήματα, διὰ νὰ κινητοποιήσῃ τὸν στρατὸν του, τὸ δὲ παλαιὸν στρατιωτικὸν σύστημα τῶν Τούρκων εἶχε παραλύσει. Τὰ διαβόητα τάγματα τῶν Γενιτσάρων ἦσαν μᾶλλον πληγὴ διὰ τὴν ἐξουσίαν καὶ οἱ στρατῶνες τῶν διαρκὲς ἐστία στασιαστικῶν κινημάτων.

Μερικοὶ σουλτάνοι ἐσκέφθησαν νὰ μεταρρυθμίσουν τὸ κράτος τῶν εἰσάγοντες τὴν πεφωτισμένην δεσποτείαν κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς Πρωσσίας καὶ ἄλλων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν καὶ ἐπιφέροντες εὐρείας οἰκονομικὰς καὶ στρατιωτικὰς μεταρρυθμίσεις. Ἰδίως ἐπεθύμουν νὰ καταργήσουν τὰ ἀπειθάρχητα τάγματα τῶν Γενιτσάρων καὶ νὰ δημιουργήσουν νεώτερον στρατὸν καὶ διὰ ριζικῶν διοικητικῶν, δικαστικῶν καὶ οἰκονομικῶν μεταρρυθμίσεων νὰ ἐξευρωπαϊσούν τὴν Τουρκίαν. Ἀλλὰ τὰς προσπάθειας αὐτὰς ἐματαίωσαν οἱ παλαιότουρκοι, οἱ οὐλεμάδες (ιερωμένοι) καὶ οἱ Γενίτσαροι. Συγχρόνως πολλοὶ ἰσχυροὶ σατράπαι ἐκμεταλλευόμενοι τὴν ἀδυναμίαν τῆς Πύλης ἐπεχείρησαν νὰ ἀποσπασθοῦν ἀπὸ τὸ κέντρον καὶ νὰ δημιουργήσουν ἰδικὰ τῶν κρατῆ. Τοιοῦτοι ἦσαν ὁ Ἀλῆ πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων,

ὁ Πεσβάνογλου, πασᾶς τοῦ Βιδινίου, καὶ ὁ Μεχμέτ Ἀλῆς τῆς Αἰγύπτου.

Τοιοιτοτρόπως ἐφαίνετο, ὅτι τὸ κράτος τοῦ σουλτάνου δὲν ἦτο δυνατόν νά ζήσῃ πολὺ καὶ οἱ διπλωμάται τῆς Εὐρώπης ἤρχισαν νά σκέπτονται νά ἐπωφεληθοῦν τὴν πλουσίαν κληρονομίαν.

Ἦρχισε λοιπὸν νά γίνεται ζωηρότερος ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν Εὐρωπαίων περὶ τὴν Τουρκίαν καὶ ἐκάστη Δύναμις ἐπέδωκε τὸ συμφέρον τῆς. Ἀλλ' ἀπὸ τὸν ἀνταγωνισμὸν αὐτὸν προήλθον δύο ἀντίθετα γεγονότα. Ἀφ' ἐνὸς παρετάθη ἡ ζωὴ τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἀφ' ἑτέρου οἱ χριστιανικοὶ λαοί, οἱ ὑποδουλωμένοι εἰς τοὺς Τούρκους, ὁ εἰς κατόπιν τοῦ ἄλλου ἀπέκτησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των.

Η ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ ΤΗΣ ΣΕΡΒΙΑΣ

Πρῶτοι οἱ Ἕλληνες, καθὼς γνωρίζομεν, δι' ἐπανειλημμένων ἐξεγέρσεων κατὰ τοῦ σουλτάνου εἶχον προσπαθήσει νά ἀποκτήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Τὰ κινήματα ὅμως ἐκεῖνα, κακῶς παρασκευασθέντα καὶ γενόμενα ἀντικείμενον ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἰσχυρῶν, δὲν ἐπέτυχον. Τοὺς Ἕλληνας ἠκολούθησαν οἱ Σέρβοι.

Οἱ Σέρβοι πιεζόμενοι ἀπὸ τὰς βιαιότητας τῶν Γενιτσάρων καὶ τῶν Ἀλβανῶν ἐξηγέρθησαν τὸ 1803. Ἀρχηγὸν εἶχον ἓνα εὐκατάστατον χωρικόν, πρῶν ὑπαξιωματικὸν εἰς τὸν αὐστριακὸν στρατόν, τραχὺν καὶ ἐνεργητικόν, μὲ γιγάντιον ἀνάστημα, ὀνομαστὸν διὰ τὴν σωματικὴν του δύναμιν καὶ τὸ θάρρος του, τὸν περίφημον **Καραγεώργην**. Ὁ Καραγεώργης εἶχε μεγάλας ἐπιτυχίας. Ἐντὸς τριῶν μηνῶν ἐκυρίευσεν ὅλας τὰς πόλεις καὶ τὰ ὄχυρά, ἐξεδίωξε τοὺς Γενιτσάρους καὶ ἐφόνευσε πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς των. Ἡ Τουρκία ἦτο ἀπῆσχολημένη εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Ρωσσίας καὶ δὲν διέθετε δυνάμεις, διὰ νά καταπνίξῃ τὸ κίνημα. Τὸ 1813 ὅμως τρεῖς τουρκικοὶ στρατοὶ εἰσέβαλον εἰς τὴν Σερβίαν καὶ μετὰ αἱματηρότατον ἀγῶνα καὶ φοβεράς βιαιοπραγίας οἱ Τοῦρκοι ὑπεχρέωσαν πάλιν τοὺς Σέρβους εἰς ὑποταγὴν. Ὁ Καραγεώργης μὲ πολλοὺς συμπολεμιστάς του κατέφυγεν εἰς τὴν Οὐγγαρίαν.

Αἱ τουρκικαὶ ἀγριότητες προεκάλεσαν νέαν ἐξέγερσιν τῶν

Σέρβων τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1815. Τώρα ἀρχηγὸς τῶν Σέρβων ἦτο ὁ Μίλος Ὀβρένοβιτς, πλούσιος ζωέμπορος, ἀντίπαλος τοῦ Καραγεώργη, πονηρὸς καὶ διπλωματικώτατος. Ἡ Σερβία πάλιν ἐντὸς ὀλίγου ἦτο ἐλευθέρα, ἡ δὲ Τουρκία φοβουμένη ἐπέμβασιν τῆς Ρωσσίας, ἐπροτίμησε νὰ συνεννοηθῇ μὲ τοὺς ἐπανάστατας. Ἀνεγνώρισε τὸν Ὀβρένοβιτς ὡς ἀνώτατον ἄρχοντα τῶν Σέρβων καὶ ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸν νὰ κυβερνᾷ τὴν χώραν μὲ συμβούλιον ἀπὸ δέκα αἰρετοὺς προκρίτους.

Τέλος ἡ Τουρκία διὰ τῆς συνθήκης τῆς Ἀδριανουπόλεως τὸ 1829, μετὰ τὸν νέον ρωσσοτουρκικὸν πόλεμον ἀνεγνώρισε τὴν αὐτονομίαν τῆς Σερβίας. Ἀπὸ τότε ἡ Σερβία ἔγινεν ἡγεμονία, ὑποτελὴς εἰς τὸν σουλτάνον, ἀλλ' ἡ χώρα οὐσιαστικῶς εἶχεν ἀποκτήσει τὴν ἀνεξαρτησίαν της.

Η ΚΙΝΗΣΙΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Οἱ Ἕλληνες, οἱ ὅποιοι ἀπετέλουν τὸν ἀνθηρότερον πληθυσμὸν τῆς Βαλκανικῆς, τῶν παραλίων τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου διὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν μόρφωσιν των, οὐδέποτε ἔπαυσαν νὰ πιστεύουν εἰς τὴν ἐθνικὴν ἀποκατάστασιν. Ἀλλὰ κατ' ἀρχὰς τὴν ἐλευθερίαν των ἤλπισαν, ὅτι θὰ ἐπετύγχανον διὰ τῆς βοηθείας τῶν ξένων. Ὅταν ὁμως ἐπέισθησαν, ὅτι οἱ ξένοι μόνον εἰς τὰ συμφέροντά των ἀπέβλεπον καὶ μετεχειρίζοντο αὐτοὺς ὡς ὄργανα διὰ τοὺς σκοποὺς των, ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιδιώξουν τὴν ἀπελευθέρωσιν των μὲ τὰς ἰδίας τῶν δυνάμεις. Τὴν ἰδέαν αὐτὴν ἐνίσχυσαν εἰς τὸ ὑποδουλωμένον γένος οἱ ἡρωικοὶ ἀγῶνες τῶν Σουλιωτῶν κατὰ τοῦ τυράννου τῶν Ἰωαννίνων Ἀλῆ πασᾶ.

Διὰ τοῦτο ἤρχισε κίνησις ζωηροτάτη εἰς ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ ἐλληνισμοῦ καὶ εἰς τὰ πλεον ἀπόκεντρα, ἰδρύθη δέ, ὅπως γνωρίζομεν, ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία, ἡ ὁποία ἦτο ἡ ἐνσάρκωσις τοῦ πόθου τῶν Ἑλλήνων περὶ ἀνεξαρτησίας. Τὸ ἔθνος σύσσωμον ἔλαβε τὴν ἀπόφασιν νὰ ὀργανώσῃ τὴν ἐξέγερσιν κατὰ τοῦ σουλτάνου καὶ νὰ ἀγωνισθῇ μόνον του διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν. Ἡ Ἑταιρεία κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ ἀγῶνος εἶχε λάβει τεραστίας διαστάσεις καὶ ἠρίθμει μεταξὺ τῶν μελῶν της ὅ,τι ἐκλεκτὸν εἶχε νὰ ἐπιδείξῃ τὸ ἔθνος.

Ο ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ ΑΡΧΗΓΟΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Ἄλλ' ἢ Ἑταιρεία κατ' οὐσίαν ἦτο ἀκέφαλος καὶ διταν πλέον εἶχεν ἐξαπλωθῇ παντοῦ, οἱ ἰδρυταὶ τῆς ἡσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην νὰ ἀναθέσουν τὴν ἀρχηγίαν εἰς ἄνθρωπον ἐμπνέοντα σεβασμὸν καὶ ἐμπιστοσύνην. Τὸ 1819 λοιπὸν ἔστειλαν εἰς τὴν Πετρούπολιν τὸν Ξάνθον, διὰ νὰ προσφέρῃ τὴν ἀρχὴν τῆς Ἑταιρείας εἰς τὸν Καποδίστριαν, τὸν Ἑλληνα ὑπουργὸν τοῦ τσάρου. Ἄλλ' ἡ στιγμή ἦτο ἀκατάλληλος. Πρὸ ὀλίγου εἶχεν ἐκραγῇ ἐπανάστασις εἰς τὴν Ἰσπανίαν καὶ οἱ διπλωμάται τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας ἐλάβανον μέτρα πρὸς κατάπνιξιν τοῦ φιλελευθέρου κινήματος. Ὁ Καποδίστριας δὲν ἐδέχθη τὴν ἀρχηγίαν τῆς Ἑταιρείας καὶ ὁ Ξάνθος ἐστράφη πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην.

Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης (1792—1828) κατήγετο ἀπὸ ἀρχαίαν φαναριωτικὴν οἰκογένειαν, ἡ ὁποία ἀνῆγε τὴν ἀρχὴν τῆς εἰς τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους. Ὁ πάππος τοῦ ἐχρημάτισε διερμηνεὺς τῆς Πύλης καὶ ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας, ὁ δὲ πατὴρ τοῦ διωρίσθη ἡγεμὼν τῆς Μολδαβίας. Ἐπειδὴ ὁμοῦς ὁ Ὑψηλάντης ἐξυπηρέτησε τὰ ρωσσικὰ συμφέροντα, ἐγένεν ὑποπτος εἰς τὸν σουλτάνον, ἠναγκάσθη νὰ δραπετεύσῃ καὶ μὲ τὴν οἰκογένειάν του κατέφυγεν εἰς τὴν Ρωσσίαν. Ὁ μεγαλύτερος υἱὸς τοῦ Ἀλέξανδρος διέπρεψεν εἰς τοὺς πολέμους τῆς Ρωσσίας κατὰ τοῦ Ναπολέοντος καὶ εἰς τὴν μάχην τῆς Λειψίας ἀπεκόπη ἡ δεξιὰ τοῦ χεῖρ. Ἐφερε τὸν τίτλον τοῦ πρίγκιπος καὶ τὸν βαθμὸν τοῦ στρατηγοῦ, ἦτο δὲ ὑπασπιστὴς τοῦ τσάρου. Ὁ Ὑψηλάντης ἦτο ἀνδρεῖος καὶ ἰδεολόγος, ἀλλὰ εὐπιστος καὶ μὲ ὀλίγην πείραν τοῦ κόσμου. Αἱ μεγάλαι ὑποσχέσεις τοῦ Ξάνθου καὶ ἡ φήμῃ τῆς Ἑταιρείας ἔπεισαν τὸν πρίγκιπα, ὅτι ἐχρειάζετο μόνον διεύθυνσις ἰσχυρὰ καὶ ἐνιαία, διὰ νὰ προέλθουν μεγάλα ἀποτελέσματα. Καὶ ὁ Καποδίστριας, τὸν ὁποῖον συνεβουλεύθη ἦτο σύμφωνος εἰς αὐτό.

Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης
(1792—1828)

Ὁ Ὑψηλάντης, ἀφοῦ ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν, ἤρχισε νὰ ἐργάζεται μὲ ζήλον καὶ δραστηριότητα. Δὲν ἀντελήφθη ὅμως τὴν πραγματικὴν κατάστασιν, ὅτι δηλαδὴ καμμία σοβαρὰ προετοιμασία δὲν ὑπῆρχε διὰ τὸν ἀγῶνα, ἀλλὰ μόνον ἀκράτητος ἐνθουσιασμός καὶ κινήσεις ἰσχυρὰ ἀνὰ τὸ πανελλήνιον καὶ ἀναμονή, ὅτι κάτι μέγα πρόκειται νὰ συμβῇ.

ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΤΩΝ ΕΜΠΟΛΕΜΩΝ

αὐτὸ 92

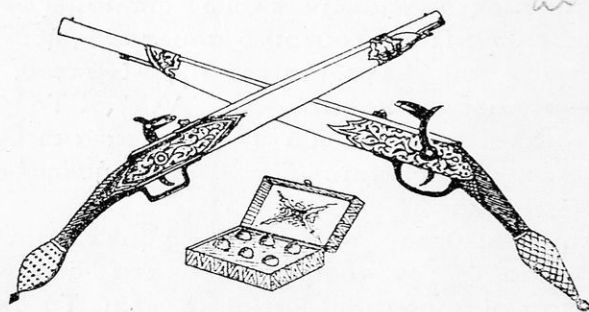
Μολονότι ἡ στρατιωτικὴ δύναμις τῆς Τουρκίας εὐρίσκετο ἐν παραλύσει, τὸ πυροβολικόν τῆς ἦτο ὀλίγον καὶ κακόν, τὸ δὲ ἱππικόν ἦτο ἀκατάλληλον διὰ χώραν ὀρεινὴν ὅπως ἦτο ἡ Ἑλλάς, οἱ δὲ Γενίτσαροι δὲν ἦσαν πλέον οἱ φοβεροὶ πολεμισταὶ τοῦ 15ου καὶ 16ου αἰῶνος, ἡ Τουρκία ἐξηκολούθει νὰ εἶναι μεγάλη καὶ ἰσχυρὰ αὐτοκρατορία καὶ ἡδύνατο νὰ κινητοποιήσῃ πολυαριθμώτατα στρατεύματα.

Μεγάλην σημασίαν διὰ τὸν ἀγῶνα εἶχε τὸ μέγα πλῆθος τῶν φρουρίων, τὰ ὅποια οἱ Τοῦρκοι κατεῖχον εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλὰ πάντα ἀνεξαιρέτως ἦσαν παρημελημένα καὶ δὲν εἶχον οὔτε πολεμεφόδια οὔτε τροφὰς ἀρκετάς. Ὁ στόλος ἀφ' ἑτέρου, ὁ ὅποιος ἀπετέλει δύναμιν ἀξιόλογον, καὶ αὐτὸς ἦτο παρημελημένος. Εἰς τὸν ναύσταθμον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπῆρχε σημαντικὸς ἀριθμὸς πολεμικῶν πλοίων ὠπλισμένων μὲ μέγαν ἀριθμὸν τηλεβόλων. Πλὴν τούτου ὁ σουλτάνος ἡδύνατο νὰ διαθέσῃ τὸ ναυτικόν τοῦ Ἀλγερίου καὶ τῆς Αἰγύπτου, τὸ ὅποιον ἦτο εἰς πολὺ καλυτέραν κατάστασιν. Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι δὲν ὑπῆρξαν ποτὲ καλοὶ ναυτικοί. Τὰ πληρώματα ἀπετελοῦντο ἀπὸ ξένους τυχοδιώκτας, οἱ ὅποιοι ἦσαν ὀλίγον ἡσκημένοι καὶ ἐχειρίζοντο τὰ πλοῖα κακῶς.

Οἱ Ἕλληνες διέθετον ἀσθενεστάτας δυνάμεις ἀπέναντι τοῦ τουρκικοῦ κολοσσοῦ. Τὸν πυρῆνα τῆς κατὰ ξηρὰν δυνάμεως τῶν ἀπετέλεσαν οἱ ἄρματολοι καὶ οἱ κλέφται. Τὰ ὅπλα τῶν πολεμιστῶν τῆς ἐπαναστάσεως ἦσαν ποικίλα. Τὸ συνηθέστερον ὅπλον ἦτο τὸ ἐφωδιασμένον μὲ πυριτόλιθον (τσακμακόπετρα) καὶ εἶχε βραχεῖαν κάννην. Ἡ τακτικὴ τῶν κλεφτῶν διέφερε πολὺ ἀπὸ τὴν τακτικὴν τῶν εὐρωπαϊκῶν στρατευμάτων. Ὅταν προσήγγιζεν ὁ ἐχθρὸς, οἱ κλέφται διεσκορπίζοντο καὶ ὁ καθείς

ἐξ αὐτῶν ἐζήτει κρύπτῃν ἢ θάμνον ἢ βράχον ἢ ἄλλον κατάλληλον τόπον ἐνέδρας, ὁπόθεν ἐπυροβόλει κατὰ τῶν Τούρκων. Ὅπου ἔμενον πολλοί, κατεσκευάζον ἡμισεληνοειδῆ ὀχυρώματα, τὰ λεγόμενα ταμπούρια, ὅπισθεν τῶν ὁποίων ἐκρύπτοντο, διὰ νὰ δεχθοῦν μὲ αἰφνιδιαστικὸν πῦρ τὸν πλησιάζοντα ἐχθρόν. Ὁ πρῶτος ἐλληνικὸς στρατὸς εἶχεν ἔν σπουδαῖον ἐλάττωμα, τὴν ἔλλειψιν πειθαρχίας. Ἀλλ' ὁ στρατὸς αὐτὸς εἶχε μεγάλα προτερήματα, τὴν ἀντοχὴν καὶ ὀλιγάρκειαν καὶ πρὸ πάντων ἐνθουσιασμόν καὶ αὐτοθυσίαν παραδειγματικὴν.

Κατὰ τοῦ τουρκικοῦ στόλου οἱ Ἕλληνες διέθετον μόνον τοὺς πάρωνας τῆς Ὑδρας, τῶν Σπετσῶν καὶ τῶν Ψαρῶν, δηλαδὴ τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, τὰ ἐξωπλισμένα διὰ τηλεβόλων. Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ εἶχον ἀσύγκριτον ὑπεροχὴν ἀπέναντι τῶν Τούρκων, τὰ δὲ κατορθώματά των δύνανται νὰ συγκριθοῦν πρὸς τὰ ἥρωικά κατορθώματα τῶν προγόνων μας, οἱ ὅποιοι καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἱστορίας μας ἦσαν ἀσυναγώνιστοι ναυτικοί. Τὸ πυρπολικὸν ἦτο ἐπικίνδυνον ὄπλον εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ ἔκαμαν ἀξιόλογον χρῆσιν τῶν πυρπολικῶν, ἐπροξένησαν μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὰ ἐχθρικά πλοῖα καὶ ἐτρομοκράτουν τὸν τουρκικὸν στόλον.

Πιστόλες καὶ σφαῖρες τῶν χρόνων τῆς Ἐπαναστάσεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Η ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

Η ΕΞΕΓΕΡΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΒΛΑΧΙΑΝ ΚΑΙ ΜΟΛΔΑΒΙΑΝ

Ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία δὲν εἶχεν ὀρίσει τὸν χρόνον, κατὰ τὸν ὁποῖον θὰ ἤρχιζεν ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ γεγονὸς μεγάλης σημασίας ἐπέσπευσε τὴν ἔκρηξιν αὐτῆς. Ὁ Ἀλῆς τῶν Ἰωαννίνων ἦλθεν εἰς ρῆξιν πρὸς τὸν σουλτάνον, ἐστάσισε καὶ ἐκάλεσε τοὺς Ἕλληνας εἰς βοήθειαν. Ἐκεῖνοι ὁμῶς ἐσκέφθησαν νὰ ἐπωφεληθοῦν μόνον τὸν ἐμφύλιον πόλεμον τῶν Μωαμεθανῶν. Τότε ὁ Ὑψηλάντης ἔλαβεν ἀπεριόριστον ἄδειαν ἀπὸ τὸν τσάρον, κατῆλθεν εἰς τὴν Ὁδησσὸν καὶ εἰς σύσκεψιν τῶν Φιλικῶν ἀπεφάσισαν νὰ ἀρχίσουν τὸν ἀγῶνα ἀπὸ τὴν Μολδαβίαν καὶ Βλαχίαν.

Οἱ λόγοι τῆς προτιμήσεως τῶν παραδουναβίων ἡγεμονιῶν ἦσαν οἱ ἑξῆς : Πρῶτον αἱ ἡγεμονίαι ἐθεωροῦντο ὡς ἄλλη Ἑλλάς, διότι ἡγεμόνες καὶ αὐλικοὶ ἦσαν Ἕλληνες, ἡ ἀνωτέρα κοινωνία ἀπετελεῖτο κυρίως ἀπὸ Ἕλληνας, οἱ δὲ κάτοικοι ὡς ὁμόδοξοι θὰ ὑπεστήριζον προθύμως τὸ κίνημα. Δεύτερον οἱ Φιλικοὶ εἶχον τὴν βεβαιότητα, ὅτι θὰ συνέπραττον οἱ μισθοφόροι στρατιῶται, οἱ εὐρισκόμενοι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἡγεμόνων καὶ τῶν ἐντοπίων ἀρχόντων. Οὗτοι ἦσαν χριστιανοὶ διαφόρων ἐθνότητων, Σέρβοι, Βούλγαροι, Ἕλληνες, ὀνομαζόμενοι διὰ τοῦ κοινοῦ ὀνόματος Ἀρβανῖται. Τρίτον δὲν ὑπῆρχε τουρκικὸς στρατὸς εἰς τὰς ἡγεμονίας καὶ κατὰ τὰς συνθήκας ἔπρεπεν ἡ Τουρκία, διὰ νὰ εἰσαγάγῃ στρατὸν εἰς αὐτάς, νὰ ζητήσῃ τὴν συγκατάθεσιν τῆς Ρωσσίας. Τέταρτον ὁ τουρκικὸς στρατὸς θὰ συνεκεντρώνετο εἰς τὸν Δούναβιν καὶ τοιοῦτοτρόπως θὰ ἦτο εὐκολωτέρα ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα.

Τὴν 22 Φεβρουαρίου 1821 ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης διέβη τὸν Προῦθον, παραπόταμον τοῦ Δουνάβεως, συνοδευόμενος ὑπὸ 200 ἀνδρῶν, τῶν ὁποίων οἱ πλεῖστοι εἶχον ὑπηρετήσει εἰς τὸν ρωσσικὸν στρατὸν, καὶ περὶ τὴν ἑσπέραν εἰσῆλθεν εἰς Ἰά-

σιον, πρωτεύουσαν τῆς Μολδαβίας. Ὁ ἡγεμὼν **Μιχαήλ Σοῦ-**
1821 τσος, θερμὸς ὁπαδὸς τῆς Ἑταιρείας, ἐνισχύσας αὐτὴν καὶ διὰ
 χρημάτων, καθὼς καὶ οἱ κάτοικοι ἐδέχθησαν αὐτὸν μὲ μεγάλ-
 ον ἐνθουσιασμόν. Οἱ ὀπλοφόροι Ἀρβανῖται τῆς πόλεως καὶ
 ἡ φρουρὰ τοῦ ἡγεμόνος ἐτάχθησαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ὑψη-
 λάντου. Ἐπίσης πολλοὶ μαθηταί, πλήρεις ἐνθουσιασμοῦ προσ-
 ῆλθον εἰς τὰς τάξεις τοῦ ἐπαναστατικοῦ στρατοῦ. Ἐκεῖθεν ὁ
 Ὑψηλάντης ἐδημοσίευσε προκήρυξιν ἐνθουσιώδη πρὸς τοὺς Ἑλ-
 ληνας, εἰς τὴν ὁποίαν ἔλεγε: «Κινηθῆτε, ἀδελφοί, καὶ θέλετε ἰδεῖ
 μίαν κραταιὰν δύναμιν νὰ ὑπερασπισθῇ τὰ δίκαιά μας».

Ἀλλὰ δὲν ἤργησε νὰ ἀποδειχθῇ, ὅτι ἡ Μολδοβλαχία δὲν
 ἦτο ὁ κατάλληλος τόπος διὰ τὸν ἐλληνικὸν ἀγῶνα. Οἱ κάτοι-
 κοὶ ἐφάνησαν ἀδιάφοροι πρὸς τὸ ἐλληνικὸν κίνημα, ὁ δὲ στρα-
 τὸς τῶν Ἀρβανιτῶν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐστηρίχθη ἡ Ἑταιρεία ἦτο
 κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνοργάνωτος συρφετός, μὴ ἔχων ἀνώτερον
 ἠθικὸν ἐλατήριον.

Ὁ Ὑψηλάντης ἐπροχώρησε βραδέως πρὸς τὴν Βλαχίαν.
 Εἰς Φωξάνην, μεθοριακὴν πόλιν μεταξὺ Βλαχίας καὶ Μολ-
 δαβίας, ἡ δύναμις του ἐνισχύθη σημαντικῶς διὰ τῆς προσελεύ-
 σεως νέων ὀπλαρχηγῶν. Ἐκεῖ κατηρτίσθη καὶ ὁ Ἰερόδολος.
 Πεντακόσιοι δηλαδὴ νέοι τῶν εὐγενεστάτων οἴκων, τῶν
 ὁποίων πολλοὶ σπουδασταὶ εὐρωπαϊκῶν Πανεπιστημίων, ἀπε-
 τέλεσαν ἰδιαίτερον σῶμα. Τὸ σῶμα τῶν διεκρίνετο διὰ τὴν πει-
 θαρλίαν καὶ ἀπετέλεσε τὸν πυρῆνα τοῦ στρατοῦ τοῦ Ὑψηλάν-
 του. Μετὰ τέσσαρας ἑβδομάδας ὁ Ὑψηλάντης εἰσῆλθεν εἰς τὸ
 Βουκουρέστιον (28 Μαρτίου).

ΑΠΟΤΥΧΙΑ ΤΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ

Ἡ αἴγλη, ἡ ὁποία περιέβαλε κατ' ἀρχὰς τὸ κίνημα τοῦ
 πρίγκιπος, διελύετο ταχέως. Εἶχον παρέλθει πέντε ἑβδομάδες,
 ἀφ' οὔτου ὁ Ὑψηλάντης διέβη τὸν Προῦθον, καὶ ἡ ρωσικὴ σύμ-
 πραξις, τὴν ὁποίαν ὑπεσχέθη, δὲν ἐπραγματοποιεῖτο. Ὡς κε-
 ραυνὸς δὲ ἔπεσαν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του δύο σημαντικὰ γεγο-
 νότα, ἡ ἀποκήρυξις τοῦ κινήματος ὑπὸ τῆς Ρωσσίας καὶ
 ὁ ἀφορισμὸς τοῦ Πατριάρχου. Ὁ τσάρος δηλ. Ἀλέξανδρος,
 διὰ νὰ δείξῃ τὴν πίστιν του εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς Ἱερᾶς Συμμα-

χίας και διὰ τὴν διαφεύσῃ τὴν κρατοῦσαν ὑποψίαν, ὅτι ἡ Ρωσσία ὑπέθαλπε τὸ κίνημα τοῦ Ὑψηλάντου, ἀπεκήρυξεν αὐτὸ ἐπισημως, διέταξε νὰ διαγράψουν τὸ ὄνομα τοῦ Ὑψηλάντου ἀπὸ τὸν κατάλογον τῶν Ρώσων ἀξιωματικῶν καὶ ἐδήλωσεν εἰς τὸ Διβάνιον διὰ τοῦ ἐν Κων/πόλει πρέσβεώς του, ὅτι ἡ ρωσικὴ

πολιτικὴ εἶναι ξένη πρὸς τὸ κίνημα τοῦ Ὑψηλάντου. Ὁ Πατριάρχης πιεζόμενος ὑπὸ τοῦ σουλτάνου ἀφώρισε τὸν Ὑψηλάντην καὶ τὸν Ὁσποδάρν (ἡγεμόνα) τῆς Μολδαβίας Μιχ. Σοῦτισον.

Ἡ Ρωσσία ἐπέτρεψε τὴν εἰσόδον τουρκικῶν στρατευμάτων

εις τὰς ἡγεμονίας καὶ οἱ Τοῦρκοι εἰσῆλθον ἀπὸ τρία σημεῖα. Ἐντὸς ὀλίγου χρόνου ὁ τουρκικὸς στρατὸς κατέπνιξε τὸ κίνημα. Τὸν ἀγῶνα ἔκρινε τελικῶς ἡ μάχη παρὰ τὸ χωρίον Δραγατσάνι. Οἱ ἱερολοχίται ἡγωνίσθησαν μὲ ἥρωισμόν καὶ ἀνεκάλεσαν εἰς τὴν μνήμην τῶν Ἑλλήνων τὰ κατορθώματα τοῦ Ἱεροῦ Λόχου τῶν Θηβαίων. Μὲ τὸ νεαρὸν αἷμα τῶν, τὸ ὁποῖον ἐχύθη ἄφθονον κατὰ τὰ πρῶτα βήματα τοῦ Ἱεροῦ μας ἀγῶνος, ἔγραψαν λαμπρὰς σελίδας εἰς τὴν ἱστορίαν μας. Οἱ νεαροὶ ἱερολοχίται ἦσαν ἄπειροι εἰς τὸν πόλεμον καὶ κατεκόπησαν ὑπὸ τῶν ἡλιοκαῶν Τούρκων σπαχῆδων (ἱππέων). Διακόσιοι ἔπεσαν εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης καὶ 40 ἠχμαλωτίσθησαν (7 Ἰουνίου). Ἡ νεωτέρα ὁμῶς Ἑλλάς ἐτίμησε τοὺς ἥρωας αὐτοὺς τῆς ἐλευθερίας στήσασα πρὸς τιμὴν τῶν μνημείων εἰς τὸ Πεδῖον τοῦ Ἄρεως εἰς τὰς Ἀθήνας, ἡ δὲ σπουδάζουσα νεολαία ἀποδίδουσα φόρον εὐγνωμοσύνης εἰς τοὺς νεαροὺς πολεμιστὰς τελεῖ κατ' ἔτος μνημόσυνον κατὰ τὴν παραμονὴν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ καὶ στέφει μὲ δάφνινον στέφανον τὸ ἥρῳον τῶν.

Ὁ Ὑψηλάντης ὑπεχώρησεν εἰς τὰ αὐστριακὰ σύνορα, διέβη αὐτὰ καὶ παρεδόθη εἰς τὰς αὐστριακὰς ἀρχάς. Ὑπ' αὐτῶν ἐνεκλείσθη εἰς τὸ φρούριον Μουγκάτς καὶ ἔμεινεν ἐπὶ ἔξ ἔτη, ἀπεφυλακίσθη δὲ μόνον διὰ τῆς μεσολαβήσεως τοῦ τσάρου. Τὸ 1828 ἀπέθανεν εἰς Βιέννην μόλις 36 ἐτῶν.

Μετὰ τὴν φυγὴν τοῦ Ὑψηλάντου οἱ Τοῦρκοι ἐξηφάνισαν ταχέως τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ τοῦ βοηθούμενου ὑπὸ τῶν ἐντοπίων. Ἄλλ' οἱ γενναῖοι ὀπλαρχηγοὶ Ἀθανάσιος Καρπενησιώτης, Γεωργάκης Ὀλύμπιος καὶ Φαρμάκης ἔδωκαν ἥρωικὴν λύσιν εἰς τὸ δράμα τῶν ἡγεμονιῶν. Ὁ μὲν πρῶτος ἔπεσεν ἥρωικῶς εἰς τὴν μάχην τοῦ Σκουλενίου, οἱ δὲ ἄλλοι δύο ἐνῶ προσεπάθουν νὰ διανοίξουν δίοδον πρὸς τὰ ρωσσικὰ σύνορα, περιεπλανήθησαν εἰς τὰ Τρανσυλβανικὰ ὄρη καὶ προδοθέντες ὑπὸ τῶν κατοίκων ἐνεκλείσθησαν εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Σέκου μὲ 350 ἄνδρας. Μετὰ πεισματῶδη ἄμυναν ὁ μὲν Ὀλύμπιος ἀνέτιναξε τὸ κωδωνοστάσιον, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχε καταφύγει μετ' ὀλίγων ὀπαδῶν, καὶ εὗρεν ἔνδοξον θάνατον, ὁ δὲ Φαρμάκης παραδοθεὶς ἐστάλη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀπεκεφαλίσθη (μέσα Σεπτεμβρίου).

Ἡ ἐπανάστασις τῶν ἡγεμονιῶν ἀπέτυχεν, ὁ δὲ σουλτάνος δὲν διώρισε πλέον Ἑλλήνας ἡγεμόνας εἰς Μολδαβίαν καὶ Βλαχίαν. Ἀλλ' ἡ ἀποτυχία αὐτῇ ἰσοδυναμεῖ πρὸς μεγάλην νίκην. Ὁ ἑλληνισμὸς ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον ἐδέχθη τὸ κίνημα τῶν ἡγεμονιῶν μὲ παλλομένην καρδίαν, ἡ δὲ φήμη περὶ μεγάλων κατορθωμάτων τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τοῦ στρατοῦ του διέσχισε τὰ ὄρη καὶ τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας καὶ ἐπέσπευσε τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα, ὅπου, ὅπως θὰ ἴδωμεν, τὸ κίνημα ἐντὸς ὀλίγου ἔλαβε τεραστίας διαστάσεις καὶ οἱ Τοῦρκοι δὲν κατάρθωσαν νὰ καταπνίξουν αὐτό.

† ΑΝΑΒΙΩΣΙΣ ΤΟΥ ΣΟΥΛΙΟΥ

Εἰς τὴν Ἡπειρον ἐξηκολούθει ἐν τῷ μεταξύ ὁ ἀγὼν τοῦ Ἀλῆ κατὰ τοῦ σουλτανικοῦ στρατοῦ. Οἱ Τοῦρκοι εἶχον τὴν ἔμπνευσιν νὰ καλέσουν τοὺς Σουλιώτας, οἱ ὅποιοι ἐπὶ 17 ἔτη ἔτρωγον τὸν ἄρτον τῆς ἐξορίας εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ μὲ βουρκωμένα μάτια ἠτένιζον τὰ βουνὰ τῆς πατρίδος των, διὰ νὰ τοὺς ἀντιτάξουν κατὰ τοῦ παλαιοῦ των ἐχθροῦ. Οἱ Σουλιῶται ὅμως ἐπολιτεύθησαν διπλωματικώτατα. Ἀφῆσαν τοὺς Μωαμεθανοὺς νὰ λύσουν τὴν διαφορὰν των καὶ ἀπεσύρθησαν εἰς τὴν παλαιάν των πατρίδα. Ὁ ἀρχηγὸς των Μᾶρκος Μπότσαρης ἦλθεν εἰς μυστικὴν συνεννόησιν μὲ τὸν Ἀλῆν καὶ ἐπέτυχεν νὰ ἐπαναφέρῃ τοὺς Σουλιώτας εἰς τὴν πατρίδα των. Ὡστε ἀπὸ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1820 τὸ Σούλι ἀνέζησε καὶ ἐπὶ τῆς Κιάφας ἐκυμάτιζεν ἡ σημαία τῆς ἀνεξαρτησίας.

† Ἡ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ ΑΘ. 22.

Ἐν τῷ μεταξύ ἡ Πύλη ὑπωπεύετο ἐπαναστατικὴν κίνησιν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἔστειλε τὸν Νοέμβριον τοῦ 1820 ὡς διοικητὴν αὐτῆς τὸν πρῶν μὲγαν βεζύρην Μεχμέτ Χουροίτ, ἄνδρα μεγαλοπρεπῆ καὶ ἐπιβλητικόν. Ἐκεῖνος ὅμως δὲν ἔδωκε σημασίαν εἰς τὰς διαδόσεις καὶ μετ' ὀλίγας ἐβδομάδας ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Ἡπειρον, διὰ νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ πολέμου κατὰ τοῦ Ἀλῆ. Ἀφῆσεν εἰς τὴν Τρίπολιν ὡς εἰς μέρος ἀσφαλὲς τὸ πολυπληθὲς χαρέμιον καὶ τοὺς θησαυροὺς του καὶ ἐνίσχυσε τὴν φρουρὰν τῆς πόλεως διὰ χιλίων ἀνδρῶν.

Κατὰ τὰ τέλη Δεκεμβρίου τοῦ 1820 ἔφθασεν εἰς τὴν Πελοπόννησον ὁ ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Δικαῖος, ὁ γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Παπαφλέσσας, φέρων πύρινον ἐνθουσιασμόν καὶ φλογεράς ὑποσχέσεις. Ὁ Παπαφλέσσας, ὀρμητικὸς καὶ δραστήριος ἀπόστολος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ἀνὴρ ἐπιτηδειότατος νὰ πεῖθῃ τὰ πλήθη, ἐστάλη ὑπὸ τοῦ Ἀλεξ. Ὑψηλάντου, ὡς ἀρχηγοῦ τῆς Ἑταιρείας, εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ κινήσῃ αὐτὴν εἰς ἐπανάστασιν, ἐνθαρρύνων καὶ ἐμψυχῶν κυρίως τοὺς προεστούς, οἱ ὁποῖοι ἐνθουμούμενοι τὰ παθήματα τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὰ παλαιότερα κινήματα, ἦσαν διστακτικοὶ καὶ ἀπρόθυμοι νὰ ἀρχίσουν τὸν ἀγῶνα ἄνευ σοβαρῶν ἐγγυήσεων. Οἱ Φιλικοὶ ἐφρόνουν ὅτι, ἂν ἡ ἔκρηξις τοῦ ἀγῶνος ἀνεβάλλετο, ὅπως ἐζήτουν μερικοὶ, διὰ τὸν Μάϊον, καὶ ἐγίνετο γνωστὴ ἡ ἀποκήρυξις τοῦ Ὑψηλάντου ὑπὸ τοῦ τσάρου καὶ τοῦ Πατριάρχου καὶ ἡ ἀποτυχία τοῦ κινήματος εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν, ἀσφαλῶς ἡ ἐν Πελοποννήσῳ ἐξέγερσις θὰ ἐματαιοῦτο.

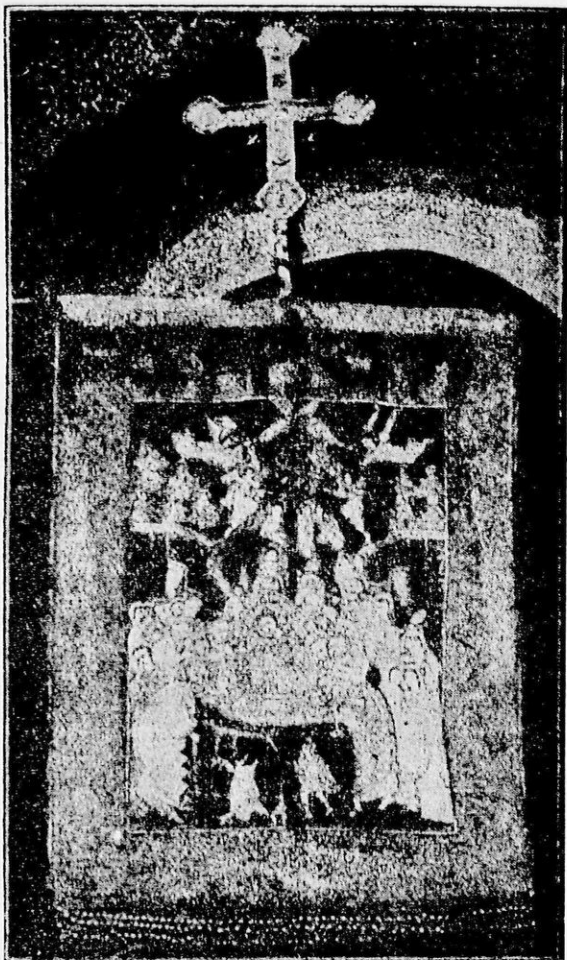

Χουροῖτ πασάς

Οἱ Τούρκοι ὁμῶς ἐταράχθησαν περισσότερο, ὅταν ἔμαθον, ὅτι ἔφθασεν εἰς τὴν Μάνην ὁ περιβόητος Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, ὁ ὁποῖος ἀπὸ πολὺν καιρὸν ἦτο φυγὰς καὶ κατεδιώκετο μέχρι θανάτου ὑπὸ τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας. Τὰ γεγονότα αὐτὰ ἠνάγκασαν τοὺς Τούρκους νὰ λάβουν μέτρα προληπτικὰ καὶ ἐκάλεσαν διὰ τὴν ἐτησίαν συνέλευσιν εἰς τὴν Τρίπολιν τοὺς προκρίτους καὶ ἀρχιερεῖς μὲ σκοπὸν νὰ κρατήσουν αὐτοὺς ὡς ὀμήρους. Πολλοὶ ἐκ τῶν Ἑλλήνων προυχόντων ἠρνήθησαν νὰ μεταβοῦν καὶ τοιοῦτοτρόπως εὐρεθέντες ἐκτεθειμένοι ἀπεφάσισαν νὰ ἐπισπεύσουν τὸ κίνημα. Μετὰ τινὰς ἐπιθέσεις καὶ μικροσυμπλοκάς ἐξέσπασεν ἡ μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκεῖ-

νης συγκρατουμένη ὀρμή καὶ τὴν 21 Μαρτίου ὁ χριστιανικὸς πληθυσμὸς τῆς Χερσονήσου ἠγέρθη ἔνοπλος ὡς εἰς ἄνθρωπος καὶ ἐπέπεσε μετὰ πάθους συγκρατουμένου ἀπὸ αἰώνων κατὰ τῶν Μωαμεθανῶν, ὡς νὰ ἤθελεν εἰς μίαν ἡμέραν νὰ ἐκδικηθῇ δεινοπαθήματα αἰώνων. Τὸ σύνθημα ἦτο : Τοῦρκος νὰ μὴ μείνη στὸ Μοριά μῆτε οὐδὲν κόσμον ὅλον.

Τότε ἐπῆλθον τὰ γεγονότα ραγδαῖα. Τὴν 13ην Μαρτίου οἱ πρόκριτοι τῆς Ἀχαΐας παρηκολούθησαν εἰς τὴν μονὴν τῆς Ἀγίας Λαύρας τὴν θείαν λειτουργίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Παλαιὸν Πατριὸν Γερμανὸς ὑλόγησε τὰ ὅπλα καὶ ὕψωσεν ὡς σημαῖαν τῆς ἐπαναστάσεως τὸ περιφημον Λάβαρον, τὸ ὁποῖον παρίστανε τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου. Ἐκεῖθεν οἱ πρόκριτοι ἐν μέσῳ ἐνθουσιασμοῦ καὶ πυροβολισμῶν ἐξεχύθησαν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Καλαβρυτῶν, διὰ νὰ διαδώσουν τὸ σύνθημα τῆς ἐξεγέρσεως. Ὁ μῆς τῆς Μάνης Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης καὶ ὁ Κολοκοτρώνης μετὰ τῶν

Τὸ λάβαρον τῆς Ἐπαναστάσεως.

Τὸ λάβαρον εἶναι ἱερὰ σημαία, ἡ ὁποία παρίστανε τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου καὶ εὑρίσκεται εἰς τὴν Μονὴν τῆς Ἀγίας Λαύρας εἰς τὰ Καλάβρυτα.

Μανιατών κατήλθον τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ Ταύγέτου καὶ τὴν 25 Μαρτίου εἰσῆλθον θριαμβευτικῶς εἰς τὰς Καλάμας. Τὴν ἰδίαν ἡμέραν ἐξηγέρθησαν αἱ Πάτραι. Οἱ χωρικοὶ τῶν περιχώρων ἔσπευσαν εἰς τὴν πόλιν μετὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Π. Πατρῶν Γερμανοῦ, τοῦ Λόντου, προεστοῦ τοῦ Ἀγίου, τοῦ Ἀσημάκη Ζαΐμη, προεστοῦ τῶν Καλαβρύτων κ. ἄ., οἱ ὅποιοι ἐτέθησαν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ κινήματος, καὶ τὴν 25 Μαρτίου ὁ Π. Πατρῶν ἔστησεν εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Ἀγίου Γεωργίου τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως, ἡ ὁποία ἦτο ἐρυθρὰ μὲ μαυρὸν σταυρὸν εἰς τὸ μέσον. Ἀπ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας χρονολογοῦμεν τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως.

Συγχρόνως οἱ ἀρχηγοὶ συνέταξαν καὶ ἐπέδωκαν εἰς τοὺς ξένους προξένους τῶν Πατρῶν τὴν ἀκόλουθον ἐγκύκλιον :

«Ἡμεῖς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος τῶν Χριστιανῶν, βλέποντες ὅτι μᾶς καταφρονεῖ τὸ Ὄθωμανικὸν γένος καὶ σκοπεύει ὀλεθρὸν ἐναντίον μας πότε μ' ἓνα, πότε μ' ἄλλον τρόπον, ἀπεφασίσαμεν σταθερῶς ἢ νὰ ἀποθάνωμεν ὅλοι ἢ νὰ ἐλευθερωθῶμεν, καὶ τούτου ἕνεκα βαστοῦμεν τὰ ὅπλα εἰς χεῖρας ζητοῦντες τὰ δικαιώματά μας. Ὅντες λοιπὸν βέβαιοι, ὅτι ὅλα τὰ χριστιανικὰ βασίλεια γνωρίζουν τὰ δίκαιά μας, καὶ ὄχι μόνον δὲν θέλουν μᾶς ἐναντιωθῆ, ἀλλὰ καὶ θέλουν μᾶς συνδράμει, καὶ ὅτι ἔχουν εἰς μνήμην, ὅτι οἱ ἔνδοξοι πρόγονοί μας ἐφάνησάν ποτε ὠφέλιμοι εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, διὰ τοῦτο εἰδοποιούμεν τὴν ἐκλαμπρότητά σας καὶ σᾶς παρακαλοῦμεν νὰ προσπαθήσετε νὰ εἴμεθα ὑπὸ τὴν εὐνοίαν καὶ προστασίαν τοῦ μεγάλου κράτους τούτου».

Οἱ ἐπαναστάται ἤρχισαν νὰ πολιορκοῦν τὰ φρούρια, ἀλλ' ἐνῆργουν χωρισμένοι. Ἡ προσοχὴ δ-

Ὁ Παλαιὸν Πατρῶν Γερμανὸς
(1771—1826).

μως τῶν ἀνωτέρων ὀπλαρχηγῶν καὶ πολιτικῶν ἐστρέφετο πρὸς τὴν Τριπολιτσάν, τὸ κεντρικὸν φρούριον καὶ ὀρμητήριον τῶν Τούρκων εἰς τὴν Πελοπόννησον.

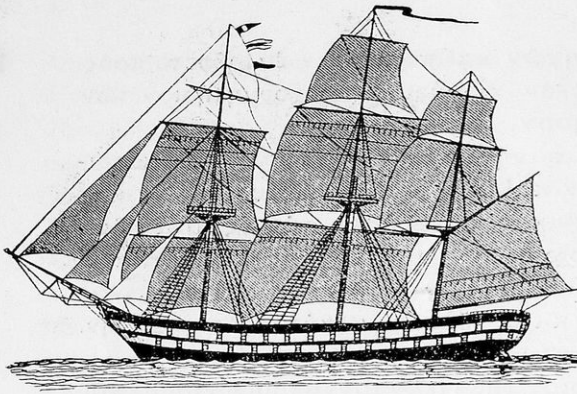
Τότε ἤρχισε γενικὴ μετακίνησις τῶν Τούρκων. Οἱ κατοικοῦντες τὴν ὑπαιθρον χώραν καὶ τὰς ἀνοχυρώτους πόλεις κατέφυγον εἰς τὰ φρούρια. Πανικὸς κατέλαβεν αὐτούς, ὅταν διεδόθη ἡ φήμη, ὅτι ἔρχεται εὐρωπαϊκὸς στρατὸς εἰς βοήθειαν τῶν ραγιαδῶν, καὶ οἱ πυροβολισμοὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ αἱ φωναὶ Μοσκοβιά καὶ Φραγκιά ἔτρεπον αὐτούς εἰς φυγὴν. Μακρὰ συνοδεῖται μωαμεθανῶν ἐκινουῦντο ἰδίως πρὸς τὴν Τριπολιν, τὸ κεντρικὸν φρούριον τῆς Πελοποννήσου, προσβαλλόμεναι καὶ δεκατιζόμεναι ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων.

№ 6 - 22.

ΕΞΕΓΕΡΣΙΣ ΤΩΝ ΝΗΣΩΝ!

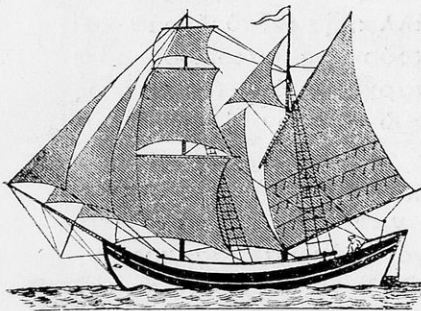
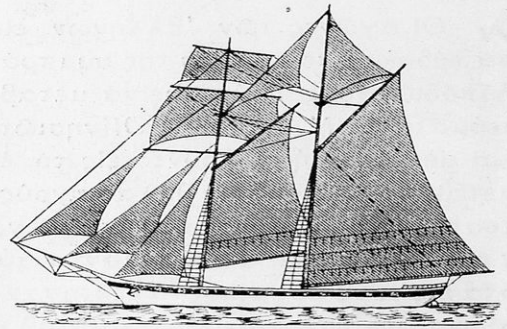
Οἱ ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν ξηρὰν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εὐδοκμήσουν ἄνευ τῆς συμπράξεως ναυτικοῦ, τὸ ὁποῖον θὰ ἠμπόδιζε τοὺς Τούρκους νὰ μεταβιβάζουν διὰ θαλάσσης στρατεύματα ἐκ Μ. Ἀσίας. Οἱ νησιῶται ἦσαν ἄνθρωποι φιλήσυχοι καὶ μὲ ζήλον ἠσχολοῦντο εἰς τὸ ἐμπόριον, ἀλλ' αἱ περιστάσεις μετέβαλον αὐτούς εἰς θαλασσινοὺς ἥρωας. Εἰς τὸν ἀγῶνα ἐ πρωτοστάτησαν αἱ τρεῖς ναυτικαὶ λεγόμεναι νῆσοι Ὑδρα, Σπέτσα, Ψαρά. Τὰ ἀσήμαντα αὐτὰ νησίδια, τὰ σχεδὸν ἄγνωστα εἰς τοὺς ἀρχαίους, ἀπέκτησαν σπουδασιότητα κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα διὰ τῆς ναυτιλίας καὶ τοῦ ἐμπορίου. Ἡ ἐπ' αὐτῶν τουρκικὴ ἐξουσία ἦτο ἐλαφρὰ ἐπικυριαρχία. Ἐξηρτῶντο ἀπὸ τοῦ Καπετάν-πασᾶ, κατέβαλλον ἐτήσιόν τινα φόρον καὶ ἀπέστελλον κατ' ἔτος μικρὸν ἀριθμὸν ναυτῶν διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ σουλτανικοῦ ναυτικοῦ, ἐνῶ κατὰ τὰ ἄλλα ἦσαν αὐτόνομα καὶ αὐτοδιοίκητα, διότι δὲν εἶχον οὔτε τούρκους κατοίκους οὔτε τοῦρκον διοικητήν. Ἐκυβερνῶντο ὀλιγαρχικῶς ὑπὸ τῆς τάξεως τῶν πλουσίων ναυτικῶν, τοὺς ὁποίους ὠνόμαζον Νοικοκυραῖους.

Ἐπειδὴ αἱ συνθήκαι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἰδίως δὲ ὁ ἀγγλικὸς καὶ ὁ ναπολεόντειος ἀποκλεισμός, καθίστων κοπιώδη καὶ ἐπικίνδυνον τὴν θαλασσοπορίαν, οἱ Νοικοκυραῖοι ἠναγκάσθησαν νὰ προβοῦν εἰς μεγάλας παρα-

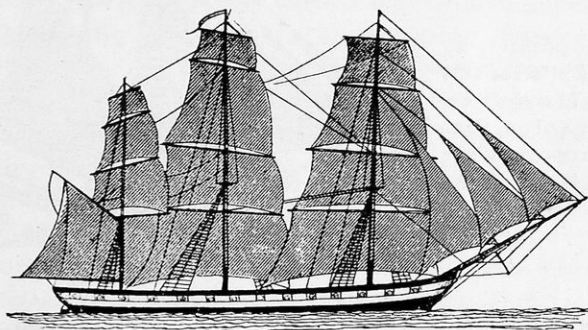
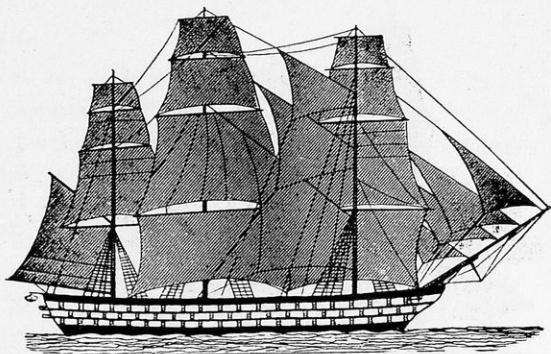
1. Δίκροτον. Τρίστηλον με τετράγωνα ιστία εις δλους τοὺς Ιστοὺς καὶ δύο σείρας πυροβόλων εις τὰς πλευράς ἐντὸς τετραγώνων θυρίδων. Τὸ δίκροτον, ὡς καὶ τὸ τρίκροτον, ἦσαν τὰ μεγαλύτερα πλοῖα, ὠνομάζοντο συνήθως «πλοῖα τῆς γραμμῆς» καὶ ἐχρησίμευον ὡς ναυαρχίδες. Οἱ Ἕλληνες τὰ ὠνόμαζον «ντελίνια».

2. Γολέττα. Εἶναι ἡ ἀρχαία ἐλληνικὴ ἡμιολία, με δύο ἰστοὺς κλίνοντας ὀλίγον πρὸς τὴν πρύμνην.

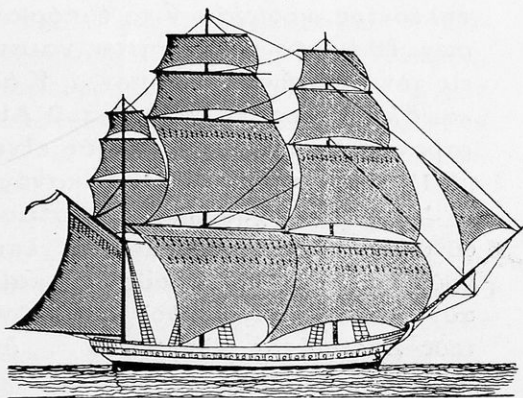
3. Σκούνα. Ἰστιοφόρον δίστηλον ἐμπορικὸν μέχρι τὸ πολὺ 500 τόνων με ὑψηλοὺς ἰστοὺς καὶ κλίνοντας ὀλίγον πρὸς τὴν πρύμνην.

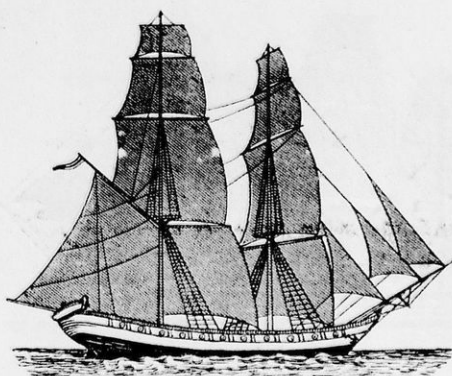
4. Τρίκροτον. Μὲ τρεῖς ἱστοὺς καὶ τρεῖς σειρὰς πυροβόλων εἰς τὰς πλευράς.

5. Κορβέττα. Ὁ ἐλληνικὸς δρόμων, μὲ τρεῖς ἱστοὺς καὶ σταυρωτὰς κεραίας. Τὰ πυροβόλα ἦσαν εἰς τὰς δύο πλευράς τοῦ καταστρώματος.

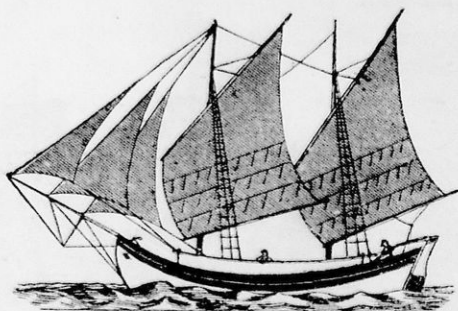
6. Φρεγάτα. Πολεμικὸν τρίστηλον. Αἱ διαστάσεις της ἦσαν ποικίλαι καὶ ἐγνωρίζοντο ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν τῶν πυροβόλων. Τὸν 19ον αἰῶνα ὑπῆρχον τρεῖς τύποι, τῶν 40, τῶν 30 καὶ τῶν 20 πυροβόλων.

7. Βρίκιον, τὸ κοινῶς μπρίκι ὁ ἀρχαῖος πάρων. Δίστηλον ἱστιοφόρον με σταυρωτάς κεραί-
ας καὶ τετράγωνα ἱστία.

8. Βρατσέρα. Ἰστιοφόρον μικροῦ ἐκτοπίσματος, ὄχι ἄνω τῶν 100 τόν. Εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἐλληνικῆς ἐμπνεύσεως πλοῖον, γνωστὸν μόνον εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Μεσογείου. Ἰσως εἶναι ἐξέλιξις τῆς παλαιᾶς ὀ λ κ ἄ δ ο ς.

χωρήσεις εἰς τὰ πληρώματα, τὰ ὁποῖα ἀπὸ τοῦ πλοιάρχου μέχρι τοῦ ναυτόπαιδος εἶχον μερίδιον ἐπὶ τοῦ κέρδους. Τοῦτο, καθὼς καὶ οἱ πόλεμοι τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ τοῦ Ναπολέοντος, προήγαγον τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν τῶν νήσων. Πλὴν τῶν τριῶν νήσων ναυτικὸν εἶχον τὸ Γαλαξειδί εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, ἡ Κάσσορ, ἡ Μύκονος καθὼς καὶ ἄλλαι νῆσοι καὶ πόλεις τοῦ Αἰγαίου. Ὑπολογίζουν, ὅτι εἰς στρογγυλὸν ἀριθμὸν ἡ Ἑλλάς εἶχε 500 πλοῖα 130 χιλ. τόννων με 15 χιλ. ναύτας καὶ 5 χιλ. κανόνια.

Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐπαναστάσεως οἱ Πελοποννήσιοι ἀπηυθύνθησαν εἰς τοὺς νησιώτας δι' ἐπιστολῶν καὶ πρέσβων, διηγούμενοι τοὺς θριάμβους τῶν καὶ προσπαθοῦντες νὰ πείσουν αὐτοὺς νὰ ἔλθουν βοηθοὶ τοῦ ἀγώνος. Κάποια ἐπιστολὴ πρὸς τοὺς Σπεισιώτας ἔλεγεν: « . . . ἂν δὲν ταχύνετε τὸν ἔρχομόν σας καὶ πηγαίνει τὸ πρᾶγμα εἰς μάκρος, ἡμπορεῖ νὰ μᾶς λείψῃ καὶ ἡμᾶς

τὸ θάρρος καὶ πλέον νεκρώνει τὸ πρᾶγμα καὶ φαίνεται, ὅτι εἰσθε οἱ αἰτιοὶ ὄλου τοῦ γένους καὶ ὄψεσθε.

Πρώτη ἐκ τῶν νήσων ἐπανεστάτησαν αἱ Σπέτσαι (26 Μαρ-
τίου). Οἱ Σπετοιῶται ὥπλισαν 53 πλοῖα καὶ ἐκ τῶν πρώτων ἡ
χήρα σπετοιῶτισσα Μπουμπουλίνα ἐξώπλισεν ἰδίαις δαπάναις
στολίσκον καὶ ἐπιβάσα καὶ αὐτὴ ἀπέκλεισε τὸν κόλπον τοῦ
Ναυπλίου. Οἱ Πελοποννήσιοι ἔγραψαν τότε μὲ ἀνακούφισιν :
«Δόξα εἰς ὑμᾶς ἀδελφοί, ὅτι ἠγέρθητε πρώτοι. Πρώτοι κατὰ τὴν
προσβολὴν τοῦ ἐχθροῦ, πρώτοι ἐν τῇ ἱστορίᾳ, πρώτοι ἐν τῇ ἀθα-
νασίᾳ».

Τὰς Σπέτσας ἠκολούθησαν τὰ Ψαρά. Ὅτε τὴν 12 Ἀπρι-
λίου ἐφάνη πρὸ τῆς νήσου σπετσιωτικὸν πλοῖον φέρον τὴν ἀγ-
γελίαν τῆς ἐπαναστάσεως, ὁ λαὸς ἔσχισε τὴν τουρκικὴν ση-
μαίαν καὶ εἰς τὸν χαιρετισμὸν τοῦ Πάσχα Χριστοῦ Ἀνέ-
στη ἀπὸ τῶν ἀπὸ τῶν ψαριανῶν: Καὶ ἡ Ἐλλὰς ἀνέστη. Μο-
λονότι δὲ ἦσαν περισσότερον ἐκτεθειμένοι, διότι εὕρισκοντο
πλησιέστερον εἰς τὴν ἀσιατικὴν ἀκτὴν, ἔδειξαν ἐξαιρετικὸν
ζῆλον.

Ἡ Ὑδρα, ἡ μεγαλύτερα τῶν τριῶν νήσων, ἐξηγέρθη τελευταία, διότι οἱ πλούσιοι νοικοκυραῖοι ἦσαν διστακτικοί. Ἀλλ' ὁ τολμηρὸς πλοίαρχος Οἰκονόμου ἐξήγειρε τὸν λαὸν καὶ παρεκίνησε τοὺς ναύτας νὰ ὀπλίσουν τὰ ἐν τῷ λιμένι πλοῖα. Οἱ πρόκριτοι ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσουν.

Αἱ περισσότεραι Κυκλάδες ἐμμήθησαν τὸ παράδειγμα τῶν τριῶν νήσων. Τὴν Κυριακὴν τοῦ Θωμᾶ ἐπανεστάτησεν ἡ Σάμος, ἡτοιμάζοντο δὲ νὰ ἐξεγερθοῦν ἡ Ρόδος καὶ ἡ Κύπρος, μολοντί εἶχον πολλοὺς μωαμεθανοὺς κατοίκους. Δὲν ἤργησε δὲ νὰ ἐξεγερθῇ καὶ ἡ μεγαλόνησος Κρήτη, μολοντί διέθετεν ἐλάχιστα πολεμικὰ μέσα καὶ οἱ ἐντόπιοι μωαμεθανοὶ διεκρίνοντο διὰ τὴν ἀγριότητά των.

Οι νησιῶται ὥρισαν σύστημα καταδρομικὸν καὶ ἐκανόνισαν τὴν διανομὴν τῆς λείας ὀρίσαντες, ὅπως μέρος αὐτῆς κατατίθεται εἰς τὸ κοινὸν ταμεῖον. Τὰ πλοῖα τῶν οὐδετέρων ἔπρεπε νὰ τύχουν σεβασμοῦ, «ὁσάκις δὲν ἦσαν ναυλωμένα ὑπὸ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως καὶ δὲν ἔφερον πολεμεφύδια καὶ στρατεύματα».

Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐφάνη, ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶχον ἀξίαν λόγου μαχητικὴν δύναμιν εἰς τὴν θάλασσαν, διότι τὰ πλοῖα τῶν νησιωτῶν μεταβληθέντα εἰς πολεμικὰ ἐκυριάρχουν τοῦ Αἰγαίου, μετέδιδον τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὰ τέσσαρα ἄκρα τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐνίσχουν τοὺς διστακτικούς.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

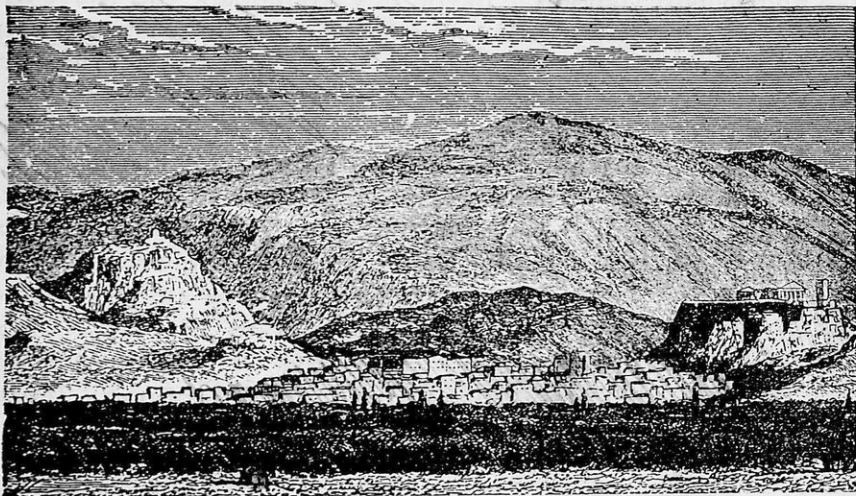
Οἱ Στερεοελλαδίται εἶχον ἐστραμμένα τὰ βλέμματα εἰς τὴν διεξαγομένην περὶ τὰ Ἰωάννινα πάλην μεταξὺ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Ὁ Ἀλῆς εἶχε καλέσει τοὺς Ἕλληνας εἰς βοήθειαν κατὰ τοῦ σουλτάνου. Ἀλλ' ἐπίσης ἦτο γνωστόν, ὅτι κατήγγειλε τὰ σχέδια τῆς Ἐταιρείας εἰς τὸν σουλτάνον, ὑποσχεθείς, ὅτι ἂν ἀμνηστευθῇ, θὰ καταπνίξῃ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν τὴν ἐλληνικὴν ἐξέγερσιν. Ἐν τούτοις ἡ Στερεὰ Ἑλλάς δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μείνῃ ἀμέτοχος θεατῆς τῶν μεγάλων γεγονότων τῆς Πελοποννήσου.

Ἡ ἐπανάστασις μετεδόθη ἀπὸ τῆς Κορίνθου εἰς τὴν ἀπέναντι παραλίαν. Ὁ ἀρματολὸς τῶν Σαλῶνων Πανουργιάς ἐπανεστάτησε τὰ Σαλῶνα (Ἀμφισσαν), ἐνῶ ὁ ἐξάδελφός του Γιάννης Γκούρας, ἐξήγειρε τοὺς ἀπὸ μακροῦ ἀνυπομονοῦντας Γαλαξειδιώτας. Ὁ Πανουργιάς ἐπολιόρκησε τοὺς καταφυγόντας εἰς τὴν ἀκρόπολιν τῶν Σαλῶνων Τούρκους καὶ ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ παραδοθοῦν τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα. Εἰς τὴν ἐπιχείρησιν αὐτὴν ἐβοήθησαν τὸν Πανουργιᾶν οἱ Γαλαξειδιῶται, οἱ ὅποιοι ἔσुरαν εἰς τὴν ξηρὰν τὰ τηλεβόλα τῶν πλοίων καὶ ἠνάγκασαν τοὺς Τούρκους νὰ παραδοθοῦν (18 Ἀπριλίου).

Τὸ κίνημα ἐξηπλώθη μετὰ ταῦτα εἰς ὅλην τὴν ἐπαρχίαν τῆς Φωκίδος καὶ μετ' ὀλίγον ἐπανεστάτησεν ἡ Βοιωτία. Ἐνταῦθα ὁ Ἀθανάσιος Διάκος κατέλαβε τὴν Λεβάδειαν καὶ ἠνάγκασε τοὺς εἰς τὸ φρούριον καταφυγόντας τούρκους καὶ ἄλβανοὺς νὰ παραδοθοῦν. Κατόπιν ἐτράπη μετὰ 600 ἀνδρῶν εἰς τὰς Θερμοπύλας, διότι ἐψιθυρίζετο, ὅτι τουρκικὸς στρατὸς συναθροίζεται εἰς τὸ Ζητοῦνι (Λαμία).

Ὁλίγον βραδύτερον ἐπανεστάτησεν ἡ Ἀττικὴ. Οἱ ἀγρόται τῆς Πάρνηθος ἐκυρίευσαν τὰς Ἀθήνας, αἱ ὁποῖαι ἦσαν τότε μικρὰ κωμόπολις μὲ 10.000 κατοίκους καὶ 1235 πενιχράς

οίκιας (28 Ἀπριλίου). Οἱ τοῦρκοι κάτοικοι ἐκλείσθησαν εἰς τὸ φρούριον τῆς Ἀκροπόλεως, ὅπου ἐπολιορκήθησαν ὑπὸ τῶν χριστιανῶν τῶν πέριξ χωρίων, τοὺς ὁποίους ἐνίσχυσαν ἀρκετοὶ Αἰγινῖται, Κεῖτοι καὶ Ὑδραῖοι. Ἦλθον ἐπίσης καὶ ὀλίγοι Κεφαλλῆνες, οἱ ὁποῖοι ἔφεραν κανόνια, ὥστε ὁ ἀριθμὸς τῶν πολιορκητῶν ἀνῆλθεν εἰς 3 χιλιάδας.

Αἱ Ἀθηναί, ὅπως ἦσαν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν.

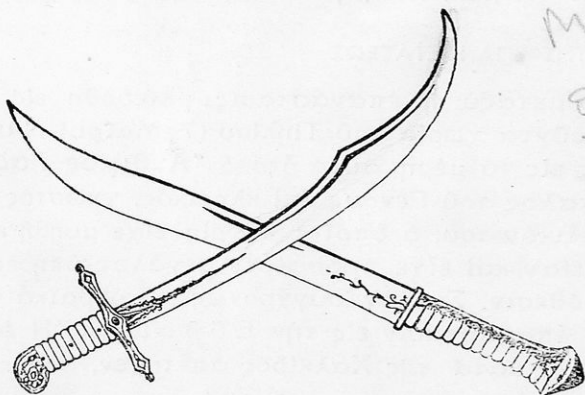
ΕΞΑΠΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ἐπανάστασις μετεδόθη εἰς τὰ πλούσια καὶ εὐημεροῦντα χωρία τοῦ Πηλίου (7 Μαΐου). Ψυχὴ τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὰ μέρη αὐτὰ ἦτο ὁ Ἀνθιμος Γαζῆς, περίφημος διδάσκαλος τοῦ Γένους καὶ κληρικός, γνῶστὸς ἀπὸ τὸ περίφημον λεξικόν του, ὁ ὁποῖος ἐνωρὶς εἶχε μυηθῇ εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν καὶ εἶχε προσφέρει μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἐθνικὴν ὑπόθεσιν. Σχεδὸν συγχρόνως τὰ ὑδραϊκὰ πλοῖα μετέδωκαν τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὴν Εὐβοίαν. Ἡ ἐπίθεσις τῶν ἐπαναστατῶν κατὰ τῆς Χαλκίδος ἀπέτυχεν, ἀλλ' ἡ ὑπαιθρος

ὄλη ἐπανεστάτησε καὶ μόνον ἡ Χαλκίς καὶ ἡ Κάρυστος ἔμειναν τὰ κέντρα τῆς τουρκικῆς ἀντιστάσεως. Μετὰ τὴν προσχώρησιν τῆς Εὐβοίας εἰς τὸ κίνημα ὄλη ἡ Ἀνατολικὴ Ἑλλάς εὐρέθη ἐν πλήρει ἐπαναστάσει.

Ἐκ τοῦ Πηλίου ἡ φλόξ τῆς ἐπαναστάσεως μετεδόθη βορειότερον εἰς τὴν **Μακεδονίαν**. Ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία εἶχεν ἐργασθῇ δραστηρίως ἐκεῖ. Ὅταν δὲ διεδόθη, ὅτι ὁ Ὑψηλάντης εἶχε προσχωρήσει νικηφόρως μέχρι τῶν προθύρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐξηγέρθησαν ὁ **Πολύγυρος** καὶ ἡ χερσόνησος τῆς **Κασάνδρας**, ἡ **Νάουσα** καὶ οἱ μοναχοὶ τοῦ Ἀγίου Ὁρους (Μάτος).

Ἡ **Αἰτωλοακαρνανία** καὶ ἡ **Δυτικὴ Ἑλλάς** ἐξηγέρθησαν βραδύτερον. Τὸ σύνθημα ἔδωκεν ὁ ἀρματολὸς τοῦ Ζυγοῦ **Δημήτριος Μακρῆς**, ὁ ὁποῖος περὶ τὰς ἀρχὰς Μαρτίου προσέβαλε τοὺς κομιστὰς τοῦ ἐτησίου φόρου, ἐνῶ μετέβαινον ἀπὸ τὸ Μεσολόγγιον εἰς Ναύπακτον. Τέλος ὅταν περὶ τὰ μέσα τοῦ Μαΐου ἐνεφανίσθησαν ὕδραϊκὰ πλοῖα εἰς τὸν κόλπον τῶν Πατρῶν, τὸ **Μεσολόγγιον** καὶ τὸ **Αἰτωλικὸν** ἀνεπέτασαν τὴν ἐπαναστατικὴν σημαίαν. Οἱ τοῦρκοι κάτοικοι μετὰ τοῦ ὀλιγαριθμοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἀπεσύρθησαν βορειότερον εἰς τὸ Βραχῶρι (Ἀγρίνιον). Ἐντὸς ὀλίγου ὄλη ἡ **Αἰτωλοακαρνανία**, ἡ **Ναύπακτος**, ἡ **Εὐρυτανία** καὶ τὰ Ἄγραφα ἐπανεστάτησαν. Ἡ θέσις τῶν ἐπαναστατῶν ἐνισχύθη, διότι κατέλαβον μετ' ὀλίγον καὶ τὸ **Βραχῶρι**.

Μαχαίρα—Γιαταγάνι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

ΠΡΩΤΗ ΦΑΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ. Η ΠΑΛΗ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΣΟΥΛΤΑΝΟΝ

Ι. Η ΕΔΡΑΙΩΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ

ΒΙΑΙΟΠΡΑΓΙΑΙ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ

121-501

Ὁ σουλτάνος **Μαχμούτ ὁ Β'** (1808—1839) ἀπήντησεν εἰς τὴν ἐξέγερσιν τῶν Ἑλλήνων διὰ τῆς συνήθους τουρκικῆς μεθόδου, δηλαδή διὰ τῆς ἀθρόας σφαγῆς, πρὸς ἐκφοβισμόν καὶ πρόληψιν ἐξαπλώσεως τοῦ κινήματος. Ἡ πύλη ὑποπευθεῖσα ἐκ τῶν ἐνεργειῶν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας εἶχε προβῇ ἤδη πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐπαναστάσεως εἰς συλλήψεις, κατ' οἶκον ἐρεῦνας καὶ εἰς μεμονωμένας θανατώσεις. Ὅταν δὲ ἔφθασεν ἡ εἰδησις τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Ὑψηλάντου, ὁ σουλτάνος ἐζήτησε διὰ παντὸς μέσου νὰ ἀφυπνίσῃ τὸν μωαμεθανικὸν φανατισμόν.

Τὴν 9 Μαρτίου ὁ σουλτάνος ἐζήτησε παρὰ τοῦ Πατριάρχου ὀκτῶ ἀρχιερεῖς, τοὺς ὁποίους ἐκράτησεν ὥς ὁμήρους, καὶ ἔφερε πλῆθος ἀσιατῶν στρατιωτῶν, οἱ ὅποιοι μετὰ τοῦ ὀπλισθέντος ὄχλου τῆς πρωτευούσης ἐξετράπησαν εἰς σφαγὴν καὶ λεηλασίαν τῶν Ἑλλήνων. Τὴν δὲ 26 Μαρτίου ὁ σουλτάνος ἐφόνευσε πολλοὺς σημαίνοντας Ἑλληνας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, συγγενεῖς ἢ γνωρίμους τῶν ἐν Μολδαβίᾳ προυχόντων ὁμογενῶν.

Ἄλλ' ἡ τουρκικὴ μανία ἐκορυφώθη, ὅταν τὴν 3 Ἀπριλίου ἔφθασε ταχυδρόμος ἐξ Ἀθηνῶν ἀγγέλλων τὴν ἐπανάστασιν τῆς Πελοποννήσου. Λέγεται, ὅτι ὁ σουλτάνος ἐρρίφθη εἰς τὸ ἔδαφος ἀφρίζων ἐκ παραφορᾶς καὶ φωνάζων ἐκδίκησιν. Ἡ δὲ διαβεβαίωσις τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Ρωσσίας, ὅτι ὁ τσάρος δὲν ἐνεθάρρυνε τὰς ταραχὰς τῶν ἡγεμονιῶν, ἀπεθράσυνε τοὺς Τούρκους περισσότερον. Ὁ διερμηνεὺς τῆς πύλης Κωστάκης Μουρούζης ἀπεκεφαλίσθη ὑπὸ τὴν μεγάλην Πύλιν τῶν Ἀνακτόρων, φορῶν τὴν ἐπίσημον στολὴν του, παρουσίᾳ τοῦ Μαχμούτ, διότι ἡ Πύλη εἶχε συλλάβει ἐπιστολὴν τοῦ Ὑψηλάντου

άπευθυνομένην πρὸς αὐτόν. Ἄνευ φανεράς αἰτίας οἱ Τοῦρκοι ἀπεκεφάλισαν ἢ ἐκρέμασαν ἐκ τοῦ παραθύρου τῆς οἰκίας τῶν συγγενεῖς τραπεζίτας ἢ ἱατροὺς τῶν ἄλλοτε ὁσποδάρων ἢ μεγάλων διερμηνέων. Τὸ Μέγα Σάββατον (9 Ἀπριλίου) ἀπεκεφάλισαν δύο ἐφημερίους τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, διότι ἡ φρουρούμενη ὑπ' αὐτῶν **Εὐφροσύνη Μουρούζη** ἐδραπέτευσεν.

Τὴν Κυριακὴν τοῦ Πάσχα (10 Ἀπριλίου) μετὰ τὴν λειτουργίαν, ἀφοῦ εἶχε διαλυθῇ τὸ ἀραιὸν καὶ περίτρομον ἐκκλησιασμα, ὁ διερμηνεὺς τῆς Πύλης συναθροίσας τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς ἀρχηγούς τῶν συντεχνιῶν ἀνέγνωσε φερμάνιον, διὰ τοῦ ὁποίου καθηρεῖτο ὁ Πατριάρχης. «Ἐπειδὴ ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ἐφάνη ἀνάξιος τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου, ἀχάριστος καὶ ἄπιστος πρὸς τὴν Πύλιν καὶ ραδιοῦργος, γίνεται ἔκπτωτος τῆς θέσεώς του». Ἄλλοτε δὲ φερμάνιον διέτασσε τὴν ἄμεσον ἐκλογὴν νέου

Πατριάρχου. Ὁ Γρηγόριος περιυβρίσθη καὶ ἐφυλακίσθη καὶ μετὰ μεσημβρίαν τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἐξήχθη ἐκ τῆς φυλακῆς καί, ἀφοῦ ἐκακοποιήθη, ἐκρεμάσθη εἰς τὴν μεσαιάν θύραν τοῦ Πατριαρχείου. Τρεῖς ἡμέρας ἔμεινε τὸ λείψανον ἐπὶ τῆς ἀγχόνης καὶ τὴν τρίτην παρεδόθη εἰς τοὺς Ἑβραίους, οἱ ὅποιοι τὸ ἔσυραν διὰ τῶν ὁδῶν τοῦ Φαναρίου χλευάζοντες καὶ βλασφημοῦντες καὶ τὸ ἔρριψαν εἰς τὴν θάλασσαν.

Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος Ε'
(1749—1821)

Ὁ Γρηγόριος Ε' (1749—1821) ὑπὸ τὸ ἀρχικὸν ὄνομα Γεώργιος Ἀγγελόπουλος κατήγετο ἐκ Δημητσάνης τῆς Ἀρκαδίας καὶ ἀνῆλθε διὰ τῆς ἐπιμελείας καὶ αὐστηρότητός του τὰ ὕπατα ἀξιώματα τῆς ἐκκλησίας. Μητροπολίτης Σμύρνης τὸ 1784, ἀνῆλθε τὸ 1798 τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, δις ἐξωρίσθη εἰς τὸν Ἄθω καὶ τὸ 1819 ἐκλήθη τὸ τρίτον εἰς τὸν θρόνον. Ἦτο

70τούτης, ὅτε ὑπέστη τὸν μαρτυρικὸν θάνατον. Διεκρίθη διὰ τὴν αὐστηρότητα τοῦ ἡθους καὶ τὴν ἀφοσίωσιν πρὸς τὰ ἰδεώδη τοῦ ἔθνους μας.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ὁ σουλτάνος ἐκρέμασε καὶ τρεῖς ἐκτὼν φυλακισθέντων ἀρχιερέων, ὁ δὲ ὄχλος ἐξετράπηξίς πᾶν εἶδος ἀκολασίας. Ἐπετέθη κατὰ τῶν ἐκκλησιῶν τῆς πόλεως, ἐβεβήλωσε καὶ ἐσύλησεν αὐτάς. Τὸ τέλος ᾽Απριλίου ὁ σουλτάνος διέταξε νὰ ἀπαγχονισθοῦν καὶ οἱ ἄλλοι τρεῖς φυλακισθέντες ἀρχιερεῖς. Ὁ δῆμιος εἰσήγαγεν αὐτοὺς ἐντὸς πλοιαρίου, ἀνέπλευσε τὸν Βόσπορον καὶ ἐκρέμασεν αὐτοὺς εἰς τὰ τρία πολυαριθμότερα ἑλληνικὰ προάστεια τοῦ Βοσπόρου. Κατὰ τὰς ἐπομένας ἡμέρας ἐξηκολούθησεν ἡ μανία τῶν Τούρκων καὶ εἰς 10 χιλ. ὑπολογίζονται τὰ θύματα τῆς τουρκικῆς ἀγριότητος μόνον εἰς τὴν Κων/πολιν. Ὅμοιαι σκηναὶ βαρβαρότητος συνέβησαν εἰς τὴν Σμύρνην, Ἀδριανούπολιν, Αἴνον καὶ ἄλλαχοῦ.

Διὰ τῶν ἀγριοτήτων τούτων ἠθέλησεν ἡ Πύλη νὰ τρομοκρατήσῃ τοὺς ραγιαδες. Ἐταράχθη ἀπὸ τὴν ἀπροσδόκητον ἐξέγερσιν καὶ ἐξετράπη κατὰ τῶν εἰρηνικῶν Ἑλλήνων τῆς πρωτεύουσας καὶ τῶν ἐπαρχιῶν καὶ μετὰ τὰς αἱματηρὰς βιαιότητητας ἄρχοντες καὶ λαὸς ἐκόρεσαν τὸ πάθος τῶν καὶ ἐνόμισαν, ὅτι ἐξετέλεσαν τὸ καθήκον τῶν. Ἄλλ' ἡ τρομοκρατικὴ μέθοδος ἐξῆψε περισσότερον τὴν ἀγανάκτησιν τῶν Ἑλλήνων καὶ ὁ πόλεμος ἔλαβε χαρακτῆρα θρησκευτικόν, ἄγριον καὶ ἐξοντωτικόν μετὰ τῶν δύο φυλῶν. Ἀγανάκτησιν ἐπίσης ἐπροκάλεσεν ἡ διαγωγή τοῦ σουλτάνου καὶ εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης. Πρὸ πάντων ὁ ἀπαγχονισμὸς τοῦ Πατριάρχου προεκάλεσε βαθεῖαν αἰσθησιν εἰς τὸν ὁμόδοξον ρωσσικὸν λαὸν καὶ ἀπὸ τότε προεκλήθη ἡ δυσαρέσκεια τῆς ρωσικῆς κυβερνήσεως.

ΑΙ ΔΥΣΧΕΡΕΙΑΙ ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ

Ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις ἐπῆλθε μετὰ δυνάμεως καὶ ταχύτητος φυσικοῦ φαινομένου. Ἐντὸς ὀλίγου τὰ κύματά της ἐκχειλίσαντα ἐκ τῆς Πελοποννήσου κατέκλυσαν τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ τὰς νήσους καὶ ἐξηπλώθησαν μέχρι τῆς Μακεδονίας.

Ἄλλ' ὁ ἑλληνικὸς ἀγὼν ἔμελλε νὰ διέλθῃ μακρὰν δοκιμασίαν, διότι εἶχε νὰ ἀντιμετωπίσῃ ἰσχυρὰν αὐτοκρατορίαν. Οἱ

Ἕλλην πολεμιστὴς τῆς ξηρᾶς

ρουσιάζετο ὁ ἐχθρός. Τοιουτοτρόπως, ὅταν ὁ Κολοκοτρώνης ἐπολιόρκει τὴν Καρύταιναν καὶ ἐνεφανίσθη τουρκικὸς στρατός, οἱ Ἕλληνες διεσκορπίσθησαν. Ὁ Κολοκοτρώνης συνήθροισε νέους πολεμιστὰς καὶ ἐγκαταστήσας αὐτοὺς εἰς στρατόπεδον ἤρχισε νὰ τοὺς γυμνάξῃ καὶ νὰ τοὺς διοργανώῃ. Ἀλλὰ καὶ οἱ νεοσύλλεκτοι ἐγκατέλειψαν τὸν ἀρχηγόν των, μόνις ἐνεφανίσθη τουρκικὸς στρατός.

ΠΟΛΕΜΙΚΟΝ ΣΧΕΔΙΟΝ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ ΜΑΧΗ ΒΑΛΤΕΤΣΙΟΥ

Ἐν μέσῳ τῶν ἀπογοητεύσεων τούτων ὁ Κολοκοτρώνης ἔμεινεν ἀκλόνητος, ἤλθε μάλιστα εἰς ρῆξιν πρὸς τοὺς ἄλλους ὀπλαρχηγούς, οἱ ὅποιοι ἐπρότειναν νὰ ὑποχωρήσουν εἰς τὴν Μεσσηνίαν. Τέλος κατώρθωσε νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν γνώμην του εἰς τοὺς ἄλλους ὀπλαρχηγούς, οἱ ὅποιοι ἀνέδειξαν

Νησιώτης πολεμιστὴς

Ἕλληνες δὲν εἶχον οὔτε χρήματα οὔτε πολεμεφόδια οὔτε ἡσκημένον στρατόν. Ἐκ τῶν Πελοποννησίων μόνον οἱ Μανιάται ἦσαν ἡσκημένοι εἰς τὴν χρῆσιν τῶν δόλων. Μετὰ τὰς πρώτας ἐπιτυχίας τὸ δόγμα τοῦ Κολοκοτρώνη προσεῖλκυσε πλῆθος ἐθελοντῶν. Ἀλλ' ὁ πρῶτος οὗτος ἑλληνικὸς στρατὸς παρουσίαζε περίεργον ὄψιν. Οἱ πλεῖστοι τῶν πρώτων αὐτῶν προμάχων τῆς πατρίδος ἦσαν ἄοπλοι, μερικοὶ ἔφερον μαχαίρας, ἄλλοι σφενδόνας καὶ ἄλλοι ράβδους ἀλωνιστικάς. Τὸ σπουδαιότερον ἦτο, ὅτι ὁ στρατὸς αὐτὸς δὲν εἶχε βαπτισθῇ ἀκόμη εἰς τὸ πῦρ τῆς μάχης, καὶ μὲ μεγάλας δυσκολίας οἱ ἀρχηγοὶ τὸν συνεκράτουν, ὅταν πα-

τόν Πετρόμπεην Μαυρομιχάλην ἀρχιστράτηγον τῆς Πελοποννήσου, ἀναθέσαντες εἰς αὐτόν τὴν στρατολογίαν καὶ τροφοδοσίαν καὶ ἐδέχθησαν τὸ σχέδιον τοῦ Κολοκοτρώνη.

Ὁ Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης (1765—1848) ἦτο παῖς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1770, ὁπότε τουρκικὴ βόμβα ἐκραγεῖσα κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Μελιπύργου ἐφόνευσε πάντας τοὺς ὑπερασπιστάς του, πλὴν αὐτοῦ καὶ τινος ἄλλου. Ἀνδρωθεὶς κατέλαβε σχεδὸν μο-

Σουλιώτης πολεμιστῆς

ναρχικὴν θέσιν εἰς τὴν Μάνην καὶ ὅλοι ἐθεώρουν αὐτὸν ὡς τὸν ἐνδεδειγμένον ἀρχηγὸν τοῦ μέλλοντος κινήματος. Ἡ ἐπιβολὴ αὐτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του ἦτο μεγάλη ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων. Αἱ τιμαὶ καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια ἔθελγον αὐτὸν καὶ ἡσθάνετο ζωηροτάτην χαρὰν νὰ παρέχῃ ἡγεμονικὰ δῶρα εἰς τοὺς ὁπαδούς του καὶ νὰ μετριάξῃ τὴν πενίαν τῶν Μανιατῶν του. Κατὰ βάθος ἦτο πολὺ περισκεμμένος καὶ δὲν ἀνελάμβανεν ἐπιχειρήσιν, ἐὰν δὲν εἶχε βεβαιότητα περὶ τῆς ἐπιτυχίας τῆς.

Ὁ Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης
(1765—1848)

Τὸ σχέδιον τοῦ Κολοκοτρώνη ἦτο τὸ ἑξῆς: Ὁ περίφημος

Ἑλληνικὴ ἐνδυμασία Ἀθηνῶν (χρόνων ἐπαναστάσεως).

πολεμιστῆς ἐφρόνει, ὅτι ἡ ἐπανάστασις δὲν ἦτο ἀσφαλῆς, ἐφόσον ἔμενε τουρκικὸς στρατὸς εἰς τὴν καρδίαν τῆς Πελοποννήσου. Ἐπρεπε λοιπὸν πάση θυσίᾳ νὰ κυριευθῇ ἡ Τρίπολις. Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ Ἑλληνες δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ κυριεύσουν αὐτὴν δι' ἐπιθέσεως, ὁ Κολοκοτρώνης ἐσκέφθη νὰ περιβάλη

Μαυρομιχάλη

Ἡ ὑπογραφή τοῦ Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη.

τὴν πόλιν διὰ ζώνης πολιορκητικῆς, ἡ ὁποία νὰ διακόψῃ τὰς ἑξῶθεν συγκοινωνίας καὶ διαρκῶς περισφιγγομένη νὰ ἐξαναγκάσῃ εἰς παράδοσιν τὸ φρούριον. Πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου αὐτοῦ τὰ ἑλληνικὰ σώματα κατέλαβον τὰς πρὸς δυσμὰς, βορρᾶν καὶ μεσημβρίαν παρόδους καὶ ὁ Κολοκοτρώνης ἐτάχθη μεσημβρινοδυτικῶς παρὰ τὸ Βαλτέτσι ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Μαινάλου, διὰ νὰ ἐπισκοπῇ ἀφ' ἑνὸς τὸ ὄροπέδιον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου κεῖ-

ται ἡ Τρίπολις, ἀφ' ἑτέρου τὰς κοιλάδας τῆς Μάνης καὶ τῆς Μεσσηνίας.

Πράγματι ἡ θέσις τῶν πολιορκουμένων κατέστη δυσχερής. Ἀλλὰ τὸ θάρρος τῶν ἐπαναστατῶν παρέλυσε σημαντικὴ ἐπικουρία, ἡ ὁποία ἔφθασεν εἰς τὴν Τρίπολιν. Ὁ Χουρσίτ πασᾶς δηλονότι ἀνησυχῶν διὰ τὰς γυναῖκας τοῦ χαρεμίου του καὶ τοὺς θησαυροὺς του ἀπέσπασε 3500 Ἀλβανοὺς ἐκ τοῦ πρὸ τῶν Ἰωαννίνων στρατοπέδου καὶ ἔστειλεν αὐτοὺς ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ἐμπειροπολέμου καὶ ἱκανοῦ Μουσταφάμπεη, ὁ ὁποῖος διαπεραιωθεὶς εἰς τὰς Πάτρας ἔλυσε τὴν πολιορκίαν τοῦ Ἀκροκορίνθου καὶ τοῦ Ναυπλίου καὶ τὴν 30 Ἀπριλίου εἰσῆλθεν εἰς Τρίπολιν.

Ὁ Μουσταφάμπεης προσέβαλε τὸ ἐν Βαλτετσίῳ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων θέλων νὰ ἐπωφεληθῇ τὸν τρόπον, τὸν ὁ-

ποῖον ἐνέπνευσεν ἡ ἐμφάνισις του. Ἐν τῇ μάχῃ αὐτῇ οἱ κατέχοντες τὸ χωρίον Μανιάται, χίλιοι περίπου τὸν ἀριθμὸν, ὑπὸ τοὺς Μαυρομιχαλαίους Ἡλῖαν καὶ Κυριακούλην, ἐκράτησαν τὰς θέσεις, τὰς ὁποίας κατεῖχον ὀπισθεν τεσσάρων λιθοκτιστῶν ἡμικυκλικῶν ταμπουρίων. Ἐνισχυθέντες δὲ τὴν νύκτα διὰ τοῦ σώματος τοῦ Πλαπούτα, τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ ἄλλων ἐπικουριῶν τὴν ἐπομένην ἐπετέθησαν καὶ ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τοὺς Ἀλβανούς, οἱ ὅποιοι ἐγκατέλειψαν τὰς ἀποσκευὰς καὶ τὰ δύο κανόνια. Ἐφονεύθησαν 600 Τούρκοι καὶ 150 Ἕλληνες καὶ τὴν ἐπαύριον οἱ Ἕλληνες ἔστησαν τρόπαιον ἐκ 400 ἐχθρικῶν κεφαλῶν (12—13 Μαΐου).

Ἡ μάχη τοῦ Βαλτετσίου ἔκρινε τὴν τύχην τῆς Τριπόλεως, διότι, ἀφοῦ ἀπέτυχε καὶ ἡ

ἀπόπειρα τοῦ Μουσταφά-

μπεη κατὰ τοῦ ἐν Βερβέ-

νοῖς ἐλληνικοῦ στρατο-

πέδου, ὁ περὶ τὴν πόλιν κρῖκος ἐσφίγγετο ὀλονέν

στενότερον. Πλὴν τούτου αἱ μάχαι αὐταὶ εἶχον με-

γάλην σημασίαν εἰς τὴν πορείαν τοῦ ἀγῶνος, διότι ἡ νίκη ἐνέπνευσεν αὐτοπε-

ποιηθῆσιν εἰς τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὅποιοι μετὰ θάρρους ἀντιμετώπιζον εἰς τὸ ἐξῆς τοὺς Τούρκους.

ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΑΛΑΜΑΝΑΣ

Ἐνῶ οἱ Ἕλληνες τῆς Πελοποννήσου ἡγωνίζοντο

Ἐνδυμασία περιχώρων Ἀθηνῶν

Ὁ Ὅμηρ Βρυώνης

πέριξ τῆς Τριπόλεως καὶ περιέσφιγγον καθημερινῶς περισσότερον τοὺς πολιορκουμένους, οἱ ὀπλαρχηγοὶ τῆς Στερεᾶς παρεκώλυσαν τὴν διέλευσιν νέας ἐπικουρίας πρὸς λύσιν τῆς πολιορκίας τῆς Τριπόλεως.

Δύο τοῦρκοι πασάδες, ὁ Κιοσὲ Μεχμέτ καὶ ὁ Ὅμερ Βρυώνης, κατὰ διαταγὴν τοῦ Χουρσίτ παρεσκεύασαν σημαντικὰς δυνάμεις εἰς τὴν Λαμίαν, διὰ νὰ καταπνίξουν τὰς ἐν Ἑλλάδι ταραχάς. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ τῆς Στερεᾶς Δυοβουνιώτης, Πανουργιάς καὶ Διάκος προσεπάθησαν νὰ ἀναχαιτίσουν αὐτοὺς. Ἀλλὰ κατὰ τὸ περίφημον στενὸν τῶν Θερμοπυλῶν, τὸ ὁποῖον ἐδόξασεν ἡ ἀνδρεία τῶν Σπαρτιατῶν τοῦ Λεωνίδα, ἐθυσιάσθη ὁ νεαρὸς ἥρως τοῦ ἀγῶνος Ἀθανάσιος Διάκος.

Ὁ Ἀθανάσιος Διάκος (1788—1821), ρωμαλέος καὶ εὐμορφος υἱὸς χωρικοῦ, κατήγετο ἐκ Μουσουνίτης (Παρνασσίδος). Ἡ οἰκογένειά του προώριζεν αὐτὸν διὰ τὸ ἱερατικὸν στάδιον καὶ μειράκιον εἰσῆλθεν εἰς μοναστήριον.

Ἀλλ' ὁ ἀὴρ τῶν ὁρέων ὑπῆρξε πάντοτε θελκτικώτερος δι' αὐτὸν ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν μοναχῶν. Ἐφυγεν ἀπὸ τὸ μοναστήριον καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἀλῆ καὶ κατὰ τὸν πρὸς τὴν Πύλην πόλεμον ἐκείνου ἐτάχθη ὡς ὑπασπιστῆς τοῦ ὀνομαστοῦ κλέφτου Ὀδυσσέως νὰ ὑπερασπίσῃ τὰς μεταξὺ Ἀμφίσσης καὶ Δελφῶν ὁδοὺς. Ἀλλ' ὁ Ὀδυσσεὺς ἐδραπέτευσεν εἰς τὰς Ἰονίους νήσους, ἅμα ἐπλησίασαν τὰ σουλτανικὰ στρατεύματα, ὁ δὲ Διάκος ἔμενεν ἔκτοτε ὡς ἰδιώτης εἰς τὴν Λεβάρδιαν.

Ὁ Διάκος
(1788—1821)

Πρὸ τῶν ὑπερτέρων καὶ καλύτερον ὀπλισμένων δυνάμεων τῶν Τούρκων (9 χιλιάδες πεζοὶ καὶ ἵπποι) ὑπεχώρησαν οἱ ἄλλοι ὀπλαρχηγοί. Ὁ Διάκος ταχθεὶς μὲ ὀλίγους ἐκλεκτοὺς συντρόφους νὰ προστατεύσῃ τὸ ἐπικαιρότερον σημεῖον τῆς διαβάσεως τῶν Τούρκων, τὴν ἐπὶ τοῦ Σπερχειοῦ γέφυραν τῆς Ἀ-

ὕπεσχέθη τιμὰς καὶ ἀξιώματα, ἃν ἤθελε νὰ συμπολεμήσῃ μαζὶ τοῦ. Ὁ Ὁμὲρ διέταξε νὰ φονευθῇ καὶ ὁ Διάκος ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον. Ἔσουβλισθῇ εἰς τὴν Λαμίαν τὴν 23 Ἀπριλίου 1821.

920²⁵⁻²⁷ Ἀλλὰ τὸν ἥρωικὸν θάνατον τοῦ Διάκου ἐξεδικήθη μετ' ὀλίγον ὁ ἔμπεροπόλεμος υἱὸς τοῦ Ἀνδρίτσου Ὀδυσσεύς, παραμονεύσας μετ' ὀλίγων παληκαριῶν εἰς τὸ Χάνι τῆς Γραβιᾶς. Τὸ μικρὸν, ἀλλ' ἔνδοξον αὐτὸ χάνι, εὐρισκόμενον εἰς τὴν εἴσοδον αὐχένος, ἐπὶ τῆς σημερινῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ Μπράλου—Ἰτέας, διὰ τοῦ ὁποῦ ἐπρόκειτο νὰ περάσῃ ὁ τουρκικὸς στρατός, ἐξέλεξεν ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ μὲ 100 συντρόφους ὠχυρώθη ἐντὸς αὐτοῦ.

Ἡ ἐπιχείρησις ἦτο ἐπικίνδυνος. Ὁ Ὀδυσσεὺς ἐκάλεσεν ὄσους ἀπὸ τοὺς συντρόφους τοῦ ἠθέλον νὰ θυσιασθοῦν μαζί του, νὰ πιασθοῦν εἰς τὸν χορόν, τὸν ὁποῖον πρῶτος ἐσυρεν αὐτός. Τοιοῦτοτρόπως τὰ παληκάρια ἐν χορῷ καὶ μὲ περιφρόνησιν πρὸς τὸν θάνατον ἠκολούθησαν τὸν ἀρχηγόν των καὶ ἐκλείσθησαν εἰς τὸ μικρὸν χάνι, τοῦ ὁποῦ ἐκλείσαν ὅλα τὰ ἀνοίγματα καὶ ἤνοιξαν πολέμιστρες.

Οἱ Τοῦρκοι ἀνύποπτοι ἐδέχθησαν ὁμοβροντίας καὶ ἐκάλυψαν τὸν γύρω χώρον μὲ σωρούς πτωμάτων. Αἱ ἐπανειλημμένοι καὶ λυσσώδεις ἐπιθέσεις τῶν Ἀλβανῶν δὲν κατάρθωσαν τίποτε καὶ διὰ τοῦτο ὁ Ὁμέρ διέκοψε τὴν μάχην καὶ ἔστειλε νὰ φέρῃ τηλεβόλα ἀπὸ τὴν Λαμίαν. Ἀλλ' οἱ περὶ τὸν Ὀδυσσεῆα διὰ τολμηρᾶς νυκτερινῆς ἐξόδου ἐτράπησαν εἰς τὰ ὄρη, ἀφοῦ ἔχασαν δύο μόνον συντρόφους (8 Μαΐου).

Ἡ παράτολμος αὕτη ἀντίστασις ὀλίγων ἀνδρῶν, ἡ ὁποία ἐσταμάτησεν ὀλόκληρον ἡμέραν τὸν τουρκικὸν στρατόν, ἀνε-

πτέρωσε τὸ καταπεσὸν μετὰ τὸ ἀτύχημα τῆς Ἀλαμάνας φρόνημα τῶν Ἑλλήνων καὶ κατέστησεν ἐνδοξον τὸ ὄνομα τοῦ Ὀδυσσεῶς, ὁ ὁποῖος ἀπέβη ὁ Κολοκοτρώνης τῆς Στερεᾶς.

Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουτσὸς (1770—1824)

Ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουτσὸς ἦτο υἱὸς τοῦ περιφήμου κλέφτου τοῦ 18ου αἰῶνος Ἀνδρίτσου. Ἐλαβε τὸ ὄνομα τοῦ ὁμηρικοῦ ἥρωος, διότι ἐγεννήθη εἰς τὴν νῆσον Ἰθάκην (1770). Ἀπορφανισθεὶς εἰς παιδικὴν ἡλικίαν, προσελήφθη δεκαπενταετῆς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἀλῆ, ὁ ὁποῖος ἐξετίμησε τὸν θαρραλέον καὶ ἐριστικὸν νεανίαν καὶ διώρισεν αὐτὸν γενικὸν ἄρματολὸν τῆς Βοιωτίας, Φωκίδος καὶ Δωριδος. Τὸ 1818 ἐμυήθη εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας. Ὃταν ὁ Ἀλῆς ἐκηρύχθη ἀποστάτης, ὁ Ὀδυσσεὺς ὑπεκρίθη τὸν πιστὸν σύμμαχον τοῦ σατράπου, ἀλλ' ὕπε-

χώρησε πρὸ τῶν σουλτανικῶν στρατευμάτων καὶ κατέφυγεν εἰς τὰς ἰονίους νήσους.

Τὸ κατόρθωμα τοῦ Ὀδυσσεῶς ἠμπόδισε τὸν Βρυώνην νὰ διαβῇ εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως, διότι ὁ τοῦρκος πασᾶς δὲν ἔκρινεν ὀρθὸν νὰ προχωρήσῃ, πρὶν καταστείλῃ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος. Διέμεινεν ἀκόμῃ ὀκτὼ ἡμέρας παρὰ τὸ Χάνι καὶ κατόπιν εἰσέβαλεν εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ κατέλαβε τὴν Λεβάδειαν, τὴν ὁποίαν διήρπασαν οἱ Ἀλβανοὶ του. Ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ ἄλλοι ὀπλαρχηγοὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος παρεκλούθησαν αὐτὸν ἐνοχλοῦντες. Ὁ Βρυώνης κατέλαβε κατόπιν τὰς Θήβας καὶ προήλασε πρὸς τὴν Εὐβοίαν προσπαθὼν νὰ προσελκύσῃ τοὺς Ἑλ. Ἡ ὑπογραφή καὶ ἡ σφραγίς ληνας μὲ φιλάνθρωπον τρόπον. *Μετὰ τοῦ Ὀδυσσεῶς Ἀνδρούτσου*

Εἰς τὴν Εὐβοίαν προσέκρουσεν εἰς τὴν γενναίαν ἀντίστασιν παρὰ τὴν θέσιν Β ρ υ σ ᾶ κ ι α (15 Ἰουλίου) καὶ προχώρησας ἐκεῖθεν εἰς τὴν Ἀττικὴν ἔλυσε τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως, τὴν ὁποίαν, ὅπως εἶδομεν, εἶχον ἀποκλείσει οἱ κάτοικοι τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν περιχώρων, καὶ ἔσωσε τοὺς δεινῶς κατατρυχομένους εἰς τὴν Ἀκρόπολιν Τούρκους (Πρώτη πολιορκία τῆς Ἀκροπόλεως, 23 Ἀπριλίου—20 Ἰουλίου). Ἀλλὰ δὲν ἐτόλμησε νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον, διότι οἱ πελοποννήσιοι ἀρχηγοί, ὁ Πάνος Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Παπαφλέσσας, ὁ Σουλιώτης καὶ ὁ Ἀντώνιος Μαυρομιχάλης κατέλαβον τὸν Ἰσθμόν, οἱ δὲ ὀπλαρχηγοὶ τῆς Στερεᾶς ἠπειλοῦν νὰ διακόψουν τὰς συγκοινωνίας του.

Εἰς τὴν Εὐβοίαν προσέκρουσεν εἰς τὴν γενναίαν ἀντίστασιν παρὰ τὴν θέσιν Β ρ υ σ ᾶ κ ι α (15 Ἰουλίου) καὶ προχώρησας ἐκεῖθεν εἰς τὴν Ἀττικὴν ἔλυσε τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως, τὴν ὁποίαν, ὅπως εἶδομεν, εἶχον ἀποκλείσει οἱ κάτοικοι τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν περιχώρων, καὶ ἔσωσε τοὺς δεινῶς κατατρυχομένους εἰς τὴν Ἀκρόπολιν Τούρκους (Πρώτη πολιορκία τῆς Ἀκροπόλεως, 23 Ἀπριλίου—20 Ἰουλίου). Ἀλλὰ δὲν ἐτόλμησε νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον, διότι οἱ πελοποννήσιοι ἀρχηγοί, ὁ Πάνος Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Παπαφλέσσας, ὁ Σουλιώτης καὶ ὁ Ἀντώνιος Μαυρομιχάλης κατέλαβον τὸν Ἰσθμόν, οἱ δὲ ὀπλαρχηγοὶ τῆς Στερεᾶς ἠπειλοῦν νὰ διακόψουν τὰς συγκοινωνίας του.

Ἐν τῷ μεταξύ νέα δύναμις τουρκικὴ, 8 χιλ. περίπου ἄνδρες, προερχομένη ἐκ Μακεδονίας εἶχε φθάσει μέχρι Λαμίας καὶ προήλαυνε πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ Βρυώνη. Ἀλλ' οἱ ὀπλαρχηγοὶ Δυοβουνιώτης, Πανουργιάς καὶ Γκούρας προσέβαλον αὐτὴν παρὰ τὰ Β α σ ι λ ι κ ᾶ, ἐπὶ τῆς Λεωφόρου, ἡ ὁποία ὁδηγεῖ ἀπὸ Λαμίας εἰς Ἀταλάντην, καὶ ἐνίκησαν εἰς ἀποφασιστικὴν μάχην (25 Αὐγούστου). Ἡ νίκη τῶν Βασιλικῶν ἔχει μεγάλην

σημασίαν, διότι έματαιώσεν όριστικώς τὰ σχέδια τών Τούρκων νά προχωρήσουν πρὸς τήν Πελοπόννησον. Οί δύο πασάδες άπειλούμενοι άπό τὰ έλληνικά σώματα καί τόν έπερχόμενον χειμώνα έγκατέλειψαν τήν Στερεάν τόν Όκτώβριον καί έπέστρεψαν εἰς τήν Ήπειρόν. Τοιουτοτρόπως ή πρώτη έκστρατεία τών Τούρκων κατὰ τής Πελοποννήσου άπέτυχεν.

ΑΛΩΣΙΣ ΤΡΙΠΟΛΕΩΣ

Έν τῷ μεταξύ έκρίνετο ή τύχη τής Τριπόλεως, άφοῦ προηγουμένως περιήλθον εἰς χεῖρας τών Έλλήνων άλλαι ὑπό τών Τούρκων κατεχόμεναι θέσεις εἰς τήν Πελοπόννησον. Τήν 25 Ίουνίου παρεδόθη ή Μονεμβασία καί μετ' όλίγας ήμέρας τὸ Ναυαρίνον. Άλλά δυστυχώς οί Έλληνες δέν έδειξαν πολὺ καλήν διαγωγήν. Παρά τὰς συνθήκας, κατὰ τὰς όποίας οί παραδοθέντες Τούρκοι έπρεπε μετὰ τών περιουσιῶν των νά διαβιβασθοῦν εἰς άσφαλές μέρος, κατὰ τήν άλωσιν τής μὲν Μονεμβασίας διηρπάγησαν όλα τὰ πράγματα τών πολιορκημένων, τοῦ δὲ Νεοκάστρου καί τὰ πράγματα διηρπάγησαν καί οί άνδρες έσφάγησαν. Δουλεία αἰώνων εἶχε σκληρύνει τήν καρδιαν τών Έλλήνων μαχητῶν καί κατέστησε τὸ μῖσος κατὰ τών Τούρκων αδιάλλακτον. Τοῦτο έξώθει αὐτοὺς εἰς άντιπειθαρχικὰς πράξεις καί εἰς έλλειψιν σεβασμοῦ πρὸς τοὺς άρχηγούς. Πρὸ μικροῦ εἶχε φθάσει εἰς τήν Πελοπόννησον ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, άδελφός τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὁ όποῖος άνέλαβε τήν γενικήν άρχηγίαν τοῦ άγώνος έν ὀνόματι τής άρχής καί κατέβαλε μεγάλας προσπάθειας, διὰ νά έπιβάλη τάξιν καί πειθαρχίαν.

Έν τούτοις έπλησίαζον αἱ τελευταῖαι ήμέραι τής Τριπόλεως. Έντὸς τοῦ στενοῦ καί πετρώδους χώρου, ὅπου εἶχον συσσωρευθῇ ὑπὲρ τὰς 30 χιλ. ψυχαι, έτελεῖτο φρικιαστική τραγωδία. Ἡ πείνα, ή δίψα καί αἱ νόσοι έθέρριζον τοὺς πολιορκουμένους. Οί Τούρκοι εἶχον κλείσει 38 άτομα, άρχιερεῖς καί προκρίτους, έντὸς τής ὕγρᾱς φυλακῆς τών κακούργων, ὅπου έσήποντο ρακένδυτοι, φθειριῶντες καί ήμιθανεῖς έκ τής άσιτίας καί κακουχίας. Πολλοί άπέθανον, άλλους δὲ άπεκεφάλισαν ὑπὸ διαφόρους προφάσεις.

Άλλά οί Τούρκοι άναγκαζόμενοι άπό τήν έλλειψιν τροφῶν

ἤρχισαν διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, αἱ ὁποῖαι ὅμως ἐναυάγησαν. Κατόπιν αὐτοῦ οἱ στρατιῶται ἀνέβησαν τὰ τεῖχη καὶ ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν (23 Σεπτεμβρίου 1821).

Διὰ τῆς ἀλώσεως τῆς Τριπόλεως ἐπαγιώθη ἡ ἐπανάστασις, διότι τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Πελοποννήσου ἦτο τελείως ἐλεύθερον. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ μὲ τὰ πλούσια λάφυρα ὥπλισαν καλῶς τοὺς ἄνδρας τῶν καὶ οἱ χωρικοὶ ἄφησαν τὰς μαχαίρας καὶ τὰς σφενδόνας. Τὸ ἠθικὸν τοῦ στρατοῦ ἐξυψώθη ἀκόμη περισσότερον.

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ

Τοιοιουτρόπως τὸ σχέδιον τοῦ Κολοκοτρώνη ἐθριάμβευσε διὰ τῆς πτώσεως τῆς Τριπόλεως, ὃ δὲ γέρος τοῦ Μοριᾶ, ὅπως συνήθως τὸν ἀπεκάλουν, ἀνεδείχθη ὁ στρατηγικώτερος ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῆς Πελοποννήσου.

Ὁ Κολοκοτρώνης κατήγετο ἀπὸ παλαιὰν οἰκογένειαν κλεφτῶν, ἡ ὁποία προήρχετο ἐκ Λεονταρίου τῆς Μεγαλοπόλεως (Ἀρκαδία). Τὸ ὄνομα Κολοκοτρώνης ἦτο γνωστὸν καὶ περιβόητον ἤδη τὸν 18ον αἰῶνα καὶ τὰ δημοτικὰ ᾠσματα ὕμνησαν τὰ κατορθώματα καὶ τὰς περιπετείας τῶν Κολοκοτρωναίων. Οὐδεὶς ἐκ τῆς οἰκογενείας του, καθόσον ἐνεθυμείτο, εἶχεν ἀποθάνει ἐκ φυσικοῦ θανάτου. Ὁ ἴδιος δὲ ἐγεννήθη ἐν μέσῳ τοῦ τρόμου τῆς ἐπανάστασεως τοῦ 1770 ἐπὶ τινος ὄρους ὑποκάτω δένδρου, διότι ὅλοι εἶχον καταφύγει εἰς τὰ ὄρη. Ὁ πατήρ του ἔπεσε θύμα τῆς δολιότητος τοῦ Καπετάν Πασᾶ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1769. Ὁ Θεόδωρος, νέος ἔτι, ἐπεδόθη εἰς τὸ στάδιον τῶν ὅπλων καὶ διωχθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων κατέφυγεν εἰς τὰς Ἰονίους νήσους. Κατὰ τὸν ρωσσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1806 ἐχρημάτισε πειρατὴς καὶ τὸ 1810 εἰσῆλθεν εἰς τὸν ἀγγλικὸν στρατὸν τῶν Ἰονίων νήσων καὶ προήχθη μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ταγματάρχου.

Ὁ Κολοκοτρώνης ἦτο γνήσιος τύ-

Ὁ Θ. Κολοκοτρώνης
(1770—1843)

πος κλέφτου. Ἡ μεγάλη κεφαλὴ του, περιβεβλημένη μακράν κόμην, ἐπεκάθητο ὑπερηφάνως ἐπὶ τῶν ἰσχυρῶν ὤμων του, τὸ μέτωπόν του ἦτο εὐρύ, τὸ πρόσωπόν του μελαψόν καὶ τὸ βλέμμα του, καλυπτόμενον ὑπὸ πυκνῶν ὀφρῶν, εἶχε κάτι τὸ ἄτρομον καὶ ἐπιβλητικόν. Ἡ βροντώδης φωνὴ του ἦτο ἐνθαρρυντικὴ διὰ τοὺς πο-

Ἡ σφραγὶς
τοῦ Κολοκοτρώνη

λεμιστὰς καὶ ἡ περίφημος λοφωτὴ περικεφαλαία του, τὴν ὁποῖαν ἔφερεν ὡς ἔγγλος ἀξιωματικός, ἠύξανε τὴν ἐπιβλητικότητά του. Ὁ Κολοκοτρώνης συνήγωνε σπανίαν πείραν τοῦ κόσμου καὶ φωτεινὴν ἀντίληψιν τῶν πραγμάτων. Ἐπίστευεν εἰς τὴν τελειωτικὴν νίκην τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν πίστιν αὐτὴν μετέδιδε καὶ εἰς τοὺς ἄλλους, ἀπευθύνων εἰς τὸν στρατόν, ὁσάκις παρουσιαζέτο εὐκαιρία, λόγους θερμούς, ἀπλοὺς καὶ πειστικούς. Συνήθιζε δὲ νὰ λέγῃ, ὅτι ὁ Θεὸς ὑπέγραψε τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ δὲν ἀνακαλεῖ τὴν ὑπογραφὴν του.

Ο ΚΑΤΑ ΘΑΛΑΣΣΙΑΝ ΑΓΩΝ

Ἐνῶ βραδέως ἐδημιουργεῖτο ὁ στρατὸς τῆς ξηρᾶς, ἡ ἐπανάστασις ἀπέκτησεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀξιόλογον πολεμικὸν ὄπλον ἐπὶ τῆς θαλάσσης διὰ τῆς μετατροπῆς τῶν ἐμπορικῶν πλοίων τῶν νησιωτῶν εἰς πολεμικά. Ἐνῶ δὲ οἱ ὀπλαρχηγοὶ τῆς Στερεᾶς, ἰδίως διὰ τῆς νίκης τῶν Βασιλικῶν, ἀνεχαίτιζον τὴν προέλασιν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὁ ἐλληνικὸς στόλος ἡμπόδισε τὴν μεταφορὰν τουρκικοῦ στρατοῦ ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην.

Οἱ Ἕλληνες ἐπληροφορήθησαν, ὅτι ἡ ἀρμάδα ἡτοιμάζετο νὰ ἐκπλεύσῃ ἀπὸ τὸν Ἑλλησποντον. Πράγματι, περὶ τὰ μέσα τοῦ Μαΐου ὁ τουρκικὸς στόλος ἐφάνη εἰς τὸ Αἰγαῖον ἀποτελούμενος ἀπὸ ἑν πλοῖον τῆς γραμμῆς, τρεῖς φρεγάτας, τρεῖς κορβέτας καὶ πολλὰ μικρότερα. Τότε οἱ τολμηροὶ τῶν Ψαρῶν ναυ-

Ἐνδυμασία Σαλαμῖνος

τικοί κατώρθωσαν νά συγκεντρώσουν τὸν στόλων τῶν ἀδελφῶν νήσων καὶ τὴν 18 Μαΐου ἐξέπλευσεν ὁ ἠνωμένος στόλος πρὸς βορρᾶν, ἀποτελούμενος ἀπὸ 50 μεγάλα καὶ 15 μικρὰ πλοῖα. Τὴν ἐπομένην οἱ Ἑλληνες διέκριναν κατὰ τὴν βορειοδυτικὴν ἄκραν τῆς Μυτιλήνης μίαν φρεγάταν τῶν 48 τηλεβόλων, προφυλακίδα τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου. Μερικὰ ἐκ τῶν ἐλληνικῶν πλοίων ἐπλησίασαν αὐτὴν καὶ ἐκανονιοβόλησαν, ἀλλ' οὐδὲν κατώρθωσαν διὰ τῶν ἀδυνάτων τηλεβόλων τῶν καὶ ἡ φρεγάτα κατέφυγεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἑρεσσοῦ. Ὁ πλοίαρχός της φοβούμενος νυκτερινὴν ἐπίθεσιν ἀνεβίβασεν ἐπὶ τοῦ σκάφους ἀρκετοὺς στρατιώτας ἐκ τῆς ξηρᾶς.

Οἱ Ἑλληνες πλοίαρχοι εὐρισκόμενοι εἰς ἀδυναμίαν νά βλάψουν τὸ ἐχθρικὸν πλοῖον ἐσκέφθησαν νά τὸ πυρπολήσουν. Τότε ὁ πρακτικὸς διδάσκαλος τῆς ναυτικῆς Ἰωάννης Πάργιος, ἐπονομαζόμενος Πατατοῦκος, μετέβαλε προχείρως δύο ἀπὸ τὰ μικρότερα πλοῖα εἰς πυρπολικά, ἅλλα δὲ παρήγγειλαν εἰς τὰ Ψαρά.

Τὸ πυρπολικὸν (brulot, κοινῶς μπουρλότο) εἶναι πολεμικὸν ὄπλον γνωστὸν εἰς παλαιότερους χρόνους. Χρῆσιν αὐτοῦ ἰδίως ἔκαμαν οἱ Ἀγγλοι κατὰ τῆς ἀρμάδας τοῦ Φιλίππου Β' καὶ κατὰ τοῦ ὀλλανδικοῦ καὶ γαλλικοῦ ναυτικοῦ. Ἡ τελειοποίησις τῶν πολεμικῶν πλοίων ἔθεσε κατόπιν εἰς ἄχρηστίαν τὸ πυρπολικόν, ἀλλὰ εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων ἀπέβη ὄπλον τρομερόν. Τὸ ἐλληνικὸν πυρπολικὸν ἦτο συνήθως μικρὸν πλοῖον μὲ δύο πατώματα. Ἐπὶ τοῦ κάτω πατώματος ἐτίθεντο βαρέλια πληρούμενα μὲ εὐφλέκτους ὕλας, πυρίτιδα, οἰνόπνευμα, νάφθην, θεῖον, κληματάνθρακας, πίσσαν, ρητίνην κλπ. Τὰ βαρέλια συνεδέοντο διὰ σωλῆνων, ἄνωθεν δὲ αὐτῶν ἠνοίγοντο ὅπαι ἐπὶ τοῦ ἄνω πατώματος. Ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ἐτοποθετοῦντο ἄσκοι πλήρεις πίσης καὶ ρητίνης καὶ ἀγγεῖα πλήρη οἰνοπνεύματος καὶ νάφθης, ὀλόκληρον δὲ τὸ πλοῖον ἠλειφετο ἑξῶθεν διὰ τῶν αὐτῶν εὐφλέκτων ὕλῶν. Τὸ πυρπολικὸν ἔσυρε πάντοτε λέμβον, καλουμένην ἐφόλκιον, διὰ τοῦ ὁποῦ ἐσφύζοντο οἱ ναῦται.

Ἡ πρώτη ἀπόπειρα ἀπέτυχε, διότι οἱ Τοῦρκοι ἠγρύπνουν, καὶ τὸ πυρπολικὸν ἐκάη ἀνωφελῶς. Ἀλλὰ μετὰ δύο ἡμέρας ὁ τολμηρὸς ψαριανὸς πηδαλιούχος Παπανικολῆς, ἐξησκημένος ἤδη ἐκ τῶν συγκρούσεων πρὸς τοὺς ἀλγερινοὺς πειρατάς, κατώρθωσε σφοδρῶς πυροβολούμενος νά προσκολλήσῃ τὸ πυρπο-

λικόν του εις τὴν πρῶραν τοῦ ἐχθρικοῦ πλοίου. Ἡ φρεγάτα ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα καὶ ἐκ τῶν ἀνδρῶν οἱ περισσότεροὶ ἐφονεύθησαν.

Τὸ παρὰ τὴν Ἑρεσσὸν κατόρθωμα ἀνεπτέρωσε τὰς ἐλπίδας τῶν Ἑλλήνων. Εἰς τὰ Ψαρά ἐτελέσθη πανηγυρική δοξολογία καὶ ὁ τουρκικὸς στόλος τόσον ἐξεπλάγη ἐκ τοῦ ἀπροσδοκήτου παθήματος, ὥστε ἐτράπη εἰς Ἑλλήσποντον καὶ ἐζήτησεν ἀσφάλειαν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν τηλεβόλων. Ἀλλὰ τὸ πάθημα τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἐπλήρωσαν οἱ ἄθωοι ραγιάδες. Οἱ κάτοικοι τῆς Μυτιλήνης ἐσφάγησαν ἀνηλεῶς, δεινὴν δὲ καταστροφὴν ὑπέστη ἡ ἀνθοῦσα πόλις τῶν Κυδωνιῶν. Οἱ κάτοικοι τῶν Μοσχονησιῶν ἐξεπατρίσθησαν. Πολλοὶ ἐκ τῶν κατοικούντων τὰ ἐνδότερα τῆς Μ. Ἀσίας Ἑλλήνων κατῆλθον εἰς τὰ παράλια καὶ διεπεραιώθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ προσδραμὼν εἰς βοήθειαν ἑλληνικὸς στόλος ἀπέπλευσε μεταφέρων χιλιάδας προσφύγων, οἱ ὅποιοι διεσπάρησαν εἰς διαφόρους νήσους καὶ ἔζησαν βίον ἄθλιον.

II. Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΒΟΡΕΙΟΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΠΡΟ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Ἡ ἑλληνικωτάτη αὐτὴ χώρα τῆς Βαλκανικῆς ἔνεκα τῆς εὐφορίας τῆς εἶχεν ἐλκύσει τὰ βλέμματα τοῦ κατακτητοῦ, ἰσχυροὶ ἀγάδες εἶχον ἐγκατασταθῇ ἀπὸ τῆς κατακτῆσεως εἰς τὰ εὐφορώτερα μέρη τῆς χώρας καὶ ἐξεμεταλλεύοντο τὰ πλούτη αὐτῆς. Τοῦτο ὁμῶς δὲν ἡμπόδισε νὰ δημιουργηθοῦν κέντρα ἑλληνικώτατα, τὰ ὁποῖα ἤκμασαν εἰς τὸ ἐμπόριον, τὸν πλοῦτον γενικῶς καὶ εἰς τὰ γράμματα, ὅπως ἡ Θεσσαλονίκη, τὸ Μοναστήριον, αἱ Σέρραι, ἡ Σιάτιστα, ἡ Κοζάνη, ἡ Καστοριά κτλ. Ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία εἶχεν ἐξαπλώσει παντοῦ τοὺς πλοκάμους τῆς εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ οἱ ἄριστοι τῶν Μακεδόνων πολεμιστῶν, ἐμπόρων, διδασκάλων, ἱερέων καὶ προκρίτων εἶχον μνηθῇ εἰς τὰ μυστικά τῆς, οἱ δὲ Φιλικοὶ ἐθεώρουν τὴν Μακεδονίαν ὡς μίαν ἀπὸ τὰς κυριωτέρας ἐστίας τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγώνος.

Ἐπειδὴ ἡ Μακεδονία κατεῖχε θέσιν κεντρικὴν εἰς τὴν Βαλκανικὴν καὶ οἱ Τούρκοι τὴν ἐθεώρουν ὡς γέφυραν, ἡ ὁποία συ-

νέδεε τὴν Κωνσταντινούπολιν μὲ τὴν νοτιωτέραν. Ἑλλάδα, εἶχον δημιουργήσει εἰς αὐτὴν δύο ἰσχυρά στρατιωτικά κέντρα, τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὸ Μοναστήριον, καὶ πλεῖστα ἄλλα μικρότερα, εἰς τὰ ὁποῖα διετήρουν ἰσχυράς φρουράς καὶ στρατιωτικά ἐφόδια. Διὰ τοῦτο ἐνῶ ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Μακεδονίαν ψυχικῶς εἶχεν ὠριμάσει περισσότερον ἴσως ἀπὸ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα, στρατιωτικῶς ἐφαίνετο, ὅτι ἦτο ἔργον δυσκολώτατον ἀνευ τῆς βοηθείας τῆς νοτίου Ἑλλάδος. Παρ' ὅλα ὅμως αὐτὰ ἡ Μακεδονία δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ὑστερήσῃ εἰς τὸν ἀγῶνα, ἐξηγέρθη, ἡγωνίσθη ἥρωικῶς καὶ ἔδωκεν ἀρκετὰ δείγματα αὐταπαρνήσεως καὶ αὐτοθυσίας, τὰ ὁποῖα, ἂν δὲν ὠφέλησαν σπουδαίως τὸν ἀγῶνα ἐν τῷ συνόλῳ, ἔγραψαν σελίδας ἀθανάτους εἰς τὴν νεωτέραν ἱστορίαν μας. Διὰ τοῦτο εἶναι ἀνάγκη εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ νὰ ρίψωμεν ἓν βλέμμα εἰς τὴν ἐν Μακεδονίᾳ ἐπανάστασιν.

ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ

Κατὰ τὴν γνώμην τῶν Φιλικῶν ὁ ἀγὼν τῆς Μακεδονίας εἶχε μεγάλην σημασίαν, διότι ἦτο δυνατόν νὰ διακόψῃ τὴν συκοινωνίαν τοῦ κέντρου τῆς Ὄθωμανικῆς αὐτοκρατορίας μετὰ τῆς νοτιωτέρας Ἑλλάδος, εἰς τὴν ὁποίαν ἦτο εὐκολώτερον νὰ ἐδραιωθῇ ἡ ἐπανάστασις, διότι δὲν ὑπῆρχε πολὺς τουρκικὸς στρατὸς εἰς τὰ μέρη αὐτά. Ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, ὁ ὁποῖος εἶχε κατέλθει, ὅπως εἶδομεν, εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἀρχῆς, δηλαδὴ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀλεξάνδρου, μετ' ἄλλων Μακεδόνων ὀπλαρχηγῶν, ἐκ τῶν ὁποίων περίφημος ἦτο ὁ Νικόλαος Κασομούλης ἐκ Σιατίσης, ὁ ὁποῖος ἔγραψε καὶ ἀξιόλογον ἱστορίαν τῆς ἐπαναστάσεως, κατήρτισαν τὸ ἔξης ἐπαναστατικὸν σχέδιον τῆς Μακεδονίας: Θὰ ἐξηγείρετο κατ' ἀρχὰς ὁ Ὁλύμπος, ὁ ὁποῖος μὲ τὰς ἀπροσίτους κορυφάς του θὰ ἀπετέλει τὸ κέντρον τοῦ ἀγῶνος. Κατόπιν θὰ ἐπανεστάτουν ἡ Χαλκιδικὴ καὶ τὸ Ἅγιον Ὄρος εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ ἡ Νάουσα εἰς τὴν Δυτικὴν. Συγχρόνως θὰ κατελαμβάνοντο ἡ διόβασις τοῦ Ἀξιοῦ, τὰ Τέμπη, τὰ στενὰ τῆς Καστοριάς καὶ αἱ φύσει ὀχυραὶ τοποθεσίαι, Καστανιά ἐπὶ τοῦ Βερμίου καὶ Σιάτιστα. Τοιοῦτοτρόπως τὸ ἰσχυρότατον στρατιωτικὸν κέν-

τρον της Μακεδονίας, ή Θεσσαλονίκη, θά ήπειλεῖτο ἐκ πολλῶν σημείων καί θά ὑπέκυπτεν.

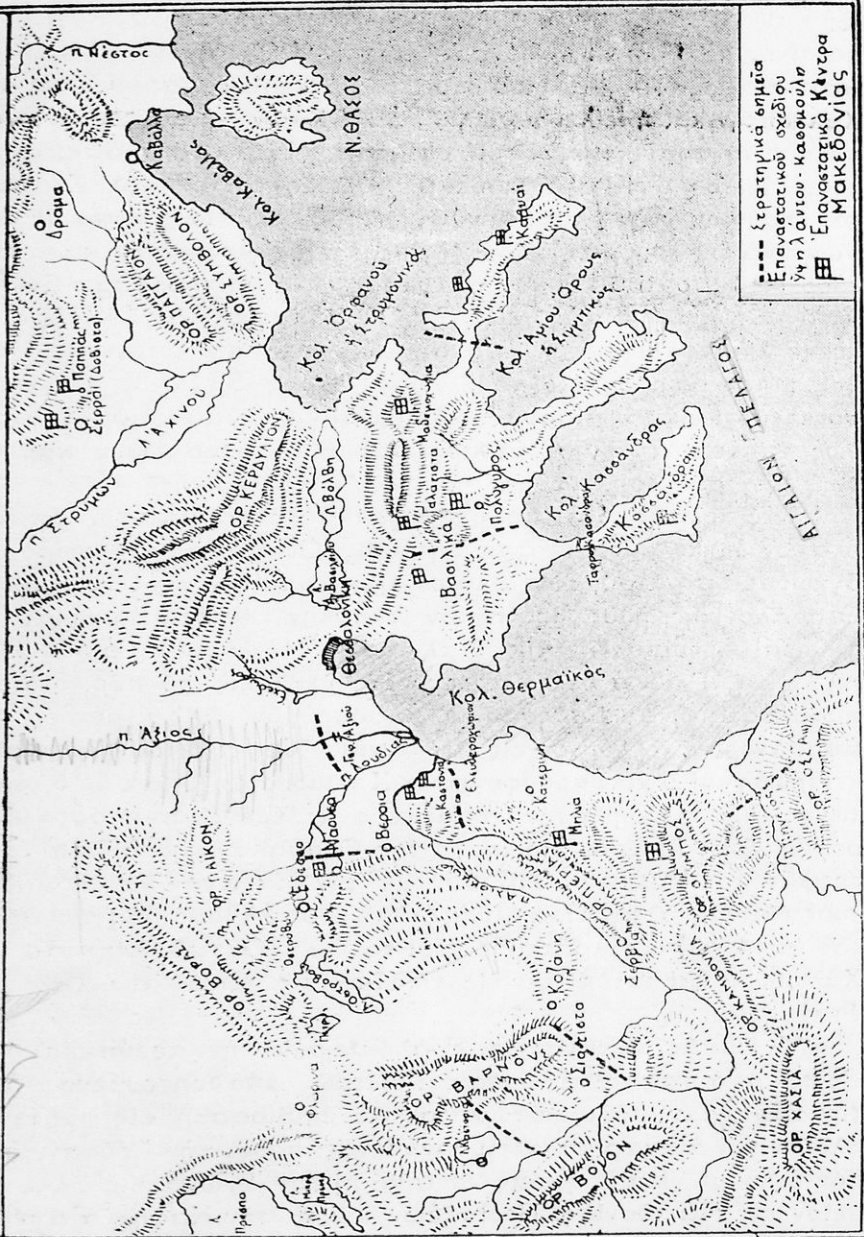
Τό σχέδιον ὁμῶς αὐτό δὲν ἐξετελέσθη μὲ ἀκρίβειαν. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ τοῦ Ὀλύμπου, οἱ ὁποῖοι ἔπρεπε νὰ κινηθοῦν πρῶτοι, ἐφάνησαν διστακτικοὶ καὶ ἀνέμενον βοήθειαν καὶ ἐφόδια ἀπὸ τὴν νοτιωτέραν Ἑλλάδα. Ἡ ἐπανάστασις ἤρχισεν ἀπὸ τὴν Χαλκιδικήν, πρωτεργάτης δὲ αὐτῆς ὑπῆρξεν ὁ Ἐμμανουὴλ Παπαῶς.

Ὁ Ἐμμανουὴλ Παπαῶς, μίᾳ ἀπὸ τὰς ἐξεχούσας μορφὰς τοῦ ἐλληνικοῦ ἀγῶνος, κατήγετο ἀπὸ τὴν περιφέρειαν τῶν Σερρῶν, ἀλλ' ἐξῆσε καὶ ἔδρασεν ἐντὸς τῆς μεγαλουπόλεως αὐτῆς, ὅπου μὲ τὴν τιμίαν καὶ εὐσυνείδητον ἐργασίαν του ἔγινε κάτοχος σημαντικωτάτης περιουσίας, τὴν ὅποیان διέθεσε καὶ δι' ἄλλους ἀγαθοεργοὺς σκοποὺς, ἀλλὰ κυρίως διὰ τὸν ἀγῶνα. Ὁ Παπαῶς ἦτο προσωπικὸς φίλος τοῦ Ἀλ. Ὑψηλάντου, εἶχεν ἀλληλογραφίαν μὲ τὸν Δημ. Ὑψηλάντην καὶ ἀνεγνωρίσθη παρ' αὐτοῦ «ὡς πληρεξούσιος ἀρχηγὸς καὶ διοικητῆς τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τοῦ Ἁγίου Ὄρους, τῆς Κασσάνδρας καὶ τῆς Θεσσαλονίκης». Λόγῳ τοῦ πλοῦτου, τῶν ἀγαθοεργιῶν καὶ τῶν ἄλλων του μεγάλων προσόντων ὁ Παπαῶς ἀπέκτησε μέγα γόητρον καὶ κύρος καὶ εἶχε τὴν ἀγάπην καὶ ἐμπιστοσύνην ἐξίσου χριστιανῶν καὶ τούρκων. Κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐπαναστάσεως ὅλοι εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν ἀπέβλεπον εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Παπαῶ, ὡς τοῦ ἐνδεδειγμένου ἀρχηγοῦ αὐτῆς. Ἀτυχῶς ὁ Πσπαῶς ἐστρεῖτο στρατιωτικῶν προσόντων.

Τὴν 23 Μαρτίου 1821 ὁ Παπαῶς πληρώσας ὄπλων καὶ πολεμοφοδίων πλοῖον εἰς τὴν Λήμνον καὶ συμπαραλαβὼν ὅλην τὴν κινητὴν περιουσίαν του ἀπέπλευσεν εἰς τὸν Ἄθωνα. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς μοναχοὺς τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἦσαν μεμυημένοι εἰς τὴν Φιλικὴν Ἐταιρίαν καὶ ἐδέχθησαν μὲ συγκίνησιν καὶ ἐνθουσιασμόν τὸν Παπαῶν. Εἰς γενικὴν συνέλευσιν οἱ Ἠγούμενοι τῶν Μονῶν, πολλοὶ ἐπίσημοι μοναχοὶ καὶ ὁ Παπαῶς ἀπεφάσισαν μυστικῶς τὴν κήρυξιν τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν κατάλληλον στιγμήν καὶ ἤρχισαν νὰ ἐτοιμάζονται. Συγχρόνως ὁ Παπαῶς διέταξε τὴν στρατολογίαν τῶν δυναμένων νὰ φέρουν ὄπλα μοναχῶν καὶ τῶν κατοίκων τῆς Χαλκιδικῆς Χερσονήσου.

Ὁ διοικητῆς τῆς Θεσσαλονίκης εἶτε πληροφορηθεὶς τὴν ἐπαναστατικὴν κίνησιν εἶτε διὰ λόγους προνοίας ἀπέστειλε ση-

ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΒΟΡΕΙΟΝ ΕΛΛΑΔΑ

μαντικήν στρατιωτικήν δύναμιν εἰς τὴν Χαλκιδικήν. Ἡ προκλητικότης ὁμῶς τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, ὁ ὁποῖος εἰσῆλθεν εἰς τὴν Χαλκιδικήν καὶ ἠπείλει γενικὴν σφαγὴν τῶν γκιοσύρηδων, ἐπέσπευσε τὰ πράγματα. Περὶ τὰ μέσα Μαΐου 1821 οἱ κάτοικοι τοῦ Πολυγύρου ὀπλισθέντες ὀρκίζονται εἰς τὸν Σταυρὸν καὶ κηρύττουν τὴν ἐπανάστασιν. Ἀφοῦ ἐξώντωσαν τὴν ἐξ ὀλίγων ἀνδρῶν φρουρὰν τῆς πόλεως τῶν, ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ τὸν ἠνάγκασαν νὰ ὑποχωρήσῃ. Ἐνῶ δὲ μετὰ τὰ γεγονότα αὐτὰ εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ὁ τοῦρκος διοικητὴς ἀπεκεφάλιζε πολλοὺς σημαίνοντας προκρίτους καὶ τὸν ἐπίσκοπον Κίτρους, εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος ὁ Παπᾶς ἐν γενικῇ συνελεύσει εἰς τὰς Καρυὰς ἐκήρυξε τὴν ἐπανάστασιν. Συγχρόνως ἐπανεστάτησεν ἡ Κασσάνδρα, τὰ Μαδεμοχώρια καὶ γενικὴ ἐξέγερσις ἐσημειώθη εἰς ὅλην τὴν Χαλκιδικήν.

Τὰς πρώτας, οὐχὶ πολὺ σημαντικὰς, ἐπιτυχίας τῶν ἐπαναστατῶν ἐπηκολούθησεν ἀπογοήτευσις. Οἱ ἐπαναστάται πρὸ τοῦ ὄγκου τοῦ στρατοῦ, τὸν ὁποῖον ἐκίνητοποίησαν οἱ Τοῦρκοι ἐκ Θεσσαλονίκης, ἡσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην τῆς ἑξω βοηθείας. Αἱ ἀνθηραὶ κωμοπόλεις τῆς Χαλκιδικῆς, Πολύγυρος, Βασιλικὰ, Γαλάτιστα, παρεδόθησαν εἰς τὸ πῦρ, οἱ δὲ ἐπαναστάται ἠναγκάσθησαν νὰ ἀποσυρθοῦν, ἄλλοι μὲν εἰς τὴν Κασσάνδραν, ἄλλοι δὲ εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος, ὅπου εἶχον συνκεντρωθῇ καὶ 5 χιλ. πρόσφυγες ἐκ Χαλκιδικῆς. Ὅταν δὲ ὁ σουλτάνος ἐπληροφόρηθῃ τὴν ἐν Μακεδονίᾳ ἐξέγερσιν, τόσον ἐταράχθη, ὥστε ἔστειλε διοικητὴν τῆς Θεσσαλονίκης ἄνδρα ἐξαιρετικόν, τὸν Ἀμποῦλ Ἀβούδ, μὲ τὴν διαταγὴν νὰ ἐξοντώσῃ τοὺς ἐπαναστάτας. Πράγματι ὁ Ἀμποῦλ Ἀβούδ ὀδηγῶν στρατὸν ἐκ 14 χιλ. ἐξεστράτευσεν περὶ τὰ τέλη Ὀκτωβρίου κατὰ τῆς Χαλκιδικῆς καὶ κατέπνιξεν εἰς τὸ αἷμα τὰ τελευταῖα ἵχνη τῆς ἐπαναστάσεως.

Ὁ Παπᾶς, καταναλώσας ὀλόκληρον τὴν περιουσίαν του εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ ἀγῶνος καὶ οἰκτρῶς ἀπογοητευμένος ἀπὸ τὴν ἀποτυχίαν, μόλις κατάρθωσε νὰ ἐπιβιβασθῇ εἰς ψαριανὸν πλοῖον καὶ ἀνεχώρησε κατευθυνόμενος πρὸς τὴν Ὑδραν, σκοπὸν ἔχων μὲ νέας βοηθείας νὰ ἀρχίσῃ τὸν ἀγῶνα εἰς ἄλλο σημεῖον τῆς Μακεδονίας. Περιπλέων ὁμῶς τὸν Καφηρέα ἀπέθα-

νεν αλφινιδίως, ὁ δὲ νεκρὸς του μετεφέρθη εἰς τὴν Ὑδραν, ὅπου ἐτάφη μὲ τιμὰς ἀρχιστρατήγου.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΗΣ (Ἀπρίλιος 1822)

Ἡ Δ. Μακεδονία, ἡ ὁποία δὲν ἐκινήθη κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως, ἐξηγέρθη τὸ 1822, μὲ κέντρον τὴν ἡρωικὴν Νάουσαν, εἰς τὰς βορεινὰς ὑπώρειας τοῦ Βερμίου. Ἡ ἐπανάστασις διεξήχθη ὑπὸ τὰς ἐξῆς συνθήκας:

Ὁ Ὁρμυλ Ἀβουδ ἀφοῦ κατέπνιξε τὴν ἐπανάστασιν τῆς Χαλκιδικῆς, ἔλαβε σύντονα καὶ αὐστηρὰ μέτρα, διὰ νὰ προλάβῃ ὁμοίας ἐπαναστατικὰς ἐκδηλώσεις εἰς τὴν Δ. Μακεδονίαν. Ἐκάλεσε νὰ παρουσιασθοῦν εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν ἢ εἰς τὰς κατὰ τόπους τουρκικὰς ἀρχὰς οἱ ἐπιφανέστεροι πρόκριτοι καὶ ὀπλαρχηγοὶ τῶν πόλεων Βεροίας, Ναούσης, Σιατίστης, Κοζάνης, Μοναστηρίου, Καστοριᾶς, Κλεισούρας κ. ἄ. Ἰδιαιτέρως διέταξε νὰ παρουσιασθοῦν ἐνώπιόν του οἱ ὀπλαρχηγοὶ Διαμαντῆς Νικολάου καὶ Γούλας Δράσκος ἀπὸ τὸν Ὀλυμπον, ὁ Ζαφειράκης ἀπὸ τὴν Νάουσαν, ὁ Καρατάσος ἀπὸ τὴν Βέροian καὶ ὁ Γάτσος ἀπὸ τὰ Βοδενά (Ἐδεσσαν). Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἐκλείσθησαν εἰς τὰς φυλακάς, ἄλλοι ἤρνήθησαν νὰ ὑπακούσουν. Μεταξὺ αὐτῶν εἶναι ὁ Ζαφειράκης, ὁ Καρατάσος καὶ ὁ Γάτσος, οἱ ὁποῖοι ἀπεφάσισαν νὰ ἀρχίσουν τὸν ἀγῶνα καὶ ἔγιναν ἡ ψυχὴ τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος εἰς τὴν Δ. Μακεδονίαν.

Ὁ Ζαφειράκης Θεοδοσίου ἦ, ὅπως συνήθως ὠνομάζετο, ἀπλῶς Ζαφειράκης, ἐγεννήθη εἰς τὴν Νάουσαν τὸ 1773 καὶ διὰ τῆς ἐργατικότητος καὶ τῆς τιμιότητός του ἀπέκτησεν εἰς τὴν πατρίδα του ὁποῖαν θέσιν καὶ ὁ Παπᾶς εἰς τὰς Σέρρας. Εἶχε σχεδὸν ἡγεμονικὴν δύναμιν μεταξὺ τῶν συμπατριωτῶν του, ἐμυήθη ἐνωρὶς εἰς τὴν φιλικὴν Ἑταιρείαν καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ ἐνδεδειγμένος ἀρχηγὸς τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος.

Ὁ Καρατάσος καὶ ὁ Γάτσος, ὁ πρῶτος ἐκ Βεροίας καὶ ὁ δευτέρος ἐξ Ἐδέσσης, ἦσαν ὑπερπεντηκοντούτεις, ὅταν ἤρχισεν ἡ ἐπανάστασις. Καὶ οἱ δύο παλαιοὶ πολεμισταὶ καὶ διάσημοι κλέφται, εἶχον μακρὰν πολεμικὴν πείραν, μεγάλην ἐπιβολὴν εἰς τὰ ὑπ' αὐτοὺς ἀτίθασσα στρατιωτικὰ σώματα καὶ ἐγνώριζον καλὰ τὰς ἀδυναμίας καὶ τὰ τεχνάσματα τῶν Τούρκων. Πρωτόγονοι εἰς

τούς τρόπους των και άτρόμητοι εις τούς κινδύνους πολλάκις μέχρις άγριότητος, ήσαν άποράμιλλοι άρχηγοί άτάκτων σωμάτων και σπουδαίοι επαναστατικοί παράγοντες.

Τόν Ίανουάριον τοῦ 1822 οἱ τρεῖς αὐτοὶ άρχηγοί, μερικοὶ όπλαρχηγοὶ τοῦ Ὀλύμπου και πρόκριτοι διαφόρων πόλεων, ό Βαρβαρέσος από την Καστορίαν, ό Νιόπλιος από την Σιάτισταν, ό Ναούμ από την Ἔδεσσαν κ. ἄ., συνήλθον εις την Μονήν της Παναγίας εις Δοβρά, μεταξύ Βεροίας και Ναούσης. Ἐκεῖ ἐλήφθησαν σοβαραὶ αποφάσεις, νά άρχισή άμέσως ή επανάστασις χωρὶς νά περιμένουν βοήθειαν ἐκ της νοτίου Ἑλλάδος και νά προσβληθῇ τὸ πλησιέστερον πρὸς την Νάουσαν στρατιωτικὸν κέντρον τῶν Τούρκων, ή Βέροια. Τήν 22 λοιπὸν Φεβρουαρίου 1822 συνελήφθη ή μικρὰ φρουρά της Ναούσης και ὑψώθη ή σημαία της επαναστάσεως. Τήν επομένην οἱ όπλαρχηγοὶ

Καρατάσος και Γάτσος με 1800 πολεμιστάς προσέβαλον την Βέροϊαν. Οἱ δύο όπλαρχηγοὶ δὲν ὑπῆρξαν πολὺ εὐτυχεῖς εις την νυκτερινήν και αἰφνιδιαστικὴν απόπειράν των, οἱ δὲ Ὀλύμπιοι άρχηγοί, μετὰ τῶν όποίων εἶχον συνεννοηθῇ νά συγχρονίσουν την ἐπίθεσιν, δὲν ἐφάνησαν. Εὐτυχέστεροι ὑπῆρξαν μετ' ὀλίγας ήμέρας (12 Μαρτίου), ὅτε και μετὰ ἐνισχύσεως ὑπὸ τὸν Ζαφειράκην ὄχρωθέντες εις την Ιστορικὴν Μονήν Δοβρά απέκρουσαν την ἐπίθεσιν 4 χιλ. Τούρκων ἐκ Βεροίας ὑπὸ τὸν Κεχαγιᾶ μπέν, άφοῦ ἐπροξένησαν εις αὐτοὺς σημαντικὰς ζημίας φονεύσαντες και 1500 περίπου.

Ὁ τουρκὸς πασᾶς της Θεσσαλονίκης ἐξεμάνη διὰ τὸ κατόρθωμα τῶν γκιαούρηδων εις Δοβρά και την 14 Μαρτίου ἐνεφανίσθη εις τὰ πρόθυρα της Ναούσης με 16 χιλ. μαχητῶν, 16 χιλ. μαχητῶν, 10 κανόνια. Εἰς τὰ τεῖχη και τούς προμαχῶνας της Ναούσης ἔλαβον χώραν συγκρούσεις και διεδραματίσθησαν ήρωικὰ κατορθώματα ὑπενθυμίζοντα τὸ Σοῦλι και τούς άγῶνας του. Ἡ πόλις άντεστάθη ἐπὶ ἓνα περίπου μήνα. Τήν 6 Ἀπριλίου, ήμέραν Πέμπτην της Διακαινησίμου, οἱ Τοῦρ-

Ἐνδυμασία Πόρου-
Υδρας

κοι παρεβίασαν τὰς πύλας τοῦ τείχους καὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν, ἢ ὅποια παρεδόθη εἰς τὸ πῦρ, τὴν σφαγὴν καὶ τὴν λεηλασίαν. Εἰς τὴν Νάουσαν, ὡς εἰς τόπον ἀσφαλῆ, εἶχον συρρεύσει πολλαὶ χιλιάδες ἀμάχου πληθυσμοῦ ἐκ τῶν περιχώρων, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ αἱ οἰκογένειαι τοῦ Καρατάσου καὶ τοῦ Γάτσου. Ὅσοι δὲν ἐσφάγησαν ἢ δὲν κατῴρθωσαν κατὰ τινὰ τρόπον νὰ διαφύγουν, ῥηχμαλωτίσθησαν καὶ ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τοῦ Μοναστηρίου.

Τὴν ἐπομένην, 7 Ἀπριλίου, ἔπεσε καὶ ὁ Πύργος τοῦ Ζαφειράκη, ἀφοῦ διὰ τοῦ ἡρωικοῦ ἀντιπερισπασμοῦ, τὸν ὁποῖον ἔδημιούργησεν εἰς τοὺς Τούρκους, ἔδωκε καιρὸν εἰς πολλοὺς 1822 νὰ σωθοῦν. Πληθος ὅμως γυναικοπαίδων, τὰ ὅποια εἶχον συγκεντρωθῇ εἰς μικρὸν ὄχυρόν πλησίον τοῦ πύργου τοῦ Ζαφειράκη, δὲν ἐπρόλαβον νὰ σωθοῦν καὶ ἀντὶ νὰ παραδοθοῦν εἰς τοὺς ἐχθρούς, ὅπου δὲν τοὺς ἀνέμενε τίποτε ἄλλο, παρὰ ἐξευτελισμὸς καὶ ἀτίμωσις, ἐπρωτίμῃσαν νὰ κρημνισθοῦν ἀπὸ ἓνα ὕψωμα εἰς τὸν καταρρακτώδη ποταμὸν Ἀραπίτσα καὶ ἐπνίγησαν εἰς τὰ ἀφρίζοντα νερά. Τοιουτοτρόπως ἀπὸ τὴν θλιβεράν καὶ ὀλοσχερῇ καταστροφὴν τῆς Ναούσης δὲν ἔλειψε καὶ τὸ ἡρωικὸν Ζάλογγον.

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΑΓΩΝΟΣ

Ἡ πτώσις καὶ ἡ καταστροφὴ τῆς Ναούσης ἐσημαινε τὸ τέλος τοῦ ἀγῶνος εἰς τὴν Δ. Μακεδονίαν. Οἱ ἀρχηγοὶ Ζαφειράκης, Καρατάσος καὶ Γάτσος, διαφυγόντες τὴν σύλληψιν, προσεπάθησαν μὲ ὀλίγους ἄνδρας νὰ καταφύγουν εἰς τὴν νοτιωτέραν Ἑλλάδα, διὰ νὰ συνεχίσουν ἐκεῖ τοὺς ἡρωικούς τῶν ἀγῶνας. Ἐκ τούτων οἱ μὲν Καρατάσος καὶ Γάτσος μὲ 300 Μακεδόνας μετὰ πολλὰς περιπετείας καὶ κινδύνους ἀνὰ τὴν Δ. Μακεδονίαν καὶ τὴν Θεσσαλίαν ἔφθασαν εἰς Μεσσολόγιον καὶ ἐτέθησαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἀλεξ. Μαυροκορδάτου. Ὁ Ζαφειράκης ὅμως μὲ ἓνα ἐκ τῶν υἱῶν τοῦ Καρατάσου καὶ δώδεκα ἄλλους ὁπαδοὺς προ-

Ἐνδυμασία Μυκόνου

δοθέντες περιεκυκλώθησαν ὑπὸ τουρκικοῦ ἀποσπάσματος καὶ ἐφονεύθησαν ὅλοι παρὰ τὴν Βέροϊαν μετὰ ἡρωικὴν ἀντίστασιν. Αἱ κεφαλαὶ τοῦ Ζαφειράκη καὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Καρατάσου ἐστάλησαν ὑπὸ τοῦ Ἀμποῦλ Ἀβούδ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐξετέθησαν πρὸς κοινὴν θέαν.

Μόλις τὴν 22 Μαρτίου 1822 ἔφθασεν εἰς τὸν Ὀλυμπον ἡ ἀπὸ πολλοῦ ἀναμενομένη ἐκ μέρους τοῦ Δημ. Ὑψηλάντου βοήθεια. Ἄν καὶ ἡ βοήθεια ἦτο ἀσήμαντος, οἱ ὀπλαρχηγοὶ τοῦ Ὀλύμπου ἐκινήθησαν, ἀλλ' ἦτο πλέον ἀργά. Οἱ Τοῦρκοι ἀνέπτυξαν μεγάλην δραστηριότητα καὶ κατέπνιξαν τὸ κίνημα ἐν τῇ γενέσει του. Τοιοῦτοτρόπως μὲ τὴν καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὸν Ὀλυμπον ἔσβησε καὶ ἡ τελευταία ἐστία ἀντιστάσεως εἰς τὴν Μακεδονίαν. Πολλοὶ Μακεδόνες καταφυγόντες εἰς τὴν Νότιον Ἑλλάδα ἐπολέμησαν ὑπὸ τοὺς διαφόρους ἀρχηγοὺς γενναϊότατα μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων ἀγώνος. Παρ' ὅλην τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν αὐτοθυσίαν τῶν Μακεδόνων, ἡ ἐπανάστασις ἐν Μακεδονίᾳ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εὐδοκιμήσῃ ἔνεκα τῶν μεγάλων στρατιωτικῶν δυνάμεων, τὰς ὁποίας διέθετον οἱ Τοῦρκοι εἰς τὴν χώραν ταύτην. Ἡ μακεδονικὴ γῆ πρώτη ἐδέχθη τὴν ἐπίθεσιν τοῦ πολυαρίθμου ἐχθροῦ, τὸν ὅποιον ἐφθειρε καὶ ἀπησχόλησεν ἐπὶ 15 συνεχεῖς μῆνας καὶ ἐν τέλει προσεφέρθη ὡς ἱερὰ θυσία διὰ τὸ μετέπειτα κέρδος τοῦ ἀγώνος.

III. Η ΑΠΟΚΡΟΥΣΙΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΕΠΙΘΕΣΕΩΣ

ΤΟ ΣΧΕΔΙΟΝ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΕΠΙΘΕΣΕΩΣ

Τὸ δεύτερον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως ἦτο κρίσιμον διὰ τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα, διότι ὁ σουλτάνος καὶ οἱ πασάδες του κατέβαλον ἐντατικὴν προσπάθειαν, διὰ νὰ πλήξουν ἀποτελεσματικῶς τὴν ἐπανάστασιν. Ἀλλὰ συγχρόνως ἦτο τὸ πλέον ἔνδοξον ἔτος τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγώνος καὶ τὸ πλουσιώτερον εἰς ἡρωικά κατορθώματα τῶν ἀγωνιστῶν μας. Εἶναι ἀληθές, ὅτι ἡ ἐπανάστασις εἶχε καταπνιγῇ εἰς τὰ βορειότερα τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὴν Στερεάν ὅμως, τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰ νήσους εἶχεν ὀριστικῶς στερεωθῇ καὶ τοῦτο ἀνησύχει τὴν Πύλην. Διὰ τοῦτο

τὸ Διβάνιον παρακινούμενον ὑπὸ τῆς αὐστριακῆς διπλωματίας καὶ τοῦ Ἑγγλου πρεσβευτοῦ δὲν ἤθελε νὰ ἀκούσῃ περὶ συνδιαλλαγῆς πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας. Ἀπεφάσισε διὰ συντόνου ἐνεργείας νὰ συντρίψῃ τὴν ἐπανάστασιν.

Τὰ πράγματα ἐφαίνοντο εὐνοϊκὰ διὰ τοὺς Τούρκους. Εἰς τὰς 24 Ἰανουαρίου 1822 κατεβλήθη τελικῶς ἡ ἀντίστασις τοῦ Ἑλλή. Ὁ νικητὴς Χουρσίτ, ἀφοῦ δι' ἀπατηλῶν ὑποσχέσεων καὶ περιποιήσεων ἐπέτυχε πᾶν ὅ,τι ἐπεθύμει παρὰ τοῦ γηραιοῦ σατράπου, ἀπεκεφάλισεν αὐτὸν καὶ ἔστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὴν κεφαλὴν του μετὰ τῶν κεφαλῶν τῶν τριῶν υἱῶν του καὶ τῶν ἐγγόνων του. Συνεπῶς τὸ πολιορκητικὸν σῶμα ἔμενεν ἐλεύθερον, ἀνετέθη δὲ εἰς τὸν νικητὴν νὰ εἰρηνεύσῃ τὴν Ἑλλάδα.

Οἱ Τούρκοι πασάδες κατέστρωσαν τὸ ἐξῆς σχέδιον: Ὁ Χουρσίτ μὲ τὸν στρατὸν τῆς Ἡπείρου θὰ ἐβάδιζε κατὰ τῆς Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας καὶ διερχόμενος διὰ τῶν στενῶν τοῦ Μακρυνόρους θὰ ὑπέτασσε τὴν χώραν μέχρι τοῦ κόλπου τῆς Ναυπάκτου. Κατόπιν θὰ διεπεραιώμετο ἐκ τοῦ Ρίου εἰς τὴν Πελοπόννησον. Δεύτερος τουρκικὸς στρατὸς βαδίζων διὰ τῆς Ανατολικῆς Ἑλλάδος ἔμελλε νὰ εἰσβάλλῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ. Οἱ δύο στρατοὶ ἐνούμενοι ἔμελλον νὰ καταπνίξουν τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὴν κοιτίδα τῆς. Τὴν δρᾶσιν τοῦ κατὰ ξηρὰν στρατοῦ ἐπρόκειτο νὰ ὑποστηρίξῃ ὁ τουρκικὸς στόλος, συντρίβων τὴν θαλασσίαν δύναμιν τῶν Ἑλλήνων καὶ μεταφέρον τὸν στρατὸν τῆς Δυτ. Ἑλλάδος εἰς τὴν Πελοπόννησον. Τὴν πεποιθήσιν τῶν τούρκων στρατηγῶν συνεμερίζοντο καὶ οἱ φίλοι τῆς Τουρκίας διπλωμάται τῆς Εὐρώπης καὶ μετὰ θριάμβου ἀνήγγελλον, ὅτι ἐπλησίαζεν ἡ καταστροφή τῶν Ἑλλήνων.

ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΧΙΟΥ

Ἐκ τῶν τριῶν ἐπιχειρήσεων, τὰς ὁποίας διελάμβανε τὸ τουρκικὸν σχέδιον, προηγῆθη ἡ κατὰ θάλασσαν. Ἡ Χίος, ἡ πλουσιωτάτη καὶ εἰρηνικωτάτη ἐκ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, εἶχε προσχωρήσει εἰς τὸ κίνημα, ὑποκινηθεῖσα ἀπὸ τολμηροὺς ἀνδρας, οἱ ὅποιοι ἦλθον ἔξωθεν. Ὁ ριποκίνδυνος δηλαδὴ ἀρχηγὸς τῶν Σαμίων ἐπαναστατῶν Λογοθέτης Λυκοῦργος, συνεν-

νοηθείς μετά τοῦ Χίου ἐμπόρου Ράλλη ἀπεβίβασθη εἰς τὴν νήσον μετά 1500 ἀνδρῶν τὴν 10 Μαρτίου. Ἡ τουρκικὴ φρουρὰ αἰφνιδισθεῖσα ἀπεσύρθη εἰς τὸ φρούριον τῆς πόλεως καὶ ἡ νήσος παρεδόθη εἰς τοὺς Σαμίους ἐλευθερωτάς, οἱ ὅποιοι εἰσέβαλον εἰς τὴν πρωτεύουσαν καὶ κατέλαβον αὐτήν. Δὲν κατώρθωσαν ὅμως νὰ ἐκπορθήσουν τὸ φρούριον.

Τὸ τόλμημα τῆς Χίου προεκάλεσε κατάπληξιν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ σουλτάνος ἐθεώρησεν αὐτὸ ὡς προσωπικὴν προσβολὴν καὶ αἱ γυναῖκες τοῦ χαρεμίου ἐζήτουν διὰ φωνῶν τὴν τιμωρίαν τῶν στασιαστῶν, διότι τὴν Χίον εἶχε παραχωρήσει ὁ σουλτάνος εἰς τὴν ἀδελφήν του πρὸς κάρπωσιν τοῦ ἐκ τῶν μαστιχοδένδρων φόρου. Ἡ Πύλη ἐφυλάκισεν ἀμέσως τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει Χίους καὶ ἀπεκεφάλισεν 60 ἐξ αὐτῶν.

Περὶ τὸ τέλος τοῦ Μαρτίου ὁ Καπετὰν πασᾶς Καρὰ Ἀλῆς, ἐνεφανίσθη μετά 46 πλοίων εἰς τὸ βόρειον στόμιον, τοῦ

μεταξὺ τῆς μικρασιατικῆς ἀκτῆς καὶ τῆς νήσου στενοῦ, καὶ μετά ἰσχυρὸν βομβαρδισμόν ἀπεβίβασεν 7 χιλ. στρατιώτας εἰς τὴν νότιον τῆς νήσου ἀκτὴν (30 Μαρτίου), συγχρόνως δὲ ἐπετίθετο ἐκ τοῦ φρουρίου κατὰ τῆς πόλεως καὶ ἡ τουρκικὴ φρουρά. Ἡ πόλις καὶ τὰ περίχωρα παρεδόθησαν εἰς τὸ πῦρ, ἐνῶ οἱ Σάμιοι μετά βραχείαν, ἀλλὰ κραταῖαν ἀντίστασιν ἐσώθησαν ἐπὶ τινῶν ψαριανῶν πλοίων ἐγκαταλείψαντες τὴν νήσον εἰς τὴν τύχην τῆς. Εὐθὺς ἀμέσως διεπεραιώθησαν τὰ ἀσιατικὰ στίφη, τὰ ὅποια εἶχον συναθροισθῇ ἐπὶ τῆς ἀπέναντι παραλίας κεντριζόμενα ὑπὸ τῆς δίψης τῆς λείας καὶ τῆς παροτρύνσεως τῶν δερβισῶν καὶ ἤρχισαν δεινὴν σφαγὴν τῶν χριστιανῶν. Μετ' ὀλίγον τεσσαράκοντα

Ὁ Καρὰ Ἀλῆς

καπνίζοντα χωρία μετὰ τῆς πόλεως καὶ σωρεῖα πτωμάτων ἦσαν τὰ θύματα τῆς τουρκικῆς μανίας.

Οὕτω τὸ Πάσχα τοῦ 1822 ἐβάφη εἰς τὸ αἷμα τῶν Χίων, ὅπως εἶχε βαφῆ τὸ Πάσχα τοῦ 1821 εἰς τὸ αἷμα τοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν θυμάτων τῆς Κων/πόλεως, Χιλιάδες Χίων ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι εἰς τὰς ἀγοράς τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς Τύνιδος καὶ ἄλλαι χιλιάδες διεσπάρησαν εἰς τοὺς τέσσα- 1822 ρας ἀνέμους. Εἰς ἐλαχίστους ἐκ τῶν ἐπιζώντων ἐχάρισαν τὴν ζωὴν οἱ Τοῦρκοι, διὰ νὰ περιποιοῦνται τοὺς περιφήμους κήπους τῶν μαστιχοδένδρων. Ὑπολογίζουν, ὅτι ἐκ τῶν 100 χιλιάδων κατοίκων τῆς νήσου 23 χιλιάδες ἐσφάγησαν καὶ 47 χιλιάδες ἤχμαλωτίσθησαν.

Ἡ αἱματηρὰ τραγωδία τῆς Χίου ἔδωκε νέαν ἀπόδειξιν, ὅτι ἡ ὁσμανικὴ φυλὴ ἦτο ἀσυμβίβαστος πρὸς τὸν ἀνθρωπισμὸν τῆς Εὐρώπης καὶ ἐβεβαίωσε τὸν ἰσχυρισμὸν τῶν Ρώσων, ὅτι οἱ Τοῦρκοι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ συνυπάρχουν εἰς τὴν Εὐρώπην μετὰ τῶν χριστιανικῶν φυλῶν, ἐνῶ τουναντίον ἐξησφάλιζε τὴν συμπάθειαν τῶν Εὐρωπαίων ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων. Οἱ δημοσιογράφοι ἔδωκαν φρικιαστικὰς περιγραφὰς τῶν σφαγῶν τῆς Χίου, ζωγράφοι ἀπεικόνισαν αὐτὰς καὶ ποιηταὶ τῆς περιωπῆς τοῦ Οὐγκὼ ἔψαλαν τὴν θλιβεράν καταστροφὴν.

ΑΠΟΚΡΟΥΣΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΚΙΚΟΥ ΣΤΟΛΟΥ

ΜΕΧΡΙ ΕΔΩ
2-3-

Ἀλλὰ τὸ τουρκικὸν κακούργημα δὲν ἐπρόκειτο νὰ μείνῃ ἀτιμώρητον. Ὁ ἀγωνιζόμενος ἑλληνισμὸς ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον ἐζήτηι ἐκδίκησιν διὰ τὴν καταστροφὴν τῆς ὠραίας νήσου. Ἐντὸς ὀλίγου ἐκινήθη ὁ ἑλληνικὸς στόλος, ὁ ὁποῖος ἐνεφανίσθη εἰς τὰ ὕδατα τῆς Χίου ἀποτελούμενος ἐκ 56 πλοίων. Οἱ Ἕλληνες πλοίαρχοι συσκεφθέντες ἀπεφάσισαν νὰ προσβάλουν τὸν τουρκικὸν στόλον διὰ πυρπολικῶν. Τὴν τολμηράν ἐπιχείρησιν ἀνέλαβεν ὁ ὑδραῖος Πιπῖνος καὶ ὁ ψαριανὸς Κωνστ. Κανάρης. Οἱ δύο ναυτικοὶ πλεύσαντες βραδέως ἕνεκα τῆς ἐπικρατοῦσης νηνεμίας ἔφθασαν εἰς τὸ στενὸν μετὰ τῆς Χίου καὶ τῆς μικρασιατικῆς παραλίας καὶ τὴν νύκτα τῆς 6 πρὸς τὴν 7 Ἰουνίου διωλίσθησαν ὡς σκιαὶ εἰς τὸν λιμένα, ὅπου ἐναυλόχει ὁ τουρκικὸς στόλος.

Ἦτο ἡ τελευταία νύξ τοῦ Ραμαζανίου, τὰ πλοῖα ἦσαν φωταγωγημένα καὶ οἱ Τοῦρκοι ἦσαν παραδεδομένοι εἰς τὴν διασκέδασιν. Ὁ Καρὰ Ἀλῆς εἶχε προσκαλέσει εἰς δεῖπνον τοὺς ἀξιωματικούς τῆς ξηρᾶς, ἡ ναυαρχίς του ἡστραπτεν ἀπὸ πολυχρώμα φῶτα καὶ ἀντήχει ἀπὸ φωνὰς καὶ εὐθυμίας, ἐνῶ ἀπὸ τῆς πρύμνης ἐκρέματο ἡ αἰμοσταγῆς κεφαλὴ καὶ αἱ ἀποκεκομμένοι χεῖρες Ἑλλήνου ἀξιωματικοῦ. Ὁ Κανάρης ἐκόλλησε τὸ πυρπολικόν του εἰς τὴν πλευρὰν τῆς ναυαρχίδος καὶ, πρὶν ἢ ἀντιληφθοῦν οἱ Τοῦρκοι, ἦναψεν αὐτό. Αἱ φλόγες μετεδόθησαν εἰς τὴν ναυαρχίδα, ἡ ὁποία ἐπυρπολήθη καὶ ἀνετινάχθη μετ' ὀλίγον, ὅταν αἱ φλόγες ἔφθασαν εἰς τὴν πυριταποθήκην. Ὑπὲρ τὰς 2 χιλ. Τοῦρκοι εὗρον τὸν θάνατον καὶ αὐτὸς ὁ αἰμοσταγῆς Καρὰ Ἀλῆς ἐπιβιβαζόμενος εἰς λέμβον ἐπληγώθη θανασίμως ἐξ ἀνημμένης κεφαλᾶς, ἡ ὁποία ἔπεσεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, καὶ μετακομισθεὶς εἰς τὴν ἀκτὴν ἐξέπνευσεν ἐκεῖ, ὅπου πρὸ μικροῦ εἶχεν ἀπαγχονίσει τοὺς ὁμήρους τῶν Χίων. Ὁ Πιπῖνος δὲν ἐπέτυχεν

εἰς τὴν ἐπιχείρησίν του, διότι οἱ Τοῦρκοι κατάρθωσαν νὰ ἀπομακρύνουν τὸ πυρπολικόν.

Τὸ κατόρθωμα τοῦ Κανάρη παρήγαγε κατάπληξιν εἰς τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι μὴ θεωροῦντες ἀσφαλῆ τὰ ὕδατα τῆς Χίου ἀπέπλευσαν εἰς τὸν Ἑλλησπόντον, ἀφοῦ ἡ ἀτυχῆς νῆσος ἐδοκίμασε καὶ πάλιν τὴν μανίαν τῶν, διότι ἐκδικούμενοι τὴν ἀπώλειαν τῆς ναυαρχίδος κατέστρεψαν τὰ μαστιχοχώρια. Ἡ κυριαρχία τῆς θαλάσσης ἐξησφαλίσθη καὶ πάλιν διὰ τοὺς Ἕλληνας, ὅσakis δὲ ὁ τουρκικὸς στόλος πιεζόμενος ὑπὸ τῆς ἀνάγκης ἐξήρχετο τοῦ Ἑλλησπόντου, ὁ φόβος τοῦ πυρπολικοῦ παρηκολούθει αὐτὸν πανταχοῦ. Οἱ Ἕλληνες πυρπολοῦνται μαυρισμένοι καὶ ἀσκεπεῖς μὲ ἐπὶ

Κωνσταντῖνος Κανάρης (1790;—1877)

κεφαλῆς τὸν ἔνδοξον Κανάρην ἔφθασαν εἰς τὰ Ψαρά καὶ διηϋ-
θύνθησαν ἀμέσως εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ὅπου ἀνέπεμψαν εὐχαρι-
στήριον δέησιν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν καὶ τὴν σωτηρίαν τῶν. Ὁ δὲ
ἑλληνικὸς λαὸς μὲ ἀνακούφισιν καὶ ἱκανοποίησιν ἐπληροφορήθη
τὸ κατόρθωμα τοῦ τολμηροῦ πυρπολητοῦ.

Ὁ Κωνστ. Κανάρης (1790—1877), ὁ διασημότετος τῶν Ἑλλήνων
πυρπολητῶν, ἐγεννήθη εἰς τὰ Ψαρά. Πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἦτο
κυβερνήτης μικροῦ ἐμπορικοῦ πλοίου καὶ ἔσπευσεν ἐκ τῶν πρώτων
νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν μεταβληθεὶς ἀπὸ ἐμπορο-
πλοίαρχον εἰς καταδρομέα καὶ πυρπολητὴν. Αἱ μεγάλαι περιστά-
σεις ἀνέδειξαν αὐτὸν τολμηρὸν καὶ ἐπιτήδειον ναυτικὸν καὶ συγ-
χρόνως συνετέλεσαν εἰς τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν του, ὥστε
βραδύτερον ἀνεμείχθη εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ ἔγινε πρωθυπουργὸς
τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος.

ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΕΙΣ ΤΟ ΠΕΤΑ

Εἰς τὴν ξηρὰν τὰ πράγματα δὲν ἦσαν πολὺ εὐχάριστα διὰ
τοὺς Ἕλληνας. Οἱ Τούρκοι παρεσκεύαζον μεγάλην ἐπίθεσιν,
ἐνῷ ἡ ἐπανάστασις ὑπέστη εἰς πολλὰ σημεῖα πλήγματα. Οἱ
Τούρκοι κατέπνιξαν, ὅπως εἶδομεν, εἰς τὸ αἷμα τὴν ἐξέγερσιν
τῆς Μακεδονίας καὶ τοῦ Ὀλύμπου. Ἐπίσης ἐξέπνευσεν ἡ ἐπα-
νάστασις εἰς τὴν Εὐβοίαν, ἀφοῦ ἐφονεύθη ὁ γενναῖος ὑπερα-
σπιστὴς τῶν Βρυσακίων Ἀγγελῆς καὶ ὁ ἐλθὼν εἰς ἐπικουρίαν
αὐτοῦ υἱὸς τοῦ Μπέη τῆς Μάνης Ἡλίας Μαυρομιχάλης. Ση-
μαντικὴν ἐπιτυχίαν εἶχεν ὁ Ὑψηλάντης, ὁ ὁποῖος ἐξεστράτευ-
σεν εἰς τὴν Ἀνατολ. Ἑλλάδα, διὰ νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ἐπανά-
στασιν τῆς Θεσσαλίας, καὶ κατέλαβε τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀ-
θηνῶν (9 Ἰουνίου 1822).

Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον τὸ κύριον ἐνδιαφέρον ἐστρέφετο πρὸς
τὴν Δυτ. Ἑλλάδα. Ὁ ἐλευθερωθεὶς διὰ τῆς ἀλώσεως τῶν Ἰω-
αννίνων τουρκικὸς στρατὸς ἦτο ἔτοιμος νὰ δράσῃ. Προσέβαλε
τὸν προμαχῶνα τῆς Δυτ. Ἑλλάδος, τὸ Σούλι, καὶ διὰ σημαν-
τικῶν δυνάμεων ἤρχισε τὴν προέλασιν πρὸς τὴν Δυτ. Ἑλλάδα.
Ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἦτο εἷς ἐκ τῶν δραστηρι-
ωτάτων Τούρκων στρατηγῶν τῆς ἐποχῆς, ὁ Μεχμέτ Ρεσίτ
πασᾶς, ἐξωμότης, υἱὸς ἱερέως ἀπὸ τὴν Γεωργίαν, τὸν ὁποῖον
οἱ Ἕλληνες ὀνομάζουν Κιουταχῆν. Συμφέρον τῆς ὅλης ἑλλη-

νικῆς ὑποθέσεως ἦτο νὰ μὴ συντριβῇ ὁ ἀνδρεῖος ὀρεινὸς λαὸς τοῦ Σουλίου, ὁ ἀποτελὼν τὴν προφυλακὴν τῆς Ἡπείρου, καὶ νὰ ἀναχαιτισθῇ ἡ τουρκικὴ προέλασις.

Ὁ Ὁ Αἰεξανδρος Μαυροκορδατος, ὁ φαναριωτικῆς καταγωγῆς πολιτευόμενος, ὁ ὁποῖος εἶχε καταλάβει ἤδη τὴν προεδρίαν τῆς κυβερνήσεως τῆς ἐπαναστατημένης Ἑλλάδος, προπαρεσκεύασε μίαν ἀπὸ τὰς ἀξιολογωτέρας πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ ἀγῶνος. Κατήρτισεν εἰς τὰς Πάτρας ἐκστρατευτικὸν σῶμα πρὸ πάντων ἀπὸ εὐρωπαϊκῶς ἡσκημένους στρατιώτας καὶ τὸ τάγμα τῶν φιλελλήνων, τὸ ὁποῖον ἀπετέλουν εὐρωπαῖοι ἀξιωματικοί, Γάλλοι, Γερμανοί, Ἰταλοί, Πολωνοί. Τὴν δύναμιν αὐτὴν ἐνίσχυσαν 1000 περίπου Μανιάται ὑπὸ τὸν Κυριακούλην Μαυρομιχάλην. Ἀλλ' ὁ Μαυροκορδατος ἔκαμε τὸ σφάλμα νὰ ἀναλάβῃ ὁ ἴδιος τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἐκστρατείας. Διεπεραίωσε τὸν στρατὸν εἰς τὸ Μεσολόγγιον, ὅπου διὰ τῆς προσελεύσεως νέων στρατιωτῶν τὸ ἐκστρατευτικὸν σῶμα ἀνῆλθεν εἰς 4 χιλ. ἄνδρας.

Ὁ Μαυροκορδατος ὅμως διέσπασε τὴν δύναμιν αὐτὴν, διότι ἔστειλε κατ' ἀρχὰς 500 Μανιάτας ὑπὸ τὸν ἀνδρεῖον ὑπερασπιστὴν τοῦ Βαλτετσίου Κυριακούλην Μαυρομιχάλην εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἡπείρου Φανάρι, ἀπέχοντα ἐπτὰ ὥρας ἀπὸ τὴν Κιάφαν. Τὸ κύριον σῶμα ἐβάδιζε βραδέως διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἀχελῷου. Παρὰ τὸ Κομπότι οἱ φιλέλληνες γερμανοὶ ἐθέλονται ὑπὸ τὸν βυρτεμβέργιον Νόρμαν εἶχον σημαντικὴν ἐπιτυχίαν κατὰ συντάγματος τουρκικοῦ ἱππικοῦ. Ἐνθαρρυνθεὶς ὑπερβολικὰ ὁ Μαυροκορδατος ἀπὸ τὴν ἐπιτυχίαν αὐτὴν διέσπασεν ἐκ νέου τὰς δυνάμεις του καὶ μέρος αὐτῶν ἔστειλεν ὑπὸ τὸν Μάρκον Μπότσαρην εἰς τὴν Κιάφαν διὰ τῶν Πέντε Πηγαδίων, ὁ ἴδιος δὲ ἐπροχώρησε μετὰ τοῦ ὑπολοίπου στρατοῦ πρὸς τὸ Πέτα βορειοανατολικῶς τῆς Ἄρτης, τὴν ὁποῖαν κατεῖχε μὲ ἰσχυράν δύναμιν ὁ Κιουταχῆς.

Ἡ ἐκστρατεία ἀπέτυχεν εἰς ὅλα τὰ σημεῖα. Ὁ Μάρκος Μπότσαρης συνήντησεν ἰσχυράν ἀντίστασιν εἰς τὰ Πέντε Πηγάδια, ἀπεκρούσθη καὶ ὑπεχρεώθη νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὸ Πέτα. Οἱ Μανιάται προσεβλήθησαν ἀπὸ ἀνωτέρας δυνάμεις εἰς τὸ Φανάρι, ὑέστησαν σοβαρὰς ἀπωλείας καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῶν Κυρια-

κούλης έφονεύθη, ή δέ έπιχείρησις τοῦ Μαυροκορδάτου κατέληξεν εἰς πραγματικὴν καταστροφὴν. Ὁ Κιουταχῆς μὲ 6 χιλ. συνέτριψε τὴν ἑλληνικὴν δύναμιν εἰς τὸ Πέτα. Οἱ φιλέλληνες διὰ τῆς ἀνδρείας τῶν ἀνεκάλεσαν εἰς τὴν μνήμην τοὺς ναπολεοντείους πολέμους, ἀλλ' οὐδὲν ἄλλο κατώρθωσαν ἢ νὰ χύσουν τὸ αἷμα τῶν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. Μόλις 25 ἐξ αὐτῶν διήνοιξαν ὁδὸν διὰ τῶν τουρκικῶν τάξεων πρὸς τὸ Μεσολόγγιον. Ἄλλοι 400 ἀπὸ τοὺς καλυτέρους πολεμιστὰς τῆς Ἑλλάδος ἐκάλυψαν τὸ πεδίον τῆς μάχης. Οἱ Τοῦρκοι ἐπανηγύρισαν τὴν νικην εἰς τὴν Ἄρταν μὲ κανονιοβολισμοὺς καὶ τὴν σφαγὴν τῶν ὀλίγων αἰχμαλώτων (4 Ἰουλίου 1822).

Ἡ παρὰ τὸ Πέτα καταστροφή εἶχε σημαντικὰς συνεπείας. Οἱ Σουλιῶται ἀφοῦ ἀντέστησαν μέχρι Σεπτεμβρίου, ἐσυνθηκολόγησαν καὶ ἀπῆλθον πάλιν εἰς τὰς Ἰονίους νήσους. Ὅλη δὲ ἡ Δυτ. Ἑλλάς ἐφαίνετο στρατιωτικῶς χαμένη.

ΠΡΩΤΗ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

κωδ. Οἱ δύο τοῦρκοι πασάδες, Βρυώνης καὶ Κιουταχῆς, χωρὶς νὰ συναντήσουν ἀντίστασιν, ἀπέκλεισαν τὸ Μεσολόγγιον ἀπὸ ξηρᾶς, ἐνῶ συγχρόνως στόλος τουρκικὸς ἀπέκλειεν αὐτὸ ἀπὸ θαλάσσης. Αὕτῃ εἶναι ἡ πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου (Νοέμβριος 1822).

Ὁ Μαυροκορδάτος καὶ ὁ Μάρκος Μπότσαρης μὲ τὰ λείψανα τῆς καταστροφῆς τοῦ Πέτα, 60 περίπου ὀπλοφόρους, εἶχον καταφύγει εἰς τὸ Μεσολόγγιον καὶ προβλέποντες τὴν τουρκικὴν ἐπίθεσιν ἀπέστειλαν τὸν περισσότερον ἄμαχον πληθυσμὸν εἰς τὴν Ἐπτάνησον, ἐστρατολόγησαν τοὺς δυναμένους νὰ φέρουν ὄπλα καὶ ἠῤῥησαν τοὺς μαχητὰς εἰς 360. Μὲ τοὺς ὀλίγους αὐτοὺς ἄνδρας κατώρθωσαν νὰ ἀποκρούσουν τὰς πρώτας ἐπιθέσεις τοῦ ἐχθροῦ. Αἱ Τοῦρκοι ὁμῶς ἀρχηγοὶ δὲν ἦσαν σύμφωνοι. Ὁ Κιουταχῆς καὶ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ στόλου Γιουσούφ ἦσαν τῆς γνώμης νὰ προσβάλουν τὸ σαθρὸν τεῖχος καὶ δι' ἰσχυρᾶς ἐφόδου νὰ γίνουν κύριοι τῆς πόλεως. Ὁ Βρυώνης ἀντιθέτως ἐφρόνει, ὅτι μέσα εἰς τὴν γενικὴν ἐρήμωσιν τῆς Αἰτωλοακαρνανίας ἦτο συμφέρον νὰ διατηρηθῇ ἡ πόλις ἐκεῖνη διὰ

τάς ἀνάγκας τοῦ στρατοπέδου καὶ ἦτο τῆς γνώμης νὰ καταλάβουν τὸ Μεσολόγγιον διὰ συμβιβασμοῦ.

Οἱ πολιορκούμενοι ἐξεμεταλλεύθησαν ἐπιτηδεῖως τὴν ἀσυμφώνιαν τῶν Τούρκων πασάδων καὶ ἤρχισαν μακρὰς διαπραγματεύσεις, μὲ τὰς ὁποίας ἐκέρδισαν καιρόν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐφάνη ὁ Μιαούλης μὲ ἐπτὰ ὑδραῖκά πλοῖα καὶ τέσσαρα σπεισιώτικα, τὰ ὁποῖα διεσκόρπισαν τὸν τουρκικὸν στόλον καὶ ἔφεραν τροφάς, πολεμεφόδια καὶ ἐνισχύσεις ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον. Τοιουτοτρόπως ἡ δύναμις τοῦ Μεσολογγίου ἠϋξήθη εἰς 2500 ἄνδρας. Αἱ διαπραγματεύσεις τότε διεκόπησαν καὶ οἱ Ἕλληνες ὀπλارχηγοὶ παρήγγειλαν εἰς τοὺς Τούρκους, «ἂν θέλετε τὸν τόπον μας, ἔλατε νὰ τὸν πάρετε».

Οἱ Τούρκοι ἀφοῦ ἔχασαν πολῦτιμον καιρόν, ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιτεθοῦν τὴν νύκτα τῶν Χριστουγέννων (24—25 Δεκεμβρίου 1822). Τὸ ἠθικὸν τοῦ στρατοῦ τῶν εἶχε πολὺ καταπέσει, διότι ἐγνώσθη ἡ καταστροφὴ τῆς στρατιᾶς τοῦ Δράμαλη, συγχρόνως δὲ ὁ χειμὼν ἐπροχώρει καὶ ἐστενοχῶρει αὐτούς, αἱ τροφαὶ ἐσπίνιζον, βροχαὶ συνεχεῖς καὶ ραγδαῖαι ἐπιπτον καὶ ἀσθένειαι ἐμάστιζον τὸ στρατόπεδον. Τὸ σχέδιον τῶν Τούρκων ἔγινε γνωστὸν καὶ ἡ ἐπίθεσις κατέληξεν εἰς καταστροφὴν. Οἱ Ἕλληνες τοὺς ἀπέκρουσαν καὶ τοὺς ἠνάγκασαν μὲ μεγάλην σπουδὴν καὶ ἐν πανικῷ νὰ λύσουν τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως, ἀφοῦ ἐγκάτελειψαν 10 κανόνια, τὰς σημαίας τῶν καὶ ὅλα τὰ ἐν τῷ στρατοπέδῳ. Μεγαλυτέραν καταστροφὴν ὑπέστησαν κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ Ἀχελῷου, ἐνῶ ὑπεχώρουν πρὸς τὴν Πρέβεζαν. Πολλοὶ ἐπνίγησαν εἰς τὸν πλημμυρίσαντα ποταμόν, οἱ δὲ λοιποὶ, ἄοπλοι καὶ κακῶς ἔχοντες, ἔφθασαν εἰς τὸν Κραβασαρᾶν καὶ διέπλευσαν εἰς τὴν Πρέβεζαν (21 Φεβρουαρίου 1823). Ἐκ τῶν 11 χιλιάδων, ὅσοι εἶχον εἰσβάλει εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα, ὅλοι γοι ἐσώθησαν. (2000) 4

Τοιουτοτρόπως καὶ τὸ δεύτερον μέρος τοῦ τουρκικοῦ σχεδίου, ἡ ἐκστρατεία κατὰ τῆς Δ. Ἑλλάδος, παρὰ τὰ πρῶτα ἀτυχήματα τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸ Πέτα, κατέληξεν εἰς ἀποτυχίαν. Ἀπομένει νὰ ἴδωμεν τὸ τρίτον μέρος τοῦ σχεδίου, τὸ σπουδαιότερον, τὴν τύχην δηλαδὴ τῆς ἐκστρατείας κατὰ τῆς Ἀνατολ. Ἑλλάδος καὶ τῆς Πελοποννήσου.

ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΛΗ

Αἱ σημαντικώτεραι τῶν τουρκικῶν δυνάμεων, αἱ διαθέσιμοι μετὰ τὴν πτώσιν τῶν Ἰωαννίνων, συνεκεντρώθησαν περὶ τὴν Λάρισαν καὶ ἀπὸ τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1822 εἶχε γίνεαι ἀξία λόγου προετοιμασία διὰ τὴν κατὰ τῆς Πελοποννήσου, ἐκστρατείαν. Ἡ ἀρχηγία τῆς μεγάλης ἐπιχειρήσεως δὲν ἐδόθη εἰς τὸν δαμαστήν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ Χουρσίτ, ἀλλ' εἰς τὸν Μεχμέτ πασᾶν Δράμαλην, ὁ ὅποιος εἶχε καταστή περὶφανής, διότι κατέπνιξε μὲ ἀσυνήθη εἰς τοὺς Τούρκους δραστηριότητα τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Πηλίου. Ὁ σουλτάνος ἀνύψωσεν αὐτὸν εἰς σερασκέρην (στρατάρχη) καὶ τὸν περιέβαλε διὰ μεγάλης ἐμπιστοσύνης, τὸ ὅποιον ὁ Χουρσίτ εἶδε μετὰ δυσφορίας.

Ὁ Δράμαλης

Κατὰ τὰ μέσα Ἰουνίου ὁ στρατὸς τοῦ Δράμαλη, 24 χιλ. πεζοὶ καὶ 8 χιλιάδες ἵππεις, ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὴν Λαμίαν μετὰ σημαντικοῦ πυροβολικοῦ. Ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἡ Ἑλλὰς δὲν εἶχεν ἰδεῖ τὴν παρέλασιν τόσον σημαντικῶν δυνάμεων. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος δὲν κατῴρθωσαν νὰ σταματήσουν τὸ κύμα τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Ὁ στρατὸς τοῦ Δράμαλη ἀφοῦ ἐλεηλάτησε τὴν περὶ τὴν Κωπαῖδα πεδιάδα, ἐξεχύθη εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ δὲν ἐπρόφθασε μὲν νὰ σώσῃ τὴν Ἀκρόπολιν, ἡ ὁποία εἶχε παραδοθῇ, καθὼς εἶδομεν, εἰς τὸν Ὑψηλάντην τὴν 9 Ἰουνίου, ἀλλ' ἐξετράπη εἰς φοβεράς σφαγὰς κατὰ τοῦ πληθυσμοῦ τῶν Ἀθηνῶν.

Ὁ Δράμαλης διήλθεν ἀκωλύτως τὸν Ἰσθμόν, τὸν ὅποιον εἶχον ἐγκαταλείψει οἱ Ἕλληνες, καὶ τὴν 5 Ἰουλίου ἔστησε τὸ στρατόπεδόν του εἰς τὴν Κόρινθον. Ὁ δραστήριος πασᾶς τῶν Πατρῶν Γιουσούφ καὶ οἱ γνωρίζοντες καλύτερον τὴν Πελοπόννησον συνεβούλευσαν αὐτὸν νὰ καταστήσῃ μόνιμον στρατη-

γεῖον τὴν Κόρινθον καὶ ἀποταμιεύων ἐκεῖ τροφὰς καὶ πολεμει-
φόδια νὰ ἐξαναγκάσῃ διὰ συντόνου πολεμικῆς ἐνεργείας τὰ
κέντρα τῆς ἐν Πελοποννήσῳ ἐπαναστάσεως εἰς εἰρήνευσιν.
Ἄλλ' ὁ Δράμαλης μεγαλοφρονὼν διὰ τὸν διορισμὸν εἰς στρα-
τάρχην καὶ τὰς μέχρι τοῦδε ἐπιτυχίας του ἀπέκρουσε τὴν βρα-
δεῖαν ἐκείνην τακτικὴν καὶ πεπεισμένος περὶ τῆς πολεμικῆς ἀνι-
κανότητος τῶν ραγιαδῶν, διέταξε τὸν στρατὸν νὰ προελάσῃ
εἰς Ναύπλιον, διὰ νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν του καὶ νὰ ἐνωθῇ
μετὰ τοῦ τουρκικοῦ στόλου, ὁ ὁποῖος ἔμελλε νὰ καταπλεύσῃ ἐκεῖ.

Οἱ Ἕλληνες δὲν κατῴρθωσαν νὰ ὑπερασπίσουν τὰς μεταξὺ
Κορίνθου καὶ Ἄργους στενοπορίας. Ὅθεν ὁ σερασκέρης προε-
λάσας ἀμαχητὶ ἔφθασεν εἰς τὸ Ἄργος τὴν 12 Ἰουλίου. Ἡ προ-
φυλακὴ του φθάσασα ἐγκαίρως εἰς Ναύπλιον ἠκύρωσε τὴν συ-
ναφθεῖσαν μεταξὺ τῆς φρουρᾶς καὶ τῶν Ἑλλήνων περὶ παρα-
δόσεως συνθήκην καὶ ἐνίσχυσε τοὺς ὑπερασπιστὰς τῶν φρου-
ρίων, μόνον δὲ ὁ λεγόμενος **Θαλασσοδόρυγος**, παραδο-

θεῖς εἰς τοὺς Ἕλληνας ὡς ἐνέχυ-
ρον, ἔμεινεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν.

Ἡ μεγάλη στρατιὰ τοῦ Δράμα-
λη καὶ ἡ προπορευομένη αὐτῆς φή-
μη διέσπειρε τὸν τρόμον εἰς τὴν
Πελοπόννησον, ἐπεκράτει δὲ με-
γάλη σύγχυσις εἰς τὸ Ἄργος, ὅ-
που εἶχε μετατεθῇ ἀπὸ τῆς Κορίν-
θου ἡ ἔδρα τῆς Κυβερνήσεως. Οἱ
ὑπουργοί, οἱ Γερουσιασταὶ καὶ οἱ
κυβερνητικοὶ ὑπάλληλοι ἔφυγον. Ἐ-
πὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἐκ Λέρ-
νης εἰς Τρίπολιν συνωθοῦντο πλήθη
φυγάδων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν
καὶ οἱ ἐκ Σμύρνης καὶ Μ. Ἀσίας
πρόσφυγες. Ἡ κυβέρνησις καὶ οἱ
βουλευταὶ κατέφυγον ἐπὶ δύο πλοί-
ων ἐντὸς τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου.

Ἐν τῷ μέσῳ τῆς γενικῆς κατα-
πλήξεως καὶ συγχύσεως ὁ Ὑψη-

Γιουσούφ πασάς

λάντης καὶ ὁ Κολοκοτρώνης διετήρησαν τὸ θάρρος καὶ τὴν ψυχραιμίαν. Ὁ Ὑψηλάντης μετὰ 700 ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους κατάρθωσε νὰ συναθροίσῃ κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμήν, ἐσῆλθεν εἰς τὸ ὄχυρόν φρούριον τοῦ Ἄργους Λάρισαν, τὸ ὅποιον εἶχεν ὑπερασπίσει μὲ ἥρωικὴν τόλμην ὁ μανιάτης Καραγιάννης μὲ ὀλίγους ὁπαδούς. Ὁ Δράμαλης κατὰ τὴν σημανσίαν τοῦ ἀπεγνωσμένου ἀντιπερισπασμοῦ συνεκέντρωσε τὰς δυνάμεις του κατὰ τοῦ Ὑψηλάντου. Ἄλλ' ἐν τῷ μεταξύ ὁ Γέρος τοῦ Μωριά ἔλαβε καιρὸν νὰ συναθροίσῃ στρατὸν καὶ νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς αὐτὸν θάρρος. Μετέβη εἰς Τρίπολιν καὶ συνεννοηθεὶς μὲ τοὺς προκρίτους ἐξέδωκε κοινὴν μετ' αὐτῶν προκήρυξιν, ὅτι πᾶς Πελοποννήσιος ἐπὶ ποινῇ τουφεκισμοῦ ἔπρεπε νὰ λάβῃ τὰ ὅπλα.

Ὅπως τὰ ρυάκια ἀπὸ διάφορα σημεῖα χύνονται ὀρμητικὰ εἰς τὸν ποταμόν, τὸν ὅποιον διαρκῶς μεγαλώνουν, τοιοῦτοτρόπως οἱ πολεμισταὶ τῆς Πελοποννήσου ἀπὸ διαφόρους δρόμους συνέρρεον εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Κολοκοτρώνη, τὸ ὅποιον καθημερινῶς ἐνισχύετο. Προελάσας ὁ Κολοκοτρώνης ἐκ Τριπόλεως μετὰ τοῦ συναθροισθέντος στρατοῦ, ὁ ὅποιος ἠϋξάνετο καθ' ὅδον, ἵδρυσεν τὸ στρατόπεδόν του εἰς τοὺς Μύλους τῆς Λέρνης, παραθαλάσσιον χωρίον κείμενον νοτίως τοῦ Ἄργους, ὁποῦθεν ἠδύνατο νὰ ἀνακουφίσῃ τὴν δεινῶς πιεζομένην Λάρισαν. Πράγματι ἡ φρουρά της διέρρευσε βαθμηδὸν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Κολοκοτρώνη, ἀφοῦ εἶχεν ἐκτελέσει τὸν σκοπὸν της δεσμεύσασα ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας τὰς δυνάμεις τοῦ Δράμαλη.

ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΛΗ

13-3-50

ΜΕΧΡΙ
ΕΔΕ.

Καὶ ἤδη ἤρχισε νὰ στρέφεται ἡ τύχη τῶν τουρκικῶν ὀπλῶν. Τὸ Διβάνιον εἶχεν ἀποφασίσαι τὴν ἀρμονικὴν συνεργασίαν τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου. Ἄλλ' ἡ ἀρμάδα κατὰ τὴν κρίσιμον αὐτὴν περίστασιν ἔδωκε χαρακτηριστικὸν δείγμα τουρκικῆς ἀπειθαρχίας καὶ ἀμεριμνησίας, διότι ἐπεφάνη, παρέπλευσεν ἀδιάφορος πρὸ τοῦ Ναυπλίου καὶ περιπλεύσασα τὴν Πελοπόννησον ἐτράπη πρὸς τὰς Πάτραις. Ἡ θέσις τοῦ Δράμαλη ἦτο δυσχερεστάτη, διότι ἐντὸς ὀλίγου ἐστερήθη τροφῶν, ἵπποι δὲ καὶ ὑποζύγια ἀπέθνησκον ἐξ ἐλλείψεως χόρτου, ἐπειδὴ τὸ θέρος ἦτο ξηρόν. Οὐδὲν ἄλλο ἠδύνατο νὰ πράξῃ ἢ νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς Κόρινθον.

Ὁ Κολοκοτρώνης κατενόησε τὸ σχέδιον τοῦ τούρκου στρατάρχου καὶ παρὰ τὴν γνώμην τῶν προκρίτων καὶ μετὰ σφοδρὰν λογομαχίαν μετὰ τοῦ Πετρόμπετη ἀπέσπασε μικρὸν μέρος τοῦ στρατοπέδου, περὶ τὰς 2 1/2 χιλιάδας ἄνδρας, μετὰ τῶν ὁποίων κατέλαβε τὰ στενὰ τῶν Δερβενακίων, ὁπόθεν διέρχεται σήμερον ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ μεταξὺ Κορίνθου καὶ Ἄργους.

Τὴν 25 Ἰουλίου ὁ στρατὸς τοῦ Δράμαλη ἤρχισε τὴν ὑποχώρησιν, ἀλλ' ἡ πρωτοπορία του προσεβλήθη ὑπὸ τῶν ἐμπειροπολέμων ἀνδρῶν τοῦ Κολοκοτρώνη, ἀπεκόπη ἀπὸ τὸ κύριον **1822** σῶμα ὑπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ του Νικήτα, μετὰ τοῦ ὑποφύτου εἶχον ἐνωθῇ ὁ Ὑψηλάντης καὶ ὁ Παπαφλέσσας, καὶ ὑπέστη μεγάλην καταστροφὴν εἰς τὴν μάχην τῶν Δερβενακίων (26 Ἰουλίου 1822). Μόνον χάρις εἰς τὴν ἀσυμφωνίαν τῶν Ἑλλήνων διέφυγε τὴν τελείαν καταστροφὴν ὁ Δράμαλης, ὁ ὁποῖος ἔφθασεν εἰς Κόρινθον σύρων ὀπισθεν τὰ ράκη τοῦ λαμπροῦ στρατεύματός του, ἀφοῦ ἔχασεν ἀποσκευάς, ἡμιόνους καὶ πυροβολικόν.

Τοιοιουτρόπως ἐθριάμβευσε τὸ σχέδιον καὶ ἡ τακτικὴ τοῦ Κολοκοτρώνη. Ἡ Κυβέρνησις διώρισεν αὐτὸν ἀρχιστράτηγον τῆς Πελοποννήσου κατ' ἀπαίτησιν τῶν ὀπλαρχηγῶν, ἐκεῖνος δὲ ἔλαβε τὰ ἀναγκαῖα μέτρα πρὸς τελειωτικὴν ἐξόντωσιν τοῦ στρατοῦ τοῦ Δράμαλη. Καθ' ὑπόδειξιν αὐτοῦ ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδροῦτσος κατέλαβε τὰ στενὰ τῆς Μεγαρίδος, ὅπως ἐμποδίσῃ τὴν εἰς Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ὑποχώρησιν του, αὐτὸς δὲ κατέλαβε θέσιν κατάλληλον, ὅπως ἐμποδίσῃ τὴν μεταξὺ Πατρῶν καὶ Κορίνθου συγκοινωνίαν.

Μετ' ὀλίγον στερήσεις καὶ νόσοι ἤρχισαν νὰ ἀποδεκατίζουσιν τὸν τουρκικὸν στρατὸν καὶ ὁ ἴδιος ὁ Δράμαλης ἀπέθανεν ἀπὸ τοὺς κόπους καὶ τὴν ἀπογοήτευσιν κατὰ τὸ τέλος τοῦ Ὀκτωβρίου. Οἱ δὲ Ἕλληνες ἐπανάλαβον τὴν πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου. Ἐντὸς ὀλίγου ἡ θέσις τῶν πολιορκουμένων κατέστη δεινὴ ἔνεκα ἐλλείψεως τροφῶν, οἱ δὲ πολιορκηταὶ διὰ κλιμάκων ἀναβάντες κατέλαβον τὸ ἀφρούρητον Παλαμήδι καὶ ἠνάγκασαν τὴν φρουρὰν τῆς πόλεως νὰ συνθηκολογήσῃ.

Ὅχι μόνον ὁ τουρκικὸς στόλος, ἀλλὰ καὶ οἱ τοῦρκοι ἀρχηγοὶ τῆς βορείου Ἑλλάδος, ὁ ἴδιος ὁ σερασκέρης Χουρσίτ, ἐφάνησαν ἀδιάφοροι διὰ τὴν τύχην τοῦ Δράμαλη, ὁ τελευταῖος.

μάλιστα ἐκ προσωπικῆς ἀντιζηλίας. Ὁ Χουρσίτ ἠρκέσθη μόνον νὰ στείλῃ τὸν Μεχμέτ πασᾶν με 8 χιλιάδας ἄνδρας, ὁ ὁποῖος προήλασε μέχρις Ἀμφίσσης καὶ παρὰ τὴν Γραβιὰν ἐνίκησε τὸν Ὀδυσσεά, τὸν ὁποῖον ὁ λαὸς τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος εἶχεν ἀνακηρύξει ἀρχιστράτηγον (1 Νοεμβρίου). Ὁ Ὀδυσσεὺς μόλις διεσώθη διὰ τῆς ταχυποδίας του εἰς Ἀράχωβαν διολισθήσας ὡς ἀλβανὸς διὰ τῶν τουρκικῶν ταγμάτων, ἐκεῖθεν δὲ ἤρχισε μυστικὰς διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ τούρκου ἀρχηγοῦ. Ἡ πρόθεσις τοῦ Ὀδυσσεὺς δὲν ἦτο πολὺ σαφής, ἀλλ' αἱ συνεννοήσεις ἐκεῖναι ἐβράδυναν τὴν πορείαν τοῦ τούρκου ἀρχηγοῦ.

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους ἐκρίθη ἡ τύχη τῶν λειψάνων τῆς στρατιᾶς τοῦ Δράμαλη. Ἐνῶ δηλαδὴ οἱ περισωθέντες 2 χιλ. ἄνδρες προσεπάθουν νὰ φθάσουν εἰς Πατρας, προσεβλήθησαν ὑπὸ τῶν προκρίτων τῆς Ἀχαΐας καὶ ὑπέστησαν μεγάλην καταστροφήν, ὅποτε ἐφάνη ὁ Γιουσοῦφ πασᾶς τῶν Πατρῶν, ὁ ὁποῖος ἔσωσεν ὀλίγους ἐπιβιβάσας εἰς τὰ πλοῖα. Ὁ Χουρσίτ ἐθεωρήθη ἑπύθυνος τῆς καταστροφῆς τοῦ Δράμαλη καὶ, διὰ νὰ προλάβῃ τὴν σουλτανικὴν ὀργήν, ἠτύοκτόνησεν.

Τοιοιουτρόπως ἡ τουρκικὴ ἐπίθεσις τοῦ 1822 ἀπέτυχεν ὁλοκληρωτικῶς. Οἱ κυριώτατοι ἀρχηγοὶ αὐτῆς, ὁ Δράμαλης, ὁ Χουρσίτ καὶ ὁ Καρὰ Ἀλῆς, ἦσαν νεκροί, αἱ δὲ ἐλπίδες τοῦ Διβανίου καὶ τοῦ Μέττερνιχ διεψεύσθησαν. Ὁ ἐλληνικὸς ἀγὼν μετὰ τὰς θριαμβευτικὰς αὐτὰς ἐπιτυχίας καὶ τὰς ἡρωικὰς θυσίας τῶν προμάχων τῆς ἐλευθερίας ἐστερεώθη εἰς ἰσχυρὰ θεμέλια καὶ ἤρχισε νὰ φαίνεται πλέον καθαρὸς, ὅτι θὰ ἔφθανεν εἰς αἴσιον τέρμα.

Αἱ ἐπιχειρήσεις τοῦ 1823

Αἱ ἐπιχειρήσεις κατὰ τὸ τρίτον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως δὲν ἦσαν τόσον σημαντικαί. Οἱ Τούρκοι καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἠκολούθησαν τὸ σχέδιον τῆς ἐισβολῆς εἰς τὴν Πελοπόννησον. Τὴν φορὰν αὐτὴν χωρισταὶ στρατιαὶ βαδίζουσαι διὰ τῆς Δυτικῆς καὶ διὰ τῆς Ἀνατ. Ἑλλάδος ἔμελλον νὰ συναντηθοῦν εἰς τὴν Ναύπακτον καὶ διὰ πλοίων νὰ διαπεραιωθοῦν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἡ ἐκστρατεία εἰς τὴν Ἀν. Ἑλλάδα ἦτο βραχείας διαρκείας, διότι ὁ προελάσας μέχρις Ἀττικῆς στρατὸς ἠναγκά-

Μάρκος Μπότσαρης (1790—1823)

σθη ἔνεκα ἀσθενειῶν καὶ στερήσεων ν' ἀποσυρθῇ εἰς τὴν Λαμίαν.

Ἀξιολογώτερα εἶναι ἡ ἐκστρατεία, τὴν ὁποίαν ἐπεχείρησαν οἱ τουρκαλβανοὶ Γκέκηδες καὶ Μιρδῖται ὑπὸ τὸν Ὅμερ Βρυώνην καὶ τὸν Μουσταήμπεην. Οἱ δύο ἀρχηγοὶ ἔχοντες περὶ τὰς 16 χιλ. ἀνδρῶν ἐβάδιζον, ὁ μὲν πρῶτος διὰ τοῦ Κραβασαρά, ὁ δὲ δεύτερος διὰ τῶν Ἀγράφων, σκοπὸν ἔχοντες νὰ ἐνωθοῦν πρὸ τοῦ Μεσολογγίου, τὸ ὁποῖον ἀπέκλειεν ἤδη ὁ τουρκικὸς στόλος.

Ἐνῶ ἐπέκειτο ὁ κίνδυνος οὗτος, μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος εἶχεν εἰσχωρήσει τὸ μικρόβιον τῆς

ἀντιζηλίας. Οἱ ὅπλαρχηγοὶ εἶχον παραμελήσει τὸν στρατὸν καὶ ἐφιλονίκουν μεταξύ των περὶ πρωτείων. Ἡ κυβέρνησις, διὰ νὰ κατασιγᾷ τὰ πάθη, ἔστειλε διπλώματα ἀρχιστρατηγίας εἰς ὅλους τοὺς ὅπλαρχηγούς. Ἀλλὰ τοῦτο ἔθιξε τὸν περίφημον σουλιώτην ὅπλαρχηγὸν **Μάρκον Μπότσαρην**, ὁ ὁποῖος ἐφάνη ἀνώτερος τῶν μικροτήτων ἐκείνων καί, ἀφοῦ ἔσχισε τὸ δίπλωμα ἀρχιστρατηγίας, τὸ ὁποῖον τοῦ εἶχε στείλει ἡ κυβέρνησις, εἶπε τὸ περίφημον: «Ὅποιος εἶναι ἄξιος λαμβάνει δίπλωμα μεθαύριον ἐνώπιον τοῦ ἐχθροῦ». Ὁ Μπότσαρης προσέβαλε τὸ στρατόπε-

1823 δον τῆς ὑπὸ τὸν Τζελαλεδήμπεην ἐμπροσθοφυλακῆς παρὰ τὸ Καρπενήσιον μετ' ὀλίγων ἀνδρεῶν τὴν νύκτα τῆς 11 Αὐγούστου 1823 καὶ ἐπροξένησε μεγάλην σύγχυσιν. Ἀλλὰ βληθεὶς διὰ σφαίρας εἰς τὸ μέτωπον ἐξέπνευσε καὶ μετεκομίσθη ὑπὸ τῶν ὁπαδῶν του εἰς Μεσολόγγιον, ὅπου ἐτάφη ἐν μέσῳ γενικοῦ πένθους. Ὁλόκληρος ἡ Ἑλλάς ἐθρήνησε τὸν ἥρωικὸν σουλιώτην, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε παράδειγμα ἀνδρείας καὶ αὐτοθυσίας.

*οὐδὲν
μάρκο
μποτσαρη*

Ἡ ὑπογραφή τοῦ
Μάρκου Μπότσαρη

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ - ΕΜΦΥΛΙΟΙ ΕΡΙΔΕΣ

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΡΟΣΠΑΘΟΥΝ ΝΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΣΟΥΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗΝ ΕΞΟΥΣΙΑΝ

18-3

Ἐνῶ μὲ τὰ κατορθώματα τῆς ξηρᾶς καὶ τοὺς ἡρωισμοὺς τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ ἡ ἐπανάστασις ἐστερεώοντο κάθε ἡμέραν καὶ περισσότερον καὶ ἐκίνει τὸν θαυμασμὸν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ κόσμου, ὁ ὁποῖος μὲ ἔκπληξιν ἔβλεπεν, ὅτι τὸ μικρὸν ἑλληνικὸν ἔθνος ἐστάθη ἱκανὸν μὲ τὰς ἰδίας του δυνάμεις ν' ἀντιμετωπίσῃ τὴν ἰσχυρὰν Ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν, ἥρχισεν εἰς τὰ ἐσωτερικὰ νὰ εἰσχωρῇ τὸ μικρόβιον τῆς διχονοίας. Ἡ διχονοία αὕτῃ ὠδήγησε τοὺς ἀγωνιστὰς εἰς μερικὰ θλιβερά γεγονότα, τὰ ὁποῖα παρ' ὀλίγον νὰ στοιχίσουν τὴν καταστροφὴν ὅλης τῆς ἑλληνικῆς ὑποθέσεως. Τὰ γεγονότα αὐτά, ὅσον καὶ ἔν εἶναι λυπηρά, πρόκειται νὰ γνωρίσωμεν εἰς τὸ κεφάλαιον αὐτό.

Ὅταν ἥρχισεν ἡ ἐπανάστασις, δὲν ὑπῆρχε μία κεντρικὴ διοίκησις. Τὰς κοινότητας ἐξηκολούθουν, ὅπως ἐπὶ τουρκοκρατίας, νὰ κυβερνοῦν οἱ δημογέροντες, οἱ ὁποῖοι εἰσέπραττον καὶ τοὺς φόρους. Ἀλλ' ἡ ἐπανάστασις ἐδημιούργησε νέους ἄρχοντας, τοὺς στρατιωτικοὺς ἀρχηγούς. Εὐθὺς μετὰ τὰς πρώτας ἐπιχειρήσεις, ὅπως γνωρίζομεν, ἀρχιστράτηγος εἶχεν ἀναγνωρισθῇ ὁ μπέης τῆς Μάνης Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης, ἀλλὰ βραδύτερον ὡς οὐσιαστικὸς ἀρχιστράτηγος ἐπεβλήθη ὁ Κολοκοτρώνης. Ἦρχισε τότε νὰ δημιουργεῖται ἡ πρώτη ἀντιζηλία μεταξὺ δημογερόντων καὶ στρατιωτικῶν, οἱ ὁποῖοι δὲν ἦσαν εὐχαριστημένοι ἀπὸ τὴν διαχείρισιν τῶν δημογερόντων. Ἐπίσης καὶ ὁ λαὸς καὶ ὁ ἀγωνιζόμενος στρατὸς ἦτο δυσηρεστημένος μὲ τοὺς δημογέροντας καὶ ἐζήτουν κυβέρνησιν, ἡ ὁποία νὰ φροντίζῃ διὰ τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ πολέμου. Τὴν κυβέρνησιν ὅμως αὐτὴν δὲν ἤθελον ἀριστοκρατικὴν, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ ἐκλέξη τλευθέρως ὁ λαός. Τοιοῦτοτρόπως ὠρίμασεν ἡ ἰδέα τοῦ σχηματισμοῦ μιᾶς κεντρικῆς ἐξουσίας.

Συνήλθον λοιπόν οι πρόκριτοι και οι αρχιερείς εις την Μο-
νην Καλτετζών, παρά τα σύνορα της Ἀρκαδίας και της Λακε-
δαίμονος, και διώρισαν ἐπιτροπὴν ἀπὸ προκρίτους, ἡ ὁποία ὠνο-
μάσθη Γερουσία και ἀνέλαβε μετὰ τοῦ ἀρχιστρατήγου Πε-
τρόμπεη νὰ φροντίζῃ διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ ἀγῶνος (26 Μαΐου
1821). Οἱ πρόκριτοι εις τὴν ἀπόφασίν των αὐτὴν δὲν ἠρώτησαν
τὸν λαὸν και κατ' ἀκολουθίαν ἡ κεντρικὴ αὐτὴ διοίκησις τῆς Πε-
λοποννήσου ἦτο ὀλιγαρχικὴ. Ἡ κοινοτικὴ διοίκησις ἐξηκο-
λούθησεν ὅπως και ἐπὶ Τουρκοκρατίας και οἱ φόροι ὠρίσθη νὰ
παραδίδωνται εις τὴν Γερουσίαν. Ἀλλ' ἐδηλώθη σαφῶς, ὅτι ἡ
νέα κυβέρνησις θὰ ἦτο μόνον διὰ τὴν Πελοπόννησον και θὰ
ἴσχυε μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Τριπολιτσᾶς, ὁπότε θὰ διωργα-
νώνετο ἐνιαίᾳ διοίκησις δι' ὅλην τὴν ἐπαναστατημένην Ἑλλάδα.

Ὅλιγας ἡμέρας μετὰ τὴν πρᾶξιν τῶν Καλτετζών ἐφθασεν
εἰς τὴν Πελοπόννησον ὁ Δημήτρι-
ος Ὑψηλάντης, νεώτερος ἀδελ-
φὸς τοῦ Ὑψηλάντου. Ὁ Ὑψηλάν-
της δὲν ἀνεγνώρισε τὴν πρᾶξιν
τῶν Καλτετζών, οἱ δὲ πρόκριτοι ἐ-
ξηγέρθησαν ἐναντίον του και ἠπεί-
λησαν νὰ τὸν ἐκδιώξουν ἀπὸ τὴν
Πελοπόννησον. Οἱ στρατιωτικοὶ ὁ-
μως και ὁ λαὸς ἐτάχθησαν μὲ τὸ
μέρος του και ὁ Ὑψηλάντης ἀνέ-
λαβε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ πολιορκου-
ντος τὴν Τρίπολιν στρατοῦ ὡς ἀντι-
πρόσωπος τοῦ ἀδελφοῦ του. Ἡ πα-
ρουσία τοῦ Ὑψηλάντου ἐνέπνευσεν
θάρρος εις τοὺς Ἕλληνας και φό-
βον εις τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι ἔ-
βλεπον, ὅτι οἱ ραγιαδες ἀπέκτησαν
ἀρχηγὸν μὲ πριγκιπικὸν ὄνομα.

Ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης (1793—
1832) εἶναι ἀπὸ τὰς συμπαθεστέρas μορ-
φᾶς τῆς ἐπαναστάσεως και ἴσως ὁ εἰλι-

Δημήτριος Ὑψηλάντης 1793—1832)

κρινέστερος και ήθικώτερος άνθρωπος της ταραχώδους εκείνης εποχής. Το έξωτερικόν του δέν είχε επιβάλλον, διότι ήτο ισχνός και φαλακρός και μόλις ήτο τριάκοντα έτών, όταν κατήλθεν εις την Πελοπόννησον. Άλλ' εις το καχεκτικόν αυτό σωμα κατώκει ψυχή ισχυρά και θερμουργός. Ήτο άτρόμητος εις το πεδόν της μάχης, περιεφρόνει τόν θάνατον και συγχρόνως είχε βαθύ αίσθημα φιλοπατρίας, άφιλοκέρδειαν, πίστιν και άκαμπτον έπιμονήν εις το έπιχειρούμενον. Ήτο φειδωλός εις τούς λόγους και έμίσει τās ραδιοιουργίας προτιμών νά υποχωρή παρά νά καταφεύγη εις ευτελή μέσα.

Αι προστριβαί αυτάι μεταξύ προκρίτων και του Έψηλάντου ήσαν ή άρχή όλεθρίων έρίδων. Τά μιση καθημερινώς ώξύνοντο και τοιουτοτρόπως έδημιουργήθησαν εις την άγωνιζομένην χώραν μας τά πρώτα πολιτικά κόμματα, οί πολιτικοί και οί στρατιωτικοί.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Άφου οί στρατιωτικοί προσείλκυσαν προς την μερίδα των τών Έψηλάντην, οί πρόκριτοι κατώρθωσαν νά προσεταιρισθοῦν δύο άλλους άνδρας, οί όποιοι έφερον έπίσης μεγάλα όνόματα και κατήλθον εις την άγωνιζομένην πατρίδα μας, δια νά προσφέρουν τās ύπηρεσίας των εις τόν άγώνα. Οί άνδρες αύτοί ήσαν ό Μαυροκορδάτος και ό Θεόδωρος Νέγρης.

Ό Άλέξανδρος Μαυροκορδάτος κατήγετο από την μεγάλην και γνωστήν φαναριωτικήν οικογένειαν τών Μαυροκορδάτων, της όποιας πολλά μέλη είχαν διαπρέψει εις τά γράμματα και καταλάβει μεγάλας πολιτικές θέσεις. Έγεννήθη τό 1791, έσπούδασεν εις την Εύρώπην και τόν περισσότερον καιρόν διέτριβεν εις την Ίταλίαν. Ήτο άνθρωπος θετικός και έγνώριζε νά ενεργή δραστηρίως και ειργάσθη εις την Ελλάδα δσον όλιγοι δια τόν έκπολιτισμόν αύτης.

Άλέξανδρος Μαυροκορδάτος
(1791—1865)

Όταν ἤρχισεν ἡ ἐπανάστασις, ὁ Μαυροκορδάτος κατέπλευσεν εἰς τὸ Μεσολόγγιον (20 Ἰουλίου 1821) καὶ δι' ἐπιστολῆς του παρεκάλεσε τὸν Ὑψηλάντην νὰ τὸν δεχθῇ συναγωνιστὴν εἰς τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα. Ἀπ' ἐκεῖ κατήλθεν εἰς Πάτρας, ὅπου οἱ πρόκριτοι ἀπὸ ἀντίδρασιν πρὸς τὸν Ὑψηλάντην τὸν περιεποιήθησαν πολὺ καὶ τὸν προσεῖλκυσαν πρὸς τὴν μερίδα των. Ἐκεῖ ὁ Μαυροκορδάτος συνηντήθη μὲ τὸν Θεόδωρον Νέγρην, υἱὸν τοῦ πρῶην ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας. Ὁ Νέγρης ἦτο γραμματεὺς τῆς τουρκικῆς πρεσβείας εἰς Παρισίους καὶ, μόλις ἔμαθε τὴν κήρυξιν τῆς ἐπαναστάσεως, κατηυθύνθη καὶ αὐτὸς εἰς τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα.

Ὁ Ὑψηλάντης ἐδέχθη μὲ εὐκρίνειαν τοὺς δύο Φαναριώτας καὶ ἀνέθεσε μάλιστα εἰς τὸν Μαυροκορδάτον νὰ ὀργανώσῃ πολιτικῶς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα. Ὁ Μαυροκορδάτος παρέλαβε μαζί του τὸν Νέγρην καὶ ἀνέλαβεν αὐτὸς μὲν νὰ ὀργανώσῃ τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα μὲ πρωτεύουσαν τὸ Μεσολόγγιον,

Σφραγὶς τῆς Γερουσίας
Δυτικῆς Χέρσου Ἑλλάδος

ὁ δὲ Νέγρης τὴν Ἀνατολικὴν μὲ ἔδραν τὴν Ἀμφισσαν. Τοιοῦτοτρόπως κατηρτίσθησαν δύο νέαι τοπικαὶ ἐξουσίαι ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου, ἡ Γερουσία τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία ἦτο δεκαμελὲς συμβούλιον ἀπὸ προκρίτους καὶ ὀπλαρχηγοὺς καὶ εἶχε τὴν φροντίδα νὰ διατηρῇ τὴν τάξιν καὶ τὴν ἀσφάλειαν, νὰ ἐνισχύῃ τὸν ἀγῶνα καὶ διαχειρίζεται τὰ δημόσια εἰσοδήματα, καὶ ὁ Ἀρεῖος Πάγος τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, ἀ-

ποτελούμενος ἀπὸ δώδεκα μέλη. Καὶ αἱ δύο αὐταὶ ὀργανώσεις παρέδιδον τὴν διεύθυνσιν τῶν πραγμάτων εἰς τοὺς πολιτικούς, ἐστρέφοντο κατὰ τοῦ κύρους τοῦ Ὑψηλάντου καὶ ἔγιναν αἰτία νὰ κατατμηθῇ τὸ ἔθνος, ὑποθάλλουσαι τὸν τοπικὸν πατριωτισμόν.

ΜΕΧΡ 16-3

Ἄλλ' οἱ Ἕλληνες ἤρχισαν πλέον νά κατανοοῦν τήν ἀνάγκην νά δημιουργήσουν μίαν κεντρικήν ἐξουσίαν δι' ὅλην τήν Ἑλλάδα, ὥστε νά παύσῃ ὁ διχασμός. Διά τοῦτο εὐθὺς μετὰ τήν ἄλωσιν τῆς Τριπόλεως (23 Σεπτεμβρίου) ὁ Ὑψηλάντης διὰ προκηρύξεως ἐκάλεσε τὸν λαὸν νά ἐκλέξῃ ἀντι-1821-
προσώπους διὰ τὴν ἐθνοσυνέλευσιν. Πραγματικῶς τὴν 14 Δεκεμβρίου 1821 συνήλθον οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν διαφόρων ἐπαρχιῶν εἰς τὸ Ἄργος καὶ ὠρκίσθησαν πίστιν εἰς τὴν πατρίδα.

Ἄλλ' εὐθὺς εἰς τὴν Συνέλευσιν ἐπεκράτησαν οἱ πρόκριτοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν ὁ Μαυροκορδατός καὶ ὁ Νέγρης. Ὁ Ὑψηλάντης ἀηδιάσας ἀπὸ τοὺς τρόπους καὶ τὰ μέσα τῶν ἀντιπάλων του ἐγκατέλειψε τὸ Ἄργος μαζί με τὸν Κολοκοτρῶνην. Τοιοῦτοτρόπως ἡ μερίς τῶν πολιτικῶν ἔμεινε κυρία τῆς καταστάσεως. Οἱ πληρεξούσιοι τῆς Πελοποννήσου ἵδρυσαν τότε τοπικὴν κυβέρνησιν κατ' ἀπομίμησιν τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἑλλάδος, τὴν ὁποίαν ὠνόμασαν Πελοποννησιακὴν Γερουσίαν, ἐφ' ὅσον ἡ συσταθεῖσα γερουσία τῶν κατετιζῶν ἦτο προσωρινή, μέ-
χρι τῆς ἀλώσεως τῆς Τριπολιτσᾶς. Συγχρόνως οἱ πολιτικοὶ μὴ θεωροῦντες τὸ Ἄργος τόπον ἀσφαλῆ, διότι ὑπῆρχε πολὺς ἐπαναστατικὸς στρατός, μετέθεσαν τὴν ἔδραν τῆς Συνελεύσεως εἰς τὴν νέαν Ἐπίδαυρον, σήμερον Πιάδαν, κειμένην πλησίον τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου, ὅχι μακρὰν τῆς ἀρχαίας Ἐπιδαύρου. Ἐκεῖ ἤρχισε τὰς ἐργασίας τῆς ἡ πρώτη τῶν Ἑλλήνων Ἐθνοσυνέλευσις, ὀνομασθεῖσα Συνέλευσις τῆς Ἐπιδαύρου (20 Δεκεμβρίου 1821).

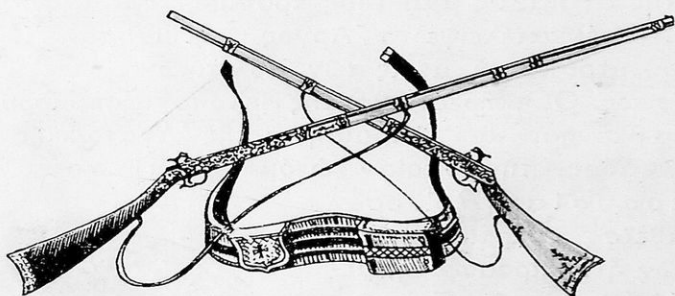
Σφραγὶς τῆς Πελοποννησιακῆς
Γερουσίας

Ἡ Ἐθνοσυνέλευσις τῆς Ἐπιδαύρου, τῆς ὁποίας τὰς ἐργασίας διηύθυνεν ὁ Μαυροκορδατός, τὴν 1 Ἰανουαρίου 1822 ἐξέ-

δωκε πανηγυρικὸν κήρυγμα τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, τὸ ἐξῆς :

Ἐν ὀνόματι τῆς Ἀγίας καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος : Τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, τὸ ὑπὸ τὴν φρικώδη ὀθωμανικὴν δυναστείαν, μὴ δυνάμενον νὰ φέρῃ τὸ βαρύτερον καὶ ἀπαραδειγμάτιστον ζυγὸν τῆς τυραννίας καὶ ἀποσεῖσαν αὐτὸν μὲ μεγάλας θυσίας, κηρύττει σήμερον διὰ τῶν νομίμων παραστατῶν του, εἰς ἔθνικὴν συνηγμένων συνέλευσιν, ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ ὑπαρξιν καὶ ἀνεξαρτησίαν.

Κατόπιν ἡ Συνέλευσις ἐψήφισε τὸ πρῶτον ἑλληνικὸν σύνταγμα, τὸ Προσωρινὸν Πολίτευμα τῆς Ἐπιδαύ-

Καριοφίλια καὶ παλάσκα

ρου, ὅπως ὠνομάσθη (1 Ἰανουαρίου 1822). Τὸ σύνταγμα αὐτὸ καθιέρωσε τρεῖς ἐξουσίας, τὸ Νομοτελεστικὸν (ἐκτελεστικὴ ἐξουσία), τὸ Βουλευτικὸν (νομοθετικὴ ἐξουσία, βουλὴ) καὶ τὴν Δικαστικὴν ἐξουσίαν. Τὸ Νομοτελεστικόν, τὸ ὁποῖον ἀπετέλουν πέντε μέλη ἐκλεγόμενα ὑπὸ τῆς Βουλῆς, διηύθυνε τὴν διοίκησιν, διώριζε τοὺς ὑπουργούς, ἐφρόντιζε διὰ τὴν ὀργάνωσιν στρατοῦ καὶ στόλου καὶ ἐπέβαλλεν εἰς τὴν Βουλὴν τοὺς νόμους πρὸς ψήφισιν. Τὸ Βουλευτικόν, τὸ ὁποῖον ἀπετέλουν 70 πληρεξούσιοι τῶν ἐπαρχιῶν, ἐπέβαλλε φόρους καὶ ἐψήφισεν ἢ ἀπέρριπτε τοὺς νόμους, τοὺς ὁποίους ἐπέβαλλε τὸ Νομοτελεστικόν. Καὶ τὰ δύο σώματα εἶχον διάρκειαν ἑνὸς ἔτους.

Πρόεδρος τοῦ Νομοτελεστικοῦ ἐξελέγη ὁ Μαυροκορδατός,

12

τοῦ δὲ Βουλευτικοῦ ὁ Ὑψηλάντης. Ἡ τύχη ἐφάνη εὐνοϊκὴ εἰς τὴν Πρώτην Συνέλευσιν τῶν Ἑλλήνων, διότι εἰς τὰς 12 Ἰανουαρίου τοῦ 1822 ἐκυριεύθη ὁ Ἀκροκόρινθος καὶ ἡ Κόρινθος ἔγινε ἡ πρώτη πρωτεύουσα τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Εἰς τὰς 16 Ἰανουαρίου ἡ Συνέλευσις διελύθη, ἀφοῦ κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἐξέδωκε διακήρυξιν τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἡ ὁποία ἀπηυθύνετο κυρίως πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ προσεπάθει νὰ δείξῃ εἰς τοὺς Εὐρωπαίους τὴν διαφορὰν τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἀπὸ τὰ ἐν Εὐρώπῃ στασιαστικὰ κινήματα. Ἡ διακήρυξις ἔλεγε μεταξὺ τῶν ἄλλων:

«Ὁ κατὰ τῶν Τούρκων πόλεμος ἡμῶν μακρὰν τοῦ νὰ στηρίζεται εἰς ἀρχάς τινας δημαγωγικὰς καὶ στασιώδεις ἢ ἰδιωφελεῖς μέρους τινὸς τοῦ σύμπαντος ἑλληνικοῦ ἔθνους σκοποῦς... εἶναι πόλεμος ἔθνικός, τοῦ ὁποίου μόνη αἰτία εἶναι ἡ ἀνάγκη τῶν δικαίων τῆς προσωπικῆς ἡμῶν ἐλευθερίας, τῆς ἰδιοκτησίας καὶ τῆς τιμῆς».

ΔΕΥΤΕΡΑ ΕΘΝΟΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ ΕΝ ΑΣΤΡΕΙ (Μάρτιος 1823)

20-3-50»

Αἱ ἀξιόλογοι πολεμικαὶ ἐπιτυχίαι τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὰ ἔτη 1822 καὶ 1823 τοὺς ἐμέθυσαν καί, ὥς νὰ εἶχεν ἐξοντωθῇ τελειωτικῶς ὁ ἐχθρός, ἐφιλονίκουν ποῖος θὰ ἄρχῃ εἰς τὸ νέον κράτος. Αἱ νύκαι ἐξύψωσαν ἰδίως τὸ γόητρον τῶν στρατιωτικῶν, πρὸ πάντων μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Δράμαλι. Ἐξηκολούθουν λοιπὸν αἱ ἐσωτερικαὶ διχόνοιαι καὶ τὰ πράγματα ἦσαν πολὺ ἀνώμαλα.

Διὰ τοῦτο τὸν Μάρτιον τοῦ 1823 συνεκλήθη ἡ Δευτέρα Ἐθνοσυνέλευσις εἰς τὸ Ἄστρος. Ἄλλ' ἡ Συνέλευσις ἀντὶ νὰ διορθώσῃ τὰ κακῶς ἔχοντα συνετέλεσεν 1823 εἰς τὸν ἐρεθισμόν τῶν παθῶν. Καὶ πάλιν ἐπεκράτησαν οἱ πολιτικοί, διότι οἱ στρατιωτικοὶ ἦσαν διεσπασμένοι καὶ δὲν ἐγνώριζον νὰ χειρισθοῦν τὰ νομικὰ ζητήματα. Ἡ Συνέλευσις μὲ πρόεδρον τὸν Πετρόμπεην κατήργησε τὰς τοπικὰς κυβερνήσεις Πελοποννήσου καὶ Στερεᾶς, κατήργησε τὸν τίτλον τοῦ ἀρχιστρατήγου, τὸν ὁποῖον εἶχεν ὁ Κολοκοτρώνης, καὶ ἀνέθεσε τὴν στρατιωτικὴν διοίκησιν εἰς τριμελῆ Ἐπιτροπὴν, ἐξ ἑνὸς Πελοποννησίου, ἑνὸς Στερεοελλαδίτου καὶ ἑνὸς Νησιώτου. Τέλος ἐψήφισε πά-

λιν τὸ Σύνταγμα τῆς Ἐπιδαύρου μὲ ἐλαφρὰς μόνον τροποποιήσεις.

ΕΜΦΥΛΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Δυστυχῶς ἡ Συνέλευσις δὲν κατώρθωσε νὰ προλάβῃ τὴν διαίρεσιν καὶ τὴν σύγκρουσιν τῶν ἀντιμαχομένων. Ἐπηκολούθησαν θλιβερά γεγονότα, τὰ ὅποια ἐνίσχυον εἰς τοὺς Εὐρωπαίους τὴν γνώμην, ὅτι εἴμεθα ἀνίκανοι νὰ αὐτοδιοικηθῶμεν. Ἦτο δὲ τοῦτο τόσον περισσότερον λυπηρόν, καθόσον τελευταίως μετὰ τὰ λαμπρὰ κατορθώματα τοῦ ἐπαναστατικοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου ἡ διπλωματία τῆς Εὐρώπης ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς κοινῆς γνώμης ἤρχισε νὰ προσβλέπῃ εὐμενῶς πρὸς τὴν ἐλληνικὴν ὑπόθεσιν.

Ἡ Συνέλευσις ἐξέλεξε πρόεδρον τοῦ Νομοτελεστικοῦ τὸν Πετρόμπεην καὶ τὰς ἄλλας θέσεις ἔδωκεν ὅλας εἰς πολιτικούς. Τότε ἐξεδηλώθη σφοδρὰ ἡ ἀντιπολιτευσίς τῶν στρατιωτικῶν, οἱ ὅποιοι μὲ ἀρχηγὸν τὸν Κολοκοτρώνην διέλυσαν τὴν 1824 Βουλὴν βιαίως εἰς τὸ Ἄργος, προεκήρυξαν νέας ἐκλογὰς καὶ μετέθεσαν τὴν ἔδραν τῆς κυβερνήσεως εἰς τὴν Τρίπολιν. Οἱ πολιτικοὶ ἀφ' ἐτέρου ἐκήρυξαν ἔκπτωτον τὸ Νομοτελικόν, τὸ ὅποιον συνειργάζετο μὲ τὸν Κολοκοτρώνην, ἐξέλεξαν νέον πρόεδρον αὐτοῦ, τὸν ὕδραϊον Γεώργιον Κουντουριώτην, καὶ μετέθεσαν τὴν ἔδραν τῆς Κυβερνήσεως εἰς Κρανίδιον ἀπέναντι τῆς Ὑδρας.

Τοιοιτρόπως ἡ Ἑλλάς εἶχε δύο κυβερνήσεις, τὴν μίαν εἰς Τρίπολιν καὶ τὴν ἄλλην εἰς Κρανίδιον, αἱ ὅποιοι ἦσαν ἔτοιμοι δι' ἐμφύλιον πόλεμον. Ἡ νέα κυβέρνησις εἶχεν ὑπὲρ ἑαυτῆς τοὺς Νησιώτας καὶ τοὺς Στερεοελλαδίτας καθὼς καὶ τοὺς σημαντικώτερους προκρίτους τῆς Πελοποννήσου, οἱ ὅποιοι συνειργάζοντο μὲ τὴν κυβέρνησιν Κουντουριώτου ἕνεκα τῆς παλαιᾶς ἔχθρας πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην. Διὰ τοῦτο ὁ Κολοκοτρώνης ὑποχωρῶν ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς κοινῆς γνώμης ἐπέισθη, ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐπικρατήσῃ καὶ ἠρκέσθῃ εἰς τὴν παραχώρησιν ἀμνηστίας εἰς αὐτὸν καὶ τοὺς ὁπαδοὺς του. Ἡ νέα κυβέρνησις ἐγκατεστάθη εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ ἀνεγνωρίσθη ἀπὸ ὅλους (Μάϊος 1824).

ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

‘Αλλ’ ἐντὸς ὀλίγου τὰ πράγματα ἔλαβον πάλιν δυσάρεστον τροπὴν. Οἱ Πελοποννήσιοι εἶδον, ὅτι παραγκωνίζονται ἀπὸ τοὺς συνησπισμένους Στερεοελλαδίτας καὶ Νησιώτας. Ὃταν δὲ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1824 ἐγένεν ἐκλογὴ νέου Νομοτελεστικοῦ, τὰς θέσεις ὅλας κατέλαβον Νησιῶται καὶ Στερεοελλαδίται. Τότε οἱ πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου ἐκίνησαν εἰς ἀνταρσίαν τὰς ἐπαρχίας καὶ ἤρχισε δεύτερος ἐμφύλιος πόλεμος, εἰς τὸν ὅποιον εἶχον σύμμαχον καὶ τὸν παλαιὸν τῶν ἀντίπαλον, τὸν Κολοκοτρώνην. Ἡ Κυβέρνησις ὁμῶς ἀνέπτυξεν ἐξαιρετικὴν δραστηριότητα. Ὁ Κωλέττης, ὀπλαρχηγὸς τῆς Στερεᾶς, ἀνὴρ ἐπιτηδεϊότατος καὶ δραστηριώτατος, προσεκάλεσε τοὺς ὀπλαρχηγοὺς τῆς Στερεᾶς Γκούραν καὶ Καραϊσκάκην. Οἱ Ρουμελιῶται εἰσέβαλον εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ συνέτριψαν τοὺς στασιαστάς. Ὁ υἱὸς τοῦ Κολοκοτρώνη Πᾶνος, γαμβρὸς τῆς Μπουμπουλίνας, ἐφονεύθη ἔξω ἀπὸ τὴν Τρίπολιν, οἱ περισσότεροι ἐκ τῶν προκρίτων τῆς Πελοποννήσου ἠναγκάσθησαν νὰ δραπετεύσουν, ὁ δὲ Κολοκοτρώνης, συντετριμμένος διὰ τὸν φόνον τοῦ 1825 υἱοῦ του, μάτην ἐζήτησεν ἀμνηστειάν. Τέλος παρεδόθη εἰς τοὺς ἀντιπάλους, οἱ ὅποιοι τὸν μετεκόμισαν εἰς Ὑδραν καὶ τὸν ἐφυλάκισαν μαζὶ μετὰ 24 προκρίτους καὶ ὀπλαρχηγοὺς εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Προφῆτου Ἡλιοῦ (Ἰανουάριος 1825).

Τοιοῦτοτρόπως ὁ ἥρως τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ τῶν Δερβενακίων μετὰ τῶν συνεργατῶν του εὕρισκετο ἐγκάθειρκτος, ἐνῶ τὸ ἀγωνιζόμενον ἔθνος εἶχεν ἀνάγκην τῆς συνδρομῆς ὅλων τῶν τέκνων του, διὰ νὰ φέρῃ εἰς αἶσιον τέρμα τὸν ἀρξάμενον ἱερὸν ἀγῶνα. Τὰ πάθη ἔσχον τὸ ἀποτέλεσμά των, τὸ ὅποιον καὶ ἐξεδηλώθη καταστρεπτικώτερον εὐθὺς μετ’ ὀλίγον. *ΜΑΡΤΙ*

ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΟΔΥΣΣΕΩΣ ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΥ *αὐτῶ*

Εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα τὰ πάθη κατέληξαν εἰς τραγικωτέραν καταστροφὴν. Ἐκεῖ ἰσχυρὸς σύμμαχος τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ ἀντίπαλος τῶν πολιτικῶν ἦτο ὁ Ὀδυσσεύς. Ἀλλ’ ἀπὸ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1822 ἡ στάσις τοῦ περιφήμου ἀρματολοῦ εἶχεν ἀποβῆ ὑποπτος. Μετὰ τὴν εὐτυχὴ ὁμῶς ἐκβασίν των πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων ὁ Ὀδυσσεὺς κατῴρθωσε νὰ παραστήσῃ

τάς συνεννοήσεις του μετά τοῦ τούρκου πασᾶ ὡς πατριωτικὸν στρατήγημα, τὸ ὁποῖον ἔσωσε τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα.

Ἀλλ' οἱ πολιτικοὶ ἐμίσουν αὐτὸν θανασίμως καὶ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1824 ἀπήγγειλαν ἐναντίον τοῦ φοβερὰν κατηγορίαν. Ἐπεισαν τὴν Κυβέρνησιν, ὅτι ὁ Ὀδυσσεὺς ἐσκέπτετο νὰ ἱδρῦσῃ ἰδιαιτέραν ἡγεμονίαν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Εὐβοίαν, ὅτι ἦλθεν εἰς συνεννόησιν μὲ τὸν Ὁμέρ Βρυώνην καὶ ἐπρότεινεν εἰς αὐτόν, ὅτι θὰ καταπαύσῃ τὸν πόλεμον, ἐὰν ἐδίδετο εἰς αὐτόν ἡ ὀπλارχηγία τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος. Ὄταν δὲ τὰ ρουμελιωτικὰ στρατεύματα διέβησαν εἰς τὴν Πελοπόννησον, διὰ νὰ καταστείλουν τὴν στάσιν, προσεκάλεσε δῆθεν τοὺς Τούρκους νὰ καταλάβουν τὴν Ἀττικὴν καὶ τὴν Εὐβοίαν.

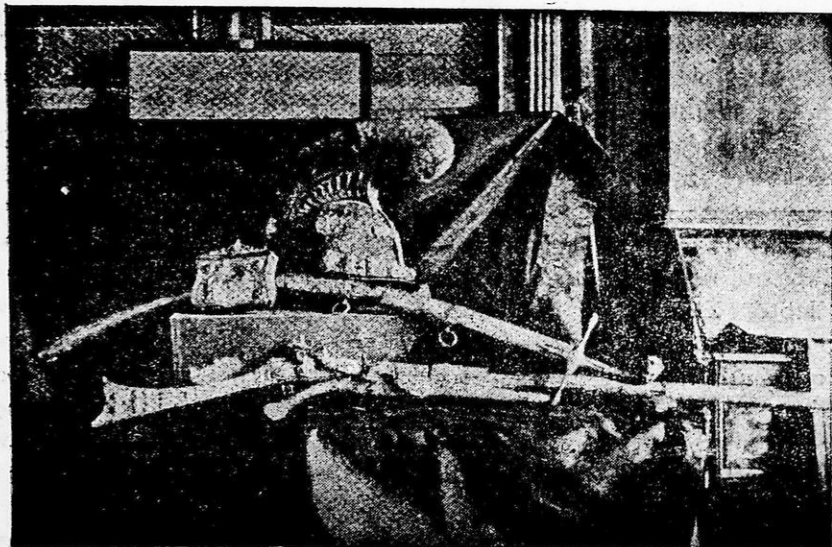
Ἡ κυβέρνησις ἔστειλε κατ' αὐτοῦ τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1825 τὸν Γκούραν, ὁ ὁποῖος συνέλαβε τὸν Ὀδυσσεᾶ καὶ τὸν ὠδήγησεν εἰς Ἀθήνας. Ἐκεῖ, ἀφοῦ ἐβασανίσθη, διὰ νὰ ἀποκαλύψῃ τοὺς θησαυροὺς του, ἐφυλακίσθη εἰς τὸν δεξιὰ τῶν Προπυλαίων ἐνετικὸν πύργον καὶ τὴν 5 Ἰουλίου 1825 εὐρέθη νεκρὸς παρὰ τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ τῆς Ἀπτέρου Νίκης. Εἰς τοὺς ξένους ἐλέγχθη, ὅτι εἶχε κατακρημνισθῇ, ἐνῶ προσεπάθει νὰ δραπετεύσῃ. Πράγματι ὅμως εἶχεν ἀπαγχονισθῇ ὑπὸ τοῦ Γκούρα.

ΣΥΝΕΠΕΙΑΙ ΤΟΥ ΕΜΦΥΛΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Παρὰ τὴν μεγάλην κομματικὴν νίκην, τὴν ὁποίαν ἐώρτασεν ἡ κυβέρνησις, ἔκρυθμος κατάστασις πραγμάτων ἐπεκράτει καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Οἱ Στερεοελλαδίται, τοὺς ὁποῖους ὁ Κωλέττης εἰσήγαγεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, διήρπαζον αὐτὴν ὡς χώραν ἐχθρικὴν. Οἱ ὀπλارχηγοὶ ἐλάμβανον μισθὸν καὶ σιτηρέσια διὰ στρατιώτας, τοὺς ὁποῖους δὲν εἶχον. Ὁ Γκούρας π. χ. ἐλάμβανε σιτηρέσιον διὰ 12 χιλ. ἀνδρας, ἐνῶ εἶχε μόνον 3 χιλ. ὑπὸ τὰ ὄπλα. Οἱ δὲ συμπολίται τοῦ προέδρου Κουντουριώτου ἐλάμβανον ἀποζημιώσεις δι' ἀνύπαρκτα πυρπολικά.

Οὕτω αἱ 200 χιλ. λίραι στερλίναι, ἡ πρώτη δόσις τοῦ ἐξ 800 χιλ. δανείου, τὸ ὁποῖον ἐπέτυχεν ἡ Κυβέρνησις παρὰ τῆς Ἀγγλίας, ἐσπαταλήθη δι' ἀνάγκας κομματικές, ἐνῶ ἡ Ἑλλὰς εἰς τὸ ἐξωτερικὸν παρουσιάζετο ὡς χώρα ἀναρχομένη καὶ ἀνίκανος νὰ διοργανωθῇ καὶ νὰ εὐνομηθῇ.

Αὐταὶ ἦσαν αἱ θλιβεραὶ συνέπειαι τῶν ἐμφυλίων πολέμων, ἐνῶ κατὰ τῆς ἀγωνιζομένης πατρίδος μας, ἡ ὁποία δὲν εἶχεν ἀκόμη συμπληρώσει τὸ ἀπελευθερωτικὸν τῆς ἔργον, ἐπεκρέματο φοβερὸς κίνδυνος. Τὰ γεγονότα τῶν ἐμφυλίων πολέμων ἀποτελοῦν πραγματικῶς σκοτεινὴν παρένθεσιν εἰς τὸν ἡρωικὸν ἀγῶνα, ὁ ὁποῖος ἄντιθέτως ἀπετέλεσε μίαν ἀπὸ τὰς ἐνδοξοτέρας σελίδας τῆς ἱστορίας μας.

Τὰ ὅπλα καὶ ἡ περικεφαλαία τοῦ Κολοκοτρώνη.
(Μουσεῖον Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

Η ΕΥΡΩΠΗ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Η ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Παρηκολουθήσαμεν τὰ πολεμικά γεγονότα τῆς ἐπαναστάσεως μέχρι τοῦ τέλους τοῦ τρίτου ἔτους αὐτῆς. Εἶναι ἀνάγκη, προτοῦ προχωρήσωμεν, νὰ γνωρίσωμεν τὰς διαθέσεις τῶν εὐρωπαϊκῶν κυβερνήσεων πρὸς τὸ ἀγωνιζόμενον ἔθνος, διότι ἡ ἀπελευθέρωσις δὲν ἦτο μόνον ἔργον τῆς ἀνδρείας καὶ αὐτοθυσίας τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ τῶν διαθέσεων τῶν ἰσχυρῶν, οἱ ὅποιοι συνήθως κανονίζουν τὴν τύχην τῶν μικρῶν λαῶν. Πρέπει δηλαδὴ ἐν ὀλίγοις νὰ γνωρίσωμεν τὴν διπλωματικὴν θέσιν τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος.

Ἄν ἀπὸ στρατιωτικῆς ἀπόψεως ἦτο εὐνοϊκὴ διὰ τοὺς Ἑλλήνας ἡ στιγμή διὰ τὴν ἐξέγερσιν, ἀπὸ διπλωματικῆς ἀπόψεως ἦτο ἀτυχεστάτη. Ἡ ἐπανάστασις ἐξεργράγη ἕξ ἔτη μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ναπολέοντος, ὁπότε ἐπεκράτει εἰς τὴν Εὐρώπην ἡ ἀντίδρασις κατὰ πάσης φιλελευθέρας κινήσεως καὶ αἱ δυνάμεις τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας ἐξήσκουν ἀληθῆ δεσποτείαν. Αἱ δυνάμεις τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας ἐθεώρησαν τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν ὡς «διαπνεομένην ὑπὸ τοῦ πνεύματος τῆς ἐποχῆς καὶ προωρισμένην νὰ ἀναφλέξῃ τὴν φλόγα τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Εὐρώπην». Κατὰ βάθος ὅμως ἐφοβοῦντο τὴν αὔξησιν τῆς ρωσικῆς ἐπιρροῆς εἰς τὴν Ἀνατολήν, διότι ἐνόμιζον, ὅτι οἱ Ἕλληνες θὰ ἐγίνοντο ὄργανον τῶν Ρώσων.

Ὅταν ὁ Ὑψηλάντης διήρχετο τὸν Προῦθον, οἱ ἡγεμόνες καὶ διπλωμάται τῶν Δυνάμεων ἦσαν συγκεντρωμένοι εἰς Λαϊμπάχ (Laibach) καὶ συνεσκέπτοντο περὶ τῆς ἐν Νεαπόλει ἐπαναστάσεως. Τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμήν ἔφθασαν ἐπιστολαὶ τοῦ ἡγεμόνος Μιχαὴλ Σούτσου καὶ τοῦ Ὑψηλάντου εἰς τὸν Τσάρον. Ὁ Ὑψηλάντης ἔγραφε πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον :

«Πᾶσαι αἱ εὐγενεῖς τῶν ἐθνῶν ὁρμαὶ πηγάζουν ἀπὸ Θεοῦ καὶ ἀναμφιβόλως ἐκ θείας ἐμπνεύσεως ἐγείρονται σήμερον οἱ Ἕλληνες

ἄθροοι, ὅπως ἀποσείσουν βδελυρὸν ἕυγόν, ὅστις βαρύνει ἐπ' αὐτῶν ἀπὸ τεσσάρων αἰώνων. Πλέον ἢ διακόσιαι ἀναφοραὶ φέρουσαι 600.000 ὀνόματα προϋχόντων πάσης τάξεως καὶ ἐπαρχίας τῆς Ἑλλάδος μὲ καλοῦν εἰς τὴν ἀρχηγίαν, ἵνα νικήσω ἢ ἀποθάνω μετ' αὐτῶν κλπ.». (Ἐπιστολὴ 24 Φεβρουαρίου 1821).

Εἰς τὸ περιβάλλον τοῦ τσάρου ἐπάλαιοι δύο ἀντίθετοι τάσεις. Οἱ δύο ὑπουργοὶ του, ὁ Νέσελροδ καὶ ὁ Καποδίστριας, ἦσαν ὑπὲρ τῆς διαλύσεως τῆς Τουρκίας. Ὁ Καποδίστριας ἤθελε τὴν ταχεῖαν διὰ πολέμου διάλυσιν, ὁ Νέσελροδ τὴν βραδεῖαν καὶ διὰ τῆς φυσικῆς ἀγωνίας. Αἱ ἀντιδραστικαὶ δυνάμεις ἐτέθησαν τότε εἰς κίνησιν, διὰ νὰ ἐκριζώσουν τὰς κρυφίας πρὸς τοὺς Ἕλληνας συμπαθείας τοῦ τσάρου καὶ διὰ νὰ ἐξουδετερώσουν τὴν ἐπιρροὴν τοῦ Καποδιστρίου. Ὁ Μέττερνιχ ἐπεκράτησε καὶ εἰς μυστικὴν συνέντευξιν μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος Φραγκίσκου ὁ Ἀλέξανδρος ἐδήλωσεν, ὅτι μένει πιστὸς εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς συμμαχίας (2 Μαρτίου 1821) καί, διὰ νὰ ἐκλείψῃ πᾶσα περὶ συνενοχῆς ὑπόνοια, ἀπεκήρυξε τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ὑψηλάντου, διέγραψε τὸ ὄνομά του ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν ρώσων ἀξιοματικῶν καὶ ἀνέθεσεν εἰς τὸν Καποδίστριαν τὸ σκληρὸν ἔργον νὰ συντάξῃ τὴν πρὸς τὸν Ὑψηλάντην ἀποκηρυκτικὴν ἐπιστολήν. Εἰς αὐτὴν ἐλέγετο :

« . . . Ἡ αὐτοκρατορικὴ μεγαλειότης δὲν ἐφαντάζετο, ὅτι ἡ δύνασθῆ ποτε νὰ παρασυρῇτε ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πνεύματος τῆς σκοτοδινιάσεως, ὅπερ ὁδηγεῖ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ αἵωνος μας νὰ ἀναζητήσουν εἰς τὴν λήθην τῶν πρώτων χρεῶν των ἐν ἀγαθόν, τὸ ὅποιον οὐδέποτε δύναται τις νὰ τὸ ἐλπίσῃ, εἰμὴ μόνον ἀπὸ μιᾶς ἀκριβοῦς διατηρήσεως τῶν κανόνων τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἠθικῆς. . . Βεβαίως παλαιαὶ περιστάσεις ἐμπνέουν εἰς τοὺς Γραικοὺς τὴν ἐπιθυμίαν νὰ μὴ μείνουν ἀδιάφοροι εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν τύχην. Ἀλλὰ διὰ τῆς ἀνταρσίας τάχα καὶ δι' ἐμφυλίου πολέμου δύναται νὰ ἐλπίσουν τὴν ἀφίξιν τοῦ μετεώρου σκοποῦ των ; Μήπως διὰ σκοτεινῶν καὶ ζοφωδῶν σκευωριῶν δύναται νὰ ἐλπίσῃ ἀναβίωσιν καὶ ὑψωσιν εἰς τὸν βαθμὸν τῶν ἀνεξαρτήτων ἐθνῶν ; Σταθμίσατε, πρῆγκιψ μου, τὰς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος προτιθεμένας παρατηρήσεις . . . ὦφελήθητε ἀπὸ μιᾶς σωτηρίας ὑποθήκης, διορθώσατε τὸ κακόν, ὅπερ ἤδη ἐπράξατε, προλάβετε τὴν καταστροφὴν, τὴν ὁποίαν μέλλετε νὰ ἐπισύρτε

ἐπὶ τὴν καλὴν καὶ δυστυχῇ πατρίδα σας . . .» (κατὰ τὸ τοιχοκολληθὲν ἐν Βουκουρεστίῳ ὑπὸ τοῦ ρώσσου προξένου κείμενον).

Ἐδήλωσε δὲ διὰ τοῦ ἐν Κων/πόλει πρεσβευτοῦ Στρογονώφ εἰς τὴν Πύλην, ὅτι ἡ Ρωσσία εἶναι ξένη πρὸς τὰς ταραχὰς τῆς Μολδοβλαχίας.

Ὅλιγον πρὸ τῆς διαλύσεως τῆς ἐν Λαΐμπαχ συνόδου ὁ Μέττερνιχ περιέλαβε τὰς σκέψεις καὶ τοὺς λόγους τῶν αὐτοκρατόρων εἰς Ὑπόμνημα περὶ τῶν ἐλλληνικῶν πραγμάτων, εἰς τὸ ὁποῖον ἐδηλοῦτο καθαρῶς, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ ἐξέγερσις δὲν εἶναι προῖον ἐθνικοῦ κινήματος ἢ συνέπεια τῆς τουρκικῆς καταπιέσεως, ἀλλ' ἀποτέλεσμα ἐκ μακροῦ χρόνου προπαρασκευασθέντος σχεδίου καὶ ἔχει σκοπὸν νὰ διατάξῃ τὰς μεταξὺ τῶν μοναρχιῶν τῆς Ρωσσίας καὶ Αὐστρίας ἀγαθὰς σχέσεις, τῶν ὁποίων ὁ σύνδεσμος εἶναι τόσον φοβερὸς εἰς τοὺς ἀνατρεπτικοὺς τῆς Εὐρώπης. Περὶ τῶν Ἑλλήνων ἔγραψεν ὁ Μέττερνιχ :

«Πῶς εἶναι δ' ἐν γένει δυνατόν νὰ ἐκινήθῃ ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἀφοῦ τὸ ἔθνος αὐτὸ ἐξέπεσε κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας εἰς τὰς ἐσχάτας βαθμίδας τῆς ἐθνικῆς ὑποστάσεως»; (Ὑπόμνημα τῆς 25 Ἀπριλίου 1821).

† ΠΡΟΣΤΡΙΒΑΙ ΜΕΤΑΞΥ ΡΩΣΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Οἱ διπλωμάται τῆς Εὐρώπης ἐνόμισαν, ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ ἀγνοήσουν τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν. Ἀλλ' αἱ βιαιοπραγαὶ τῶν Τούρκων ἐκίνησαν τὴν ἀγανάκτησιν τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης καὶ αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας καθὼς καὶ ὁ Μέττερνιχ ἐθορυβήθησαν, ὅταν ἔφθασεν ἡ εἰδησις περὶ τοῦ ἀπαγχονισμοῦ τοῦ Πατριάρχου, διότι ἐφοβοῦντο τὴν ρωσικὴν ἐπέμβασιν. Πράγματι ἡ κακοῦργος πρᾶξις παρήγαγε ζωηρὸν ἐρεθισμὸν εἰς τὴν Ρωσσίαν.

Ἡ ρωσικὴ φιλοπόλεμος μερίς καὶ ὁ Καποδίστριας ἐξεμεταλλεύθησαν τὴν στιγμήν καὶ ἔπεισαν τὸν τσάρον νὰ στείλῃ τηλεγράφων εἰς τὴν Τουρκίαν. Ἡ ρωσικὴ διακοίνωσις, τὴν ὁποίαν συνέταξεν ὁ Καποδίστριας, ἔδιδεν εἰς τὰς ρωσικὰς ἀπαιτήσεις ὄψιν γενικωτέρου ἀνθρωπίνου καὶ πανευρωπαϊκοῦ συμφέροντος. Διεμαρτύρετο διὰ τὴν θανάτωσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν

καὶ κοσμικῶν ἀρχηγῶν τῶν Ἑλλήνων καὶ διὰ τὰς ὕβρεις κατὰ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας καὶ ἔθετε τὸ περίφημον δόγμα τῆς συνυπάρξεως τῆς Τουρκίας παρὰ τὰ χριστιανικὰ κράτη τῆς Εὐρώπης. Ὡς ὅρον τῆς συνυπάρξεως ἔθετε τὴν ἐγγύησιν περὶ τοῦ ἀπαραιτήτου τῆς χριστιανικῆς θρησκείας καὶ τὴν διάκρισιν ἐνόχων καὶ ἀθώων.

Ἀλλὰ τὸ Διβάνιον ἐφάνη ἀνένδοτον καὶ ὁ Ρῶσος πρεσβευτῆς ἐγκατέλειψε τὴν Κων)πολιν τὴν 15 Ἰουλίου 1821. Ἡ ἀναχώρησις τοῦ ἐθεωρήθη ὡς προμήνυμα πολέμου, ἐφ' ὅσον μάλιστα ὁ τουρκικὸς φονατισμὸς ἐξετράπη εἰς νέας βιαιοπραγίας εἰς τὸ Ἀδραμύτιον, Σμύρνην καὶ Κυδωνίας.

Ὁ Μέττερνιχ ἀνέπτυξε τότε ὅλην τὴν τέχνην τοῦ καὶ συνεργαζόμενος μετὰ τοῦ τουρκοφίλου ἄγγλου ὑπουργοῦ Λονδόνδε ρρρρ παρέστησεν εἰς τὸν τσάρον, ὅτι ἡ ἀνάμειξις τοῦ εἰς τὰ ἑλληνικὰ πράγματα θὰ ἔδιδε τὸ σύνθημα εἰς ἀτελευτήτους δημαγωγικὰς ἀνατροπὰς. Ὁ αὐτοκράτωρ Φραγκίσκος ἔγραψε φιλικὴν ἐπιστολὴν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον παραινὼν αὐτὸν νὰ φυλάττεται τοὺς ἄνδρας ἐκείνους, οἱ ὅποιοι προμαχοῦν μὲν μετ' ἀσυνήθους ζήλου τῶν χριστιανικῶν δῆθεν συμφερόντων, ἀλλ' οὔτε εἰς τὸν Θεὸν πιστεύουν οὔτε εἰς τὰ παραγέλματα αὐτοῦ, οὔτε τοὺς ἀνθρωπίνους νόμους σέβονται, ἐγνοῶν τὸν Καποδίστριαν. Ὁ τσάρος ὑπεχώρησε μὴ τολμῶν νὰ ἀναλάβῃ πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας, εἰς τὸν ὅποιον θὰ εἶχεν ἐχθροὺς δύο Μεγάλας Δυνάμεις. Συγχρόνως ἐφοβεῖτο ἐξέγερσιν εἰς τὴν Πολωνίαν. Ἠρκέσθη λοιπὸν νὰ ἀπαιτήσῃ τὴν ἐκκένωσιν μόνον τῶν ἡγεμονιῶν. Τοιοῦτοτρόπως ἠτόνησεν ἡ δύναμις τῶν φιλοπολέμων εἰς τὴν Πετρούπολιν. Ὁ Καποδίστριας ἐζήτησεν ἀπεριόριστον ἄδειαν καὶ ἀπεχώρησε τῆς ρωσικῆς ὑπηρεσίας. *εἰς τὴν 24-εβρουαρίου 50.*

Η ΙΔΕΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΠΕΜΒΑΣΕΩΣ

Κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1822 ὁ Μέττερνιχ καὶ οἱ Ἄγγλοι συντηρητικοὶ ἐξηκολοῦθουν νὰ τηροῦν τὴν ἰδίαν στάσιν κατὰ τοῦ ἐλληνικοῦ κινήματος. Ἀλλ' ἤδη ἤρχισε νὰ γίνεται σημαντικὴ μεταβολὴ εἰς τὴν Εὐρώπην. Ὁ ἐλληνικὸς ἀγὼν ἐγίνετο συμπαθέστερος, ἰδίως δὲ μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Δράμαλι ὅλη ἡ

Εὐρώπη ἀντήχει ἀπὸ τὰς διηγήσεις τῶν ἐλληνικῶν κατορθωμάτων ἐπὶ τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς πυρπολήσεως τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδος εἰς τὸν λιμένα τῆς Χίου, αἱ δὲ σφαγαὶ τῆς νήσου ἀφύπνισαν τὰ φιλάνθρωπα αἰσθήματα τῶν λαῶν.

Κατόπιν τούτου ἡ γνώμη, ὅτι ἡ Τουρκία δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ζήσει μετὰ τῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν εἰς τὴν Εὐρώπην, ἡ λεγομένη ἔννοια τῆς συνυπάρξεως τῆς Τουρκίας, κατέκτα διαρκῶς ἔδαφος. Ὁ ἴδιος δὲ ὁ Μέττερνιχ κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1822 μετὰ τὰς ἐλληνικὰς ἐπιτυχίας ἔγραψεν εἰς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἄγγλον πρεσβευτὴν, ὅτι: «τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα ἔπρεπε νὰ λυθῇ πρὸ εὐρωπαϊκοῦ δικαστηρίου». Ἡ δὲ ἀγγλικὴ διπλωματία, πιεζομένη ὑπὸ τῆς ἡρεθισμένης κοινῆς γνώμης, ἠναγκάζετο νὰ συνηθίσῃ εἰς τὴν ἰδέαν τῆς εὐρωπαϊκῆς ἐπεμβάσεως. Οἱ Τοῦρκοι ὁμῶς ἀντέταξαν πείσμονα ἀντίστασιν. «Θέλετε τὴν κατὰπausιν τῆς ἐπαναστάσεως; Πολὺ καλὰ, μὴ ἀναμειγνύεσθε εἰς αὐτὴν οὔτε ἀναφανδόν, οὔτε κρυφίως», ἔλεγεν ἡ τουρκικὴ διακοίνωσις τοῦ Αὐγούστου.

Γεώργιος Κάννινγκ (1770—1827)

ΜΕΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Ἐν τῷ μεταξύ ἐπῆλθε σημαντικὴ μεταβολὴ εἰς τὰς διαθέσεις τῆς Ἀγγλίας. Ὁ στύλος τῆς συντηρητικῆς μερίδος **Κάστλεριγ** ἠτύχετο νὰ μεταβῇ εἰς τὴν συνδιάσκεψιν τῆς Βερώνης. Τὴν θέσιν αὐτοῦ κατέλαβεν ὡς ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν ὁ **Γεώργιος Κάννινγκ**, ὁ ὁποῖος ἔδωκε φιλελευθερωτέραν τροπὴν εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς Ἀγγλίας. Ὁ Κάννινγκ ἀνεγνώρισε τὸν ἐλληνικὸν ἀποκλεισμόν (13 Μαρτίου 1823), ὁ δὲ διοικητὴς τῶν Ἰονίων νήσων διετάχθη νὰ συμπεριφέρεται πρὸς τοὺς Ἕλληνας ὡς πρὸς ἑμπελόμενον

κράτος καὶ νὰ παραχωρήσῃ τὴν νήσον Κάλαμον ὡς ἄσυλον εἰς τοὺς ὑπὸ τῶν Τούρκων καταδιωκομένους. Οἱ Ἕλληνες ἐνθαρρυνθέντες ἐντεῦθεν ἐζήτησαν ἐπισήμως τὴν ὑποστήριξιν τῆς Ἀγγλίας (Ἰούλιος 1823) καὶ βραδύτερον (8 Αὐγούστου 1825) ὁ Ἀλέξ. Μαυροκορδάτος δι' εὐστόχου ὑπομνήματος ὑπεδείκνυεν εἰς τὸν Κάννιγκ, ὅτι τὸ ἀνεξάρτητον Ἑλληνικὸν κράτος θὰ ἦτο στήριγμα τῆς Ἀγγλίας κατὰ τῶν ρωσικῶν σχεδίων εἰς τὴν Ἀνατολήν : «Ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος εἶναι ὁ μόνος τρόπος νὰ ἰδρυθῇ ὁ φραγμός, ὃν ἀπαιτεῖ ἡ σωτηρία τῆς Εὐρώπης κατὰ τῆς κολοσσιαίας ρωσικῆς δυνάμεως».

ΤΟ ΡΩΣΙΚΟΝ ΣΧΕΔΙΟΝ ΤΟΥ 1823

Ἡ Ρωσσία βλέπουσα ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν αὐξανομένην τὴν ἐπιρροὴν τῆς Ἀγγλίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔλαβε τὴν πρωτοβουλίαν νὰ λύσῃ τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα. Περί τὸ τέλος τοῦ 1823 ἐπρότεινε δι' ὑπομνήματος εἰς τὰς Δυνάμεις αἱ ἑλληνικαὶ χώραι νὰ ἀποτελέσουν τρεῖς χωριστὰς ἡγεμονίας ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου, αἱ δὲ νῆσοι νὰ κυβερνῶνται κατὰ τὸ παλαιὸν κοινοτικὸν τῶν σύστημα.

Ἀλλὰ τὸ ρωσικὸν σχέδιον δὲν ἱκανοποίησεν οὔτε τοὺς Ἕλληνας οὔτε τοὺς Τούρκους, διότι οἱ μὲν Τοῦρκοι δὲν ἤθελον νὰ γίνεταί λόγος περὶ ἀποσπάσεως ὁθωμανικῶν ἐδαφῶν, οἱ δὲ Ἕλληνες ἔβλεπον εἰς τὴν κατάρτησιν αὐτὴν ματαίωσιν τῶν ἐθνικῶν τῶν ὀνείρων. Αἱ κυβερνήσεις τῆς Εὐρώπης εὐκόλως διέκριναν τὰς προθέσεις τῆς Ρωσσίας, ἡ ὁποία ἤθελε ἀσθενῇ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀπησχολημένην τὴν Τουρκίαν. Ἐπηκολούθησαν ἀτελεύτητοι συζητήσεις εἰς τὴν ἐν Πιερρυπόλει συγκληθεῖσαν σύσκεψιν καὶ ὁ Μέττερνιχ, διὰ νὰ προκαλέσῃ τὸ ναυάγιον τοῦ ρωσικοῦ σχεδίου, προέβη μέχρι τοῦ σημείου νὰ προτείνῃ τὴν πλήρη ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος γνωρίζων, ὅτι τοῦτο δὲν θὰ ἐγίνετο δεκτὸν ὑπὸ τῆς Ρωσσίας.

Οἱ ΦΙΛΕΛΛΗΝΕΣ

Ἐνῶ τοιαύτην συμπεριφορὰν ἐδείκνυον οἱ ἡγεμόνες καὶ διπλωμάται πρὸς τοὺς Ἕλληνας, οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἔβλεπον μετὰ συμπαθείας τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα. Ὁ ἀγὼν αὐτὸς ἦτο

κατὰ πρῶτον λόγον πάλη χριστιανικοῦ λαοῦ κατὰ βαρβάρου μωαμεθανοῦ. Ἐξ ἄλλου ἡ Ἀναγέννησις καὶ ἡ μελέτη τῆς ἀρχαιότητος εἶχον δημιουργήσει πλούσιον κεφάλαιον συμπαθείας πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ πρὸς πᾶν τὸ ἑλληνικόν. Τὰ ἑλληνικὰ ὀνόματα, αἱ γνωσταὶ καὶ προσφιλεῖς ἐκ τῆς ἀρχαιότητος τοπωνυμῖαι, ἀφύπνιζον ἐπαγωγοὺς παραστάσεις εἰς τὴν φαντασίαν τῶν λαῶν καὶ ἐκέρδιζον τὰς ψυχὰς αὐτῶν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. Φιλελεύθεροι δὲ καὶ συντηρητικοὶ συνηντῶντο εἰς τὴν ἀγάπην πρὸς τοὺς Ἕλληνας, οἱ μὲν φιλελεύθεροι, διότι ἀπεστρέφοντο τὰς μεθόδους τῶν ἀπολυταρχικῶν κυβερνήσεων, οἱ δὲ συντηρητικοί, διότι ἠγάπων τὸ παρελθόν.

Ἐσχηματίσθη λοιπὸν εἰς τὴν Εὐρώπην ἰσχυρὸν ρεῦμα ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, ὁ τύπος ἐδημοσίεψε φλογερὰ ἄρθρα ὑπὲρ τῶν μαχομένων, ποιηταὶ δὲ καὶ καλλιτέχναι ἐνεπνεύσθησαν ἐκ τῶν θρυλουμένων κατορθωμάτων αὐτῶν καὶ οὕτω ἐδημιουργήθη μεγάλη φιλελληνικὴ λογοτεχνία. Ὁ νεαρὸς τότε Γάλλος Βίκτωρ Οὐγκὼ συνέθεσεν ἀριστουργηματικὰ τεμάχια διὰ τοὺς Ἕλληνας ἀγωνιστάς, τὰ ὁποῖα περιελήφθησαν εἰς τὴν συλλογὴν «Orientales». Ἐπίσης εἰς τὴν Γερμανίαν ὑπῆρξεν ἐμπνευσμένος ψάλτης τοῦ ἀγῶνος ὁ Φρειδερίκος Μύλλερ, ὁ ἐπονομασθεὶς Ἕλλην Μύλλερ. Ὁ βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκος ἔγραψε ποιήματα ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων καυτηριάζων τὴν ἀναληγσίαν τῶν εὐρωπαϊκῶν κυβερνήσεων. Ὁ δὲ γάλλος ζωγράφος Δελακροὰ εἰκόνισε τὴν σφαγὴν τῆς Χίου. Μετὰ θέρμης ἐπίσης ἐχαιρέτησαν τὴν ἐπανάστασιν οἱ ἑλληνισταὶ καὶ ἄλλοι καθηγηταὶ τῶν γερμανικῶν Πανεπιστημίων, ὅπως ὁ Θήρς εἰς τὸ Μόναχον καὶ ὁ Κροῦγ εἰς τὴν Λειψίαν.

Ἡ κίνησις αὕτη ὠνομάσθη Φιλελληνισμὸς καὶ ἐχρησίμευσεν ὥς ἰσχυρὸν στήριγμα τοῦ ἀγῶνος, ὑλικὸν καὶ ἠθικόν. Εἰς πολλὰ μέρη τῆς Εὐρώπης ἰδρύθησαν φιλελληνικοὶ σύλλογοι, συνελλέγοντο ἔρανοι καὶ ἠγοράζοντο πολεμεφόδια. Πολλοὶ δὲ Εὐρωπαῖοι ἦλθον νὰ ὑπηρετήσουν τὸν ἀγῶνα καὶ ἐθυσίασαν τὴν ζωὴν τῶν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν κατωρθώθη ἡ σύναψις τοῦ πρώτου ἑλληνικοῦ δανείου. Τέλος ὁ Λόρδος Βύρων ἦλθε νὰ ἐξυψώσῃ διὰ τῆς θυσίας του τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα.

Ο ΒΥΡΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Κατά τὸ τέλος τοῦ 1823 κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ λόρδος Βύρων.

Ὁ Βύρων (Byron—Μπαΐρον, 1788—1824) ἀπὸ μακροῦ ἤδη εἶχε τὴν φήμην μεγάλου ποιητοῦ. Ἡ ἀνήσυχος φύσις του καὶ ἡ παρεξήγησις τῶν ἔργων του ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ ἀπομακρυνθῇ τῆς πατρίδος του καὶ νὰ περιπλανηθῇ εἰς διάφορους χώρας. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐπαναστάσεως εὕρισκετο εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου εἶχε διέλθει ἡμέρας περιπετειῶν. Ὁ ἐλληνικὸς ἀγὼν εἶχεν ἰσχυρὰν ἐπιρροὴν εἰς τὴν φαντασίαν του. Πρὸ δώδεκα ἔτων ἤδη εἶχε γράψῃ τὴν «Κατάραν τῆς Ἀθηνᾶς» ἐπιτιθέμενος κατὰ τοῦ Ἑλγίν, ὁ ὁποῖος, ὡς γνωστόν, ἐσύλησε τὰ ἀνάγλυφα τοῦ Παρθενῶνος. Εἰς ἄλλα δὲ ἔργα ὕμνησε τὴν ἐλληνικὴν γῆν. Ἀλλὰ τότε δὲν ἐξεφράζετο πολὺ κολακευτικῶς περὶ τῶν δούλων Ἑλλήνων. Ὁ τριετὴς ὅμως ἀγὼν ἐξήγγισεν αὐτοὺς εἰς τὰ ὄμματα του καὶ προθύμως ἐδέχθη τὴν ἐντολήν, τὴν ὁποίαν ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν ὁ φιλελληνικὸς σύλλογος τοῦ Λονδίνου, νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡς ἀντιπρόσωπός του.

Ὁ λόρδος Βύρων (1788—1824).

Ὁ Βύρων κατέβαλε προσπάθειαν νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν ὁμόνοιαν μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἀπὸ τὴν Κεφαλληνίαν ἔγραφεν εἰς τὴν ἐλληνικὴν κυβέρνησιν :

«Δὲν ἡμπορῶ νὰ φαντασθῶ ἄλλην δυστυχίαν φοβερωτέραν διὰ τὴν Ἑλλάδα παρ' αὐτήν. Ἐὰν εὐταξία καὶ ἔνωσις δὲν στερεωθῇ, ὅλαι αἱ περὶ δανείου ἐλπίδες θέλουν μαινωθῇ καὶ ὅλαι αἱ βοήθειαι, τὰς ὁποίας ἡμποροῦσεν ἡ Ἑλλὰς νὰ ἐλπίσῃ ἀπὸ τοὺς ἄλλογενεῖς καὶ αἱ ὁποῖαι τῷ ὄντι δὲν ἤθελον εἶσθαι οὔτε ὀλίγαι οὔτε εὐκαταφρόνητοι, θέλουσιν ἀναβληθῇ καὶ ἴσως θέλουσιν ἐμποδισθῇ διόλου. Τὸ δὲ χειρότερον εἶναι, ὅτι αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις τῆς Εὐρώπης, ἀπὸ τὰς ὁποίας καμμία δὲν εἶναι ἐχθρὰ τῆς Ἑλλάδος . . . θέλουσι πληροφορηθῇ, ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν εἶναι ἱκανοὶ νὰ διοικηθῶσιν ἑαυτῶν».

Ὁ Βύρων ἔφθασε τὴν 24 Δεκεμβρίου 1823 εἰς Μεσολόγγιον. «Σὲ ἀναμένομεν ὅπως αἱ χελιδόνες ἀναμένουν τὴν μητέρα των», ἀνεφώνησαν οἱ Ἕλληνες. Ὁ μέγας φιλέλλην ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Μαυροκορδάτου ὑπὸ τύπον δανείου ὅσα χρήματα εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ καὶ προσέλαβεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του 500 Σουλιώτας, οἱ ὅποιοι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀρχηγοῦ των Μπότσαρη περιεφέροντο εἰς τὸ Μεσολόγγιον ἄνευ ἀρχηγοῦ, καὶ προσεπάθησε νὰ συνηθίσῃ αὐτοὺς εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν πειθαρχίαν. Ἐνῶ δὲ μετὰ ζέσεως εἰργάζετο πρὸς καταρτισμὸν στρατοῦ, ὑπέστη τὴν πρώτην προσβολὴν τῆς ἀσθενείας (3 Σεπτεμβρίου), τὸ δὲ νοσηρὸν κλῖμα τοῦ Μεσολογγίου καὶ αἱ νέαι συνθήκαι τοῦ βίου ἐπεδεινώσαν τὴν κατάστασίν του καὶ ἀπέθανε τὴν 7 Ἀπριλίου 1824.

Ὁ θάνατός του ἐθεωρήθη ἐθνικὸν πένθος. Οἱ Ἕλληνες δὲν ἐλησμόνησαν τὸν ἄνδρα, ὁ ὅποιος ἐθυσίασε δι' αὐτοὺς τὸν πολύτιμον χρόνον του, τοὺς πόρους καὶ τέλος τὴν ζωὴν του. Ὁ Σπυρίδων Τρικούπης, ὁ ἱστορικὸς τῆς ἐπαναστάσεως, συνέταξε τὸν ἐπικήδειόν του, ὁ δὲ Σολωμὸς ἀφιέρωσεν ὁλόκληρον ᾠδὴν εἰς τὸν θάνατόν του, τῆς ὁποίας ἡ ἀρχὴ εἶναι :

Λευτεριά για λίγο πάψε
νὰ χτυπᾷς μὲ τὸ σπαθί,
τώρα σίμωσε καὶ κλάψε
στοῦ Μπαΐρον τὸ χορμί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

ΔΕΥΤΕΡΑ ΦΑΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ - Η ΛΥΣΙΣ

Ι. Η ΕΠΕΜΒΑΣΙΣ ΤΟΥ ΜΕΧΜΕΤ ΑΛΗ

Ο ΝΕΟΣ ΚΙΝΔΥΝΟΣ

Τὰ θλιβερά γεγονότα τῶν ἐμφυλίων πολέμων ἐπεσκίασαν σοβαρῶς τὰ λαμπρά ἑλληνικά κατορθώματα τῶν ἐτῶν 1822—1823 κατὰ ξηράν καὶ θάλασσαν. Οἱ εὐρωπαϊκοὶ λαοί, οἱ ὅποιοι μὲ πολὺν ἐνθουσιασμόν καὶ στοργὴν παρηκολούθουν τοὺς ἥρωισμοὺς τῶν ἐπαναστατῶν, ἤρχισαν νὰ ἀπογοητεύωνται καὶ νὰ πιστεύουν, ὅτι οἱ "Ἕλληνες δὲν ἦσαν ἱκανοὶ νὰ αὐτοδιοικηθοῦν. "Ὅλα δὲ αὐτὰ συνέβαινον, καθ' ἣν στιγμὴν ἀκόμη ὁ ἀγὼν δὲν εἶχε κριθῇ καὶ ἐπέκειτο μάλιστα κατὰ τῆς Ἑλλάδος κίνδυνος σαβαρώτατος, ὁ ὅποιος ἐπρόκειτο νὰ ὀδηγήσῃ τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὸ κρισιμωτέρον τῆς στάδιον.

Ἡ Πύλη δηλαδὴ εἶχε πεισθῇ, ὅτι ἀπετύγχανον συστηματικῶς αἱ ἀπὸ ξηρᾶς ἐπιθέσεις κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἐφόσον ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἦτο κύριος τῆς θαλάσσης. Ἐσκέφθη λοιπὸν νὰ ἀλλάξῃ σχέδιον, νὰ συντρίψῃ δηλαδὴ πρῶτον τὸν ἑλληνικὸν στόλον. Πρὸς τοῦτο ἔπρεπε νὰ καταληφθοῦν αἱ ναυτικαὶ νῆσοι "Υδρα, Σπέτσαι, Ψαρά, καθὼς καὶ ἡ Σάμος καὶ ἡ Κάσος.

"Ἄλλ' εἶχε γίνεи φανερόν, ὅτι αἱ δυνάμεις τῆς Πύλης δὲν ἐξήρκουν πρὸς τοῦτο. Ὁ ὑπερήφανος Μαχμουὶ ὑπεχρεώθη νὰ ζητήσῃ τὴν συνδρομὴν τοῦ ὑποτελοῦς του Μεχμέτ Ἀλῆ, πασᾶ τῆς Αἰγύπτου, ὁ ὅποιος εἶχε δημιουργήσει ἐκεῖ αὐτοτελὲς κράτος, εἶχεν ὀργανώσει στρατὸν κατὰ τὸ εὐρωπαϊκὸν σύστημα καὶ διέθετεν ἀξιόλογον ναυτικὴν δύναμιν.

Ὁ Μεχμέτ Ἀλῆς (1759—1849) ἦτο, ὅπως καὶ ὁ Ἀλῆς τῶν Ἰωαννίνων, δημιουργὸς τῶν πολυταράχων ἐκείνων καιρῶν, ἀλλὰ νοῦς πολὺ φωτεινότερος καὶ ὀργανωτικώτερος. Ἀλβανικῆς ἐπίσης καταγωγῆς, ἐγεννήθη εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἐστρατολογήθη νεώτατος ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἐστάλη εἰς τὴν Αἴγυπτον κατὰ τὴν ἐποχὴν

Μεχμέτ 'Αλής

της ναπολεοντείου έκστρατείας. Έπω-
φεληθείς από τας μεταξύ Τούρκων
πασάδων και Μαμελούκων μπεήδων
έριδας, απέκτησε δύναμιν. Το 1811 ά-
νεγνωρίσθη υπό της Πύλης ως πασάς
της Αιγύπτου και έγινεν άδιαφιλονό-
κητος κύριος της κοιλάδος του Νεί-
λου, άφοϋ κατέσφαξε τούς Μαμελού-
κους μπεήδες. 'Ο 'Αλής πρώτος έκ τών
'Ανατολιτών κατενόησε την άναπλα-
στικήν δύναμιν του εύρωπαϊκού πολι-
τισμού και ώργάνωσε στρατόν και
στόλον κατά το εύρωπαϊκόν σύστημα,
μεταχειρισθείς ίδιως γάλλους άξιωμα-
τικούς ως οργανωτάς.

Τόν Μάρτιον τοϋ 1824 συνήφθη
συμφωνία μεταξύ της Πύλης και
του Μεχμέτ 'Αλή, διά της όποίας
ή Κρήτη και ή Κύπρος παρεχω-
ροϋντο εις τόν αιγύπτιον πασάν,

ώς ανταμοιβή της συνδρομής του εις τόν άγώνα έναντίον τών
'Ελλήνων. 'Ο σουλτάνος διώρισεν άμέσως διοικητήν της Πελο-
ποννήσου τόν θετόν υιόν του Μεχμέτ 'Ιμπραήμ, ό όποίος έμελ-
λε νά οδηγήση την αιγυπτιακήν έκστρατείαν. Το σχέδιον ήτο
ό ήνωμένος στόλος νά καταλάβη τας ναυτικές νήσους, οι Αι-
γύπτιοι νά αποβιβασθοϋν εις την Πελοπόννησον και οι τουρ-
κοι πασάδες νά προσβάλουν την Στερεάν 'Ελλάδα.

'Η κατάστασις της 'Ελλάδος ήτο εύνοϊκή διά τούς έχθρούς.
'Η κυβέρνησις Κουντουριώτου είχε παραμελήσει την στρατιω-
τικήν παρασκευήν, άφοϋ έσπατάλησε τά χρήματα του άγγλικού
δανείου κατά μέγα μέρος εις φατριαστικές ανάγκας. 'Ενώ οι
κυβερνώντες ισχυρίζοντο, ότι είχον 12 χιλ. στρατιώτας, κατά
την κρίσιμον στιγμήν εύρέθησαν πολύ όλίγοι, μόλις 3 χιλιάδες,
και αύτοί κακώς παρεσκευασμένοι. 'Επίσης ό έλληνικός στό-
λος δέν ήτο εις θέσιν νά κινηθῇ δι' έλλειψιν χρημάτων.

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΨΑΡΩΝ (20 'Ιουνίου 1824)

Πρώτοι έξεστράτευσαν οι Αιγύπτιοι. 'Ο άγριος άλβανός

Χουσεῖν πασᾶς κατέπνιξεν εἰς τὸ αἷμα τὴν ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης, θανατώσας διὰ τοῦ καπνοῦ 370 γυναικόπαιδα ἐντὸς σπηλαίου παρὰ τὸ Μελιδόνι. Μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν αὐτὴν οἱ Αἰγύπτιοι ἀπεβίβασαν στρατὸν εἰς τὴν Κάσσον καὶ κατέστρεψαν αὐτὴν (7—8 Ἰουνίου).

Ἀφ' ἐτέρου ὁ ναύαρχος τοῦ σουλτάνου Χοσρέφ ἐξεπλήρωσε τὴν παραγγελίαν τοῦ αὐθέντου του, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀπαιτήσει τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν. Οἱ Ἕλληνες εἶχον ὄργανῶσι κακῶς τὴν ἄμυναν τῆς νήσου. Διέπραξαν τὸ ὀλέθριον σφάλμα νὰ ἀμυνθοῦν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς καταδικάζοντες εἰς ἀπραξίαν τὸν στόλον τῶν. Ἀπὸ τὰ περισσότερα μάλιστα πλοῖα εἶχον ἀφαιρέσει τὰ πηδάλια κατ' ἀπαίτησιν τῶν 1200 Θεσσαλῶν καὶ Μακεδόνων πολεμιστῶν, οἱ ὁποῖοι εὗρισκοντο εἰς τὴν νήσον.

Ἰσχυρὰ τουρκικὴ δύναμις ἀπὸ 176 πολεμικὰ καὶ φορτηγὰ πλοῖα ἐνεφανίσθη πρὸ τῆς νήσου μὲ 12 χιλ. πληρώματα πρὸς ἀποβίβασιν.

Ἡ ἀπόβασις τῶν Τούρκων ἐπέτυχε μετὰ δεινὸν κανονιοβολισμόν. Οἱ ὑπερασπισταὶ τῆς νήσου αἰφνιδισθέντες ἔδειξαν ἐξαιρετικὴν ἀνδρείαν, ἀλλ' ἠναγκάσθησαν νὰ ἀγωνισθοῦν χωρισμένοι καὶ διὰ τοῦτο ἔπαθον μεγάλην καταστροφὴν. Πολλοὶ ἐσφάγησαν, ἄλλοι ἐρρίφθησαν εἰς τὴν θάλασσαν. Πολλοὶ εἰσῆλθον εἰς τὸ τεῖχος, τὸ ὁποῖον ὑπερέκειτο τῆς πόλεως, καὶ ἐκεῖ ἀπεφάσισαν νὰ ἀμυνθοῦν. Οἱ Τούρκοι, ἀφοῦ κατέλαβον τὴν πόλιν, προσέβαλον τὸ τεῖχος. Δύο ἡμερονύκτια ἀντέστησαν γενναίως οἱ ὑπερασπισταί, ἀλλ' ὅταν ἐκ τοῦ σφροδροῦ κανονιοβολισμοῦ κατεστράφη ἡ δεξαμενὴ τοῦ ὕδατος, οἱ ἔγκλειστοι ἀπεφάσισαν νὰ ἀποθάνουν ἥρωικῶς. Ἐντὸς τοῦ τείχους ὑπῆρχε σπήλαιον, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευεν ὡς πυριταποθήκη καὶ καταφύγιον οἰκογενειῶν. Τὴν τρίτην λοιπὸν ἡμέραν, ὅταν οἱ Τούρκοι ἤρχισαν νὰ ἀνέρχωνται τὸ τεῖχος, ἀνύψωσαν ἐπ' αὐτοῦ λευκὴν σημαίαν, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἔγραψαν «Ἐλευθερία ἢ θάνατος», καὶ ἔθεσαν πῦρ εἰς τὴν πυριταποθήκην. Ἡ νήσος ὀλόκληρος ἐσείσθη, τὰ τεῖχη ἀνετράπησαν καὶ ὑπὸ τὰ ἐρείπια αὐτῶν ἐτάφησαν ὅλοι οἱ ἐντὸς τοῦ σπηλαίου καὶ μετ' αὐτῶν οἱ ἐφορμήσαντες ὑπερδισχίλιοι ἐχθροί.

Ὁ ἀπολογισμὸς τῆς καταστροφῆς τῆς ἥρωικῆς νήσου εἶναι

πολύ θλιβερός. Σχεδόν ὅλοι οἱ ἄρρενες κάτοικοι καὶ τὸ πλεῖ-
 1824 στον τῶν γυναικοπαίδων μετὰ τῶν Χίων προσφύγων κα-
 τεσφάγησαν. Ἐκατοντάδες δὲ κεφαλῶν καὶ ὠτῶν ἐξετέ-
 θησαν μετὰ πομπῶδων ἐπιγραφῶν εἰς τὴν Κων)πολιν. Ὑπολο-
 γίζουν, ὅτι ἐκ τῶν 7 χιλ. Ψαριανῶν οἱ ἡμίσεις μόλις ἐσώθησαν,
 ἐκ δὲ τῶν 20 χιλ. προσφύγων πλεόν τῶν 15 χιλ. ἐσφάγησαν ἢ
 ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι. Ὁ στόλος τῆς νήσου σχεδόν ὁλόκληρος
 περιήλθεν εἰς χεῖρας τῶν Ὀθωμανῶν, ἐκτὸς 16 μόνον βρικίων
 καὶ 6 πυρπολικῶν. Οἱ περισωθέντες Ψαριανοὶ διεσκορπίσθησαν
 εἰς διάφορα μέρη, Μονεμβασίαν, Αἴγιναν κτλ. Νεκρικὴ σιγὴ
 ἐβασίλευεν εἰς τὴν ἔνδοξον νῆσον. Ἡ τ ρ α γ ι κ ῆ κ α τ α -
 σ τ ρ ο φ ῆ τῶν Ψαρῶν ἦτο δεινὸν πλῆγμα κατὰ τῆς ἐπαναστά-
 σεως. Ὁ ποιητὴς Σολωμὸς εἰς τὸ γνωστὸν ἐπιγράμμα του «Ἡ
 καταστροφή τῶν Ψαρῶν» δίδει εἰκόνα τῆς φρικτῆς καταστρο-
 φῆς τῆς ἡρωικῆς νήσου :

«Στῶν Ψαρῶν τὴν ὁλόμαυρη ράχη
 περπατώντας ἡ Δόξα μονάχη
 μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παληκάρια
 καὶ στὴν κόμη στεφάνι φορεῖ
 γινωμένο ἀπ' ὀλίγα χορτάρια
 πούχαν μείνει στὴν ἔρημην γῆ».

ΤΑ ΚΑΤΟΡΘΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΤΟΛΟΥ - ΜΙΑΟΥΛΗΣ

Αἱ καταστροφαὶ αὗται ἦσαν ἀσυγχώρητοι, διότι μετ' ὀλί-
 γον ἀπεδείχθη, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐγκαίρως κινούμενοι ἠδύναντο
 νὰ προλάβουν αὐτάς. Ἡ Κυβέρνησις ἔδωκεν εἰς τοὺς νησιώτας
 μέρος τοῦ ἀγγλικοῦ δανείου, τοιοῦτοτρόπως δὲ κατῴρθωσεν ὁ
 στόλος νὰ ἐξοπλισθῇ καὶ νὰ πλεύσῃ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Τότε ἤρ-
 χισε σφοδρὰ πάλη μεταξύ τῶν δύο στόλων καὶ ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου
 μέχρι τέλους Νοεμβρίου 1824 διεξήχθησαν αἱ σημαντικώτεραι
 ἀπὸ τακτικῆς ἀπόψεως κατὰ θάλασσαν ἐπιχειρήσεις τῆς ἐπα-
 ναστάσεως.

Ὁ ἑλληνικὸς καὶ ὁ τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος ἐπάλαισαν
 περὶ τῆς Σάμου, τὴν ὁποίαν ἤθελον συμφώνως πρὸς τὸ σχέδιον
 τῆς Πύλης νὰ καταστρέψουν οἱ Τουρκοαιγύπτιοι. Ὁ ἀγὼν
 ἔλαβε τρεῖς φάσεις. Κατ' ἀρχὰς ὁ ἑλληνικὸς στόλος παρεντε-

θείς εις τὸν μεταξὺ Σάμου καὶ Μ. Ἀσίας πορθμὸν, ἠμπόδισε τὸν Χοσρέφ νὰ μεταβιβάσῃ εἰς τὴν Σάμον τὸν τουρκικὸν στρατὸν τὸν συναθροισθέντα ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς παραλίας. Ναύαρχος τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου ἦτο ὁ **Σαχτούρης**. Ἐκεῖ ἀπὸ τῆς 31 Ἰουλίου μέχρι τῆς 5 Αὐγούστου συνήφθησαν πολλαὶ συμπλοκαί, κατὰ τὰς ὁποίας ἐφάνη πάλιν ἡ ὑπεροχὴ τῶν ἑλληνικῶν πληρωμάτων. Τέσσαρας φορὰς ὁ ὑπὸ τὸν Χοσρέφ τουρκικὸς στόλος ἐφώρμησε, διὰ νὰ διασπάσῃ τὸν ἑλληνικὸν κλοιὸν καὶ νὰ ἀποβιβάσῃ τὰ στρατεύματά του εἰς τὴν Σάμον, καὶ συνήφθησαν τέσσαρες ναυμαχίαι, κατὰ τὰς ὁποίας οἱ Τοῦρκοι ἀπεκρούσθησαν κατησχυμένοι καὶ μὲ σημαντικὰς ἀπώλειαι. Ὁ Κανάρης ἔκαυσε μίαν φρεγάταν, ὁ δὲ ὕδραϊος **Βατικιώτης** καὶ ὁ σπετσιώτης **Ματρόζος** δύο μικρότερα πλοῖα. Ὁ Χοσρέφ ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς Κῶν ἀναμένων τοὺς Αἰγυπτίους.

Τὴν 20 Αὐγούστου κατέπλευσεν ὁ ὑπὸ τὸν Ἰμπραήμ αἰγυπτιακὸς στόλος καὶ ἠνῶθη μετὰ τοῦ τουρκικοῦ βορείως τῆς Ἀλικαρνασσοῦ (Βουδροῦμι). Ὁ ἠνωμένος ἐχθρικός στόλος ἀπετέλεσε τεραστίαν δύναμιν ἐκ 300 φορτηγίδων, 40 βρικίων, 25 κορβετῶν, 20 φρεγατῶν καὶ 1 πλοίου τῆς γραμμῆς, τὸ ὁποῖον ἔφερε τὴν σημαίαν τοῦ Χοσρέφ, μὲ 2500 τηλεβόλα καὶ 30 χιλ. στρατόν. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἐνισχυθεὶς διὰ τῆς ἀφίξεως τῆς πρώτης μοίρας τῆς Ὑδρας ὑπὸ τὸν Μιαούλην καὶ συγκεντρωθεὶς μεταξὺ Λέρου, Λειψοῦς καὶ Πάτμου ἠρίθμει 70 πλοῖα μὲ 850 τηλεβόλα καὶ 5 χιλ. ναύτας. Ἦρχισε τότε σειρὰ συγκρούσεων.

Ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης (1769—1835) ἐγεννήθη κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς τὰ Φύλλα τῆς Χαλκίδος, ὁπότεν ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς Ὑδραν, τὴν πατρίδα τῆς μητρὸς του, καὶ πιθανῶς

Ἀνδρέας Μιαούλης (1769—1835)

μετέβαλε τὸ ὄνομά του Βῶκος εἰς Μιαούλην. Ἐκ παιδικῆς ἡλικίας ἐξεδηλώθη ἡ πρὸς τὰ ναυτικά ἰδιοφυΐα του καὶ μόλις 17ετῆς ἐγίνε κυβερνήτης ἐμπορικοῦ ἀποκτῆσας σημαντικὴν περιουσίαν διὰ ριψοκινδύνων ἐπιχειρήσεων. Κατὰ τοὺς ναπολεοντείους πολέμους, ὅτε ἡ Ἀγγλία ἀπέκλεισε τοὺς λιμένας τῆς Ἰσπανίας, ὁ Μιαούλης εἰσέπλευσεν εἰς τὰ Γάδειρα μετὰ μεγάλου φορτίου σίτου. Ἀλλὰ συλληφθεὶς κατὰ τὸν ἔκπλουν ὠδηγήθη πρὸ τοῦ ναυάρχου Νέλσον, ὁ ὁποῖος ἐχάρισεν εἰς αὐτὸν τὴν ζωὴν ἐκτιμήσας τὴν γενναιότητα καὶ παρρησίαν του. Μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως ὁ Λάζαρος Κουντουριώτης, ὁ ἐξέχων πρόκριτος τῆς Ὑδρας, ἀνεγνώρισεν εἰς αὐτὸν τὸν ἄριστον ἀρχηγὸν τοῦ κατὰ θάλασσαν πολέμου. Οὕτω ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἔτους τοῦ ἀγῶνος ὁ Μιαούλης ἀντικατέστησεν τὸν Ἰάκωβον Τομπάζην ὡς ναύαρχος τῆς Ὑδρας καὶ ταχέως ἀπέβη ὁ κατ' οὐσίαν ναύαρχος τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου.

Τὴν 24 Αὐγούστου πρῶτοι οἱ Ἕλληνες ἀνήχθησαν εἰς ἀναζητήσιν τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἦλθον εἰς ἐπαφὴν πρὸς αὐτὸν πρὸ τῆς Ἀλικαρνασσοῦ. Ἡ δύναμις αὐτῇ ἀνῆρχετο εἰς 24 ἑλληνικά πολεμικά συνοδεύοντα 6 πυρπολικά. Ἐκπληκτοὶ καὶ περίεργοι οἱ

ἰσχυροὶ καὶ γενναῖοι

Ἡ ὑπογραφή τοῦ Μιαούλη.

εὐρωπαῖοι ἀξιωματικοὶ τοῦ Ἰμπραῆμ παρετήρουν τὰ προπορευόμενα τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου πυρπολικά καὶ ὁ Χοσρέφ, ὁ ὁποῖος ἤδη εἶχε λάβει

πεῖραν αὐτῶν, εὐρὼν πρόφασιν τὴν βλάβην τῆς κεφαλῆς του, ἐζήτησεν ἄσυλον ὑπὸ τὰ τηλεβόλα τῆς Ἀλικαρνασσοῦ. Ἀλλ' οἱ Αἰγύπτιοι δὲν ἐταράχθησαν καὶ ἐδέχθησαν τοὺς Ἕλληνας με σφοδρὸν κανονιοβολισμόν. Οἱ δύο ὁμῶς στόλοι ἐχωρίσθησαν χωρὶς σημαντικὰς βλάβας.

Τὴν 28 Αὐγούστου συνηντήθησαν οἱ δύο στόλοι παρὰ τὰ Τσάταλα πρὸς βορρᾶν τῆς Ἀλικαρνασσοῦ καὶ συνήφθη μία τῶν ἀξιολογωτάτων ναυμαχιῶν τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, ἡ λεγομένη Ναυμαχία τοῦ Γέροντα ἐκ τοῦ ὄρου, ὁ ὁποῖος κεῖται πρὸς βορρᾶν τῆς Ἀλικαρνασσοῦ. Τέσσαρα πυρπολικά περιεκύκλωσαν αἰγυπτιακὸν βρῖκιον καὶ περιέβαλον αὐτὸ διὰ τῶν φλογῶν. Ἀλλὰ τὸ πλήρωμα τοῦ βρικίου κατάρθωσε νὰ ἀπομακρύνῃ τὸν κίνδυνον, ἐνῶ τὰ πυρπολικά ἐκάησαν ἀνωφελῶς. Οἱ Αἰγύπτιοι τότε ἐρρίφθησαν ἀλαλάζοντες κατὰ τῶν ἑλλήνων. Ἀλλ' ὅταν δύο ὑδραϊκά πυρπολικά, τοῦ Παπαντώνη

καὶ τοῦ Βατικιώτη, περιέβαλον καὶ ἀνέφλεξαν
μὴν τυνησίαν φρεγάταν, πανικόβλητοι οἱ ἐπι-
τιθέμενοι ἔσπευσαν νὰ ζητήσουν ἀσφάλειαν εἰς
τὴν Ἀλικαρνασσὸν καὶ εἰς τὴν Κῶν. Ἡ δὲ ἀνα-
πτυχθεῖσα μεταξὺ τοῦ Χοσρέφ καὶ τοῦ Ἰμπραήμ
ἀντιζηλία παρέλυσεν τὴν ἐνεργητικότητά των.

Τέλος οἱ Τοῦρκοι ἀπηλπίσθησαν, ὅτι θὰ ἡ-
δύναντο νὰ ἐπιτύχουν ἀπόβασιν εἰς τὴν Σάμον
καὶ καταστροφὴν τῆς νήσου καὶ ἀπεφάσισαν νὰ
ἐγκαταλείψουν τὴν ἐπιχειρήσιν. Καὶ ὁ μὲν Χοσ-
ρέφ ἐπέστρεψεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, ὁ δὲ Ἰμ-
πραῆμ ἐστράφη πρὸς τὴν Κρήτην. Ἀλλ' ὁ Μια-
ούλης παρηκολούθησε καὶ προσέβαλε τὸν Αἰγυ-
πτιακὸν στόλον παρὰ τὸ Ἡράκλειον. Ὁ Αἰγυ-
πτιακὸς στόλος διεσκορπίσθη καὶ ἡ ἐπελθοῦσα
θύελλα ἐπροξένησε μεγαλυτέραν σύγχυσιν. Πολλὰ πλοῖα ἐναυά-
γησαν, ὀλίγα περιέπεσαν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Ἰμπραῆμ
ὁμῶς κατῴρθωσε νὰ φθάσῃ εἰς Σούδαν μετὰ τοῦ κυρίου ὄγκου
τοῦ στόλου του. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἐδοκιμάσθη πο-
λύ. Ὁ Μιαούλης ἐθεώρησε τὴν ἐκστρατεῖαν λήξασαν πείσας
ἑαυτὸν, ὅτι οἱ Αἰγύπτιοι θὰ ἀνέστελλον τὰς ἐπιχειρήσεις κατὰ
τὸν χειμῶνα, καὶ ὁ στόλος ἐπέστρεψεν εἰς τὰ ἴδια.

Ἀκρόπρωρον τῆς ναυ-
αρχίδος Μιαούλη.

Ο ΙΜΠΡΑΗΜ ΑΠΟΒΙΒΑΖΕΤΑΙ ΕΙΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΝ

Ὁ Ἰμπραῆμ ἀφοῦ ἔλαβε νέας ἐπικουρίας ἀπὸ τὴν Αἰγυ-
πτον, ἀνήχθη αἰφνης ἀπὸ τὴν Σούδαν καὶ τὴν 12 Φεβρουαρίου
1825 ἀπεβίβασεν ἄνευ ἀντιστάσεως εἰς τὴν Μεθώνην 1825
τῆς Πελοποννήσου 4 χιλ. πεζοὺς καὶ 500 ἵππεις μετὰ ἰσχυ-
ροῦ πυροβολικοῦ. Ὁ Ἰμπραῆμ ἐνήργησε δραστηρίως. Ὁ στρα-
τὸς τοῦ ἐξηπλώθη ἐπὶ τῆς Μεσσηνιακῆς χερσονήσου, ἀφοῦ δὲ
κατέλαβε τὴν Κορώνην, ἐτράπη κατὰ τῶν δύο φρουρῶν τοῦ
Ναυαρίνου, τοῦ Νεοκάστρου καὶ τῆς Πύλου, τὰ ὁ-
ποῖα εἶχον ἀνεπαρκεῖς φρουράς.

Ἡ κυβέρνησις Κουντουριώτου, ὅπως εἶπομεν, δυστυχῶς
εἶχε παραμελήσει τὰ πάντα. Οὔτε στρατὸς ὑπῆρχεν, οὔτε ἀξία
λόγου παρασκευή. Οἱ 3 χιλ. στρατιῶται, ὅταν ἦλθον εἰς σύγ-

Ὁ Ἰμπραήμ

κρουσιν μετὰ τὸν στρατὸν τοῦ Ἰμπραήμ παρὰ τὴν θέσιν Κρεμμύδι, διεσκορπίσθησαν.

Ὁ Ἰμπραήμ ἐπετέθη κατὰ τῶν δύο φρουρίων τοῦ Ναυαρίνου. Οἱ Ἕλληνες εἶχον τὴν ἀτυχῆ ἔμπνευσιν νὰ ἀποβιβάσουν στρατὸν εἰς τὴν νῆσον Σφακτηρίαν, ἣ ὅποια φράσσει τὴν εἴσοδον τοῦ ὅρμου, 800 ἄνδρας μετὰ τινῶν τηλεβόλων. Τινὲς ἐκ τῶν ἐγκριτωτέρων ἀνδρῶν ἦσαν μετὰ τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς νήσου. Ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος μετὰ ἰσχυρὸν βομβαρδισμόν ἀπεβίβασε χιλιάδας τινὰς Ἀράβων καὶ τότε ἤρχισεν ἐπὶ τῆς Σφακτηρίας πάλιν, ὁμοίᾳ πρὸς ἐκείνην, τὴν ὅποιαν περιέγραψεν ὁ Θουκυ-

δίδης, μετὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ Σπαρτιατῶν κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον. Οἱ Ἕλληνες ἐφονεύθησαν ἢ ἡχμαλωτίσθησαν. Ὁ Τσαμαδός, ὁ Ἀναγνώσταρᾶς καὶ ὁ Ἰταλὸς φιλέλλην Σανταρόζας ἔπεσαν, ὁ δὲ Μαυροκορδατός καὶ Σαχτούρης μόλις διεσώθησαν ἐπὶ τοῦ πάρωνος τοῦ Τσαμαδοῦ Ἀρεῶς, ὁ ὁποῖος διέσχισεν ὑπὸ δραματικὰς πραγματικῶς συνθήκας τὸν αἰγυπτιακὸν στόλον. Ἐνῶ ἐπεχείρει νὰ διαφύγῃ, εὐρέθη περικυκλωμένος ὑπὸ πλήθους φρεγατῶν καὶ ἄλλων μεγάλων καὶ μικρῶν ἐχθρικῶν πλοίων καὶ ἐδέχετο τὰ συγκεντρωμένα τῶν πυρὰ. Ἀλλ' ἡ ἱκανότης τοῦ διοικητοῦ τοῦ Βώκου καὶ ἡ ἀφοσίωσις τῶν πληρωμάτων, τὰ ὅποια εἶχον ἀναβιβάσει ἐκ τοῦ εἰκονοστασίου τοῦ πλοίου τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας εἰς τὸ κατάστρωμα καὶ ἐτέλεσαν τελευταίαν δέησιν διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν, ἔφερε τὴν ἐπιχείρησιν εἰς αἰσιον τέλος. Ὅταν τὰ αἰγυπτιακὰ πλοῖα εἶχον πλησιάσει τὸν Ἄρην εἰς ἀπόστασιν βολῆς πιστολίου καὶ ἦσαν ἔτοιμα νὰ ἐπιβιβάσουν εἰς αὐτὸν ἄνδρας, οἱ ἥρωικοὶ ναῦται διέταξαν δύο ἐκ τῶν πλέον ἡλικιωμένων νὰ σταθοῦν μετὰ τὰς γεμάτας πιστόλας τῶν πρὸ τῆς πυριταποθήκης

καὶ νὰ θέσουν πῦρ εἰς αὐτήν, εὐθύς μόλις ἴδουν. ὅτι ὁ ἐχθρὸς κατῶρθωσε νὰ πατήσῃ εἰς τὸ κατὰστρωμα τοῦ πλοίου. Τὸ γεγονός αὐτό, τὸ ὅποῖον οἱ ἐχθροὶ ἀντελήφθησαν, καθὼς καὶ ἡ τυχαία ἀνάφλεξις ἑνὸς ἐκ τῶν πλοίων τῶν ἐπροκάλεσε σύγχυσιν καὶ ταραχὴν εἰς τὸν ἐχθρικὸν στόλον, τῆς ὁποίας ἐπωφεληθεὶς ὁ Ἄρης κατῶρθωσε νὰ διαφύγῃ, διάτρητος ἀπὸ τὰς σφαίρας, χωρὶς κατάρτια καὶ μὲ ὀλίγας σχετικῶς ἀπωλείας. Δύο ναῦται ἐφονεύθησαν καὶ ἑπτὰ ἐπληγώθησαν. Τὰ δύο φρούρια τῆς Πύλου ἐσυνθηκολόγησαν μετὰ ἰσχυρὸν βομβαρδισμόν.

ΚΑΤΟΡΘΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΤΟΛΟΥ

Ἐξ ἀφορμῆς τῶν ἀτυχημάτων αὐτῶν ἐτέθη εἰς κίνησιν ὁ ἑλληνικὸς στόλος, ὁ ὁποῖος ἐπετέλεσε σειρὰν ἀξιολόγων κατορθωμάτων, χωρὶς ὅμως νὰ κατορθώσῃ νὰ μεταβάλῃ τὴν κατάστασιν.

Μοῖρα ἀποτελουμένη ἀπὸ 11 πολεμικὰ καὶ 5 πυρπολικά ὑπὸ τὸν Μιαούλην παρέπλεε τὰ παρὰ τὴν Μεθώνην καὶ Κορώνην πελοποννησιακὰ παράλια, διὰ νὰ προσβάλῃ τὸν στόλον τοῦ Ἰμπραήμ, ὁ ὁποῖος μετέφερε στρατεύματα καὶ ἐφόδια ἀπὸ τὴν Σούδαν εἰς τὴν Μεθώνην. Κατὰ τὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐσυνθηκολόγει ἡ Πύλος καὶ παρεδίδετο εἰς τοὺς Αἰγυπτίους, ὁ Μιαούλης εἰσέπλευσεν εἰς τὸν κόλπον τῆς Μεθώνης, ὅπου εἶχον φθάσει ἀρκετὰ αἰγυπτιακὰ πολεμικὰ καὶ φορτηγὰ. Ἐξαπέστειλε τὰ πυρπολικά του τὸ ἔν κατόπιν τοῦ ἄλλου καὶ κατῶρθωσε νὰ καύσῃ μίαν μεγάλην φρεγάταν, τρεῖς κορβέτας καὶ τρία ἄλλα μικρότερα πολεμικὰ καθὼς καὶ τρία φορτηγὰ.

Τὸ ἑλληνικὸν ὅμως ναυτικὸν ἐδόξασε μετ' ὀλίγον ἀξιολόγος νίκη παρὰ τὸν Καφηρέα, ἀκρωτήριο τῆς Εὐβοίας, ἀπέναντι τῆς Ἀνδρου. Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις εἶχε πληροφορηθῇ, ὅτι μοῖρα τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἦτο ἐτοιμὴ νὰ ἐκπλεύσῃ ἀπὸ τὰ στενὰ, διὰ νὰ βοηθήσῃ τοὺς τούρκους πασάδες, οἱ ὅποιοι ἤτοιμάζοντο νὰ πολιορκήσουν τὸ Μεσολόγγιον. Ἡ δευτέρα ἑλληνικὴ μοῖρα, ἀποτελουμένη ἀπὸ 20 πολεμικὰ καὶ 8 πυρπολικά, ὑπὸ τοὺς ναυάρχους Σαχτούρην καὶ Ἀποστόλῃν ἐξέπλευσε πρὸς συνάντησιν τοῦ ἐχθροῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν κατ' ἀρχὰς μεταξὺ Λήμνου καὶ Τενέδου. Ὁ τουρκικὸς στό-

λος άπετελείτο από 3 φρεγάτας, 10 κορβέτας και 38 βρίκια και γολέττας και άρκετά φορτηγά. 'Ο έλληνικός στόλος παρέσυρε τόν τουρκικόν ύποχωρών μέχρι τοϋ στενοϋ μεταξύ "Ανδρου και Εϋβοίας και εκεί συνήψε περίφημον ναυμαχίαν. Οι γενναίοι πυρποληται **Ματρόζος** και **Μουσιός** έκαυσαν τουρκικήν φρεγάταν τών 66 τηλεβόλων, τήν ναυαρχίδα τοϋ τουρκικοϋ στόλου. 'Ολόκληρον τό πλήρωμά της, αποτελούμενον από 800 άνδρας, άπωλέσθη. 'Αφ' έτέρου άλλος γενναίος πυρπολητής, ο **Μπούτης**, κατώρθωσε νά πυρπολήση μίαν κορβέταν τών 34 κανονίων αϋτανδρον. 'Ο τουρκικός στόλος, πανικόβλητος, διεσκορπίσθη. "Αλλα εκ τών πλοίων κατέφυγον εις τήν Σούδαν της Κρήτης και άλλα εις τόν λιμένα της Καρύστου. Μία κορβέτα καταδιωκομένη υπό δύο ελληνικών βρικίων έξώκειλεν εις τήν Σύρον και έκάη. Πέντε φορτηγά, πλήρη έφοδίων, συνελήφθησαν. 'Η λαμπρά αϋτη κατά θάλασσαν νίκη έπανηγυρίσθη λαμπρώς τήν 24 'Απριλίου εις τό Ναύπλιον.

'Αξιομνημόνευτος επίσης είναι ή κατά της 'Αλεξανδρείας έπιχειρήσις τοϋ Κανάρη, ο όποιος άπεπειράθη νά πυρπολήση τας παρασκευάς τοϋ Μεχμέτ 'Αλή εις τόν λιμένα (23 'Ιουλίου—13 Αϋγούστου). Τήν 23 'Ιουλίου απέπλευσαν από τήν "Υδραν δύο πολεμικά υπό τόν Τομπάζην και Κριεζήν και τρία πυρπολικά υπό τόν Κανάρην, Βώκον και Μπούτην. Τήν 29 εύρίσκοντο έξω τοϋ λιμένος της 'Αλεξανδρείας. Τά πυρπολικά εισέπλευσαν υπό οϋδετέραν σημαίαν, ένώ τά πολεμικά περιέπλεον έξω, διά νά παραλάβουν έν καιρῳ τοϋς ναύτας τών πυρπολικών. 'Ο Κανάρης κατ' άρχάς με οϋριον άνεμον έπλεε πρὸς τό άνάκτορον τοϋ σατράπου, όπου ήσαν ήγκυροβολημένοι 4 φρεγάται και ή ναυαρχίς. "Οταν όμως έπλησίασαν, έπνευσεν έναντίος άνεμος και ο Κανάρης ήναγκάσθη νά στρέψη τό πυρπολικόν του πρὸς άλλον σωρὸν πλοίων και, άφοϋ τό ήναψεν, άπεμακρύνθη μετά τών ναυτῶν επί τοϋ έφολκίου του. 'Αλλά τό πυρπολικόν έκάη άνωφελῶς ένεκα τοϋ έναντίου άνέμου. Τά δύο άλλα κατώρθωσαν νά εκπλεύσουν και ή ελληνική μοίρα απέπλευσεν άπρακτος. Τοιουτοτρόπως εκ τυχαίας μεταβολής τοϋ καιροϋ άπέτυχεν ή έξαιρετικῶς τολμηρά και έπικίνδυνος κατά της 'Αλεξανδρείας έπιχειρήσις τοϋ Κανάρη, ή όποία, άν

ἐπετύγχανε, θά εἶχε σημαντικώτα-
τας συνεπειάς διὰ τὸν ἀγῶνα. Ὁ-
ταν ὁμως ἔπλεον πρὸς τὴν Ὑδραν,
συνήντησαν 5 ἐχθρικά πλοῖα καὶ
ἔκαυσαν ἐν ἑξ αὐτῶν. Τὴν 13 Αὐ-
γούστου ἐπανήλθον ὅλοι σῶοι εἰς
τὴν Ὑδραν.

ΜΑΧΗ ΕΙΣ ΤΟ ΜΑΝΙΑΚΙ - ΗΡΩΙΚΟΣ ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑΠΑΦΛΕΣΣΑ

Παπαφλέσσας (1788—1825)

Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Ἱμπραήμ ἡτοι-
μάζετο νὰ βαδίσῃ κατὰ τῆς Τριπό-
λεως. Οἱ κλέφται εὐρίσκοντο εἰς ἀ-
δυναμίαν νὰ ἀντισταθοῦν εἰς τὴν
αἰγυπτιακὴν τακτικὴν καὶ ὁ Πετρό-
μπεης γράφων εἰς τὸν Παπαφλέσ-
σαν ὠνόμαζε τὸν Ἱμπραήμ Πύρ-
ρον καὶ νέον Ναπολέοντα. Παρὰ
τὴν γενικὴν κατακραυγὴν ἡ Κυβέρνησις ἐκράτει δεσμίους εἰς τὴν
Ὑδραν τοὺς πελοποννησίους ὀπλαρχηγούς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους
ἀνεμένετο ἡ σωτηρία. Μόνος ὁ Παπαφλέσσας, ὁ ὁποῖος ἦτο
Ἱπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν, ἀφοῦ συνεβούλευσε τὴν ἀποφυ-
λάκισιν τῶν ἐγκαθειρκτῶν, ἐτράπη κατὰ τοῦ ἐπιδρομέως. 1825
Ἀλλὰ μετὰ τῶν 600 γενναίων του κατόπιν ἥρωικῆς ἀντι-
στάσεως ἐφονεύθη ὀπισθεν τῶν ταμπουρίων του παρὰ τὴν θέ-
σιν Μανιάκι τῆς Μεσσηνίας (20 Μαΐου 1825), ὅπου προσε-
βλήθη ὑπὸ ὑπερτρισχιλίων πεζῶν καὶ ἱππέων αἰγυπτίων.

Ὁ θερμουργὸς κήρυξ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ἔμεινε πιστὸς
εἰς τὰ κηρύγματά του καὶ διὰ τοῦ ἥρωικοῦ του θανάτου ἐπε-
σφράγισε τοὺς μεγάλους λόγους, τοὺς ὁποίους ἀπηύθυνε πρὸς
τοὺς ἀγωνιζομένους Ἕλληνας. Ἡ θυσία του ἐδίδαξε τὸν Ἱμ-
πραήμ, ὅπως ἄλλοτε ἡ θυσία τοῦ Λεωνίδα εἰς τὰς Θερμοπύλας
τὸν Ξέρξην, ὅτι δὲν ἦτο εὐκόλον ἔργον ἡ κατάπνιξις τῆς ἐπα-
ναστάσεως. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς αὐτῆς οἱ Ἕλληνες ἐπίστευσαν, ὅτι
ὁ Ἱμπραήμ καὶ ὁ στρατὸς του δὲν ἦτο ἀκακάβλητος. Ὁ ἴδιος ὁ
αἰγύπτιος στρατάρχης ἔμεινεν ἐκπληκτος πρὸ τῆς ἥρωικῆς θυ-

σίας τῶν 600 παληκαριῶν τοῦ Παπαφλέσσα καὶ ἐζήτησε νὰ ἴδῃ, ἔστω καὶ νεκρόν, τὸν ἀρχηγόν των. Λέγουν, ὅτι ὁ Ἱμπραήμ διέταξε νὰ στυλώσουν τὸ σῶμα τοῦ ἡρώικοῦ ἀρχηγοῦ εἰς ἓν δένδρον, ἀφοῦ δὲ ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν ἐπεσκόπησε τὸ σῶμα τοῦ Παπαφλέσσα, ἔμεινεν ἐπὶ πολλὴν ὥραν σκεπτικὸς καὶ σιωπηλός.

ΑΠΟΦΥΛΑΚΙΣ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ

Δύο ἡμέρας πρὸ τῆς καταστροφῆς παρὰ τὸ Μανιάκι ἡ κυβερνήσις εἶχε δώσει γενικὴν ἀμνηστειαν. Δοξολογία ἐτελέσθη εἰς τὸ Ναύπλιον διὰ τὴν συμφιλίωσιν καὶ ὁ Κολοκοτρῶνης ἐπευφημήθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ διωρίσθη δικτάτωρ μὲ εὐρυτάτην δικαιοδοσίαν. Ἄλλ' ὁ πελοποννήσιος ὀπλαρχηγὸς δὲν κατῴρθωσε νὰ ἀναχαιτίσῃ τὴν προέλασιν τοῦ Ἱμπραήμ, διότι πανταχοῦ αἱ συμπλοκαὶ ἀπέβαινον ὑπὲρ τῶν τακτικῶν. Ὁ Ἱμπραήμ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Τρίπολιν καὶ ἐνεργῶν μετὰ ταχύτητος, ἡ ὁποία ὑπενθύμιζε πράγματι τὸν Ναπολέοντα, προήλασε κατὰ τοῦ Ναυπλίου. Κατερχόμενος τὰ ὄρεινὰ ὑψώματα τῆς Ἀρκαδίας πρὸς τὴν πεδιάδα τοῦ Ἄργους, εἶδε τὸν Ἀργολικὸν καὶ τὴν Ὑδραν: «Ἄ! μικρὰ Ἀγγλία!» ἀνεφώνησε, «πόσον καιρὸν θὰ μοῦ διαφεύγῃς».

Κατὰ τὴν κρίσιμον στιγμὴν ἐνεφανίσθη πάλιν ὁ Ὑψηλάντης, ὁ ὁποῖος καταλαβὼν τοὺς Μύλους τῆς Λέρνης ἀνεχαίτισε τὴν ὁρμὴν τοῦ Ἀφρικανοῦ. Ὁ Ἱμπραήμ πυρπολήσας τὸ Ἄργος ὑπεχώρησεν εἰς τὴν Τρίπολιν καὶ ἐκεῖθεν ὁρμώμενος κατέστρεψε τὴν Πελοπόννησον. Οἱ Ἕλληνες δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ ἀντιταχθοῦν εἰς μάχην ἐκ τοῦ συστάδην κατ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἡ Πελοπόννησος δὲν ὑπετάγη, διότι οἱ ὀπλαρχεγοὶ διεξήγον κλεφτοπόλεμον ἐπικίνδυνον εἰς τοὺς Αἰγυπτίους.

Αἱ νύκαι τοῦ Ἱμπραήμ παρήγαγον βαθεῖαν αἵσθησιν εἰς τοὺς Ἕλληνας πολεμιστάς, διότι εἰς τὴν κρίσιμον στιγμὴν ἀπεδεικνύετο ἡ ὑπεροχὴ τῆς εὐρωπαϊκῆς τακτικῆς, τὴν ὁποίαν ἐπὶ μακρὸν δὲν ἤθελον νὰ ἀναγνωρίσουν. Τότε ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις διώρισεν ὀργανωτὴν τακτικοῦ στρατοῦ τὸν γάλλον συνταγματάρχην **Κάρολον Φαβιέρον**, ἄνδρα σοβαρόν, ὑπηρετήσαντα εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Ναπολέοντος, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τινος

εὕρισκετο εἰς τὴν Ἑλλάδα παρα-
κολουθῶν τὰς ἐπιχειρήσεις

ΔΕΥΤΕΡΑ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ
(15 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1825 - 11 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1826)

Κατὰ τὸ τουρκοαιγυπτιακὸν σχέ-
διον τὴν ἐν Πελοποννήσῳ ἐνέργειαν
τοῦ Ἰμπραήμ ἔμελλε νὰ ἀκολουθή-
σῃ παράλληλος δρᾶσις τῶν τούρ-
κων πασάδων εἰς τὴν Στερεάν. Τὸ
1825 ὁ σουλτάνος ἀνέθεσε τὴν ἐκ-
στρατείαν κατὰ τῆς Ἑλλάδος εἰς
τὸν γνωστὸν νικητὴν τοῦ Πέτα
Κιουταχῆν. Μὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ
συνεδέθησαν δύο σπουδαῖα γεγο-
νότα τοῦ ἀγῶνος, ἡ Πολιορκία
τοῦ Μεσολογγίου καὶ ἡ περὶ
τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθη-
νῶν πάλη.

Ὁ Κιουταχῆς

Ὁ Κιουταχῆς ἀναχωρήσας ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα τὴν ἄνοιξιν
τοῦ 1825 διήλασεν ἀκωλύτως τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ τὴν Αἰτω-
λίαν μετὰ 20 χιλ. στρατοῦ, ἀποτελουμένου τὸ πλεῖστον 1825
ἐξ Ἀλβανῶν, καὶ τὴν 15 Ἀπριλίου περιεκύκλωσε τὸ Με-
σολόγγιον. Τοιοῦτοτρόπως ἤρχισεν ἡ δευτέρα πολιορκία τοῦ
Μεσολογγίου, ἕν ἐκ τῶν ἀξιολογωτάτων στρατιωτικῶν γεγονό-
των τῆς ἐπαναστάσεως.

Τὸ Μεσολόγγιον μετὰ τὴν πρώτην πολιορκίαν εἶχεν ὀχυ-
ρωθῇ καλύτερον διὰ τῶν προσπαθειῶν τοῦ Βύρωνος καὶ τοῦ
μηχανικοῦ Κοκκίνῃ. Ἀπὸ ξηρᾶς ἡ πόλις ἐπροστατεύετο ὑπὸ
γαιοτοίχου καὶ τεσσάρων προμαχόνων. Ἐπίσης ὠχυρωμένα ἦ-
σαν τὰ νησίδια τῆς λιμνοθαλάσσης, ἡ ὁποία σχηματίζεται πρὸ
τῆς πόλεως. Ἐν ὅλῳ τὸ φρούριον εἶχε 48 τηλεβόλα καὶ 4 βομ-
βοβόλα καὶ 3000 ἐμπειροπολέμους πολεμιστάς, οἱ ὅποιοι κατὰ
τὸν Ἰούνιον ἠυξήθησαν εἰς 4500 καὶ ἐνισχύοντο ὑπὸ τῶν πολι-
τῶν. Ἄλλ' ὑπῆρχον καὶ 12 χιλ. γυναικόπαιδα.

Ἡ πολιορκία διήρκεσεν ἀκριβῶς ἕν ἔτος καὶ παρουσίασε

δύο κυρίως φάσεις. Κατά τούς πρώτους ἑπτὰ μῆνας εἰς τὸ περιμάχητον ἐκ τῆς πρώτης πολιορκίας χωρίον συνετρίβησαν αἱ προσπάθειαι τῶν Ἀλβανῶν τοῦ Κιουταχῆ. Οἱ πολιορκούμενοι μετὰ πίστεως καὶ καρτερίας ἀποκρούουν τὰς ἐκ τῆς ξηρᾶς ἐπιθέσεις τοῦ Ὀθωμανοῦ στρατάρχου.

Ἐπειδὴ ὁμως ἡ θέσις δὲν ἦτο δυνατόν νὰ κυριευθῇ, ἐφ' ὅσον ἐνισχύετο ἀπὸ θαλάσσης, ὁ τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος καταβάλλει προσπάθειας, ὅπως ἀποκλείσῃ αὐτὴν ἀπὸ τῆς ἐπικοινωνίας μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου, ὁ ὁποῖος ζητεῖ νὰ ἐφοδιάσῃ αὐτήν. Διὰ τοῦτο διεξάγεται συγχρόνως πάλη καὶ ἀπὸ τῆς θαλάσσης.

Οἱ Τοῦρκοι ἐπρομηθεύθησαν 36 ἀλιτενῇ σκάφῃ, τὰ ὁποῖα διέτρεχον τὸ πρὸ τῆς πόλεως τέναγος καὶ ἐβομβάρδιζον αὐτήν. Ὁ ὑπὸ τὸν Μιαούλην ἑλληνικὸς στόλος, ἐφ' ὅσον εἶχε τὰ μέσα νὰ κινηθῇ, διέσπασεν ἐπανειλημμένως τὸν ἀποκλεισμόν καὶ ἐτροφοδότησε τὸ φρούριον. Τοιοῦτοτρόπως τὸ Μεσολόγγιον ἐφαίνεται ἀπόρρητον. Καὶ αὐτοὶ οἱ ἐχθροὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος ὁμολογοῦν τὸ ὑπέροχον σθένος τῶν πολιορκημένων. Ὁ γνωστός μισέλλην Γκέντζ, ἔγραφε τὴν 9 Σεπτεμβρίου:

«Ὅ,τι καὶ ὅπως φρονεῖ τις περὶ τῶν Ἑλλήνων, οὐδεὶς δύναται νὰ ἀναγνώσῃ χωρὶς ἐνδιαφέρον, χωρὶς συμπάθειαν μάλιστα, τὰ ἀποσπάσματα τοῦ ἡμερολογίου τῆς πολιορκίας, διότι οὔτε φίλοι οὔτε ἐχθροὶ δύναται νὰ ἀρνηθῶσιν, ὅτι ἡ ὑπεράσπισις τοῦ Μεσολογγίου, οἵαδήποτε ἂν ᾖ ἡ ἔκβασις αὐτῆς, εἶναι ἀληθὲς ἡρώων ἔργον».

Ἡ ἐπιχείρησις τοῦ Κιουταχῆ ἀπέτυχεν. Τὴν 24 Ἰουλίου οἱ πολιορκούμενοι συνεννοηθέντες μετὰ τῶν ὀπλαρχηγῶν τῆς Ἀν. Ἑλλάδος, μετὰ τῶν ὁποίων διεκρίνετο ὁ Καραϊσκάκης, ἐξέρχονται καὶ προσβάλλουν τὸ τουρκικὸν στρατόπεδον, ἐνῶ οἱ Στερεοελλαδίται προσβάλλουν αὐτὸ ἐξ ὠθεν. Ὁ Κιουταχῆς ἀποσύρει τὸ οἰκτρῶς ἀποδεκατισθὲν στράτευμα εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Ζυγοῦ καὶ περιορίζεται εἰς ἄμυναν. Ἀλλὰ τὸ καταπληκτικώτερον ἦτο, ὅτι ὁ τουρκικὸς στόλος, ἀποτελούμενος ἀπὸ 80 μεγάλα καὶ μικρὰ πλοῖα, ἔδειξεν ἀνανδρίαν πρωτοφανῆ. Ἀναχθεὶς ἐκ Κεφαλληνίας συνήντησε περιπολοῦντα πρὸ τοῦ Μεσολογγίου τὸν ἀσυγκρίτως ὀλιγαριθμότερον ἑλληνικὸν στολίσκον ὑπὸ τὸν Μιαούλην. Τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ἐρρίφθησαν ἀκάθεκτα κατὰ τοῦ

έχθρικοῦ στόλου καί τρία πυρπολικά διηυθύνοντο κατά τῆς ναυαρχίδος. Τόσος τρόμος κατέλαβε τοὺς Τούρκους, ὥστε υπεχώρησαν εἰς τὴν Κεφαλληνίαν καί ἐκεῖθεν, μὴ θεωροῦντες τὰ μέρη ἀσφαλῆ, ἀπέπλευσαν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Τοιοῦτοτρόπως ἡ πρώτη φάσις τῆς πολιορκίας ἔληξε.

Τὴν 25 Δεκεμβρίου ἀρχίζει ἡ δευτέρα φάσις τῆς πολιορκίας. Ὁ Ἱμπραήμ λαβὼν νέας ἐπικουρίας καί νέας ὑποσχέσεις παρὰ τοῦ σουλτάνου διαπεραιοῦται ἐκ τοῦ Ρίου εἰς τὴν Στερεάν μὲ 10 χιλ. στρατόν.

Ὁ αἰγύπτιος στρατάρχης εἰς συνάντησίν του μετὰ τοῦ Κιουταχῆ καὶ τοῦ Καπετάνπασα (ναυάρχου) εἰς τὸ Κρουονέρι, ἀπέναντι τῶν Πατρῶν, ἐξέφρασε μὲ κάποιαν ὑπερηφάνειαν τὴν ἀπορίαν του πῶς ὁ τοῦρκος στρατάρχης μὲ τόσα στρατεύματα δὲν κατώρθωσεν εἰς διάστημα ὀκτῶ μηνῶν νὰ κυριεύσῃ τὸν φράκτην ἐκεῖνον, ἐννοῶν τὸ Μεσολόγγιον. Ἐπηκολούθησε σφοδρὰ λογομαχία καὶ τέλος ὁ Ἱμπραήμ ἐπρότεινε εἰς τὸν Κιουταχῆν νὰ ἐκλέξῃ ἓν ἐκ τῶν δύο ἢ νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως ἐντὸς ἑνὸς μηνὸς ἢ νὰ παραιτηθῇ τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ νὰ ἐπιχειρήσῃ αὐτὸς τὴν ἄλωσιν ἐντὸς 15 μόνον ἡμερῶν. Ὁ Κιουταχῆς ἐξεμάνη διὰ τὴν θρασύτητα τοῦ συναδέλφου του καὶ κατόπιν συμβουλίου μετὰ τῶν βαθμοφόρων του ἀπήντησεν εἰς αὐτόν τὰ ἑξῆς: «Ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἀράβων νομίζει, ὅτι πολεμοῦμεν ἀνθρώπους ὁμοίους ἐκείνων, τοὺς ὁποίους ἐπολέμησεν αὐτὸς εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἡμεῖς ἐδοκιμάσαμεν τοὺς ἐν Μεσολογγίῳ, ἐγνωρίσαμεν τὴν ἀξίαν των καὶ δὲν ἐπιθυμοῦμεν νὰ τοὺς δοκιμάσωμεν ἐκ νέου. Ἄς τοὺς δοκιμάσῃ, ἂν ἀγαπᾷ ἡ Ὑψηλότης του καὶ τότε νὰ κρίνῃ περὶ αὐτῶν ὀρθότερον».

Ὁ Ἱμπραήμ ἀνέλαβε προθύμως μόνος του τὸν ἀγῶνα, ἀλλ' ἀπῆλθε νὰ ἀπομακρυνθοῦν τὰ ὑπὸ τὸν Κιουταχῆν στρατεύματα καθὼς καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κιουταχῆς. Ὁ τοῦρκος στρατάρχης συγκατετέθη ὑπὸ τὸν ὄρον ὅμως νὰ ἀπαλλαγῇ πάσης εὐθύνης ἀπέναντι τοῦ σουλτάνου. Ὁ Ἱμπραήμ ἐδέχθη καὶ ἔγραψε σχετικῶς εἰς Κωνσταντινούπολιν. Δὲν ἐβράδυνεν ὅμως νὰ ἀντιληφθῇ τί ἐσήμαινεν ὁ ἀσήμαντος ἐκεῖνος φράκτης τοῦ Μεσολογγίου.

Τὴν νύκτα τῆς 16 Ἰανουαρίου ὁ Ἱμπραήμ μετὰ λαμπρὰν προπαρασκευὴν ἐπεχείρησε γενικὴν ἐφοδὸν κατὰ τοῦ Μεσολογ-

γίου. Οἱ πολιορκούμενοι μὲ ἄφθαστον τόλμην ἀπέκρυσαν καθ' ὅλην τὴν νύκτα τὰς ἐφόδους τῶν Ἀράβων. Ἡ ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου εὐρήκε τὸν Ἱμπραὴμ εἰς τὰς πρώτας γραμμὰς τοῦ στρατοῦ τοῦ ἐνθαρρύνοντα καὶ βιάζοντα αὐτὸν εἰς νέας ἐπιθέσεις. Ὁ ἀγὼν ἐξηκολούθησε καὶ καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν, παρ' ὅλην δὲ τὴν ὁρμὴν τῶν ἐπιτιθεμένων ἐχθρῶν οἱ πολιορκημένοι δὲν ἐκάμφθησαν. Τέλος ὁ Ἱμπραὴμ ἀπέσυρε τὰ στρατεύματά του κατησχυμένος. Ὁ Κιουταχῆς ἐθεᾶτο τὰ γινόμενα μακρόθεν καί, ὅταν ἡ μάχη ἐτελείωσεν, ἐπλησίασε τὸν Ἱμπραὴμ καὶ μὲ χαρὰν μὴ συγκρατουμένην εἶπε: «φρονεῖς καὶ σήμερον ὅ,τι ἐφρόνεις χθὲς διὰ τὸν φράκτην;» Ὁ αἰγύπτιος στρατάρχης ἀπήντησε: Σήμερον ἔμαθα, ὅτι ὅσα ἔλεγες ἦσαν ἀληθῆ, καὶ εὐχομαι νὰ κατορθώσωμεν ἡνωμένοι ὅ,τι σὺ χωρὶς ἐμὲ οὔτε ἐγὼ χωρὶς ἐσὲ δυνάμεθα». «Εἶμαι ἔτοιμος νὰ συμπράξω μαζί σου», ἀπήντησεν ὁ Κιουταχῆς, «ἂν γράψῃς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅτι ἔχεις ἀνάγκη τῆς συμπαράξεώς μου». Ἀπὸ τότε τὰ δύο στρατεύματα ἡνωμένα συμπράττουν εἰς τὴν ἄλωσιν τοῦ Μεσολογγίου.

ΕΞΟΔΟΣ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

Ὅ,τι ὅμως δὲν κατῴρθωσαν αἱ ἐχθρικαὶ ἐπιθέσεις τὸ ἐπέτυχεν ὁ στενὸς ἀποκλεισμός καὶ ἡ συνεπιρὰ τούτου ἐπακολουθήσασα στέρησις τῶν πάντων. Τοιοῦτοτρόπως ἀρχίζει ἡ δευτέρα φάσις τῆς πολιορκίας. Καταφθάνει ὁ τουρκικὸς στόλος, ἐπισκευάζονται τὰ ἀλιτενῆ πλοῖα, τὰ ὁποῖα εἶχον βλάβει οἱ Ἕλληνες, καὶ μετὰ δεινὸν ἀγῶνα καταλαμβάνονται πολλὰ νησίδια τοῦ τενάγους, μεταξύ τῶν ὁποίων τὸ περίφημον Βασιλάδι, ἡ Κλείσοβα, ὁ Ντολμὰς κτλ. Ἡ ἀντίστασις τῆς ἡρωικῆς Κλείσοβας εἶναι ἕν ἐκ τῶν σημαντικωτάτων ἐπεισοδίων τῆς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου. Χίλιοι ἐχθροὶ ἐφονεύθησαν ἐκεῖ, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ ὁ ἄγριος καταστροφεὺς τῆς Κρήτης Χουσεῖν.

Τὸν Μάρτιον ἡ θέσις τῶν πολιορκουμένων ἦτο δεινὴ. Αἱ τροφαὶ ἐξέλιπον, τρώγουν φύκη, σκῶληκας καὶ δέρματα καὶ περιφέρονται ὡς φαντάσματα. Ἰσχυροὶ ἀπὸ τὴν ἀσιτίαν. Ὁ Μιαούλης ἐλθὼν μὲ 30 κακῶς ἐφωδιασμένα πλοῖα δὲν κατῴρθωσε νὰ διασπᾷ τὸν ἀποκλεισμόν. Ὑπὸ τὰς περιστάσεις αὐτὰς οἱ

πολιορκούμενοι αποφασίζουν να διασχίσουν τὰς τάξεις τοῦ ἐχθροῦ, διὰ νὰ φθάσουν εἰς τὸ ἐν Πλατάνω στρατόπεδον τῶν ὀπλαρχηγῶν τῆς Ἀν. Ἑλλάδος, τοὺς ὁποίους εἶχον πληροφορήσει.

Ἡ περίφημος Ἔξοδος τοῦ Μεσολογγίου ἔγινε τὴν νύκτα τῆς 10 Ἀπριλίου 1826. Οἱ ἐξεληθόντες ἦσαν περίπου 9 χιλ. ἄνθρωποι, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ 3 χιλ. ἦσαν μάχιμοι καὶ προηγούντο διηρημένοι εἰς τρία σώματα ὑπὸ τοὺς ἀρχηγοὺς Νότην Μπότσαρη, Κίτσον Τζαβέλλαν καὶ Δημήτριον Μακρῆν. Ἡκολούθουν οἱ γέροντες, αἱ γυναῖκες ἐνδεδυμένοι ὡς ἄνδρες καὶ τὰ παιδιά.

Δημήτριος Μακρῆς

Ἐκ τούτων 1800 μόνον, ἐκ τῶν ὁποίων 7 γυναῖκες, διέσχισαν τὰς ἐχθρικὰς γραμμὰς καὶ ἔφθασαν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Ζυγοῦ, ὁπόθεν διεσώθησαν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Στερεοελλαδιτῶν. Οἱ λοιποὶ ἢ ἐφονεύθησαν κατὰ τὴν συμπλοκὴν πρὸς τοὺς ἐνεδρεύοντας Ἀλβανούς, ἢ ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν πόλιν, ἐκ θλιβερᾶς παρεξηγήσεως, ὅπου κατεσφάγησαν ὑπὸ τοῦ εἰσορμήσαντος ἐχθροῦ.

Κατὰ τὴν κρισιμωτέραν δηλαδή στιγμὴν τῆς ἐξόδου ἠκούσθησαν φωναὶ «πίσω, πίσω!» Εἴτε οἱ φωνάζοντες ἦσαν Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι παρεξήγησαν κάποιαν διαταγὴν, εἴτε, τὸ ὁποῖον φαίνεται καὶ πιθανώτερον, Ἀλβανοὶ γνωρίζοντες τὴν ἐλληνικὴν, τὸ μεγαλύτερον πλῆθος τῶν πολεμιστῶν καὶ τοῦ ἀμάχου πληθυσμοῦ ἐστράφη ὀπίσω πρὸς τὴν πόλιν. Δὲν κατῴρθωσαν ὅμως νὰ κρατήσουν τοὺς προμαχῶνας καὶ οἱ Τοῦρκοι εἰσώρμησαν κατόπιν αὐτῶν. Εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως καὶ περὶ τοὺς προμαχῶνας συνήφθη λυσσώδης πάλη, ἡ ὁποία ἔληγε συνήθως διὰ τῆς ἀνατινάξεως τῶν πυριτιδαποθηκῶν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Πλῆθος ἀπολέμων ἀνετίναξεν ὁ γηραιὸς πρόκριτος Χρῆ-

στος Καψάλης, εἰς τὸν παρὰ τὸν Ἀνεμόμυλον προμαχῶνα.

Τὴν 11 Ἀπριλίου 1826 τὸ Μεσολόγγιον ἦτο σωρὸς καπνιζόντων ἔρειπῶν. Ὁ ἄλλ' ἡ πτώσις τοῦ περιλαλήτου φρουρίου 1826 ἦτο ἰσοδύναμος πρὸς μεγάλην νίκην, διότι ὁ ἥρωισμός τῶν ὑπερασπιστῶν τοῦ ἐπὶ μακρὸν ἐσταμάτησε δύο στρατιάς, εἰς τὰς ὁποίας ἐπροξένησε μεγάλην φθοράν. Ἐκ τῶν 10 χιλ. Αἰγυπτίων, οἱ ὅποιοι ἐπολιόρκουν τὸ Μεσολόγγιον, ἐσώθησαν 3500, αἱ δὲ ἀπώλειαι τοῦ Κιουταχῆ ἦσαν πολὺ μεγαλύτεραι. Ὁ ἄλλ' ἰδίως σημαντικὴ ἦτο ἡ ἐντύπωσις εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ὅπου ἡ ἥρωικὴ ἄμυνα, ἡ ὁποία ἐθεωρήθη ὡς τὸ ἀξιολογώτερον γεγονός τοῦ ἀγῶνος, διεσκόρπισε τὴν θλιβεράν ἀνάμνησιν τοῦ ἐμφυλίου πολέμου καὶ περιέβαλε διὰ νέας αἰγλῆς τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα.

ΚΡΙΣΙΜΟΣ Ἡ ΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Μεσολογγίου ἡ ἐπανάστασις ἐφάνη ἐκπνέουσα. Οἱ δύο πολιορκητικοὶ στρατοὶ ἦσαν ἐλεύθεροι νὰ δράσουν ἀλλαχοῦ. Ὁ Ἰμπραὴμ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, τὴν ὁποίαν ἤρχιζε νὰ καταστρέφῃ. Ὁ δὲ Κιουταχῆς ἐστράφη κατὰ τῆς Ἀν. Ἑλλάδος, ἐνῶ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις οὔτε χρήματα εἶχεν οὔτε ἐπιβολήν, ἐπεκράτει δὲ ἀναρχία καὶ διχοστασία μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν.

Ἡ κυβέρνησις ὑπὸ τὴν πλείσιν τῆς κοινῆς γνώμης συνεκάλεσε τὴν Γ' Ἐθνoσυνέλευσιν εἰς Ἐπίδαυρον (Πιάδαν, Ἰανουάριος 1826) καί, ὅτε ἔφθασεν ἡ εἴδησις τῆς πτώσεως τοῦ Μεσολογγίου, παρητήθη καὶ διεδέχθη αὐτὴν ἑνδεκαμελὴς κυβέρνησις ὑπὸ τὸν Ἀνδρέαν Ζαΐμην.

Εἰς τὴν δεινὴν αὐτὴν περίστασιν ἔσωσε τὴν Ἑλλάδα ἡ ἀντοχὴ τοῦ λαοῦ τῆς καὶ ἡ ἔξωθεν βοήθεια. Οἱ φιλελληνικοὶ σύλλογοι καὶ οἱ φιλάνθρωποι τῆς Εὐρώπης ἀνέπτυξαν κατὰ τὴν κρίσιμον στιγμήν μεγάλην δραστηριότητα. Ἡ χρηματικὴ βοήθεια ἰδίως ἀνεξωπύρωσεν ὅσον ἦτο δυνατόν τὴν ἐπανάστασιν. Ὁ στόλος ὑπὸ τὸν Μιαούλην κινήθει διὰ τῶν χρημάτων ἐκείνων διεσκόρπισεν ἐπανειλημμένως τὸν στόλον τοῦ Καπετὰν πασᾶ, ὁ ὁποῖος ἐκλείσθη πάλιν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, ὁ δὲ Κολοκοτρώνης διεξήγε πείσμονα κλεφτοπόλεμον κατὰ τῶν Αἰγυ

πτίων αναγκάζων αυτούς νά περιορίσουν τὰς ἐπιδρομάς. Ὁ Ἀξιομνημόνευτος εἶναι ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ἰμπραήμ κατὰ τῆς Μάνης, τὴν ὁποίαν ἐπεχείρησε διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης με δύναμιν 7 χιλ. ἀνδρῶν. Οἱ Μανιάται ὅμως κατῶρθωσαν εἰς τὴν περὶ φημον μάχην τῆς Βέργας νά ἀποκρούσουν τοὺς Αἰγυπτίους καὶ νά ματαιώσουν τὰς ἀποπειράς των ἀποβάσεως ἀπὸ θαλάσσης.

Η ΠΑΛΗ ΠΕΡΙ ΤΗΝ ΑΚΡΟΠΟΛΙΝ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Ὁ Κιουταχῆς προελάσας εἰς τὴν Ἀττικὴν κατέλαβε τὴν 13 Αὐγούστου τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν μετὰ 24 ὥρον βομβαρδισμόν. Οἱ κάτοικοι μετὰ τοῦ Γκούρα ἐνεκλείσθησαν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἤθελε πάσῃ θυσίᾳ νά κρατήσῃ τὴν Ἀκρόπολιν, διότι εἶχεν ὑποδείξει ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν, ὅτι, ἂν ἔπιπτε, θὰ ἦτο ἀδύνατον νά περιληφθῇ ἡ Στερεὰ εἰς τὸ μέλλον ἑλληνικὸν κράτος. Διὰ τοῦτο ἐπεχείρησεν ἐπανειλημμένως νά σώσῃ τὴν πολιορκημένην Ἀκρόπολιν. Εὐτυχῶς κατὰ τὰς κρίσεις αὐτὰς στιγμὰς παρουσιάσθη εἰς τὴν Στερεὰν ἀντάξιος ἀντίπαλος τοῦ Κιουταχῆ, ὁ Καραϊσκάκης, τοῦ ὁποῦ το ὄνομα συνδέεται μετὰ τὴν τελευταίαν αὐτὴν φάσιν τοῦ ἀγῶνος.

Ὁ Γεώργιος Καραϊσκάκης (1782—1827) ἐγεννήθη εἰς τὸ Μαυρομάτι πλησίον τῆς Καρδίτσας. Ἡ μήτηρ του ἦτο ἀνεψιὰ τοῦ ὀνομαστοῦ ὀπλαρχηγοῦ τῆς Ἀρτῆς Γώγου Μπακόλα. Διήλθε περιπετειώδη νεότητα ἀναμειχθεὶς εἰς τοὺς πολέμους τοῦ Ἀλῆ πασᾶ εἰτε ὡς μισθοφόρος εἴτε ὡς ἀντίπαλος αὐτοῦ. Ἐκ τῶν πρώτων ἔλαβε τὰ ὅπλα κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ δὲν ἔδειξε κατ' ἀρχὰς σταθερότητα οὔτε εἶχε σαφὴ ἔννοιαν τοῦ μεγάλου γεγονότος. Τὸ ἴδιον τοῦ περιωρίζετο νά λάβῃ τὸ ἀρματολίκι τῶν Ἀγρᾶφων. Ἀλλὰ βρα-

Γεώργιος Καραϊσκάκης (1782—1827)

δύτερον αἱ κρίσιμοι περιστάσεις ἀφύπνισαν τὴν συνείδησίν του καὶ ἔδωσαν νέαν κατεύθυνσιν εἰς τὰς σκέψεις καὶ τὰς πράξεις του. Ἐκτοτε παρουσιάζεται ὡς νέος ἄνθρωπος καὶ ὁ ἀνυπότακτος καὶ ἀθυρόστομος καὶ ἐγωιστὴς ὀπλαρχηγὸς τῆς Στερεᾶς ἀπέβη πρότυπον πειθαρχίας καὶ αὐτοθυσίας, ἀναδειχθεὶς συγχρόνως ὁ στρατηγικώτατος τῶν ἀρχηγῶν τῆς Στερεᾶς. Ἡ κυβέρνησις τοῦ Ζαΐμη διώρισεν αὐτὸν ἀρχιστράτηγον τῆς Ἀν. Ἑλλάδος.

Οἱ Ἕλληνες, διὰ νὰ φέρουν ἀντιπερισπασμὸν εἰς τὸν Κιουταχὴν, ἐσχημάτισαν στρατόπεδον εἰς τὴν Ἐλευσίνα. Ἐκεῖ ἐφθασεν ὁ Καραϊσκάκης καὶ ὁ Φαβιέρος ἐκ Μεθάνων μετὰ τῶν τακτικῶν του, τοὺς ὁποίους ἐνίσχυνον 70 φιλέλληνες. Μετ' ὧν ὁ Γκούρας ἐφονεύθη. Ἀλλ' ὁ Κριεζώτης κατῴρθωσε μετὰ 300 ἐπιλέκτων νὰ διολισθήσῃ διὰ τοῦ ρειθροῦ τοῦ Ἰλισσοῦ καὶ νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν (11 Ὀκτωβρίου 1826). Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Φαβιέρος διαφωνήσας πρὸς τὸν Καραϊσκάκην ἀπεχώρησεν εἰς Μέθανα καὶ ὁ Καραϊσκάκης ἔλαβε τὴν πρωτοβουλίαν τῆς διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου.

Τότε ἠθέλησε νὰ ἐφαρμόσῃ νέον σχέδιον, διὰ τοῦ ὁποίου ἤλπιζεν ἀσφαλῶς, ὅτι θὰ ἔφερεν εἰς ἀπόγνωσιν τὸν Κιουταχὴν καὶ θὰ ἠνάγκαζεν αὐτὸν νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν. Ἐσκέφθη νὰ ἀποκόψῃ τὴν μετὰ τῆς Θεσσαλίας συγκοινωνίαν τοῦ ἐχθροῦ, ἐγκαθιστῶν σειρὰν φυλακίων εἰς τὰ νῶτα του, ἀπὸ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου μέχρι τοῦ στενοῦ τῆς Εὐβοίας. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὁ Κωλέττης ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου παρὰ τὴν Ἀταλάντην, διὰ νὰ καταστρέψῃ τὰς σιταποθήκας τοῦ Κιουταχῆ, ὁ δὲ Καραϊσκάκης προσέβαλε μὲ 3 χιλ. ἐκλεκτοὺς πολεμιστὰς τὴν παρὰ τὸν Ἐλικῶνα Δόμβραιναν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ὀχυρώσει ὁ τοῦρκος στρατηλάτης, διὰ νὰ ἀσφαλίσῃ τὴν μετὰ τῆς Θεσσαλίας συγκοινωνίαν. Ἀλλ' ὁ Κιουταχῆς ἐματαίωσε τὴν ἀπόπειραν τοῦ Κωλέττη ἀποστείλας ἐγκαίρως 2 χιλ. Ἀλβανοὺς ὑπὸ τὸν Μουσταφάμπεην. Ὁ στρατός, τὸν ὁποῖον εἶχε συγκεντρώσει ὁ Κωλέττης ὑπὸ διαφόρους Στερεοελλαδίτας ὀπλαρχηγούς, ἡττήθη ὑπὸ τοῦ ἐμπειροπολέμου Μουσταφάμπεη παρὰ τὴν Ἀταλάντην, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγοῦσης πρὸς Λεβάδειαν, καὶ διεσκορπίσθη.

Ἐπίσης ὁ ἀρχιστράτηγος δὲν ἦτο εὐτυχέστερος εἰς τὴν ἐπι-

χείρησίν του. Ἡ φρουρά τῆς Δόμβραϊνας, ἀποτελουμένη ἀπὸ 300 Τούρκους, ἐκλείσθη εἰς τρεῖς πύργους καὶ εἶχεν ἀπόφασιν νὰ ἀντισταθῇ, διότι ἐλάμβανεν εὐκόλως τροφὰς καὶ ἐφόδια ἀπὸ τὰς Θήβας. Τότε ὁ Καραϊσκάκης ἐσκέφθη νὰ στραφῇ κατὰ τῶν Ἀλβανῶν τοῦ Μουσταφάμπεη, διὰ νὰ καταστρέψῃ αὐτοὺς αἰφνιδιαστικῶς κατὰ τὴν ἐπιστροφήν. Ἐτράπη λοιπὸν ὁ Καραϊσκάκης πρὸς τὸ Δίστομον, ὁπότεν ἀπέστειλε τὸν ὑπαρχηγόν του Γρίβαν εἰς τὴν Ἀράχωβαν. Μετ' ὀλίγον ἐλθὼν καὶ ὁ ἴδιος ἀπέκλεισεν αὐτοὺς ἐντὸς τῆς πόλεως καὶ ὁ ἐνσκήψας χειμῶν καὶ ἡ χιονοθύελλα συνεπλήρωσε τὸν ἀποκλεισμόν. Κατὰ τὴν φονικὴν νύκτα τῆς 24 Νοεμβρίου 1826 οἱ πανικόβλητοι Ἀλβανοὶ ἀποπλανηθέντες εἰς τὰς κρημνώδεις χιονοσκεπεῖς ἀτραποὺς κατεκόπησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Ἐκ τῶν 2000 μολὶς 300 ἐσώθησαν, ὁ ἴδιος ὁ Μουσταφάμπεης ἐφονεύθη, ἐκυριεύθησαν αἱ σημαῖαι τῶν καὶ ὁ Καραϊσκάκης ἀνήγειρε πυραμίδα ἐκ τῶν κεφαλῶν τῶν πεσόντων, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἔθεσε τὴν ἐπιγραφὴν:

«Τρόπαιον τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν βαρβάρων».

Μετὰ τρεῖς περίπου μῆνας, τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1827, οἱ Τούρκοι προσέβαλον μετὰ μεγαλυτέρων δυνάμεων τὴν παρὰ τὸ Δίστομον ὠχυρωμένην θέσιν τοῦ Καραϊσκάκη, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν καὶ ὑπεχώρησαν ἀπολέσαντες τὰς ἀποσκευὰς καὶ τὰ τηλεβόλα τῶν.

Αἱ ἐπιτυχίαι αὗται κατόπιν σειρᾶς ἀτυχημάτων ἐχαιρετίσθησαν ὥς μεγάλα ἐθνικὰ κατορθώματα. Ὁ Ζαΐμης μετὰ τὴν νίκην τῆς Ἀραχώβης διέταξε νὰ ψαλῇ δοξολογία εἰς τοὺς ναοὺς καὶ ὁ τολμηρὸς στρατηγὸς τῆς Ἀν. Ἑλλάδος κατέστη ἐθνικὸν εἶδωλον. Ἡ δὲ ἐθνικὴ ἀντίστασις, ἡ ὁποία ἐφαίνετο, ὅτι κατεστάλη εἰς τὴν Στερεάν, ἀνεβίωσε πάλιν.

Ἡ Κυβέρνησις δὲν ἔπαυσε καταβάλλουσα προσπάθειας, διὰ νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως. Ὁ Φαβιέρους διὰ τολμηροῦ στρατηγήματος κατῴρθωσε νὰ ἐνισχύσῃ τὴν φρουρὰν τῆς Ἀκροπόλεως. Ἀποβιβάσθεις εἰς τὴν Μουνιχίαν ἀνήλθεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ὑπὸ βροχὴν σφαιρῶν. Τὴν 24 Ἰανουαρίου ὁ Ἄγγλος στρατηγὸς Γόρδων ἀπεβιβάσθη μετὰ 2.300 ἀνδρῶν καὶ 15 τηλεβόλων εἰς τὴν πειραϊκὴν ἀκτὴν καὶ ἀπέκρουσε τὴν ἐπίθεσιν

τοῦ Κιουταχῆ, ὑποστηριζόμενος ἀπὸ θαλάσσης ὑπὸ τῆς ἀτμοκινήτου κορβέτας Καρτερίας, τῆς ὁποίας ἐπέβαιναν ὁ γενναῖος φιλέλλην Ἄστιγξ (30 Ἰανουαρίου) Τέλος ὁ Καραϊσκάκης διαταχθεὶς ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἔστησε τὸ στρατόπεδόν του εἰς τὸ Κερατσίνι, δυτικῶς τοῦ Πειραιῶς. Ἄλλ' ἡ ἀνάμειξις τῶν πολιτικῶν καὶ ἡ ἐπέμβασις τῶν ξένων στρατιωτικῶν διετάραξαν τὸ σχέδιόν του καὶ ὠδήγησαν εἰς καταστροφὴν τὴν ἑλληνικὴν ἐπιχείρησιν.

Ἡ ΕΝ ΤΡΟΙΖΗΝΙ ΕΘΝΟΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ

Ἐν τῷ μεταξύ εἶχε συντελεσθῇ νέα πολιτικὴ ζύμωσις. Ἡ παλαιὰ ἀντίθεσις μεταξύ πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἐχαλαρώθη, ἐξεδηλώθησαν δὲ ζωηρότερον αἱ τοπικαὶ ἀντιθέσεις. Πολιτικῶς ἡ Ἑλλὰς διηρέθη εἰς τρεῖς φατρίας, τοὺς Νησιώτας, τοὺς Στερεοελλαδίτας καὶ τοὺς Πελοποννησίους, ἐκαστῇ τῶν ὁποίων ἐστηρίχθη ἐπὶ μιᾶς τῶν τριῶν Μεγάλων Δυνάμεων, τῆς Ἀγγλίας, τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ρωσσίας. Οὕτω προήλθον τὰ τρία κόμματα, τὸ Ἀγγλικόν, τοῦ ὁποίου ἡγέται ἦσαν ὁ Μαυροκορδαῖος καὶ ὁ Μιαούλης, τὸ Γαλλικόν, τοῦ ὁποίου ἡγεῖτο ὁ Κωλέττης, καὶ τὸ Ρωσσικόν, εἰς τὸ ὁποῖον ἐκλινεν ὁ Κολοκοτρώνης ἐξ ἀντιζηλίας πρὸς τὸν Μαυροκορδαῖον καὶ τοὺς Νησιώτας.

Ἡ κυβέρνησις ἀφοῦ μετέθεσε τὴν ἔδραν τῆς εἰς Αἴγινα, συνεκάλεσεν ἐκεῖ Ἐθνοσυνέλευσιν. Ἄλλ' ἡ περὶ τὸν Κολοκοτρώνην ἀντιπολίτευσις συνεκάλεσεν ἄλλην εἰς Ἐρμιόνην. Οὕτως ἡ Ἑλλὰς ἐφαίνετο πάλιν διηρημένη εἰς δύο καὶ ἠπειλεῖτο νέος ἐμφύλιος πόλεμος. Ἀλλὰ τὴν κατάστασιν ἔσωσεν ἡ ἐπέμβασις τῶν φιλελλήνων καὶ ἰδίως ἡ ἀφίξις τοῦ στρατηγοῦ Τσώρτς καὶ τοῦ λόρδου Κόχραν. Αἱ δύο μερίδες κατάρθωσαν νὰ συνεννοηθοῦν καὶ τὸν Μάρτιον τοῦ 1827 συνήλθεν ἡ ἐν Τροίζῃν Ἐθνοσυνέλευσις. Ἡ κυβέρνησις Ζαΐμη κατέθεσε τὴν ἀρχήν, ἡ δὲ Συνέλευσις ἔλαβε σημαντικὰς ἀποφάσεις.

Ἐψηφισε νέον σύνταγμα. Ἡ Νομοθετικὴ ἐξουσία ἐδόθη εἰς σῶμα ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ, τὸ ὁποῖον πρῶτην φορὰν τότε ὠνομάσθη Βουλὴ. Ἀνεγνωρίσθη ὅμως, ὅτι ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία πρέπει νὰ ἀσκεῖται ἀπὸ ἓν μόνον πρόσωπον, τὸν Κυβερ-

νήτην. Ὡς τοιοῦτον μετὰ πολλὰς συζητήσεις ἐξέλεξε τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν (30 Μαρτίου 1827). Πρὸς τούτοις ἡ 1827 Ἐθνοσυνέλευσις διώρισε τὸν στρατηγὸν Τσῶρτς ἀρχιστράτηγον, τὸν δὲ Κόχραν ναύαρχον. Ὁ Τσῶρτς ἦτο ἄγγλος ἀξιωματικὸς ἀπὸ τὴν Ἰρλανδίαν, ὑπὸ τὸν ὁποῖον εἶχον ὑπηρετήσει ὁ Κολοκοτρῶνης, ὁ Ἀναγνωσταρᾶς καὶ ἄλλοι ἔγκριτοι ὀπλαρχηγοὶ εἰς τὴν Ζάκυνθον. Ὁ δὲ Κόχραν, κατ' ἀρχὰς ἀξιωματικὸς τοῦ ἀγγλικοῦ ναυτικοῦ, προσελήφθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Βραζιλίας καὶ ὡς ναύαρχος τοῦ βραζιλιανοῦ στόλου εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Πορτογαλίας ἀπέκτησε μεγάλην φήμην.

Η ΕΝ ΦΑΛΗΡΩ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ

Ἡ κυβέρνησις ἐγκατέλειψε τὸ σχέδιον τοῦ Καραϊσκάκη καὶ πιεζομένη ὑπὸ τοῦ Τσῶρτς καὶ τοῦ Κόχραν ἀπεφάσισε νὰ παρασκευάσῃ μεγάλην ἐκστρατείαν, διὰ νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως δι' ἀμέσου ἐπιθέσεως. Οἱ δύο ξένοι ἀρχηγοὶ συνηντήθησαν εἰς τὸ Κερατσίνι μὲ τὸν Καραϊσκάκην, ὁ ὁποῖος ἐπέμεινε καὶ πάλιν εἰς τὸ παλαιόν του σχέδιον. Ἀλλ' ὁ Κόχραν δὲν ἤκουσεν αὐτόν, ἀπεβίβασε τὸν στρατὸν του εἰς τὸ Φάληρον καὶ προσέβαλε τοὺς κατέχοντας τὸν Πειραιᾶ Τούρκους. Οἱ ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Ἀγ. Σπυρίδωνος Γκέκηδες ἀντέταξαν λυσσώδη ἀντίστασιν. Τέλος ὁμῶς ἠναγκάσθησαν νὰ συνθηκολογήσουν.

Μετὰ τὰς κινήσεις αὐτὰς οἱ ξένοι ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τῆς ἀμέσου δράσεως. Ὁ Καραϊσκάκης ἀντέτεινε καὶ πάλιν, ἀλλὰ δὲν ἠκούσθη. Ὁρίσθη ἡ 23 Ἀπριλίου ἡμέρα ἐπιθέσεως. Τὴν παραμονὴν ὁμῶς ἀκριβῶς ἐπληγώθη εἰς συμπλοκὴν ὁ Καραϊσκάκης θανασίμως καὶ μετεκομίσθη εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Τρῶρτς, ὅπου καὶ ἐξέπνευσε τὴν ἐπομένην. Τὸ γεγονὸς ἐτάραξε πολὺ τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι εἶχον μεγάλην ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν Καραϊσκάκην. Ἡ εἶδησις τοῦ αἰφνιδίου θανάτου τοῦ Ἕλληνος στρατάρχου ἐτάραξε πολὺ καὶ τὴν κυβέρνησιν. Ὁ νεκρὸς τοῦ Καραϊσκάκη μετεφέρθη εἰς τὴν Σαλαμῖνα, ὅπου καὶ ἐτάφη εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἀγίου Δημητρίου, καὶ διετάχθη εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἐθνικὸν πένθος. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ ἦτο τὸ προοίμιον τῆς

μεγάλης στρατιωτικής καταστροφής, ή όποία άνέμενε τούς "Ελληνας εις τό Φάληρον.

Μετά δύο ήμέρας (24 'Απριλίου) οί φιλέλληνες άρχηγοί ώδήγησαν τούς "Ελληνας εις τήν σφαγήν. 'Η έπιχείρησις κακώς σχεδιασθεΐσα, χειρότερον έξετελέσθη. Εΐχον σχεδιάσει νά έπιτεθούν τήν νύκτα, άλλ' ή άπόβασις τών στρατευμάτων καί ή μετακίνησις κατηνάλωσαν όλην τήν νύκτα. Τήν πρωΐαν οί όπλαρχηγοί έβάδισαν έν άταξία άνευ συνοχής καί μετ' όλίγον έπεσαν εύχερης λεία τοϋ δραστηρίου καί στρατηγικοϋ άντιπάλου. 'Ο Κιουταχής προσέβαλε τούς "Ελληνας δι' όλων τών δυνάμεών του. Τό μικρόν σώμα τών τακτικών συνετρίβη, οί δε-λίδες (Ιππικόν) κατεπάτησαν τούς άτάκτους, οί όποίοι δέν είχον τά μέσα νά κατασκευάσουν ταμπούρια. Μετ' όλίγον έν πλήρει άταξία έφυγον οί "Ελληνες πρός τήν θάλασσαν, καταδιωκόμενοι ύπό τοϋ τουρκικοϋ Ιππικοϋ. Πολλοί έρρίφθησαν εις τήν θάλασσαν καί έπνίγησαν.

'Η παρά τό Φάληρον καταστροφή ήτο ή αίματηροτάτη έξ-δων υπέστησαν οί "Ελληνες κατά τήν διάρκειαν τοϋ μεγάλου άγώνος. 'Υπέρ τούς 1500 άνδρας έφονεύθησαν.

Οί όπλαρχηγοί Νοταράς, Βέϊκος, Γ. Τζαβέλλας, Φωτομά-ρας καί ό συνταγματάρχης 'Ιγγλέσης έκείντο νεκροί. Τήν έπο-1827 μένην τής νίκης οί 250 αΐχμάλωτοι παραταχθέντες κατά σειράν άπεκεφαλίσθησαν. Μετά τήν καταστροφήν ή 'Ακρόπολις δέν ήτο δυνατόν νά κρατηθῇ. 'Η φρουρά έσυνθηκολόγησεν ύπό τόν όρον νά άποχωρήση μετά τών όπλων καί τών άποσκευών.

II. ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΕΜΒΑΣΙΣ

Μετά τήν πτώσιν τής 'Ακροπόλεως ή έπανάστασις έσβησεν εις τήν ήπειρωτικήν 'Ελλάδα καί μόνον εις τό άνατολικόν άκρον τής Πελοποννήσου διετηρεΐτο. 'Ο 'Ιμπραήμ έσκέπτετο ήδη περί έκστρατείας κατά τής 'Υδρας καί τοϋ Ναυπλίου. 'Ερήμω-σις καί φρίκη έπλανάτο επί τής χώρας, ένώ οί έχθροί τών 'Ελ-λήνων έλεγον μετά χαιρεκακίας: «'Η 'Ελλάς, ύπέρ τής όποίας:

θέλουν νὰ ἐπέμβουν δὲν ὑπάρχει». Τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμήν ἤρχισεν ἡ εὐρωπαϊκὴ ἐπέμβασις, διότι ἐν τῷ μεταξύ ἡ εὐρωπαϊκὴ διπλωματία εἶχεν ἀρχίσει νὰ διάκειται εὐνοϊκώτερον ἀπέναντι τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος. Ὁ Κάννιγκ ἠκολούθει φιλελληνικὴν πολιτικὴν, εἰς τὴν Ρωσσίαν ἀπέθανεν ὁ τσάρος Ἀλέξανδρος (1825) καὶ ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν Νικόλαος ἦτο ἀνὴρ βουλήσεως καὶ δὲν ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὸν Μέττερνιχ, ἡ δὲ γαλλικὴ κυβέρνησις ἀπηλλάγη ἀπὸ τὴν αὐστριακὴν ἐπιρροήν.

Αἱ τρεῖς δυνάμεις ὑπέγραψαν ἐν Λονδίνῳ τὴν 6 Ἰουλίου 1827 τὴν λεγομένην Ἰουλιανὴν Σύμβασιν, διὰ τῆς ὁποίας ἡ Ἑλλὰς ἀνεγνωρίζετο αὐτόνομος ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου μὲ σύνορα τὸν Παγασητικὸν καὶ Ἀμβρακικὸν κόλπον. Τὸ οὐσιαστικώτερον ἦτο, ὅτι αἱ Δυνάμεις ἀπεφάσισαν νὰ ὑποστηρίξουν τὸ διάβημά των διὰ στρατιωτικῆς ἐπιδείξεως, ἐὰν ὁ ἕτερος ἐκ τῶν ἐμπολέμων δὲν ἐδέχετο τὰς ἐν Λονδίνῳ ληφθείσας ἀποφάσεις των. Ὁ ὑπὸ τὸν Κόδρικτον ἀγγλικὸς στόλος καὶ ὁ ὑπὸ τὸν Δεριγνὺ γαλλικὸς ἐνισχύθησαν, κατέπλευσε δὲ καὶ ρωσικὸς στόλος ὑπὸ τὸν Ἐϋδεν εἰς τὸ Αἰγαῖον.

Τὴν πρότασιν τῶν δυνάμεων ἐδέχθη προθύμως ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις, ἀλλ' ὁ σουλτάνος ἀπέκρουσε τὴν ἐπέμβασιν. Ἡ τελευταία λέξις τῆς Πύλης εἰς τοὺς διερμηνεῖς τῶν πρεσβειῶν ἦτο: «Γεννηθῆτω τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ! Ἡ Ὑψηλὴ Πύλη εἶναι διὰ πάντα ἐτοιμασμένη».

NAYMAXIA NAYAPINOY (8 Ὀκτωβρίου 1827) / 5-5-50

Ὁ τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος ἐνισχυθεὶς διὰ νέων μονάδων καὶ ἐπικουριῶν προσωρμίσθη εἰς τὸν λιμένα τῆς Πύλου. Μετ' ὀλίγον κατέπλευσεν ὁ Κόδρικτον, ὁ ὁποῖος δὲν κατῴρθωσε νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἀπόβασιν τῶν ἐπικουριῶν τοῦ Ἰμπραήμ, ἀλλ' ἀνεκοίνωσεν εἰς αὐτὸν καθὼς καὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας τὴν ἀπόφασιν τῶν Δυνάμεων περὶ τῆς παύσεως τῶν ἐχθροπραξιῶν. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας κατέπλευσεν ὁ γαλλικὸς στόλος καὶ οἱ δύο ναύαρχοι ἀπῆτησαν παρὰ τοῦ Ἰμπραήμ νὰ ἀπέχη πάσης ἐπιχειρήσεως, ἕως ὅτου λάβῃ ὁδηγίαν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως.

Οἱ Ἕλληνες ἐνθαρρυνόμενοι ἐκ τῶν περὶ μεσολαβήσεως

ειδήσεων έπεχείρησαν νά άναζωπυρήσουν όπου ήτο δυνατόν τήν έπανάστασιν, διότι είχον ύποδείξεις, ότι μόνον αί έπαναστατημένοι χώραι έμελλον νά περιληφθοϋν εις τό έλληνικόν κράτος. 'Ο 'Αστιγξ μετά τής «Καρτερίας» και άλλων πλοίων κατέστρεψε τουρκικόν στολίσκον εύρισκόμενον εις τόν λιμένα τής 'Ιτέας, έπινείου τών Δελφών και τής 'Αμφίσσης.

'Ο 'Ιμπραήμ έξηλθεν άπό τό Ναυαρίνον μέ μοϊραν τοϋ στόλου του, διά νά έκδικηθῇ τό πάθημα τής 'Ιτέας, άλλ' ό Κόδρικτον άποπλεύσας άπό τήν Ζάκυνθον ύπεχρέωσεν αυτόν νά έπιστρέψῃ εις τήν Πύλον. 'Ετράπη τότε ό αϊγύπτιος στρατηλάτης εις δεινήν λεηλασίαν τής Μεσσηνίας και τής 'Αρκαδίας. 'Εν τῷ μεταξύ ό σουλτάνος απέκρουσε τήν πρότασιν τών δυνάμεων και διεβίβασε διαταγήν εις τόν 'Ιμπραήμ νά διεξάγῃ έντονώτερον τόν άγώνα.

Τότε ό συμμαχικός στόλος εισήλθεν εις τόν λιμένα τοϋ Ναυαρίνου, διά νά έπιβάλλῃ εις τόν 'Ιμπραήμ τήν θέλησιν τών Δυνάμεων. Τό μοιραϊόν έπήλθε τήν 8 'Οκτωβρίου. Οι Μωαμεθανοί έπυροβόλησαν κατά τής άγγλικῆς λέμβου, τήν όποίαν ό Κόδρικτον έστειλε πρός συνεννόησιν. 'Η λέμβος και ή γαλλική ναυαρχίς άπήντησαν. "Ότε δέ έν τών αϊγυπτιακών ήρχισε νά κανονιοβολῇ, τό πῦρ έγενικεύθη. Τά 26 πολεμικά τών Εύρωπαίων (11 άγγλικά, 7 γαλλικά, 8 ρωσικά) μέ 1270 τηλεβόλα κατεναυμάχησαν τήν τουρκοαιγυπτιακήν άρμάδα, άποτελούμένην άπό 82 σκάφη μέ 2000 τηλεβόλα. Τήν έπομένην όταν 1827 άνέτειλεν ό ήλιος, εύρε συντρίμματα, τά όποια έπλήρουν τόν λιμένα τής Πύλου. 'Η παρά τό Ναυαρίνον ναυμαχία ήτο ή μεγίστη κατά θάλασσαν καταστροφή τοϋ τουρκικοϋ στόλου μετά τήν ναυμαχίαν τής Ναυπάκτου (1571).

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ

'Η έν Ναυαρίνω ναυμαχία έσήμαινε τήν έλευθερίαν τής 'Ελλάδος. 'Αλλ' οι Τοῦρκοι έδέχθησαν τήν καταστροφήν μέ καρτερικήν ήρεμίαν και ό σουλτάνος παρεσκεύαζε νέαν έκστρατείαν. Οι πρέσβεις τών Δυνάμεων τότε έγκατέλειψαν τήν Κωνσταντινούπολιν και τήν 7 Μαΐου 1828 έξερράγη ό άπό μακροϋ άπειλούμενος ρωσσοτουρκικός πόλεμος.

Ὁ ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος διήρκεσε δύο περίπου ἔτη (1828—29), ἐνίκησαν δὲ οἱ Ρῶσοι καὶ προήλασαν μέχρι τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ἐν τῷ μεταξύ εἶχε κατέλθει εἰς τὴν Ἑλλάδα (6 Ἰανουαρίου 1828) ὁ Καποδίστριας ἐπὶ ἀγγλικοῦ πολεμικοῦ καὶ ἐπελήφθη τοῦ ἔργου τῆς ὀργανώσεως καὶ ἀνορθώσεως. Ἡ Γαλλία ἔστειλεν εἰς τὴν Πελοπόννησον 14 χιλ. στρατὸν καὶ 300 ἵππεις ὑπὸ τὸν Μαιζών (18 Αὐγούστου), διὰ νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Αἰγυπτίους. Ὁ Μεχμέτ Ἀλῆς ὁμως ἐπρόλαβε νὰ ὑπογράψῃ τῇ ἐνεργείᾳ τῆς Ἀγγλίας τὴν συνθήκην τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ διέταξε τὸν Ἰμπραήμ νὰ ἐκκενώσῃ τὴν Πελοπόννησον (25 Αὐγούστου). *✓ εν εν*

Μετὰ τὰ γεγονότα αὐτὰ ἡ ἐλευθέρωσις τῆς Ἑλλάδος ἦτο ἔργον εὐχερές. Ὁ στρατηγὸς Τσώρτς διαπεραιωθεὶς μετὰ στρατοῦ εἰς τὴν Δ. Ἑλλάδα κατώρθωσε νὰ ἀνακτήσῃ αὐτὴν ἀπὸ τοῦ Κορινθιακοῦ μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου. Εἰς τὴν Ἀν. Ἑλλάδα ὁ Δ. Ὑψηλάντης εὐκόλως κατέβαλε τοὺς Τούρκους, οἱ ὅποιοι εἶχον ἐξασθενήσει, ἀφότου ὁ σουλτάνος ἀπέσυρε δυνάμεις διὰ τὸν ρωσσοικὸν πόλεμον. Παρὰ τὴν Πέτραν τῆς Βοιωτίας ἐδόθη ἡ τελευταία μάχη τοῦ ἀγώνος (12 Σεπτεμβρίου 1829). Τοιοῦτοτρόπως ὁ Δ. Ὑψηλάντης ἔθεσε τέρμα εἰς τὸν πόλεμον, τὸν ὅποιον εἶχεν ἀρχίσει πρὸ ὀκτώ ἐτῶν ὁ ἀδελφός του Ἀλέξανδρος παρὰ τὰς ὀχθὰς τοῦ Προῦθου.

ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἡ διευθέτησις τῆς ἐλληνικῆς ὑποθέσεως ἦτο πλέον ἔργον τῆς διπλωματίας. Ἀλλ' αἱ τρεῖς Προστάτιδες δυνάμεις, ὅπως ὠνόμασαν ἑαυτὰς ἡ Ἀγγλία, Γαλλία καὶ Ρωσσία, μόλις μετὰ μακρὰς παρεκλύσεις κατώρθωσαν νὰ ὀρίσουν τὰ ὅρια τοῦ νέου κράτους καὶ τὴν σχέσιν τοῦ πρὸς τὴν Τουρκίαν.

Τὴν 10 Μαρτίου 1829 ὑπέγραψαν Σύμβασιν, διὰ τῆς ὁποίας ἱδρύετο ἑλληνικὸν κράτος ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου περιλαμβάνον τὰς πρὸς νότον τοῦ Παγασητικοῦ καὶ Ἀμβρακικοῦ κόλπου χώρας, τὴν Εὐβοίαν, τὰς Κυκλάδας καὶ τὰς παρὰκειμένας εἰς τὴν Πελοπόννησον νήσους.

Ἀλλ' ἡ ἐκ τῆς νίκης τῆς Ρωσσίας δημιουργηθεῖσα νέα κατάσταση εἰς τὴν Βαλκανικὴν μετέβαλε τὰς διαθέσεις ἰδίως τῶν

ἄγγλων διπλωματῶν, οἱ ὅποιοι ἐφοβοῦντο αὐξησιν τῆς ρωσικῆς ἐπιρροῆς ἐν τῇ Ἑγγυῇ Ἀνατολῇ. Οἱ Ἕλληνες μετὰ τὴν εὐτυχῇ ἐκβασιν τοῦ ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου καὶ τὴν ἐκκαθάρισιν κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτοῦ ὑπὸ αὐτοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ τοῦ ἐδάφους πρὸς ἀνατολὰς μὲν μέχρι τοῦ Σπερχειοῦ, πρὸς δυσμὰς δὲ μέχρι τῶν ἀκτῶν τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, ἀπὸ τὸν

τουρκικὸν στρατόν, ἐπέμενον εἰς τὴν ἵδρυσιν ἀνεξαρτήτου ἑλληνικοῦ κράτους. Μετὰ νέας συνεννοήσεις ὑπεγράφη τὴν 22 Ἰανουαρίου 1830 τὸ Πρωτόκολλον τοῦ Λονδίνου, διὰ τοῦ ὁποίου ἱδρύθη ἀνεξάρτητον ἑλληνικὸν βασιλεῖον, κυβερνώμενον ὑπὸ κληρονομικοῦ βασιλέως, ὁ ὅποιος ἔπρεπε νὰ ἐκλεγῇ ἐκτὸς τῶν βασιλευόντων οἰκῶν τῶν Προστατίδων Δυνάμεων. Τὸ κράτος ὅμως τοῦτο εἶχε στενωτάτα ὅρια. Πρὸς βορρᾶν ἔφθανε

μέχρι τοῦ Σπερχειοῦ καὶ μέχρι τινὸς τοῦ Ἀχελῷου. Μετ' ὀλίγον ἐδολοφονήθη ὁ Καποδίστριας καὶ ἐπηκολούθησεν ἀναρχία εἰς τὴν Ἑλλάδα. Αἱ Δυνάμεις, διὰ νὰ θέσουν τέρμα εἰς τὰς ταραχάς, ὑπέγραψαν τὴν νέαν Σύμβασιν τοῦ Λονδίνου (Μάϊος 1832) καὶ τὴν Σύμβασιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (Ἰούλιος 1832), διὰ τῶν ὁποίων ἐλύετο ὀριστικῶς τὸ ἐλληρικὸν ζήτημα. Διὰ τῆς Συνθήκης τοῦ Λονδίνου τὸ στέμμα τῆς Ἑλλάδος ἐδίδετο εἰς τὸν Ὅθωνα, δευτερότοκον υἱὸν τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας. Διὰ τῆς Συμβάσεως τῆς 1832 Κωνσταντινουπόλεως τὰ ἡπειρωτικὰ σύνορα τῆς Ἑλλάδος ἠϋρύνοντο πρὸς βορρᾶν μέχρι τοῦ Παγασητικοῦ κόλπου καὶ τοῦ Ἀμβρακικοῦ, τὰ δὲ κατὰ θάλασσαν παρέμειναν ὡς καθωρίσθησαν διὰ τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 22 Ἰανουαρίου 1830.

Ἐκ τῶν νήσων ἐδόθησαν αἱ ἐπιδικασθεῖσαι εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 22 Ἰανουαρίου 1830 νῆσοι, αἱ παρακείμεναι εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἡ Εὐβοία, αἱ βόρειοι Σποράδες (Σκίαθος, Σκόπελος, Σκύρος κτλ.) καὶ ἐκ τῶν Κυκλάδων αἱ πρὸς ἀνατολὰς τῆς Ἀμοργοῦ, συμπεριλαμβανομένης. Ἡ διοίκησις τῆς Κρήτης παρεχωρήθη ὑπὸ τοῦ σουλτάνου εἰς τὸν Χεδιβὴν τῆς Αἰγύπτου, εἰς ἀμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν του κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἀγῶνος. Ἡ δὲ Σάμος ἐγίνεν αὐτόνομος ὑπὸ χριστιανὸν ἡγεμόνα διοριζόμενον ὑπὸ τοῦ σουλτάνου.

ΗΨΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Ἡ ἐλληνικὴ ἐπανάστασις εἶναι γεγονὸς σημαντικώτατον, ἀπὸ ἀπόψεως μάλιστα γενικωτέρας τὸ σημαντικώτερον ἀπὸ ὅσα ἐγίναν εἰς τὴν Βαλκανικὴν μετὰ τὴν ρωμαϊκὴν κατάκτησιν.

Ἡ ἐξέγερσις τῶν Ἑλλήνων ἔθεσε τέρμα εἰς τὴν θλιβεράν κατάστασιν, ἣ ὁποία εἶχεν ἐπιβληθῇ εἰς τὰς ἐλληνικὰς χώρας ἀπὸ αἰῶνας. Ἡ χώρα, εἰς τὴν ὁποίαν ἤκμασεν ὁ λαμπρὸς ἐλληνικὸς πολιτισμὸς, εἶχε γίνει ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἀγνώριστος. Παραδοθεῖσα εἰς τὸν βαρὺν δεσποτισμὸν, εἰς τὴν ἀναρχίαν καὶ τὴν αὐθαίρεσιν τῶν κατὰ τόπους ἰσχυρῶν, εἶχεν ἀποχερσωθῇ εἰς μεγάλας ἐκτάσεις, εἶχε σκεπασθῇ ἀπὸ ἔλη καὶ ἐμαστίζετο ἀπὸ μολυσματικὰ νοσήματα. Δὲν εἶχε δρόμους οὔτε συγκοινωνίαν οὔτε ἀσφάλειαν. Δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὰς πηγὰς τοῦ

πλούτου, έχασε τὸν πληθυσμὸν τῆς καὶ εἶχε καταντήσῃ μίαν ἀπὸ τὰς πτωχοτέρας καὶ τὰς ἀραιότερον κατοικουμένας γωνίας τῆς Εὐρώπης.

Ὁ ἀγὼν τοῦ εἰκοσιένα δὲν εἶναι ὑπόθεσις ἐλληνικὴ μόνον, ἀλλὰ κίνησις πλατυτέρας σημασίας, ἡ ὁποία μὲ δυνατὰ κτυπήματα εἰς τὸ νότιον ἄκρον τῆς χερσονήσου ἔδιδε τὸ σύνθημα τῆς ἀφυπνίσσεως εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Βαλκανικῆς, οἱ ὅποιοι ἔζων ὑπὸ τὸν μεσαιωνικὸν λήθαργον μέχρι τοῦ 19ου αἰῶνος. Ὁ ὑπέρροχος ἐλληνικὸς λαὸς ἔδειξεν εἰς τοὺς γείτονας λαοὺς καὶ εἰς ἄλλα ἔθνη ὑποταταγμένα πῶς οἱ δοῦλοι γίνονται ἐλεύθεροι. Ἦρκεσεν ἑνὸς αἰῶνος ἐλεύθερος βίος, διὰ νὰ καταφανοῦν τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐλευθερίας.

Ἀκρόπρωρον «Θεμιστοκλέους»
ἀδελφῶν Τομπάζη

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ - ΟΘΩΝ

ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ (1828 - 1831)

Ἡ Ἑλλάς, ὅπως εἶδομεν, διαρκοῦντος τοῦ ἀγῶνος κατὰ τῶν Τούρκων, προσεπάθησε νὰ συγκεντρώσῃ τὴν ἐξουσίαν εἰς πρόσωπον ἱκανόν, διὰ νὰ ἀντιμετωπίσῃ ἀποτελεσματικώτερον τὰς ἀνάγκας τοῦ ἀγῶνος καὶ νὰ καταπαύσῃ τοὺς ἐμφυλίους σπαραγμούς. Διὰ τοῦτο ἡ ἐν Τροιζήνι Συνέλευσις ἐξέλεξε τὸν Μάρτιον τοῦ 1827 κυβερνήτην τὸν Ἰωάννην Καποδιστρίαν, ὁ ὅποιος ἔφθασεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1828. Ὁ κυβερνήτης ἀπεβίβάσθη εἰς Ναύπλιον καὶ κατέστησε πρῶτην πρωτεύουσαν τοῦ κράτους τὴν νήσον Ἀἴγινα, ὅπου καὶ ἐγκατεστάθη τὴν 11 Ἰανουαρίου. Ἐκυβέρνησε τὴν Ἑλλάδα 3 1/2 ἔτη.

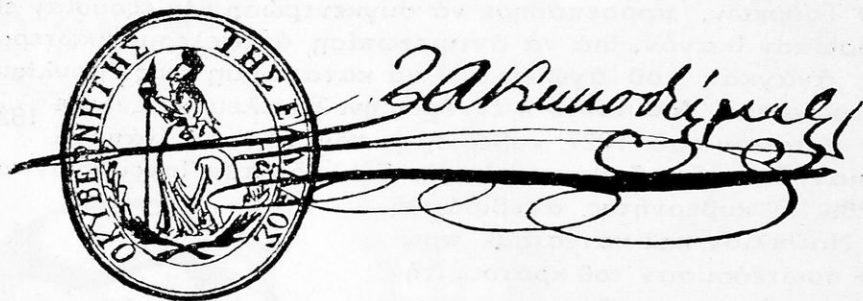
Ὁ Ἰωάννης Καποδιστρίας (1776—1831) ἐγεννήθη εἰς τὴν Κέρκυραν ἐξ ἐγκριτωτάτης οἰκογενείας τῆς νήσου, ἡ ὁποία εἶλκε τὴν καταγωγὴν της ἐκ τῆς δαλματικῆς πόλεως Capo d'Istria, τῆς ἀρχαίας Ἰουστινουπόλεως. Οἱ πρόγονοί του εἶχον λάβει τὸν τίτλον τοῦ κόμητος παρὰ τοῦ δουκὸς τῆς Σαβοΐας. Ὁ κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος ἦτο ἀνὴρ μακρᾶς πείρας. Συμπληρώσας τὰς σπουδὰς του εἰς τὴν Εὐρώπῃ, διωρίσθη γραμματεὺς τῶν Ἰονίων νήσων, δταν κατεῖχον αὐτὰς οἱ Ρῶσσοι, λαβὼν οὕτω τὴν εὐκαιρίαν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ρωσικὴν ὑπηρεσίαν. Καθ' ὅλην τὴν σταδιο-

Ἰωάννης Καποδιστρίας (1776—1831)

δρομίαν του ἔμεινε πιστὸς εἰς τὴν ρωσικὴν πολιτικὴν. Ὃταν ὁ Ναπολέων διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Τίλσιτ ἔγινε κύριος τῶν Ἰονίων νήσων, ἀπῆλθεν εἰς τὴν Ρωσσίαν καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν ρωσικὴν διπλωματικὴν ὑπηρεσίαν, εἰς τὴν ὁποίαν διεκρίθη. Ὁ τσάρος ἐχρησιμοποίησεν αὐτὸν εἰς διαφόρους ἀποστολάς, ὡς ἀντιπρόσωπόν του εἰς τὰ συνέδρια Παρισίων καὶ Βιέννης, καὶ προήγαγεν αὐτὸν εἰς ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν.

Ὁ Καποδίστριας εἶχε μέγα κύρος, ὅταν κατήρχετο εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἀποκατέστησε τὴν γαλήνην εἰς τὴν δεινῶς ταρασσομένην χώραν. Τὸ ἔργον του ἦτο δυσχερὲς ἐν μέσῳ τῆς ἐρημώσεως καὶ τῆς ἀναρχίας. Ἡ Ἑλλὰς ἐξήρχετο

Ἡ σφραγὶς καὶ ἡ ὑπογραφή τοῦ Καποδίστριας.

ἐκ δεινοτάτου ἀγῶνος σχεδὸν ὀκτῶ ἐτῶν. Οἱ ἄνθρωποι εἶχον ὀλιγοστεύσει, τὰ κτήνη εἶχον καταστραφῇ, ἡ γῆ ἔμεινεν ἀκαλλιέργητος καὶ ἡ ἐργαζομένη τάξις ἦτο ἐν ἀπογνώσει, ληστεία ἐπὶ ξηρᾶς καὶ πειρατεία ἐπὶ τῆς θαλάσσης ἐλυμαίνοντο τὴν χώραν, τὰ δὲ ἦθη ἦσαν ἐξηγριωμένα καθ' ὅλην τὴν χώραν. Πλὴν τούτου ὁ Καποδίστριας εἶχε νὰ παλαίσῃ πρὸς διπλωματικὰς δυσχερείας, διότι ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία ὑπέβλεπον αὐτόν, ἐπειδὴ τὸν ἐθεώρουν πράκτορα τῆς Ρωσσίας.

Η ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΟΥ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΟΥ

Ἀλλὰ καὶ ὁ αὐταρχικὸς χαρακτήρ τοῦ Κυβερνήτου, καθὼς καὶ αἱ περὶ κράτους πεποιθήσεις του, προεκάλεσαν ἀντίδρασιν καὶ ἐδυσχέραναν περισσότερον τὸ ἔργον του. Ὁ Καποδίστριας ἦτο ὁπαδὸς τῆς πεφωτισμένης δεσποτείας (despotisme éclairé).

Ἐφρόνει, ὅτι τὰ συντάγματα καὶ τὰ κοινοβουλευτικὰ σώματα εἶναι πρόωρα διὰ χώραν μὴ χειραφετηθεῖσαν εἰσέτι ὁλοκληρωτικῶς ἐκ τοῦ ἀσιατικοῦ δεσποτισμοῦ καὶ διερχομένην περίοδον συγκροτήσεως.

Ἡ πρώτη πράξις τοῦ ἦτο νὰ διαλύσῃ τὴν Βουλὴν, ἡ ὁποία ἐξέλεγε συμφώνως πρὸς τὸ σύνταγμα τῆς Τροιζήνης, καὶ νὰ ἀναστείλῃ τὸ σύνταγμα. Ἀντὶ Βουλῆς ἵδρυσε προσωρινῶς συμβουλευτικὸν σῶμα, τὸ ὁποῖον ὠνόμασε Πανελλήνιον, συγκεῖμενον ἐξ 27 μελῶν, τὰ ὁποῖα διώριζεν ὁ ἴδιος. Ὁ ἴδιος ἐπίσης διώριζε τοὺς ὑπουργοὺς του, τοὺς Γραμματεῖς λεγομένους. Τὴν ἐξουσίαν εἶχε κυρίως ἡ Γενικὴ Γραμματεία (Ὑπουργικὸν Συμβούλιον), τῆς ὁποίας πρόεδρον διώρισε κατ' ἀρχὰς τὸν Σπυρίδωνα Τρικούπην, ὁ ὁποῖος ἔγραψε τὴν περίφημον ἱστορίαν τῆς ἐπαναστάσεως. Τοιοῦτοτρόπως ὅλας τὰς ἐξουσίας συνεκέντρωσεν εἰς χεῖρας τοῦ Κυβερνήτης καὶ ὡς δικαιολογίαν τῆς ἀναστολῆς τοῦ συντάγματος ἔφερεν εὐλόγως τὴν δύσκολον θέσιν τῆς μαχομένης Ἑλλάδος.

ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΗΤΟΥ

Ὅταν ὁ Καποδίστριας κατήλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὁ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν δὲν εἶχεν οὐδὲ ὀβολὸν εἰς τὸ ταμεῖον, ὁ τῆς Παιδείας οὐδὲ ἓν σχολεῖον, ὁ ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης ἐδήλωσεν, ὅτι μόνον ἓν δικαστήριον ἐλειτούργει εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὸ δικαστήριον τῶν λειῶν, ὁ δὲ ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν ὠμολόγει, ὅτι πλήρης διοικητικὴ ἀκαταστασία ἐπεκράτει καθ' ὅλην τὴν χώραν. Ὁ Καποδίστριας ἐτακτοποίησε τὰ οἰκονομικά. Πρὸς τοῦτο διέθεσε καὶ ὁλόκληρον τὴν ἀτομικὴν του περιουσίαν. Ἰδρυσε Τράπεζαν Ἐθνικὴν καὶ ἔκοψε νομίσματα.

Σπυρίδων Τρικούπης (1788—1873)

Περίωρισε τὴν ληστείαν καὶ τὴν πειρατείαν. Κατήρτισε τακτικὸν στρατὸν ἀπὸ 8 τάγματα ἐκ 1000 ἀνδρῶν ἕκαστον μὲ ἀρχηγοὺς τὸν Τζώρτζ καὶ τὸν Δημ. Ὑψηλάντην. Ὁ Κυβερνήτης ἐμερίμνησε διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν, ἰδίως διὰ τὴν λαϊκὴν. Διεῖδε μὲ ἰδιαίζουσιν εὐθυκρισίαν, ὅτι ἡ ἐκπαίδευσις ἔπρεπε νὰ ἀρχίσῃ ἐκ τοῦ λαοῦ, καὶ διὰ τὴν Ἑλλάδα ἔπρεπε νὰ εἶναι πρακτικὴ. Ἰδρύσας δημοτικὰ σχολεῖα, Διδασκαλεῖον εἰς τὴν Αἴγινα καὶ Ὀρφανοτροφεῖον διὰ τὰ ὄρφανὰ τοῦ πολέμου. Ἰδιαιτέραν προσπάθειαν κατέβαλεν ὁ Καποδίστριας διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας, ἰδρύσας πρὸς τοῦτο τὴν Γεωργικὴν Σχολὴν τῆς Τίρυνθος. Αὐτὸς εἰσήγαγεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν καλλιέργειαν τῆς πατάτας.

Η' ΑΝΤΙΔΡΑΣΙΣ

Τὰ πρῶτα πολιτικὰ καὶ διοικητικὰ μέτρα τοῦ Κυβερνήτου δυσσηρέστησαν ὅχι μόνον τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος, ἀλλὰ καὶ τοὺς προκρίτους καὶ τοὺς ναυτικούς. Ἡ περιβάλλουσα τὸ πρόσωπόν του αἵγλη ἤρχισε νὰ διαλύεται καὶ ἐσχηματίσθη ἰσχυρὰ ἀντιπολίτευσις κατ' αὐτοῦ. Διὰ νὰ δώσῃ διέξοδον εἰς τὴν ἐναντίον του κατακραυγὴν, συνεκάλεσεν Ἐθνοσυνέλευσιν. Ἀλλὰ ἡ κατὰ τοῦ Κυβερνήτου δυσἀρέσκεια καθημερινῶς ὠγκοῦτο, ἄνδρες δὲ ὡς ὁ Μιαούλης, ὁ Μαυροκορδάτος, ὁ Κουντουριώτης κ. ἄ., προσῆλθον εἰς τὴν ἀντιπολίτευσιν. Ὅλα ἐδήλουν, ὅτι πάλιν ἡ ἀτυχὴς χώρα μας ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ θέατρον ἀνωμαλιῶν καὶ ἐκτρώπων, τὰ ὁποῖα παρεκώλυον τὸ ἔθνος νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν ὀριστικὸν δρόμον τῆς ὀργανώσεως καὶ τῆς προόδου.

Ἔστειλε τῆς ἀντιδράσεως κατὰ τοῦ Κυβερνήτου ἦσαν ἡ Μάνη καὶ ἡ Ὑδρα. Ἐπειδὴ ὁ Καποδίστριας εὗρίσκετο εἰς ἀδυναμίαν νὰ πληρώσῃ εἰς τοὺς Ὑδραίους ἀποζημιώσιν διὰ τὰς κατὰ τὸν πόλεμον ζημίας, ἡ Ὑδρα ἀπεσπάσθη καὶ ἐξέλεξεν ἰδίαν κυβέρνησιν, τὴν Σ υ ν τ α γ μ α τ ι κ ῆ ν Ἐ π ι τ ρ ο π ῆ ν λεγομένην, προσεχώρησε δὲ εἰς αὐτὴν καὶ ἡ Σῦρος. Ὁ Μιαούλης καὶ ὁ Μαυροκορδάτος ἐνεργοῦντες κατ' ἐντολὴν τῆς Ἐπιτροπῆς κατέλαβον τὸν ναύσταθμον τοῦ Πόρου καὶ τὸν σιόλον. Ὁ Κυβερνήτης παρεκάλεσε τὸν ρῶσον ναύαρχον Ρικὸρ, ὁ ὁποῖος

εὐρίσκετο εἰς τὸ Ναύπλιον, νὰ κτυπήσῃ τοὺς στασιαστάς. Ὅταν δὲ τὰ ρωσικὰ πλοῖα ἔλαβον θέσιν προσβολῆς, ὁ Μιαούλης ἀνέτιναξε τὴν φρεγάταν «Ἑλλάδα» καὶ τὴν κορβέταν «Ὑδρα» καὶ μετὰ τῶν πληρωμάτων κατέφυγεν εἰς τὴν Ὑδραν.

Ἦτο φυσικὸν ὁ Κυβερνήτης μὲ τὸ συγκεντρωτικὸν διοικητικὸν τοῦ σύστημα καὶ τὸν αὐταρχικὸν τοῦ χαρακτηῖρα νὰ δυσαρεστήσῃ καὶ τοὺς προκρίτους, οἱ ὅποιοι εἰς τὴν ἀλλαγὴν τοῦ καθεστώτος δὲν ἔβλεπον ἄλλο παρὰ τὴν μεταβίβασιν εἰς χεῖρας τῶν τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας, καὶ τοὺς φιλελευθέρους, οἱ ὅποιοι ἐνόμιζον, ὅτι προσφέρουν ὑπηρεσίας εἰς τὸν λαὸν διὰ τῆς παροχῆς ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλυτέρας ἐλευθερίας. Κυρίως δὲ μὴς ἡ μεγάλη δυσπραγία τῆς χώρας καὶ ἡ ἐχθρική πολιτικὴ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, αἱ ὁποῖαι ἐθεώρουν τὸν Κυβερνήτην ὡς ρωσικὸν πράκτορα, ὑπέσκαψαν τὴν θέσιν αὐτοῦ. Εἶναι ἐν τούτοις βέβαιον, ὅτι ὁ Κυβερνήτης ἀπὸ τὸ χάος, τὸ ὅποῖον εὗρεν, ὅταν κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐδημιούργησε κράτος ὀργανωμένον καὶ εἰς τὸ διάστημα τριῶν ἐτῶν ἔφερεν εἰς πέρας ἔργον, τὸ ὅποῖον μετ' εὐγνωμοσύνης μνημονεύουν αἱ νεώτεραι γενεαί.

ΔΟΛΟΦΟΝΙΑ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΗΤΟΥ

Ἀλλὰ τὸ ἔργον τοῦ Καποδιστρίου δὲν ἦτο δυνατόν ν' ἀναγνωρισθῇ ἀμέσως. Τουναντίον ἢ κατ' αὐτοῦ ἀντίδρασις ἠϋξάνετο καθημερινῶς. Σοβαρώτερα γεγονότα ἐπροκάλεσεν ἡ διένεξις τοῦ Κυβερνήτου πρὸς τὴν οἰκογένειαν τῶν Μαυρομιχαλαίων. Οἱ Μανιάται δὲν ἐπλήρωσαν τοὺς φόρους, τοὺς ὁποίους εἶχεν ὀρίσει ἡ διοίκησις, ἐστασίασαν καὶ ἀπεσπάρσθησαν, ὅπως ἡ Ὑδρα. Τὴν στάσιν τῆς Μάνης ἀπέδωκεν ὁ Καποδίστριας εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Μαυρομιχαλαίων. Συνέλαβε πολλοὺς ἐπιφανεῖς Μανιάτας καὶ τέλος καὶ αὐτὸν τὸν Πετρόμπεην, τὸν ὅποῖον ἐνέκλεισεν εἰς τὰς φυλακάς. Δύο δὲ ἄλλους Μαυρομιχαλαίους, τὸν ἀδελφὸν τοῦ Πετρόμπεη Κωνσταντῖνον καὶ τὸν υἱὸν τοῦ Γεώργιον, ἐκράτει ὑπὸ ἐπιτήρησιν εἰς τὸ Ναύπλιον, ὅπου ἐν τῷ μεταξύ εἶχε μετατεθῇ ἡ πρωτεύουσα.

Τὴν 27 Σεπτεμβρίου 1831 οἱ δύο Μανιάται παρεμόνευσαν τὸν Κυβερνήτην, ἐνῶ μετέβαινεν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγ. Σπυρί-

δωνος διὰ τὴν λειτουργίαν, καὶ ἐδολοφόνησαν αὐτόν. Ὁ Κων-
 1831 σταντῖνος ἐφονεύθη ἐπὶ τόπου ὑπὸ τῶν ἀκολουθῶν τοῦ
 Κυβερνήτου καὶ τῶν πολιτῶν, ὁ δὲ Γεώργιος κατεδικάσθη
 ὑπὸ τοῦ στρατοδικείου καὶ ἐτυφεκίσθη εἰς τὸ φρούριον Ἰτς-Κα-
 λὲ (7 Σεπτεμβρίου 1831).

ΑΝΑΡΧΙΑ - ΚΑΘΟΔΟΣ ΤΟΥ ΟΘΩΝΟΣ

Τὴν δολοφονίαν τοῦ Καποδιστρίου ἠκολούθησε δεινὴ ἀναρ-
 χία. Αἱ δύο μερίδες, οἱ Καποδιστριακοί, ἔχοντες ἐπὶ
 κεφαλῇ τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κυβερνήτου Αὐγουστῖνον καὶ τὸν
 Κολοκοτρῶνην, καὶ ἡ ἀντιπολιτευσις, τὴν ὁποῖαν ὠρ-
 γάνωσεν ὁ Κωλέτις, ἐπάλαισαν μὲ πείσμα. Ἡ ἀντιπολίτευ-
 σις ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῶν συνταγματικῶν ἐλευθεριῶν, ὠνομάσθη
 συνταγματικὸν κόμμα καὶ διώρισεν ἰδίαν κυβερνήσιν,
 τὴν συνταγματικὴν, τὴν ὁποῖαν ἀπετέλεσαν ὁ Κωλέτις, ὁ Ζαΐ-
 μης, ὁ Κουντουριώτης καὶ ὁ Μαυροκορδαῖος.

Οἱ συνταγματικοί, διὰ νὰ εὐρεθοῦν εἰς τὸ Ναύπλιον κατὰ
 τὴν ἄφειν τοῦ Ὁθωνος, ὠδήγησαν τὰ ρουμελιωτικὰ στρατεύ-
 ματα κατὰ τῆς Πελοποννήσου, τὰ ὁποῖα εὐχερῶς κατέβαλον
 τὴν ἀντίστασιν τῶν κυβερνητικῶν στρατευμάτων, καὶ ὁ Κωλέ-
 τισ εἰσῆλθε θριαμβεύων εἰς τὸ Ναύπλιον, ἐνῶ ὁ Αὐγουστῖνος
 ἀνεχώρει εἰς Κέρκυραν.

Εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καποδιστρίου εἶχε συγκληθῇ
 εἰς τὸ Ἄργος ἡ Ε' Ἐθνοσυνέλευσις, ἡ ὁποία δὲν κατῴρθωσε
 νὰ ἐργασθῇ ὁμαλῶς ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτάς. Τὴν 14 Ἰουλίου
 1832 συνῆλθεν εἰς τὴν Πρόνοιαν, πλησίον τοῦ Ναυπλίου,
 Ἐθνοσυνέλευσις, ἡ ὁποία θεωρουμένη ὡς συνέχεια τῆς συνελεύ-
 σεως τοῦ Ἀργους λέγεται ἐπίσης Ε' Ἐθνοσυνέλευσις. Αὕτη
 ἔδωσε γενικὴν ἀμνηστειὰν καὶ ἐπεκύρωσε παμψηφεί τὴν ἐκλο-
 γὴν τοῦ Ὁθωνος.

Ἡ ἀποβίβασις τοῦ Ὁθωνος εἰς τὸ Ναύπλιον τὴν 25 Ἰα-
 νουαρίου 1833 ἐπροκάλεσε γενικὴν ἀνακούφισιν, διότι ὅλοι ἐ-
 1833 πίστευον, ὅτι θὰ ἐτίθετο τέρμα εἰς τὴν ἀναρχίαν καὶ ὅτι ἡ
 δεινὴ δοκιμασθεῖσα χώρα θὰ εἰσῆρχετο εἰς τὴν ὁδὸν τῆς
 τάξεως. Τὰ σημεῖα ἦσαν εὐοίωνα. Ὁ Ὁθων καὶ οἱ Βαυαροὶ
 σύμβουλοι τοῦ ἤρχοντο εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ ἀγαθὰς προθέσεις

καί πλεονέκτημα ἦτο, ὅτι ὁ νεα-
ρὸς βασιλεὺς δὲν εἶχε σύνδεσμον
μὲ τὰ κόμματα.

ΑΝΤΙΒΑΣΙΛΕΙΑ - ΑΠΟΛΥΤΑΡΧΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ

Ὁ Ὅθων δὲν εἶχεν ἀκόμη ἡ-
λικίαν, διὰ τὴν κυβερνήσῃ ὁ ἴδιος.
Διὰ τοῦτο ὁ πατὴρ του εἶχε διο-
ρίσει ἐπιτροπὴν, διὰ τὴν ἀσκῆναι
βασιλικά καθήκοντα μέχρις ἐνηλι-
κιώσεως τοῦ Ὅθωνος. Τὴν ἐπιτρο-
πὴν, ἣ ὁποία ὠνομάσθη Ἀντιβα-
σιλεία, ἀπετέλεσαν ὁ κόμης
Ἀρμανσμπεργ, πρῶην βαυαρὸς
ὑπουργός, ὡς πρόεδρος, ὁ νομο-
μαθὴς δόκτωρ Μάουρερ καὶ ὁ
στρατηγὸς Εὐντεκ.

Ὁ βασιλεὺς Ὅθων (1815—1867)

Οἱ τρεῖς ἀντιβασιλεῖς βοηθοῦ-
μενοι καὶ ἀπὸ ἄλλους Βαυαρὸς, οἱ ὅποιοι εἶχον συνοδεύσει
τὸν Ὅθωνα, συνεπλήρωσαν τὴν ὀργάνωσιν τοῦ κρατικοῦ οἰκο-
δομήματος τῆς Ἑλλάδος, τοῦ ὁποίου τὰς βάσεις εἶχε θέσει ὁ
Καποδίστριας. Οἱ Βαυαροὶ καθίδρυσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν
ἀπόλυτον μοναρχίαν. Πᾶσαι αἱ ἐξουσίαι ἀπέρρεον ἀπὸ τὸν
βασιλέα. Παρὰ τὴν βασιλείαν ἐλειτούργει Ὑποὺργικὸν
Συμβούλιον, τοῦ ὁποίου τὰ μέλη διώριζεν ὁ βασιλεὺς.
Πρόεδρος αὐτοῦ ἦτο ὁ βασιλεὺς, ἀντιπροσωπευόμενος δι' ἀν-
τιπρόεδρου.

Τὸ ἔργον τῆς Ἀντιβασιλείας ὅπως καὶ τοῦ Ὅθωνος συ-
νήντησε τὰς ἰδίας δυσκολίας, τὰς ὁποίας εἶχε συναντήσῃ καὶ
ὁ Καποδίστριας. Οἱ Βαυαροὶ δὲν κατάρθωσαν νὰ ἀποφύγουν
τὰς προστριβὰς πρὸς τὰ κόμματα καὶ τὴν ἀντιζηλίαν μεταξὺ
τῶν, τὴν ὁποίαν ἐπωφελέθησαν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Δυνά-
μεων. Ἐπίσης ἡ αὐταρχικὴ διοίκησις καὶ ἡ ἄγνοια τῶν εἰδικῶν
συνθηκῶν τοῦ τόπου, τῆς γλώσσης καὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ
λαοῦ κατέστησεν αὐτοὺς ταχέως ἀντιδημοτικούς.

Δύο μεγάλα ζητήματα ἀπασχόλησαν τὴν Ἀντιβασιλείαν,

τὸ στρατιωτικὸν καὶ τὸ ἐκκλησιαστικόν. Οἱ Ἀντιβασιλεῖς συνέστησαν δέκα τάγματα κυνηγῶν ἢ ἀκροβολιστῶν, εἰς τὰ ὁποῖα κατετάχθησαν οἱ στρατιῶται τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ καὶ μερικοὶ ἐκ τοῦ ἀτάκτου στρατοῦ τῆς ἐπαναστάσεως. Ἡ ληστεία ὁμως ἐξηκολούθει νὰ λυμαίνεται τὸν τόπον. Εἰς τὸ ἐκκλησιαστικόν οἱ ἀντιβασιλεῖς ἔδωσαν ὀριστικὴν λύσιν δημιουργήσαντες αὐτοκέφαλον Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν, τὴν ὁποῖαν ὁμως ἀνεγνώρισε τὸ Πατριαρχεῖον μόνις κατὰ τὸ ἔτος 1850. Οἱ Βαυαροὶ ἐπάταξαν δραστηριῶς τὴν ἀντίδρασιν καὶ κατεδίκασαν μάλιστα εἰς θάνατον τὸν Κολοκοτρώνην καὶ Πλαπούταν ὡς ἐνεχομένους εἰς συνωμοσίαν. Ἀλλὰ δὲν ἐτόλμησαν καὶ νὰ ἐκτελέσουν τὴν καταδίκην κατὰ τοῦ γηραιοῦ πολεμιστοῦ τῆς ἐλευθερίας.

Λήγοντος τοῦ 1834 ἡ ἔδρα τῆς Κυβερνήσεως μετετέθη εἰς τὰς Ἀθήνας.

ΟΘΩΝ - ΑΥΤΑΡΧΙΚΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 1843

Ἡ κυβέρνησις τῆς Ἀντιβασιλείας διήρκεσε 2 1/2, περίπου ἔτη (26 Ἰανουαρίου 1833—20 Μαΐου 1835).

Τὴν 20 Μαΐου 1835 ἐνηλικιώθη ὁ Ὀθων, ἀνέλαβεν ὁ ἴδιος τὴν ἐξουσίαν καὶ δι' ἐνθουσιώδους προκηρύξεως ἐξέθετε τὰ αἰσθημάτων του πρὸς τὸν ἑλληνικὸν λαὸν καὶ τὴν πρόθεσιν του νὰ κυβερνήσῃ τὴν χώραν ἀποβλέπων εἰς τὸ μεγαλεῖον τῆς. Ὁ Ὀθων ἐξηκολούθησε νὰ κυβερνᾷ ἀπολυταρχικῶς. Δὲν συνεκάλεσεν ἐθνικὴν συνέλευσιν οὔτε βουλὴν. Προήδρευεν ὁ ἴδιος τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου καὶ ἡ διοίκησις του ἦτο προσωπικὴ κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν γερμανῶν ἡγεμόνων.

Ἐνῶ δὲ ὅλοι ἀνέμενον, ὅτι θὰ ἐπήρχετο ἡ κατάλυσις τῆς Βαυαροκρατίας, διετήρησε τοὺς Βαυαροὺς εἰς τὰς ἐπικαιροτάτας θέσεις καὶ διώρισε τὸν Ἀρμανσμπεργ πρῶθυπουργόν, ἐνῶ οἱ ἐπιφανέστατοι τῶν Ἑλλήνων πολιτικῶν ἀπεμακρύνθησαν ὡς πρεσβευταὶ εἰς τὰς διαφόρους αὐλὰς τῆς Εὐρώπης. Μερικοὶ ἐκ τῶν Βαυαρῶν εἰργάζοντο ἀποτελεσματικῶς καὶ μὲ ἀφοσίωσιν λόγῳ τῆς ἀνωτέρας μορφώσεώς των, ἀλλ' οἱ Ἕλληνες δὲν ἠνείχοντο, κατόπιν μάλιστα τῶν ἡρωικῶν των θυσιῶν κατὰ τὸν ἀγῶνα, νὰ παραγκωνίζωνται ἀπὸ τοὺς ξένους. Τέλος ὁ βασι-

Κούρα Κίρα

λεύς, ὑπὸ τὸ κράτος τῆς γενικῆς
δυσαρρεσκείας καὶ τῶν ὑποδείξεων
τινῶν ἐκ τῶν προστατίδων Δυνα-
μεων ἀνέθεσε τὴν κυβέρνησιν τῆς
χώρας εἰς χεῖρας ἑλληνικὰς διορί-
σας πρόεδρον τοῦ Ὑπουργικοῦ
Συμβουλίου τὸν Κωνστ. Ζωγράφον
κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1838.

Ὁ Ὁθων, καθὼς βραδύτερον
καὶ ἡ σύζυγός του Ἀμαλία, ἐνε-
κολπώθησαν τὴν πολιτικὴν τῆς Με-
γ ἁ λ η ς Ἰ δ έ α ς. Ἐπὶ τῇ εὐκαι-
ρίᾳ τῆς ἀνακινήσεως τοῦ ἀνατολι-
κοῦ ζητήματος κατὰ τὰ ἔτη 1839—
1841 ὀργανώθησαν κινήματα εἰς
τὴν Κρήτην, τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν
Μακεδονίαν, οἱ δὲ Ἕλληνες καὶ ὁ
βασιλεὺς ἀνεθάρρουν πιστεύσαν-
τες, ὅτι ἐπέστη ἡ στιγμή τῆς διαλύσεως τῆς Ὁθωμανικῆς Αὐτο-
κρατορίας, καὶ τῆς πραγματοποιήσεως τῶν ἐθνικῶν βλέψεων.
Ἀλλὰ τοῦτε ἀφ' ἐνὸς μὲν ἔφερεν αὐτὸν εἰς προστριβὰς πρὸς
τὸν σουλτάνον, ἀφ' ἑτέρου διέθεσε κατ' αὐτοῦ τὰς Δυτικὰς
Δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι ἦσαν κηρυγμέναι ὑπὲρ τῆς ἀκεραιότητος
τῆς Τουρκίας.

Ἡ βασίλισσα Ἀμαλία (1818—1875)

Περὶ τὸ τέλος τοῦ 1835 ἐπεσκέφθη τὰς Ἀθήνας ὁ πατὴρ
τοῦ Ὁθωνος Λουδοβίκος καὶ εὔρε τὴν χώραν εἰσερχομένην εἰς
τὴν ὁδὸν τῆς τάξεως. Παρέστη εἰς τὴν κατάθεσιν τοῦ θεμελίου
λίθου τῶν ἀνακτόρων, τὰ ὁποῖα σήμερον ὀνομάζονται Παλαιὰ
Ἀνάκτορα.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ Γ' ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ

Αἱ Ἀθηναὶ καθ' ὅλην τὴν βασιλείαν τοῦ Ὁθωνος ἦσαν θέ-
ατρον ἀντιθέσεων τῶν Δυνάμεων, τῶν ὁποίων οἱ ἀντιπρόσωποι
ἀνεμειγνύοντο ζωηρῶς εἰς τὴν πολιτικὴν, ὑπεστήριζον τὰ κόμ-
ματα καὶ ὑπέθαλπον συνωμοσίας. Τὰ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν
γνωστὰ τρία κόμματα, τὸ γαλλικόν, τὸ ἀγγλικόν καὶ τὸ

ρωσσικὸν ἐξηκολούθησαν νὰ ὑφίστανται καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας τοῦ Ὁθωνος. Οἱ ἐν Ἑλλάδι διπλωματικοὶ ἀντιπρόσωποι τῶν τριῶν Προστατίδων Δυνάμεων ἀνέπτυξαν ἐξαιρετικὴν δρᾶσιν πρὸς ἀπόκτησιν πολιτικῆς ἐπιρροῆς ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὴν πολιτικὴν ἀστάθειαν, ἡ ὁποία ἐπεκράτησε τοὺς χρόνους αὐτούς. Ὁ Ζωγράφος παρητήθη καὶ ὁ Ὁθων διώρισε πρωθυπουργὸν τὸν Α. Παῖκον. Κατόπιν ὁμοῦς ἐνεργειῶν τοῦ ἁγγλοῦ καὶ γάλλου ἀντιπροσώπου ἡ πρωθυπουργία ἀνετέθη εἰς τὸν Ἀλ. Μαυροκορδατον, φίλον παλαιὸν τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς ἐν Ἑλλάδι. Συγχρόνως ἐδημιουργήθη ἰσχυρὰ ἀντίδρασις κατὰ τοῦ Ὁθωνος.

Ἡ ἀντιπολίτευσις ἤξιον ἀπὸ τὸν βασιλέα συνταγματικὰς ἐλευθερίας, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ βασιλεὺς ἤρνεϊτο νὰ ἐνδῶση, κατεπολέμει αὐτόν. Τέλος παρεσκευάσθη διὰ τῆς ὑποκινήσεως τῶν ξένων, ἰδίως τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ἀγγλίας καὶ Ρωσσίας, συνωμοσία τῶν πολιτικῶν Ἀνδρέου Λόντου, Α. Μεταξᾶ καὶ Κ. Ζωγράφου, οἱ ὅποιοι κατάρθωσαν νὰ προσεταιρισθοῦν τὸν ἀγωνιστὴν τῆς ἐπαναστάσεως Ι. Μακρυγιάννην καὶ δι' αὐτοῦ τὸν ἐκ τῶν ἀνωτέρων στελεχῶν τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ συνταγματάρχην τοῦ ἱππικοῦ Δ. Καλλέργην καὶ νὰ παρασύρουν τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ στρατοῦ.

Τὴν νύκτα τῆς 2—3 Σεπτεμβρίου 1843 ὁ Καλλέργης μετὰ τῆς φρουρᾶς τῶν Ἀθηνῶν ἀπέκλεισε τὰ ἀνάκτορα καὶ ἀπήτησεν ἀπὸ τὸν Ὁθωνα τὴν παραχώρησιν συντάγματος. Ὁ Ὁθων μετὰ ζωηρὰς ἀντιρρήσεις ὑπεχρεώθη νὰ ὑπογράψῃ διάταγμα, διὰ τοῦ ὁποίου θὰ ἐκαλεῖτο ἐθνικὴ συνέλευσις, ἡ ὁποία θὰ ἐψήφισεν αὐτὸ τὸ σύνταγμα. Ἀπὸ τότε ἡ πρὸ τῶν ἀνακτόρων πλατεῖα ὀνομάζεται Πλατεῖα τοῦ Συντάγματος καὶ μία τῶν ὁδῶν τῆς πρωτευούσης φέρει τὸ ὄνομα 3 Σεπτεμβρίου, ἡ ὁποία θεωρεῖται ἡ γενέθλιος ἡμέρα τοῦ ἐλληνικοῦ συντάγματος.

Η ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΟΥ ΟΘΩΝΟΣ

Ὁ Ὁθων συνεκάλεσεν Ἐθνοσυνέλευσιν, ἡ ὁποία συνήλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὠνομάσθη Ἐθνικὴ Συνέλευσις τῆς Γ' Σεπτεμβρίου καὶ ἐψήφισε τὸ Σύνταγμα τοῦ 1844 (18

Μαρτίου). Δι' αὐτοῦ ἐγκαθιδρύετο εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ συνταγματικὴ μοναρχία.

Τὸ νέον σύνταγμα καθιέρωσε δύο κοινοβουλευτικὰ σώματα, τὴν Βουλὴν καὶ τὴν Γερουσίαν. Καὶ ἡ μὲν Βουλὴ ἀπετελεῖτο ἀπὸ 80 μέλη, ἡλικίας ἄνω τῶν 30 ἐτῶν, καὶ ἐξελέγετο ὑπὸ τοῦ λαοῦ μὲ καθολικὴν σχεδὸν ψηφοφορίαν, ἡ δὲ Γερουσία ἀπὸ 27 μέλη, τὰ ὅποια διωρίζοντο ἰσοβίως ὑπὸ τοῦ βασιλέως. Ὁ βασιλεὺς διώριζεν ἐπίσης καὶ ἔπαυε κατὰ βούλησιν τοὺς ὑπουργούς. Τὰ δύο σώματα εἶχον τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν, ἐνῶ ὁ βασιλεὺς μετὰ τοῦ ὑπουργείου ἐξήσκει τὴν ἐκτελεστικὴν.

Ἀπὸ τοῦ 1844 ὁ Ὅθων ἐκυβέρνησεν ὡς συνταγματικὸς μονάρχης, ἀλλ' ἐξ ἰδιοσυγκρασίας καὶ ἀνατροφῆς δὲν συνεπάθει τὰ κοινοβουλευτικὰ ἔθιμα. Ἡ Γερουσία, ὡς ἦτο φυσικόν, ἔγινε κατ' οὐσίαν ὄργανον τοῦ βασιλέως, ἐνῶ εἰς τὴν βουλὴν, ἡ ὁποία εἶχε τὰ προοδευτικὰ στοιχεῖα, καὶ εἰς τὴν κοινὴν γνώμην τῆς χώρας ἐγεννήθη ζωηρὰ ἀντίδρασις κατὰ τῆς ἐνεργοῦ ἀναμείξεως τοῦ Ὁθωνος εἰς τὴν πολιτικὴν.

Δύο πολιτευόμενοι διεκρίνοντο τὴν ἐποχὴν αὐτὴν, ὁ ἡγέτης τῆς ἀγγλικῆς φατρίας Μαυροκορδατος καὶ ὁ Κωλέττης, ἡγέτης τῆς γαλλικῆς. Καίτοι δὲ τὰ κόμματα ἦσαν προσωπικά, διεκρίνοντο δύο ἀντίθετα πολιτικὰ προγράμματα καὶ δύο ἀντίθετοι τάσεις. Ὁ Μαυροκορδατος ἐφρόνει, ὅτι οἱ Ἕλληνες πρέπει νὰ καταστήσουν τὸ βασιλεῖον πρότυπον ἀγαθῆς διοικήσεως, ἐὰν δὲ ἐπετυγχάνετο τοῦτο, θὰ ἐξησφαλίζοντο βαθμὴδὸν τὰ ἀναγκαῖα μέσα πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Κρήτης, Ἡπείρου, Μακεδονίας. Ὁ Κωλέττης ἀντιθέτως ἦτο τῆς γνώμης, ὅτι ἡ Ἑλλὰς πάση θυσίᾳ ἔπρεπε νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν ἐπέκτασιν τοῦ βασιλείου καὶ ὅτι διὰ τῆς ἐπεκτάσεως θὰ ἀπέκτα τὰ μέσα τῆς ἐσωτερικῆς ἀναπτύξεως.

Ἡ ΕΞΩΣΙΣ ΤΟΥ ΟΘΩΝΟΣ

Ἡ βασιλεία τοῦ Ὁθωνος ἐξηκολούθησεν ἐν μέσῳ περιπετειῶν, αἱ ὁποῖαι κατέληξαν εἰς τὴν ὁριστικὴν ἀπομάκρυνσιν αὐτοῦ.

Κατὰ τὴν διάρκειαν δηλαδὴ τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου ἡ Ἑλ-

λὰς προεκάλεσεν ἐπαναστατικὰ κινήματα εἰς Θεσσαλίαν, Ἡπειρον καὶ Μακεδονίαν, διὰ νὰ παρασκευάσῃ τὴν κατάληψιν τῶν χωρῶν αὐτῶν. Γαλλία καὶ Ἀγγλία, αἱ ὁποῖαι ἦσαν σύμμαχοι τῆς Τουρκίας, ἀπεβίβασαν στρατεύματα εἰς τὸν Πειραιᾶ. Αἱ δύο Δυνάμεις ἐπέβαλον Ὑπουργεῖον τῆς ἀρεσκείας τῶν ὑπὸ τὸν Μαυροκορδατον, τὸ ὀνομασθὲν Ὑποὺργεῖον Κατοχῆς, εἰς τὸ ὁποῖον ὡς ὑπουργὸς τῶν στρατιωτικῶν παρεκάθητο ὁ Καλλέργης, ὁ ἥρως τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1843. Ἀλλ' ἡ κατοχὴ κατέστησε δημοφιλεῖ τὸν Ὅθωναν.

Μετὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον ὅμως ἀνενεώθη ἡ κατὰ τοῦ βασιλέως ἀντίδρασις ἕνεκα τῶν ἐξῆς γεγονότων: Ὁ βασιλεὺς κατηγορεῖτο, ὅτι ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἐθνικῆς ἐνώσεως τῆς Ἰταλίας (1859—1861) δὲν ἐφήρμοσε τὸ πρόγραμμα τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς. Ἐξ ἄλλου ἡ νέα γενεὰ πολιτευομένων, ἡ ὁποία εἶχε μορφωθῇ ἐν τῷ μεταξύ, τολμηροτέρα, ἐπετίθετο κατὰ τοῦ βασιλέως, διότι ἔβλεπεν ἐαυτὴν παραγκωνιζομένην ὑπὸ τῶν ἀλοφίλων πολιτικῶν. Ὁ Ἐπαμεινώνδας Δεληγεώργης, ἐκ τῶν νεωτέρων τούτων πολιτικῶν, μὲ τὴν θορυβώδη ἐμφάνισιν καὶ τὰς φιλελευθέρους ἀπαιτήσεις, εἶχε γίνει εἰδωλὸν τῆς φοιτητικῆς νεολαίας. Ὅταν δὲ κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1851 ἐκέρδισαν οἱ φίλοι τοῦ στέμματος, ἡ κοινὴ γνώμη ἐξηγέρθη καὶ ἐκραύγαζε διὰ τὰς ἐκλογικὰς παρανομίας. Ὁ Ὅθων ἀντιμετώπισε τὴν κατακραυγὴν ἀντικαθιστῶν τὸν ἕνα ἀυλόφιλον πρωθυπουργόν, τὸν Ἀθ. Μιαούλην, υἱὸν τοῦ ναυάρχου, δι' ἄλλου, τοῦ Γενναίου Κολοκοτρῶνη, υἱοῦ τοῦ Θ. Κολοκοτρῶνη.

Κατόπιν τούτου ἡ ἀντιπολίτευσις προεκάλεσε στάσεις εἰς τὰς ἐπαρχίας, ὅταν δὲ ὁ Ὅθων ἀπεφάσισε νὰ περιοδεύσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ ἀνακτήσῃ τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ, ἐπανεστάτησαν ἐκτὸς τῶν ἄλλων μερῶν αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ Ἐπ. Δεληγεώργης, ὡς ἐκπρόσωπος τῶν ἐπαναστατῶν, ἐδημοσίευσεν προκήρυξιν, διὰ τῆς ὁποίας ἀνήγγειλε τὴν κατάλυσιν τῆς βασιλείας τοῦ Ὅθωνος καὶ τὴν σύγκλησιν Ἐθνοσυνελεύσεως. Ὅταν δὲ ἡ βασιλικὴ θαλαμηγὸς ἔφθασεν εἰς τὸν Πειραιᾶ, τὸ πλῆθος ἐδέχθη αὐτὴν δι' ἀποδοκιμασιῶν καὶ ἀπειλῶν. Ὅλην τὴν νύκτα ὁ Ὅθων ἔμεινεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Σαλα-

μῖνος σκεπτόμενος καὶ τὴν ἐπομένην ἀνεχώρησεν ἐπὶ ἀγγλικοῦ πλοίου, ὅπως εἶχεν ἔλθει (12 Ὀκτωβρίου 1862).

Ὁ Ὅθων ἔζησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα περίπου 30 ἔτη. Ἐζήσεν ἀκόμη πέντε ἔτη εἰς τὴν ἐξορίαν νοσταλγῶν τὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἀλληλογραφία του ἀποδεικνύει τὴν θερμὴν ἀγάπην πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Δὲν ἠθέλησε μέχρι τοῦ θανάτου του νὰ ἀποχωρισθῇ, καθὼς καὶ ἡ Ἀμαλία, τὴν ὥραίαν ἑλληνικὴν ἐνδυμασίαν καὶ κατὰ τὰς τελευταίας του στιγμὰς τὰ χεῖλη του ἐπρόφεραν τὴν λέξιν «Ἑλλάς».

Τοιοιτοτρόπως παρῆλθον τριάκοντα ἔτη ἐλευθέρου βίου καὶ τὸ νεοσύστατον κράτος μας δὲν εἶχε κατορθώσει νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ὁδὸν τῆς εἰρήνης καὶ τῆς εὐημερίας. Τὸ φαινόμενον αὐτὸ εἶναι φυσικὸν εἰς τὰ ἔθνη, τὰ ὁποῖα διψοῦν πρόοδον καὶ δημιουργίαν. Εἶναι ὅμως ἐξ ἄλλου ἀληθές, ὅτι αἱ διαρκεῖς αὐταὶ ἀνωμαλῖαι ἐπεβράδυναν τὴν ἐσωτερικὴν μας ὀργάνωσιν εἰς κράτος εὐνομούμενον.

Ἀκρόπρωρον Καρτερίας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'

Η ΕΥΡΩΠΗ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 1870 - ΑΓΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΩΣ

1. Γ Α Λ Λ Ι Α

ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΣ (1814 - 1824) - Η ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΜΟΝΑΡΧΙΑ

Ἐνῶ ἡ Ἑλλάς ἠγωνίζετο διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ καὶ βραδύτερον κατέβαλλε μεγάλας προσπάθειας νὰ ὀργανωθῇ ἐσωτερικῶς εἰς κράτος πολιτισμένον, ἡ Εὐρώπη διήρχετο μίαν ἀπὸ τὰς πλέον ταραχώδεις περιόδους τῆς ἱστορίας τῆς. Εἶναι ἀνάγκη νὰ γνωρίσωμεν τὴν σπουδαίαν πολιτικὴν κίνησιν, ἡ ὁποία ἐσημειώθη εἰς τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς καὶ εἶχε πολλάκις καὶ εἰς τὰ πράγματα τῆς χώρας μας σημαντικὸν ἀντίκτυπον.

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Βαρτελὸ (18 Ἰουνίου 1815) ὁ Βουρβωνικὸς οἶκος ἀποκατεστάθη εἰς τὴν Γαλλίαν, ὁ **Λουδοβίκος ΙΗ'** ἀνῆλθεν εἰς τὸν γαλλικὸν θρόνον καὶ οἱ μετανάσται εὐγενεῖς ἐπανῆλθον εἰς τὴν πατρίδα των. Ὁ Λουδοβίκος ἐχορήγησε συνταγματικὸν πολίτευμα, τὸ ὁποῖον παρεχόρει εἰς τὸν γαλλικὸν λαὸν περιωρισμένας ἐλευθερίας. Καθιέρωσε δύο βουλὰς, ἀλλὰ περιώριζε πολὺ τὸ ἐκλογικὸν δικαίωμα. Ἐπὶ 35 ἑκατομμυρίων κατοίκων ἐψήφίζον μόνις 90—100 χιλιάδες. Τοιοῦτοτρόπως ἀποκατεστάθη εἰς τὴν Γαλλίαν νέον πολίτευμα, ἡ **Συνταγματικὴ μοναρχία**.

Ὁ Λουδοβίκος ΙΗ' ἦτο ἄνθρωπος εὐφυῆς καὶ μὲ ὀρθὴν κρίσιν, ἀλλὰ νωθρὸς καὶ ἄνευ πρωτοβουλίας. Διὰ τοῦτο ἐδημιουργήθησαν εἰς τὴν Γαλλίαν πολιτικὰ κόμματα, τὰ ὁποῖα μὲ τὴν δρᾶσιν των προεκάλουν εἰς τὴν χώραν ταραχάς. Τὰ σημαντικώτερα ἐξ αὐτῶν ἦσαν: 1) Οἱ ἄκροὶ ἡ ἀδιάλλακτοὶ βασιλόφρονες, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἐπὶ κεφαλῆς τὸν ἀδελφὸν τοῦ βασιλέως Κάρολον καὶ ἐζήτουν τὴν ἐπαναφορὰν τοῦ παλαιοῦ ἀπολυταρχικοῦ καθεστώτος. Αὐτοὺς οἱ Γάλλοι ὠνόμαζον

Ultras και ἔλεγον περὶ αὐτῶν, ὅτι ἦσαν βασιλικώτεροι τοῦ βασιλέως. 2) Οἱ συνταγματικοὶ βασιλόφρονες, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ὁπαδοὶ τοῦ βασιλέως καὶ τῆς συνταγματικῆς μοναρχίας. Μεταξὺ αὐτῶν ἦσαν οἱ σπουδαῖοι ἱστορικοὶ Γκιζὸ καὶ Τιέρ. 3) Οἱ Φιλελεύθεροὶ ἢ Ἀνεξάρτητοί, οἱ ὁποῖοι ἐμίσουν ἐξ Ἰσοῦ τὸ παλαιὸν καθεστῶς καὶ τοὺς Βουρβόνους.

Ἐπὶ τοῦ Λουδοβίκου ΙΗ΄ ἐκυβέρνησαν τὴν Γαλλίαν σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου οἱ ἀδιάλλακτοι, οἱ ὁποῖοι μάλιστα προέβησαν εἰς ἀντεκδικήσεις κατὰ τῶν φίλων τῆς ἐπαναστάσεως καὶ κατεδίκασαν εἰς θάνατον πολλοὺς ὁπαδοὺς τοῦ Ναπολέοντος, μετὰ τῶν ὁποίων 16 στρατηγούς. Εἷς ἐξ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ περίφημος στρατηγὸς Νεύ.

ΚΑΡΟΛΟΣ Ι΄ (1824-1830) - ΙΟΥΛΙΑΝΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

Τὸν Λουδοβίκον ΙΗ΄ διεδέχθη ὁ ἀδελφός του Κάρολος Ι΄ εἰς ἡλικίαν 57 ἐτῶν. Πρόγραμμα τοῦ ὁ Κάρολος ἔθεσε τὴν ἐπαναφορὰν τοῦ παλαιοῦ καθεστώτος καὶ πρὸς τοῦτο ἐνήργησε μεγάλην ἐκκαθάρισιν εἰς τὴν διοίκησιν καὶ τὸν στρατόν. Ἀλλ' ἡ ἀντίδρασις, ἡ ὁποία ἐξεδηλώθη κατὰ τῶν αὐθαιρεσιῶν τοῦ Καρόλου, ἦτο ζωηρά καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἐσκέφθησαν νὰ κερδίσουν τὴν κοινὴν γνώμην μὲ μιαν λαμπρὰν ἐπιτυχίαν εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ὁ γαλλικὸς στρατός, μὲ τὴν πρόφασιν, ὅτι ὁ ἡγεμὼν τοῦ Ἀλγερίου προσέβαλε τὸν πρεσβευτὴν τῆς Γαλλίας, κατέλαβε τὸ Ἀλγέριον (5 Ἰουλίου 1830).

Ἀλλ' ἡ κοινὴ γνώμη δὲν συνεκινήθη καὶ κατὰ τὰς ἐκλογὰς ἡ κυβέρνησις κατεψηφίσθη. Ὁ Κάρολος τότε διὰ διαταγμάτων προέβη εἰς διαφόρους περιορισμοὺς τῶν ἐλευθεριῶν τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος κατ' ἀρχὰς προέβη εἰς διαδηλώσεις καὶ κατόπιν εἰς ἔνοπλον ἐξέγερσιν. Ἐστήθησαν ὁδοφράγματα εἰς τὰς ὁδοὺς τῶν Παρισίων καὶ μετὰ τριήμερον μάχην ὁ λαὸς ἐγίνε κύριος τῆς καταστάσεως. Ὁ Κάρολος Ι΄ ἔφυγεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἀνηγορεύθη δὲ βασιλεὺς ὁ δούξ τῆς Ὁρλεάνης Λουδοβίκος Φίλιππος Α΄.

Αὕτῃ εἶναι ἡ Ἰουλιανὴ ἐπανάστασις, ἡ ὁποία εἶχεν ἀντίκτυπον εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην. Τὸ Βέλγιον ἐπανεστά-

τησε, διὰ νὰ χωρισθῇ ἀπὸ τὴν Ὀλλανδίαν καὶ τέλος κατῴρθω-
 1830 σε νὰ γίνῃ ἀνεξάρτητον συνταγματικὸν βασιλείον με βασι-
 λέα τὸν πρίγκιπα Λεοπόλδον (1831—1865), τοῦ ὁποῦ ἡ
 ὑποψηφιότης εἶχεν ὑποστηρικθῇ καὶ διὰ τὸν ἑλληνικὸν θρόνον.
 Ἐπίσης ἐπανεστάτησεν ἡ Πολωνία, διὰ νὰ ἀνακτήσῃ τὴν ἀνε-
 ξαρτησίαν της. Ἄλλ' ὁ στρατὸς τοῦ τσάρου κατέπνιξε τὸ κίνη-
 μα, ἡ Πολωνία ἔχασε τὴν μέχρι τοῦδε αὐτοδιοίκησιν της καὶ
 μετεβλήθη εἰς ρωσικὴν ἐπαρχίαν. Καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐσημει-
 ῶθη κίνημα κατὰ τῆς Αὐστρίας, ἀλλ' ὁ αὐστριακὸς στρατὸς
 ἐπενέβη ἐγκαίρως καὶ κατέπνιξεν αὐτό. Ὅμοια κινήματα ἐση-
 μειώθησαν καὶ εἰς τὴν Ἰσπανίαν καὶ Γερμανίαν.

ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΣ ΦΙΛΙΠΠΟΣ (1830 - 1848) - ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΑΝΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

Ὁ Λουδοβίκος Φίλιππος παρεχώρησε σύνταγμα με περισ-
 σοτέρας ἐλευθερίας καὶ ἐπεξέτεινε τὸ ἐκλογικὸν δικαίωμα εἰς
 περισσοτέρους, ὥστε τώρα οἱ ψηφοφόροι ἀνήρχοντο εἰς 200 χιλ.,
 ἡ δὲ ἀστική τάξις ἐξησφάλισεν ἐφεξῆς τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέ-
 γειν. Ὁ Λουδοβίκος Φίλιππος, υἱὸς τοῦ γνωστοῦ ἐκ τῆς ἐπα-
 ναστάσεως Philippe l'égalité, προσεποιεῖτο, ὅτι ἀποστρέφεται
 τοὺς τύπους, ἐξήρχετο πεζός, ἐπλησίαζε τὸν λαὸν καὶ κατήρ-
 γησε τὴν βαρεῖαν ἐθιμοτυπίαν εἰς τὰ ἀνάκτορα. Διὰ τοῦτο ὠ-
 νόμαζον αὐτὸν βασιλέα τῶν ἀστῶν ἢ ἀστὸν βασιλέα.

Τὴν Γαλλίαν ἐκυβέρνησεν ἐπὶ 7 1/2, ἔτη κατὰ τοὺς χρόνους
 αὐτοὺς ὁ Γκιζό, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐπιβληθῇ μετὰ τὴν εὐφυσαν, τὴν
 ἐξαιρετικὴν δραστηριότητα καὶ τὴν εὐφράδειάν του. Ἀποτυχία
 ὅμως εἰς τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν καὶ φοβερὰ οἰκονομικὴ κρί-
 σις ἐκλόνισαν τὴν θέσιν τῆς μοναρχίας. Ἡ ἀντιπολίτευσις ἤρ-
 χισεν ὀξυτάτην ἐπίθεσιν μετὰ σύνθημα τὴν ἐκλογικὴν μεταρρύθμι-
 σιν καὶ ἰδίως τὴν καθολικὴν ψήφον. Ἡ κίνησις αὐτὴ κατέληξεν
 εἰς ἐπικίνδυνον στάσιν. Ἐστήθησαν πάλιν ὁδοφράγματα, ἐγι-
 1848 ναν συγκρούσεις καί, ὅταν ἡ Ἐθνοφρουρά προσετέθη με-
 τὰ μέρος τῶν στασιαστῶν, τὸ κίνημα ἔλαβε χαρακτήρα
 ἀντιδυναστικόν. Ὁ Λουδοβίκος ὑπεχρεώθη νὰ φύγῃ εἰς τὴν
 Ἀγγλίαν. Αὕτη εἶναι ἡ λεγομένη Φεβρουαριανὴ ἐπα-
 νάστασις τοῦ 1848.

Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Μετά την φυγήν τοῦ βασιλέως ἀπὸ τὴν Γαλλίαν ἐσχηματίσθη προσωρινὴ κυβέρνησις, ἡ ὁποία ἀνεκήρυξε τὴν δημοκρατίαν (24 Φεβρουαρίου 1848). Ἡ νέα δημοκρατία ἐκήρυξεν, ὅτι εἶναι εἰρηνικὴ καὶ φιλάνθρωπος, κατήργησε τὴν θανατικὴν ποινὴν διὰ τὰς πολιτικὰς πράξεις καὶ εἰσήγαγε τὴν καθολικὴν ψηφοφορίαν. Πᾶς γάλλος ἄνω τῶν 20 ἐτῶν εἶχε δικαίωμα ψήφου καὶ ἄνω τοῦ 25ου ἦτο ἐκλέξιμος. Τοιοῦτοτρόπως ὁ ἀριθμὸς τῶν ψηφοφόρων ἀνῆλθεν εἰς 9 ἑκατομμύρια.

Ἄλλ' ἡ προσωρινὴ κυβέρνησις εὐρέθη πρὸ μεγάλων οικονομικῶν δυσχερειῶν. Ἡ ἐσοδεία τοῦ 1847 ἦτο κακὴ καὶ ἐπολλάπλασιάσθη τὸ πλῆθος τῶν ἀνέργων. Ἡ κατάστασις ἀνησύχησε τὴν εὐποροῦσαν τάξιν, ἡ ὁποία ἤρχισε νὰ ἀντιδρᾷ. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὰς ἐκλογὰς διὰ Συντακτικὴν Συνέλευσιν ἐπεκράτησαν οἱ συντηρητικοί, οἱ ἐργατικοὶ ἐπεχείρησαν νὰ ἀνατρέψουν βιαίως τὴν κατάστασιν. Τὸ κίνημα τῶν ἐργατῶν κατέπνιξεν ὁ στρατηγὸς Καβαινιάκ.

Ἡ Ἐθνοσυνέλευσις ἐψήφισε τὸ σύνταγμα τῆς 12 Νοεμβρίου 1848, τὸ ὁποῖον ἐδημιούργησε μίαν βουλὴν ἐκλεγομένην διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας καὶ ἔδωκε τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν εἰς Πρόεδρον ἐκλεγόμενον ἐπίσης ὑπὸ τοῦ λαοῦ διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας. Εἰς τὰς ἐκλογὰς τοῦ Δεκεμβρίου 1848 Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἐξελέγη ὁ Λουδοβίκος Ναπολέων, ἀνεψιὸς τοῦ Μ. Ναπολέοντος. Ἡ αἴγλη τοῦ μεγάλου στρατηλάτου ἔδωκε τὴν νίκην, ἔκτοτε δὲ ἡ ἀντίδρασις κατὰ τοῦ δημοκρατικοῦ καθεστώτος κατέστη ἰσχυροτέρα.

ΝΑΠΟΛΕΩΝ Ο Γ' ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ

Ὁ Ναπολέων ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς εἰργάζετο διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς αὐτοκρατορίας καὶ, ἀφοῦ κατῳρθωσε νὰ προσεταιρισθῇ ἀνωτέρους ἀξιωματικούς, προέβη εἰς πραξικοπηματικὴν διάλυσιν τῆς βουλῆς καὶ ἐκάλεσε τὸν λαὸν νὰ τοῦ δώσῃ τὴν ἀπαιτούμενην ἐξουσίαν, διὰ νὰ καταρτίσῃ νέον σύνταγμα (2 Δεκεμβρίου 1851).

Οἱ δημοκρατικοὶ ἐπεχείρησαν νὰ ἀντιτάξουν ἀντίστασιν. Ὁ ποιητὴς Βίκτωρ Οὐγκὼ μὲ ἄλλους ὁμόφρονας προσεπάθη·

Ναπολέων Γ' (1808—1873)

σαν να ξεγεύουν τὰς συνοικίας τῶν Παρισίων. Ἀλλ' ὁ λαὸς ἔμεινεν ἀδιάφορος, ἡ στάσις κατεστάλη καὶ ἔγιναν πολλαὶ συλλήψεις καὶ ἐκτοπισμοί. Μεταξὺ τῶν ἐξοριστῶν ἦτο καὶ ὁ Οὐγκώ. Τὸ δημοψήφισμα τῆς 20—21 Δεκεμβρίου 1851 μὲ 7 1/2, ἑκατομ. ψήφους ἔδωκεν εἰς τὸν Ναπολέοντα τὸν τίτλον τοῦ Προέδρου διὰ μίαν δεκαετίαν. Κατ' οὐσίαν ὁ Ναπολέων 1852 ἦτο δικτάτωρ. Μετὰ ἓν ἔτος (2 Δεκεμβρίου 1852) ἀνεκηρύχθη καὶ κατὰ τύπους αὐτοκράτωρ τῶν Γάλλων ὑπὸ τὸ ὄνομα Ναπολέων Γ'.

Ὁ γαλλικὸς λαὸς ἤλπιζεν, ὅτι ὁ νέος Ναπολέων θὰ ἐπανέφερε τὰς ἐνδόξους ἡμέρας τοῦ θείου του. Καὶ πραγματικῶς ἤλθον στιγμαί, κατὰ τὰς ὁποίας ἐφάνη, ὅτι ἡ Γαλλία ἐκυριάρχει εἰς τὴν Εὐρώπην. Ὁ Ναπολέων ἐταπείνωσεν ἀλληλοδιαδόχως τοὺς ἡγεμόνας, οἱ ὅποιοι εἶχον νικήσει τὸν Ναπολέοντα Α'. Εἰς τὴν Σεβαστούπολιν ἐνίκησε τὸν τσάρον Νικόλαον, εἰς τὸ Σολφερίνο τὸν αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας. Συνετρίβη ὁμῶς, ὅταν προσέβαλε τὸν βασιλέα τῆς Πρωσσίας.

2. Η ΑΓΓΛΙΑ

ΤΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΑΣ ΤΟ 1815

Ἡ πολιτικὴ ὀργάνωσις τῆς Ἀγγλίας εἶχε παραμείνει μέχρι τοῦ 1815 ὅποια ἦτο τὸν 18ον αἰῶνα. Τὸ καθεστὼς αὐτό, τὸ ὁποῖον ἐθαυμάσθη ἀπὸ τοὺς ἄλλους λαοὺς καὶ ἐχρησίμευσεν ὡς ὑπόδειγμα εἰς τοὺς φιλοσόφους καὶ πολιτικοὺς μεταρρυθμιστάς, ἦτο κατ' οὐσίαν ὀλιγαρχικόν. Τὴν Ἀγγλίαν ἐκυβέρνηα ἡ ἀριστοκρατία, δηλαδὴ οἱ γαιοκτῆμονες λόρδοι, καὶ ὑπῆρχε πραγματικὴ διαίρεσις εἰς τάξεις κοινωνικάς.

Ἡ Ἀγγλία εἶχεν, ὅπως γνωρίζομεν, δύο κοινοβουλευτικά σώματα. Ἡ Βουλὴ τῶν Λόρδων ἢ Ἀνω Βουλὴ ἀπετελεῖτο ἀπὸ τοὺς τιτλούχους εὐγενεῖς, τοὺς ὁποίους διώριζεν ὁ βασιλεὺς ἰσοβίως καὶ κληρονομικῶς εἰς ἀπεριόριστον ἀριθμόν. Ἡ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων ἢ Κάτω Βουλὴ κατηρτιζέτο δι' ἐκλογῆς. Ἀλλὰ τὸ ἐκλογικὸν σύστημα ἦτο παράδοξον. Τοὺς ἀντιπροσώπους ἐξέλεγον αἱ κομητεῖαι καὶ οἱ πύργοι. Ἐκάστη κομητεία ἔστελλεν εἰς τὴν βουλὴν δύο βουλευτάς καὶ ἦτο ὅ,τι ἡμεῖς σήμερον λέγομεν ἐκλογικὴν περιφέρειαν. Ἐπίσης ἕκαστος πύργος ἔστελλε δύο βουλευτάς, τὸ δὲ δικαίωμα αὐτὸ εἶχον δώσει οἱ βασιλεῖς κατὰ καιροὺς εἰς τοὺς πύργους. Εἰς τὰς κομητείας δικαίωμα ψήφου εἶχον μόνον ὅσοι εἶχον εἰσόδημα 50 σελίνια, δηλαδὴ 50 χρ. δραχμάς, ἀπὸ ἑγχείου ἰδιοκτησίαν. Ἀναχρονιστικὸν ὅμως ἦτο αὐτό, τὸ ὅποιον συνέβαινε μὲ τοὺς πύργους. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς εἶχον χάσει τοὺς κατοίκους τῶν, εἶχον καταντήσει ἀσήμαντα χωρία ἢ εἶχον σβῆσει ἐντελῶς καὶ εἶχον περιέλθει εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν τῶν ἰσχυρῶν. Ἐν τούτοις ἐξηκολούθουν νὰ στέλλουν ἀντιπροσώπους, οἱ ὅποιοι συνήθως ἦσαν ἰδιοκτῆται τῶν. Ἡ ἀναλογία ἦτο 187 βουλευταὶ κομητειῶν πρὸς 467 τῶν πύργων. Ἀντιθέτως μεγάλα βιομηχανικά κέντρα, ὅπως τὸ Μάντσεστερ, τὸ Μπίρμιγχαμ κ.ἄ., δὲν ἀντεπροσωπεύοντο εἰς τὴν βουλὴν, διότι οἱ κάτοικοί τῶν, ἐργάται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, δὲν εἶχον ἑγχείου ἰδιοκτησίαν.

Ὁ ἀγγλικανικὸς κληρὸς εἶχε μεγάλα προνόμια. Ἐπισήμως ἀνεγνωρίζοντο δύο μόνον δόγματα, τὸ ἀγγλικανικὸν εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὸ πρεσβυτεριανὸν εἰς τὴν Σκωτίαν. Οἱ καθολικοὶ ἀπεκλείοντο ἀπὸ τὰς δημοσίας θέσεις.

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΑΚΜΗ

Καταπληκτικὴν ἀνάπτυξιν ἐσημείωσεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἡ βιομηχανία ἀπὸ τοῦ τέλους τῶν ναπολεοντείων χρόνων. Εἰς τοῦτο συνετέλεσεν ἰδίως ἡ τελειοποίησις τῶν μηχανικῶν μέσων. Τὸν 16ον αἰῶνα οἱ Ἀγγλοὶ εἶχον ἀνακαλύψει τὴν ὑφαντικὴν μηχανήν, τὴν κλωστικὴν καὶ τὴν ἀτμομηχανήν, αἱ ὁποῖαι μὲ τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ ἀνθρακος ἔφε-

ραν ἐπανάστασιν εἰς τὴν βιομηχανίαν. Ἡ χώρα ὅλη ἐκαλύφθη ἀπὸ καπνοδόχους.

Ἀποτέλεσμα τῆς βιομηχανικῆς ἀκμῆς ἦτο ἡ ἀνάπτυξις μεγάλων βιομηχανικῶν κέντρων καὶ ἡ δημιουργία κεφαλαιούχων καὶ ἀνθρώπων ἀποζώντων ἀπὸ τὸ ἡμερομίσθιον, δηλαδὴ ἐργατικῆς τάξεως. Ἡ Ἀγγλία πρώτη ἀπὸ τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης ἀνέπτυξε πληθυσμόν, ὁ ὁποῖος δὲν ἦτο δυνατόν νὰ τραφῇ ἀπὸ τὰ προϊόντα τοῦ τόπου, εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ τρόφιμα εἰσαγόμενα ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν καὶ ἔπρεπεν ἀντὶ αὐτῶν νὰ πωλῇ βιομηχανικὰ προϊόντα εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Περί τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνος ἡ Ἀγγλία ἦτο τὸ κατ' ἐξοχὴν βιομηχανικὸν κράτος τῆς Εὐρώπης, τὸ μέγα ἐργαστήριον τοῦ κόσμου.

Ἀλλ' ἀκριβῶς ἡ βιομηχανικὴ αὐτὴ ἀνάπτυξις ἐδημιούργησε τὰ μεγάλα προβλήματα τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας τοῦ αἰῶνος. Ἡ παλαιά, ἡ ἀγροτικὴ Ἀγγλία, ἦτο ὑπὲρ τοῦ προστατευτικοῦ ἐμπορίου, δηλ. τοῦ λεγομένου меркантиλισμοῦ. Ἐπέμενε δηλαδὴ τὸ κράτος νὰ κανονίζῃ τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν συναλλαγὴν καὶ διὰ σειρᾶς νομοθετημάτων εἶχε κατοχυρώσει τὰ συμφέροντα τῶν παραγωγῶν. Κυριώτεροι ἦσαν οἱ νόμοι τῶν σιτηρῶν, οἱ ὁποῖοι ἀπηγόρευον τὴν εἰσαγωγὴν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ σίτου καὶ ἐπέτρεπον εἰς τοὺς παραγωγοὺς νὰ πωλοῦν τὰ προϊόντα τῶν εἰς ὑψηλὴν τιμὴν. Ἀλλὰ μετὰ τὴν εἰρήνην τοῦ 1815 ἡ τιμὴ τῶν σιτηρῶν εἶχε πέσει εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἐνῶ οἱ Ἀγγλοὶ ἐξηκολούθουν «νὰ τρώγουν ἀκριβὰ τὸ ψωμί» καὶ ἀκριβὸ ψωμί ἐσήμαινεν ὑψηλὸν ἡμερομίσθιον καὶ ἀκρίβειαν τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς. Ἦτο λοιπὸν φυσικὸν οἱ βιομήχανοι νὰ εἶναι κατὰ τῶν νόμων τῶν σιτηρῶν καὶ γενικῶς ὑπὲρ τοῦ ἐλευθέρου ἐμπορίου (Free-Trade, φρί-τρέιντ), τὸ ὁποῖον ἀπὸ τοῦ 1776 εἶχεν ὑποστηρίξει ὁ μέγας οἰκονομολόγος Ἀδάμ Σμῖθ.

Διὰ νὰ ἐπιτύχουν ὅμως τὴν οἰκονομικὴν μεταρρύθμισιν οἱ βιομήχανοι, ἔπρεπε νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸ Κοινοβούλιον. Ἀλλὰ τὸ ἐκλογικὸν σύστημα ἠὲν δίδει τοὺς γαιοκτῆμονας. Προϋπόθεσις πάσης οἰκονομικῆς μεταρρυθμίσεως ἦτο ἡ ἐκλογικὴ μεταρρύθμισις. Οἱ πολιτικοὶ λοιπὸν ἀγῶνες τῶν Ἀγγλῶν μετὰ τὴν εἰρήνην ἐστράφησαν κυρίως εἰς τὰ ἐξῆς προβλήματα: 1) ἐκλογικὴ

μεταρρύθμισις, 2) κατάργησις τῶν νόμων τῶν σιτηρῶν ἢ ἐλευθέρα συναλλαγή καὶ 3) χειραφέτησις τῶν καθολικῶν.

ΑΙ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ

Τὸν ἀγῶνα διὰ τὴν μεταρρύθμισιν διεξήγαγε κατ' ἀρχὰς ἡ μικρὰ μειοψηφία τοῦ κοινοβουλίου, οἱ λεγόμενοι ριζοσπαστικοί, διότι τὰ δύο μεγάλα κόμματα, οἱ Οὐίξ καὶ οἱ Τόρι, ἦσαν προσηλωμένα εἰς τὸ παλαιὸν καθεστῶς. Ἄλλ' οἱ Ἀγγλοὶ κατώρθωσαν νὰ διευθετήσουν τὰ ζητήματά τῶν χωρὶς ἐσωτερικοῦς κλονισμοῦς ἐξελικτικῶς καὶ διὰ συμβιβασμοῦ.

1) Ἡ χειραφέτησις τῶν καθολικῶν (1829). Τὸν ἀγῶνα ὠργάνωσεν ὁ περίφημος ἱρλανδὸς πολιτευτὴς Ὁ Κόννολ. Ἡ Βουλὴ ἐδέχθη τὴν μεταρρύθμισιν, τὰ κατὰ τῶν καθολικῶν μέτρα κατηργήθησαν καὶ οἱ καθολικοὶ ἔλαβον τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγωνται καὶ νὰ διορίζωνται εἰς δημοσίας θέσεις.

2) Ἡ ἐκλογικὴ μεταρρύθμισις (1832). Τὴν πρῶτην ἐκλογικὴν μεταρρύθμισιν ἐπραγματοποίησεν ὁ πρωθυπουργὸς Γκρέϋ. Ἀπὸ τοὺς ἐρήμους πύργους ἀφηρέθησαν 146 ἔδραι καὶ ἐδόθησαν εἰς βιομηχανικὰς πόλεις. Βραδύτερον εἰς δύο περιόδους, τὸ 1867 καὶ τὸ 1885, τὸ δικαίωμα τῆς ψήφου ἐπεξετάθη εἰς πολλοὺς. Καθολικὸν ὅμως ἔγινε μόνον μετὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον, ἐπεκταθὲν μάλιστα καὶ εἰς τὰς γυναῖκας.

3) Ἡ οἰκονομικὴ μεταρρύθμισις (1846). Μετὰ τὴν ἐκλογικὴν μεταρρύθμισιν οἱ βιομήχανοι διέθετον ἔδρας εἰς τὴν βουλὴν καὶ ἤρχισαν τὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ μερκαντιλισμοῦ, δηλαδὴ τοῦ προστατευτικοῦ ἐμπορίου. Τὸ 1846 κατηργήθη ὁ νόμος τῶν σιτηρῶν, ἄλλαι περιοριστικαὶ διατάξεις, ἡ μία κατ' ὅπιν τῆς ἄλλης, κατηργήθησαν καὶ ἡ Ἀγγλία ἐβάδισεν ἀποφασιστικῶς εἰς τὸ ἐλεύθερον ἐμπόριον. Τὸ 1860 δὲν ἔμενεν οὔτε ἴχνος ἀπὸ τὸ παλαιὸν σύστημα.

Αἱ συνέπειαι τῆς ἀλλαγῆς ἔγιναν ἀμέσως αἰσθηταί. Ἡ βιομηχανία ἀνεπτύχθη τεραστίως, ἡ ἐξαγωγή ἐπολλαπλασιάσθη, ὁ ἐμπορικὸς στόλος ηὔξανετο ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος καὶ αἱ ἀποικιακαὶ κτήσεις ἐπεξετάθησαν καὶ ἐστερεώθησαν.

3. Ι Τ Α Λ Ι Α

Η ΕΞΕΓΕΡΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑΝ

Ἡ Ἰταλία ἐξηκολούθει νὰ εἶναι διεσπασμένη εἰς πολλὰ ἀνεξάρτητα ἀπ' ἀλλήλων κράτη, τὰ ὅποια ἐκυβερνῶντο ἀπολυταρχικῶς, καὶ μέγα μέρος αὐτῆς κατεῖχετο ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν. Οἱ Ἰταλοὶ πατριῶται ἤρχισαν φανερώς νὰ ἀπαιτοῦν φιλελευθέρους θεσμοὺς ἤδη ἀπὸ τοῦ 1830. Κυρίως ὁμως μετὰ τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ 1848 ἡ Ἰταλία ἐγένεε θέατρον εὐρυτάτης ἐπαναστατικῆς κινήσεως, τῆς ὁποίας σκοπὸς ἦτο πάντοτε ἡ ἔνωσις τῆς Ἰταλίας καὶ ἡ ἐγκαθίδρυσις φιλελευθέρων θεσμῶν. Πρὸ τούτου ὁμως ἔπρεπε νὰ ἐκδιωχθοῦν οἱ Αὐστριακοὶ ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν.

Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ 1848 οἱ Ἰταλοὶ ἐξηγέρθησαν σύσσωμοι. Οἱ ἡγεμόνες τῶν κρατιδίων ὑπεχρεώθησαν νὰ παραχωρήσουν συντάγματα, ὁ δὲ ἐπαναστατικὸς σύλλογος Νέα Ἰταλία, ὁ ὁποῖος ἰδρύθη ὑπὸ τοῦ περιφήμου συγγραφέως Ματσίνι (Mazzini), ἐξώθησεν εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Αὐστρίας, τὸν ὁποῖον ἀνέλαβεν ὁ βασιλεὺς τῆς Σαρδηνίας μὲ τὴν ὑποστήριξιν τῶν ἄλλων Ἰταλῶν ἡγεμόνων. Εἰς τὰς ἀρχὰς οἱ Αὐστριακοὶ ἐξεδιώχθησαν ἀπὸ τὸ Μιλάνον, ἀλλ' ἐνήργησαν δραστηρίως, ἐνίκησαν εἰς ἀποφασιστικὴν μάχην τὸν βασιλέα τῆς Σαρδηνίας καὶ διέσπασαν τὸν σύνδεσμον τῶν ἡγεμόνων τῆς Ἰταλίας. Αἱ ἐνέργειαι τῶν Ἰταλῶν πατριῶν μετὰ τὰς πρώτας ἐπιτυχίας νὰ ἐγκαταστήσουν εἰς τὰ ἐπὶ μέρους Ἰταλικά κράτη δημοκρατίας ἐναυάγησαν καὶ ἡ ἀντίδρασις ἐπεκράτησε παντοῦ. Ρεῦμα ἀπογοητεύσεως διεχύθη εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἀπέμεινεν ὁμως τὸ δίδαγμα, ὅτι ἡ Ἰταλία δὲν ἠδύνατο νὰ ἀπελευθερωθῇ μόνῃ της.

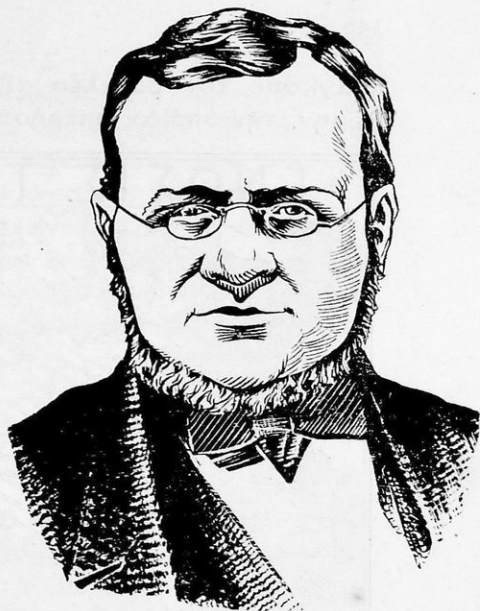
ΕΝΩΣΙΣ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ

Οἱ Ἰταλοὶ μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῶν ἐπαναστατικῶν κινήματων ἐνόμισαν, ὅτι εὐκολώτερον ἠδύναντο νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἔνωσιν τῶν διὰ πολιτικῶν μέσων.

Ἡ προσοχὴ τῶν ἐστρέφετο εἰς τὸ κράτος τῆς Σαρδηνίας, τὸ μόνον τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐθνικὴν δυναστείαν καὶ εἶχεν εἰσαγά-

γει συνταγματικόν πολίτευμα. Ὁ βασιλεὺς αὐτοῦ **Βίκτωρ Ἐμμανουήλ** προσέλαβεν ὡς πρωθυπουργὸν τὸν διάσημον **Καβούρ**, ἐνθερμὸν ὁπαδὸν τῆς ἐνώσεως.

Ὁ Καβούρ ἐζήτησε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἔνωσιν τῆς Ἰταλίας μετὰ τὴν συνδρομὴν τῆς Γαλλίας καί, διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν εὐνοίαν τοῦ Ναπολέοντος Γ', ἔλαβε μέρος κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον εἰς τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Σεβαστουπόλεως. Βραδύτερον κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ πολέμου τοῦ ἔτους 1859 συνήψε μετ' αὐτοῦ μυστικὴν συμφωνίαν. Κατ' αὐτὴν ἡ Σαρδηνία θὰ ἐλάμβανε τὴν Λομβαρδίαν καὶ Βενετίαν ἀπὸ τὴν Αὐστροίαν, εἰς τὴν ὁποίαν

Καβούρ (1810—1861)

ὕπηγοντο, καὶ θὰ παρεχώρει ὡς ἀντάλλαγμα τὴν Σαβοΐαν καὶ τὴν Νίκαιαν εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἡ Αὐστρία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Σαρδηνίας καὶ ὁ αὐστριακὸς στρατὸς διέβη τὸν Τίκινον ποταμὸν (1859). Τότε ἐνεφανίσθη ὁ Ναπολέων εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐπὶ κεφαλῇ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ καὶ ὁ γάλλος στρατηγὸς **Μὰκ Μαδὸν** ἐκέρδισε τὴν μάχην τοῦ **Μαγεντά**. Εὐθὺς μετ' ὀλίγον ὁ αὐστριακὸς στρατὸς συνετρίβη εἰς τὴν ὀνομαστὴν μάχην τοῦ **Σολφερίνο**. Ἡ Αὐστρία ἠναγκάσθη νὰ εἰρηνεύσῃ. Παρεχώρησε τὴν Λομβαρδίαν εἰς τὸν Ναπολέοντα, ὁ ὁποῖος ἔδωκεν αὐτὴν εἰς τὴν Σαρδηνίαν ἀντὶ τῆς Σαβοΐας καὶ Νίκαιας.

Εὐθὺς μετὰ τὸν πόλεμον ἤρχισεν ἡ ἐνωτικὴ κίνησις. Εἰς τὰ κράτη τῆς Κεντρικῆς Ἰταλίας ἐξεδιώχθησαν οἱ ἡγεμόνες καὶ ὁ λαὸς διὰ δημοψηφίσματος ἐκήρυξε τὴν ἔνωσιν μετὰ τὴν Σαρδηνίαν. Ὁ τολμηρὸς ἀρχηγὸς ἐθελοντῶν **Γαριβάλδης** ἀπεβίβασθαι μετὰ χιλίους ἐθελοντάς εἰς τὴν Σικελίαν καὶ κατέλαβε τὸ Παλέρμον γενόμενος δεκτὸς ὑπὸ τοῦ λαοῦ μετὰ ἐνθουσιασμόν. Ἐκεῖθεν διέβη εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν, ἐπανεστάτησεν αὐτὴν καὶ

ήνάγκασε τὸν βασιλέα τῆς Νεαπόλεως νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Ρώμην, τὴν ὁποῖαν ὑπερήσπιζε γαλλικὴ φρουρά.

1860 Τοιοῦτοτρόπως ἠνώθη ὅλη ἡ Ἰταλία πλὴν τῆς Ρώμης καὶ τῆς Βενετίας ὑπὸ τὸ σκήπτρον τοῦ Βίκτωρος Ἐμμανουὴλ Α΄, ὁ ὁποῖος ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως τῆς Ἰταλίας καὶ κατέστησε πρωτεύουσαν τὴν Φλωρεντίαν.

Ἡ ἔνωσις ὁλοκλήρου τῆς Ἰταλίας συνετελέσθη βραδύτε-

ρον. Τὸ 1860, ὅπως θὰ ἴδωμεν, οἱ Ἰταλοὶ συνεμάχησαν μὲ τὴν Πρωσσίαν κατὰ τῆς Αὐστρίας. Μετὰ τὴν ἐπιτυχὴ ἔκβασιν τοῦ πολέμου κυρίως διὰ τῆς συνδρομῆς τῶν πρωσσικῶν στρατευμάτων ἡ Ἰταλία ἔλαβε τὴν Βενετιαν ἀπὸ τὴν Αὐστρίαν. Τὸ δὲ 1870 μετὰ τὴν συντριβὴν τοῦ Ναπολέοντος Γ' ὑπὸ τῶν Γερμανῶν οἱ Ἰταλοὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν Ρώμην καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας μετέθεσε τὴν πρωτεύουσάν του εἰς τὴν αἰώνιαν πόλιν. Ἄλλ' ὁ Πάπας διεμαρτυρήθη καὶ κατεδίκασεν ἑαυτὸν εἰς ἐκούσιον περιορισμὸν εἰς τὸ Βατικανόν.

4. ΓΕΡΜΑΝΙΑ ΚΑΙ ΑΥΣΤΡΙΑ

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΡΜΑΝΙΑΝ ΚΑΙ ΑΥΣΤΡΙΑΝ

Εἰς τὴν Γερμανίαν μετὰ τὸ 1815 εἶχεν ὑπερισχύσει ἡ ἀντιδρασίς. Ἐνώσις καὶ συνταγματικά πολιτεύματα ἐφαίνοντο πράγματα ἀκατόρθωτα. Ἐν τούτοις μετὰ τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ἰουλίου συνετελέσθη γεγονός ἀξιολογώτατον, ἡ τελωνειακὴ ἔνωσις τῶν γερμανικῶν κρατῶν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῆς Πρωσσίας. Πρώτη ἡ Πρωσοῖα κατήργησε τοὺς ποικίλους δασμοὺς καὶ τὴν νύκτα τῆς πρώτης τοῦ ἔτους 1833—1834 ἤρθησαν τὰ τελωνειακὰ σύνορα τῶν περισσοτέρων κρατῶν τῆς Γερμανίας καὶ ἡ χώρα ἠνώθη εἰς μίαν ἀγορὰν ἀπὸ τῶν Ἀλπεων μέχρι τῆς Βαλτικῆς. Ἡ Αὐστρία ἀπέκρουσε τὴν ἔνωσιν καὶ τοιοιτοτρόπως ἀπέκλεισεν ἑαυτὴν ἀπὸ τὴν γερμανικὴν οἰκογένειαν.

Ἐμενον ὅμως ἄλυτα τὰ δύο μεγάλα προβλήματα, τὸ ἐνιαῖον γερμανικὸν κράτος καὶ τὸ φιλελεύθερον πολίτευμα. Εἰς ὅλα τὰ κράτη ὑπῆρχον ὁπαδοὶ τῶν νέων ἰδεῶν, τὰς ὁποίας διέσπειρεν ἡ ὁμάς, ἡ λεγομένη «Νέα Γερμανία», ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν τῆς Ἑρρίκον Χάινε. Τὰ συγγράμματα ὅμως τῆς Νέας Γερμανίας κατεδιώχθησαν καὶ ἔγιναν διωγμοὶ καὶ φυλακίσεις.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΜΑΡΤΙΟΥ 1848 - ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΝ ΦΡΑΓΚΦΟΥΡΤΗΣ

Ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις τοῦ Φεβρουαρίου ἔδωκε καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν τὸ σύνθημα τῆς ἐξεγέρσεως. Οὐγγαρία, Αὐστρία καὶ Βοημία ἐπανεστάτησαν, ὁ δὲ Μέττερνιχ ἠναγκάσθη νὰ δραπέτεύσῃ εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Εἰς τὸ Βερολῖνον μεγάλη ἐξέγερσις

τοῦ λαοῦ κατέληξεν εἰς αἱματηράν σύγκρουσιν καὶ ἠνάγκασε τὸν βασιλέα τῆς Πρωσσίας νὰ ὑποσχεθῇ, ὅτι θὰ παραχωρήσῃ σύνταγμα.

Περίπου ἑξακόσιοι ἀντιπρόσωποι ἐκλεγέντες διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας εἰς ὅλην τὴν Γερμανίαν συνήλθον τὸν Μάιον τοῦ 1848 εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Παύλου εἰς Φραγκφούρτην,

διὰ νὰ καθορίσουν τὸν τύπον τοῦ γερμανικοῦ κράτους. Ἡ γερμανικὴ ἐθνὸς συνέλευσις τοῦ 1848 ἤ, ὅπως λέγεται, τὸ Κοινοβούλιον τῆς Φραγκφούρτης, παρουσίαζε πρώτην φοράν τοὺς Γερμανοὺς ὡς ἐνιαῖον ἔθνος.

Μετὰ μακρὰς συζητήσεις περὶ τῶν θεμελιωδῶν δικαιωμάτων τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ ἡ συνέλευσις ἐψήφισε σύνταγμα, διὰ τοῦ ὁποῦ τὰ γερμανικὰ κράτη ἐσχημάτιζον ὁμοσπονδιακὴν αὐτοκρατορίαν. Ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ἐδίδετο εἰς συνέλευσιν ἐκλεγομένην διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας, ἡ δὲ ἐκτελεστικὴ εἰς ἀνώτατον ἄρχοντα, ὁ ὁποῖος ἐλάμβανε τὸν τίτλον τοῦ κληρονομικοῦ αὐτοκράτορος τῶν Γερμανῶν. Ἀλλὰ τὸ ἀκανθῶδες ζήτημα ἦτο, ἂν ἡ ἔνωσις θὰ ἐγίνετο μετὰ ἢ ἄνευ τῆς Αὐστρίας. Μὲ μικρὰν πλειοψηφίαν (42 ψήφων) ἡ συνέλευσις ἐδέχθη τὴν ἔνωσιν ἄνευ τῆς Αὐστρίας καὶ μὲ ἀκόμῃ μικροτέραν (24 ψήφων) προσέφερε τὸ στέμμα τῆς αὐτοκρατορίας εἰς τὸν βασιλέα τῆς Πρωσσίας Φρειδερίκον Γουλιέλμον (1849).

Ἐν τῷ μεταξὺ αἱ ἐπαναστάσεις κατεπνίγησαν παντοῦ εἰς τὴν Γερμανίαν. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας Φερδινάνδος ἠναγκάσθη εἰς παραίτησιν καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ Φραγκίσκος Ἰωσήφ, ὁ ὁποῖος εἶχε μακροτάτην βασιλείαν διαρκέσασαν μέχρι τοῦ μεγάλου παγκοσμίου πολέμου (1916). Τὸ παράδειγμα τῆς Αὐστρίας ἠκολούθησε καὶ ἡ Πρωσσία. Τὸ Βερολῖνον κατελήφθη διὰ πολιορκίας ὑπὸ τοῦ πρωσσικοῦ στρατοῦ.

Τὰ γεγονότα τῆς Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας εἶχον σοβαρὸν ἀντίκτυπον εἰς τὸ Κοινοβούλιον τῆς Φραγκφούρτης. Ἡ Αὐστρία διέταξε τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς νὰ ἀποχωρήσουν ἀπὸ τὸ Κοινοβούλιον, ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας ἠρνήθη νὰ δεχθῇ τὸ στέμμα, τὸ ὁποῖον ἤλθε νὰ προσφέρῃ εἰς αὐτὸν ἀντιπροσωπεῖα τοῦ Κοινοβουλίου, καὶ ἀνεκάλεσε τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Πρωσσίας. Τὸ αὐτὸ ἔπραξαν καὶ ἄλλοι ἡγεμόνες. Ἐκδιωχθὲν

ἀπὸ τὴν Φραγκφούρτην τὸ κολοβωθὲν Κοινοβούλιον μετέθεσε τὴν ἔδραν τοῦ εἰς Στουτγάρδην, ὅπου διεσκόρπισεν αὐτὸ ἡ ἀστυνομία. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἄνδρας τοῦ Κοινοβουλίου εἶχον κακὸν τέλος.

Η ΠΡΩΣΣΙΚΗ ΕΝΩΣΙΣ ΟΛΜΟΥΤΣ (1850)

Ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας ἐλυπεῖτο κατὰ βάθος, διότι μὴ δεχθεὶς τὸ στέμμα τῆς Γερμανίας ἄφησε λαμπρὰν εὐκαιρίαν νὰ τοῦ διαφύγῃ. Ἐπίστευσεν ὅμως, ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ φθάσῃ δι' ἄλλης ὁδοῦ εἰς τὸ ἴδιον ἀποτέλεσμα, νὰ λάβῃ δηλαδὴ ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν ἡγεμόνων τὸ στέμμα, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀποκρούσει προσφερθὲν ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Ἦρχισε λοιπὸν συνεννοήσεις μὲ τοὺς γερμανοὺς ἡγεμόνας διὰ τὴν ἵδρυσιν ὁμοσπονδίας, τῆς ὁποίας θὰ ἦτο ὁ ἴδιος ἀρχηγός, ἀποκλειομένης τῆς Αὐστρίας. Ἡ ὑπόθεσις ἐπροχώρησε καὶ ἐγένεε δεκτὸν τὸ ὑπὸ τῆς Πρωσσίας καταρτισθὲν σύνταγμα τῆς ἐνώσεως (1850).

Ἄλλ' ἡ Αὐστρία ἔλαβεν ἀπειλητικὴν στάσιν κατὰ τῆς Πρωσσίας ἔχουσα τὴν πρόθυμον ὑποστήριξιν καὶ τῆς Ρωσσίας. Ὁ Φρειδερίκος Γουλιέλμος ὑπεχώρησεν εἰς τὴν συνάντησιν τοῦ Ὀ λ μ ο υ τ ς (Olmütz, Τσεχοσλοβακίας) καὶ ἐδέχθη τὴν διάλυσιν τῆς ἐνώσεως καὶ τὴν ἀνασούστασιν τῆς γερμανικῆς ὁμοσπονδίας.

ΓΟΥΛΙΕΛΜΟΣ Α' - ΒΙΣΜΑΡΚ

Τοιοῦτοτρόπως περὶ τὸ 1850 ἡ ἰδέα τῆς ἐνώσεως τῆς Γερμανίας ἐφαίνετο τελείως ἀπραγματοποίητος, διότι ἡ ἀντίδρασις εἶχεν ὑπερισχύσει πανταχοῦ καὶ τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ φύσει συντηρητικοῦ γερμανικοῦ λαοῦ δὲν εἶχε διάθεσιν διὰ νέους πολιτικοὺς ἀγῶνας. Ἐκτὸς τούτου ξέναι μεγάλαι δυνάμεις, ἰδίως ἡ Γαλλία, ἐργάζοντο κατὰ τῆς ἐνώσεως τῆς Γερμανίας. Ἀλλὰ τὴν Γερμανίαν ἤνωσεν ἡ πρωσσικὴ σπάθη καὶ ἡ διπλωματία τοῦ Βίスマρκ.

Ὁ νέος βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας Γουλιέλμος Α' (1860—1888) λαβὼν ὡς ὑπουργὸν τῶν στρατιωτικῶν τὸν στρατηγὸν Φὸν Ρόον (Von Roon) ἤρχισε βαθεῖαν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ πρωσσικοῦ στρατοῦ. Ὅταν ὅμως ὁ Φὸν Ρόον εἰσηγήθη εἰς τὴν

Όθων Βίσμαρκ (1815—1898)

βουλήν τὴν γενικὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν, ἡ δημοκρατικὴ φιλελευθέρα πλειοψηφία τῆς βουλῆς ἀντέταξε ζωηρὰν ἀντίστασιν εἰς τὰ στρατιωτικὰ μέτρα. Ὁ Γουλιέλμος περιελθὼν εἰς δύσκολον θέσιν ἐκάλεσεν εἰς τὴν ἀρχὴν τὸν Βίσμαρκ τῇ ἐπιμόνῳ συστάσει τοῦ Φὸν Ρόν.

Ὁ Βίσμαρκ (Otto Bismarck, 1815—1898) ἦτο γνωστὸς διὰ τὰ αὐταρχικὰ του φρονήματα καὶ οὐδεμίαν ἀξίαν ἀπέδιδεν εἰς τὰ λαϊκὰ δικαιώματα καὶ τὰς συνταγματικὰς ἐλευθερίας, ἡ δὲ ἔνωσις τῆς Γερμανίας διὰ λαϊκῶν ἀντιπροσώπων κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ Κοινοβουλίου τῆς Φραγκφούρτης ἐφαίνετο εἰς αὐτὸν οὐτοπία. Ὁ Βίσμαρκ ἦτο ἄνθρωπος θελήσεως εἰς βαθμόν, ὥστε νὰ ἐκμηδενίζωνται

πρὸ αὐτοῦ αἱ κοιναὶ προσωπικότητες. Εἶχε συνέπειαν εἰς τὰς πράξεις του καὶ ἀντοχὴν εἰς τὴν ἐργασίαν παραδειγματικὴν. Ὁ Βίσμαρκ ἐκυβέρνησε τὴν Γερμανίαν περίπου τριάκοντα ἔτη (1862—1890), ἐπρωτοστάτησεν εἰς τὰ μεγάλα γεγονότα τῆς πατρίδος του κατὰ τὰ ἔτη αὐτὰ καὶ θεωρεῖται δημιουργὸς τῆς Νέας Γερμανίας.

Ὁ Βίσμαρκ εἶχε τὴν γνώμην, ὅτι τὸ γερμανικὸν ζήτημα ἔπρεπε νὰ λυθῇ μὲ κέντρον τὴν Πρωσίαν, ἀποκλειομένης τῆς Αὐστρίας, ὅχι ὅμως «δι' ἀγορεύσεων καὶ ἀποφάσεων πλειοψηφίας», ἀλλὰ «διὰ αἵματος καὶ σιδήρου». Πρὸς τοῦτο ἡ Πρωσία ἔπρεπεν ἅπαξ νὰ μετρηθῇ πρὸς τὴν Αὐστροίαν. Οἱ φιλελεύθεροι ἠθέλησαν νὰ ἀντιδράσουν εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ στρατιωτικοῦ προγράμματος. Ἀλλ' ὁ Βίσμαρκ παραβιάζων μετ' ἀδιαφορίας τοὺς συνταγματικοὺς τύπους ἐπροχώρησε διὰ τῶν λεγομένων προσωρινῶν μέτρων, τὰ ὅποια ἔμελλε νὰ ἐπικυρώσῃ βραδύτερον, ὅπως ἔλεγεν, ἡ βουλή.

ΔΑΝΙΚΟΣ ΚΑΙ ΑΥΣΤΡΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (1864 καὶ 1865)

Συνεπεῖα προστριβῶν πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Δανίας Χρι-

στιανόν Θ' αὐστροπρωσικούς στρατός κατέλαβε τὰ ἀμφισβητούμενα δουκάτα Σλέσβιγ καὶ Χολστάϊν (Schleswig-Holstein). Ἄλλ' ἐξ ἀφορμῆς ἀκριβῶς τῆς διανομῆς τῶν δουκᾶτων ἐξερράγη ὁ ἀναπόφευκτος μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας πόλεμος. Ὁ Βίσμαρκ εἶχε παρασκευάσει τεχνηέντως τὸν πόλεμον. Εἶχε περιποιηθῇ πρῶτον τὴν Ρωσσίαν κηρυχθεὶς κατὰ τῆς πολωνικῆς ἐξεγέρσεως. Ἐξησφάλισε τὴν οὐδετερότητα τοῦ Ναπολέοντος Γ' διὰ τῆς συναντήσεως τοῦ Μπιάριτς (Biarritz) καὶ ἔκλεισε συμμαχίαν μὲ τὴν Ἰταλίαν.

Ὁ ἀγὼν ἐκρίθη ἐντὸς 7 ἡμερῶν, διότι ὁ πρωσσικὸς στρατός ἦτο κατηρτισμένος ἀσυγκρίτως ἀρτιώτερον τοῦ αὐστριακοῦ καὶ ὠδηγεῖτο ὑπὸ ἐξόχου στρατιωτικοῦ, τοῦ διασήμευ Μόλτκε. Ἡ ἀποφασιστικὴ μάχη ἐδόθη τὸν Ἰούλιον τοῦ 1866 εἰς τὴν Βοημίαν παρὰ τὸ Κένιγκρετς ἢ Σαδόβαν. Ὁ αὐστριακὸς στρατός ἡττήθη κατὰ κράτος. Τὸ ἑσπέρας τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὁ Βίσμαρκ εἶπεν: «Ἡ ἔρις ἐκρίθη. Τώρα πρέπει νὰ ἀνακτῶμεν τὴν παλαιὰν φιλίαν πρὸς τὴν Αὐστροίαν».

Ὁ Βίσμαρκ ἐφοβεῖτο περιπλοκάς εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅπου εἶχε κάμει κατάπληξιν ἢ ταχεῖα νίκη τῶν Πρώσσω. Ἐκτὸς τούτου δὲν ἤθελε νὰ ταπεινώσῃ ὑπὲρ τὸ δέον τὴν Αὐστροίαν, διότι ἀπέβλεπεν εἰς ἀπωτέρους σκοπούς. Ὁ αὐτοκράτωρ Φραγκίσκος Ἰωσήφ εἰς τὴν εἰρήνην τῆς Πράγας (1866) ἐδέχθη τὴν διάλυσιν τῆς Γερμανικῆς Ὁμοσπονδίας. Τοιοῦτοτρόπως ἡ γερμανικὴ дуαρχία ἔληξε μὲ τὴν ἐπικράτησιν τῆς Πρωσσίας. Ἡ Ἰταλία συμμαχήσασα μὲ τὴν Πρωσσίαν καὶ λαβοῦσα μέρος εἰς τὸν πόλεμον ἔλαβεν, ὅπως εἴπομεν ἀνωτέρω, τὴν Βενετίαν.

ΓΑΛΛΟΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ - ΕΝΩΣΙΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ (1870—1871)

Ἀφορμὴν εἰς τὴν ἔκρηξιν τοῦ πολέμου ἔδωκεν ἡ διαδοχὴ τοῦ Ἰσπανικοῦ θρόνου. Οἱ Ἰσπανοὶ δηλαδὴ ἐκάλεσαν εἰς τὸν θρόνον τὸν γερμανὸν πρίγκιπα Λεοπόλδον, ἐκ τοῦ οἴκου Χοεντςόλλερν. Τοῦτο ἡγείρε θύελλαν ἀγανακτήσεως εἰς τὴν Γαλίαν καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας ἠναγκάσθη νὰ συστήσῃ εἰς τὸν Λεοπόλδον νὰ παραιτηθῇ. Ὅταν ὁμοῦς ὁ Ναπολέων Γ' ἀπήτησεν, ὅπως ὁ Γουλιέλμος προβῇ εἰς δῆλωσιν, ὅτι καὶ εἰς τὸ μέλλον δὲν θὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἐπὶ τοῦ Ἰσπανικοῦ θρόνου ὑποψη-

φύοτητα τοῦ Λεοπόλδου, ἡ Πρωσσία ἡρνήθη. Κατόπιν τούτου ἡ Γαλλία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον. Ὁ Ἄλλὰ τὸν πόλεμον αὐτὸν ὁ Βί-
σμαρκ ἐθεώρει ὡς τὸ καλύτερον μέσον πρὸς ἔνωσιν τῆς Γερ-
μανίας.

Ἡ Γαλλία δὲν ἦτο ἐτοίμη πρὸς πόλεμον, τοῦ ὁποῖου δὲν ἐξετίμα καλῶς τὸ μέγεθος. Εἶχε νὰ παλαίσῃ πρὸς πολυάριθμον, νεώτατον καὶ ἄριστα κατηρτισμένον στρατόν, ὁ ὁποῖος ἐχρη-
σιμοποιεῖ τὰς νέας ἐφευρέσεις, τὸν τηλέγραφον, τὸν σιδηρό-
δρομον κλπ., ἐνῶ ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἦτο μικρὸς καὶ κατὰ τὸ
παλαιὸν σύστημα ὠργανωμένος. Τὴν γενικὴν ἀρχιστρατηγίαν
τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ εἶχεν ὁ Μόλτκε, τοῦ δὲ γαλλικοῦ ὁ
Ναπολέον.

Οἱ Γερμανοὶ κινηθέντες μετὰ τῆς συνήθους ταχύτητος διέ-
σπασαν τὸ γαλλικὸν μέτωπον εἰς τὴν Ἀλσατίαν. Καὶ ἐνῶ μέγα
τμήμα τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὸν Μὰκ Μαὸν ἠναγκάσθη
νὰ ὑποχωρήσῃ, ὁ μεγαλύτερος ὄγκος αὐτοῦ ὑπὸ τὸν στρατη-
γὸν Μπαζαῖν ἐπολιορκήθη εἰς τὸ Μέτς. Δύο γερμανικαὶ στρα-
τιαὶ ἐβάδιζον κατὰ τῶν Παρισίων. Ἐνῶ δὲ ὁ Μὰκ Μαὸν σχη-
ματίσας νέον στρατὸν ἐσκόπει νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν πρωτεύου-
σαν, διετάχθη νὰ βαδίσῃ πρὸς ἀπαλλαγὴν τοῦ πολιορκουμένου
στρατοῦ τοῦ Μπαζαῖν. Οἱ Γερμανοὶ παρηκολούθησαν τὸν γαλ-
λικὸν στρατὸν καὶ εἰς τὸ μικρὸν φρούριον Σεδὰν ὁ γαλλι-
κὸς στρατὸς (83 χιλ.) μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ναπολέοντος Γ΄
ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ. Τοιοῦτοτρόπως ἐντὸς ἑνὸς μηνὸς οἱ
Γερμανοὶ κατέστρεψαν τὸν αὐτοκρατορικὸν στρατόν.

Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Σεδὰν οἱ Γερμανοὶ περιέκλεισαν
τοὺς Παρισίους, ὅπου μετὰ τὴν παράδοσιν τοῦ αὐτοκράτορος
ἀνεκηρύχθη ἡ δημοκρατία. Ἡ κυβέρνησις τῆς ἐθνικῆς ἀμύνης,
τῆς ὁποίας μέλη ἦσαν ὁ Γαμβέττας καὶ ὁ Ἰούλιος Φάβρ, ἀ-
πεφάσισε νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν πόλεμον. Ὅλοι ὁμως αἱ ἀπό-
πειραι πρὸς διάσπασιν τῆς πολιορκίας, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν ἔσωθεν
καὶ ἔξωθεν, ἀπέτυχον. Μετ' ὀλίγον ἔπεσε καὶ τὸ Μέτς, ὅπου
180 χιλ. στρατιῶται καὶ 5 χιλ. ἀξιωματικοὶ παρεδόθησαν εἰς
τοὺς Γερμανοὺς. Ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις βλέπουσα τὸ ἄσκοπον
τῆς περαιτέρω ἀντιστάσεως ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ (Ἰ-
ανουάριος 1871).

Ἡ προκαταρκτικὴ εἰρήνη ὑπεγράφη εἰς τὰς Βερσαλλίας. Ἡ Γαλλία ὑπεχρεώθη νὰ παραχωρήσῃ τὴν Ἀλσατίαν καὶ τὴν Λωρραίνην μετὰ τοῦ Μὲτς καὶ νὰ πληρώσῃ 5 δισεκατομ. φράγκα

ὡς πολεμικὴν ἀποζημίωσιν. Ἡ ὁριστικὴ συνθήκη τῆς εἰρήνης ὑπεγράφη εἰς Φραγκφούρτην τὸν Μάρτιον τοῦ 1871.

Τὰ καταπληκτικὰ γεγονότα παρήγαγον βαθεῖαν συγκίνησιν εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ ὅλοι ἤρχισαν νὰ αἰσθάνωνται, ὅτι

ἔφθασεν ἡ ὥρα τῆς ἐνώσεως τοῦ ἔθνους. Εἰς ὅλα τὰ μέρη ὥρ-
 μασεν ἡ ἰδέα ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως ὑπὸ τὴν Πρωσσίαν. Ἐνῶ λοι-
 πὸν τὰ γερμανικὰ στρατεύματα περιέκλειον τοὺς Παρισίους, ὁ
 βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας Γουλιέλμος Α' μετὰ τοῦ Βίσμαρκ κατὰ
 1871 τῆς λοιπῆς συνοδείας ἐγκαθίστατο εἰς τὰς Βερσαλλίας.
 Ἐκεῖ διεξήχθησαν αἱ διαπραγματεύσεις πρὸς ἵδρυσιν τῆς
 Γερμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Τὴν 18 Ἰανουαρίου
 1871 εἰς τὴν Αἴθουσαν τῶν [Κατόπτρων τοῦ ἀνακτόρου τῶν
 Βερσαλλιών ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας ἀνηγορεύθη Αὐτο-
 κράτωρ τῆς Γερμανίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'

ΤΟ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ ΚΑΙ Η ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΤΟ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ

Ἀφοῦ εἶδομεν τὰ σπουδαιότερα γεγονότα τῆς εὐρωπαϊκῆς ἱστορίας ἀπὸ τοῦ 1815—1870, συνεχίζομεν πάλιν τὴν ἱστορίαν τῆς πατρίδος μας. Ἄλλ' ἡ ἱστορία μας κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς εἶναι στενῶς συνδεδεμένη μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς Τουρκίας καὶ τῶν λοιπῶν Βαλκανικῶν κρατῶν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις ἐδημιούργησαν πολλὰ συμφέροντα ἐντὸς τῆς Ὀθωμανικῆς Ἐπικρατείας καὶ πολλάκις ἐπενέβαινον ἐνεργῶς εἰς ζητήματα ἀφορῶντα αὐτήν, τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν τῆς περιόδου αὐτῆς, δηλαδή ἀπὸ τοῦ 1830 κ.έ., θὰ ἐξετάσωμεν ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς Βαλκανικῆς καὶ τῶν Εὐρωπαϊκῶν κρατῶν εἰς τὸ κεφάλαιον Ι' ὑπὸ τὸν τίτλον Ἀνατολικὸν ζήτημα. Καὶ κατὰ πρῶτον ἃς γνωρίσωμεν εἰς ποίαν θέσιν εὕρισκετο κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα.

Ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος ἐφάνη, ὅτι ὁ σουλτάνος δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ συγκρατήσῃ τὰς ἐκτεταμένας κτήσεις του καὶ ἡ κληρονομία τοῦ «ἐτοιμαθανάτου ἁσθενοῦς», ὅπως ἀπεκαλεῖτο ὁ σουλτάνος, ἔγινεν ἀντικείμενον τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Ἄλλαι ἐξ αὐτῶν, ἐπειδὴ εἶχον δημιουργήσει οἰκονομικὰ συμφέροντα εἰς τὴν Τουρκικὴν αὐτοκρατορίαν, ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τῆς ἀκεραιότητος αὐτῆς, ἄλλαι ἤθελον τὴν διάλυσιν καὶ διανομὴν αὐτῆς. Ἀφ' ἐτέρου τὰ χριστιανικὰ κράτη τῆς Βαλκανικῆς ἐζήτησαν νὰ περιλάβουν εἰς τὸ κράτος των τοὺς ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ Αὐτοκρατορίᾳ ἀλυτρώτους ὁμοεθνεῖς των καὶ ἄλλοι λαοί, ἐπίσης χριστιανικοί, δὲν εἶχον ἀπαλλαγῇ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ.

Ἡ ἀντιζηλία τῶν Δυνάμεων καὶ ἡ προσπάθεια τῶν μικρῶν

κρατῶν ἔθεσαν ἐπὶ τάπητος τὸ πολὺπλοκον καὶ δύσλυτον ἀνατολικὸν πρόβλημα, τὸ ὁποῖον ὑφίστατο ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν Τούρκων εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἀπασχόλησε ζωηρῶς τὴν εὐρωπαϊκὴν διπλωματίαν, ἰδίως τὸν 19ον αἰῶνα. Ἡ Τουρκία δὲν εἶχε κατορθώσει νὰ παρακολουθήσῃ τὸν εὐρωπαϊκὸν πολιτισμόν, ἔμεινε κράτος ἀσιατικόν, ἐτυράννει τοὺς ὑπηκόους χριστιανοὺς καὶ οὐδεμίαν μεταρρυθμιστικὴν προσπάθειαν κατέβαλεν εἰς τὴν διοίκησιν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους κλάδους τῆς πολιτείας.

ΚΡΙΜΑΪΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (1853—1856)

Ἡ πρώτη σοβαρὰ κρίσις εἰς τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα εἶναι ὁ Κριμαϊκὸς πόλεμος. Ὁ τσάρος Νικόλαος Α' ἐνόμισεν, ὅτι ἔφθασεν ὁ καιρὸς νὰ κληρονομήσῃ τὸν «ἄσθενῆ ἄνθρωπον», ὅπως ὠνομάζετο ὁ σουλτάνος, καὶ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1853 ἀπέστειλε τὸν πρίγκιπα **Μεντζικῶφ** εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ ρώσσος ἀπεσταλμένος κυρίως εἶχε τὴν ἐντολὴν νὰ διαπραγματευθῇ μετὰ τῆς Τουρκίας ζητήματα ἀναφερόμενα εἰς τοὺς Ἀγίους Τόπους. Ἀλλὰ ὁ Μεντζικῶφ ἀπήτησεν ἀπὸ τὸν σουλτάνον τὸ δικαίωμα νὰ προστατεύῃ ἡ Ρωσσία τοὺς ὀρθοδόξους τῆς Τουρκίας. Ὁ σουλτάνος ἐνθαρρυνόμενος ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας ἠρνήθη νὰ δεχθῇ τὴν ἀπαίτησιν καὶ ἡ Ρωσσία ἤρχισε τὸν πόλεμον, ὁ ὁποῖος ὠνομάσθη **Κριμαϊκός**, διότι αἱ κυριώτεραι στρατιωτικαὶ ἐπιχειρήσεις αὐτοῦ διεξήχθησαν εἰς τὴν Κριμαίαν.

Ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία ἔκλεισαν συμμαχίαν μετὰ τὴν Τουρκίαν, εἰς τὴν ὅποian ὀλίγον βραδύτερον προσεχώρησε καὶ τὸ Πεδεμόντιον τῆς Ἰταλίας. Οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ἀγγλοὶ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1854 ἤρχισαν τὴν πολιορκίαν τῆς Σεβαστουπόλεως, φρουρίου ἰσχυροτάτου εἰς τὴν Κριμαίαν. Ἡ πολιορκία διήρκεσε περίπου ἔν ἔτος. Ἡ Ρωσσία εἶχε καταλάβει ἐν τῷ μεταξύ τὰς δύο παραδουναβείους ἡγεμονίας Βλαχίαν καὶ Μολδαβίαν, ἀλλὰ κατόπιν συνδυασμένης ἐνεργείας τῶν Γάλλων καὶ Τούρκων ἠναγκάσθη νὰ ἐκκενώσῃ αὐτάς. Ἀφοῦ δὲ ἀπέθανεν ὁ τσάρος Νικόλαος Α' καὶ τὸ φρούριον τῆς Σεβαστουπόλεως ἔπεσεν, ὁ νέος τσάρος Ἀλέξανδρος Β' συνῆψε μετὰ τῶν συμμάχων τὴν Συνθήκην τῆς **Εἰρήνης τῶν Παρισίων** (Μάρτιος 1856).

Διὰ τῆς συνθήκης ὁ Δούναβις ἐκηρύχθη ἐλεύθερος εἰς τὴν ἐμπορικὴν ναυτιλίαν ὅλων τῶν κρατῶν, ὁ Εὐξείνιος Πόντος οὐδέτερος, ἡ Ρωσσία καὶ ἡ Τουρκία ὑπεχρεώθησαν νὰ διατηροῦν ἐλάχιστον ἀριθμὸν πολεμικῶν πλοίων εἰς αὐτὸν καὶ αἱ δύο Παράδουνάβειοι ἡγεμονίαι, Βλαχία καὶ Μολδαβία, ἐτέθησαν ὑπὸ τὴν προστασίαν ὅλων τῶν Δυνάμεων. Ἄλλ' ὁ σπουδαιότερος ὅρος τῆς συνθήκης ἦτο, ὅτι αἱ Δυνάμεις ἡγγυήθησαν τὴν ἐδαφικὴν ἀκεραιότητα τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας.

Ὁ σουλτάνος **Ἀβδουλ Μετζίτ** τότε, συμφώνως πρὸς τὴν ἀξίωσιν τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας, κατωχυρωμένην διὰ τῆς συνθήκης συμμαχίας μετὰ τῆς Τουρκίας τοῦ Μαρτίου 1854, νὰ βελτιώσῃ τὴν θέσιν τῶν Χριστιανῶν τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἐδημοσίευσεν πανηγυρικὸν ἔγγραφον, τὸ ὅποion περιελήφθη εἰς τὴν συνθήκην τῶν Παρισίων καὶ ὠνομάσθη **Χάττι Χουμαγιουν** (Λαμπρά Γραφή). Δι' αὐτοῦ ὑπεσχέθη νὰ εἰσαγάγῃ εὐρυτάτας μεταρρυθμίσεις, διὰ τῶν ὁποίων ὁ ἀσιατικὸς δεσποτισμὸς ἐπρόκειτο νὰ μεταβληθῇ εἰς εὐρωπαϊκὴν εὐνομίαν. Ὑπεσχέθη δηλαδὴ νὰ ἀναγνωρίσῃ ὡς ἔγκυρα τὰ προνόμια τῶν Χριστιανῶν καὶ νὰ παραχωρήσῃ εἰς τοὺς Χριστιανοὺς ἰσότητα ἀστικῶν δικαιωμάτων μὲ τοὺς μωαμεθανοὺς ὑπηκόους τῆς Τουρκίας. Ἄλλ' αἱ ὑποσχέσεις αὗται ἐπρόκειτο νὰ μείνουν μόνον ἐπὶ τοῦ χαρτοῦ.

Η ΚΑΤΟΧΗ

Εἰς τὴν Ἑλλάδα μὲ τὴν κήρυξιν τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου ἐπεκράτησε μεγάλη συγκίνησις. Ἡ ἐπίθεσις τῆς ὁμοδόξου Ρωσσίας κατὰ τῶν Τούρκων ἔθιξε τὴν ἐθνικὴν χορδὴν. Ὁ Ὀθων καὶ ἡ Ἀμαλία, καθὼς καὶ ἡ μεγαλυτέρα μερὶς τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἐπίστευον, ὅτι ἐπέστη ὁ καιρὸς νὰ ἐπεκταθοῦν τὰ ὅρια τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου καὶ νὰ ἐλευθερωθοῦν οἱ δοῦλοι ἀδελφοί. Ὁ ἑλληνικὸς ὁμῶς στρατὸς δὲν ἦτο ἀρκετὰ ὀργανωμένος καὶ ἐκτὸς τούτου θὰ εὕρισκόμεθα ἀντιμέτωποι πρὸς τὰς δύο Δυτικὰς Δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι ἦσαν σύμμαχοι τῶν Τούρκων. Διὰ τοῦτο ἡ δρᾶσις τῆς Ἑλλάδος περιορίσθη μόνον εἰς ἀνταρτικὸν πόλεμον. Τὴν ἄνοιξιν λοιπὸν τοῦ 1854 ἀνταρτικὰ σώματα ὑπὸ διαφόρους ἀρχηγοὺς εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἠπειρον καὶ Θεσσα-

λιαν, ενώ ο γνωστός οπλαρχηγός Καρατάσος άπεβίβαζετο εις τὸ "Άγιον Όρος. Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις τότε ἔλαβεν άπειλητικὴν στάσιν, ήπειλήσε διὰ τελεσιγράφου τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν καὶ ἔφαινετο ἐπικείμενος ὁ πόλεμος. Ὁ Ὅθων διέταξε κινητοποίησιν τοῦ στρατοῦ πρὸς τὰ σύνορα, ἡ δὲ κοινὴ γνώμη ἐνίσχυε τὸν βασιλέα.

Ἄλλ' ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία διὰ στόλου κατέλαβον τὸν Πειραιᾶ καὶ άπεβίβασαν άγήματα, διὰ νά άναγκάσουν τὴν Ἑλλάδα νά άνακαλέσῃ τὰ άνταρτικὰ σώματα. Ὁ Ὅθων ήναγκάσθη νά ὑποκύψῃ καὶ άνέθεσε τὴν κυβέρνησιν εἰς πολιτικοὺς τῆς ἐμπιστοσύνης τῶν δύο Δυνάμεων. Πρωθυπουργὸς ἐγένεν ὁ Ἀλ. Μαυροκορδάτος. Τὰ άγγλο-γαλλικὰ άγήματα ἔμειναν μέχρι τοῦ 1857. Ἡ ἐποχὴ αὕτῃ ὠνομάσθη Κ α τ ο χ ή. Τότε ἐνέσκηψεν εἰς τὰς Ἀθήνας φοβερὰ χολέρα, τὴν ὁποίαν μετέδωκαν τὰ άγγλογαλλικὰ άγήματα. Ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν ήρημώθη κυριολεκτικῶς καὶ οἱ κάτοικοι ἐτράπησαν εἰς τὰ ὄρη.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α' (1863—1913)

Μολονότι ἡ περίοδος τῆς κατοχῆς εἶχε συντελέσει προσωρινῶς εἰς τὴν αὔξησιν τῆς δημοτικότητος τοῦ Ὅθωνος καὶ τῆς Ἀμαλίας, τὰ πράγματα εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐξειλίχθησαν τοιούτοτρόπως, ὥστε κατέληξαν, ὅπως γνωρίζομεν ἤδη, εἰς τὴν ἐξωσιν τῶν βασιλέων τὸν Ὀκτώβριον 1862. Τὴν 10 Δεκεμβρίου 1862 συνήλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ Δευτέρα Ἐθνοσυνέλευσις, διὰ νά ψηφίσῃ νέον σύνταγμα καὶ άποφασίσῃ περὶ τῆς ἐκλογῆς νέου βασιλέως. Μετὰ τρεῖς μῆνας αἱ τρεῖς Προστάτιδες Δυνάμεις τῇ πρωτοβουλίᾳ τῆς Ἀγγλίας συνεφώνησαν νά ὑποδείξουν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡς βασιλέα τὸν δευτερότοκον υἱὸν τοῦ μετὰ ταῦτα βασιλέως τῆς Δανίας Γεώργιον, ἡ δὲ Ἐθνοσυνέλευσις ἐξέλεξεν αὐτὸν ὁμοφώνως.

Ὁ νέος βασιλεὺς ἦτο νεανίας 17 ἐτῶν. Ἀλλὰ τὴν φορὰν αὕτην τὸ πείραμα ἐκλογῆς νεανίου ἔμελλε νά ἐπιτύχῃ περισσότερο. Ἄστρον εὐτυχέστερον συνώδευσε τὸν βόρειον πρίγκιπα εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Γεώργιος μέχρι τέλους διέμεινε νηφάλιος καὶ ψυχραίμος βόρειος ἐν μέσῳ τοῦ εὐεξάπτου ἑλληνικοῦ λαοῦ. Μὲ άξιοσημείωτον νοημοσύνην κατενόησε τὸν χαρα

κτῆρα τῶν ὑπηκόων του, τοὺς ὁποίους δεξιῶς ἐκυβέρνησεν. Ὁ νεαρὸς βασιλεὺς ἔφερεν ὡς δῶρον εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰς Ἰονίους νήσους. Ἡ Ἀγγλία μετὰ διοίκησιν πεντήκοντα ἐτῶν ἐπέισθη νὰ ἀποχωρισθῇ τὰς κτήσεις αὐτὰς καὶ νὰ τὰς ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος ἐπεσκέφθη αὐτὰς καὶ μετ' ὀλίγον 84 ἐπτανήσιοι πληρεξούσιοι εἰσῆλθον εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις Ἐθνοσυνέλευσιν. Μεταξὺ τούτων ἦτο καὶ ὁ φλογερὸς ἐθνικὸς ποιητὴς Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐργασθῇ ἀόκνως ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως.

ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΟΥ 1864

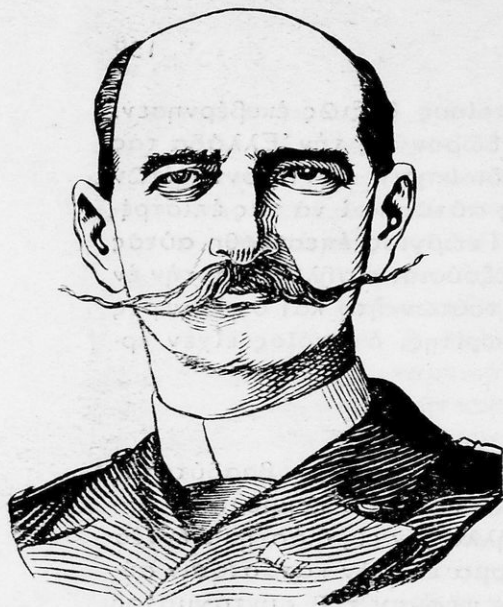
Ἡ ψήφισις ὅμως τοῦ συντάγματος ἐπροχώρει βραδύτατα, διότι εἰς τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν εἶχε κορυφωθῇ ὁ κομματικὸς ἀνταγωνισμὸς καὶ τρεῖς κυβερνήσεις ἡλλαξαν εἰς διάστημα ἐννέα μηνῶν. Ὁ Γεώργιος διὰ νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν κατάστασιν αὐτὴν, διὰ διαγγέλματος ἐζήτησε τὴν ψήφισιν τοῦ συντάγματος ἐντὸς δέκα ἡμερῶν ἀπειλῶν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν χώραν. Τοιοῦτοτρόπως τὴν 17 Νοεμβρίου 1864 ἐψηφίσθη τὸ δεύτερον ἐλληνικὸν σύνταγμα, τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ ἔχῃ μακρότερον βίον.

Τὸ νέον σύνταγμα καθιέρωσεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν Σύνταγματικὴν μοναρχίαν. Τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν εἶχεν ἡ Βουλὴ, ἡ ὁποία κατηρτίζετο διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας. Ὁ βασιλεὺς εἶχε τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν. Αὐτὸς διώριζε τοὺς ὑπουργούς. Ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ 1875 καθιερώθη κατ' ἐπίσημιν τοῦ Τρικοῦπη ἡ ἀρχὴ τῆς δεδηλωμένης. Ὁ βασιλεὺς δηλαδὴ ὑπεχρεώθη νὰ λαμβάνῃ τοὺς ὑπουργοὺς ἀπὸ τοῦ κόμματος, τὸ ὁποῖον συνεκέντρωνε δεδηλωμένως τὴν ἐμπιστοσύνην καὶ πλειοψηφίαν τῆς Βουλῆς. Τὸ σύνταγμα ἴσχυσεν ἀναλλοίωτον ἐπὶ 47 ἔτη, μέχρι τοῦ 1911, ὁπότε ἔγινεν ἀναθεώρησις του.

Ἡ ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α΄.

Ἡ βασιλεία τοῦ Γεωργίου ἦτο μακροτάτη διαρκέσασα 50 ὁλόκληρα ἔτη. Ἀλλ' ὁ πολιτικὸς βίος τῆς χώρας ἦτο ταραχώδης καὶ οἱ κομματικοὶ ἀγῶνες διεξήγοντο μὲ πάθος.

Δύο μεγάλα προβλήματα ἐκυριάρχησαν εἰς τὴν πολιτικὴν

ζωὴν τῆς χώρας, τὸ ἐθνικὸν καὶ τὸ οἰκονομικόν. Μέγα μέρος τοῦ ἑλληνισμοῦ ἔμενεν ὑπὸ τὸν ὀθωμανικὸν ζυγόν. Ἡ Ἑλλὰς λοιπὸν εἶχε τὴν «ἀλύτρωτον» Ἑλλάδα, ζήτημα δηλαδὴ ἀλυτρώτων ἀδελφῶν. Ἀλλ' ἐνῶ κατὰ τὴν προηγουμένην περίοδον τὸ ζήτημα ἦτο μᾶλλον εὐρύτερον, τώρα ἐνετοπίσθη εἰς ὠρισμένας ἐπαρχίας τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας, εἰς τὴν Κρήτην, τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Ἡπειρον καὶ τὴν Μακεδονίαν.

Ἡ Ἑλλὰς εὐρίσκετο βιομηχανικῶς εἰς πρωτόγονον κατάστασιν καὶ ἦτο ὑποχρεωμένη νὰ εἰσάγῃ χεν ἀνάγκην νὰ κατασκευάσῃ δη-

Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος Α' (1845—1913) ξένα προϊόντα καὶ συγχρόνως εἶχεν ἀνάγκην νὰ κατασκευάσῃ δημόσια ἔργα. Διὰ τοῦτο ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ κράτους οὐδέποτε παρουσίασεν ἰσοζύγιον ἐσόδων καὶ ἐξόδων καὶ ἡ χώρα ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὸ ξένον κεφάλαιον. Αἱ κυβερνήσεις δηλαδὴ, διὰ νὰ ἀντιμετωπίσουν ἀναγκαιοτάτας δαπάνας, ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ συνάπτουν δάνεια εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ ἡ δανειακὴ πολιτικὴ ἦτο πάντοτε ἀπὸ τὰ σοβαρώτερα ζητήματα διὰ τὴν χώραν.

Τρεῖς γενεαὶ πολιτικῶν ἐκυβέρνησαν τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν μακρὰν βασιλείαν τοῦ Γεωργίου. Ἡ πρώτη φθάνει μέχρι τοῦ 1880 περίπου καὶ ἔχει ὡς πρωταγωνιστὰς τὸν Βούλγαρην, τὸν Κουμουνδοῦρον, τὸν Δεληγεώργην καὶ τὸν Θρασύβουλον Ζαΐμην. Εἰς τὴν δευτέραν, ἡ ὁποία φθάνει μέχρι τοῦ 1909, ἀνήκουν οἱ δύο ἀντίπαλοι Τρικούπης καὶ Δεληγιάννης καθὼς καὶ οἱ Θεοτόκης καὶ Ράλλης. Κατὰ τὴν τρίτην κυριαρχεῖ ἡ δρᾶσις τοῦ Βενιζέλου.

Ἡ ΚΡΗΤΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ 1866-69

Ἡ τουρκικὴ κακοδιοίκησις ἐκράτει τὴν ἑλληνικὴν μεγαλόνη-

σον Κρήτην εἰς διαρκὴ ἀναβρασμόν. Οἱ βαρεῖς φόροι καὶ αἱ αὐθαιρεσίαι τῶν διοικητῶν ἐξώθησαν τοὺς Κρητὰς εἰς ἐπαναστατικὸν κίνημα. Τὸν Μάιον τοῦ 1866 συνέλευσις 4 χιλ. Κρητῶν εἰς τὴν θέσιν Περιβόλια, πλησίον τῶν Χανίων, ἐζήτησεν ἀπὸ τὴν Πύ- 1866 λην τὴν ἐφαρμογὴν τῶν διατάξεων τοῦ Χάττι Χουμσιούν. Ἡ Πύλη ἀπέρριψε τὴν αἴτησιν τῶν Κρητῶν καὶ ἡ ἐπανάστασις ἤρχισεν.

Ἡ κρητικὴ ἐπανάστασις προεκάλεσε μεγάλας συμπαθείας εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἄλλ' ὁ πολιτικὸς βίος τῆς χώρας ἦτο ἀνώμαλος, αἱ κυβερνήσεις διεδέχοντο ἀλλήλας καὶ δὲν εἶχε γίνῃ καμμία σοβαρὰ στρατιωτικὴ προετοιμασία, ὥστε ἡ πρὸς τοὺς Κρητὰς ἐπαναστάτας συνδρομὴ νὰ εἶναι ἀποτελεσματικὴ. Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1866 ἐσχημάτισε κυβέρνησιν ὁ Βούλγαρης, ὁ ὁποῖος ἐκρατήθη εἰς τὴν ἀρχὴν μὲ μεθόδους αὐταρχικὰς καὶ ἀντικοινοβουλευτικὰς.

Δημήτριος Βούλγαρης (1801—1877)

Ὁ Δημ. Βούλγαρης (1801—1877) ἐγεννήθη εἰς τὴν Ὑδραν ἐκ μητρός, ἡ ὁποία ἦτο θυγάτηρ τοῦ Λαζάρου Κουντουριώτου. Ἐλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα ὡς μέλος τοῦ συμβουλίου τῶν ναυτικῶν νήσων καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἐξελέγετο τακτικῶς βουλευτὴς Ὑδρας. Ἐπρωτοστάτησεν εἰς τὴν ἐξέωσιν τοῦ Ὁθωνος καὶ κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη αὐτὸς ἐκυβέρνησε κυρίως τὴν χώραν αὐταρχικῶς. Ὁ Βούλγαρης ἦτο τύπος «κοτζάμ-πασα» τῆς παλαιότερας ἐποχῆς, αὐταρχικὸς καὶ ἀπότομος. Κατήντησαν παροιμιώδεις αἱ ἐκλογικαὶ παρανομίαι καὶ βιαιότητές του. Ἡρέσκετο νὰ φορῇ τὸν νησιωτικὸν «τζουμπέν» καὶ νὰ τηρῇ τὰ παλαιὰ ἥθη.

Ἐπειδὴ ὁ Βούλγαρης ἐχειρίσθη χλιαρῶς τὸ κρητικὸν ζήτημα ἐκ φόβου ἐξωτερικῶν περιπλοκῶν, ἡ κυβέρνησις του ἔπεσε καὶ τὴν διεδέχθη κυβέρνησις Κουμουνδούρου (Δεκέμβριος 1867).

Ἀλέξ. Κουμουνδοῦρος (1817—1883)

Ὁ Ἀλέξανδρος Κουμουνδοῦρος (1817—1883) κατήγετο ἀπὸ τὸ μικρὸν χωρίον τῆς Μάνης Σέλιτσαν. Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ ἐξελέγετο βουλευτὴς Μεσσηνίας. Συνετέλεσε καὶ αὐτὸς εἰς τὴν ἔξωσιν τοῦ Ὁθωνοῦ εὐρεθεὶς ὡς ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ Βούλγαρη. Ὁ Κουμουνδοῦρος ἦτο ὁ ἀντίπους τοῦ Βούλγαρη, ἡγάπα τὴν τάξιν καὶ τὴν νομιμότητα καὶ εἶναι περίφημοι οἱ πολιτικοὶ τοῦ ἀγῶνος πρὸς τὸν πρῶτον πρωθυπουργὸν τοῦ καθὼς καὶ πρὸς τὸν Δεληγεώργην.

Ὁ Κουμουνδοῦρος ἔδειξε σθένος εἰς τὸ κρητικὸν ζήτημα, ἐβοήθησε τοὺς ἀγωνιζομένους Κρήτας καὶ ἦτο διατεθειμένος νὰ φθάσῃ μέχρι πολέμου πρὸς τὴν Τουρκίαν. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς Γεώργιος, ὁ ὁ-

ποῖος πρὸ ὀλίγου εἶχεν ἐπιστρέψει ἐκ Ρωσσίας, ὅπου εἶχε νυμφευθῇ τὴν μεγάλην δούκισσαν Ὀλγαν, ἀνεψιὰν τοῦ τσαροῦ Ἀλεξάνδρου Β', δὲν εἶχεν εὖρει εὐνοϊκὸν τὸ διπλωματικὸν ἔδαφος τῆς Εὐρώπης διὰ τὴν ἔνωσιν τῆς Κρήτης. Συνέστησε λοιπὸν εἰς τὸν Κουμουνδοῦρον νὰ ἀλλάξῃ τακτικὴν, ἀλλ' ἐκεῖνος ἐπροτίμησε νὰ παραιτηθῇ.

Εἰς τὰς νέας ἐκλογὰς ἦλθε μὲ μικρὰν πλειοψηφίαν ὁ Βούλγαρης, ὁ ὁποῖος ἥλλαξε τακτικὴν εἰς τὸ κρητικὸν ζήτημα, ἐβοήθει τοὺς ἐπαναστάτας καὶ κατήρτιζεν ἐθελοντικὰ σώματα. Τολμηροὶ ἀξιωματικοί, ὅπως ὁ Κορωναῖος, ὁ Ζυμβρακάκης κ.ἄ. κατήλθον εἰς τὴν Κρήτην ὡς ἐθελονταί. Οἱ Τοῦρκοι ὅμως, ἀφοῦ ἐνίκησαν τὸν Ζυμβρακάκην καὶ κατέπνιξαν τὸ κίνημα εἰς τὸ δυτικὸν τμήμα τῆς νήσου, ἐστράφησαν κατόπιν κατὰ τῆς Μονῆς Ἀρκαδίου, πλησίον τοῦ Ρεθύμνου, ἡ ὁποία εἶχε γίνει τὸ κέντρον τῆς ἀντιστάσεως εἰς τὴν κεντρικὴν Κρήτην. Ὁ ἡγούμενος τῆς Μονῆς Γαβριὴλ καὶ ὁ φρούραρχος Δημακόπουλος ἀντέστησαν μὲ 300 μαχητὰς κατὰ τοῦ πολυαριθμοῦ τουρκοαγυπτιακοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ πυροβολικοῦ καὶ ἐπὶ δύο ἡμέρας

κατώρθωσαν νά αποκρούσουν τὰς ἐπιθέσεις. Τὴν 9 ὅμως Νοεμβρίου οἱ Τοῦρκοι διέρρηξαν τὴν σιδηρᾶν πύλην τῆς Μονῆς καὶ εἰσῆλθον εἰς αὐτήν. Τότε ὁ Γαβριὴλ ἔθεσε πῦρ εἰς τὴν πυριταποθήκην.

Ἡ ἥρωικὴ θυσία, τὸ ὁλοκαύτωμα τοῦ Ἀρκαδίου, ὑπέμνησε τοὺς Ἕλληνας τὰς ἥρωικὰς θυσίας τοῦ Σουλίου καὶ τοῦ Μεσολογγίου καὶ προεκάλεσε ρίγη ἐθνικῆς συγκινήσεως εἰς ὅλας τὰς γωνίας τῆς Ἑλλάδος. Ἐπίσης ἐκίνησε μεγάλας συμπαθείας εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην ὑπὲρ τῶν ἀγωνιζομένων Κρητῶν. Ἀλλ' αἱ Δυνάμεις δὲν ἦσαν σύμφωνοι διὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν δικαίων τῶν Κρητῶν καὶ μετὰ τὰ ἥρωικά κατορθώματά των. Ἰδίως ἡ Ἀγγλία ἀνθίστατο ἐπιμόνως εἰς τὴν ἔνωσιν, διότι ἡ Κρήτη ἀπετέλει σπουδαῖον σταθμὸν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ πρὸς τὰς Ἰνδίας. Διὰ τοῦτο ἡ ἐπανάστασις ἐξηκολούθησε. Τὰ ἑλληνικὰ ἐμπορικὰ Ἀρκάδιον καὶ Ἐνωσις ἀνενέωσαν τὰ κατορθώματα τοῦ ὕδραϊκοῦ ναυτικοῦ, διέσπων τὸν τουρκικὸν ἀποκλεισμόν καὶ ἐφωδίαζον τοὺς ἐπαναστάτας. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἀπεδεκατίζετο καὶ δὲν ἐφαίνετο τὸ τέλος τοῦ ἀγῶνος. Ἡ Τουρκία ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐνισχύσεως τῆς ἐπαναστάσεως ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως διέκοψε τὰς σχέσεις μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ ἠνάγκασε τὰς Δυνάμεις νά ἐπέμβουν καὶ κατὰ τὴν διάσκεψιν τῶν Παρισίων (Ἰανουάριος 1869) ὑπεχρέωσαν τὴν Ἑλλάδα νά ἐμποδίσῃ τὸν σχηματισμὸν ἐνόπλων σωμάτων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς καὶ τὴν ἐξάρτυσιν πλοίων εἰς τοὺς λιμένας τῆς. Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις τοῦ Βούλγαρη ἠναγκάσθη τότε νά παραιτηθῇ, ἡ δὲ διαδεχθεῖσα αὐτὴν κυβέρνησις τοῦ Θρασυβούλου Ζαῖμη ἀπεδέχθη τὰς ἀποφάσεις τῶν Δυνάμεων.

Ἀφοῦ ἔπαυσεν ἡ ἐκ τῆς Ἑλλάδος βοήθεια, τὸ κίνημα τῆς Κρήτης ἐξέπνευσεν ὀριστικῶς τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1869. Ἡ ἀνώματος κατάστασις ἐν τούτοις ἐξηκολούθησεν ἐπὶ πολὺ καὶ μόλις τὸ 1878 ἀντιπροσωπεῖα τῶν Δυνάμεων, τῶν Κρητῶν καὶ τῆς Πύλης κατήρτισεν ἰδιαιτέρον συνταγματικὸν χάρτην, τὸν Χάρτην τῆς Χαλέπας, ὅπως ὠνομάσθη ἐκ τοῦ προαστείου τῶν Χανίων. Κατ' αὐτὸν καθιερώθη βουλὴ, συνεκροτήθη χωροφυλακὴ ἐξ ἐγχωρίων ἀνδρῶν καὶ ἀξιωματικῶν, ἡ

έλληνική γλώσσα άνεγνωρίσθη ώς έπίσημος γλώσσα τών δικαστηρίων καί τής βουλής καί διωρίσθη χριστιανός διοικητής.

Η ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΗ ΕΞΑΡΧΙΑ

Κατά τά μέσα τοῦ 19ου αἰώνος νέον ζήτημα προκύπτει εἰς τήν Βαλκανικήν, τὸ ὁποῖον περιέπλεξεν ἀκόμη περισσότερο τὸ ᾽Ανατολικὸν ζήτημα.

Οἱ κάτοικοι τῆς Βουλγαρίας, ἀφότου ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Τούρκους, ἔχασαν τὴν ἐθνικὴν των συνείδησιν καὶ περιήλθον εἰς πλήρη ἀφάνειαν. Ἐκκλησιαστικῶς ὡς ὀρθόδοξοι ἐξηρτῶντο ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Οἱ Ρῶσοι ὁμῶς πανσλαβισταὶ διὰ τῶν ὀργάνων των ἐφρόντισαν νὰ ἐνισχύσουν τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν τῶν Βουλγάρων καὶ ἠθέλησαν νὰ μεταχειρισθοῦν αὐτοὺς ὡς ὄργανα διὰ τὰς βλέψεις των εἰς τὴν Βαλκανικὴν. Διὰ τοῦτο ἐξώθησαν αὐτοὺς νὰ ζητήσουν νὰ ἀποσπασθοῦν ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως καὶ νὰ ἱδρῦσουν ἀνεξάρτητον βουλγαρικὴν ἐκκλησίαν.

Οἱ Τούρκοι, τῇ ἀξίῳσει τῆς Πανσλαβιστικῆς Ρωσσίας, ἐβοήθησαν μὲ ὄλα των τὰ μέσα τὰς ἐνεργείας τῶν Βουλγάρων ἀπὸ ἐχθραν πρὸς τοὺς Ἑλληνας, ἡ ὁποία μάλιστα εἶχεν ἐνταθῇ τελευταίως ἔνεκα τῆς κρητικῆς ἐπαναστάσεως.

Τέλος τὴν 27 Φεβρουαρίου 1870 διὰ σουλτανικοῦ φερμανίου ἱδρύθη Β ο υ λ γ α ρ ι κ ῆ Ἑ ξ α ρ χ ί α, ἀνεξάρτητος δηλαδὴ βουλγαρικὴ ἐκκλησία, ἡ ὁποία περιελάμβανε τὸ βιλάετιον τοῦ Δουνάβεως. Τὸ φερμάνιον ὥριζεν, ὅτι καὶ ἄλλαι πόλεις ἢ χωρία ἠδύναντο νὰ ὑπαχθοῦν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Ἑξάρχου, ἂν τὸ ἐζήτουν τὰ δύο τρίτα τῶν κατοίκων.

Τὸ Πατριαρχεῖον, ἐπειδὴ ἡ ἵδρυσις τῆς ἀνεξαρτήτου Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας ἔγινεν αὐθαιρέτως καὶ ἄνευ τῆς ἀδείας του, δι' ἀποφάσεως Συνόδου ἐθεώρησε τὸν Ἑξάρχον καὶ τὸν κληρὸν αὐτοῦ ὡς σχισματικούς (Σεπτέμβριος 1872). Ἐκτοτε ὁ Ἑξάρχος ἠδρευεν ἐπιδεικτικῶς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν θέλων νὰ δείξη, ὅτι εἶναι ἀρχηγὸς ὅλων τῶν ἀλυτρώτων Βουλγάρων. Οἱ Τούρκοι ὁμῶς δὲν ἐβράδυναν νὰ ἐννοήσουν τὸ σφάλμα των, διότι ἡ ἐκκλησιαστικὴ χειραφέτησις τῶν Βουλγάρων ἦτο ἡ ἀρχὴ τῆς πολιτικῆς των ἀνεξαρτησίας καὶ τῶν ἀδικαιο-

λογήτων ἔθνικων ἀξιώσεων των ἐπὶ τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης.

Ἡ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΒΟΣΝΙΑΣ ΚΑΙ ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗΣ

Νέα σοβαρὰ κρίσις τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος προέκυψε μὲ τὴν ἐπανάστασιν τῶν δυτικωτάτων εὐρωπαϊκῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Σουλτάνου, τῆς Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης (θέρος τοῦ 1875). Οἱ κάτοικοι τῶν χωρῶν αὐτῶν μὴ ἀνεχόμενοι τὰς τουρκικὰς αὐθαιρέσεις ἐπανεστάτησαν, ἐξεδίωξαν τὰς τουρκικὰς φρουρὰς καὶ ἐκήρυξαν τὴν ἑνωσὶν των μὲ τὴν Σερβίαν.

Μετ' ὀλίγον ἡ ἐπαναστατικὴ κίνησις μετεδόθη εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Ἄλλ' ὁ Σουλτάνος διὰ δραστηρίας ἐνεργείας καὶ διὰ τρομοκρατικῶν μέτρων κατέπνιξε τὸ κίνημα τῆς Βουλγαρίας εἰς τὸ αἷμα. Ἀγριαὶ ἦσαν αἱ σφαγαὶ τοῦ Βατάκ, βουλγαρικοῦ χωρίου εἰς τὰς βορείας ὑπωρεῖας τῆς Ροδόπης. Κατόπιν τούτου ἡ Σερβία καὶ τὸ Μαυροβούνιον ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας. Ἄλλ' οἱ Σέρβοι δὲν κατάρθωσαν νὰ ἀντιμετωπίσουν τὸν τουρκικὸν στρατὸν, αἱ Δυνάμεις ἐπενέβησαν καὶ ὑπεχρέωσαν τὴν Τουρκίαν νὰ σταματήσῃ τὰς ἐχθροπραξίας.

Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ σουλτάνος Ἀβδούλ Ἀζιζ ἀνετράπη καὶ εἰς τὸν θρόνον ἀνῆλθεν ὁ ἀνεψιὸς του Ἀβδούλ Χαμίτ Β'. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀνακωχῆς μεταξὺ τῶν στρατευμάτων Σερβίας καὶ Τουρκίας συνῆλθε συνδιάσκεψις τῶν Δυνάμεων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἡ λεγομένη Σ υ ν δ ι ἄ σ κ ε ψ ι ς τ ῶ ν π ρ ε σ β ε υ τ ῶ ν. Ἄλλ' ἐνῶ οἱ διπλωμάται συνεσκέπτοντο περὶ τῶν εἰσακτέων εἰς τὴν Τουρκίαν μεταρρυθμίσεων πρὸς βελτίωσιν τῆς τύχης τῶν χριστιανῶν ὑπηκόων τῆς, κανονιοβολισμοὶ ἀνῆγγειλαν, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐκήρυξαν σύνταγμα. Ὁ Χαμίτ μετεχειρίσθη τὸν φιλελεύθερον πολιτευτὴν Μιδάτ, τὸν ὁποῖον πρὸ ὀλίγου εἶχεν ἀνυψώσει εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ μεγάλου βεζύρου, διὰ νὰ ἐξαπατήσῃ τὰς Δυνάμεις καὶ νὰ ματαιώσῃ τὰς μεταρρυθμίσεις. Τὸ σύνταγμα τοῦ Μιδάτ καθίστα τὰς μεταρρυθμίσεις περιττάς, ἀφοῦ ἐξησφάλιζεν εἰς τοὺς χριστιανοὺς ἐλευθερίαν, ἀσφάλειαν καὶ ὅλα τὰ ἀγαθὰ τῆς εὐνομίας. Ἐννοεῖται, ὅτι οὐδέποτε ἐφηρμόσθη, ὁ δημιουργὸς αὐτοῦ Μιδάτ ἀνετράπη καὶ βραδύτερον εἶχε κακὸν τέλος.

ΡΩΣΣΟΤΟΥΡΚΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟΥ 1877 - 1878

Ἡ διάσκεψις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐματαιώθη, ἡ δὲ Ρωσσία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας (Ἀπρίλιος 1877). Τὰ ρωσικὰ στρατεύματα διέβησαν τὰ σύνορα τῆς Τουρκίας εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀσίαν. Παρὰ τὰς τοπικὰς ἀντιστάσεις τῶν Τούρκων οἱ Ρῶσσοι διέβησαν τὸν Δούναβιν, κατόπιν τὸν ΑἼμον, κατέλαβον τὴν Σόφιαν καὶ τὴν Φιλιππούπολιν καὶ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1878 ἐσῆλθον εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν. Περὶ τὸ τέλος Ἰανουαρίου ὁ ρῶσσος ἀρχιστράτηγος μέγας δούξ Νικόλαος ἔστησε τὸ στρατηγεῖον του εἰς τὸν Ἅγιον Στέφανον εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ Τουρκία δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἀνισταθῇ καὶ κανεὶς δὲν εἶχε διάθεσιν νὰ τὴν βοηθήσῃ.

Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΣΤΕΦΑΝΟΥ

Οἱ Ρῶσσοι ἐπέβαλον εἰς τὸν σουλτάνον τοὺς ὅρους τῶν. Ἡ Συνθήκη τοῦ Ἀγίου Στεφάνου (Μάρτιος 1878) ἔλυε τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα ὑπὲρ τῶν Σλάβων.

1) Ἰδρύετο δι' αὐτῆς εἰς τὴν Βαλκανικὴν μέγα βουλγαρικὸν κράτος μετὰ διέξοδον εἰς τὸν Εὐξείνιον καὶ τὸ Αἰγαῖον, μετὰ βόρεια σύνορα τὸν Δούναβιν καὶ δυτικὰ μέχρις Ἀχρίδος καὶ Πρέσπας, ἥτοι περιελάμβανεν ἐκτὸς τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ρουμελίας τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας.

2) Ἡ Σερβία ἀνεκηρύσσετο βασιλεῖον καὶ ἐλάμβανε τὴν ἐπαρχίαν Νις καὶ ἄλλην ἑκτασιν πρὸς τὰ νοτιοδυτικά, ὥστε νὰ διπλασιάζεται εἰς ἑκτασιν καὶ νὰ συνορεύῃ πρὸς τὸ Μαυροβούνιον, τὸ ὅποιον ἐτριπλασιάζετο διὰ τῶν νέων ἐδαφῶν.

Ἡ συνθήκη τοῦ Ἀγίου Στεφάνου ἐχαρακτηρίσθη ὡς ἔργον βίας. Ἕλληνες, Σέρβοι, Ἀλβανοί, Ρουμᾶνοι, Μωαμεθανοί διεμαρτυρήθησαν διὰ τὸν σφαγιασμὸν τῶν ἐθνολογικῶν τῶν δικαίων. Ἡ Αὐστρία ἔβλεπε ματαιούμενα τὰ σχέδιά της νὰ ἐξαπλωθῇ πρὸς τὴν Βαλκανικὴν.

Ἡ Ἀγγλία δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τὴν Ρωσσίαν νὰ λύσῃ μόνῃ τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα καὶ ἐθεώρησε τὴν ἴδρυσιν τῆς Μεγάλης Βουλγαρίας ὡς προέκτασιν τῆς Ρωσσίας εἰς

τὴν Βαλκανικὴν καὶ ἀπειλὴν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν **Σώλσβαρυ** ἠπέλιπεν ἀγγλωσσοικὸν πόλεμον καὶ μοῖρα τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου εἰσῆλθεν εἰς τὴν Προποντίδα. Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀφ' ἑτέρου ἐπεκράτησε γενικὴ σύγχυσις καὶ ταραχή. Ὁ Χαμίτ διέλυσε τὴν Βουλὴν τοῦ Μιδάτ, ἀνέστειλε τὴν λειτουργίαν τοῦ συντάγματος καὶ ἐκυβέρνησεν ἀπολυταρχικῶς μέχρι τοῦ 1908.

Ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Αὐστρία κυρίως εἰργάσθησαν διὰ τὴν σύγκλησιν συνεδρίου πρὸς ἀναθεώρησιν τῆς συνθήκης τοῦ Ἀγίου Στεφάνου.

Η ΕΛΛΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΡΩΣΣΟΤΟΥΡΚΙΚΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ

Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ νέα Βαλκανικὴ κρίσις καὶ ἰδίως ὁ ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος ἐπροξένησαν μέγαν ἀναβρασμόν, διότι οἱ πολιτικοὶ ἐφρόνουν, ὅτι ἐπέκειτο ἡ ὀριστικὴ διαρρύθμισις τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος. Ἐπαυσαν τότε αἱ κομματικαὶ ἀντεγκλήσεις καὶ ἐσχηματίσθη ἡ **Οἰκουμενικὴ** κυβέρνησις ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ γηραιοῦ πολεμιστοῦ **Κανάρη**, ἡ ὁποία περιελάμβανε τέσσαρας πρῶην Πρωθυπουργοὺς μετ' ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν τὸν **Χαρίλαον Τρικούπην**. Ἡ νέα κυβέρνησις ἐτήρησε στάσιν ἀναμονῆς.

Ὅταν ὁμως οἱ Ρῶσσοι κατέλαβον τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ ἐφαίνετο, ὅτι οἱ Σλάβοι ἔλυον ὀριστικῶς τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα χωρὶς νὰ λάβουν ὑπ' ὄψιν τὸν ἑλληνικὸν παράγοντα, ἡ ἐθνικὴ φιλοτιμία ἐτρώθη, Ἡ **Οἰκουμενικὴ** Κυβέρνησις ὑπεχρεώθη νὰ παραιτηθῇ καὶ ἐσχημάτισε κυβέρνησιν ὁ **Κουμουνδοῦρος** μετ' ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν τὸν **Θεόδωρον Δηλιγιάννην**, ὁ ὁποῖος ἐδήλωσεν, ὅτι «ἡ κυβέρνησις ἀπεφάσισε νὰ καταλάβῃ διὰ στρατοῦ τὰς ἑλληνικὰς ἐπαρχίας τῆς Τουρκίας». Ἀλλ' ἡ Ἑλλὰς εἶχε βραδύνει πολὺ νὰ κινηθῇ.

Ἐντὸς ὀλίγου ἔφθασεν ἡ εἴδησις τῆς ἀνακωχῆς καὶ ὁ ἑλληνικὸς στρατός, ὁ ὁποῖος εἶχεν εἰσέλθει εἰς τὸ τουρκικὸν ἔδαφος καὶ εἶχε προχωρήσει μέχρι τοῦ **Δομοκοῦ**, κατόπιν ἐπιμόνου ἀξιώσεως τῶν Δυνάμεων ἐπέστρεψεν εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος, αἱ δὲ ἐπαναστάσεις, αἱ ὁποῖαι εἶχον ὀργανωθῇ ἐν τῷ μεταξῷ

εις την Θεσσαλίαν, την Μακεδονίαν και Κρήτην, εὐκόλως κατεπνίγησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων. Τοιουτοτρόπως ἡ Ἑλλάς ἔμεινε μέχρι τέλους οὐδετέρα καὶ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἠρκέσθη εἰς τὴν ἀκαθόριστον ὑπόσχεσιν τῆς Ἀγγλίας, ὅτι δὲν θὰ παραγνωρισθοῦν τὰ δίκαια τῆς Ἑλλάδος.

Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΒΕΡΟΛΙΝΟΥ (1878)

Τὸ σπουδαιότατον διὰ τὰ ἀνατολικά ζητήματα Συνέδριον τοῦ Βερολίνου συνήλθεν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Βίσμαρκ καὶ **1878** ἐργάσθη ἐπὶ ἓνα μῆνα. Τὴν Ἑλλάδα ἀντεπροσώπευσεν ὁ Θ. Δηλιγιάννης. Οἱ κυριώτεροι ὅροι τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου ἦσαν οἱ ἑξῆς :

1) Ἀντὶ μεγάλης Βουλγαρίας ἰδρύθη «μικρά, αὐτόνομος καὶ φόρου ὑποτελὴς ἡγεμονία ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου» μετὰ σύνορα τὸν Δούναβιν, τὸν Αἴμον, τὸν Εὐξείνιον, τὴν Σερβίαν καὶ Μακεδονίαν. Πρὸς νότον αὐτῆς ἰδρύθη ἄλλη αὐτόνομος ἐπαρχία ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀνατολικὴ Ρουμελία ὑπὸ τὴν ἄμεσον πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν ἀρχὴν τοῦ σουλτάνου καὶ διοικουμένη ὑπὸ χριστιανοῦ διοικητοῦ διοριζομένου ὑπὸ τῆς Πύλης.

2) Ἡ Βοσνία καὶ Ἑρζεγοβίνη παρεχωρήθησαν εἰς τὴν Αὐστρίαν ὑπὸ τύπον «προσωρινῆς κατοχῆς» χωρὶς νὰ ἀφαιρεθοῦν τὰ κυριαρχικὰ δικαιώματα τοῦ σουλτάνου.

3) Ἡ Σερβία ἔλαβε τὰς ἐπαρχίας τοῦ Νίς, τῆς Βράνιας καὶ τοῦ Πιρότ, ἥτοι ἠυξήθη ἐδαφικῶς κατὰ τὸ 1/4. Τὸ Μαυροβούνιον ἐδιπλασιάσθη διὰ τῆς προσαρτήσεως κυρίως ἀλβανικῶν ἐδαφῶν. Ἀμφότεραι αἱ ἡγεμονίαι, Σερβία καὶ Μαυροβούνιον, ἐκηρύχθησαν κράτη ἀνεξάρτητα.

4) Ἡ Ρουμανία ἀνεγνωρίσθη ἐπίσης κράτος ἀνεξάρτητον, ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ παραχωρήσῃ τὴν Βεσσαραβίαν, κατοικουμένην ὑπὸ Ρουμάνων, εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ ἔλαβεν ὡς ἀντάλλαγμα τὴν Δοβρουτσάν, κατοικουμένην ὑπὸ Βουλγάρων, Τούρκων κλπ.

5) Διὰ τὴν Ἑλλάδα ἀπεφασίσθη νὰ διαρρυθμισθοῦν τὰ σύνορα εἰς τὴν Ἠπειρον κατὰ τὴν κοιλάδα τοῦ Θυάμιδος (Καλαμά) καὶ εἰς τὴν Θεσσαλίαν κατὰ τὴν κοιλάδα τοῦ Πηνειοῦ κα-

ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΤΩΝ ΒΕΡΟΛΙΝΩΝ

τόπιν ἀπ' εὐθείας συνεννοήσεως μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας. Τὰ δύο κράτη ἔν περιπτώσει διαφωνίας ἠδύναντο νὰ ἐπικαλεσθοῦν τὴν μεσολάβησιν τῶν Δυνάμεων.

6) Εἰς τὴν Ἀσίαν οἱ Ρῶσσοι ἔλαβον τὸ Κάρς καὶ τὸ Βατούμ.

7) Δι' ἰδιαιτέρας συμφωνίας ἡ Ἀγγλία ἔλαβε παρὰ τῆς Τουρκίας ὡς ἀμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν τῆς πρὸς ἀναθεώρησιν τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ἐπὶ πληρωμῇ ἐτησίου φόρου τὴν νήσον Κύπρον.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΤΟΥ ΒΕΡΟΛΙΝΟΥ

Ἡ συνθήκη τοῦ Βερολίνου ἐθεωρήθη ὡς μεγάλη ἐπιτυχία τῆς ἀγγλικῆς διπλωματίας. Ἰδιαιτέραν ἀνακούφισιν ἠσθάνθησαν οἱ Ἕλληνες, διότι κατελύθη ἡ συνθήκη τοῦ Ἁγίου Στεφάνου καὶ ἡ Μακεδονία καὶ Θράκη διέφυγον τὴν βουλγαρικὴν κυριαρχίαν.

Ὑπῆρχον ὅμως πολλὰ τρωτὰ εἰς τὴν συνθήκην αὐτήν. Μολοντοὶ ἡ Αὐστρία εἰργάσθη νὰ ἐκπολιτίσῃ τὴν Βοσνίαν καὶ Ἑρζεγοβίνην, οἱ Σέρβοι πατριῶται ἐθεώρησαν ὡς μεγάλην ἐθνικὴν ζημίαν τὴν ἀπόσπασιν τῶν σερβικῶν ἐκείνων ἐδαφῶν ὑπὸ τῆς Αὐστρίας. Ἡ Αὐστρία διὰ τῆς κατοχῆς τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν ἐγένετο βαλκανικὴ δύναμις καὶ ἔστρεφε τὰ βλέμματά της πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην. Ἐκτὸς αὐτῶν μέγα μέρος χριστιανῶν ἔμμενον ἀκόμη ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν. Τὸ σημαντικώτερον ἦτο, ὅτι οὐδὲν ἐκ τῶν Βαλκανικῶν κρατῶν συνεπλήρωσε τὴν ἐθνικὴν του ἐνότητα καὶ ὅλα ἐθεώρησαν τὴν συνθήκην τοῦ Βερολίνου ὡς ἀπλοῦν σταθμόν.

Διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἡ συνθήκη τοῦ Βερολίνου ἐθεωρήθη ὑπὸ πάντων ὡς προσωρινὸν καθεστῶς. Αὐταὶ αἱ ὑπογράψασαι αὐτὴν Δυνάμεις παρέβησαν αὐτήν, ὡσάκις ἐδόθη εὐκαιρία. Ἡ Τουρκία π.χ. ἐδυστρόπησε νὰ παραχωρήσῃ τὰ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπιδικασθέντα ἐδάφη. Μόλις κατόπιν μακρῶν διαπραγματεύσεων καὶ τῆς μεσολαβήσεως τῶν Μ. Δυνάμεων ἡ Τουρκία ἐδέχθη νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τῆς συνθήκης τῆς Κωνσταντινουπόλεως (Ἰούλιος 1881) τὴν Θεσσαλίαν πλὴν τοῦ διαμερίσματος τῆς Ἐλασσόνης καὶ τὴν νοτιοανατολικὴν Ἡπει-

ρον μέχρι τοῦ ποταμοῦ Ἀράχθου μετὰ τὴν Ἄρταν. Παρ' ὅλα ὁ-
μως τὰ τρωτὰ αὐτὰ ἢ συνθήκη τοῦ Βερολίνου ἀπετέλει σημαν-
τικὴν πρόοδον πρὸς τὴν λύσιν τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος, διότι
ἀρκετὰ ἐδάφη ἐξέφυγον ὀριστικῶς τὴν τουρκικὴν κατοικίαν
καὶ καθιεροῦτο τὸ δόγμα «ἡ Βαλκανικὴ διὰ τοὺς Βαλκανίους».

ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ - ΠΡΟΣΑΡΤΗΣΙΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΡΟΥΜΕΛΙΑΣ

Ἡ νεαρὰ ἡγεμονία, ἡ Βουλγαρία, κατ' ἀρχὰς ἐδέχθη τὴν
προστασίαν τῆς Ρωσσίας. Πολυπληθεῖς ρωσικαὶ ἀποστολαὶ
ἀνέλαβον νὰ διοργανώσουν τὸ νέον κράτος καὶ διαφόρους κλά-
δους τῆς διοικήσεως. Ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας ἐξελέγη ὁ Ἀλέ-
ξανδρος Βάττεμπεργ (1879—1886), υἱὸς τοῦ πρίγκιπος τῆς
Ἑσσης καὶ ἀνεψιὸς τοῦ τσάρου. Ἐνῶς ὅμως εἰς τὴν βουλγα-
ρικὴν βουλήν, τὴν Σοβράνιε, ἐσχηματίσθη κόμμα ἐθνικι-
στικὸν καὶ ἀντιρωσικόν, τὸ ὁποῖον ὑπέθαλπον ἡ Ἀγγλία καὶ
ἡ Αὐστρία. Ὁ ἡγεμὼν ἠκολούθησεν ἀποφασιστικῶς τὸ κόμμα
αὐτὸ καὶ ἀπὸ τότε ἀπέκτησε μεγάλην δημοτικότητα εἰς τὸν
βουλγαρικὸν λαόν, ἐνῶ ἀφ' ἑτέρου ἐξήγειρεν ἐναντίον τοῦ τὸ
μῖσος τῆς Ρωσσίας διὰ τὰς τάσεις τοῦ πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ
τὴν ρωσικὴν κηδεμονίαν.

Ἡ Ἀνατολικὴ Ρουμελία ὠργανώθη εἰς αὐτόνομον ἐπαρ-
χίαν μετὰ ἀνώτατον ἄρχοντα χριστιανὸν διοικητὴν, τὸν ὁποῖον
διώριζεν ἡ Πύλη. Ἀλλὰ ἀπὸ τὰς πρώτας ἡμέρας ἤρχισε νὰ ἐκ-
δηλώνεται εἰς τὴν χώραν αὐτὴν ἐνωτικὴ τάσις μετὰ τὴν Βουλγα-
ρίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἦτο μεμυημένη καὶ ἡ βουλγαρικὴ κυβέρνη-
σις. Τέλος τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1885 ἐξεργάγη κίνημα εἰς τὴν
Φιλιππούπολιν, ὃ διοικητὴς συνελήφθη καὶ ἐσχηματίσθη προσω-
ρινὴ κυβέρνησις, ἡ ὁποία ἐκήρυξε τὴν ἑνωσιν μετὰ τῆς Βουλγα-
ρίας. Μετ' ὀλίγον ὁ ἡγεμὼν Βάττεμπεργ ἐνισχυόμενος ὑπὸ τοῦ
προέδρου τῆς Σοβράνιε Σταμπούλωφ ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ
στρατοῦ τοῦ καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Φιλιππούπολιν.

Τὸ πραξικόπημα τῆς Βουλγαρίας ἐκίνησε τὴν ἀγανάκτησιν
τῆς Ρωσσίας, ἀλλ' ὑπεστηρίχθη ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Αὐ-
στρίας. Εἰς τὴν Σερβίαν ἡ προσάρτησις τῆς Ἀνατολικῆς Ρου-
μελίας προεκάλεσεν ἀληθὴ ἀναβρασμόν, ὃ ὁποῖος κατέληξεν
εἰς τὸν Σερβοβουλγαρικὸν πόλεμον, διότι διεταράσσετο ἡ ἀπο-

κατασταθείσα διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου ἰσορροπία ἐπὶ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου. Ὁ σερβικὸς στρατὸς ἡττήθη παρὰ τὴν Σλίβνιτσαν καὶ οἱ Βούλγαροι ἐπροχώρησαν μέχρι τοῦ Πιρότ. Ὁ πόλεμος διήρκεσε μόνον 14 ἡμέρας (14—28 Νοεμβρίου 1886).

Ἡ νίκη ἐστερέωσε τὸ ἀντιρρωσσικὸν κόμμα εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ Σταμπούλωφ, τοῦ ἡγέτου τῆς ἀντιρρωσσικῆς μερίδος. Ὁ Σταμπούλωφ ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἦτο ὁ ἰσχυρὸς ἀνὴρ, ὁ ὁποῖος ἐπάταξε τοὺς ἐσωτερικοὺς ἀντιπάλους καὶ ἐχάραξε τὰς γενικὰς γραμμὰς τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς Βουλγαρίας, ἡ ὁποία συνίστατο εἰς τὴν προσέγγισιν πρὸς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Αὐστροίαν καὶ εἰς τὸν ἀμείλικτον πόλεμον κατὰ τῶν Σέρβων καὶ Ἑλλήνων. Ὁ Βάττεμπεργ ὅμως ἔπεσε θύμα τῆς ρωσσικῆς δυσμενεῖας καὶ ἀνετράπη διὰ στρατιωτικῆς ἐξεγέρσεως τὸν Αὐγουστον τοῦ 1886. Οἱ Βούλγαροι ἐξέλεξαν νέον ἡγεμόνα, τὸν Φερδινάνδον (1887—1918), τὸν νεώτατον ἐκ τῶν υἱῶν τοῦ πρίγκιπος τοῦ σαξωνικοῦ Κοβούργου.

Κατὰ τὰ ἐπτὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἡγεμονίας τοῦ Φερδινάνδου τὴν Βουλγαρίαν ἐκυβέρνησεν ὡς ἀπόλυτος κύριος ὁ Σταμπούλωφ. Ἀλλὰ τέλος ὁ Φερδινάνδος ἀπεμάκρυνεν ἐκ τῆς ἀρχῆς τὸν Σταμπούλωφ, ὁ ὁποῖος ἐδολοφονήθη ἀγρίως ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων του.

ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ - ΔΗΛΙΓΙΑΝΝΗΣ

Μεγαλύτερον ἐρεθισμὸν ἐπροκάλεσεν ἡ προσάρτησις τῆς ἑλληνικωτάτης Ἀνατολικῆς Ρουμελίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, διότι εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ρουμελίαν κατῴκουν 250 χιλ. περίπου Ἕλληνες εἰς τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ εἰς τὰς πόλεις Φιλιππούπολιν, Στενήμεαχον, Καβακλή κτλ. Ὁ πολιτικὸς Θεόδωρος Δηλιγιάννης, ὁ ὁποῖος ἦτο τότε πρωθυπουργός, ἐξέδωκε πατριωτικὸν δάνειον καὶ ἐκάλεσεν ὑπὸ τὰ ὄπλα δύο ἐφεδρικὰς ἡλικίας, ἀξιῶν νὰ καταλάβῃ τὴν Θεσσαλίαν καὶ Ν. Μακεδονίαν ὡς καὶ τὴν Ἠπειρον, δηλαδὴ τὴν βερολίνειον γραμμὴν, πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς διασαλευθείσης ἰσορροπίας εἰς τὴν Βαλκανικὴν ἔνεκα τῆς μεγεθύνσεως τῆς Βουλγαρίας. Αἱ Δυνάμεις ὅμως δὲν ἦσαν διατεθειμέναι νὰ ἐπιτρέψουν περιπλο-

κάς εις τὴν Βαλκανικὴν καὶ διὰ τε-
λεσιγράφου ἀπήτησαν ἀπὸ τὴν Ἑλ-
λάδα νὰ ἀποστρατευθῇ. Ἐπειδὴ δὲ
ἡ ἀπάντησις τοῦ Δηλιγιάννη δὲν
ἐκρίθη ἱκανοποιητικὴ, στόλος τῶν
Δυνάμεων, ἐκτὸς τῆς Γαλλίας, ἀπέ-
κλεισε τὰ ἑλληνικὰ παράλια. Ὁ
Δηλιγιάννης τότε παρητήθη καὶ ὁ
διάδοχός του Τρικούπης διέταξε
τὴν ἀποστράτευσιν. Ἡ μικρὰ αὕτη
κρίσις ἐστοίχισεν εἰς τὴν Ἑλλάδα
95 ἑκατ. δραχμάς.

Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς, ἡ-
τοι κατὰ τὰς δύο τελευταίας δε-
καετίας τοῦ 19ου αἰῶνος, τὴν Ἑλ-
λάδα ἐκυβέρνησαν δύο κυρίως πο-
λιτικοὶ ἄνδρες, ὁ Τρικούπης καὶ ὁ
Δηλιγιάννης

Χαρίλαος Τρικούπης (1832—1896)

Ὁ Χαρίλαος Τρικούπης (1832—1896) κατήγετο ἀπὸ τὸ Μεσολόγιον, ἀλλ' ἐγεννήθη εἰς τὸ Ἄργος ἢ τὸ Ναύπλιον καὶ ἦτο υἱὸς τοῦ ἱστοριογράφου τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως Σπυρίδωνος Τρικούπη καὶ ἀνεψιὸς ἐκ μητρὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου. Ἦτο χαρακτήρ σοβαρὸς καὶ ἐπιβλητικὸς καὶ ἔτυχεν ἐπιμελοῦς ἀνατροφῆς καὶ παιδείας σπουδάσας νομικὰ εἰς Παρισίους. Βραδύ-
τερον εἰργάσθη ὡς ἀκόλουθος καὶ γραμματεὺς τῆς ἐν Λονδίνῳ ἑλληνικῆς πρεσβείας, τὴν ὅποian διηύθυνε τότε ὁ πατὴρ του.

Ὁ Τρικούπης εἶχε δώσει ἐπανειλημμένως δείγματα τῶν ἐξαιρετικῶν του προσόντων καὶ εἶναι ὁ πρῶτος ἐκ τῶν πολιτι-
κῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, ὁ ὅποιος εἶχε πρόγραμμα σαφὸς ὀρισμένον. Ἐφρόνει, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἔπρεπε κυρίως νὰ διοργα-
νωθῇ ἐσωτερικῶς, νὰ δημιουργήσῃ καλὴν διοίκησιν, μέσα συγ-
κοινωνίας, νὰ ἀναπτύξῃ τὰς πηγὰς τοῦ πλούτου καὶ νὰ ὀργα-
νώσῃ τὰς στρατιωτικὰς τῆς δυνάμεις ἀποφεύγουσα ὅσον ἦτο
δυνατὸν ἐξωτερικὰς περιπλοκάς. Διὰ τοῦτο προσεπάθησε νὰ
διατηρήσῃ ἀγαθὰς σχέσεις μετὰ τὴν Τουρκίαν καὶ τὰ ἄλλα Βαλ-
κανικὰ κράτη. Εὐρυτέρας ἀντιλήψεως πολιτικῆς, εἶχεν ὑπ' ὅψιν

του τὸν ἐντεῦθεν καὶ ἐκεῖθεν τοῦ Αἰγαίου ἑλληνισμόν καὶ παρεκκίνει τοὺς ἐκτὸς τοῦ βασιλείου Ἑλληνας εἰς συνεργασίαν διὰ τὴν κοινὴν ὑπόθεσιν. Ἐπεδόθη μὲ ζήλον εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἀναδιοργάνωσιν ἀναβάλλων εἰς εὐθεωτέραν στιγμὴν τὴν λύσιν τῶν μεγάλων ἐθνικῶν ζητημάτων. Κατὰ τὰς τρεῖς περιόδους, κατὰ τὰς ὁποίας ἐκυβέρνησε τὸ κράτος, 1882—1885, 1887—1890 καὶ 1892—1895, κατεσκεύασεν ὁδοὺς καὶ σιδηροδρομικὰς γραμμάς, ἀπεξήρανε ξηλὴ καὶ ἐπροστάτευσε τὴν γεωργικὴν τάξιν ἀπὸ τὴν τοκογλυφίαν. Παρήγγειλεν εἰς γαλλικὰ ναυπηγεῖα τὰ τρία θωρηκτά, εἰς τὰ ὁποῖα τιμητικῶς ἐδόθησαν τὰ ὀνόματα τῶν τριῶν ναυτικῶν νήσων, Ὑδρα, Σπέτσαι, Ψαρά, καὶ ἐκάλεσε γάλλους διοργανωτὰς τοῦ στρατοῦ.

Ἡ τελευταία διοίκησις τοῦ Τρικούπη διήλθεν ἐν μέσῳ μεγάλων δυσχερειῶν. Ἐδοκίμασε νὰ δώσῃ ὀριστικὴν λύσιν εἰς τὸ οἰκονομικὸν πρόβλημα. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν κατάρθωσε νὰ εὕρῃ δάνειον ὑπὸ εὐνοϊκοῦς ὁρους, διὰ νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς κρατικὰς δαπάνας, ἠναγκάσθη νὰ ἐπιβάλῃ βαρεῖς φόρους. Ὅταν ὅμως εἶδεν, ὅτι καὶ οἱ φόροι δὲν ἐπῆρκεσαν πρὸς βελτίωσιν τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως, ἐκήρυξε τὴν πτώχευσιν (Δεκέμβριος 1893). Τὸ μέτρον ἔφερε μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις. Οἱ ἀντίπαλοί του ἐξεμεταλλεύθησαν τὴν δυσφορίαν τοῦ λαοῦ καὶ τὸ κόμμα τοῦ Τρικούπη συνετρίβη κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1895. Ὁ ἴδιος ὁ Τρικούπης δὲν ἐξελέγη οὔτε βουλευτῆς. Ἀπεσύρθη τότε ὀριστικῶς ἐκ τῆς πολιτικῆς καὶ μετὰ τινὰς μῆνας ἀπέθανεν εἰς τὰς Κάννας τῆς Γαλλίας. Μεγάλην πλειοψηφίαν συνεκέντρωσε κατὰ τὰς ἐκλογὰς ὁ Δηλιγιάννης, ὁ ὁποῖος καὶ ἐσχημάτισε κυβέρνησιν.

Ὁ Θεόδωρος Δηλιγιάννης (1820—1905) ἐγεννήθη εἰς τὰ Λαγκάδια τῆς Γορτυνίας καὶ ἦτο γόνος τῆς πολεμικῆς οἰκογενείας τῶν Δηλιγιανναίων. Ἐσπούδασε νομικὰ εἰς τὸ νεοσυσταθὲν Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν καὶ πρῶτην φοράν ἔγινε βουλευτῆς εἰς τὴν ἐθνοσυνέλευσιν τοῦ 1862. Τὸ κόμμα του, τὸ ὁποῖον ὠνόμαζεν «ἐθνικόν», ἀπετελεῖτο ἀπὸ στοιχεῖα προσηλωμένα εἰς παλαιὰς ἀντιλήψεις καὶ ἔξεις. Ὁ ἴδιος ἦτο εὐφυέστατος καὶ εὐστροφώτατος πολιτικὸς καὶ ὁμιλητῆς ἐπιδέξιος, ἀλλὰ καὶ ἀριστοτέχνης δημαγωγός. Τὴν μεγάλην του κομματικὴν ἰσχὺν ἐχρησιμοποίη διὰ στενὰς κομματικὰς ἐπιδιώξεις. Ἐγινε πολλάκις πρωθυπουργός καὶ ἔδο-

λοφονήθη εις την είσοδον της βουλῆς κατὰ την τελευταίαν του πρωθυπουργίαν τὸ 1905.

Ο ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟΥ 1897

Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἔγινεν ὁ ἀτυχῆς Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1897. Ἀφορμὴν εἰς τὸν πόλεμον ἔδωκεν ἡ κρητικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1897. Ἡ Τουρκία διαρκῶς παρεβίαζε τὸν καταστατικὸν χάρτην τῆς Χαλέπας, διὰ τοῦ ὁποίου ἐκυβερνᾶτο ἡ Κρήτη ἀπὸ τοῦ 1878, καὶ κατεπίεζε τοὺς κατοίκους. Οἱ Κρήτες ἐπανεστάτησαν καὶ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1897 ἐκήρυξαν τὴν ἑνωσιν μετὰ τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος Δηλιγιάννης ἠρνήθη κατ' ἀρχὰς νὰ υἱοθετήσῃ τὴν ὑπόθεσιν. Ἀλλ' ἦτο φανερόν, ὅτι δὲν θὰ κατάρθωνε μέχρι τέλους νὰ τηρήσῃ τὴν στάσιν αὐτήν. Ὁ ἐρεθισμὸς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἦτο κολοσσιαῖος καὶ πλήθη προσφύγων ἐκ Κρήτης συνέρρεον εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὰς ἄλλας πόλεις. Χωρὶς νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον ὁ Δηλιγιάννης κατὰ τῆς Τουρκίας ἐπέτρεψεν εἰς τὸν δευτερότοκον υἱὸν τοῦ βασιλέως πρίγκιπα Γεώργιον μὲ στολίσκον τορπιλικῶν νὰ ἀποπλεύσῃ ἐκ Πειραιῶς, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἀποβίβασιν τουρκικοῦ στρα- 1897 τοῦ εἰς τὴν νῆσον. Τὸν δὲ Φεβρουάριον τοῦ 1897 τμήμα ἑλληνικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Τιμολέοντα Βάσσον ἀνεχώρησεν ἐξ Ἀθηνῶν ἐν μέσῳ ἀπεριγράπτου ἐνθουσιασμοῦ, ἀπεβιβάσθη εἰς μικρὰν ἀπόστασιν δυτικῶς τῶν Χανίων καὶ εἶχε τὴν ἐντολὴν νὰ καταλάβῃ τὴν νῆσον ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως τῆς Ἑλλάδος. Κατόπιν τούτου ὁ σουλτάνος τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1897 ἐκήρυξε κατὰ τῆς Ἑλλάδος τὸν πόλεμον, ὁ ὁποῖος διήρκεσε τριάκοντ' ἡμέρας (8 Ἀπριλίου—8 Μαΐου 1897). Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς, ὀλιγάριθμος καὶ κακῶς ὀργανωμένος,

Θεόδωρος Δηλιγιάννης
(1820—1905)

δὲν κατώρθωσε νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸν πολυαριθμότερον καὶ ἀρτιώτερον παρεσκευασμένον τουρκικόν.

Ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἀφοῦ διέβη τὰ σύνορα παρὰ τὴν Μελούναν, ἔγινε κύριος τῆς Θεσσαλίας, ὑπερβὰς δὲ κατόπιν καὶ τὴν ἀμυντικὴν γραμμὴν Δομοκοῦ—Ἀλμυροῦ, ἤνοιξε τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν Λαμίαν. Αἱ Δυνάμεις ἐπενέβησαν τότε καὶ διὰ τῆς μεσολαβήσεως τοῦ τσάρου τῆς Ρωσσίας ὑπεγράφη ἀνακωχή, ἐνῶ συγχρόνως ὁ στρατὸς τοῦ Βάσσου ὑπεχρεώθη νὰ ἐκκενώσῃ τὴν Κρήτην. Ἡ ὁριστικὴ εἰρήνη ὑπεγράφη εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν Νοέμβριον τοῦ 1897. Ὁ σουλτάνος ὑπεχρεώθη νὰ ἐκκενώσῃ τὰ ἑλληνικὰ ἐδάφη, ἡ δὲ Ἑλλάς ἐπλήρωσεν 100 ἑκατομ. φράγκα χρυσᾶ ὡς πολεμικὴν ἀποζημίωσιν καὶ ὑπεχρεώθη νὰ δεχθῇ τὸν «Διεθνῇ Οἰκονομικὸν Ἐλεγχον». Οἱ Εὐρωπαῖοι δηλαδὴ ἐδάνεισαν εἰς τὴν Ἑλλάδα 100 ἑκατομμύρια πρὸς πληρωμὴν τῆς ἀποζημιώσεως, ἀλλὰ πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ χρήματός των καθὼς καὶ τῶν παλαιότερων δανείων κατηρτίσθη ἐπιτροπὴ ἀπὸ ξένους, ἡ λεγομένη «Ἐπιτροπὴ Διεθνῶν Οἰκονομικῶν Ἐλεγχῶν» (ΔΟΕ), ἡ ὁποία ἀνέλαβε τὴν διαχείρισιν τῶν λεγομένων «ὑπεγγύων προσόδων», ἥτοι τῶν εἰσπραξέων ἐκ τοῦ χαρτοσήμου, τοῦ καπνοῦ, τοῦ ἄλατος, τῶν πωλείων, τῶν παιγνιοχάρτων, τοῦ πετρελαίου καὶ τῶν εἰσαγωγικῶν τελῶν τοῦ λιμένος Πειραιῶς.

Τὴν Κρήτην πρὸ τῆς ἀποχωρήσεως ἀκόμη τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἶχον καταλάβει στόλοι καὶ ἀγῆματα τῶν ἑξ Δυνάμεων, Ἀγγλίας, Γαλλίας, Ρωσσίας, Ἰταλίας, Γερμανίας καὶ Αὐστρίας, αἱ ὁποῖαι ὅμως μόλις τὸν Νοέμβριον τοῦ 1898 ἔδωκαν λύσιν προσωρινὴν εἰς τὸ κρητικὸν ζήτημα. Προτάσει τοῦ τσάρου διωρίσθη ἀρμοστής τῶν Δυνάμεων εἰς τὴν Κρήτην ὁ πρίγκιψ Γεώργιος, ὁ ὁποῖος ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν νῆσον ἐν μέσῳ γενικοῦ ἐνθουσιασμοῦ. Τὸ γεγονὸς ἐθεωρήθη ὡς ἀπαρχὴ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν πόθων τοῦ κρητικοῦ λαοῦ καὶ δικαίωσις τῶν ἥρωικῶν του ἀγώνων.

ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ

Μεγαλυτέραν σημασίαν ἀπὸ τὸ κρητικὸν ἔλαβε περὶ τὸ τέ-

λος τοῦ 19ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 20οῦ αἰῶνος τὸ Μακεδονικὸν ζήτημα.

Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἡ Μακεδονία ἔγινε θέατρον ἀγριωτάτου ἀνταγωνισμοῦ. Ἡ ἐλληνικωτάτη Μακεδονία, ἡ ὁποία διὰ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου εἶχε μεταφέρει τὰ φῶτα τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὰς ἀπωτάτας χώρας τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἀπῆλλαξεν ἑκατομμύρια βαρβάρων λαῶν ἀπὸ τοῦ σκοτός καὶ τὰ δεσμὰ τοῦ βαρβαρικοῦ δεσποτισμοῦ, δὲν εἶχε περιληφθῇ εἰς τὸ ἐλεύθερον ἐλληνικὸν κράτος καὶ εὐρίσκετο ἀκόμη ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν. Οἱ πληθυσμοὶ τῆς Μακεδονίας παρέμειναν ἐλληνικώτατοι, ἦσαν χριστιανοὶ ὀρθόδοξοι ἐκτὸς τῶν τούρκων κατακτητῶν καὶ ἀνεγνώριζον μέχρι τῶν τελευταίων ἐτῶν τὴν ἀρχὴν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Ὅλοι οἱ πολιτικοὶ τοῦ ἐλευθέρου ἐλληνικοῦ βασιλείου ἐθεώρουν τὴν Μακεδονίαν ὡς μίαν ἐκ τῶν κοιτίδων τοῦ ἐλληνισμοῦ καὶ ὡς πνεύμονα ἰσχυρόν, ἄνευ τοῦ ὁποίου δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ὑπάρχῃ κράτος ἐλληνικόν, καὶ ὡς πρῶτιστον μέλημα καὶ καθήκον των ἐθεώρησαν τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Μακεδονίας. Ἀλλ' ἡ τουρκικὴ κακοδιοίκησις δὲν κατάρθωσε νὰ ἐμποδίσῃ τὸν ἔξωθεν προσηλυτισμόν, ὁ ὁποῖος ἔσπειρε τὸ μῖσος καὶ ἤναψεν ἐξοντωτικὸν ἀγῶνα μεταξὺ τῶν κατοίκων τῆς Μακεδονίας.

Τὰ δύο νεοσύστατα Βαλκανικὰ κράτη, ἡ Σερβία καὶ ἡ Βουλγαρία, ἐζήτησαν ἐπέκτασιν ἐδαφικὴν καὶ πρὸς τοῦτο ἀπέβλεπον εἰς τὰ μακεδονικὰ ἐδάφη. Οἱ Σέρβοι ἐστήριζον τὰς ἀξιώσεις των ἐπὶ τῆς Μακεδονίας εἰς τὸ ὅτι ὁ Στέφανος Ντουσιάν κάποτε εἶχε κατακτήσει μέρος τῆς Μακεδονίας καὶ περιέλαβεν αὐτὸ εἰς τὸ ἐφήμερον κράτος του. Οἱ Βούλγαροι πάλιν δὲν ἠδύναντο νὰ λησμονήσουν τὴν συνθήκην τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ἡ ὁποία ἐδημιούργει μεγάλην Βουλγαρίαν ἀπὸ ἐλληνικὰ ἐδάφη, πρὸ πάντων τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θράκην.

Ἀλλὰ καὶ μεγάλαι Δυνάμεις εἶχον βλέψεις εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ἡ Αὐστρία ἐπέδιδωκεν οἰκονομικὴν ἐπικράτησιν ἐν Μακεδονίᾳ μὲ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὸν λιμένα τῆς Θεσσαλονίκης, ὁ ὁποῖος ἤνοιγεν εἰς αὐτὴν εὐρείαν διέξοδον εἰς τὸ Αἰγαῖον καὶ τὴν Μεσόγειον.

Οἱ Βούλγαροι διὰ παντὸς μέσου ἐπέδιδωκεν νὰ πείσουν ἐ-

κείνους ἐκ τῶν κατοίκων τῆς Μακεδονίας, οἱ ὅποιοι ὠμίλουν ἰδιόρρυθμον γλωσσικὸν ἰδίωμα, τὸ ὅποιον περιεῖχε καὶ σλαβικὰς ρίζας καὶ λέξεις, ὅτι δὲν ἦσαν Ἕλληνες, ἀλλὰ Βούλγαροι καὶ προσεπάθουν νὰ ἐξεγείρουν αὐτοὺς κατὰ τοῦ Πατριαρχείου. Κατ' ἀρχὰς εὐνοούμενοι ὑπὸ τῆς τουρκικῆς ἀρχῆς κατῳρθωνον μὲ μέσα εἰρηνικὰ νὰ προσηλυτίζουσιν τοὺς χωρικοὺς εἰς τὴν Ἑξαρχίαν καὶ Ἰδρυον βουλγαρικὰ σχολεῖα. Ὅταν ὅμως εἶδον, ὅτι οἱ ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ τῆς Μακεδονίας δὲν ἦτο δυνατόν νὰ λησμονήσουν τὴν μητέρα τῶν Ἑλλάδα καὶ παρενέβαλλον ἐμπόδια εἰς τὰ βουλγαρικὰ σχέδια, ἤλλαξαν τακτικὴν. Ἐνθαρρυσθέντες ἀπὸ τὸν ἀτυχῆ Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897 ἔστειλαν εἰς τὴν Μακεδονίαν ἄγρια στίφη κομιτατζήδων, οἱ ὅποιοι ἐπωφελοῦμενοι ἀπὸ τὴν παράλυσιν τῆς τουρκικῆς ἀρχῆς ἐλήστευον καὶ ἐδολοφόνουν, διὰ νὰ τρομοκρατήσουν τοὺς κατοίκους. Πρὸ πάντων κατεδίωκον τοὺς Ἕλληνας διδασκάλους, τοὺς ἱερεῖς, τοὺς ἰατροὺς καὶ τοὺς προκρίτους καὶ κατέστρεφον τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ τὰ μοναστήρια.

Οἱ Βούλγαροι ὄχι μόνον τὴν Τουρκίαν κατῳρθωσαν νὰ ἀπατήσουν, ἢ ὅποια διαρκῶς προέβαινεν εἰς παραχωρήσεις πρὸς αὐτοὺς, ἀλλὰ προσεῖλκυσαν τὴν συμπάθειαν πολλῶν ἀπὸ τὰς Μεγάλας Δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι, διὰ νὰ ἐξυπηρετήσουν ἰδικὰ τῶν συμφέροντα, ἠνόνησαν τὰ βουλγαρικὰ σχέδια. Διὰ τοῦτο αἱ Δυνάμεις ἐπενέβησαν καὶ ἐπέβαλλον εἰς τὴν Τουρκίαν μεταρρυθμίσεις διοικητικὰς καὶ οἰκονομικὰς, αἱ ὁποῖαι ἠνούνουν τὰς βουλγαρικὰς προσπάθειας. Ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ Δυνάμεις διεφώνουν μετὰ τῶν, αἱ μεταρρυθμίσεις ἐγίνοντο βραδύτατα καὶ ἐφηρμόζοντο κακῶς.

Οἱ Ἕλληνες, οἱ ὅποιοι ἐστηρίζοντο εἰς τὰ ἀπαράγραπτα ἱστορικὰ δικαιώματά τῶν ἐπὶ τῆς Μακεδονίας καὶ δὲν ἐφαντάζοντο, ὅτι ἦτο δυνατόν ξένοι λαοὶ νὰ ἐγείρουν ἀξιώσεις ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν ἐδαφῶν τῆς Μακεδονίας ἠρκοῦντο εἰς τὰς ἀρχὰς νὰ παρακολουθοῦν μὲ προσοχὴν τὰς προσηλυτιστικὰς ἐνεργείας τῶν Βουλγάρων. Ὅταν ὅμως ἐπέισθησαν, ὅτι τὰ δικαιώματά τῶν ἐκινδύνευον, ἢ δὲ κυρίαρχος Τουρκία καὶ αἱ Δυνάμεις δὲν ἠδύναντο νὰ προστατεύσουν αὐτά, ἀπεφάσισαν νὰ ἀντιτάξουν ἔνοπλον ἀντίστασιν εἰς τὰς βουλγαρικὰς ἐνεργείας.

Τὸ φθινόπωρον λοιπὸν τοῦ 1904 εἰσῆλθον εἰς τὴν Μακεδονίαν τὰ πρῶτα ἑλληνικὰ ἀνταρτικὰ σώματα, διὰ νὰ ἐνισχύσουν τοὺς Μακεδόνας εἰς τὸν κατὰ τῶν τρομοκρατῶν βουλγάρων κομιτατζήδων ἀγῶνά των, κρήτες δὲ πολεμισταὶ ἐνίσχυσαν αὐτά. Οἱ ἰθαγενεῖς μὲ τὴν πρόοδον τοῦ ἀγῶνος συνέπραξαν μὲ τοὺς ἐθελοντάς εἰς εὐρείαν κλίμακα καὶ τέλος ἀντικατέστησαν αὐτοὺς. Ἦρχισε τότε δεινὴ πάλη μεταξὺ τῶν ἑλλήνων πολεμιστῶν καὶ τῶν ἀγρίων κομιτατζήδων. Ὁ Παῦλος Μελάς, ἀξιωματικὸς τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἀπὸ ἐπιφανεστάτην οἰκογένειαν τῶν Ἀθηνῶν, ἔπεσε κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ μακεδονικοῦ ἀγῶνος καὶ ἀπέβη ἐθνικὸς ἥρωας. Πολλοὶ ἀνώτεροι καὶ κατώτεροι ἀξιωματικοὶ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐτέθησαν ἐπὶ κεφαλῆς ἐνόπλων ὁμάδων καὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν Μακεδονίαν.

Παῦλος Μελάς (1870—1904)

Αἱ κοινότητες τῆς Μακεδονίας ἐβοήθουν τοὺς ἀγωνιζομένους, τὰ σχολεῖα, αἱ ἐπισκοπαί, τὰ μοναστήρια ἦσαν αἱ μυστικαὶ βάσεις τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων, τὰ ὁποῖα ἐκτὸς τῶν βουλγάρων κομιτατζήδων εἶχον νὰ ἀντιμετωπίσουν καὶ τὸν τουρκικὸν στρατόν. Ἡ δρᾶσις τῶν ἑλληνικῶν σωμάτων ἦτο εὐεργετικὴ καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἡ Μακεδονία ἀπηλλάγη κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ τὴν βουλγαρικὴν τρομοκρατίαν. Ἡ πάλη ὅμως τῶν ἑλληνικῶν καὶ βουλγαρικῶν ἐνόπλων σωμάτων, αἱ βλέψεις τῶν Μεγάλων Δυνάμεων καὶ αἱ συχναὶ αὐτῶν ἐπεμβάσεις καὶ τέλος ἡ τουρκικὴ ἀκαταστασία περιέπλεξαν τὸ μακεδονικὸν ζήτημα μέχρι τοιοῦτου σημείου, ὥστε ἡ λύσις αὐτοῦ νὰ θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς διπλωμάτας ὡς δυσκολωτάτη.

Ἀβδοῦλ Χαμίτ (1842—1918)

Η ΝΕΟΤΟΥΡΚΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ 1908

Ἀκριβῶς τὸ μακεδονικὸν ζήτημα προεκάλεσεν εἰς τὴν Τουρκίαν γεγονότα, τὰ ὁποῖα ὠδήγησαν εἰς ὀξείαν κρίσιν τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα καὶ μετ' αὐτοῦ τὸ μακεδονικόν.

Οἱ φιλελεύθεροι Τοῦρκοι, οἱ λεγόμενοι Νεότουρκοι, ὅσοι δηλαδὴ ἐπεθύμουν ριζικὴν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ τουρκικοῦ κράτους καὶ τὴν κατάλυσιν τῆς ἀπολυταρχίας τοῦ Χαμίτ, ἠναγκάσθησαν νὰ ζοῦν ἐξόριστοι εἰς διάφορα μέρη τῆς Εὐρώπης. Ἐκεῖθεν διὰ δημοσιευμάτων ἐζήτουν νὰ ἀνατρέψουν τὸν Χαμίτ. Τέλος τὸ 1906 ἐσκέφθησαν νὰ προσηλυτίσουν εἰς τὰ σχέδιά των τὸν τουρκικὸν στρατόν. Συνε-

στήθη τότε ὑπὸ Τούρκων ἀξιωματικῶν τὸ κομιτάτον «Ἐνωσις καὶ Πρόοδος», τὸ ὁποῖον ἐντὸς ὀλίγου προεκάλεσε γεγονότα καταπληκτικά.

Τὸ 1908 συνηντήθησαν εἰς τὴν πόλιν Ρεβάλ πλησίον τῆς Πετροπόλεως ὁ τσάρος καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας Ἐδουάρδος Ζ' καὶ οἱ δύο ἰσχυροὶ ἡγεμόνες ἀπεφάσισαν νὰ ἐπεκτείνουν καὶ νὰ συμπληρώσουν τὰς διοικητικὰς μεταρρυθμίσεις εἰς τὴν Μακεδониαν. Ἐπειδὴ ὁμως τὸ σχέδιον αὐτὸ δὲν εἶχεν ἀκόμη δημοσιευθῇ, οἱ Νεότουρκοι ἐφοβήθησαν, ὅτι αἱ ἀποφάσεις τῶν δύο μεγάλων Δυνάμεων ἦσαν πολὺ δυσμενεῖς διὰ τὴν Τουρκίαν. Τοῦτο ἐπληξε τὴν ἐθνικὴν φιλοτιμίαν τῶν Νεοτούρκων καὶ τὴν 10 Ἰουλίου 1908 ἐξεργάγη εἰς τὴν Μακεδониαν στρατιωτικὸν κίνημα ὑπὸ τοὺς ἀξιωματικοὺς Ἐμβέρ καὶ Νιαζή. Ὁ Χαμίτ ἔντρομος ἠναγκάσθη νὰ ἐπαναφέρῃ τὸ σύνταγμα τοῦ Μιδάτ.

Οἱ λαοὶ τῆς Τουρκίας ἠσθάνθησαν ἀνακούφισιν, διότι ὑπὸ τὸ νέον φιλελεύθερον πολίτευμα θὰ ἔζων εὐτυχεῖς καὶ εἰρηνικῶς, οἱ δὲ Εὐρωπαῖοι διπλωμάται ἠπατήθησαν καὶ ἐπίστευσαν,

ὅτι ἦτο δυνατόν οἱ Νεότουρκοι νά ἐφαρμόσουν πραγματικῶς ἰσότητα καί δικαιοσύνην μεταξύ τῶν ποικίλων λαῶν τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας.

Ἄλλ' οἱ Νεότουρκοι δέν ἤργησαν νά φανερώσουν τοὺς ἀληθεῖς σκοποὺς τῶν. Εὐθὺς ἀπὸ τὰς πρώτας ἡμέρας ἐκήρυξαν, ὅτι θά ἐκτουρκίσουν τὰς ξένας ἐθνότητας τῆς Τουρκίας, διὰ νά ἐπιτύχουν τὴν ἐνότητα τοῦ κράτους. Ἡ χαρὰ τῶν λαῶν τῆς Τουρκίας μετεβλήθη ἀμέσως εἰς σοβαρὰς σκέψεις περὶ τοῦ μέλλοντός τῶν. Ὁ δὲ Χαμίτ ἐπωφελοῦμενος τὰς δυσαρρεσκείας αὐτὰς ἐπεχείρησε δι' ἀντεπαναστάσεως νά πληῖξη τὸ κομιτᾶτον, ἀλλ' ἀπέτυχεν, ἐξεθρονίσθη καὶ ἐνεκλείσθη εἰς μίαν ἔπαυλιν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην.

ΑΙ ΣΥΝΕΠΕΙΑΙ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Ἡ Βουλγαρία καὶ Αὐστρία ἐπωφελήθησαν τὰς ἐσωτερικὰς δυσχερείας τῶν Νεοτούρκων καὶ κατόπιν συνεννόησεως ἡ μὲν πρώτη ἐκήρυξε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς, ἡ δὲ δευτέρα προσήρτησεν ὀριστικῶς τὴν Βοσνίαν καὶ Ἑρζεγοβλίην. Ὁ Φερδινάνδος ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων καὶ ἡ Βουλγαρία εἰς βασιλείον. Ἡ Τουρκία ἠναγκάσθη νά ὑποχωρήσῃ ἀντὶ χρηματικῆς ἀποζημιώσεως καὶ ἀνεγνώρισε τὸ τετελεσμένον γεγονός.

Ἡ Κρήτη ἀκολουθοῦσα τὸ παράδειγμα αὐτῶν ἐκήρυξε τὴν ἔνωσιν μὲ τὴν Ἑλλάδα (Σεπτέμβριος 1908). Ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις ὑπὸ τὸν Γεώργιον Θεοτόκην δέν υἱοθέτησε τὸ κρητικὸν κίνημα καὶ ἐδήλωσεν, ὅτι εἶναι ξένη πρὸς τὰ ἐν Κρήτῃ γεγονότα, διότι ἡ χώρα δέν ἦτο παρεσκευασμένη ὀρεκτὰ στρατιωτικῶς. Ἄλλ' οἱ Νεότουρκοι, ἀφοῦ ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τὰς ἄλλας ἐξωτερικὰς δυσκολίας, ἠπείλουν τὴν Ἑλλάδα μὲ πόλεμον, διότι ἐγνώριζον, ὅτι δέν ἦτο στρατιωτικῶς παρεσκευασμένη καὶ διπλωματικῶς ἦτο ἀπομεμονωμένη. Ὁ Μοσχοῦτ Σεφκέτ πασσάς, ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν τῆς Τουρκίας, ἠπείλει, ὅτι θά ἐπιχειρήσῃ στρατιωτικὸν περίπατον μέχρις Ἀθηνῶν, ἐνῶ ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἐκήρυξεν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην τὸ μποῦκοτάζ κατὰ τοῦ ἐλληνικοῦ ἐμπορίου. Ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις ἀντιθέτως ἀπέφευγε πᾶν ὅ,τι ἦτο δυνατόν νά ἐρεθίσῃ τοὺς Τούρκους. Τὴν πολιτικὴν αὐτὴν ὠνόμασαν χλευαστικῶς *αὐτοκτοσύνη*.

Τὰ πράγματα ἐπεδεινώθησαν, ὅταν αἱ Δυνάμεις κατόπιν ἀποφάσεως, ἡ ὁποία εἶχε ληφθῇ ἀπὸ τοῦ 1905 περὶ ἀποχωρήσεως τῶν ξένων στρατῶν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς μεγαλονήσου, ἀπέσυραν τὰ τελευταῖα ἀγῆματά των ἐκ Κρήτης καὶ οἱ Κρηῖτες ὕψωσαν τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν ἐπὶ τοῦ φρουρίου Φιρκά. Τοῦτο ἐκίνησε τὴν ἀγανάκτησιν τῶν Τούρκων καὶ ἡ Πύλη δι' ἐπανειλημμένων διακοινώσεων ἠπέιλησε τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν, ἡ ὁποία ὑπέβαλεν ἑκκλησίαν εἰς τὰς Δυνάμεις πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ πολέμου. Ἐπειδὴ δὲ δὲν εὐρέθη Κρῆς χριστιανὸς νὰ καταβιβάσῃ τὴν ἐπὶ τοῦ Φιρκά σημαίαν, τὴν ὁποίαν ἐθεώρει ὡς ἀφορμὴν πολέμου ἡ Τουρκία, αἱ Δυνάμεις ἀπεβίβασαν ἀγῆματα, τὰ ὁποῖα ἀπέκοψαν τὸν ἰστὸν τῆς σημαίας.

Η ΑΝΤΙΔΡΑΣΙΣ

Ἡ ἡττα τοῦ 1897 καὶ ἰδίως αἱ ταπεινώσεις, τὰς ὁποίας ὑπέστη τελευταίως ἡ Ἑλλάς ἐκ τῆς συμπεριφορᾶς τῶν Νεοτούρκων ἔνεκα τοῦ κρητικοῦ ζητήματος, εἶχον πληγώσει βαθύτατα τὴν ἔθνικὴν φιλοτιμίαν, πρὸ πάντων τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Ἦρχισε νὰ σχηματίζεται ἡ γνώμη, ὅτι αἰτία τοῦ κακοῦ ἦτο ἡ ἐσωτερικὴ πολιτικὴ κατάστασις, ἡ κατατριβὴ δηλαδὴ εἰς τὰ μικροκομματικὰ καὶ ἡ παραμέλησις τῶν μεγάλων ἑθνικῶν ζητημάτων. Διὰ τοῦτο οἱ περισσότεροὶ ἐφρόνουν, ὅτι ἡ μόνη σωτηρία ἦτο ἡ ἐπικράτησις ὑγιεστεροῦ πολιτικοῦ βίου καὶ ἡ καταπολέμησις τῆς συναλλαγῆς. Τὸ ρεῦμα αὐτὸ τὸ ἀνορθωτικόν, ὅπως ὠνομάσθη, ἐξωγκώθη ἰδίως εἰς τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ μεταξὺ τῶν ἀξιωματικῶν.

Τὸν Μάϊον λοιπὸν τοῦ 1909 ἐσχηματίσθη Στρατιωτικὸς σὺνδεσμος, ὁ ὁποῖος ἦτο ἔτοιμος νὰ ἀναλάβῃ τὸ ἔργον τῆς ἀνορθώσεως. Ἀφοῦ δὲ ἡ κυβέρνησις Δ. Ράλλη δὲν ἐδέχθη τὰ αἰτήματα τοῦ συνδέσμου, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ σπουδαιότερον ἦτο ἡ ἀναδιοργάνωσις τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου ὑπὸ τὸν ἑλεγχον τοῦ συνδέσμου, τὴν νύκτα τῆς 14—15 Αὐγούστου περισσότεροὶ τῶν 500 ἀξιωματικῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ συνταγματάρχου Νικολάου Ζορμπᾶ προέβησαν εἰς στρατιωτικὸν κίνημα. Ἐλαβον τὰ ὅπλα καὶ ἐστρατοπέδευσαν εἰς τὴν θέσιν Γοῦδὶ, ἔξω τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ κυβέρνησις Ράλλη

ήρνήθη νά δεχθῇ τὰ αἰτήματα τῶν ἀξιωματικῶν καί παρητήθη, ὁ δὲ σύνδεσμος ἔγινε κύριος τῆς καταστάσεως καί ἀνέθεσε τὴν κυβέρνησιν εἰς τὸν Κυριακούλην Μαυρομιχάλην. Κατόπιν αὐτοῦ οἱ ἀξιωματικοὶ ἐπανῆλθον εἰς τὰς Ἀθήνας καί ἐξέδωκαν προκήρυξιν πρὸς τὸν λαόν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐζήτουν ριζικὰς μεταρρυθμίσεις διοικητικὰς καί ἰδιαιτέρως τὴν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ στρατοῦ καί τοῦ στόλου.

Ἀλλὰ τὸ μεταρρυθμιστικὸν ἔργον ἐπροχώρει βραδύτατα καί διὰ τοῦτο ὁ σύνδεσμος ἐκάλεσεν ἐκ Κρήτης ὡς πολιτικόν του σύμβουλον τὸν πολιτευτὴν Ἐλευθέριον Βενιζέλον, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνέθεσε τὴν ὀριστικὴν ρύθμισιν τῶν πολιτικῶν πραγμάτων. Ὁ Βενιζέλος ἐλθὼν εἰς τὰς Ἀθήνας συνέστησεν εἰς τὸν σύνδεσμον νά συγκαλέσῃ Ἐθνοσυνέλευσιν πρὸς ἀναθεώρησιν τοῦ συντάγματος. Ὁ βασιλεὺς ἀνέθεσεν εἰς τὸν γηραιὸν πολιτευτὴν Στέφανον Δραγούμην νά σχηματίσῃ κυβέρνησιν καί νά συγκαλέσῃ τὴν ἐθνοσυνέλευσιν, ὁ δὲ Σύνδεσμος ἐδῆλωσεν, ὅτι παύει τοῦ λοιποῦ νά ἀναμειγνύεται εἰς τὰ πολιτικὰ καί διελύθη.

Ἐλευθέριος Βενιζέλος (1864—1935)

Η ΑΝΑΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ ΤΟΥ 1911

Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1911 συνήλθεν ἡ Ἀναθεωρητικὴ συνέλευσις. Ὁ Βενιζέλος εἶχε συγκεντρώσει μεγάλην πλειοψηφίαν καί διὰ τοῦτο ὁ βασιλεὺς ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν τὴν ἐξουσίαν. Κατὰ τὰ τέλη Μαΐου τοῦ ἰδίου ἔτους ἡ συνέλευσις ἐψήφισε τὸ νέον σύνταγμα, τὸ ὁποῖον ἦτο τὸ σύνταγμα τοῦ 1864 ἀναθεωρηθὲν εἰς τινὰ σημεῖα. Τὸ νέον σύνταγμα περιέλαβε μερικὰ σωτήρια ἄρθρα, ὅπως τὸν περιορισμὸν τῆς ἀπαρτίας τῆς Βουλῆς εἰς τὸ ἓν τρίτον, τὸ ἀσυμβίβαστον τοῦ βουλευτικοῦ καί στρατιωτικοῦ ἀξιώματος, τὴν ἐξέλεγχιν τῶν ἐκλογῶν ὑπὸ εἰδικοῦ δι-

καστηρίου καὶ μεγάλην ἀνακούφισιν ἐπροξένησεν ἰδίως τὸ ἄρθρον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐξησφαλίζετο ἡ μονιμότης τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, διότι ἡ ἀναστάσις τοῦ ὑπαλληλικοῦ κόσμου κατὰ τὴν ἄνοδον εἰς τὴν ἐξουσίαν ἐκάστου κόμματος ἦτο μία ἐκ τῶν μεγαλυτέρων πληγῶν τοῦ κράτους.

Ἡ Συνέλευσις περατώσασα τὸ ἔργον της διελύθη, τὸν δὲ Μάρτιον τοῦ 1912 προεκκηρύχθησαν ἐκλογαὶ τακτικῆς βουλῆς, κατὰ τὰς ὁποίας πάλιν ὁ Βενιζέλος συνεκέντρωσε μεγάλην πλειοψηφίαν. Ἡ κρατικὴ μηχανὴ ἀπὸ τότε ἐλειτουργεῖ κανονικώτατα, μεγάλη δρᾶσις ἐσημειώθη εἰς ὅλους τοὺς κλάδους καὶ ἰδίως ἐδόθη ἐξαιρετικὴ προσοχὴ εἰς τὴν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου. Ξέναι ἀποστολαὶ ἐκλήθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, παρηγγέλθησαν νέα ὅπλα καὶ πλοῖα, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ ἔνδοξον θωρηκτὸν μας Ἀβέρωφ, καὶ τὸ ἔθνος ἤρχισε νὰ ἀποκτᾷ θάρρος καὶ αὐτοπεποίθησιν. Τὰ μεγάλα γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἐπηκολούθησαν καὶ τὰ ὁποῖα ἀμέσως θὰ ἐξιστορήσωμεν, εὗρον τὴν Ἑλλάδα παρεσκευασμένην.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'.

ΜΕΓΑΛΗ ΚΡΙΣΙΣ ΤΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ Ο ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (1912-1913)

ΠΑΡΑΜΟΝΑΙ ΤΟΥ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Μία από τὰς ὀξυτέρας φάσεις τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος καὶ βῆμα σημαντικὸν πρὸς τὴν λύσιν αὐτοῦ ἀποτελεῖ ὁ λεγόμενος Βαλκανικὸς πόλεμος, ὁ ὁποῖος ἐξερράγη ὑπὸ τὰ ἐξῆς περιστατικά :

Κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1912 ἤρχισε νὰ γίνεται λόγος περὶ συνεννοήσεως τῶν χριστιανικῶν κρατῶν τῆς Βαλκανικῆς. Ἡ ἀ-φορμή, ἡ συντελέσασα εἰς τὴν προσέγγισιν τῶν χριστιανικῶν κρατῶν, τὰ ὁποῖα τόσας διαφορὰς εἶχον μεταξὺ τῶν, ἰδίως τοὺς τελευταίους αὐτοὺς χρόνους ἐξ αἰτίας τοῦ Μακεδονικοῦ ζητήματος, ἦτο κυρίως ἡ ἐξωφρενικὴ πολιτικὴ τῆς τουρκοποιή-σεως, τὴν ὁποίαν ἠκολούθει τὸ Νεοτουρκικὸν Κομιτᾶτον.

Ἡ ἀπόπειρα ἀκριβῶς τοῦ ἐκτουρκισμοῦ τῶν ἐν Τουρκίᾳ ξένων ἐθνότητων ἀπέλυσε θύελλαν, ἡ ὁποία συνεκλόνησεν ἐκ θεμελίων αὐτὸ τὸ ἐν Εὐρώπῃ κράτος τῶν Ὁσμανλίδων. Ἡ Βουλγαρία διεμαρτυρήθη διὰ τὴν ἐγκατάστασιν εἰς τὴν Μακε-δονίαν Βοσνίων μωαμεθανῶν, ἡ Ἀραβία ἐζήτηι ἀνεξαρτησίαν, ἡ δὲ Ἀλβανία ἐπανεστάτησε. Τὸ Πατριαρχεῖον τέλος ἐκήρυξε τὴν ἐκκλησίαν ἐν διωγμῷ διὰ τὴν δολοφονίαν ὑπὸ τῶν Νεο-τούρκων πολλῶν ἐπιφανῶν Ἑλλήνων καὶ ἰδίως τοῦ μητροπο-λίτου Γρεβενῶν, ὁ ὁποῖος κατεκρεουργήθη ἀγρίως ὑπὸ τουρ-κικῆς συμμορίας.

Κατὰ τὴν ταραχώδη αὐτὴν ἐποχὴν οἱ Ἴταλοι, οἱ ὁποῖοι εἶ-χον ὑστερήσει κατὰ τὴν διανομὴν τῶν ἀποικίων, κατέλαβον τὰς τελευταίας κτήσεις τῶν Τούρκων εἰς τὴν Ἀφρικὴν, τὴν Τριπο-λίτιδα καὶ τὴν Κυρηναϊκὴν, τὰς ὁποίας ἡ Ἱταλικὴ κυβέρνησις κατὰ τὴν προσάρτησίν των ὠνόμασεν ὁμοῦ Λιβύην.

Διὰ νὰ ἐξαναγκάσουν δὲ τὴν Τουρκίαν εἰς ὑποχώρησιν, κατέλαβον τὴν Ρόδον καὶ τὰ Δωδεκάνησα. Ἡ Τουρκία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ἰταλίας, ὃ δὲ ἥρως τῆς νεοτουρκικῆς ἐπαναστάσεως Ἐμβέρ ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν Ἀφρικὴν.

Ο ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Τὸ 1912 μεγάλα γεγονότα ἐτάραξαν τὴν Βαλκανικὴν. Τὰ τέσσαρα χριστιανικὰ κράτη, Ἑλλάς, Βουλγαρία, Σερβία καὶ Μαυροβούνιον, συνησπίσθησαν, διὰ νὰ προσβάλουν τὴν Τουρκίαν. Ἐπραγματοποιεῖτο τέλος τὸ ὄνειρον τοῦ Ρήγα καὶ συνέβη, ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ πιστεύσῃ ὁ Χαμίτ.

Τὰ Βαλκανικὰ κράτη τὴν ἐμπλοκὴν τῆς Τουρκίας εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ἰταλίας ἐθεώρησαν ὡς κατάλληλον εὐκαιρίαν καὶ τὴν 25 Σεπτεμβρίου πρῶτος ὁ ἡρωικὸς βασιλεὺς τοῦ Μαυροβουνίου **Νικήτας** ἐκήρυξε τὸν πόλεμον. Τὴν 30 τοῦ ἰδίου μηνὸς τὰ λοιπὰ Βαλκανικὰ κράτη ἔστειλαν ταυτοσήμους δια-
1912 κοινώσεις εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ ἐζήτησαν εὐρυτάτην αὐτονομίᾳ τῶν ἐν Εὐρώπῃ κτήσεις τοῦ σουλτάνου. Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις, ἡ ὁποία ὠμίλει μετὰ περιφρονήσεως περὶ τῶν χριστιανικῶν κρατῶν, ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Σερβίας (4 Ὀκτωβρίου). Τὴν ἐπομένην ἡ Ἑλλάς ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας. Ἀπὸ τῆς 1ης δὲ εἶχον γίνεαι δεκτοὶ οἱ Κρήτες βουλευταὶ εἰς τὴν ἐλληνικὴν βουλὴν.

Οἱ εὐρωπαῖοι διπλωμάται ἔμειναν κατάπληκτοι πρὸ τῶν κατορθωμάτων τῶν μικρῶν Βαλκανικῶν κρατῶν, τὰ ὁποῖα ἔως τῶρα ὑπετίμων πολὺ. Ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς διηρημένος εἰς 8 μεραρχίας ἦτο ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ διαδόχου **Κωνσταντίνου**. Ἐκ τούτων μία μεραρχία ἔδρα εἰς τὴν Ἡπειρον, αἱ δὲ λοιπαὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν.

Οἱ Βούλγαροι διέβησαν τὰ σύνορα καὶ τὴν 11 Ὀκτωβρίου ἐξεπόρθησαν τὰς Σαραντά Ἑκκλησίας εἰς τὴν Θράκην, ἐνῶ ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς τὴν 6 Ὀκτωβρίου κατέλαβε τὴν Ἑλασσόνα καὶ μετὰ ἡρωικὸν ἀγῶνα εἰς τὰ στενὰ τοῦ Σαρανταπόρου (8—9 Ὀκτωβρίου) ἐκυρίευσεν τὴν νοτιοδυτικὴν Μακεδονίαν. Ὁ ἐλληνικὸς στόλος ὑπὸ τὸν ὕδραϊον

ναύαρχον Παύλον Κουντουριώτην κατέλαβε τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, Χίον, Λέσβον, Θάσον, Ἴμβρον κλπ. καὶ τὴν χερσόνησον τοῦ Ἀγίου Ὁρους, ἐπὶ τῆς ὁποίας ὕψωσε τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν. Ἀλλὰ καὶ ἄλλως αἱ ὑπηρεσίαι, τὰς ὁποίας προσέφερε τὸ ἑλληνικὸν ναυτικὸν εἰς τὸν πόλεμον ὄλων τῶν συμμάχων κρατῶν, ἦσαν ἀνυπολόγιστοι, διότι ἀπέκλεισε τὰ στενὰ τῶν Δαρδανελλίων καὶ παρεκώλυσε τὴν μεταφορὰν τουρκικοῦ στρατοῦ ἐκ τῆς Ἀσίας.

Οἱ Σέρβοι μετὰ τριήμερον μάχην παρὰ τὸ Κουμάνοβον ἤνοιξαν τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν Παλαιὰν Σερβίαν καὶ τὴν 13 Ὀκτωβρίου ὁ σέρβος διάδοχος εἰσῆλθεν εἰς τὰ Σκόπια, τὴν ἀρχαίαν πρωτεύουσάν τοῦ Στεφάνου Ντουσάν.

Ἐν τῷ μεταξύ οἱ Βούλγαροι ἔδωκαν σημαντικὴν μάχην εἰς Λοουλέ Μπουργάζ τῆς Θράκης πρὸς τὴν μεγάλην μάζαν τοῦ ἀπέναντί των τουρκικοῦ στρατοῦ, ὁ ὁποῖος κακῶς ἐφωδιασμένος, ἀσύντακτος, σχεδὸν λιμοκτονῶν, συνεκράτησεν αὐτοὺς μᾶλλον διὰ τοῦ ὄγκου του ἐπὶ πενθήμερον καὶ κατόπιν ὑπεχώρησεν εἰς τὴν γραμμὴν τῶν Μετρών (Τσατάλτζαν). Οἱ Βούλγαροι ἐπολιόρκησαν τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ ἐβάδισαν πρὸς τὴν Τσατάλτζαν, ὅπου ἡ τουρκικὴ ἀντίστασις καὶ ἡ χολέρα ἔφραξαν τὴν προέλασιν αὐτῶν πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἐξηκολούθησε τὴν νικηφόρον πορείαν καὶ ἐκυρίευσεν τὴν Κατερλίνην, τὴν Βέροιαν, Νάουσαν καὶ Ἐδεσσαν, μετὰ διήμερον δὲ μάχην (19 καὶ 20 Ὀκτωβρίου) εἰς τὰ Γιαννιτσά, ἐβάδισε κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης, τὴν ὁποίαν ὁ Τοῦρκος στρατηγὸς παρέδωκε μετὰ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ εἰς τὸν ἑλληνα διάδοχον. Τοιοῦτοτρόπως τὴν ἑσπέραν τῆς 26ης Ὀκτωβρίου 1912, ἑορτὴν τοῦ μεγαλομάρτυρος Δημητρίου, πολιούχου τῆς Θεσσαλονίκης, εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν τὰ πρῶτα τμήματα τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος εἰσῆλθε θριαμβευτικῶς εἰς τὴν ἑλληνικὴν μεγαλοῦπολιν, ὅπου καὶ ἐγκατεστάθη.

Ἄλλη βουλγαρικὴ στρατιὰ ἐκ 40 χιλ., ἀφοῦ ἐκυρίευσεν τὰς Σέρρας, τὴν Δράμαν καὶ Καβάλλαν χωρὶς νὰ συναντήσῃ σημαντικὰς τουρκικὰς δυνάμεις, ἐβάδισε δρομαίως κατὰ

τῆς Θεσσαλονίκης, ἀλλ' εὗρε τὴν πόλιν κατειλημμένην ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Μία μεραρχία βουλγαρικοῦ στρατοῦ ἐζήτησε νὰ στρατωνισθῇ ἐντὸς τῆς πόλεως, δῆθεν διὰ νὰ ἀναπαυθῇ.

Οἱ Σέρβοι ἐν τῷ μεταξύ κατέλαβον τὸ Μοναστήριον, ὃ δὲ διάδοχος Κωνσταντῖνος, ἀφοῦ ἐξησφάλισε τὴν κατοχὴν τῆς Θεσσαλονίκης, ἐβάδισε μὲ 4 μεραρχίας πρὸς τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν, κατέλαβε τὴν Φλώριναν καὶ ἐπροχώρησε μέχρι τῆς Κορυτσᾶς. Ὁ σερβικὸς στρατὸς δι' ἀποφασιστικῆς κινήσεως διέσχισε τὴν Ἀλβανίαν, κατῆλθεν εἰς τὴν Ἀδριατικὴν καὶ κατέλαβε τὸ Δυρράχιον. Τὸ ὄνειρον τῶν Σέρβων νὰ ἀποκτήσουν διέξοδον εἰς τὴν θάλασσαν ἐπραγματοποιεῖτο.

Εἰς τὸ μέτωπον τῆς Ἡπείρου ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς εὐθὺς εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ πολέμου ἐκυρίευσε τὰ Πέντε Πηγὰδια καὶ ἐβάδισε πρὸς τὰ Ἰωάννινα, τὰ ὁποῖα καὶ ἀπέκλεισεν. Ἀλλ' ἡ τύχη τῆς πόλεως ἐξηρτάτο ἀπὸ τὰ πρὸς νότον αὐτῆς ὀχυρώματα καὶ ἰδίως τὸ ὀνομαστὸν Μπιζάνι, τὸ ὁποῖον εἶχον ὀχυρώσει γερμανοὶ ἀξιωματικοί.

Οἱ Μαυροβούνιοι τέλος ἐπολιόρκησαν τὴν Σκόδραν καὶ διεξήγον αἱματηροὺς ἀγῶνας περὶ τὰ ἱσχυρὰ φρούριά της.

Τοιοιουτρόπως ἐντὸς σχεδὸν εἴκοσιν ἡμερῶν τουρκικὴ κυριαρχία δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἡ ἡμισέληνος ἐκυμάτιζε μόνον εἰς τὰ ὀχυρὰ τῶν Ἰωαννίνων, τῆς Σκόδρας καὶ τῆς Ἀδριανουπόλεως, τὰ ὁποῖα ἐπολιορκοῦντο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, Μαυροβουνίων καὶ Βουλγάρων. Ἐπίσης παρέμενεν εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ ἡ ἐκεῖθεν τῆς Τσατάλτζας περιοχὴ μετὰ τῆς χερσονήσου τῆς Καλλιπόλεως.

ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΤΟΥ ΛΟΝΔΙΝΟΥ

Ἡ νίκη τῶν ἠνωμένων Βαλκανικῶν κρατῶν ἐπροξένησε μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τὴν Εὐρώπην. Κατὰ τὰς παραμονὰς τῶν ἐχθροπραξιῶν (8 Ὀκτωβρίου) αἱ ἐντολοδόχοι τῶν ἄλλων Δυνάμεων Ρωσσία καὶ Αὐστρία ἐδήλωσαν, ὅτι μετὰ τὸ πέρας τοῦ πολέμου δὲν θὰ ἐπιτρέψουν μεταβολὴν τοῦ ἐδαφικοῦ καθεστώτος (status-quo). Εἰς τὴν δῆλωσιν αὐτὴν προέβησαν μὲ τὸν σκοπὸν νὰ προλάβουν τὴν σύρραξιν ἢ τοῦλάχιστον νὰ ἐντοπίσουν τὸν πόλεμον μεταξύ Τουρκίας καὶ τῶν

Βαλκανικῶν κρατῶν. Ἦδη ὁμως αἱ Δυνάμεις ἐδήλωσαν, ὅτι τὸ καθεστῶς δὲν ὑφίστατο πλέον, ἀφοῦ οἱ Τοῦρκοι δὲν ἠδύναντο νὰ πατάξουν τοὺς χριστιανοὺς εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης καὶ ἐπομένως ἔχασαν τὸ μόνον δικαίωμά των, δηλαδὴ τὴν ἰσχὺν νὰ ἐπιβάλλουν τὴν κακὴν των διοίκησιν εἰς αὐτοὺς. Τὴν 27 Ὀκτωβρίου ὁ ἄγγλος πρωθυπουργὸς Ἀσκούϊθ ἐδήλωσεν, ὅτι «ὁ χάρις τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης θὰ μεταβληθῇ, οἱ δὲ σύμμαχοι Βαλκανικοὶ λαοὶ δὲν εἶναι δίκαιον νὰ στερηθοῦν τοὺς καρποὺς τῆς νίκης των, τὴν ὁποίαν μὲ τόσας θυσίας ἐκέρδισαν».

Αἱ νῖκαι ὁμως τῶν συμμάχων ἐτάραξαν τὴν Αὐστρίαν. Τὴν ἤτταν τῶν Τούρκων ἠσθάνθησαν οἱ Αὐστριακοὶ ὡς ἰδίαν ἤτταν, διότι οἱ Σέρβοι καταλαβόντες τὸ Ν ο β ι π α ζ ά ρ, τὴν στενὴν λωρίδα, ἡ ὁποία ἐχώριζε τὴν Σερβίαν καὶ τὸ Μαυροβούνιον καὶ ἐχρησίμευεν ὡς ἡ εἴσοδος τῆς Αὐστρίας πρὸς τὴν Βαλκανικὴν, ἔκλειον δι' αὐτὴν τὸν δρόμον πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην. Ἐπίσης δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀνεχθοῦν τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Σέρβων εἰς τὴν Ἀδριατικὴν. Εἰς τοῦτο εἶχον συμφώνους καὶ τοὺς Ἰταλοὺς. Ἀντιθέτως ἡ Ρωσσία ἐθορυβήθη ἐκ τῆς ἐνδεχομένης προελάσεως τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἠυνόει τὴν ἐπέκτασιν τῆς Σερβίας μέχρι τῶν ἁκτῶν τῆς Ἀδριατικῆς. Αὐστρία λοιπὸν καὶ Ἰταλία ἐργάσθησαν ἀπὸ κοινοῦ καὶ συντόνως διὰ τὴν δημιουργίαν ἀνεξαρτήτου Ἀλβανικοῦ κράτους καὶ τὴν ἐκδίωξιν τῶν Σέρβων ἀπὸ τὴν Ἀδριατικὴν.

Τὴν 20 Νοεμβρίου ὑπεγράφη ἐν Τσατάλτζα ἀνακωχὴ ὑπὸ τῆς Τουρκίας καὶ τῶν συμμάχων πλὴν τῆς Ἑλλάδος. Τὴν 3 Δεκεμβρίου συνῆλθον οἱ ἐμπόλεμοι εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Ἀγίου Ἰακώβου εἰς τὸ Λονδῖνον καὶ συγχρόνως οἱ πρεσβευταὶ τῶν Δυνάμεων ἐν Λονδίνῳ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας Ἐδουαρδ Γκρέυ. Ἡ συνδιάσκεψις τῶν πρεσβευτῶν σκοπὸν εἶχε τὴν συζήτησιν ζητημάτων διεθνῶν καὶ γενικοῦ ἐνδιαφέροντος, τὰ ὁποῖα εἶχον προκύψει ἐκ τοῦ πολέμου, ὅπως ἡ ἵδρυσις Ἀλβανικοῦ κράτους, ἡ ἐπέκτασις τῆς Σερβίας μέχρι τῆς Ἀδριατικῆς, ἡ τύχη τῆς Θεσσαλονίκης, τοῦ Ἀγ. Ὄρους κλπ. Ἡ δὲ διάσκεψις τῶν ἐμπολέμων χριστιανικῶν

κρατῶν καὶ τῆς Τουρκίας εἶχε σκοπὸν τὴν συζήτησιν τῶν ὄρων τῆς συνθήκης τῆς εἰρήνης.

Ἄλλ' οἱ Τοῦρκοι παρτίλκουν τὰς διαπραγματεύσεις. Τέλος τὴν 9ην Ἰανουαρίου κατόπιν διακοινώσεως τῶν Μεγάλων Δυνάμεων τὸ Μέγα Συμβούλιον Κωνσταντινουπόλεως ἐνέκρινε τὴν γνώμην τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως περὶ συνομολογήσεως τῆς εἰρήνης. Ἀλλὰ τὴν 10 Ἰανουαρίου αἰφνης ἐξερράγη ἐπανάστασις ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῆς ὁποίας ἥρως ἦτο ὁ περιφημὸς Ἐμβέρ, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐπιστρέψει ἀπὸ τὴν Τριπολίτιδα, ὅπου ἐπολέμει κατὰ τῶν Ἰταλῶν. Ἐπεκράτησαν οἱ Νεότουρκοι, ἀπέκρουσαν τὴν εἰρήνην, αἱ διαπραγματεύσεις τοῦ Λονδίνου ἐματαιώθησαν καὶ τὴν 21 Ἰανουαρίου ὁ πόλεμος ἤρχισεν ἐκ νέου.

Ο ΚΑΤΑ ΘΑΛΑΣΣΑΝ ΑΓΩΝ - ΠΤΩΣΙΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ἐνῶ διήρκουν αἱ διαπραγματεύσεις τοῦ Λονδίνου, ὁ τουρκικὸς στόλος, τέσσαρα βάρηκα καὶ ἄλλα ἐλαφρὰ σκάφη, ἐξῆλθον ἀπὸ τὰ στενὰ, διὰ νὰ προσβάλουν τὸν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Μοῦδρου (Λήμνος) ναυλοχοῦντα ἑλληνικὸν στόλον. Κατ' οὐσίαν ὁ τουρκικὸς στόλος ἦτο ἰσχυρότερος τοῦ ἑλληνικοῦ, διότι διέθετε περισσότερα τηλεβόλα καὶ ὁ θώραξ πολλῶν μονάδων ἦτο ἰσχυρότερος τῶν ἑλληνικῶν πολεμικῶν. Ἀλλὰ τὸ νέον ἑλληνικὸν καταδρομικὸν Ἀβέρωφ, φέρον τὸ ὄνομα τοῦ ἐθνικοῦ εὐεργέτου Γ. Ἀβέρωφ, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευεν ὡς ναυαρχίς, καθὼς καὶ ἡ ἱκανότης τῶν ἑλληνικῶν πληρωμάτων ἔδιδον εἰς τὸν ἑλληνικὸν στόλον τὴν ὑπεροχὴν. Ἡ σύγκρουσις δὲν διήρκεσε πολὺ. Ὁ τουρκικὸς στόλος ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ ἑλληνικοῦ πυροβολικοῦ διέκοψε τὴν ναυμαχίαν καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὰ Στενὰ (3 Δεκεμβρίου 1912).

Μετὰ ἓνα μῆνα οἱ Τοῦρκοι ἐδοκίμασαν πάλιν τὴν τύχην των. Προαπέστειλαν τὸ εὐδρομον Χαμιδιέ, μὲ κυβερνήτην τὸν Ρεούφ, ὁ ὁποῖος τὴν νύκτα τῆς Πρωτοχρονιάς (1—2 Ἰανουαρ. 1913) ἐπωφελούμενος τῆς ἐπικρατοῦσης θαλασσοταραχῆς διέφυγε τὸν ἑλληνικὸν ἀποκλεισμὸν καὶ τὴν ἐπομένην ἐβομβάρδισε τὸν λιμένα τῆς Σύρου καὶ ἐβύθισε τὸ βοηθητικὸν τοῦ στόλου «Μακεδονία». Τὸ γεγονὸς ἐπροκάλεσε ζοηράν ἐντύπω-

σιν εις τὰς Ἀθήνας. Οἱ Τοῦρκοι εἶχον ἐλπίζει, ὅτι ὁ Ἀβέρωφ θὰ ἔσπευδεν εἰς καταδίωξιν τοῦ Χαμιδῆ. Ἀλλ' ὁ Ἀβέρωφ, δὲν ἐγκατέλειψε τὸν Μοῦδρον, ὥστε οἱ Τοῦρκοι εὐρέθησαν πρὸ τοῦ ἠνωμένου στόλου, ὅταν ἐξῆλθον ἀπὸ τὸν Ἑλλήσποντον. Μετὰ βραχεῖαν ναυμαχίαν τὰ τουρκικὰ θωρηκτὰ ἔπαθον σοβαρὰς ζημίας καὶ ἐκλείσθησαν ὀριστικῶς εἰς τὰ στενὰ (5 Ἰανουαρίου 1913).

Ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος (1868-1923)

Τὴν 21 Φεβ/ρίου 1913 ἐκρίνετο ἡ τύχη τῆς πρωτεύουσας τῆς Ἡπείρου, τῶν Ἰωαννίνων. Ἡ ἀρτία ὀχύρωσις τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Μπιζανίου, ὁ ἐξαιρετικῶς ὀριμὸς χειμὼν τοῦ ἔτους ἐκείνου καὶ ἡ σθεναρὰ ἀντίστασις τῶν Τούρκων ἐταλαιπώρησαν πολὺ τὸν ἑλληνικὸν στρατόν. Παρ' ὅλας ὁμῶς τὰς θυσίας καὶ τὰ ἐμπόδια ἡ ἑλληνικὴ ὁρμὴ κατίσχυσε. Τὰ εὐζωνικά μας συντάγματα ἐδείχθησαν ἀπαράμιλλα εἰς τὴν ἐπίθεσιν καὶ τὴν περιφρόνησιν τοῦ θανάτου. Τὸ ἰσχυρὸν φρούριον ἔπεσε καὶ τὰ Ἰωάννινα παρεδόθησαν εἰς τὸν ἑλληνικὸν στρατόν, ὁ ὁποῖος προήλασε βορειότερον καὶ κατέλαβε τὸ Ἀργυρόκαστρον, τὴν Χειμάραν, τὴν Πρεμετὴν καὶ ὀλόκληρον τὴν Β. Ἡπείρου μέχρι τῶν προθύρων τοῦ Αὐλῶνος. Ἡ πτώσις τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἡ κατάληψις τῆς Β. Ἡπείρου ἦσαν τὸ ἐπισφράγισμα τῶν ἑλληνικῶν ἀγώνων.

ΔΟΛΟΦΟΝΙΑ ΓΕΩΡΓΙΟΥ - Ο ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ

Ἀλλ' ἐν μέσῳ τῶν θριάμβων θλιβερά τραγῳδία κατέθλιψε τὸν ἑλληνικὸν λαόν. Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος, ὁ ὁποῖος παρέμενεν ὡς φρουρὸς τῶν ἑλληνικῶν δικαίων εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ἐδολοφονήθη τὴν 5 Μαρτίου ἀγρίως.

Τὴν μεγάλην ἐθνικὴν συμφορὰν, τὸν θάνατον τοῦ λαοφιλοῦς βασιλέως Γεωργίου, ἔμετρίασεν ἡ ἀνοδος εἰς τὸν θρόνον

τοῦ διαδόχου Κωνσταντίνου. Τὸ προσφιλὲς ὄνομα εἰς τοὺς Ἕλληνας, τὸ ὁποῖον ὑπενθύμιζε τὸν ἄρρηκτον δεσμόν τοῦ ἔθνους μετὰ τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν καὶ τὴν τραγικὴν πτῶσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐφάνη, ὅτι ἔδιδε σάρκα καὶ ὅστ' αἰς τὰ ὄνειρα τοῦ ἑλληνισμοῦ, τὰ ὁποῖα ἐν τῷ μέσῳ τῶν θριάμβων τοῦ πρώτου βαλκανικοῦ πολέμου ἐφαίνοντο, ὅτι ἤρχισαν νὰ πραγματοποιιοῦνται. Ὁ βασιλεὺς, τὸν ὁποῖον πολλοὶ γενεαὶ ἐπόθησαν ὡς μέλλοντα νὰ πραγματοποιήσῃ τὰ ὄνειρα τοῦ ἔθνους καὶ νὰ συνεχίσῃ τὴν ἀποτόμως διακοπεῖσαν βασιλείαν τῶν Παλαιολόγων, ἀνήρχετο εἰς τὸν θρόνον ὑπὸ τοὺς αἰσιωτέρους οἰωνοὺς καὶ ὑπὸ τὰς εὐχὰς καὶ ἐλπίδας τοῦ πολεμοῦντος λαοῦ.

Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΛΟΝΔΙΝΟΥ

Εἴκοσι ἡμέρας μετὰ τὴν πτῶσιν τῶν Ἰωαννίνων, τὴν 13 Μαρτίου, παρεδίδετο καὶ ἡ Ἀδριανούπολις εἰς τοὺς Βουλγάρους. Οἱ Νεότουρκοι κατενόησαν τότε τὸ ἄσκοπον τῆς ἐξακολουθήσεως τοῦ πολέμου καὶ τὴν 17 Μαΐου ὑπεγράφη ἡ εἰρήνη εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Ἀγίου Ἰακώβου ἐν Λονδίῳ. Διὰ τῆς συνθήκης ὁ Σουλτάνος παρεχώρει εἰς τοὺς συμμάχους «ἅπαντα τὰ ἐδάφη τῆς αὐτοκρατορίας του ἐν Εὐρώπῃ δυτικῶς γραμμῆς διηκούσης ἀπὸ τῆς Αἴνου εἰς τὸ Αἰγαῖον μέχρι τῆς Μηδείας εἰς τὸν Εὐξεινον Πόντον ἐκτὸς τῆς Ἀλβανίας».

Ἐπίσης ὁ Σουλτάνος παρεχώρησεν εἰς τοὺς συμμάχους τὴν Κρήτην. Ὁ καθορισμὸς τῶν συνόρων τῆς Ἀλβανίας, ἡ ὁποία ἀπεφασίσθη νὰ ἀποτελέσῃ ἰδιαιτερον κράτος, ἀφέθη εἰς τὴν φροντίδα τῶν Δυνάμεων. Αἱ Δυνάμεις ἐπίσης θὰ ἀπεφασίζον περὶ τῆς τύχης τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου καὶ τοῦ Ἀγίου Ὀρους.

Ο ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Οἱ μῆνες τῆς ἀγάπης τῶν Βαλκανικῶν λαῶν δὲν ἦσαν μακροί, διότι οἱ σύμμαχοι ἐφιλόνικησαν, πρὶν ἔλθῃ ἡ ὥρα τῆς διανομῆς τῶν λαφύρων. Οἱ Βούλγαροι εἶχον παραλογωτάτας ἀπαιτήσεις, νὰ κυριαρχήσουν δηλαδὴ εἰς τὴν Βαλκανικὴν. Διέδιδον, ὅτι αὐτοὶ εἶχον σηκώσει τὸ μεγαλύτερον βάρος τοῦ πο-

λέμου καὶ ἦσαν ἄμετροι εἰς τὰς ἀπαιτήσεις των καὶ αὐθάδεις εἰς τοὺς τρόπους. Ἦδη κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐπιχειρήσεων εἶχον ἐκμανῆ διὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κατάληψιν τῆς Θεσσαλονίκης. Πρὸς τοὺς Σέρβους ἐπίσης εἶχον διαφοράς, αἱ ὁποῖαι ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐξομαλυνθοῦν. Ἐζήτουν τὸ Μοναστήριον καὶ τὴν Ἀχρίδα. Ταῦτα ἠνάγκασαν Ἑλλήνας καὶ Σέρβους νὰ προέλθουν εἰς ἰδιαιτέρας συνεννοήσεις.

Παρήλθεν ὁλόκληρος μὴν ἐκνευριστικῶν διαπραγματεύσεων πρὸς διανομὴν τῶν κατακτηθέντων, κατὰ τὸν ὅποιον ἡ προκλητικότης τῶν Βουλγάρων εἶχε φθάσει εἰς τὸ κατακόρυφον, εἶχον δὲ ἐρεθίσει ἐξ ἴσου Σέρβους καὶ Ἑλλήνας. Ἡ προσφορά τοῦ τσάρου, ὅπως μεσολαβήσῃ καὶ χρησιμεύσῃ ὡς διαιτητής, δὲν ἔγινε δεκτὴ. Ὁ πόλεμος μεταξὺ τῶν συμμάχων κατέστη ἀναπόφευκτος. Ἡ Ἑλλὰς τὸν Μάιον τοῦ 1913 ἔκλεισε συμμαχίαν μετὰ τῆς Σερβίας καὶ τὴν 18 Ἰουνίου αἱ ἐχθροπραξίαι ἤρχισαν, ἀφοῦ πρῶτοι ἐπετέθησαν οἱ Βούλγαροι.

ΚΙΛΚΙΣ (21-22 Ἰουνίου)

Τὴν πρωίαν τῆς 17 Ἰουνίου οἱ Βούλγαροι προσέβαλον αἰφνιδιαστικῶς τοὺς συμμάχους εἰς Γε υ γ ε λ ή ν, ἡ ὁποία κεῖται ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Θεσσαλονίκης—Σκοπίων καὶ ἦτο σημεῖον ἐπαφῆς τῶν ἑλληνικῶν καὶ σερβικῶν στρατευμάτων. Συγχρόνως προσέβαλον τοὺς Ἑλλήνας παρὰ τὴν Νιγρίταν. Σκοπὸς τῶν Βουλγάρων ἦτο νὰ διασπάσουν τοὺς συμμάχους.

Ἄλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς εἶχε σχεδὸν διπλασιασθῇ διὰ τῆς προσελεύσεως τῶν στρατευσίων τοῦ ἑξωτερικοῦ καὶ τῶν ἐθελοντῶν, οἱ ὁποῖοι συνέρρεον ἐκ τοῦ ἑξω ἑλληνισμοῦ, τὸ ἑλληνικὸν ἐπιτελεῖον διέταξεν ἀμέσως τὸ ἀριστερὸν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ νὰ βαδίσῃ εἰς τὴν Γευγελήν, τὸ μεγαλύτερον ὅμως μέρος ἐστράφη κατὰ τῆς φύσει ὀχυρᾶς γραμμῆς τοῦ Κιλκίς—Λ α χ α ν ᾱ, παρὰ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν Θεσσαλονίκης—Σερρών, τὴν ὁποίαν εἶχον καταστρέψει οἱ Βούλγαροι.

Τὰς τάξεις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐκίνει ἀκατάσχετον πολεμικὸν μένος, τὸ ὅποιον ἀνερρίπιζεν ἡ κατὰ τῶν Βουλγάρων

άγανάκτησις, ὥστε ἡ κατὰ τοῦ Κιλκίς ἐπίθεσις ἔλαβε μορφήν ἐξάλλου παραφορᾶς. Οἱ Ἕλληνες μετὰ τριήμερον ὀρμητικωτάτην ἐπίθεσιν ἀνέτρεψαν τοὺς Βουλγάρους ἐκ τῶν ὀχυρῶν θέσεων (21—22 Ἰουνίου). Μετὰ διήμερον δὲ μάχην εἰς τὸν Λαχανᾶν ἐξεδιώχθησαν οἱ Βούλγαροι, ἡ δὲ Νιγρίτα καὶ ἡ Γευγελὴ ἀνεκτῆθησαν. Οἱ Σέρβοι μετὰ τριήμερον πεισματώδη μάχην παρὰ τὸν ποταμὸν Βρεγαλνίτσαν ἀπώθησαν τοὺς Βουλγάρους πρὸς τὰ παλαιὰ σύνορα.

Τὴν 28 Ἰουνίου εἰσῆλθεν εἰς τὸν πόλεμον καὶ ἡ Ρουμανία, ἡ ὁποία διεκήρυξεν, ὅτι κατέρχεται εἰς τὸν ἀγῶνα ὄχι διὰ κατακτητικούς σκοπούς, ἀλλὰ πρὸς διαρρύθμισιν τῶν συνόρων της καὶ διὰ νὰ παρακωλύσῃ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Βουλγαρίας εἰς τὴν Βαλκανικὴν. Ὁ ρουμανικὸς στρατὸς ἔφθασεν ἀμαχητὶ εἰς ἀπόστασιν 20 μόλις χιλιομέτρων πρὸ τῆς Σόφιας. Οἱ Τοῦρκοι τέλος ἐπωφελοῦμενοι καὶ αὐτοὶ ἐκ τῆς νέας ἀναστατώσεως κατέλαβον ἄνευ μάχης τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ τὰς Σαράντα Ἐκκλησίας.

Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς, ἀφοῦ κατέλαβε τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ Δυτικὴν Θράκην, ἀπώθησε τοὺς Βουλγάρους εἰς τὰ παλαιὰ τῶν σύνορα. Ἦδη ἡπειλεῖτο τὸ ἔδαφος τῆς Παλαιᾶς Βουλγαρίας. Ὁ βασιλεὺς Φερδινάνδος ἔκαμεν ἑκκλήσιν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ρουμανίας Κάρολον νὰ μεσιτεύσῃ εἰς τοὺς βασιλεῖς Ἑλλάδος, Σερβίας καὶ Μαυροβουνίου ὑπὲρ τῆς εἰρήνης.

ΕΙΡΗΝΗ ΤΟΥ ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙΟΥ (28 Ἰουλίου)

Ἐνα μῆνα ἀκριβῶς ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ πολέμου, τὴν 17 Ἰουλίου, συνῆλθεν ἡ συνδιάσκεψις τῆς εἰρήνης εἰς τὸ Βουκουρέστιον. Μεγάλην δυσκολίαν ἰδίως παρέσχε τὸ ζήτημα τῆς διεξόδου τῆς Βουλγαρίας εἰς τὸ Αἰγαῖον. Ὁ ἀγὼν ἐγίνετο διὰ τὴν Καβάλλαν, τῆς ὁποίας ὀλιμὴν καὶ αἱ καπνοφυτεῖαι
 1913 εἴλκυον τοὺς Βουλγάρους. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας ὑπεστήριξε τὴν ἑλληνικὴν ἄποψιν κηρυχθεὶς ἀπροκαλύπτως φίλος τῆς Ἑλλάδος καὶ θαυμαστῆς τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Ἡ Ρουμανία ἡπείλησεν, ὅτι θὰ κατελάμβανε τὴν Σόφιαν καὶ οἱ Βούλγαροι ἀντιπρόσωποι ἐδέχθησαν τέλως τὴν συνθήκην πλή-

Η ΒΑΛΚΑΝΙΚΗ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΣΥΝΘΗΚΗΝ ΤΩΝ ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙΟΥ (ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1913)

ρεις πικρίας. "Όριον τῶν ἑλληνοβουλγαρικῶν συνόρων ὠρίσθη ὁ Νέστος. Οἱ Βούλγαροι ἐκράτησαν τὴν Δυτικὴν Θράκην μετὰ τὸν λιμένα τοῦ Δεδέαγατς (Ἀλεξανδρούπολιν).

Οἱ Ρουμᾶνοι ἐπέτυχον διαρρύθμισιν τῶν συνόρων τῶν καὶ κατέλαβον τὴν Δοβρουτσάν μέχρι τῆς γραμμῆς Τουρτουκάια—Μπαλτσίκ. Οἱ δὲ Τοῦρκοι ὑπέγραψαν τὴν 16 Σεπτεμβρίου 1913 ἰδιαιτέραν συνθήκην μετὰ τῆς Βουλγαρίας, διὰ τῆς ὁποίας ἀνέκτων τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην μετὰ τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν καὶ τῆς Ἀδριανουπόλεως.

Τέλος τὴν 1 Νοεμβρίου 1913 ὑπεγράφη ἡ ὁριστικὴ εἰρήνη μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας. Διὰ τῆς συνθήκης τῶν Ἀθηνῶν ἐκανονίσθησαν τὰ ζητήματα περὶ ἐθνικότητος, τουρκικῶν κτημάτων, διατροφῆς καὶ ἀποδόσεως αἰχμαλώτων. Τὸ ζήτημα τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου καὶ τῶν ἀλβανικῶν συνόρων εἶχον ἀφεθῆναι ρυθμίσουν αἱ Μ. Δυνάμεις. Αἱ δὲ Δυνάμεις διὰ διακοινώσεως (31 Ἰανουαρίου 1914) ἐπέδικασαν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰς ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τῆς κατεχομένης νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους πλὴν τῆς Ἰμβρου καὶ Τενέδου, αἱ ὁποῖαι εὐρίσκονται πρὸ τοῦ Ἑλλησπόντου, τὴν δὲ Β. Ἡπειρον μετὰ τοῦ Ἀργυροκάστρου, τῆς Χειμάρρας, τῆς Πρεμετῆς, τῆς Μοσχοπόλεως καὶ τῆς Κορυτσᾶς παρεχώρησαν εἰς τὸ νεοσύστατον Ἀλβανικὸν κράτος.

ΤΑ ΕΤΗ 1913 ΚΑΙ 1914

Τὰ ἔτη 1913 καὶ 1914 ἦσαν οἱ χρόνοι τῆς ἐλληνικῆς ἀνθήσεως. Τὸ ἔθνος ἠσθάνετο μεγάλην αὐτοπεποιθισιν καὶ ἐνεπνέετο ἀπὸ ζωηρὸν πόθον πρὸς δρᾶσιν καὶ δημιουργίαν. Τὰ κατορθώματα ἐκεῖνα ἦσαν ἀποτελέσματα τῆς ἐσωτερικῆς ἀνορθώσεως, τὴν ὁποίαν ὁ ἑλληνικὸς λαὸς εἶχεν ἐπιτελέσει. Συγχρόνως τὸ ἔθνος ἔτρεφε μεγάλην ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς ἀρχηγούς του. Εἰς τὸν ἑλληνικὸν στρατὸν καὶ εἰς τοὺς δύο ἀρχηγούς, τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον καὶ τὸν πρωθυπουργὸν Βενιζέλον, ἔγινεν ἀποθεωτικὴ ὑποδοχή. Ὁ βασιλεὺς διὰ διαγγέλματος ἀνήγγειλε τὸ τέλος τοῦ πολέμου καὶ διεκήρυξεν, ὅτι κατέστησε τὴν Ἑλλάδα «σεβαστὴν εἰς τοὺς φίλους καὶ τρομερὰν εἰς τοὺς ἐχθρούς».

Ἀλλ' ἤδη ἀπὸ τῆς ἀνοιξεως τοῦ 1914 ἤρχισαν νὰ ὑψοῦνται.

νέφη μελανὰ εἰς τὸν ὀρίζοντα. Οἱ Τοῦρκοι, διὰ νὰ ἐγκαταστήσουν τοὺς ἐκ Μακεδονίας μετανάστες, συγχρόνως ὁμῶς ἀκολουθοῦντες τὸ ἐκτουρκιστικὸν πρόγραμμα, ἤρχισαν νὰ ἐκδιώκουν ἐκ τῶν ἐστιῶν των τοὺς Ἑλληνας τῆς Θράκης καὶ τῶν παραλίων τῆς Μ. Ἀσίας. Ἐπὶ πλέον ἡξίουσαν τὴν ἐπιστροφήν ἢ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν δύο μεγαλυτέρων ἐκ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους, τῆς Λέσβου καὶ τῆς Χίου, διὰ τινῶν ἐκ τῶν περὶ τὴν Ρόδον νήσων, αἱ ὁποῖαι εὕρισκοντο τότε ὑπὸ Ἰταλικὴν κατοχὴν. Ἡ Ἑλλάς διεμαρτυρήθη, ἀλλ' οἱ Νεότουρκοι ἦσαν ἀνένδοτοι, ὀλίγον δὲ ἔλειψε νὰ προκληθῇ νέα σύρραξις Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας. Ἐπίσης καὶ οἱ Βούλγαροι ἔπνεον μένεα κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ Σέρβων. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐφάνησαν εἰς τὴν Εὐρώπην ἀπειλητικώτερα σημεῖα, τὰ ὁποῖα προεμήνυον τεραστίας καταστροφάς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΙΜΠΕΡΙΑΛΙΣΜΟΥ

Ι. ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑΣ (1870-1895)

Η ΕΥΡΩΠΗ ΜΕΤΑ ΤΟ 1870

Μετά τὸ 1870 ἡ Εὐρώπη παρουσιάζει νέαν κατάστασιν. Ἡ Κεντρικὴ Εὐρώπη καὶ μερικῶς ἡ Ἀνατολικὴ ἠλλαξεν ὄψιν. Ἡ Γερμανία καὶ ἡ Ἰταλία ἐπέτυχον τὴν ἐθνικὴν των ἐνότητα καὶ ἐδημιούργησαν δύο νέας Μεγάλας Δυνάμεις. Εἰς τὴν Βαλκανικὴν ἐδημιουργήθησαν μικρὰ κράτη, ἀνήσυχα διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν ἐδαφικὴν των ἐξάπλωσιν.

Ἀπὸ τοῦ 1870 τὸν πολιτικὸν βίον τῶν λαῶν κανονίζουν αἱ ἑξ Μεγάλαι Δυνάμεις, Ἀγγλία, Γαλλία, Γερμανία, Ρωσσία, Αὐστρία, Ἰταλία. Κατὰ τὴν περίοδον τῶν 44 ἐτῶν ἀπὸ τοῦ 1870 μέχρι τοῦ μεγάλου Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου (1914) ἡ πολιτικὴ τῶν Δυνάμεων, παρουσιάζει δύο φάσεις. Κατ' ἀρχὰς τὸ ἐνδιαφέρον αὐτῶν εἶναι στενῶς εὐρωπαϊκὸν καὶ ζητοῦν διὰ μυστικῶν συνεννοήσεων ἢ διὰ φανερῶν συμμαχιῶν νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἰσορροπίαν εἰς τὴν Εὐρώπην.

Βραδύτερον, αὐτοὶ ἠύξήθησαν εἰς πληθυσμὸν καὶ ἀνέπτυξαν μεγάλην βιομηχανίαν, δημιουργοὺν συμφέροντα ἐκτὸς τῆς Εὐρώπης. Ἐπεξήτησαν νὰ καταλάβουν χώρας εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ Ἀφρικὴν καὶ νὰ εὕρουν ἀγορὰς προμηθείας πρώτων ὑλῶν καὶ καταναλώσεως τῶν βιομηχανικῶν των προϊόντων. Ἐστράφησαν δηλαδὴ εἰς τὴν ἀποικιακὴν ἐπέκτασιν. Συγχρόνως παρουσιάζονται δύο Μεγάλαι Δυνάμεις ἐκτὸς τῆς Εὐρώπης, αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι καὶ ἡ Ἰαπωνία. Τοιοῦτοτρόπως ἡ πολιτικὴ τῶν Δυνάμεων ἐξέρχεται ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς Εὐρώπης καὶ γίνεται παγκόσμιος ἡ διεθνὴς πολιτικὴ.

Ἡ τάσις τῶν Δυνάμεων νὰ κατακτήσουν νέα ἐδάφη καὶ νὰ σχηματίσουν ἐκτεταμένον κράτος χαρακτηρίζει τὴν ἐποχὴν

αὐτὴν καὶ διὰ τοῦτο τὴν περίοδον ἀπὸ τοῦ 1880 — 1914 ὠνόμασαν **Αἰῶνα τοῦ νέου ἱμπεριαλισμοῦ** (ἱμπεριαλισμός = τάσις πρὸς κατάκτησιν).

Ἄς ἐπισκοπήσωμεν τώρα τὴν πολιτικὴν κατάστασιν χωριστὰ εἰς τὰ σπουδαιότερα κράτη τῆς Εὐρώπης.

Η ΓΑΛΛΙΑ

Ἡ τρίτη γαλλικὴ δημοκρατία, ἡ ἀνακηρυχθεῖσα κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Γαλλογερμανικοῦ πολέμου, εἶχε μακρότερον βίον τῶν δύο πρώτων. Τὸ νέον γαλλικὸν σύνταγμα καθιέρωσε δύο νομοθετικὰ σώματα, τὴν **Βουλὴν** καὶ τὴν **Γερουσίαν**. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἐκλέγεται ὑπὸ τῆς βουλῆς δι' ἑπτὰ ἔτη. Πρῶτος πρόεδρος ἐξελέγη ὁ **Τιέρ**, ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως τοῦ ὁποῦ ἡ Γαλλία ἀνέλαβε ταχέως ἐκ τῶν πληγῶν τῆς μεγάλης ἀποτυχίας. Ἐντὸς βραχέος χρονικοῦ διαστήματος διὰ λαϊκῶν συνεισφορῶν κατέβαλε τὴν πολεμικὴν ἀποζημίωσιν καὶ ἔθεσε τὴν βᾶσιν τῆς πολιτικῆς τῆς ἐκδικήσεως (*Revanche*) διὰ τῆς ἀναδημιουργίας τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Εἰσῆχθη δὲ ἡ γενικὴ στρατιωτικὴ θητεία καὶ ἐτέθησαν αἱ βάσεις μεγάλου νεωτέρου στρατοῦ. Ἄλλ' ἡ δημοκρατία διῆλθε κρίσιν ἕνεκα τῆς ἀντιδράσεως τῶν βασιλοφρόνων. Τέλος ὁμως ἐπαγιώθη διὰ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ **Γαμβέττα**.

Λέων Γαμβέττας (1838—1882)

Η ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Ἡ προκύψασα ἐκ τῆς νίκης Γερμανικὴ Αὐτοκρατορία ἦτο κατὰ τύπους **Συνταγματικὴ Ὁμοσπονδία**, τὴν ὁποῖαν ἀπετέλουν 25 κράτη. Τὰ κράτη διετήρησαν τὴν αὐτοδιοίκησίν των, εἶχον τοὺς ἡγεμόνας των, τὰς ἰδιαιτέρας βουλὰς, τοὺς ὑπουργοὺς καὶ πρωθυπουργοὺς των. Πρωτεύουσα τῆς αὐ-

τοκρατορίας ἦτο ἡ πρωσσικὴ πρωτεύουσα, τὸ Βερολῖνον. Πρόεδρος τῆς ὁμοσπονδίας ἦτο ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας φέρων τὸν τίτλον τοῦ Γερμανοῦ Αὐτοκράτορος (Kaiser) καὶ ἔχων τὸ δικαίωμα πολέμου καὶ εἰρήνης ὡς ἀνώτατος ἀρχηγὸς τοῦ ὁμοσπονδιακοῦ στρατοῦ καὶ στόλου. Αὐτὸς διώριζε τοὺς ὑπαλλήλους, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν Ἀρχικαγκελλάριον τῆς Αὐτοκρατορίας (Πρωθυπουργόν). Ἡ ὁμοσπονδία εἶχε δύο νομοθετικὰ σώματα, τὸ Ὅμοσπονδιακὸν Συμβούλιον, τὸ ὁποῖον ἀπήρτιζον οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν κρατῶν, καὶ τὴν Βουλὴν τῆς Αὐτοκρατορίας (Reichstag), τὴν ὁποίαν ἀπετέλουν 379 πληρεξούσιοι τοῦ λαοῦ ἐκλεγόμενοι διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας.

Τὴν Γερμανίαν ἐκυβέρνησε μετὰ τὸν πόλεμον ὁ Βίσμαρκ, ὁ ὁποῖος ἦτο πανίσχυρος, ἀπολαύων ἀκλονήτου ἐμπιστοσύνης εἰς τὸ ἐσωτερικόν καὶ ἐμπνέων σέβας καὶ φόβον εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ἀλλ' ὅταν ἀνήλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ Γουλιέλμος Β', ἐφάνη, ὅτι ὁ νέος αὐτοκράτωρ δὲν ἠνείχετο τὴν σιδηρᾶν δικτατορίαν τοῦ καγκελλαρίου. Τὸ 1890 ὁ Βίσμαρκ ἀπελύθη τῆς ἀρχῆς διαφωνήσας πρὸς τὸν αὐτοκράτορα καὶ ἐγκατέλειψε τὸ Βερολῖνον, διὰ νὰ ἐγκατασταθῇ εἰς τὴν ἐξοχικὴν ἔπαυλίν του, ὅπου συνέταξε τὰς περιφήμους Σκέψεις καὶ ἀναμνήσεις του.

Η ΑΥΣΤΡΙΑ ΔΥΑΔΙΚΗ ΜΟΝΑΡΧΙΑ

Τὴν ἐπαύριον τῆς ἐν Σαδόβα ἡττης ὁ Φραγκίσκος Ἰωσήφ παρεχώρησεν αὐτοδιοίκησιν εἰς τὴν Οὐγγαρίαν, ἡ ὁποία ἀπέκτησεν ἰδίαν βουλὴν, ἰδίους ὑπουργούς, ἰδίαν διοίκησιν. Οὕτω τὸ κράτος τῶν Ἀψβούργων διηρέθη εἰς δύο κράτη, τὰ ὁποῖα ἀπετέλεσαν τὴν **Δυαδικὴν Μοναρχίαν**, ἠνωμένα ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ αὐτοῦ ἡγεμόνος, ὁ ὁποῖος ἦτο αὐτοκράτωρ μὲν ἐν Αὐστρίᾳ, βασιλεὺς δὲ ἐν Οὐγγαρίᾳ. Ἡ ἔνωσις ἐφαίνετο ἀρκετὰ στερεά, διότι οἱ Οὐγγροι ἦσαν εὐχαριστημένοι, ἐπειδὴ μετὰ τῆς Αὐστρίας ἀπετέλουν μίαν ἐκ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων τῆς Εὐρώπης καὶ ἐκράτουν εἰς ὑποτέλειαν πολυαριθμούς λαούς, τοὺς Ρουμάνους τῆς Τρανσυλβανίας, τοὺς Κροάτας, Σλοβάκους καὶ Σλοβένους, 10 ἑκατομμύρια ἐν ὅλῳ, ἐνῶ οἱ ἴδιοι ἦσαν 7 ἑκατομμύρια.

Εἰς τὴν κυρίως Αὐστρίαν πολυπληθέστεροι ἦσαν οἱ Γερμανοί, ἀλλὰ βορειότερον ἢ Βοημία εἶχεν 7 ἑκατομ. Τσέχους, ἡ δὲ Γαλικία ἦτο κατὰ τὸ πλεῖστον πολωνική. Οἱ Τσέχοι πρὸ πάντων ἦσαν θορυβῶδεις ἀπαιτηταὶ τῆς αὐτοτελείας, ἀλλὰ καὶ αἱ μικρότεραι ἔθνη, Κροᾶται, Σλοβένοι κτλ., ἀπῆτουν αὐτοδιοίκησιν, αἱ δὲ συμπάθειαι τῶν Βοσνίων καὶ Κροατῶν ἐστρέφοντο πρὸς τὴν Σερβίαν. Διὰ τοῦτο ὑπῆρχε ζωηρά ζύμωσις ἐν τῷ κράτει τοῦ Φραγκίσκου Ἰωσήφ, ἐπεκράτησαν δὲ ἐπαναστατικὰ ρεύματα, ὥστε περὶ τὸ τέρμα τοῦ αἰῶνος ἐφαινετο ἡ αὐτοκρατορία φερομένη πρὸς τὸ ὁμοσπονδιακὸν σύστημα ἢ πρὸς διάλυσιν.

Ἡ κατάστασις αὕτη ἐπέφερε τὴν ἀδυναμίαν τῆς Αὐστρίας, ἡ ὁποία ἠναγκάσθη νὰ στηριχθῇ ἐπὶ τοῦ Βερολίνου, ὅπως συγκρατήσῃ τοὺς λαοὺς τῆς καὶ φρουρήσῃ τὰ ἐπὶ τῆς Βαλκανικῆς συμφέροντά της κατὰ τῆς Ρωσσίας.

ΙΤΑΛΙΑ

Τὴν Ἰταλίαν ἀπασχόλησε κατ' ἀρχὰς τὸ ρωμαϊκὸν ζήτημα, αἱ σχέσεις δηλαδὴ πρὸς τὸν Πάπαν. Ὁ Καβούρ ἔδωκεν εὐρυτάτην αὐτονομίαν εἰς τὸν Πάπαν καὶ 3 ἑκατ. ἐπίδομα, ὡς ἀρχὴν δὲ ἐκήρυττεν «ἐλευθέρᾳ ἐκκλησίᾳ ἐν ἐλευθέρῳ κράτει». Τοῦτο ἐσήμαινε σχεδὸν χωρισμὸν ἐκκλησίας καὶ κράτους.

Ἀλλ' ὁ Πάπας δὲν ἐδέχθη τὸν συμβιβασμὸν ἐλπίζων εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ὑποστήριξιν, ἰδίως τῆς Γαλλίας, ὅπου ἐφαίνετο, ὅτι θὰ ὑπερίσχυον οἱ βασιλικοὶ καὶ δὲν ἦτο ἀπίθανος γαλλικὴ ἐκστρατεία πρὸς παλινὸρθωσιν τοῦ Πάπα εἰς τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν. Τὸ 1877 ὁ κίνδυνος ἀπεσοβήθη διὰ τῆς νίκης τοῦ Γαμβέττα καὶ τῶν δημοκρατικῶν, ἡ δὲ πρόσκαιρος ἀντίθεσις μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ἰταλίας παρήλθεν. Ἀλλ' ἡ κατάληψις τῆς Τύνιδος ὑπὸ τῶν Γάλλων ἐξηρέθισε τὴν εὐαισθησίαν τῶν Ἰταλῶν, διότι ἡ Τύνις ὑπενθύμιζε τὴν Καρχηδὸνα καὶ ἔθεωρεῖτο χώρα προωρισμένη διὰ τὴν ἰταλικὴν ἐπέκτασιν.

Αἱ ΣΥΜΜΑΧΙΑΙ

Τὸ πρῶτον μέλημα τοῦ Βίσμαρκ ἦτο νὰ διατηρήσῃ τὰ διὰ τοῦ πολέμου κατακτηθέντα. Διαρκῶς δὲ ἔζησεν ὑπὸ τὸν φόβον

τοῦ συνασπισμοῦ τῆς Ρωσσίας καὶ τῆς Γαλλίας κατὰ τῆς Γερμανίας καὶ τοῦ ἐντεῦθεν ἐπαπειλουμένου διμετώπου πολέμου. Κατ' ἀρχὰς (τὸ 1873) κατώρθωσε νὰ ἐνώσῃ τὰ τρία κράτη Γερμανίαν, Αὐστροίαν καὶ Ρωσσίαν εἰς τὴν λεγομένην Συμμαχίαν τῶν τριῶν αὐτοκρατόρων, ἀλλ' ἡ ἐνωσις τῶν τριῶν κρατῶν ἦτο ἐφήμερος καὶ μετὰ τὸν ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1877—78 αἱ σχέσεις αὐτῶν ὠξύνθησαν ἐξ ἀφορμῆς τῆς ὑποστηρίξεως, τὴν ὁποίαν παρέσχεν ἡ Γερμανία εἰς τὴν Αὐστροίαν κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν διαπραγματεύσεων πρὸς συνομολόγησιν τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου. Τότε ὁ Βίσμαρκ ἐγκατέλειπεν ὀριστικῶς τὴν Ρωσσίαν καὶ τὸ 1879 συνῆψε συμμαχίαν μετὰ τῆς Αὐστρίας, εἰς τὴν ὁποίαν τὸ 1882, μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Γάλλων εἰς τὴν Τύνιδα, προσεχώρησε καὶ ἡ Ἰταλία. Οὕτως ἐδημιουργήθη ἡ Τριπλή συμμαχία.

Οἱ γάλλοι καὶ οἱ ρῶσοι διπλωμάται ἠσθάνθησαν τότε τὴν ἀνάγκην νὰ προσεγγίσουν τὰς χώρας τῶν. Ἄλλ' ὑπῆρχον πολλὰ τὰ χωρίζοντα τὴν δημοκρατικὴν Γαλλίαν ἀπὸ τὴν τσαρικήν Ρωσσίαν. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ μὲν Γαλλία ἤθελε νὰ ἐκδικηθῇ τὴν ἦτταν τοῦ 1870—71, ἡ δὲ Ρωσσία εἶχεν ἀνάγκην πιστώσεων, διηκολύνθη ἡ προσέγγις τῶν δύο κρατῶν, τῆς ὁποίας προηγῆθη ἐπίσκεψις μοίρας τοῦ γαλλικοῦ στόλου εἰς τὴν Κρονστάνδην (θέρους τοῦ 1891). Ἐκεῖ, κατὰ τὴν ἐπὶ τούτῳ δοθεῖσαν ἐορτήν, ὁ τσάρος ἤκουσεν ὄρθιος τὴν Μασσαλιώτιδα.

II. Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

ΑΠΟΙΚΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Τὰ μεγάλα κράτη εἶχον ἀποκτήσει σπουδαιότατα συμφέροντα ἔξω τῆς Εὐρώπης ἤδη πρὸ τοῦ 1870. Ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ ἔτους αὐτοῦ τὰ συμφέροντα ταῦτα ἔγιναν ἐπιτακτικώτερα καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς ἀποικιακῆς ἐξαπλώσεως ἔγινε καταφανὴς ἕνεκα τῆς ἀκολουθούσης αἰτίας.

Ἐπειδὴ τὰ κράτη κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐπανῆλθον εἰς τὸ προστατευτικὸν ἐμπόριον καὶ αἱ ἀγοραὶ τῆς Εὐρώπης ἐκλείσθησαν εἰς τὴν ξένην βιομηχανίαν, τὰ βιομηχανικὰ κράτη ἐζήτησαν διέξοδον διὰ τὰ προϊόντα τῶν εἰς τὰς ὀλιγώτερον

ἀνεπτυγμένης χώρας. Συνεπῶς ἡ κατοχὴ ἐδάφους ἔξω τῆς Εὐρώπης καὶ ἡ ἐνίσχυσις τῆς οἰκονομικῆς ἐπιρροῆς εἰς χώρας ξένας παρουσιάσθη ὡς ἀνάγκη βιοτικὴ διὰ τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης. Διὰ τοῦτο αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις προσεπάθησαν νὰ ἀποκτήσουν ἀποικιακὸν κράτος εἰς τὴν Ἀσίαν, Ἀφρικὴν καὶ Ὠκεανίαν, ἅφ' ὅτου μάλιστα ἡ Ἀμερικὴ ἀπεκλείσθη εἰς τοὺς Εὐρωπαίους.

ΤΟ ΑΠΟΙΚΙΑΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΑΣ

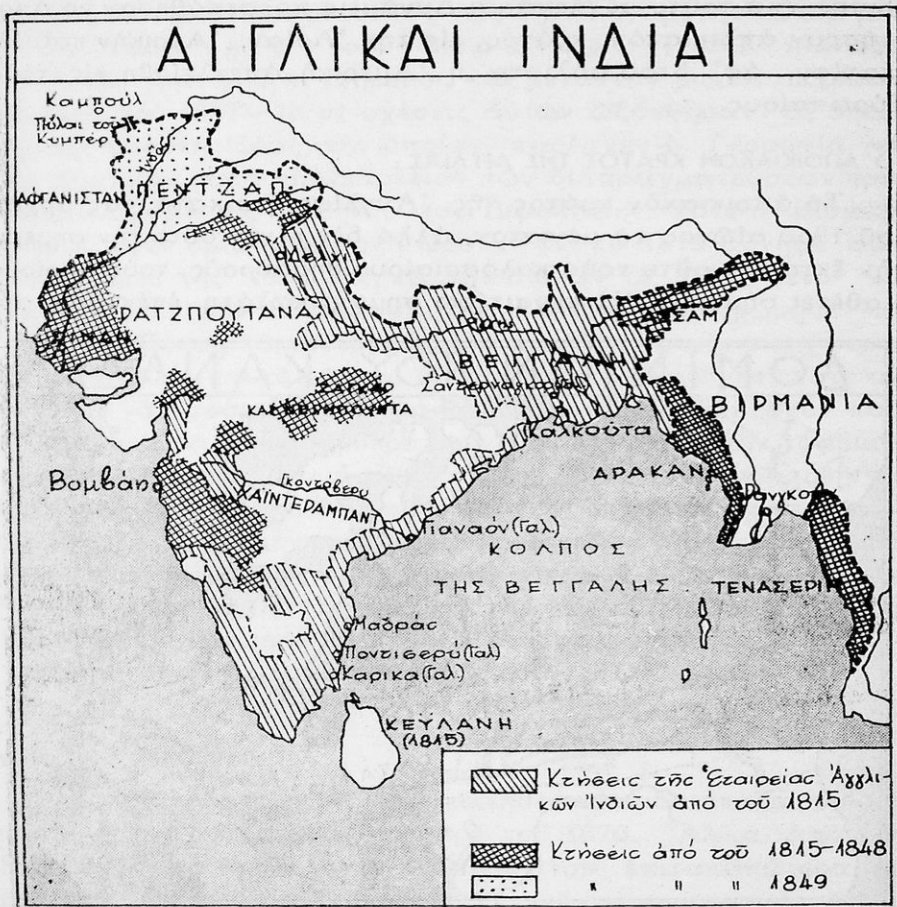
Τὸ ἀποικιακὸν κράτος τῆς Ἀγγλίας ἦτο κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19οῦ αἰῶνος τὸ μέγιστον, ἀλλὰ δὲν εἶχεν οὔτε τὴν σημερινὴν ἑκτασιν, οὔτε τοὺς κολοσσιαίους θησαυροὺς, τοὺς ὁποίους διαθέτει σήμερον. Ἡ περαιτέρω σημαντικωτάτη ἐπέκτασις αὐ-

τοῦ συμπίπτει μεταξύ τῶν ἐτῶν 1815—1865 καὶ συνεπληρώθη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1870.

Εἰς τὸν Καναδᾶν, ἀφ' οὗτου ἀφῆρεσε τὴν ἀποικίαν αὐτὴν ἀπὸ τὴν Γαλλίαν, ἡ Ἀγγλία περιεποιήθη τὸ γαλλικὸν στοιχεῖον καὶ ἡ χώρα μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν κτήσεις ἀπετέλεσε τὸ Δο-

μίνιον τοῦ Καναδά, τὸ ὁποῖον εἶχε τελείαν αὐτοδιοί-
κην, ἴδιον σύνταγμα καὶ βουλὴν, καθὼς καὶ ἴδιον στρατόν.
Αἱ Ἰνδία εἶναι ἡ βᾶσις τῆς Ἀγγλικῆς αὐτοκρατορίας.

Ἐπὶ ἓνα περίπου αἰῶνα, ἤτοι ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνος
μέχρι τοῦ 1860, οἱ Ἀγγλοὶ ἠγωνίσθησαν, διὰ νὰ ὑποτάξουν
τὰς Ἰνδίας. Ἀφοῦ κατέστειλαν ἐπικίνδυνον ἐπανάστασιν τοῦ
1857, ἐστερέωσαν τὴν κατοχὴν τῶν ἐπεκτείναντες αὐτὴν πέραν

της κοιλάδος τοῦ Ἰνδοῦ καὶ τοῦ Πεντζάπ καὶ προσαρτήσαντες ὅλην τὴν Βιρμανίαν. Τὸ 1876 ἡ βασίλισσα Βικτωρία ἔλαβε τὸν τίτλον τῆς αὐτοκρατορίρας τῶν Ἰνδιῶν, αἱ ὁποῖαι κυβερνῶνται

ὕπὸ ἰδιαιτέρου ὑπουργοῦ, τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἰνδιῶν, καὶ Ἀντιβασιλέως, ὁ ὁποῖος ἐδρεύει ἐν Καλκούτῃ.

Εἰς τὴν Ἀφρικὴν ἡ Ἀγγλία εἶχεν ἐξασφαλίσει ἀπὸ τοῦ 1815 τὴν κατοχὴν τοῦ Ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἑλ-

πιδος, ὅθεν διήρχετο ἡ πρὸς τὰς Ἰνδίας θαλασσία ὁδὸς πρὸ τῆς κατασκευῆς τῆς διώρυγος τοῦ Σουέζ. Τὸ 1820 ἐκτίσθη τὸ Πόρτ-Ἐλισάβετ, ἀνατολικῶς τοῦ Ἀκρωτηρίου, ἡ δὲ Ἀγγλία ἐπεχείρησε νὰ ἱδρύσῃ τὸ κράτος τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς, ἐκ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἑλπίδος καὶ τῆς περιοχῆς του. Ἀλλ' ἡ κατάληψις τῆς ἐνδοχώρας προσέκρουσεν εἰς τὴν ἀντίστασιν τῶν φιλοπολέμων Ἰθαγενῶν (Κάφρων, Ὀττεντότων) καὶ ἰδίως τῶν Ὀλλανδῶν ἀποίκων, τοῦ Τράνοβααλ καὶ τῆς Ὁράγγης, οἱ ὅποιοι ἦσαν γεωργοὶ πολὺ προηγμένοι, ὀνομαζόμενοι Μπόερς (Μπούρς). Ἡ ἀντίστασις τῶν Μπόερς, ἡ ὁποία κατέστη περίφημος διὰ τὸν ἥρωισμόν, κατεβλήθη διὰ τοῦ Τρανσβααλικοῦ πολέμου τὸ 1899—1902. Τὸ Τράνοβααλ μετὰ τῆς χώρας τοῦ ἀκρωτηρίου ἀπετέλεσε τὴν Νοτιοαφρικανικὴν Ἐνωσιν, ἐπεκταθεῖσαν διὰ νέων κτήσεων.

Τὸ 1882, οἱ Ἀγγλοὶ κατέλαβον τὴν Αἴγυπτον ὑπὸ τὰ ἐξῆς περιστάτικα: Τὸ 1869 εἶχε συμπληρωθῇ ἡ διόρυξις τοῦ Σουέζ, ἡ ὁποία ἠύξησε τὴν σημασίαν τῆς Αἰγύπτου, διότι ἐδέσποζεν ἤδη τῆς πρὸς τὰς Ἰνδίας ὁδοῦ. Ὁ Χεδίβης Ἰσμαῆλ Πασᾶς θάμβωθείς ἐκ τῆς νέας αἵγλης, τὴν ὁποίαν ἔδωκεν εἰς τὴν Αἴγυπτον ἡ διώρυξ, ἔδαπάνησεν ἀφειδῶς εἰς δημόσια ἔργα, κατασκευὴν σιδηροδρόμων καὶ καλλωπισμὸν τῆς πρωτευούσης, ὅσον καὶ εἰς διασκεδάσεις καὶ γενναιοδωρίας. Διὰ τοῦτο περιῆλθεν εἰς οἰκονομικὴν δυσχέρειαν καὶ ἐπώλησεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν τὰς 176 χιλιάδας μετοχὰς τῆς διώρυγος, τὰς ὁποίας κατεῖχε. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ Ἀγγλία, ἡ ὁποία μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης δὲν εἶχε δικαιώματα ἐπὶ τῆς Αἰγύπτου, ἀπέκτησεν ἐπὶ τῆς διώρυγος καὶ τῆς Αἰγύπτου ἴσα δικαιώματα πρὸς τὴν Γαλίαν, ἡ ὁποία κατεῖχε τὰς λοιπὰς 220 χιλ. μετοχὰς.

Τὸ 1882 ἐξεργάγησαν ταραχαὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον. Οἱ Ἰθαγενεῖς ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Ἀραμπὴ πασᾶν ἐξηγέρθησαν κατὰ τῶν Εὐρωπαίων καὶ σίφη ἀτάκτων διέτρεξαν τὰς ὁδοὺς τῆς Ἀλεξανδρείας ἀρπάζοντες καὶ καίοντες. Τότε ὁ ἀγγλικὸς στόλος ἐβομβάρδισε τὴν πόλιν, ἀπεβίβασε στρατόν, ὁ ὁποῖος εὐκόλως κατέβαλε τὴν ἀντίστασιν τοῦ Ἀραμπῆ καὶ κατέλαβε τὴν Ἀλεξανδρείαν μὲ τὴν περιοχὴν τῆς, ἐνῶ ὁ γάλλος ναύαρχος μὴ ἔχων διαταγὴν τῆς κυβερνήσεώς του ἔμεινεν ἄπρακτος.

Οἱ Ἄγγλοι ἐπεξέτειναν τὴν κυριαρχίαν των πρὸς τὸν Ἄνω Νεῖλον, τοῦ ὁποίου τὰς πηγὰς εἶχον ἀνακαλύψει ἄγγλοι ἐρευνηταί, καὶ εἰς τὴν Νουβίαν (Σουδάν), ὅπου πρὸ τινων δεκαετηρίδων εἶχεν ἰδρυθῇ ἡ πόλις Χαρτούμ. Ἄλλ' ἡ κυριαρχία αὐτῶν εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα δὲν ἐπαγιώθη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, διότι οἱ ἄραβες σωματέμποροι καὶ τὰ μωαμεθανικὰ τάγματα ἐξήγειραν τοὺς κατοίκους, οἱ ὅποιοι ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ περιφήμου **Μααντιῇ** (προφήτου) κατέστρεψαν τὸ ἀγγλικὸν ἐκστρατευτικὸν σῶμα. Μόλις βραδύτερον ὁ περίφημος λόρδος **Κίτσεναρ** (Kitchener, 1850—1916) παρεσκεύασε συστηματικῶς τὴν καταστροφὴν τοῦ κράτους τοῦ Μααντιῇ. Ἐχόντες βάσιν τὴν Αἴγυπτον καὶ τὸ Ἀκρωτήριο τῆς Καλῆς Ἑλπίδος οἱ Ἄγγλοι συνέλαβον τὸ σχέδιον νὰ ἐνώσουν τὰς δύο κτήσεις των διὰ κολοσσιαίας σιδηροδρομικῆς γραμμῆς ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον.

Συνέπεια τῆς ἐγκαταστάσεως τῆς Ἀγγλίας εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὸ αἰγυπτιακὸν Σουδάν ἦτο τὸ γεγονός, ὅτι τὰ στενὰ τοῦ Ἑλλησπόντου ἔπαυσαν νὰ ἔχουν δι' αὐτὴν μεγάλην σημασίαν.

Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 18ου αἰῶνος εἶχον ἀρχίσει οἱ Ἄγγλοι νὰ ἀποικίζουν τὴν **Αὐστραλίαν**, ἰδρύσαντες τὴν πόλιν **Σίδνεϋ** (Sidney), ἡ ὁποία ἀνεπτύχθη σχεδὸν εἰς μεγαλόπολιν, καθὼς καὶ ἄλλας ἀξίας λόγου πόλεις. Αἱ ἀποικίαι τῆς Αὐστραλίας ἠνώθησαν ἀπὸ τοῦ 1902 εἰς ὁμοσπονδίαν, ἡ ὁποία αὐτοδιοικεῖται ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Ἀγγλίας.

Οὐδὲν κράτος ἐξετάθη κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα ὅσον τὸ ἀγγλικόν. Ἡ δύναμις του ἦτο μεγίστη καὶ ἐξηπλοῦτο εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Ἡ Ἀγγλία ἐξουσιάζει τὴν θαλασσίαν ὁδὸν πρὸς τὰς Ἰνδίας, κατέχουσα τὸ Γιβραλτάρ, τὴν Μάλταν, τὴν Κύπρον, τὸ Σουέζ, τὸ Ἄδεν, καὶ τὴν Βομβάην. Ἐπεκτείνει τὴν ἐξουσίαν μέχρι τῆς Κίνας κατέχουσα τὸ Κολόμβο, Σιγκαπούρην, Χόγκ-Κόγκ. Ἀφ' ἑτέρου διεκδικεῖ τὴν κατοχὴν ὅλης τῆς Ἀφρικῆς κατέχουσα τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς.

ΤΟ ΑΠΟΙΚΙΑΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ

Ἡ Γαλλία μετὰ τοὺς ναπολεοντεῖους πολέμους εἶχε διατηρήσει ἐλάχιστα ἀπὸ τὰς παλαιὰς ἀποικιακὰς κτήσεις της.

Ἀλλὰ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 19ου αἰῶνος, ἰδίως μετὰ τὸν γαλλογερμανικὸν πόλεμον, ἐδημιούργησεν ἐκτεταμένον ἀποικιακὸν κράτος. Ἐπὶ τῆς βασιλείας Καρόλου Ι΄ κατελήφθη ἡ Σενεγάλη εἰς τὴν Δυτικὴν Ἀφρικὴν, ἔγιναν αἱ πρῶται

ἐγκαταστάσεις τῶν Γάλλων εἰς Ἰνδοκίνα (1858—1867) καὶ γάλλοι ἐξερευνηταὶ εἰσῆλθον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας.

Μετὰ τὸ 1870 ἤρχισε δραστηρίᾳ ἐπέκτασις τοῦ ἀποικιακοῦ κράτους τῆς Γαλλίας. Τὴν ὥθησιν ἔδωκεν ἰδίως ὁ ὑπουργὸς Ἰούλιος Φερρὺ (Jules Ferry, 1832—1893), διότι ἡ Γαλλία,

διά νά στηρίξη τήν βιομηχανίαν της εἶχεν ἀνάγκην πελατῶν. Καί αὐτός ὁ Βίσμαρκ ὑπεστήριξε τήν ἀποικιακὴν πολιτικὴν τῆς Γαλλίας, διὰ νά ἀποτρέψῃ αὐτὴν ἀπὸ τὴν πολιτικὴν τῆς ἐκδικήσεως εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἡ διετὴς πρωθυπουργία τοῦ Ἰουλίου Φερρὺ (1883—85) ἔδωκεν εἰς τὴν Γαλλίαν τὸ κράτος τῆς Ἰνδοκίνας παρὰ τὴν ἐσωτερικὴν ἀντίδρασιν, ἡ ὁποία ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Κλεμανσώ κατεκραύγαζεν, ὅτι αἱ δυνάμεις τῆς Γαλλίας δαπανῶνται ἀσκοπῶς, ἐνῶ ὁ ἐχθρὸς εὐρίσκεται εἰς τὴν Ἀλσατίαν καὶ Λωρραίνην.

Οἱ Γάλλοι ἀπὸ τοῦ 1881 κατέλαβον τεμάχια τῆς Κεντρικῆς Ἀφρικῆς (Σαχάρα, Σουδάν, Κογκό) καὶ τὸ 1896 τὴν νῆσον Μαδαγασκάρην. Εἰς τὴν βόρειον Ἀφρικὴν, πλὴν τοῦ Ἀλγερίου, τὸ ὁποῖον κατεῖχον ἀπὸ τοῦ 1830, τὸ 1881 κατέλαβον τὴν Τύνιδα καὶ ὠργάνωσαν αὐτὴν εἰς προτεκτοράτον. Ἡ Γαλλία ἐπωφελουμένη ἀπὸ τὴν κρατοῦσαν εἰς τὸ Μαρόκον ἀναρχίαν ἐγκαινίασεν ἀπὸ τὸ 1902 πολιτικὴν ἐιρηνικὴς διεισδύσεως καὶ τὸ 1912 ἐπέβαλεν ὀριστικῶς τὴν ἐπ' αὐτοῦ προστασίαν της.

Τοιοιουτρόπως ἡ Γαλλία ἀπέκτησε τὸ δεύτερον μετὰ τὴν Ἀγγλίαν ἀποικιακὸν κράτος, περιλαμβάνον 52 ἐκατ. κατοίκους, ἡ δὲ ἐκπολιτιστικὴ ἐργασία της εἰς τὰς ἀποικίας, ἂν καὶ ὑπολείπεται τῆς Ἀγγλίας, εἶναι ἀξιόλογος.

ΕΠΕΚΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΡΩΣΣΙΑΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΣΙΑΝ

Σημαντικωτάτη ἀπὸ πάσης ἀπόψεως εἶναι ἡ ἐπέκτασις τῆς

Ρωσσίας εις τὴν Ἀσίαν. Ἡ Ρωσσία εἶχε διπλὴν πολιτικὴν κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα. Ἐζήτει νὰ ἐπεκταθῇ καταλαμβάνουσα κτήσεις τῆς Τουρκίας εἰς τὴν Εὐρώπην ἢ Ἀσίαν. Ὅσακις ὁμῶς ἐβλεπεν ἑαυτὴν ἀποκλειομένην ἐκ τῆς ἐγγύς Ἀνατολῆς, ἐστρέφeto μετ' ἀποφασιστικότητος κατὰ τῶν ἀσιατικῶν λαῶν, οἱ ὅποιοι κατοικοῦν εἰς τὰς ἀχανεῖς ἐκτάσεις τῆς βορείου καὶ κεντρικῆς Ἀσίας. Τοῦτο συνέβη μετὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον, ὡς καὶ μετὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν τοῦ 1877—78.

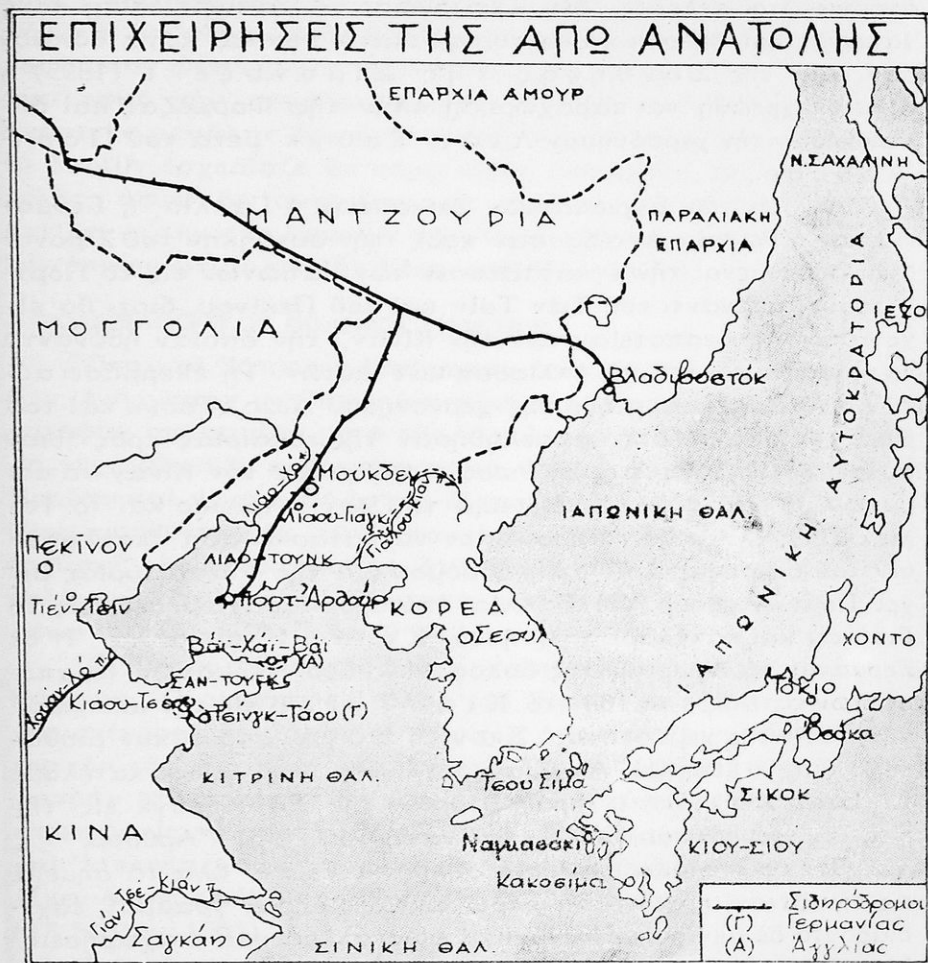
Μετὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον οἱ Ρῶσοι ἐπεξετάθησαν ἀκατασχέτως πρὸς τὸν Κ α ύ κ α σ ο ν καὶ πρὸς τὰς χώρας τῆς Κ α σ π ί α ς καὶ τοῦ Τ ο υ ρ κ ε σ τ ἄ ν, ἀλλ' ἡ προσπάθειά των νὰ κυριαρχήσουν ἐπὶ τῆς Περσίας καὶ τοῦ Ἀφγανιστάν ἀνησύχνησε τοὺς Ἀγγλοὺς καὶ ἀπὸ τότε ἤρχισεν ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ρωσσίας, ἡ ὁποία διήρκεσε σχεδὸν καθ' ὅλον τὸν 19ον αἰῶνα.

Εἰς τὴν Ἀπὼ Ἀνατολὴν οἱ Ρῶσοι κατέλαβον τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀ μ ο Ὑ ρ - Ν τ ἄ ρ ι α, ἡ ὁποία ἀπετέλεσε τὴν Ρ ω σ σ ι κ ῆ ν Μ α ν τ ζ ο υ ρ ί α ν, καὶ ἤρχισαν τὴν κατασκευὴν τοῦ ὑπερσιβηρικοῦ σιδηροδρόμου ἀπὸ Μόσχας μέχρι Βλαδιβοστόκ. Ὁ τσάρος Νικόλαος Β' (1894 - 1918) κατέβαλεν ἰδιαιτέρας προσπάθειας διὰ τὴν κατασκευὴν τῆς γραμμῆς, ἡ ὁποία ἔμελλε νὰ ἀποβῇ ἰσχυρὸν μέσον δράσεως κατὰ τῆς Κίνας, διότι θὰ ἐπέτρεπεν εἰς τοὺς Ρώσσους νὰ μετακομίζουν μεγάλας μάζας ἀνθρώπων εἰς τὴν Μαντζουρίαν.

ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΙΑΠΩΝΙΑΣ - ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΠΕΡΙ ΤΗΝ ΚΙΝΑΝ

Οἱ Ἰάπωνες μόνοι ἐκ τῆς κιτρίνης φυλῆς ἐφάνησαν ἐπιδεκτικοὶ ἀναπτύξεως, κατορθώσαντες ἐντὸς τριάκοντα μόνον ἐτῶν νὰ ἀφομοιώσουν τὰ πολιτικὰ καὶ πολεμικὰ συστήματα τῶν Εὐρωπαίων. Τὸ 1878 ὁ μικάδος (αὐτοκράτωρ) Μούτσου-Χίτο συνεκέντρωσε δι' ἐπαναστάσεως τὴν δύναμιν εἰς τὰς χεῖρας του καὶ ἐγκατασταθεὶς εἰς τὸ Τ ό κ ι ο, ἤρχισε τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἰαπωνίας, τὸν α ἰ ὶ ν α τ ο ὕ φ ω τ ό ς, ὅπως λέγουσιν οἱ Ἰάπωνες. Ἐστάλησαν πολυάριθμοι νέοι εἰς τὴν Εὐρώπην, διὰ νὰ μάθουν τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας τῆς Δύσεως, ἐστρώθησαν σιδηραῖ γραμμαῖ, κατεσκευάσθησαν τηλεγραφεῖα,

ιδρύθησαν σχολεία, έδημιουργήθη στρατός κατά τὸ εὐρωπαϊκὸν σύστημα καὶ ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν κατεσκευάσθη σημαντικὸς στό-

λος. Ἦδη τὸ 1875 οἱ Ἰάπωνες μηχανικοὶ κατεσκευάζον πολεμικὰ πλοῖα εἰς τὰ ἐργοστάσια τῆς πατρίδος των.

Τὸ 1894 ἐξ ἀφορμῆς ταραχῶν τῆς Κορέας ἡ Ἰαπωνία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Κίνας καὶ ἤρχισε τοιοιτοτρόπως ὁ

Σινοϊαπωνικός πόλεμος. Ἐφάνη τότε ἡ σοβαρότης τοῦ Κινεζικοῦ ζητήματος καὶ ἡ μεγάλη δύναμις τῆς Ἰαπωνίας. Ἡ Κίνα, ἀνοργάνωτος τελείως, δὲν κατῴρθωσε νὰ ἀντιμετωπίσῃ τοὺς Ἰάπωνας καὶ ὑπέστη πανωλεθρίαν κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν. Διὰ τῆς Συνθήκης τῆς Σιμονοζέκι (1895) ἡ Κίνα ὑπεχρεώθη νὰ παραχωρήσῃ πλὴν τῆς Φορμόζας καὶ ἄλλων νήσων τὴν χερσόνησον Λιάο - Τοῦγκ μετὰ τοῦ Πόρτ - Ἀρθούρ.

Ἄλλ' ἐκ τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων ἡ Γαλλία, ἡ Γερμανία καὶ ἡ Ρωσσία ἀντέδρασαν πρὸς τὴν συνθήκην τοῦ Σιμονοζέκι, φοβούμενοι τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Ἰαπώνων εἰς τὸ Πόρτ - Ἀρθούρ, ἀπέναντι τοῦ Τιέν Τσιν καὶ τοῦ Πεκίνου, διότι θὰ εἶχον ὑπὸ τὴν δεσποτείαν τῶν τὴν Κίναν, τὴν ὁποίαν ἠδύναντο νὰ ὀργανώσουν καὶ νὰ ὀπλίσουν κατ' αὐτῶν. Τῇ ἐπεμβάσει αὐτῶν ὁ Μικάδος παρητήθη τῆς χερνονήσου Λιάο - Τοῦγκ καὶ τοῦ Πόρτ - Ἀρθούρ. Τότε ἐπωφελήθησαν τῆς εὐκαιρίας πρὸς ἴδιον συμφέρον αἱ Δυνάμεις. Ἡ Ρωσσία ἠνάγκασε τὴν Κίναν νὰ παραχωρήσῃ εἰς αὐτὴν «ἐπὶ ἐνοικίῳ» τὸ Πόρτ - Ἀρθούρ καὶ τὸ Τάλιεν - Βάν, ἔλαβε δὲ τὸ προνόμιον νὰ κατασκευάσῃ διακλάδωσιν τοῦ ὑπερσιβηρικοῦ σιδηροδρόμου διὰ τῆς Μαντζουρίας μέχρι Πόρτ - Ἀρθούρ. Ἡ Γαλλία ἐπέτυχε παραχωρήσεις εἰς τὸ Γιούναμ καὶ κατέλαβε τὴν νήσον Χαϊνὰν καὶ ἄλλα. Ἡ δὲ Γερμανία ἐξ ἀφορμῆς τῆς δολοφονίας δύο γερμανῶν ἱεραποστόλων κατέλαβε τὸ 1897 τὸ Κιάο Τσέου εἰς τὴν μεσημβρινὴν βάσιν τῆς χερσονήσου Σάν - Τοῦγκ ὑπὸ τύπον μισθώσεως διὰ 99 ἔτη. Ἡ Ἀγγλία χάριν «τῆς ἰσορροπίας» κατέλαβε τὸ Βάϊ Χαϊ Βάϊ, πρὸς βορρᾶν τῆς Σάν - Τοῦγκ εἰς τὴν εἰσοδὸν τοῦ κόλπου Πειζιλί ἀπέναντι τοῦ Πόρτ - Ἀρθούρ.

Οἱ Εὐρωπαῖοι μηχανικοὶ εἰσῆλθον τότε ἀπ' ὅλα τὰ σημεῖα εἰς τὴν Κίναν, ἤρχισαν νὰ στρώνωνται σιδηραῖ γραμμαί, ἐσχεδιάζοντο δὲ μεγάλαι οἰκονομικαὶ ἐκμεταλλευτικαὶ ἐπιχειρήσεις. Ἄλλ' ἡ διεύθυνσις αὕτη ἐξηρέθισε τοὺς συντηρητικοὺς Σίνας καὶ μετὰ ὑπόκωφον ἀναβρασμὸν ἐξεργάγη τὸ 1900 ἐθνικὴ ἐξέγερσις στρεφόμενη κατὰ τῶν Εὐρωπαίων καὶ ἐσφάγησαν ἱεραπόστολοι καὶ ἔμποροι. Αὕτη εἶναι ἡ λεγομένη Ἐξέγερσις τῶν Μποξέρ.

Τότε 15.000 διεθνής στρατός αποβιβάσθεις έπροχώρησε κατά τοῦ Πεκίνου. Ἡ Σινική κυβέρνησις ὑπεχώρησεν, ἀπεξημίωσε τοὺς Εὐρωπαίους καὶ ἀνενέωσε τὰς παραχωρήσεις. Ἦρχισε δὲ πάλιν ἡ διείσδυσις τῶν Εὐρωπαίων, οἱ ὅποιοι ἔσπευδον νὰ ἐξασφαλίσουν ὠφελήματα πρὶν ἢ ἐνισχυθῇ ἡ Ἰαπωνία, διότι εἶχον ἀντιληφθῇ τὴν μεγάλην δύναμιν τῆς. Ἡ Ρωσσία πρὸ πάντων ἀνέπτυξε μεγάλην δραστηριότητα. Ὡχύρωσε τὸ Πόρτ-Ἀρθοῦρ, τὸ ὁποῖον ἐσχεδίαζε νὰ κάμῃ εἶδος Γιβραλτάρ τῆς Ἀπω Ἀνατολῆς, ἀφοῦ δὲ συνεκέντρωσε στρατὸν εἰς τὴν Μαντζουρίαν, ἠπειλεῖ αὐτὴν τὴν ὑπαρξιν τῆς Ἰαπωνίας, τῆς ὁποίας ἀπέκοπτε τὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τὴν Κίναν καὶ Κορέαν.

Ο ΡΩΣΣΟΪΑΠΩΝΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (1904-1905)

Ὅταν οἱ Ἰάπωνες ἐθεώρησαν ἑαυτοὺς ἐτοιμοὺς διὰ πόλεμον, ἐνήργησαν μετ' ἀποφασιστικότητος καὶ ψυχραιμίας. Ἀφοῦ συνῆψαν συμμαχίαν μετὰ τῆς Ἀγγλίας τὸ 1902, ἀπήτησαν παρὰ τῆς ρωσικῆς κυβερνήσεως νὰ παύσῃ τὴν διείσδυσιν εἰς τὴν Κορέαν καὶ νὰ ἀποδώσῃ τὴν Μαντζουρίαν εἰς τὴν Κίναν. Μὴ ἱκανοποιηθέντες ἐκ τῶν ἀπαντήσεων τῆς Πετροπόλεως ἤρχισαν τὰς ἐχθροπραξίας ἀνατινάξαντες ἄνευ κηρύξεως πολέμου τὰ ἄριστα πολεμικὰ σκάφη τῶν Ρώσων εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πόρτ-Ἀρθοῦρ (9 Φεβρουαρίου 1904).

Ὁ Ρωσσοἰαπωνικὸς πόλεμος ὑπῆρξε σειρὰ ἀποτυχιῶν τῶν Ρώσων. Ὁ ρωσικὸς στόλος τοῦ Εἰρηνικοῦ ἐξεμηνδενίσθη, εἰς μυριονέκρους δὲ μάχας οἱ Ρῶσσοι ἀπεκρούσθησαν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μαντζουρίας, ἐνῶ τὸ Πόρτ - Ἀρθοῦρ ἔπιπτε μετὰ μακρὰν πολιορκίαν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ναύαρχος Τόγκο κατέστρεψεν εἰς τὰ στενὰ τῆς Τσοὺ - Σίμας, μεταξὺ Κορέας καὶ Ἰαπωνίας, τὸν ρωσικὸν στόλον τῆς Βαλτικῆς, τὸν ὁποῖον εἶχεν ὁδηγήσει ὁ ναύαρχος Ροτζσεβένσκυ εἰς τὸν Εἰρηνικόν (27 Μαΐου 1905).

Διὰ τῆς συνθήκης τῆς εἰρήνης ἡ Ρωσσία παρεχώρησεν εἰς τὴν Ἰαπωνίαν τὴν προστασίαν τῆς Κορέας, τὸ Πόρτ-Ἀρθοῦρ καὶ τὸ ἥμισυ τῆς νήσου Σαχαλίνης, ὑπεχρεώθη δὲ νὰ ἐκκενώσῃ τὴν Μαντζουρίαν. Ἡ νίκη τῆς Ἰαπωνίας ἐσήμαινε τὴν ἀναστολὴν τῆς ρωσικῆς ἐξαπλώσεως.

Ἡ ἥτις εἶχεν ἀντίκτυπον εἰς τὴν Ρωσσίαν, διότι ἡ δυσἀρέσκεια τοῦ λαοῦ κατὰ τῆς κυβερνήσεως, ἡ ὁποία εἶχε στείλει εἰς τοὺς μακρινοὺς ἐκείνους πολέμους χιλιάδας ἀνθρώπων, ἐξέσπασεν εἰς ἐξέγερσιν, ἡ ὁποία κατεστάλη μετὰ δυσκολίας. Ὁ ρωσικὸς λαὸς ἐζήτησε τὴν εἰσαγωγὴν συνταγματικοῦ πολιτεύματος κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν ἄλλων συνταγματικῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης. Ὁ τσάρος ἠναγκάσθη νὰ παραχωρήσῃ σύνταγμα καὶ βουλὴν (Δ ο ὕ μ α ν).

ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΩΝ

Αἱ δεκατρεῖς ἀγγλικαὶ ἀποικίαι, αἱ ὁποῖαι ἐκηρύχθησαν τὸ 1776 ἀνεξάρτητοι, ἀπέβησαν ἐντὸς ἡμίσεος αἰῶνος μία τῶν μεγίστων δυνάμεων τῆς γῆς. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῶν ναπολεοντείων πολέμων, ὁπότε αἱ Δυνάμεις τῆς Εὐρώπης κατετρίβοντο εἰς ἀτελευτήτους πολέμους, αἱ Ἠνωμέναι Πολιτεῖαι ἀνεπτύσσοντο καὶ ἐξηπλοῦντο. Τὸ 1803 ἠγόρασαν ἀπὸ τὸν Ναπολέοντα τὴν Λουϊσιάναν, διὰ τῆς ὁποίας ἀπέκτησαν ἔξοδον εἰς τὸν κόλπον τοῦ Μεξικοῦ. Ἀλλὰ τὸ 1812 ἐπολέμησαν ἅπαξ ἔτι διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν κατὰ τῆς Ἀγγλίας, ἡ ὁποία, ἐπειδὴ εἶχον ἐμπορευθῇ μετὰ τῆς Εὐρώπης κατὰ τὸν ἐναντίον τοῦ Μ. Ναπολέοντος ἀποκλεισμόν, ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ἀμερικῆς. Οἱ Ἀγγλοὶ κατέλαβον τὴν πρωτεύουσαν τῶν Πολιτειῶν Βασιγκτῶνα. Τέλος ὁμως ὑπερίσχυσαν πάλιν οἱ ἄποικοι.

Κατὰ τοὺς χρόνους, κατὰ τοὺς ὁποίους οἱ Νότιοι Ἀμερικανοὶ ἠγωνίζοντο ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν κατὰ τῶν Ἰσπανῶν, οἱ Βόρειοι Ἀμερικανοὶ ἔγιναν κύριοι τῆς Φλωρίδος καὶ θεσπίσαντες τὸ Δόγμα τοῦ Μονρόε (1823) ἐξοφασθῆσαν ἀπέναντι εὐρωπαϊκῆς ἐπεμβάσεως.

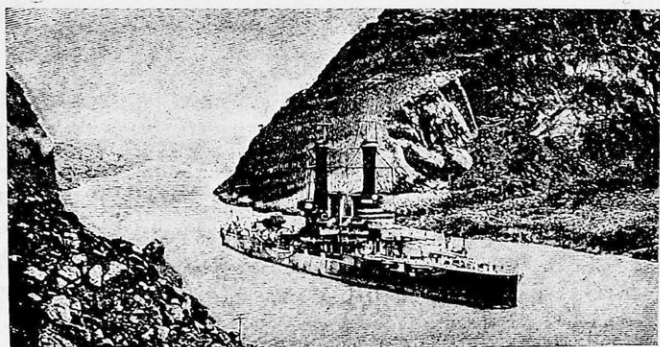
Τὸ 1845 ἡ ἐπαρχία Τεξὰς ἀπεσπάσθη ἐκ τῆς Μεξικανικῆς δημοκρατίας, ἡ ὁποία ἐταράσσετο ὑπὸ ἀναρχίας, καὶ ἠνώθη μετὰ τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν. Τὸ Μεξικὸν δὲν ἀνεγνώρισε τὴν ἑνωσιν, ἀλλ' εἰς τὸν ἐπακολουθήσαντα πόλεμον ἡττήθη, ὑπεχώρησε καὶ ὑπεχρεώθη νὰ παραχωρήσῃ ἐκτὸς τοῦ Τεξὰς τὸ Νέον Μεξικὸν καὶ τὴν Καλλιφόρνιαν (1848). Ἐπὶ τοῦ παραχωρηθέντος ἐδάφους ἐδημιουργήθη ὁ μέγιστος

έν τῷ Εἰρηνικῷ λιμνὴν
τοῦ Ἀγίου Φραγκίσκου.

Κατὰ τὰ ἐπόμενα
ἔτη αἱ Πολιτεῖαι διήλθον
σοβαρὰν ἐσωτερικὴν κρί-
σιν, διότι ὑπῆρχον μεγά-
λαι ἀντιθέσεις μεταξὺ
τῶν βορείων καὶ τῶν νο-
τίων ἀποικίων, αἱ ὁποῖαι
ὠξύνθησαν ἰδίως ἐξ ἀ-
φορμῆς τῶν δούλων. Οἱ
βόρειοι, ἀγγλοσάξωνες
κυρίως, διαμαρτυρόμε-
νοι καὶ φιλελεύθεροι, ᾔ-
θελον τὴν κατάργησιν
τῆς δουλείας, ἐνῶ οἱ

νότιοι, κατὰ τὸ πλεῖστον λατῖνοι, εἶχον συμφέρον νὰ διατηρή-
σουν τοὺς μαύρους ἐν τῇ δουλείᾳ, διότι τοὺς ἐχρησιμοποιοῦν
πρὸ παντὸς εἰς τὴν καλλιέργειαν. Τὸ 1860 λοιπὸν ἔνδεκα ἐπαρ-
χίαι τοῦ νότου ἀπεσχίσθησαν καὶ ἵδρυσαν ἰδίαν ὁμοσπονδίαν.
Ἀλλὰ μετὰ μακρὰς ἐχθροπραξίας ἐπεκράτησαν οἱ βόρειοι, τῶν
ὁποίων ὁ πρόεδρος Ἀβραὰμ Λίνκολν (Abraham Lincoln, 1809
—1865) διωργάνωσε τὸν πόλεμον. Ἡ δουλεῖα κατηργήθη καὶ ὁ
πόλεμος ἦνωσε στενώτερον τὰς Πολιτείας, διότι ἔδειξεν, ὅτι
τὰ κοινὰ συμφέροντα ἦσαν ἀσυγκρίτως περισσότερα τῶν δια-
φορῶν.

Μετὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον ἡ εὐδαιμονία τῶν Ἑν. Πολι-
τειῶν ηὐξήθη ὅσον οὐδεμιᾶς ἄλλης Δυνάμεως, διότι οἱ Ἀμερι-
κανοὶ εἶχον προχείρους καὶ ἀφθόλους τὰς πρώτας ὕλας, τὰς
ὁποίας οἱ Εὐρωπαῖοι μετεκόμιζον ἐκ μακρινῶν ἀποστάσεων.
Θησαυροὶ εὐρέθησαν ὑπὸ τὸ ἔδαφος, ἀνεκαλύφθησαν μεταλ-
λεῖα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ πρῶται ὕλαι καὶ σίδηρος εὐρέ-
θησαν ἐν ἀφθονίᾳ. Οἱ Ἀμερικανοὶ ἀνεδείχθησαν μεγάλοι μη-
χανικοί, αἱ πόλεις ἐγίγαντώθησαν, αἱ ἀπέραντοι ἀποστάσεις
ἐσυντομεύθησαν διὰ σιδηρῶν γραμμῶν.

Διῶρυξ τοῦ Παναμᾶ

Τὸ κολοσσιαῖον ἔργον εἰς τὸν ἱσθμὸν τοῦ Πα-
ναμᾶ, τὸ ὁποῖον συνέδεσε τὸν Ἀτλαντικὸν μετὰ
τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ, ἐξετέλεσεν ἀμερικανικὴ
ἐταιρεία. Ἐδαπανήθησαν 375 ἐκ. δολλάρια, ἡ δὲ
διῶρυξ παρεδόθη εἰς τὴν ναυσιπλοΐαν τὴν 15
Αὐγούστου 1914. Τὸ μήκος τῆς διώρυγος εἶναι
78 χλμ., τὸ πλάτος 61 μ. καὶ τὸ βάθος 12—13 μ.

Ἐπὶ μακρὸν αἱ Ἠνωμένοι Πολιτεῖαι ἦσαν ἐχθρικαὶ κατὰ πάσης ἀποικιακῆς κατακτήσεως καὶ μετῆλθον πολιτικὴν διπλωματικῆς ἀπομονώσεως. Ἄλλ' ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις ὠδήγησε τοὺς Ἀμερικανοὺς ἀπὸ τὸ 1880 εἰς ἐπεμβάσεις ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς συμπολιτείας. Τὸ 1898 ἐξ ἀφορμῆς τῶν ταραχῶν τῆς Κούβας, ἡ ὁποία ἀνήκεν ἀκόμη εἰς τὴν Ἰσπανίαν, ὁ πόλεμος ἐξερράγη μεταξὺ τῶν Πολιτειῶν καὶ τῆς Ἰσπανίας. Οἱ Ἰσπανοὶ ἠττήθησαν καὶ ἔχασαν τὸ ἀποικιακὸν τῶν κράτος. Αἱ Ἠνωμένοι Πολιτεῖαι κατέλαβον τὰς Φιλιππίνας εἰς τὸν Εἰρηνικὸν Ὁκεανὸν καὶ ἡ Κούβα ὠργανώθη εἰς δημοκρατίαν ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν (εἰρήνη Παρισίων 10 Δεκεμβρίου 1898).

ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ

Τὸ ἀποικιακὸν κράτος τῆς Γερμανίας ἵδρυσεν ὁ Βίσμαρκ, ἰδίως κατὰ τὰ ἔτη 1884—1885. Τότε κατελήφθησαν τὸ γερμανικὸν Κογκό, τὸ Καμερόν, τμήματα ἄλλα εἰς τὴν Ἀνατολικὴν καὶ Δυτικὴν Ἀφρικὴν, ἡ Νέα Γουϊνέα καὶ αἱ νῆσοι τοῦ ὀνομασθέντος Ἀρχιπελάγους τοῦ Βίσμαρκ. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ παρελθόντος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος ἡ Γερμανία ἐδημιούργησε συμφέροντα εἰς τὴν Κίνα καὶ ἰδίως υἱοθέτησε τὸ πρόγραμμα τῆς ἀνατολικῆς πολιτικῆς, δηλαδὴ τῆς ἐνισχύσεως τῆς οἰκονομικῆς τῆς ἐπιρροῆς εἰς τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἴμου καὶ τὴν Ἀσιατικὴν Τουρκίαν μέχρι τῆς Βαγδάτης καὶ τοῦ Περσικοῦ κόλπου. Πρὸς τοῦτο ἤρχισε νὰ κατασκευάζῃ τῇ ἀδείᾳ τῆς Ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν Χαϊδάρπασα—Ἀγκύρας. Ἐπειδὴ ὅμως προσέκρουσεν εἰς διαμαρτυρίας τῆς Ρωσσίας, ἐπεξέτεινεν αὐτὴν πρὸς τὸ Ἰκόνιον, τὴν Συρίαν καὶ ἐκεῖθεν μέχρι τῆς Βαγδάτης.

Κυρίως ὅμως ἀπὸ τοῦ ἔτους 1900 ἀρχίζει ἡ μεγάλη ἀνάπτυξις τῆς Γερμανίας. Ὁ πληθυσμὸς τῆς κατὰ τὰ ἔτη αὐτὰ ἠύξανετο καταπληκτικῶς (περίπου 750 χιλ. κατ' ἔτος), ἡ δὲ βιομηχανία τῆς ὑπερνικήσασα τὰς κρίσεις τῶν ἐτῶν 1870—1890 εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ὁμαλῆς ἀναπτύξεως καὶ μετ' ὀλίγον ἀπέβη σχεδὸν ἀκαταγώνιστος. Ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος ἠύξανετο ἡ ἐξαγωγή, πρὸς ὑποστήριξιν δὲ αὐτῆς ἡ Γερμανία κατεσκεύα-

σε σημαντικώτατον ἔμπορικὸν στόλον καὶ ἐζήτησεν ἀποικίας.

Ἡ πρόοδος αὐτῇ ἔβαινε μὲ τάσεις διαρκοῦς αὐξήσεως. Τὸ μέγιστον τοῦ ἐξωτερικοῦ ἔμπορίου ἦτο ἐξαγωγή βιομηχανικῶν προϊόντων, ἐκ τῆς ὁποίας εἰσέρρευσεν ἄφθονον χρήμα εἰς τὴν Γερμανίαν. Ἡ χώρα ἐπλούτησε ταχέως, ἡ Γερμανία ἐκτίσθη νέα ἐκ θεμελίων, ἀγάπη δὲ ἐργασίας καὶ δημιουργίας διήλθε τὴν χώραν ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον. Ὁ βίος ἀνυψώθη, τὰ ἥθη ἐλεπτύνθησαν καὶ ἡ θέσις τοῦ ἐργατικοῦ κόσμου ἐβελτιώθη δι' εἰδικῶν νομοθετημάτων.

Ἀπὸ τοῦ 1900 ἤρχισεν ἐκ παραλλήλου νὰ κατασκευάζεται ὁ πολεμικὸς στόλος τῆς Γερμανίας, τοῦ ὁποίου δημιουργοὶ ὑπῆρξαν ὁ αὐτοκράτωρ Γουλιέλμος καὶ ὁ ναύαρχος Τίρπιτς (Tirpitz). Μετ' ὀλίγον ὁ γερμανικὸς πολεμικὸς στόλος κατέστη ὁ δεῦτερος στόλος τοῦ κόσμου μὲ τάσεις διαρκοῦς αὐξήσεως. Κατὰ τὴν πρώτην δεκαετίαν τοῦ 20οῦ αἰῶνος ἡ ἀκμὴ τῆς Γερμανίας ἦτο τοιαύτη, ὥστε νὰ προκαλέσῃ τὴν ἀνησυχίαν τῶν ἄλλων Δυνάμεων.

Η ΕΓΚΑΡΔΙΟΣ ΣΥΝΕΝΝΟΗΣΙΣ

Αἱ διαθέσεις τῶν κυβερνώντων τὴν Γερμανίαν ἐφαίνοντο, ὅτι ἐστρέφοντο κυρίως κατὰ τῆς Ἀγγλίας, ἡ ὁποία τόσον ἀνησύχησεν ἐκ τῆς διηνεκοῦς αὐξήσεως τῆς δυνάμεως καὶ ἰδίως τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ τῆς Γερμανίας, ὥστε πρὸς στιγμὴν παρεῖδε τὰς ἀντιθέσεις πρὸς τὴν Ρωσσίαν. Τὸ 1901 διεδέχθη τὴν βασίλισσαν Βικτωρίαν ὁ υἱὸς τῆς Ἐδουάρδος Ζ', ὁ ὁποῖος ἠκολούθησεν ἀποφασιστικὴν πολιτικὴν κατὰ τῆς Γερμανίας, ἐπιδιώξας διὰ συμμαχιῶν νὰ ἐξουδετερώσῃ τὴν ὁλονὲν αὐξανομένην δύναμιν τῆς Γερμανίας.

Τὸ 1904 συνήφθη μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας σύμβασις ὀνομασθεῖσα Ἐγκάρδιος Συνεννόησις (Entente Cordiale). Ἡ Γαλλία ἀνεγνώρισε τὴν ἐπὶ τῆς Αἰγύπτου κατοχὴν τῆς Ἀγγλίας, ἡ δὲ Ἀγγλία ἀνεγνώρισε τὸ ἐν Ἀφρικῇ ἀποικιακὸν κράτος τῆς Γαλλίας καὶ ὑπεσχέθη τὴν ὑποστήριξιν τῆς εἰς τὰ ζητήματα τοῦ Μαρόκου. Τὸ δὲ 1907 ἡ Ἀγγλία προσήγγισε πρὸς τὴν Ρωσσίαν, συνήφθη ἡ συμφωνία περὶ τῆς διανομῆς τῶν σφαιρῶν τῆς ἐπιρροῆς τῶν δύο κρατῶν εἰς τὴν Περ-

σίαν, έπηκολούθησε δέ συνάντησις έν Ρεβάλ τοῦ Ἐδουάρδου καί τοῦ τσάρου Νικολάου, κατά τήν ὁποίαν ἀπεφασίσθη ἡ εἰσαγωγή εὐρυτάτων μεταρρυθμίσεων εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς κτήσεις τῆς Τουρκίας καί ἰδίως τῆς Μακεδονίας, αἱ ὁποῖαι ἰσοδυναμοῦν πρός αὐτονόμησιν τῆς Μακεδονίας. Οὕτω ἐδημιουργήθη ἡ Τριπλή Συνεννόησις (Triple Entente).

ΕΝΟΠΛΙΟΣ ΕΙΡΗΝΗ

Ἀπό τοῦ Γαλλογερμανικοῦ πολέμου τοῦ 1870 μέχρι τοῦ μεγάλου εὐρωπαϊκοῦ πολέμου τοῦ 1914 οἱ λαοὶ τοῦ Εὐρώπης ἔζησαν περίοδον εἰρήνης, τήν μακροτέραν ἀπὸ ὅσας ἐγνώρισεν ἡ Εὐρώπη. Ἀλλ' ἡ εἰρήνη αὕτη ἦτο περιέργως, διότι τὰ κράτη διετήρουν σημαντικὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις, οἱ δὲ ἐξοπλισμοὶ καί ἡ συντήρησις τῶν στρατιωτῶν ἀπῆτουν δαπάνας βαρυτέρας ἢ ἄλλοτε αἱ δαπάναι τοῦ πολέμου. Τὴν κατάστασιν αὐτὴν ὠνόμασαν Ἐνοπλιον Εἰρήνην.

Ἀφότου ἡ Πρωσία εἰσήγαγε τὴν γενικὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν καί ἀπέκτησεν αὔγλην διὰ τῶν στρατιωτικῶν ἐπιτυχιῶν, ὅλα τὰ κράτη ἐδέχθησαν τὸ σύστημα τοῦτο καί ὑπεχρέωσαν τοὺς νέους νὰ διέλθουν διὰ τοῦ στρατοῦ. Ἡ Γερμανία μετὰ τὴν προσάρτησιν τῆς Ἀλσατίας καί Λωρραίνης φοβουμένη τὴν ἐκδίκησιν ἐθεώρησεν ἀνάγκην νὰ διατηρῇ ἰσχυρὸν στρατόν. Ἡ Γαλλία προέβη εἰς ἀνάλογον προετοιμασίαν, διὰ νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν γερμανικὴν ἐπίθεσιν. Τὸ παράδειγμα αὐτῶν ἠκολούθησαν τὰ ἄλλα κράτη, ἡ Ρωσία, διότι εἶχε κατακτητικούς σκοποὺς εἰς τὴν Τουρκίαν καί εἰς τὴν Κεντρικὴν Ἀσίαν, ἡ Αὐστρία, διὰ τὴν ὁποίαν ὁ στρατὸς ἦτο ζήτημα ὑπάρξεως, ἡ Ἰταλία, διότι εἶχε βλέψεις ἐπὶ τῆς «ἀλυτρώτου Ἰταλίας» (Τυρόλον, Τεργέστη κτλ.). Ἐπίσης τὰ Βαλκανικὰ κράτη, ἐπειδὴ εἶχον νὰ ἐλευθερώσουν τοὺς ὑπὸ τὴν Τουρκίαν «ὑποδούλους ἀδελφούς», ὑπεβλήθησαν εἰς δαπάνας ἀνωτέρας τῶν δυνάμεων τῶν. Οὕτως ἐδημιουργήθη μία κατάστασις σκοτεινῇ ἐγκυμονοῦσα διαρκεῖς κινδύνους καί ἡ δραστηριότης τῆς μυστικῆς διπλωματίας ἐπέτεινε τὴν νευρικότητα τοῦ κόσμου.

Αἱ στρατιωτικαὶ δαπάναι ἐπολλαπλασιάζοντο διαρκῶς, διότι ἡ ταχεῖα πρόοδος τῶν τεχνικῶν μέσων ὑπεχρέωνε τὰ

κράτη νὰ ἀνακαινίζουσιν διαρκῶς τὸ πολεμικὸν ὕλικόν. Διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν σιδηροδρόμων ἐπεταχύνετο τόσον πολὺ ἡ κινήτοποιησις τῶν στρατευμάτων, ὥστε ἕκαστον κράτος ἔπρεπε νὰ εἶναι παρεσκευασμένον δι' αἰφνιδίαν ἐπίθεσιν. Ὑπελόγιζον δὲ πρὸ τοῦ μεγάλου πολέμου, ὅτι αἱ ἑξ Δυνάμεις ἠδύναντο νὰ κινήτοποιήσουν περὶ τὰ 15 ἑκατομμύρια στρατοῦ. Πράγματι ὁμοῦς ἐκινήτοποιήσαν πολὺ μεγαλυτέρας μάζας ἀνθρώπων κατὰ τὸν πόλεμον.

Τὴν τάσιν αὐτὴν τῶν κρατῶν νὰ αὐξήσουν τὰς στρατιωτικὰς τῶν δυνάμεις καὶ νὰ ἐπιβληθοῦν διὰ τῆς ἰσχύος τῶν ὅπλων ὠνόμασαν **Μιλιταρισμόν**.

ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΙ - ΠΡΟΣΤΡΙΒΑΙ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ

Τοιοῦτοτρόπως κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 20οῦ αἰῶνος οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἴσταντο ἀπέναντι ἀλλήλων πάνοπλοι καὶ ἕκαστον κράτος ἐνόμιζεν, ὅτι θὰ ὑπηρετήσῃ καλὺτερον τὰ συμφέροντά του συνεννοούμενον μετ' ἄλλων κρατῶν. Οὕτως εἶχον δημιουργηθῇ, ὅπως εἶδομεν, οἱ δύο συνδυασμοί, ἡ Τριπλῇ Συμμαχία (Triple Alliance), Γερμανία, Αὐστρία, Ἰταλία, καὶ ἡ Τριπλῇ Συνεννόησις (Triple Entente), Ἀγγλία, Γαλλία, Ρωσσία, τὰ δὲ μικρότερα κράτη ἐτάχθησαν πρὸς τὸ μέρος τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης ομάδος.

Οἱ συνασπισμοὶ σκοποῦν εἶχον φαινομενικῶς τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης καὶ τοῦ καθεστώτος (Status quo), κατὰ βάθος ὁμοῦς διευκόλυνον τὰς ἐπιθετικὰς καὶ κατακτητικὰς διαθέσεις τῶν κρατῶν. Τοιοῦτοτρόπως οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἐπὶ δεκαετίαν ἔζησαν ὑπὸ τὴν ἀπειλὴν φοβεροῦ πολέμου, ὃ ὁποῖος ἔμελλε νὰ εἶναι καταστρεπτικώτατος ἕνεκα τῶν μεγάλων στρατιωτικῶν παρασκευῶν καὶ τῆς τελειοποιήσεως τῶν πολεμικῶν μέσων.

Ἡ ΦΙΛΕΙΡΗΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ - ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΤΗΣ ΧΑΓΗΣ

Τὰ βάρη ὁμοῦς καὶ οἱ κίνδυνοι τῶν πολεμικῶν ἐξοπλισμῶν ἐγέννησαν ἀντίδρασιν, ἡ ὁποία ἐξεδηλώθη ἡρεμώτερον μὲν ὡς **φιλειρηνικὴ κίνησις** (pacifismus), βιαιότερον δὲ ὡς ἐξέγερσις κατὰ τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας, ὡς **ἀντιμιλιταρισμός**.

Οἱ εἰρηνοφίλοι ἐζήτησαν νὰ ἀσφαλίσουν τὴν εἰρήνην τοῦ

κόσμου δι' ἀμοιβαίου σεβασμοῦ τῶν λαῶν. Οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν δοξασιῶν τούτων, ὅπως ὁ Λέων Μπουρζοᾶ (Leon Bourgeois) εἰς τὴν Γαλλίαν, καὶ ὁ πρόεδρος Οὐϊλσον (Wilson) εἰς τὴν Ἀμερικὴν, ἐφαντάσθησαν, ὅτι αἱ διαφοραὶ τῶν κρατῶν ἦτο δυνατόν νὰ κανονισθοῦν ὅπως αἱ διαφοραὶ μεταξὺ τῶν ἀτόμων διὰ διαιτησίας καὶ νόμων, τοὺς ὁποίους ἔμελλον νὰ ὀρίσουν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν κρατῶν συνερχόμενοι εἰς συνδιάσκεψιν. Αὕτη εἶναι ἡ ἔννοια τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν (Société des nations), καὶ τῆς Διεθνoῦς διαιτησίας (Arbitrage). Πράγματι κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ 19ου αἰῶνος πολλαὶ διαφοραὶ δευτερευούσης σημασίας μεταξὺ τῶν κρατῶν ἐκανονίσθησαν διὰ διαιτησίας.

Περὶ τὸ τέλος τοῦ 19ου αἰῶνος ἡ φιλειρηνικὴ κίνησις ἔλαβε συγκεκριμένην μορφήν. Τὸ 1898 ὁ τσάρος Νικόλαος Β' προσεκάλεσε τὰς κυβερνήσεις εἰς διεθνῇ συνδιάσκεψιν, ἡ ὁποία ἔμελλε νὰ ζητήσῃ τὰ μέσα πρὸς περιορισμὸν τῶν ἐξοπλισμῶν. Ἡ συνδιάσκεψις συνήλθεν εἰς τὴν Χάγην τὸ 1899 ἀποτελεσθεῖσα ἐξ ἀντιπροσώπων 27 κυβερνήσεων, ἀλλὰ προσέκρουσεν εἰς ἀνυπερβλήτους δυσχερείας προκειμένου περὶ τοῦ περιορισμοῦ τῶν ἐξοπλισμῶν. Τὸ Συνέδριον ὅμως κατήρτισε τὸ Διεθνὲς Συνέδριον Διαιτησίας καὶ ἐψήφισε τὴν ἐξῆς δῆλωσιν: «Αἱ Δυνάμεις θεωροῦν καθήκον, ὅσάκις ἀπειλεῖται ἡ ἐκρηξίς ὀξείας ἔριδος μεταξὺ δύο ἐξ αὐτῶν, νὰ ἐνθυμίσουν εἰς αὐτάς, ὅτι τὸ διαρκὲς συνέδριον εἶναι εἰς τὴν διάθεσίν των».

Ἀλλ' εἰς ὠρισμένας περιστάσεις ἡ ἀγανάκτησις κατὰ τῆς πίεσεως τοῦ ἀτόμου ὑπὸ τὸ καθεστῶς τῆς ἐνόπλου εἰρήνης ἐξηδηλώθη βιαίτερον. Οἱ ἀντίπαλοι αὐτοῦ, οἱ ἀντιμιλιταρισταί, κατακρίνουν ὅλον τὸ στρατιωτικὸν σύστημα. Αἱ δοξασταὶ αὐταὶ εἶχον περιωρισμένην διάδοσιν πρὸ τοῦ μεγάλου πολέμου καὶ μόνον εἰς τὴν Γαλλίαν διὰ τῆς προπαγάνδας τοῦ Γουσταύου Ἑρβὲ (Gustave Hervé) ἐξηπλώθησαν ὀλίγον. Ἐπίσης πολλοὺς ὁπαδοὺς ἀπέκτησαν εἰς τὴν Ρωσσίαν, ὅπου ὁ περίφημος συγγραφεὺς καὶ φιλόανθρωπος Λέων Τολστόϊ με ἐξαιρετικὴν δύναμιν ὑπεστήριξε τὸ ἀντιστρατιωτικὸν καὶ ἀντιπολεμικὸν δόγμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'

Ο ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (1914 - 1918)

Η ΠΡΩΤΗ ΦΑΣΙΣ

ΤΑ ΑΙΤΙΑ

Αἱ ἀντιθέσεις μεταξύ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων δὲν ἦτο δυνατόν νά ἐξομαλυνθοῦν εἰρηνικῶς.

Ὁ Βαλκανικὸς πόλεμος κατέστησεν ἐμφανεστέρας τὰς διαφοράς μεταξύ αὐτῶν καὶ ὑπῆρξε τὸ προοίμιον τοῦ μεγάλου Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου. Τὰ πράγματα ἐφέροντο μοιραίως πρὸς ἐνοπλον σύρραξιν.

Πολλὰ εἶναι τὰ αἷτια, τὰ ὁποῖα ὠδήγησαν εἰς τὸν καταστροφικώτατον Παγκόσμιον πόλεμον. 1) Εἰς τὴν Γαλλίαν δὲν εἶχε σιγήσει τὸ πάθος διὰ τὴν ἐκδίκησιν, τὴν *revanche*. 2) Ἡ Ρωσσία ἤθελε νά συντρίψῃ τὴν Τουρκίαν, ἀλλ' ὅπισθεν αὐτῆς εὗρισκε τὴν Αὐστροίαν καὶ ὅπισθεν ἐκείνης πάνοπλον τὴν Γερμανίαν. 3) Ἡ Σερβία, μεγαλυνθεῖσα διὰ τῶν Βαλκανικῶν πολέμων, δὲν ἐδίσταζε νά μετρηθῇ μὲ τὸν αὐστριακὸν κολοσσόν, διὰ νά ἀποσπάσῃ τὰς σλαβικὰς ἐπαρχίας τῆς Δυναδικῆς μοναρχίας. 4) Σοβαρωτάτη ἀφορμὴ πολέμου ἦτο ὁ οἰκονομικὸς ἀνταγωνισμὸς μεταξύ Ἀγγλίας καὶ Γερμανίας. Ἡ γερμανικὴ βιομηχανία ἐφαίνετο, ὅτι ἠπείλει νά κατακτῇ τὴν παγκόσμιον ἀγοράν. Ἡ ὑπερβολικὴ αὐξήσις τοῦ πολεμικοῦ στόλου τῆς Γερμανίας ἐφαίνετο στρεφομένη κατὰ τῆς ἀγγλικῆς θαλασσοκρατορίας, ὃ δὲ σιδηρόδρομος τῆς Ἀνατολίας, ἐπεκταθεὶς μέχρι Συρίας καὶ μέχρι Βαγδάτης καὶ τοῦ Περσικοῦ κόλπου, ἦτο ἀπειλὴ κατὰ τοῦ ἐν Ἰνδίαῖς Κράτους τῆς Μεγάλῃς Βρεταννίας.

Σκοτεινὴ ἀτμόσφαιρα ἐκάθητο ἐπὶ τῆς Εὐρώπῃς μετὰ τὸ τέλος τοῦ Βαλκανικοῦ πολέμου ἀπειλοῦσα τοὺς χειροτέρους κινδύνους.

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ

Τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις, ὁπότε τὴν 28 Ἰουνίου 1914 εἰς τὸ Σεράγεβον τῆς Βοσνίας ἐδολοφονήθη μετὰ τῆς συζύγου του ὁ διάδοχος τοῦ αὐστριακοῦ θρόνου ἀρχιδουὲς Φραγκῖσκος Φερδινάνδος. Ὁ δολοφόνος, αὐστριακὸς ὑπῆκοος, ἀνήκεν εἰς τὰ τρομοκρατικὰ κομιτᾶτα, τὰ ὁποῖα εἰργάζοντο διὰ τὰ μεγαλοσερβικὰ σχέδια.

Ἡ Αὐστρία θεωρήσασα ὑπεύθυνον τὴν σερβικὴν κυβέρνησιν ἐπέδωκεν αὐστηρότατον τελεσίγραφον εἰς τὴν Σερβίαν. Ἡ σερβικὴ κυβέρνησις ἀπέρριψε τὸ τελεσίγραφον καὶ ἡ Αὐστρία 1914 ἐκήρυξε (28 Ἰουλίου) τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Σερβίας. Συγχρόνως ἡ Ρωσσία διέταξε γενικὴν κινητοποίησιν τοῦ ρωσσικοῦ στρατοῦ, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν καταστροφὴν τῆς Σερβίας.

Οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης εἶδον τότε νὰ πλησιάζῃ ἡ φοβερά καταστροφὴ ὥς θεομηνία καὶ ὥς καταστρεπτικὸς σίφων. Ὅλαι αἱ προσπάθειαι πρὸς συνεννόησιν καὶ εἰρηνικὴν διευθέτησιν τοῦ ἐπεισοδίου ἀπεδείχθησαν μάταιαι. Τὴν 1 Αὐγούστου ἡ Γερμανία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ρωσσίας καὶ τὴν 3 κατὰ τῆς Γαλλίας, τὴν δὲ 4 εἰσῆλθεν εἰς τὸν πόλεμον καὶ ἡ Ἀγγλία ἐξ αἰτίας τῆς γερμανικῆς εἰσβολῆς εἰς τὸ Βέλγιον. Ἡ Ἰαπωνία, συνδεδεμένη μετὰ τῆς Ἀγγλίας διὰ συμμαχίας, ἠκολούθησεν αὐτὴν (23 Αὐγούστου). Ἡ Ἰταλία ἔμεινεν οὐδετέρα εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ πολέμου.

Η ΕΚΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Ὁ πόλεμος ἐπεξετάθη σχεδὸν εἰς ὅλας τῆς ἡπείρους καὶ ἔγινε πραγματικῶς Π α γ κ ὀ σ μ ι ο ς. Εἰς τοὺς κυρίους ἀντιπάλους προσετέθησαν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου νέα κράτη, εἰς τὰς Κ ε ν τ ρ ι κ ᾶ ς Δ υ ν ᾶ μ ε ι ς, δηλαδή τὴν Γερμανίαν καὶ Αὐστροουγγαρίαν, ἡ Τουρκία (Ὁκτώβριος 1914) καὶ ἡ Βουλγαρία (Ὁκτώβριος 1915). Εἰς τὰς Δ υ τ ι κ ᾶ ς Δ υ ν ᾶ μ ε ι ς, τὴν Ἀ ν τ ᾶ ν τ, ἡ Σερβία, τὸ Μαυροβούνιον, τὸ Βέλγιον, ἡ Ἰαπωνία, ἡ Ἰταλία, ἡ Πορτογαλία, ἡ Ρουμανία, ἡ Ἑλλάς, ἡ Κίνα κτλ.

Τὸ σημαντικώτερον θέατρον τοῦ πολέμου ἦτο τὸ Βέλγιον καὶ ἡ Βόρειος Γαλλία, τὸ Δυτικὸν μέτωπον, ὅπως ὀνο-

μάσθη, όπου ἦσαν ἀντιμέτωποι οἱ περισσότερον προηγμένοι λαοὶ τῆς γῆς, Γερμανοὶ ἐναντίον Γάλλων, Ἀγγλῶν, Βέλγων καὶ Ἀμερικανῶν βραδύτερον, τοὺς ὁποίους ἐνίσχουν πολυάριθμα ἀποικιακὰ στρατεύματα. Μεγάλην σημασίαν ἔλαβε μὲ τὸν καιρὸν τὸ Βαλκανικὸν μέτωπον, ἐνῶ μυρίονεκροὶ μάχαι ἐδόθησαν εἰς τὸ Ἀνατολικὸν μέτωπον (Ρωσσία).

Η ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΕΞΟΡΜΗΣΙΣ - ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΜΑΡΝ

Γαλλία καὶ Γερμανία εἶχον ἀσφαλίσει τὰ σύνορά των διὰ σειρᾶς ὁχυρωμάτων. Ἐπειδὴ ἀπὸ τὸ σημεῖον αὐτὸ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ κτυπηθῇ ταχέως καὶ ἀποτελεσματικῶς ἡ Γαλλία, οἱ Γερμανοὶ ἐβάδισαν διὰ τοῦ Βελγίου (2 Αὐγούστου). Τὰ φρούρια, ὅλα νεωτάτου καὶ τελειοτάτου συστήματος, συνετρίβησαν μὲ τὰ βαρέα τηλεβόλα τοῦ Κρούπ. Ἐν τούτοις ὁ βελγικὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν βασιλέα Ἀλβέρτον ἀντέταξε πείσμονα ἀντίστασιν, ἐκράτησε τοὺς Γερμανοὺς δύο ἐβδομάδας καὶ ἔδωσε καιρὸν εἰς τοὺς Γάλλους νὰ συμπληρώσουν τὴν κινητοποίησίν των καὶ εἰς τοὺς Ἀγγλοὺς νὰ ἀποβιβάσουν εἰς τὴν Φλάνδραν μικρὸν ἐκστρατευτικὸν σῶμα 70 χιλ. ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Φρέντς (French).

Οἱ Γερμανοὶ κατέλαβον τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ Βελγίου καὶ εἰσέβαλον εἰς τὴν Γαλλίαν. Τὰς ἐπομένας ἡμέρας ἀνέτρεψαν πᾶν τὸ προστυχόν. Τὰ φρούρια τῆς Βορείου Γαλλίας ἔπεσαν τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο. Ὁ ἀνταποκριτὴς τῶν Τάιμς ἐτηλεγράφει εἰς τὴν ἐφημερίδα του, ὅτι ὁ γερμανικὸς στρατὸς ὁμοιάζει πρὸς θυελλώδη ὤκεανόν, τὸν ὁποῖον τίποτε δὲν ἡμπορεῖ νὰ συγκρατήσῃ.

Τὴν 24 Αὐγούστου ὁ γάλλος στρατάρχης Ζῶφφρ (Joffre) διέταξε γενικὴν ὑποχώρησιν. Εἰς τὴν πρωτεύουσάν τῆς Γαλλίας ἐπεκράτησε μεγάλη ταραχὴ καὶ ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις ἔφυγεν εἰς Μπορντώ. Οἱ Γερμανοὶ στρατιωτικοὶ ἐφαίνοντο δικαιολογημένοι εἰς τοὺς ὑπολογισμούς των καὶ ἡ Γαλλία ἔπιπτεν ἀνυπεράσπιστος. Πέντε γερμανικαὶ στρατιαὶ ἐβάδιζον κατὰ τῆς γαλλικῆς πρωτευούσης.

Τὴν 4 Σεπτεμβρίου αἱ τρεῖς γερμανικαὶ στρατιαὶ τοῦ κέντρου εἶχον διαβῇ τὸν ποταμὸν Μάρν, παραπόταμον τοῦ Ση-

κουάνα, εις τὸν ὁποῖον χύνεται πλησίον τῶν Παρισίων. Ὅταν ὁμως οἱ Γερμανοὶ προελαύνοντες ἀκατάσχετοι ἔφθασαν εἰς τὰ μυθικὰ πεδία τῶν μαχῶν τοῦ ἸΑτίλλα (Καταλαυνικὰ πεδία, Châlons sur Marne), εὐρέθησαν μεταξύ τῶν μεγάλων ὄγκων τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Τὸ πλῆγμα, τὸ ὁποῖον ἐδέχθησαν, ἦτο ἀποφασιστικὸν διὰ τὴν ἔκβασιν τοῦ πολέμου. Ὁ γερμανικὸς στρατὸς μὲ μεγάλας ἀπώλειας ἠναγκάσθη νὰ συμπτυχθῇ.

Οἱ Γάλλοι ὁμως δὲν εἶχον ἀρκετάς ἐφεδρείας οὔτε ἀρκετὰ πυρομαχικά, διὰ νὰ συντρίψουν τὸν ὑποχωροῦντα ἐχθρόν. Οἱ Γερμανοὶ ἐκρατήθησαν στερεῶς εἰς τὰς νέας τῶν θέσεις, διετήρησαν ὁλόκληρον σχεδὸν τὸ Βέλγιον καὶ ἀξιολογωτάτας ἐπαρχίας τῆς Γαλλίας.

Ἄλλ' ἡ ἔκβασις τοῦ πολέμου ἐγένετο πλεον ἀκαθόριστος. Οἱ ἀντίπαλοι ἐπείσθησαν, ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διασπάσουν ὁ εἰς τὸν ἄλλον, ἐγκατεστάθησαν εἰς ὁχυρὰς θέσεις καὶ μετέβαλον τὸν ἀγῶνα εἰς πόλεμον τῶν χαρακωμάτων. Τὸ Δυτικὸν μέτωπον ἐξετείνεται εἰς σχῆμα κυκλικοῦ τόξου ἀπὸ τὸ Νιούπορτ τῆς Βορείου θαλάσσης καὶ τὸ Ὑπρ, μέχρι τῶν Βοσγίων καὶ τῆς Ἀλσατίας εἰς ἔκτασιν 700 χλμ. καὶ παρέμεινε τὸ αὐτὸ μέχρι τοῦ 1918 ἐκτὸς μικρῶν τοπικῶν μεταβολῶν. Περί τὴν γραμμὴν αὐτὴν συνήφθησαν μανιώδεις συμπλοκαὶ καὶ τὸ αἷμα τῶν ἀνωτέρων φυλῶν ἐχύθη ἀφθόνως.

Η ΠΑΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΗΝ - ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΝ ΜΕΤΩΠΟΝ

Ὅταν ἡ γερμανικὴ θύελλα ἐμαίνεται κατὰ τῶν Παρισίων, οἱ Ρῶσοι πρὸς ἀνακούφισιν τῶν δεινῶς πιεζομένων Γάλλων εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Πρωσσίαν. Αἱ ἀσθενεῖς κατ' ἀρχὰς γερμανικαὶ δυνάμεις ὑπεχώρησαν καὶ ἡ χώρα παρεδόθη ἐπὶ δεκαπέντε ἡμέρας εἰς τὴν διάκρισιν τῶν Κοζάκων.

Ἀνῆσυχος ὁ Μόλτκε, ἀρχιστράτηγος τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ, ἀπέσπασε δύο σώματα ἀπὸ τὸ Δυτικὸν μέτωπον καὶ ὁ διοικητὴς τοῦ στρατοῦ τῆς Ἀνατολικῆς Πρωσσίας ἐν ἀποστρατεῖᾳ στρατηγὸς Παῦλος Χίνδενμπουργ (Paul Hindenburg), 67 ἐτῶν, καὶ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἐπιτελείου του Ἐριχ Λούντεντορφ (Erich Lunderdorf) εἰς τὰς μάχας παρὰ τὸ Τάννεμπεργ

καὶ τὰς Μ α ζ ο υ ρ ι α ν ἄ ς λ ῖ μ ν α ς σχεδὸν κατέστρεψαν τὰς ρωσικὰς στρατιάς. Ἡ Ἀνατολικὴ Πρωσσία ἠλευθερώθη ἀπὸ τοὺς Ρώσσους, οἱ δὲ Γερμανοὶ ἐθεώρησαν τὴν μάχην παρὰ τὸ Τάννεμπεργὶ ὡς τὴν ἐξοντωτικωτέραν νίκην τῆς παγκοσμίου ἱστορίας καὶ ἐξύψωσαν εἰς ἐθνικοὺς ἥρωας τὸν Χίντεμπουργ καὶ τὸν Λούντεντορφ.

Ὁ ὄγκος ὅμως τοῦ ρωσσικοῦ στρατοῦ ἐστράφη κατὰ τῶν Αὐστριακῶν. Ἡ ρωσικὴ ἐπίθεσις εἰς εὐρύτατον μέτωπον ἀπὸ τὴν Βαλτικὴν μέχρι Βουκοβίνας μὲ διεύθυνσιν πρὸς νότον καὶ δυσμὰς ἔκαμψε τὴν αὐστριακὴν ἀντίστασιν. Μεγάλαι κέντρα καὶ ὁλόκληροι περιφέρειαι ἔπεσαν εἰς χεῖρας τῶν Ρώσων.

Οἱ Γερμανοὶ ὑπεστήριξαν τότε τοὺς συμμάχους τῶν δι' ἰσχυρὰς ἐπιθέσεως κατὰ τῆς Β α ρ σ ο β ί α ς. Εἰς τὴν ἐπακολουθήσασαν πεισματώδη πάλιν ἀπεδείχθη, ὅτι ὁ ρωσσικὸς στρατὸς δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ συντρίψῃ τοὺς αὐστρογερμανοὺς. Τὸ Ἀνατολικὸν μέτωπον ἐσταθεροποιήθη, ὅπως καὶ τὸ Δυτικόν. Οἱ Ρώσσοι ἐγκατεστάθησαν εἰς ὠχυρωμένην γραμμὴν, ἡ ὁποία ἤρχιζεν ἀπὸ τὰ σύνορα τῆς Ἀνατ. Πρωσσίας καὶ ἔφθανεν εἰς τὰ Καρπάθια μὲ συνολικὴν ἔκτασιν 900 χιλιομ. Τοιοῦτοτρόπως καὶ εἰς τὸ Ἀνατολικὸν μέτωπον ὁ πόλεμος ἔλαβε μορφήν ἀγῶνος χαρακωμάτων.

Ο ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ

Μόλις ἐκηρύχθη ὁ πόλεμος, ὁ ἀγγλικὸς στόλος ἀπέκλεισε τὴν Βαλτικὴν, ὁ δὲ ἀγγλογαλλικὸς τὴν Ἀδριατικὴν. Ὁ ἐμπορικὸς στόλος τῆς Γερμανίας ἠχμαλωτίσθη ἢ κατέφυγεν εἰς οὐδετέρους λιμένας.

Σημαντικὴ σύγκρουσις ναυτικῶν δυνάμεων δὲν ἔγινε, διότι ὁ γερμανικὸς στόλος ἐκλείσθη εἰς τοὺς λιμένας τῆς Βαλτικῆς. Ὅσα γερμανικὰ πολεμικὰ εὐρέθησαν εἰς ξέναις θαλάσσαις κατεστράφησαν πολλάκις μετὰ ἡρωικὴν ἀντίστασιν. Ἀξία λόγου σύγκρουσις τοῦ ἀγγλικοῦ καὶ γερμανικοῦ στόλου μὲ σημαντικὰς ἀπώλειαις ἐκατέρωθεν ἔγινε τὴν 31 Μαΐου 1916 παρὰ τὴν Ἰουτλανδικὴν ἀκτὴν (ναυμαχία τοῦ Σκάγκερακ), ἡ ὁποία ὅμως δὲν ἥλλαξε τὴν κατάστασιν.

Εἰς τὸν ἀποκλεισμόν ἡ Γερμανία ἀπῆντησε δι' αὐστηρὰς

οργανώσεως της διανομής των τροφίμων και δι' ἄκρας φειδοῦς και ἰδίως διὰ τοῦ ὑποβρυχίου πολέμου. Κατ' ἀρχάς οἱ Γερμανοὶ εὐρέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ βυθίζουν τὰ πλοῖα κατόπιν προειδοποιήσεως, διότι ὑπελόγιζον τὰς Ἑνωμένας Πολιτείας, τῶν ὁποίων ὁ Πρόεδρος Οὐίλσον διεμαρτυρήθη ἐντόνως, ἰδίως μετὰ τὴν καταβύθισιν τῆς Λουζιτανίας, ἀγγλικῆς ὑπερωκεανείου, μὲ τὸ ὁποῖον ἐπνίγησαν ἑκατοντάδες γυναικόπαιδα. Μεταξὺ αὐτῶν ἦσαν καὶ 118 Ἀμερικανοὶ (7 Μαΐου 1915).

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟ 1915 - ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΙΣ ΤΗΣ ΡΩΣΣΙΑΣ

Οἱ σύμμαχοι ἐπεχείρησαν ἐπανειλημμένως δι' ἐπιθέσεων εἰς διάφορα σημεῖα νὰ διασπάσουν τὸ Δυτικὸν μέτωπον. Ἄλλαι ἐπιθέσεις αὐταί, κακῶς μελετηθεῖσαι καὶ κακῶς παρασκευασθεῖσαι, ἔφεραν μικρά ἀποτελέσματα καὶ ἐστοίχισαν ποταμοὺς αἱμάτων.

Ἀντιθέτως αἱ ἐπιχειρήσεις τῶν Γερμανῶν εἰς τὸ Ἀνατολικὸν μέτωπον κατέληξαν εἰς μεγάλην νίκην καὶ ἐξάρθρωσιν τοῦ ρωσσικοῦ στρατοῦ. Ὁ στρατηγὸς Μάκενζεν διέσπασε τὸ ρωσσικὸν μέτωπον εἰς τὴν Γαλικίαν παρὰ τὸ Γκρόρλιτσε καὶ Ταρνὸβ εἰς ἕκτασιν 17 χιλιομ. (Μάϊος 1915). Ὁλόκληρος ἡ ρωσσικὴ παράταξις ἀπὸ τῆς Βαλτικῆς μέχρι τῆς Γαλικίας ὑπεχώρησε μὲ σοβαράς ἀπώλειας. Οἱ Ρῶσσοι ἐγκατέλειψαν Γαλικίαν, Πολωνίαν, Λιθουανίαν καὶ μόλις κατῴρθωσαν νὰ ἐγκατασταθοῦν 400 χιλμ. ἀνατολικώτερον εἰς νέαν ἀμυντικὴν γραμμὴν, ἣ ὁποία ἤρχιζεν ἀπὸ τὴν Ρίγαν καὶ ἔφθανεν εἰς τὰ ρουμανικὰ σύνορα. Τὸ γερμανικὸν ἐπιτελεῖον ἀνεκοίνωσεν, ὅτι συνέλαβεν ἓν ἑκατομμύριον αἰχμαλώτους καὶ ἄπειρον πολεμικὸν ὕλικόν.

Η ΤΟΥΡΚΙΑ ΕΙΣΕΡΧΕΤΑΙ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ

Ἡ Τουρκία, πλήρης πικρίας κατὰ τῶν Δυτικῶν Δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι κατὰ τὸν πρόσφατον Βαλκανικὸν πόλεμον ὑπεστήριξαν τὰ Βαλκανικὰ κράτη καὶ ἐπέφεραν τὴν ἀπώλειαν τῆς 1915 Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, ἐτάχθη μὲ τὸ μέρος τῶν Γερμανῶν. Ἡ Ἀντάντ ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1915.

Κατά τὴν ἐποχὴν ἀκριβῶς αὐτὴν ἡ Ρωσσία ἐκινδύνευε νὰ καταρρεύσῃ ἀπὸ ἑλλειψιν πολεμεφοδίων. Οἱ σύμμαχοι τότε ἐπεχείρησαν νὰ ἐκβιάσουν δι' ἰσχυρᾶς ἐπιθέσεως τὰ Στενὰ τῶν Δαρδανελλίων, διὰ νὰ ἀνεφοδιάσουν τὸν δεινῶς πιεζόμενον ρωσσικὸν στρατόν.

Ὁ συμμαχικὸς στόλος, τεραστία δύναμις ἀπὸ 58 πλοῖα καὶ 310 τηλεβόλα τῶν 30,5, ἀφοῦ κατέστησε βάσιν τὴν νήσον Λήμνον, ἐπετέθη κατὰ τῶν φρουρίων τῶν Στενῶν. Ἄλλ' οἱ Γερμανοὶ εἶχον προλάβει νὰ μεταφέρουν βαρὺ πυροβολικόν. Εἰς τὴν μεγάλην μάχην τοῦ θωρηκτοῦ καὶ τοῦ πυροβολικοῦ τῆς ξηρᾶς (ἰδίως 13 Μαρτίου 1915) ἐνίκησε τὸ δεύτερον. Οἱ σύμμαχοι ἔχασαν μερικὰς ἀπὸ τὰς καλυτέρας μονάδας τῶν καὶ ἤναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὸ σχέδιόν των, νὰ παραβιάσουν δηλαδὴ τὰ Στενὰ διὰ τοῦ στόλου.

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ στόλου ἀπεφάσισαν νὰ παραβιάσουν τὰ Στενὰ δι' ἀποβάσεως εἰς τὴν χερσόνησον τῆς Καλλιπόλεως. Ἄλλ' οἱ σύμμαχοι δὲν εἶχον τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἑτοιμον στρατόν. Ὡστε ἡ ἀποβίβασις τῶν συμμάχων, γενομένη κυρίως μὲ ἀποικιακὰ στρατεύματα, προσέκρουσεν εἰς ζωηρὰν ἀντίστασιν καὶ παρὰ τὰ ἀφάνταστα μέσα οἱ σύμμαχοι δὲν κατάρθωσαν νὰ διανοίξουν δρόμον διὰ τῶν τουρκικῶν γραμμῶν.

Ἡ ἐκστρατεία τῶν Δαρδανελλίων καὶ τῆς Καλλιπόλεως ἐστοίχισε τὴν ζωὴν 250 χιλ., ἀνθρώπων εἰς τὰ δύο μέρη. Οἱ σύμμαχοι ὑπέστησαν μίαν ἀπὸ τὰς σοβαρωτέρας ἀποτυχίας τοῦ Παγκοσμίου πολέμου.

ΚΑΤΑΛΗΨΙΣ ΤΗΣ ΣΕΡΒΙΑΣ

Νέον ἰσχυρὸν κτύπημα ὑπέστησαν οἱ Σύμμαχοι εἰς τὴν Βαλκανικὴν. Οἱ Σέρβοι εἶχον ἀποκρούσει δύο αὐστριακὰς ἐπιθέσεις. Τὸν Σεπτέμβριον ὁμῶς τοῦ 1915 ὁ ὀρίζων ἐθολώθη περὶ τὴν χώραν των. Τὴν 6 Σεπτεμβρίου οἱ Βούλγαροι ὑπέγραψαν σύμβασιν μετὰ τῶν Κεντρικῶν Δυνάμεων πρὸς κοινὴν δρᾶσιν κατὰ τῆς Σερβίας.

Κατὰ τῆς αἰφνιδιαστικῆς ἐπιθέσεως οἱ σερβικοὶ στρατοὶ ἀντέταξαν ἀξιοσημείωτον ἀντίστασιν. Ἄλλ' ἦτο ἀδύνατον νὰ ἀναχαιτίσουν τὸν ἀριθμητικῶς καὶ μηχανικῶς ἀνώτερον εὐρῶ-

παϊκόν στρατόν. Ἡ Σερβία κατελήφθη ἀπὸ τοὺς Γερμανο-αὐστριακοὺς καὶ τοὺς Βουλγάρους. Τὰ λείψανα τοῦ σερβικοῦ στρατοῦ μὲ τὸν βασιλέα Πέτρον ἐπὶ κεφαλῆς κατόπιν ἀπεριγράπτων ταλαιπωριῶν ὑπεχώρησαν διὰ μέσου τῶν δυσβάτων ὁρέων τῆς Ἀλβανίας εἰς τὸ Δυρράχιον, ἀφοῦ κατέστρεψαν πυρὸβολικὸν καὶ πολεμεφόδια. Βραδύτερον Ἰταλικά πλοῖα μετέφερον αὐτοὺς εἰς τὴν Κέρκυραν, ὅπου τοὺς ἀνασυνέταξαν γάλλοι ἀξιωματικοί, ἐνῶ ἐπιδημῖαι ἀπεδεκάτιζον αὐτοὺς οἰκτρῶς.

Η ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Μετά τὴν τροπὴν αὐτὴν τῆς καταστάσεως εἰς τὴν Βαλκανικὴν οἱ σύμμαχοι ἐγκατέλειψαν τὴν ἐπιχείρησιν τῶν Ἀαρδανελλίων καὶ κατέστησαν βάσιν τῆς ἐπιχειρήσεως τῶν τὴν Θεσσαλονίκην. Ἡ Ἑλλάς ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ μεγάλου πολέμου ἠθέλησε νὰ τηρήσῃ αὐστηρὰν οὐδετερότητα καὶ ἡ ἀποβίβασις τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων εἰς τὴν μακεδονικὴν πρωτεύουσαν ἀπετέλει φανεράν καταπάτησιν τῆς οὐδετερότητος τῆς χώρας μας. Δυστυχῶς ὅμως, ὅπως θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, τὰ κόμματα εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν ἦσαν ἐντελῶς σύμφωνα καὶ διὰ τοῦτο δὲν κατωρθώσαμεν νὰ ἀποτρέψωμεν τὴν μεταφορὰν τοῦ πολέμου εἰς τὴν χώραν μας.

Τὰ πρῶτα συμμαχικά στρατεύματα ἀπεβιβάσθησαν τὴν 2αν Ὀκτωβρίου 1915, προερχόμενα κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὴν χερσόνησον τῆς Καλλιπόλεως. Ἡ ἀρχιστρατηγία τοῦ Στρατοῦ τῆς Ἀνατολῆς, ὅπως ὠνομάσθη ὁ πολεμῶν εἰς τὸ μέτωπον τῆς Θεσσαλονίκης στρατός, ἀνετέθη εἰς τὸν γάλλον στρατηγὸν Σαράϊγ, διακριθέντα εἰς τὴν μάχην τῆς Μάρν.

Μετά τὴν κατάρρευσιν τῆς Σερβίας, πρὸς σωτηρίαν τῆς ὁποίας τὰ συμμαχικά στρατεύματα δὲν ἦσαν ἀρκετὰ νὰ προσφέρουν ἱκανοποιητικὴν βοήθειαν, ἡ θέσις τοῦ Σαράϊγ ἐγίνε δυσχερής. Ἀφοῦ εἶχε προχωρήσει μέχρι τοῦ σερβικοῦ χωρίου Κριβολάκ, ἠναγκάσθη πρὸ τῶν ὑπερτέρων ἐχθρικών δυνάμεων νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, πρὸ τῆς ὁποίας ἤρchiσε νὰ ὀχυρώνεται ἐσπευσμένως.

Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1915 οἱ Βούλγαροι ἐφάνησαν εἰς τὴν

Γευγελήν καί μετ' ὀλίγον εἰς τὰ σερβοελληνικά σύνορα ἔφθασαν Γερμανοί. Οὔτε Γερμανοί, οὔτε Βούλγαροι διηλθον τότε τὴν ἑλληνικὴν μεθόριον. Ὁ γάλλος στρατηγὸς κατεσκεύασεν ὠχυρωμένον στρατόπεδον περὶ τὴν Θεσσαλονίκην, τὸ ὁποῖον διαρκῶς ἐνισχυόμενον ἔγινεν ἀπόρρητον καὶ ἔμελλε νὰ ἔχη μοιραίαν σημασίαν διὰ τὴν ἔκβασιν τοῦ πολέμου. Τοιουτοτρόπως ἐδημιουργήθη νέον μέτωπον, τὸ Β α λ κ α ν ι κ ὄ ν.

ΤΟ ΕΤΟΣ 1916 - ΒΕΡΝΤΕΝ (22 Φεβρ. - Δεκεμβρ. 1916)

Ἐνθαρρυσθέντες ἀπὸ τὰς ἐπιτυχίας ἐναντίον τῶν Ρώσων καὶ τῶν Σέρβων καὶ ἔχοντες τώρα διαθεσίμους δυνάμεις οἱ Γερμανοὶ προσέβαλον τὸ μέγα γαλλικὸν φρούριον τοῦ Β ε ρ ν τ έ ν, τοῦ ὁποῖου ἡ πτώσις θὰ ἦνοιγε τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν γαλλικὴν πρωτεύουσαν, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ γερμανοῦ διαδόχου. Ἡ ἐπιθεσις παρασκευασθεῖσα καλῶς καὶ ἐπιχειρηθεῖσα μετὰ μεγάλων δυνάμεων εἶχε καταπληκτικὴν ἐπιτυχίαν εἰς τὴν ἀρχὴν. Ἄλλ' οἱ Γάλλοι συνελθόντες ἀπὸ τὸν αἰφνιδισμὸν ἀντέταξαν ἀπεγνωσμένην ἀντίστασιν. Τὴν ἄμυναν διωργάνωσεν ὁ στρατηγὸς Πεταῖν (Petain). 1916

Εἰς τὴν κόλασιν τοῦ Βερντέν ἐθυσιάσθη τὸ ἄνθος τῆς νεολαίας τῶν δύο χωρῶν. Ἄλλ' ἡ ποθητὴ νίκη δὲν ἔσπευε τὰ ὅπλα τοῦ γερμανοῦ διαδόχου. Αἱ ἐλπίδες τερματισμοῦ τοῦ πολέμου ἀπεμακρύνθησαν πάλιν.

ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΙΣ ΤΗΣ ΡΟΥΜΑΝΙΑΣ

Κατόπιν τῆς ἀποτυχούσης ἐπιθέσεως κατὰ τοῦ Βερντέν καθὼς καὶ τινων ἄλλων ἀποτυχιῶν εἰς τὸ Ἀνατολικὸν μέτωπον, οἱ Γερμανοὶ ἀνέθεσαν τὴν γενικὴν ἀρχιστρατηγίαν εἰς τὸν Χίντεμπουργ. Ἡ συγκέντρωσις τῆς ἀρχῆς εἰς χεῖρας τοῦ γηραιοῦ στρατηγοῦ εἶχεν ἀμέσως τὰ ἀποτελέσματά της. Περὶ τὸ τέλος τοῦ 1916 συνετρίβη ἡ Ρουμανία.

Οἱ Ρουμᾶνοι ἐνθαρρυσθέντες ἀπὸ τὰς προσωρινὰς ἐπιτυχίας τοῦ ρώσου στρατηγοῦ Βοροσίλωφ κατὰ τῶν Αὐστριακῶν, ὁ ὁποῖος μὲ μεγάλας δυνάμεις διέσπασε τὸ αὐστριακὸν μέτωπον καὶ εἰσεχώρησε βαθέως ἐντὸς τοῦ αὐστριακοῦ ἐδάφους, ἐξήλθον τῆς οὐδετερότητος (27 Αὐγούστου 1916).

Οι Γερμανοί όμως διέθετον αρκετάς δυνάμεις και μηχανικά μέσα, ώστε να έκμηδενίσουν δι' αποφασιστικής ενέργειας τόν ρουμανικόν στρατόν.

Εἰς τὴν Τρανσυλβανίαν οἱ Ρουμᾶνοι ὑπέστησαν σειρὰν αἰματηρῶν ἀποτυχιῶν, ἐνῶ ὁ Μάκενζεν, ὀδηγῶν Γερμαναούς, Βουλγάρους καὶ Τούρκους, διέβη τὸν Δούναβιν, ἠνώθη μὲ τὸν αὐστρογερμανικὸν στρατόν, ὁ ὁποῖος εἶχε κατέλθει ἀπὸ τὴν Τρανσυλβανίαν εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Βλαχίας, καὶ ἐνίκησεν εἰς ἀποφασιστικὴν μάχην τοὺς Ρουμάνους, οἱ ὁποῖοι ἀπεσύρθησαν μέχρι τοῦ ποταμοῦ Σερέθ πλησίον τῶν ρωσσικῶν συνόρων. Οἱ Γερμανοὶ εἰσῆλθον εἰς Βουκουρέστιον (6 Δεκεμβρίου) καὶ ὁλόκληρος ἡ Ρουμανία ὑπετάχθη, ἐκτὸς μικροῦ τμήματος τῆς Μολδαβίας παρὰ τὰ ρωσσικά σύνορα.

Η ΑΜΕΡΙΚΗ ΕΙΣΕΡΧΕΤΑΙ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ (3 Φεβρουαρίου 1917)

Ἀλλὰ παρ' ὅλας τὰς ἐπιτυχίας αὐτάς οἱ Γερμανοὶ εὐρίσκοντο εἰς ἀδυναμίαν νὰ καταπολεμήσουν τὸν πλέον ἐπικίνδυνον ἐχθρόν, τὴν ἑλλειψιν πρώτων ὑλῶν καὶ τροφίμων, συνεπεία τοῦ ἀγγλικοῦ ἀποκλεισμοῦ. Διὰ τοῦτο τὸ τρίτον ἔτος τοῦ πολέμου οἱ Γερμανοὶ ἀπέλυσαν τὸν ἀπεριόριστον ὑποβρύχιον πόλεμον (1 Φεβρ. 1917). Ὅλοκληροὶ ζῶνα-θαλάσσης περὶ τὰς ἐχθρικὰς χώρας ἐκηρύχθησαν ἐν ἀποκλεισμῷ καὶ πᾶν σκάφος πλέον ἐντὸς αὐτῶν ἐβυθίζετο ἄνευ εἰδοποιήσεως. Οἱ Γερμανοί, οἱ ὁποῖοι διέθετον τώρα ἀρκετὸν ἀριθμὸν ὑποβρυχιῶν (25 τὸ 1914, πλέον τῶν 150 εἰς τὸ τέλος τοῦ 1916), ἐβύθισαν κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τεράστιον ἀριθμὸν πλοίων (874 χιλ. τόννους τὸν Ἀπρίλιον). Ἐν συνόλῳ τὸ 1917 οἱ Βρεταννοὶ ἔχασαν 7 ἑκατομ. τόννους, οἱ Γάλλοι 4 ἑκατομ. «Ἡ κατάστασις εἶναι ἐξαιρετικῶς σοβαρά», ἐδήλωσε τὸ ἀγγλικὸν ναυαρχεῖον.

Ἀλλ' οἱ Γερμανοὶ δὲν κατῴρθωσαν νὰ κάμψουν, ὅπως ἤλπιζον, τὴν Ἀγγλίαν. Οἱ σύμμαχοι, ἀφοῦ συνῆλθον ἀπὸ τὴν 1917 πρώτην κατάπληξιν, ἐπενόησαν δραστικὰ μέτρα κατὰ τῶν ὑποβρυχιῶν. Ἀντιθέτως ἡ γερμανικὴ δρᾶσις εἰς τὴν θάλασσαν εἶχεν ὥς συνέπειαν τὴν εἴσοδον τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν εἰς τὸν πόλεμον διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῶν θαλασσῶν, δ-

πως ἔλεγεν ἡ δῆλωσις τοῦ Προέδρου Οὐίλσον (3 Φεβρ. 1917).

Η ΡΩΣΣΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

Τὸν Μάρτιον τοῦ 1917 οἱ Σύμμαχοι ἔχασαν τὴν ὑποστήριξιν τῆς Ρωσσίας. Περισσότερον ἀπὸ πᾶσαν ἄλλην χώραν εἰς τὴν Ρωσσίαν εἶχε κλονισθῇ ἡ ἐμπιστοσύνη εἰς τοὺς ἀρχηγούς. Ἡ ἀγανάκτησις ἐπροχώρει βαθύτερον, ὅσον ὑψηλότερον ἐσωρεύοντο τὰ θύματα. Ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου 1916 ὁ στρατηγὸς Βοροσίλωφ ἐθυσίασε περίπου 2 ἑκατομ. στρατιώτας καὶ περὶ τοὺς 90 χιλ. ἀξιωματικούς. Ἡ μερὶς τῶν τσαρικών ἤρχισε νὰ βλέπῃ ὡς μόνην διέξοδον τὴν εἰρήνην. Πρὸς τοῦτο ἡ ρωσσικὴ κυβέρνησις, ἡ ὁποία ἦτο εὐπειθὴς εἰς τὸν τσάρον, ἐπεχείρησε νὰ ἀναστείλῃ τὰς ἐργασίας τῆς Δούμας, ἡ ὁποία θὰ ἦτο ἐμπόδιον διὰ τὴν σύναψιν εἰρήνης μετὰ τῶν Γερμανῶν. Ἡ πλειονότης τῆς Δούμας δὲν ὑπήκουσε καὶ ἐστάσιασε, τὴν δὲ 12 Μαρτίου 1916 δύο τάγματα τῆς φρουρᾶς προσεχώρησαν εἰς τοὺς στασιαστάς. Ὁ τσάρος ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ καὶ ἡ ἐξέγερσις ἐλάμβανε διαρκῶς ὀξύτερον χαρακτήρα. Τὴν ἀστικὴν καὶ κοινοβουλευτικὴν κυβέρνησιν διεδέχθη κυβέρνησις σοσιαλδημοκρατικὴ ὑπὸ τὸν **Κερένσκι** (Μάϊος 1916) καὶ τέλος διὰ τῆς λεγομένης ἐπαναστάσεως τοῦ Ὀκτωβρίου κύριοι τῆς καταστάσεως ἔγιναν ὁ **Λένιν** καὶ ὁ **Τρότσκι**, ἀρχηγοὶ τῶν Μπολσεβίκων (24 Ὀκτωβρίου 1917).

Οἱ νέοι κυβερνηταὶ συνήψαν ἀνακωχὴν μὲ τοὺς Γερμανοὺς καὶ τὴν 3 Μαρτίου 1918 ὑπέγραψαν χωριστὴν εἰρήνην. Τὴν Ρωσσίαν ἠκολούθησε καὶ ἡ Ρουμανία. Διὰ τῆς εἰρήνης τὸ κράτος τοῦ τσάρου σχεδὸν διεμελίζετο. Μεγάλαι τμήματα τῆς Δυτικῆς Ρωσσίας ἀπέκτων τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν ἢ προσηρτῶντο εἰς τὴν Γερμανίαν, ὁλόκληρος δὲ ἡ Ἀνατολικὴ Εὐρώπη μέχρι τῆς Σιβηρίας ἐτίθετο ὑπὸ τὴν οἰκονομικὴν ἐπιρροὴν τῶν Γερμανῶν.

Η ΙΤΑΛΙΑ ΕΙΣΕΡΧΕΤΑΙ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ

Μετὰ μακροὺς διπλωματικούς ἐλιγμούς οἱ Ἰταλοὶ ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Αὐστρίας (23 Μαΐου 1915). Ἡ διασκευὴ τῶν ἰταλογερμανικῶν συνόρων, καθὼς καὶ αἱ ἀντίξοι

καιρικοί συνθήκαι δὲν ᾠνόησαν ἐκτεταμέναις ἐπιχειρήσεις εἰς τὸ νέον μέτωπον.

Ὅταν ὁμως κατὰ τὸν συνήθη μυστικὸν τρόπον οἱ Γερμανοὶ μετέφεραν ὁλόκληρον στρατιὰν εἰς τὸ Ἰταλικὸν μέτωπον, ἐκάμφθη ἡ Ἰταλικὴ ἀντοχή. Εἰς τὴν ὀρεινὴν περιοχὴν τῶν Ἰουλιανῶν Ἀλπεων οἱ Γερμανοαυστριακοὶ διέσπασαν τὸ Ἰταλικὸν μέτωπον (24 Ὀκτωβρίου 1917). Ὁ Ἰταλικὸς στρατὸς ὑπεχώρησέ κατ'ὀρθώσας νὰ ἀνασυνταχθῇ ἐπὶ νέου μετώπου παραλλήλως τοῦ ποταμοῦ Πιάβε. Ἐκεῖθεν βραδύτερον, ὥπως θὰ ἴδωμεν, ἐξώρμησε καὶ ἐπήνευκε τὴν διάλυσιν καὶ ἀποσύνθεσιν τοῦ αὐστριακοῦ στρατοῦ.

ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΝ ΜΕΤΩΠΟΝ

Ἐνῶ διεδραματίζοντο τὰ μεγάλα αὐτὰ γεγονότα, ἡ Ἑλλάς δὲν εἶχε κατόρθώσει νὰ καθορίσῃ ἐνιαίαν πολιτικὴν ἀπέναντι τῶν ἐμπολέμων. Ὁ πρωθυπουργὸς Βενιζέλος ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ μεγάλου πολέμου εἶχε κηρυχθῇ ὑπὲρ τῶν Δυτικῶν Δυνάμεων, ἐνῶ ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἐθεώρει ἐπικίνδυνον τὴν ἀνάμειξιν τῆς μικρᾶς Ἑλλάδος εἰς τὴν σύρραξιν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων καὶ ἐπεθύμει ἡ χώρα μας νὰ τηρήσῃ οὐδετερότητα. Ἡ διαφωνία αὕτῃ μεταξὺ βασιλέως καὶ πρωθυπουργοῦ ἐπρόκειτο νὰ ἔχη σοβαρὰς συνεπελάς διὰ τὴν χώραν μας.

Ὅταν βραδύτερον (1915) ἐπῆλθεν ἡ συνεννόησις Γερμανῶν καὶ Βουλγάρων διὰ τὸν διαμελισμὸν τῆς Σερβίας καὶ ἡ Βουλγαρία ἐκίνητοποίησε τὸν στρατὸν τῆς, ἡ Ἑλλάς διὰ λόγους ἀσφαλείας ἀπήντησε διὰ γενικῆς ἐπιστρατεύσεως. Οἱ σύμμαχοι ἤλπισαν, ὅτι ἡ ἐπιστρατευθεῖσα Ἑλλάς θὰ ἔσπευδεν εἰς βοήθειαν τῆς κινδυνευούσης Σερβίας, μετὰ τῆς ὁποίας συνεδέετο διὰ συνθήκης ἀμυντικῆς. Ἀλλ' ἡ Ἑλλάς ἐξηκολούθησε τὴν πολιτικὴν τῆς οὐδετερότητος καὶ μετὰ τὴν ἐπίθεσιν τῆς Βουλγαρίας κατὰ τῆς Σερβίας καὶ δὲν ἔσπευσεν εἰς βοήθειαν αὐτῆς. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ ἡ Συνεννόησις ἐθεώρησεν ἐχθρικὸν ἀπέναντί τῆς, αἷτιον αὐτοῦ κυρίως ἐνόμισε τὸν βασιλέα, τὸν ὁποῖον ἐχαράκτήρισεν ὡς ὄργανον τῆς Γερμανίας, καὶ ἔλαβεν ἐχθρικὴν στάσιν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος. Ἐντὸς τῆς χώρας φανερά πλέον ἐσχηματίσθησαν δύο παρατάξεις. Ἡ μία παράτα-

εις ήκολούθει την πολιτικήν του Βενιζέλου και έπεζήτει να έξαγάγη την Έλλάδα εις τόν πόλεμον παρά τò πλευρόν της Άντάντ, ή άλλη ήσπάσθη την πολιτικήν της ούδετερότητας και άναμονής, την όποίαν ύπεστήριζεν ό βασιλεύς Κωνσταντίνος. Τά πάθη ώζύνθησαν εις μέγαν βαθμόν και ό δλέθριος εκείνος διχασμός προεμήνυε μεγάλας άναστατώσεις.

Κατά την διάρκειαν του 1916 ό μικρός στρατός της Άνατολής εις τò Βαλκανικόν μέτωπον ένισχύθη σημαντικώς. Έφθασαν εις Θεσσαλονίκην 100 χιλ. σερβικοῦ στρατοῦ, ό όποιος εΐχεν άνοδιοργανωθῆ και άνασυνταχθῆ εις την Κέρκυραν υπό Γάλλων άξιωματικῶν, και άλλαι συμμαχikai έπικουρίαί. Τοιούτοτρόπως ό στρατός της Άνατολής άνήλθεν εις 300 χιλ. (80 χιλ. Γάλλοι εις 4 μεραρχίας, 80 χιλ. Άγγλοι εις 5 μεραρχίας, 1 μεραρχία ρωσική και 1 Ιταλική). Άλλ' ό στρατός αυτός δέν ήτο άκόμη καλώς έφωδιασμένος με πυροβολικόν και έτοιμος να άναλάβῃ έπιχειρήσιν μεγάλης έκτάσεως. Διά τοῦτο όταν την άνοιξιν ήλθεν εις έπαφήν μετά τῶν έχθρῶν, οί Βούλγαροι κατέλαβον τò Δεμίρ - Χισάρ και τò έλληνικόν όχυρόν Ροῦπελ, κατήλθον μέχρι της θαλάσσης και κατέλαβον όλόκληρον την Άνατολικήν Μακεδονίαν. Μεγάλα τμήματα έλληνικοῦ στρατοῦ παρεδόθησαν χωρίς να άντιτάξουν οὔδεμίαν άντίστασιν, τὰ όποια μετεφέρθησαν εις την γερμανικήν πόλιν Γκέρλιτς, όπου έζησαν έν αΐχμαλωσίᾳ μέχρι του τέλους του πολέμου. Ή Άνατολική Μακεδονία υπέστη τὰ πάνδεινα υπό τῶν Βουλγάρων, οί όποιοι έθεώρησαν την περίστασιν κατάλληλον να έξαφανίσουν τόν έλληνικόν πληθυσμόν. Ή θέσις τῶν Βουλγάρων ένισχύθη και αΐ έχθροπραξίαί διεκόπησαν επί τινα καιρόν.

Ή έξοδος όμως της Ρουμανίας εις τόν πόλεμον (27 Αύγουστου 1916) έδωκε τò σύνθημα νέων συγκρούσεων. Έπρεπεν ό στρατός της Άνατολής να άρχισῃ στρατιωτικὰς έπιχειρήσεις ύψίστης πολιτικής και στρατιωτικής σημασίας, να ύποστηρίξη δηλαδή την κατά της Βουλγαρίας και Αύστρίας έπίθεσιν του ρουμανικοῦ στρατοῦ. Άλλά την πρωτοβουλίαν διετήρησαν πάλιν οί Βούλγαροι, οί όποιοι διέθετον 15 μεραρχίας, μιαν γερμανικήν και ένισχύοντο ποικιλοτρόπως από τούς Γερμανούς με έπιτελεία, πυροβόλα, πολυβόλα, τηλέφωνα, άεροπλάνα κτλ.

Οἱ Βούλγαροι προσέβαλον τὸν στρατὸν τῆς Ἀνατολῆς, προήλασαν δυτικῶς καὶ κατέλαβον τὴν Φλώριναν.

Τότε ὅμως ἤρχισεν ἡ ἐπίθεσις τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπρωτοστάτησαν κυρίως οἱ Σέρβοι. Οἱ σύμμαχοι ἐνίκησαν τοὺς Βουλγάρους παρὰ τὸ Γκορνίτσοβον, ἀνακατέλαβον τὴν Φλώριναν καὶ τὴν 30 Σεπτεμβρίου τὰ σερβικὰ στρατεύματα ἐπάτησαν τὸ ἔδαφος τῆς πατρίδος των, ὀλίγον δὲ βραδύτερον οἱ Σέρβοι εἰσῆλθον εἰς τὸ Μοναστήριον (19 Νοεμβρίου).

Η ΕΛΛΑΣ ΕΙΣΕΡΧΕΤΑΙ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ

Ἡ κίνησις αὐτὴ τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων εἰς τὸ Βαλκανικὸν μέτωπον προεκάλεσε σημαντικὰ γεγονότα εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Βενιζέλος παρητήθη, διεδέχθησαν δὲ αὐτὸν μετὰ τὴν σειρὰν τέσσαρες κυβερνήσεις, τοῦ Δ. Γούναρη, ὁ ὁποῖος παρητήθη τὴν 22 Ἰουνίου 1916, τοῦ Ἀλεξ. Ζαῖμη, τὸν ὁποῖον ἀντικατέστησε τὴν 16 Σεπτεμβρίου ὁ Καλογερόπουλος καὶ τέλος ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Σπ. Λάμπρος (11 Ὀκτωβρίου). Ὁ Βενιζέλος, ἀφοῦ δὲν κατῴρθωσε νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν πολιτικὴν του διὰ τῆς κοινοβουλευτικῆς ὁδοῦ, ἀπεφάσισε νὰ προβῇ εἰς κίνημα ἀποχωριστικόν. Τὴν 9 Σεπτεμβρίου 1916 ἔφθασεν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην μετὰ πολλοὺς πολιτικοὺς καὶ στρατιωτικοὺς καὶ ἐκήρυξε τὸ κίνημα. Ἐσχημάτισε προσωρινὴν κυβέρνησιν καὶ ὡς σκοπὸν του ἔθεσε νὰ τάξῃ τὴν Ἑλλάδα εἰς τὸ πλευρὸν τῶν Συμμάχων. Ἦρχισε νὰ στρατολογῇ ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν καὶ τὰς νήσους καὶ κατήρτισε τὸν πυρῆνα τοῦ στρατοῦ, τὸν ὁποῖον ὠνόμασαν στρατὸν τῆς Ἀμύνης.

Ἀπὸ τότε ἡ στάσις τῶν συμμάχων ἀπέναντι τῆς κυβερνήσεως τῶν Ἀθηνῶν, ἦτο φανερώς ἐχθρική. Ὑπὸ τὸ πρόσχημα διὰ τὰ νῶτα τοῦ στρατοῦ τῆς Ἀνατολῆς εὐρίσκοντο ἐκτεθειμένα εἰς κίνδυνον, προέβαλλον διαρκῶς νέας ἀπαιτήσεις, ὅπως τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ στρατοῦ κάτω τοῦ Ἰσθμοῦ, τὴν μερικὴν ἀποστράτευσιν κ.ἄ. Αἱ προστριβαὶ αὗται κατέληξαν εἰς τὰ θλιβερά γεγονότα τοῦ Ζαππείου, τὸν βομβαρδισμόν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τῶν γαλλικῶν ἀγυμάτων παρὰ τὴν Ἀκρόπολιν. Ταύτην ἐπηκολούθησεν ὁ ἀπο-

κλεισμός των ελληνικών παραλλίων, ή παράδοσις τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου καί ἡ ἀποστράτευσις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

Τέλος οἱ σύμμαχοι μετὰ τὴν κατάρρευσιν τῆς Ρωσσίας ἀπεφάσισαν νὰ δώσουν ὀριστικὴν λύσιν εἰς τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1917 ἔφθασεν εἰς τὰς Ἀθήνας ὡς ἑκτακτος ἀπεσταλμένος τῆς Γαλλίας ὁ γερουσιαστὴς Ζοννάρ, ὁ ὁποῖος ὑπεχρέωσε τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον νὰ παραιτηθῇ ὑπὲρ τοῦ δευτεροτόκου υἱοῦ του Ἀλεξάνδρου καί νὰ ἀναχωρήσῃ 1917 μετὰ τῆς οἰκογενείας του εἰς τὴν Ἑλβετίαν. Ἀπὸ τότε ὁ Βενιζέλος ἐγκατεστάθη εἰς τὰς Ἀθήνας, ἀποκατέστησε τὴν ἐνότητα τοῦ διχασμένου κράτους καί ἤρχισε νὰ ὀργανώῃ τὴν χώραν διὰ τὸν πόλεμον.

Η ΜΕΓΑΛΗ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΣΙΣ ΤΟΥ 1918

Οἱ στρατιωτικοὶ τῆς Γερμανίας ἀνέλαβον ἀποφασιστικὴν ἐπιθεσιν εἰς τὸ Δυτικὸν μέτωπον, ἀφοῦ συνεκέντρωσαν τὰς ἐλευθερωθείσας εἰς τὴν Ἀνατολὴν δυνάμεις τῶν μετὰ τὴν εἰρήνευσιν τῆς Ρωσσίας. Ὁ πόλεμος εἰσῆλθεν εἰς νέαν φάσιν. Τὰ στρατεύματα ἐξεληθόντα ἐκ τῶν χαρακωμάτων προσεπάθουν δι' αἰφνιδιστικῶν ἐπιθέσεων χωρὶς προπαρασκευὴν πυροβολικοῦ νὰ ἀπωθήσουν τὸν ἀντίπαλον.

Ἀπὸ τῆς 21 Μαρτίου μέχρι τέλους Ἰουνίου τοῦ 1918 οἱ Γερμανοὶ ἔκαμαν πρωτοφανεῖς ἐπιθέσεις μετὰ τεραστίας μάζας ἀνθρώπων καί ἀφάνταστον ἀφθονίαν ὕλικου, ἐκλόνισαν τὸν ἐχθρὸν καί ἐπροξένησαν εἰς αὐτὸν τεραστίας ζημίας.

Ἡ πρώτη μεγάλη ἐπίθεσις, ἡ Αὐτοκρατορικὴ ὀνομασθεῖσα (21 Μαρτίου), κατὰ τῶν ἀγγλικῶν γραμμῶν μεταξὺ Ἀρράς καί Λαφὲρ εἰς ἑκτασιν 80 χιλιομέτρων μετὰ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν νὰ χωρίσῃ τὸν ἀγγλικὸν στρατὸν ἀπὸ τὸν γαλλικόν, εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν διάσπασιν τοῦ ἀγγλικοῦ μετώπου, τὴν ἀπώλειαν 55 χιλιομ. ἐδάφους, 90 χιλ. αἰχμαλώτων καί 1100 τηλεβόλων. Γαλλικαὶ μεραρχαὶ ριφθεῖσαι ἐν σπουδῇ ἔφραξαν τὸ κενόν.

Τὸ κατὰ τῶν γαλλικῶν γραμμῶν κτύπημα παρὰ τὸ Σεμάλιν ντε Ντάμ (27 Μαΐου) ἔφερε τοὺς Γερμανοὺς πάλιν εἰς τὴν Μάρνην παρὰ τὸ Σατὸ Τιερύ, εἰς ἀπόστασιν 65

χιλιομ. από τούς Παρισίους, οί οποῖοι εἰς τὸ διάστημα αὐτὸ ἐβομβαρδίζοντο ἐξ ἀποστάσεως 120 χιλιομ. μετὰ τὴν τηλεβόλα τῶν 381 χλ., τὰ ὀνομαστὰ Βέρθα.

ΔΕΥΤΕΡΑ ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΜΑΡΝΗΣ (18-25 Ἰουλίου)

Ἄλλ' ἤρχισεν ἤδη νὰ στρέφεται ἡ τύχη τῶν ὀπλων. Οἱ Γερμανοὶ εἶχον ἀποδεκατισθῇ οἰκτρῶς, ἐνῶ ὁ συμμαχικὸς στρατὸς ἐνισχύετο διαρκῶς, ἰδίως μετὰ τὴν προσέλευσιν τῶν Ἀμερικανῶν. Τὴν 1 Ἰουλίου εἰς τὴν Γαλλίαν ὑπῆρχον 650 χιλ. Ἀμερικανοί, ἐκ τῶν ὁποίων 250 χιλ. ἔτοιμοι πρὸς πόλεμον. Ἡ Ἀντάντ διέθετεν ἐπίσης κολοσσιαῖον ὕλικόν, ἰδίως μέγαν ἀριθμὸν τῶν νέων ὀπλων, τῶν τὰ γ κ ς. τὰ ὁποῖα ἀπεδείχθησαν ἀπαράμιλλα διὰ τὴν ἔφοδον καὶ τὴν προέλασιν. Εἶχον ἐπίσης οἱ σύμμαχοι ἀποκαταστήσει ἐνιαίαν διοίκησιν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ γάλλου στρατηγοῦ Φὸς (Foch).

Οἱ Γερμανοὶ διέβησαν πάλιν τὸν μοιραῖον ποταμὸν Μάρνην, ἀλλὰ προσέκρουσαν εἰς τὴν γαλλικὴν ἀντεπιθεσιν, τὴν ὁποίαν εἶχε προετοιμάσει ὁ Φὸς συγκεντρῶσας μυστικῶς δύο στρατιάς εἰς τὸ δάσος τοῦ Willers Cottesets. Ἡ γαλλικὴ ἐπιθεσις (18 Ἰουλίου), γενομένη χωρὶς προπαρασκευὴν πυροβολικοῦ, ἀλλὰ μετὰ τεράστια μηχανικὰ μέσα καὶ 500 τάγες, εἶχε καταπληκτικὴν ἐπιτυχίαν καὶ σοβαρωτάτας συνεπείας. Ἡ γερμανικὴ γραμμὴ ἐκάμφη, οἱ δὲ Γερμανοὶ ἀπεσύρθησαν εἰς τὴν μεγάλην τῶν ὠχυρωμένην γραμμὴν, τὴν γραμμὴν Χίντεμπουργ, ὅπως τὴν ὠνόμαζον (8 Αὐγούστου—20 Σεπτεμβρίου).

Ἡ ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΣΥΜΜΑΧΩΝ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ

Ἐνῶ διεξήγετο ἡ γιγαντομαχία αὕτῃ εἰς τὸ Δυτικὸν μέτωπον, τὰ συμβάντα εἰς τὰ δευτερεύοντα μέτωπα τῆς Ἀνατολῆς ἐσυντόμευσαν τὸ τέλος τοῦ πολέμου.

Εἰς τὴν Παλαιστίνην ὁ ἀγγλικὸς στρατὸς ἐνίκησε τελικῶς τὸν τουρκικὸν στρατόν, ὁ ὁποῖος εἶχε περιέλθει εἰς κατάστασιν παναθλίῳν λειψάνων, μαστιζομένων ὑπὸ ἀσθενειῶν, εἰσῆλθεν εἰς τὴν Δαμασκὸν (1 Ὀκτωβρ. 1918) καὶ προήλασεν εἰς τὸ Χάλεπι (300 χιλιόμ. βορρῶς, 26 Ὀκτωβρίου).

Οἱ Βούλγαροι ἦσαν ἐντελῶς ἐξηντλημένοι καὶ εἰς τὴν χώ-

ραν των είχε γίνει μεγάλη μεταστροφή. Τὴν 17 Ἰουνίου παρητήθη ὁ πρωθυπουργὸς τοῦ πολέμου Ροδοσλάβωφ καὶ ἀντικατεστάθη ἀπὸ τὸν φιλάνταντικὸν Μαλίνωφ. Ἀφοῦ δὲ ἀνεκλήθη ὁ στρατηγὸς Σαράϊγ, ὁ ὁποῖος εὕρισκετο εἰς συνεχεῖς προστριβὰς πρὸς τοὺς Ἕλληνας, καὶ ἐξωπλίσθησαν 12 ἑλληνικαὶ μεραρχίαι, ὁ συμμαχικὸς στρατὸς ἔγινεν ἀξιομαχώτατος.

Εἰς βραχεῖαν σύγκρουσιν παρὰ τὸ Σκρᾶ ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς κατήγαγε μίαν ἀπὸ τὰς περιφανεστέρας νίκας τοῦ Βαλκανικοῦ πολέμου καὶ ἔδειξε τί ἦτο εἰς θέσιν νὰ προσφέρῃ εἰς τὸν ἀγῶνα. Ἀμέσως κατόπιν ὁ συμμαχικὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν νέον ἀρχιστράτηγον Φρανσὲ ντ' Ἐσπερε (Francet d'Espe-
rey) συνέτριψε τὸ βουλγαρικὸν μέτωπον παρὰ τὴν Τζέρναν (15 Σεπτεμβρίου).

Τὴν 29 Σεπτεμβρίου οἱ Βούλγαροι ὑπέγραψαν τὴν Ἀνακωχὴν τῆς Θεσσαλονίκης, διὰ τῆς ὁποίας ὑπεχρεώθησαν νὰ ἀποσυρθοῦν ἀπὸ τὰ ἐδάφη, τὰ ὁποῖα κατέλαβον τὸ 1915, νὰ διαλύσουν τὸν στρατὸν των καὶ νὰ ἐπιτρέψουν εἰς τὸν συμμαχικὸν στρατὸν νὰ καταλάβῃ τὴν Σόφειαν. Ὁ βασιλεὺς Φερδινάνδος κατόπιν ἐσωτερικῆς ἐξεγέρσεως ὑπεχρεώθη νὰ παραιτηθῇ.

Οἱ Τοῦρκοι μετὰ τὴν καταστρεπτικὴν ἦτταν τοῦ στρατοῦ των εἰς τὴν Παλαιστίνην καὶ τὴν ἦτταν τῶν Βουλγάρων ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποκύβουν. Τὴν 31 Ὀκτωβρίου ὑπεγράφη ἡ Ἀνακωχὴ τοῦ Μοῦδρου. Ὁ συμμαχικὸς στόλος καὶ μετ' αὐτοῦ ὁ ἑλληνικὸς ἐνεφανίσθησαν πρὸ τῆς Κων/πόλεως καὶ τὰ Στενά καὶ ἡ τουρκικὴ πρωτεύουσα κατελήφθησαν ἀπὸ τὸν συμμαχικὸν στρατὸν.

Οἱ Αὐστριακοὶ ἀπὸ μηνῶν εἶχον καμφθῇ ὑπὸ τὸ βάρος τοῦ πολέμου. Αἱ γερμανικαὶ νίκαι τῆς ἀνοιξεως καὶ τοῦ θέρους συνεκράτησαν αὐτοὺς ἐπὶ τι διάστημα. Ὅταν ὅμως ἐπεχείρησαν νὰ ἐνεργήσουν ἐπίθessin κατὰ τῶν Ἰταλῶν εἰς τὸ μέτωπον τοῦ Πιάβε, ἀπεκρούσθησαν εὐκόλως (15—23 Ἰουνίου). Ὁ αὐστριακὸς στρατὸς, τὸ κύριον στήριγμα τῆς μοναρχίας, διελύθη. Αἱ ἐθνότητες ἔπαυσαν νὰ ὑπακούουν εἰς τὴν Βιέννην, οἱ Κροᾶται καὶ οἱ Σλοβένοι ἐκήρυξαν τὴν ἑνωσίν των μετὰ τὴν Σερβίαν, οἱ Τσέχοι καὶ οἱ Σλοβάκοι ἵδρυσαν ἀνεξάρτητον κράτος, οἱ δὲ ἱ-

ταλοι κατέλαβον τὸ Τριέντο καὶ τὴν Τεργέστην. Εἰς τὴν Βιέννην καὶ τὴν Βουδαπέστην ἐγκατεστάθησαν ἐπαναστατικαὶ κυβερνήσεις (12 Νοεμβρίου).

Η ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

Ὁ γερμανικὸς στρατός, ὁ τραγικὸς ἥρως τῆς μεγάλης τραγωδίας, κλονιζόμενος ὑπὸ τὴν κολοσσιαίαν πίεσιν, ἀπεσύρετο ἀπὸ τὰ ἐδάφη, τὰ ὁποῖα κατεῖχεν ἐπὶ τετραετίαν. Δὲν εἶχε χάσει οὔτε τὴν πειθαρχίαν του οὔτε τὴν συνοχήν του.

Πρὸ τοῦ φάσματος τῆς τελειωτικῆς διαλύσεως καὶ τῆς ἐμβολῆς τοῦ ἐχθροῦ εἰς τὸ γερμανικὸν ἔδαφος ὁ Λούντεντορφ ἐτηλεγράφησε τὴν 28 Σεπτεμβρίου εἰς τὸν ἀρχικαγκελλάριον, ὅτι ἡτὸ ἀπόλυτος ἀνάγκη νὰ κλείσῃ ἀνακωχήν. Ἡ εἶδησις ἔδωκε τὸ σύνθημα τῆς ἀναστατώσεως εἰς τὴν Γερμανίαν. Ἐσχηματίσθη νέα κυβέρνησις, ἡ ὁποία ἐτηλεγράφησεν εἰς τὸν Οὐίλσον, ὅτι ἡ Γερμανία εἶναι ἐτοίμη νὰ δεχθῇ εἰρήνην ἐπὶ τῇ βάσει τῶν 14 ἄρθρων, τὰ ὁποῖα ὁ Πρόεδρος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν εἶχε πρὸ καιροῦ διακηρύξει καὶ εἰς τὰ ὁποῖα ἐστήριζε τὴν μελλοντικὴν εἰρήνην (4—5 Νοεμβρίου).

Ἀλλὰ συγχρόνως μεγάλη ἐξέγερσις τῶν πληρωμάτων τῶν πολεμικῶν πλοίων ἐσημειώθη εἰς τὸ Κίελον. Ἡ κίνησις διεδόθη εἰς τοὺς ἄλλους λιμένας καὶ μετ' ὀλίγον οἱ ναῦται καταλαβόντες τοὺς σιδηροδρόμους ἐισηλθον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ἐπανεστάτησαν ὅλην τὴν χώραν. Ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐπαναστατῶν ἐτέθησαν οἱ ἀρχηγοὶ τῶν σοσιαλιστῶν. Ὁ αὐτοκράτωρ μετὰ τοῦ διαδόχου ἔφυγαν εἰς τὴν Ὀλλανδίαν, διὰ νὰ διαφύγουν τὴν παράδοσιν, τὴν ὁποῖαν ἀπῆτουν οἱ σύμμαχοι (9 Νοεμβρίου). Τὴν 11 Νοεμβρίου εἰς τὸ Βερολῖνον ἐκηρύχθη ἡ Δημοκρατία. Ἐπίσης ἠναγκάσθησαν νὰ παραιτηθοῦν καὶ οἱ ἄλλοι ἡγεμόνες τῶν γερμανικῶν κρατῶν. Τὴν 12 παρητήθη καὶ ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας Κάρολος.

Τὴν 11 Νοεμβρίου εἰς τὸ στρατηγεῖον τοῦ Φὸς ὑπεγράφη ἡ ἀνακωχή.

ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ

Ἡ συνδιάσκεψις τῆς εἰρήνης συνήλθεν εἰς Παρισίους, ὅπου

ἐγίνεν ἐπισήμως ἡ ἔναρξις τοῦ Συνεδρίου εἰς τὴν Αἴθουσαν τῶν Κατόπτρων τοῦ ἀνακτόρου τῶν Βερσαλλίων τὴν 18 Ἰανουαρίου 1919. Εἰς τὰς Βερσαλλίας ὑπερίσχυσαν αἱ μέθοδοι τῆς παλαιᾶς διπλωματίας καὶ ἡ ἀγαθὴ πρόθεσις τοῦ Οὐίλσον ὑπέστη σκληρὰν δοκιμασίαν. Ὁ Πρόεδρος εἰς τὰ 14 ἄρθρα τοῦ εἶχε θέσει τὰς ἀνθρωπιστικὰς βάσεις διὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης, ἀλλὰ δὲν εἶχε φαντασθῇ τὸ μέγεθος τῶν δυσκολιῶν, εἰς τὰς ὁποίας θὰ προσέκρουεν ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ἀρχῶν του. Ὡς βάσις τῆς εἰρήνης ἐλήφθη ἡ ἐξασφάλισις τῶν Συμμάχων ἀπὸ νέαν ἐπιθεσιν τῶν Γερμανῶν καὶ ἡ ἱκανοποίησις τῶν κρατῶν, τὰ ὁποῖα ἐπολέμησαν μετὰ τῆς Ἀντάντ. Ἀπὸ τὸ ἀνθρωπιστικὸν ἰδεῶδες τοῦ Οὐίλσον περιεσώθη μόνον τὸ σκιῶδες κατασκεύασμα τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν.

Μετὰ μακρὰς καὶ κοπιώδεις συσκέψεις τοῦ Συμβουλίου τῶν τεισσάρων, τῶν ἀρχηγῶν δηλαδὴ τῶν μεγάλων κρατῶν Ἀγγλίας, Γαλλίας, Ἰταλίας καὶ Ἀμερικῆς, τοῦ Λούδ Τζῳρτζ, Κλμανσώ, Ὁρλάνδο καὶ Οὐίλσον, τέλος τὴν 18 Ἰουνίου 1919 ὑπεγράφη ἡ εἰρήνη. Ἡ εἰρήνη τῶν Βερσαλλίων ἐπέβαλλεν εἰς τοὺς Γερμανοὺς βαρυτάτους ἐδαφικοὺς καὶ 1919 οἰκονομικοὺς ὅρους. Ἡ Γερμανία ὑπεχρεώθη νὰ ἀποδῷ εἰς τὴν Γαλλίαν τὴν Ἀλσατίαν καὶ Λωρραίνην. Μέγα τμήμα τῆς Δυτικῆς Πρωσσίας μετὰ τῶν παλαιῶν πολωνικῶν ἐπαρχιῶν ἐδόθησαν εἰς τὸ ἀνασυνιστάμενον Πολωνικὸν κράτος. Ἀνατολικὴ καὶ Δυτικὴ Πρωσσία ἐχωρίσθησαν, διὰ νὰ ἀποκτήσῃ ἡ Πολωνία διέξοδον πρὸς τὴν θάλασσαν. Αἱ ἀποικίαι τῆς ὅλαι διενεμήθησαν μεταξὺ τῶν συμμάχων

Βαρύτατοι ἦσαν οἱ οἰκονομικοὶ ὅροι. Κατεδικάσθη νὰ πληρῶσῃ τεράστια ποσὰ ὑπὸ τύπον ἐπανορθώσεων τῶν ζημιῶν τοῦ

Ὁ Πρόεδρος Οὐίλσον (1856—1921)

πολέμου και να παραδώση εις τους συμμάχους τὸν ἐμπορικὸν της στόλον και μεγάλας ποσότητας γαιανθράκων, κτηνῶν κλπ. Πρὸς ἀσφάλειάν των οἱ σύμμαχοι ἐπέβαλον εἰς τὴν Γερμανίαν νὰ καταργήσῃ τὴν σιρατιωτικὴν θητείαν και νὰ περιορίσῃ τὸν στρατὸν της εἰς 100 χιλ.

Τέλος ἡ συνθήκη τῶν Βερσαλλίων ἱδρυσε τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν, τῆς ὁποίας σκοπὸς ἦτο νὰ ἀναπτύξῃ τὴν συνεργασίαν μεταξὺ τῶν Ἐθνῶν και νὰ χρησιμεύῃ ὡς διατητικὸν δικαστήριον διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς εἰρήνης και τὸν περιορισμὸν τῶν ἐξοπλισμῶν. Μέλη τῆς Κοινωνίας ἦσαν τὰ κράτη, τὰ ὁποῖα ἀντεπροσωπεύθησαν εἰς τὸ Συνέδριον τῆς εἰρήνης και τὰ οὐδέτερα, ὅσα ἤθελον νὰ εἰσέλθουν εἰς αὐτήν. Ἐδρα τῆς Κοινωνίας ὠρίσθη ἡ Γενεύη τῆς Ἑλβετίας.

Αἱ ἄλλαι συνθήκαι

Ἐκαστον τῶν ἐχθρικῶν κρατῶν ὑπεχρεώθη νὰ ὑπογράψῃ χωριστὴν συνθήκην. Διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Σαίν Ζερμαίν διεμελλίσθη ἡ Αὐστρία και περιορίσθη εἰς τὰς καθαρῶς γερμανικὰς ἐπαρχίας, ὑπὸ τὸν ρητὸν ὅρον νὰ μὴ ἐνωθῇ εἰς τὸ μέλλον μετὰ τῆς Γερμανίας. Μέγα μέρος τῶν αὐστριακῶν χωρῶν ἀπετέλεσε τὰ κράτη τῆς Τσεχοσλοβακίας και τῆς Γιουγκοσλαβίας, ἄλλαι πάλιν ἐδόθησαν εἰς τὴν Ἱταλίαν (Τυρόλον, Τεργέστη κτλ.). Ἡ Αὐστρία ὑπεχρεώθη νὰ παραδώσῃ τὸν πολεμικὸν και ἐμπορικὸν στόλον της, τὸν ὁποῖον ἔλαβεν ἡ Ἱταλία.

Ἡ συνθήκη τοῦ Τριανόν συνεπλήρωσε τὸν διαμελισμὸν τῆς Ἀψβουργικῆς μοναρχίας. Δι' αὐτῆς διεμελιζέτο ἡ Οὐγγαρία, ἡ ὁποία περιορίσθη εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Δουνάβεως και τοῦ Τάις. Σημαντικὰ τμήματα τῆς Οὐγγαρίας παρεχωρήθησαν εἰς τὰ φίλα τῆς Ἀντάντ γειτονικά κράτη (Ρουμανίαν, Πολωνίαν, Τσεχοσλοβακίαν, Γιουγκοσλαβίαν).

Ἡ συνθήκη τοῦ Νεϊγύ ἐκανόνισε τὴν θέσιν τῆς Βουλγαρίας. Ἡ Βουλγαρία ὑπεχρεώθη νὰ παραδώσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰς χώρας μεταξὺ Ἐβρου και Στρυμόνος (Δυτ. Θράκην και Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν). Ὁ στρατὸς της περιορίσθη εἰς 20 χιλ.

ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΩΝ ΣΕΒΡΩΝ (10 Αύγ. 1920)

Διὰ τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν ἀπεφασίζετο ὁ διαμελισμὸς τῆς Τουρκίας. Ὁ σουλτάνος περιορίζετο εἰς τὰ καθαρῶς τουρκικὰ ἐδάφη, Ἀνατολίαν καὶ Κωνσταντινούπολιν μὲ τὰ προάστειά της. Ἡ Ἑλλάς ἐλάμβανε τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην μετὰ τῆς Καλλιπόλεως μέχρι τῆς γραμμῆς τῆς Τσατάλτζας καὶ τὴν περιοχὴν τῆς Σμύρνης. Ἡ Γαλλία ἔλαβε τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Συρίας καὶ μέρους τῆς Κιλικίας (βιλαέτι Ἀδάνων), ἡ Ἀγγλία τῆς Μεσοποταμίας (Ἰράκ, πετρελαιοπηγαὶ Μουσουλῆς) καὶ τῆς Παλαιστίνης καὶ τὴν προστασίαν τοῦ νεοῖδρυθέντος 1920 Κράτους τῆς Ἀραβίας (Βασιλεῖον Χατζάζ), ἡ Ἰταλία ὡς σφαῖραν ἐπιρροῆς τὴν παραλίαν ἀπὸ τοῦ Ἀδραμυτινίου μέχρι τῆς Ἀτταλείας (ἀπέναντι τῆς Ρόδου, ὅπισθεν τῆς Ἑλληνικῆς ζώνης τῆς Σμύρνης). Ἡ Τουρκία ἀπὸ 1.790.000 τετρ. χιλιομ. καὶ 24 ἑκατομ. κατοίκους περιορίσθη εἰς 170 χιλ. τετρ. χιλιομ. καὶ 10 ἑκατομ. κατοίκους.

Ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ τὰ Στενὰ ὠρίσθη νὰ κατέχωνται ὑπὸ συμμαχικοῦ στρατοῦ, διεθνῆς δὲ ἐπιτροπῇ νὰ ἔχῃ τὴν διοίκησιν τῶν οὐδετεροποιηθέντων Στενῶν. Ἡ Τουρκία ἐτέθη ὑπὸ στρατιωτικὸν καὶ οἰκονομικὸν ἔλεγχον, ὑπεχρεώθη νὰ καταργήσῃ τὴν στρατιωτικὴν θητείαν, νὰ περιορίσῃ τὸν στρατὸν της εἰς 50 χιλ. καὶ δὲν εἶχε δικαίωμα νὰ διατηρῇ πολεμικὰ πλοῖα καὶ ἀεροπλάνα. Ἔθεσεν ὑπὸ διεθνῆ ἐποπτείαν τοὺς λιμένας, τὴν ποταμοπλοῖαν καὶ τοὺς σιδηροδρόμους της καὶ ὑπεχρεώθη νὰ ἀποζημιώσῃ τὰς καταστροφὰς τοῦ πολέμου.

Καθ' ἣν στιγμὴν οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως Κωνσταντινῶν ἐθέτον τὴν ὑπογραφὴν τῶν εἰς τὴν συνθήκην, εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν (Ἄγκυραν) εἶχε σχηματισθῇ ἐθνικιστικὴ μερίς ὑπὸ τὸν ἀξιωματικὸν Μουσταφᾶ Κεμάλ, ἡ ὁποία ἀπέκρουσε τὴν συνθήκην καὶ ἔλαβε τὰ ὅπλα, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐφαρμογὴν της.

Ἡ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ - Οἱ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ

Ἡ Συνθήκη τῶν Σεβρῶν (11 Αὐγούστου 1920) ἐφάνη, ὅτι ἀντὶ τῆς τοῦ ἐλλήνικοι ἀγῶνας. Ἑλληνικὸς στρατὸς κατέλαβε τὰ ἐπιδικασθέντα ἐδάφη, ἀλλ' ἔμενε πάντοτε εἰς τὴν Μ.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΤΟ 1919

Ἰσλίαν ἢ τουρκική ἀντίστασις, ἡ ὁποία δὲν εἶχε συντριβῇ ὁλοσχερῶς. Οἱ Τοῦρκοι ἐθνικισταὶ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Μουσταφᾶ Κεμάλ, δραστηρίου ἀξιωματικοῦ, διακριθέντος εἰς τὰς μάχας τῆς Καλλιπόλεως ἐναντίον τῶν Ἀγγλογάλλων, ἐσχημάτισαν κυβέρνησιν, ἀπεκήρυξαν τὸν Σουλτάνον καὶ τὴν κυβέρνησιν τῆς Κων)πόλεως καὶ ὠργάνωσαν τὴν ἐθνικὴν ἄμυναν. Ἡ 1922 θέσις τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ ἐγένετο δυσχερεστέρα ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν, ἕως ὅτου αἱ ἐπιχειρήσεις κατέληξαν εἰς θλιβεράν ἀποτυχίαν. Γάλλοι καὶ Ρῶσσοι ὑπεστήριξαν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως τοὺς Τούρκους, ἐνῶ οἱ Ἀγγλοὶ οὐδεμίαν οἰκονομικὴν ἢ στρατιωτικὴν βοήθειαν παρέσχον εἰς τοὺς Ἕλληνας. Ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς ἠναγκάσθη νὰ ἐκκενώσῃ τὴν Μ. Ἰσλίαν (Αὐγούστος (1922). Τραγικὴ ἦτο κυρίως ἡ τύχη τῶν ἐντοπίων Ἑλλήνων.

Ἡ Συνθήκη τῆς Λωζάνης (14 Ἰουλίου 1923) ἔδωκεν εἰς τοὺς Τούρκους τὴν Μ. Ἰσλίαν καὶ τὴν Θράκην μέχρι τοῦ Ἐβρου καθὼς καὶ τὰς νήσους Ἰμβρον καὶ Τένεδον. Οἱ Τοῦρκοι ἐκτὸς αὐτῶν ἐπέτυχον τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν. Ἦρχισε τότε μεγάλη μετανάστευσις ὑπὲρ τὸ Αἰγαῖον. 1923 Περὶ τὰ 1 1/2, ἑκατομ. Ἕλληνες ἐγκατέλειψαν τὰς ἐστίας τῶν καὶ ἦλθον νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ ἐλληνισμὸς ἐξερριζώθη ἀπὸ τὴν Μ. Ἰσλίαν καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην, ἀπὸ τὰς χώρας δηλαδὴ, εἰς τὰς ὁποίας εἶχε ζῆσει ἐπὶ χιλιετηρίδας καὶ εἶχε δημιουργήσῃ μεγάλας καὶ πλουσίας πόλεις μὲ ὑψηλὸν πολιτισμόν.

Ἡ μετανάστευσις τοῦ ἐλληνικοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἡ ἐγκατάστασις του εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα ἐδημιούργησαν τεραστίαν δυσκολίαν, τὰς ὁποίας τὸ ἔθνος κατῴρθωσε νὰ ὑπερνικήσῃ κατὰ τρόπον συγκινητικόν.

Εἰς τὸν σκληρῶς δοκιμασθέντα ἐλληνικὸν λαὸν ἐδόθη ἡ οἰκονομικὴ ἀρωγὴ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν καὶ ἡ Ἑλλάς κατῴρθωσε μὲ τὰ λεγόμενα προσφυγικὰ δάνεια νὰ ἐγκαταστήσῃ τοὺς πρόσφυγας μονίμως εἰς διάφορα μέρη καὶ ἰδίως εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ἡ Ἑλλάς, ἡ ὁποία ἐκ τῶν τελευταίων εἰσῆλθεν εἰς τὸν πόλεμον, ὑπέστη τὴν μεγαλυτέραν σχετικῶς πρὸς τὸν πληθυσμόν της καταστροφὴν. Ἐν τούτοις τὸ ἀνεπανόρθωτον

τοῦτο κακὸν εἶχε τὴν καλὴν συνέπειαν, ὅτι οἱ διεσπαρμένοι Ἕλληνες συνεκεντρώθησαν εἰς κράτος ἐνιαῖον καὶ ὁμοιογενές.

ΠΡΟΣ ΝΕΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ

Ἡ μεταπολεμικὴ περίοδος δὲν ὑπῆρξεν, ὅπως ἤλπισαν, οἱ ἐργάται τῶν συνθηκῶν, εἰρηνική. Εὐθύς ἀπὸ τῆς ὑπογραφῆς τῶν συνθηκῶν ἀνεφύησαν μεγάλα καὶ δυσχερέστατα ζητήματα, ἰδίως οἰκονομικά, τῶν ὁποίων ἡ διευθέτησις ἐφαίνετο δυσκολωτάτη. Κατεβλήθησαν προσπάθειαι ὑπὸ τῶν εἰρηνοφίλων, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἰδίους ὁμῆμασιν ἀντιληφθῇ τὴν φρίκην τοῦ πολέμου, νὰ διευθετήσουν τὰς διαφορὰς αὐτάς, ἀλλ' αἱ λύσεις ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πλατωνικαὶ καὶ ἐλάχιστα πρακτικαί. Μετὰ πολλὰς ὀξυτάτας κρίσεις, τὰς ὁποίας διήλθεν ἡ εἰρήνη ἀπὸ τοῦ 1920—1939, ἡ ἀνθρωπότης ὠδηγήθη εἰς νέον πόλεμον, ἀσυγκρίτως φρικωδέστερον τοῦ προηγουμένου, τοῦ ὁποίου τὴν ἱστορίαν θὰ ἀναλάβῃ νὰ γράψῃ ὁ ἱστορικὸς τοῦ μέλλοντος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ΄

ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ - ΓΡΑΜΜΑΤΑ - ΤΕΧΝΑΙ ΤΟΝ 19^{ΟΝ} ΚΑΙ 20^{ΟΝ} ΑΙΩΝΑ

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ

Τὸν 19ον αἰῶνα προήχθησαν σημαντικῶς αἱ Φυσικαὶ Ἐπιστήμαι καὶ διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν πορισμάτων αὐτῶν, ἰδίως τῶν περὶ ἀτμοῦ καὶ ἠλεκτρισμοῦ, ἔλαβε κολοσσιαίαν ἀνάπτυξιν ἡ βιομηχανία, καὶ ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ἥλλαξε ριζικῶς.

Παραλλήλως πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν Φυσικῶν ἐπιστημῶν διεδόθη εὐρύτερον ἡ παιδεία καὶ ἠυξήθη ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι ἐδείκνυον ἐνδιαφέρον διὰ τὴν Λογοτεχνίαν καὶ τὴν Τέχνην. Τοῦτο ἔγινεν ἀφορμὴ νὰ δημιουργηθοῦν νέοι καὶ εὐνοϊκώτεροι ὅροι διὰ τὴν καλλιτεχνικὴν παραγωγὴν.

Εἰς τὴν λογοτεχνίαν, τὴν τέχνην καὶ γενικῶς εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν τοῦ 19ου αἰῶνος ἐπεκράτησε κατ' ἀρχάς ὁ Ῥωμαντισμός, δηλαδὴ ἡ κυριαρχία τοῦ συναισθήματος καὶ τῆς φαντασίας καὶ ἡ ὁρμὴ πρὸς ἐλευθέραν ἔκφρασιν καὶ πρωτοτυπίαν. Περὶ τὰ μέσα τοῦ αἰῶνος ἐξεδηλώθη ἀντίθεσις κατὰ τοῦ Ῥωμαντισμοῦ καὶ ἐπεκράτησεν ὁ Ρεαλισμός, τάσις δηλαδὴ πρὸς ἀπεικόνισιν τῶν πραγμάτων ὅχι ὅπως τὰ ἐπεξεργάζεται τὸ συναισθημα καὶ ἡ φαντασία, ἀλλὰ ὅπως εἶναι εἰς τὴν πραγματικότητα. Κατὰ τὸ τέλος ὁμοῦς τοῦ αἰῶνος παρετηρήθη ἐπιστροφή εἰς τὸ συναισθημα καὶ εἰς τὴν ἐκτίμησιν τοῦ ὁρμεμφότου. Τοῦτο ὠνόμασαν Νεορωμαντισμόν.

Ι. Αἱ ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ

ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Αἱ ἐπιστήμαι ἐσημείωσαν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 19ου καὶ τὸν 20ὸν αἰῶνα ἀνάπτυξιν διαρκῶς αὐξανομένην καὶ ταχυνο-

μένην. Οι σοφοί διεμόρφωσαν αὐστηράς μεθόδους, διὰ τῶν ὁποίων προήχθησαν εἰς βαθμὸν ἀξιοθαύμαστον αἱ περὶ τῆς φύσεως γνώσεις τοῦ ἀνθρώπου.

Αἱ Μαθηματικαὶ ἐπιστῆμαι, καλλιεργηθεῖσαι μὲ ἀγάπην καὶ ἐπιμέλειαν ἀπὸ τῆς Ἀναγεννήσεως, δὲν ἔπαυσαν νὰ προσδεύουν καὶ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην. Ἡ δὲ ἐφαρμογὴ τῶν μεθόδων τούτων εἰς τὰς Φυσικὰς ἐπιστήμας ἀπεδείχθη ἐξαιρετικῶς ἀποδοτικὴ.

Ὁ 19ος αἰὼν ὅμως καὶ ὁ 20ὸς εἶναι αἰῶνες κατ' ἐξοχὴν τῶν Φυσικῶν ἐπιστημῶν. Ἡ Ἀστρονομία, ἡ Φυσικὴ, ἡ Χημεία, ἡ Βιολογία, ἐσημείωσαν πλουσίαν καὶ πολυμερῆ ἀνάπτυξιν.

Ἀπὸ τοῦ 1830 ἀνεπτύχθη ἰδίως ἡ Βιολογία. Ἐμελετήθη ἀφ' ἑνὸς ὁ κόσμος τῶν μικροσκοπικῶν ζῴων, ἀφ' ἑτέρου προήχθη ἡ Ἀνατομία καὶ ἡ Φυσιολογία. Ὁ ἄγγλος φυσιοδίφης **Κάρολος Δάρβιν** (Darwin, 1809—1882) μετὰ πολλὰς μελέτας καὶ παρατηρήσεις ἔφθασεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι τὰ σημερινὰ ζῳικὰ γένη ἐσχηματίσθησαν διὰ βραδείας ἐξελίξεως (ἐvolution). Οἱ ὀργανισμοὶ δηλαδὴ ἔνεκα ἐξωτερικῶν ἐπιδράσεων ὑφίστανται ἀλλοιώσεις, αἱ ὁποῖαι μεταδίδονται καὶ μονιμοποιοῦνται διὰ τῆς κληρονομίας. Κυριωτάτη ἐξωτερικὴ ἀφορμὴ διὰ τὴν ἀλλοίωσιν εἶναι ἡ προσαρμογὴ πρὸς τὸ περιβάλλον. Διατηροῦνται δηλαδὴ ὅσοι ὀργανισμοὶ ἔχουν τὴν ἱκανότητα νὰ προσαρμόζωνται πρὸς τὰς συνθήκας τοῦ περιβάλλοντος, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἐξαφανίζονται. Τὴν θεωρίαν ταύτην ἐξέθεσεν εἰς τὸ ὀνομαστὸν σύγγραμμά του περὶ γενέσεως τῶν εἰδῶν (1859).

Τὴν ἔννοιαν τῆς ἐξελίξεως ἠῦρυνε καὶ ἐδοκίμασε νὰ ἐφαρμόσῃ εἰς τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ ἠθικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου ὁ ἄγγλος φιλόσοφος **Σπένσερ** (Spencer, 1820—1904) καὶ ὑπεστήριξεν, ὅτι αὕτη εἶναι νόμος, ὁ ὁποῖος διέπει τὸ σύμπαν. Ἡ ἔννοια τῆς ἐξελίξεως ἔγινε μίᾳ ἐκ τῶν θεμελιωδεστέρων δοξασιῶν τοῦ αἰῶνος.

Αἱ ΕΦΑΡΜΟΓΑΙ

Ἡ ἐφαρμογὴ τῶν πορισμάτων τῶν Φυσικῶν ἐπιστημῶν ἔ-

φερε πραγματικήν ἀναστάτωσιν εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου. Δὲν εἶναι δυνατόν ἐδῶ νὰ περιγράψωμεν τὴν μεγαλειώδη πορείαν τῶν ἐφαρμογῶν, αἱ ὁποῖαι ἀνέπτυξαν κολοσσιαίως τὴν βιομηχανίαν, ἐτελειοποίησαν τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας καὶ ἐδημιούργησαν τὰς νεωτέρας μεγαλουπόλεις.

Ἡ πρόοδος τῶν ἐφευρέσεων ἐχώρησε μὲ βραδύτερον ρυθμὸν κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ 19ου αἰῶνος (χρήσις ἀτμοῦ, ἀτμόπλοια καὶ σιδηρόδρομοι, καὶ ἡλεκτρισμοῦ, τηλέγραφος, φωτισμός, κινητήριος δύναμις), ἐπεταχύνθη δὲ ἰδίως πρὸς τὸ τέλος τοῦ 19ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 20ου αἰῶνος, (τηλέφωνον 1875, ἀσύρματος τηλέγραφος, Μαρκόνι 1897, ἡλεκτρικοὶ τροχιδρόμοι, ἀεροπλάνον, ραδιόφωνον κτλ.).

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Ἀμέσως μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος ἐκυριάρχησεν ἡ φιλοσοφία τοῦ γερμανοῦ Χέγκελ (Hegel, 1770—1831). Κατ' αὐτὸν ἡ οὐσία τοῦ κόσμου εἶναι πνευματική. Δημιουργήματα τοῦ Παγκοσμίου πνεύματος εἶναι ἡ θρησκεία, ἡ τέχνη, ἡ φιλοσοφία κτλ., αἱ ὁποῖαι ἀναπτύσσονται κατὰ λογικὴν σειράν. Ὁ Χέγκελ ἐπέδρασεν ἰδίως διὰ τῆς περὶ τοῦ κράτους θεωρίας, κατὰ τὴν ὁποίαν τελειωτικὸς σκοπὸς τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς εἶναι τὸ Κράτος. Χάριν αὐτοῦ θυσιάζεται τὸ ἄτομον νομίζον, ὅτι ὑπηρετεῖ τὰ ἴδια συμφέροντα. Ἡ ὑπεροχὴ τῶν ἐθνῶν φανερώνεται διὰ τῆς ὑλικῆς ἰσχύος, ἡ ὁποία διδὲι εἰς αὐτὰ τὸ δικαίωμα ἐπὶ τῆς ζωῆς.

Ἐνῶ ἡ φιλοσοφία τοῦ Χέγκελ ἀπέπνεε τὴν νίκην καὶ τὴν ἐπικράτησιν, εἰς τὰς πλατυτέρας μάζας ἐπεκράτει κατὰ τὰς πρώτας δεκαετίαις τοῦ 19ου αἰῶνος ἀπογοήτευσις καὶ βαθεῖα ἀπαισιοδοξία, τῆς ὁποίας ἐρμηνευτὴς ἔγινεν ὁ Σοπενχάουερ (Schopenhauer, 1788—1860) εἰς τὸ ἔργον του «Ὁ κόσμος ὡς βούλησις καὶ παράστασις» (1837). Κατὰ τὸν Σοπενχάουερ πᾶσα προσπάθεια εἶναι πόνος καὶ θλίψις, ἄρα καὶ ἡ ζωὴ, ἡ ὁποία εἶναι διαρκὴς προσπάθεια. Μόνη ἀπαλλαγὴ εἶναι νὰ νεκρώσωμεν τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ζωῆς καὶ νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν ἰδανικὴν κατάστασιν τῆς Νιρβάνα (ἀνυπαρξία), τὴν ὁποίαν εἶχεν ὀνειρευθῇ ὁ Βούδας.

Τὰ συστήματα αὐτὰ ἀντιπροσωπεύουν εἰς τὴν φιλοσοφίαν τὸν Ρωμαντισμόν. Ἡ πρόοδος ὁμῶς τῶν ἐπιστημῶν καὶ ὁ θρί-
αμβος τῶν μεθόδων αὐτῶν ἔφεραν ἰσχυρὸν κλονισμόν εἰς τὰ
συστήματα αὐτὰ καὶ γενικῶς εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν διανόησιν
ἐπεβλήθη τὸ ἐπιστημονικὸν πνεῦμα, ἡ ἀνάγκη δηλαδὴ οἱ φιλό-
σοφοι νὰ στηριχθοῦν εἰς αὐστηρῶς ἐξηκριβωμένα γεγονότα.

Τὴν ἀντίληψιν αὐτὴν καὶ συγχρόνως τὴν καταδίκην τῆς πα-
λαιᾶς μεταφυσικῆς ἐξήγγειλεν ὁ γάλλος φιλόσοφος **Αὐγου-
στος Κόντ** (Auguste Conte, 1798—1857) εἰς τὸ ἔργον του **Μα-
θήματα Θετικῆς φιλοσοφίας** (1830—1842) διδάξας, ὅτι ἡ ἀν-
θρωπίνη διάνοια διέρχεται τρεῖς καταστάσεις, τὴν θρησκευτι-
κὴν, τὴν μεταφυσικὴν καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν ἢ θετικὴν. Ἡ ἀν-
θρωπότης διήλθεν ἤδη τὰς δύο πρώτας καταστάσεις καὶ εὐρί-
σκεται τῶρα εἰς τὴν θετικὴν. Τὰ προβλήματα περὶ τῆς προε-
λεύσεως καὶ τῆς συστάσεως τοῦ κόσμου θὰ λυθοῦν διὰ τοῦ
συνδυασμοῦ τῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων, αἱ ὁποῖαι σκοπὸν
ἔχουν νὰ προβλέπουν τὰ φαινόμενα καὶ νὰ ἀποκτήσουν ἐξου-
σίαν ἐπ' αὐτῶν.

Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀντιλήψεων αὐτῶν ἐπεκράτησε
τάσις ὀνομασθεῖσα Ἐπιστημονισμός (scientisme) καὶ
ἡ θετικὴ φιλοσοφία ἐπεβλήθη εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς πνευ-
ματικῆς ζωῆς καὶ εἰς πολλοὺς ἐπροχώρησεν εἰς φυσιοκρα-
τικὴν καὶ ὀλιστικὴν τάσιν (Naturalismus, Materialismus),
ὅτι δηλαδὴ καὶ τὰ πνευματικὰ φαινόμενα ἔχουν φυσικὰς ἀ-
φορμάς.

Τὰς ἀπόψεις αὐτὰς ἀντεπροσώπευσαν μὲ πολυμάθειαν
καὶ λογοτεχνικὸν χάρισμα δύο ἐξαιρετοὶ γάλλοι συγγραφεῖς
Ἑρνέστ Ρενάν (Ernest Renan, 1823—1892) καὶ **Ἱππολύτ Ταιν**
(Hippolyte Tain, 1828—1893), τῶν ὁποίων ἡ ἐπίδρασις ἐπλή-
ρωσε τὸ δεύτερον ἡμῖς τοῦ 19ου αἰῶνος. Ὁ Ρενάν ἀπὸ τοῦ
1848 ἤδη, 25 ἐτῶν, εἶχε γράψει τὸ βιβλίον του **Τὸ μέλλον
τῆς ἐπιστήμης** (L'Avenir de la science), διὰ νὰ διακη-
ρύξῃ τὴν πίστιν του εἰς τὴν ἐπιστήμην, καὶ ὁ Ταιν ἐπεχείρησε
νὰ ἐφαρμόσῃ εἰς τὰς ἠθικὰς λεγομένας ἐπιστήμας τὰς αὐστη-
ρὰς μεθόδους τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν.

Πρὸς τὸ τέλος ὁμῶς τοῦ αἰῶνος ἤρχισε νὰ γίνεται ἀντί-

δρασις εἰς τὰς ἐπιστημονικὰς καὶ φυσιοκρατικὰς αὐτὰς ἀντιλήψεις ὑποστηριζομένη ἀπὸ τὰς κριτικὰς μελέτας αὐτῶν τῶν ἐπιστημόνων, ὅπως π.χ. τοῦ μαθηματικοῦ Ποανκαρὲ (Poincaré) «Ἀξία τῆς ἐπιστήμης» (Valeur de la science, 1906). Οὗτοι παρεδέχοντο τὴν πρακτικὴν ἀξίαν τῆς ἐπιστήμης, ἀλλ' ἤθελον νὰ διακρίνουν τὴν ἐπιστημονικὴν γνῶσιν ἀπὸ τὴν μεταφυσικὴν καὶ νὰ ὑπογραμμίσουν τὴν σημασίαν τῆς τελευταίας.

Ὁ ἀμερικανὸς φιλόσοφος Τζέϊμς (James, 1842—1910) ἐδίδαξεν, ὅτι ἡ ἀλήθεια δὲν εἶναι τι ἀπόλυτον, ἀλλὰ πᾶν ὅ,τι ὠφελεῖ καὶ προάγει τὴν ζωὴν, καὶ ἡ ἐπιστήμη εἶναι ὄργανον ἐπιτήδειον πρὸς δρᾶσιν καὶ παραγωγὴν. Τὴν ἀντίληψιν αὕτην ὀνομάζει Πραγματισμὸν (Pragmatismus).

Ὁλοκληρώνων τὰς ἀντιλήψεις αὐτὰς ὁ Μπέρξον (Bergson, ἐγεν. 1859) διδάσκει, ὅτι ἡ ἐπιστήμη ὥς κατασκευάσμα τῆς διανοίας εἶναι ἀνίκανος νὰ συλλάβῃ τὴν πραγματικότητα, τῆς ὁποίας ἡ οὐσία εἶναι διάρκεια, κίνησις, ροή. Μόνον διὰ τῆς ἀμέσου ψυχικῆς ἐπικοινωνίας, διὰ τῆς ἐνοράσεως, ἀποκτῶμεν βαθυτέραν γνῶσιν τῶν πραγμάτων.

Τὰς ἑλκυστικὰς διὰ πολλοὺς ἀντιλήψεις αὐτὰς, τὸν ἀντιεπιστημονισμὸν (antiscientisme), ὅπως τὰς ὀνομάζουν, μετεχειρίσθησαν πολλοί, διὰ νὰ κλονίσουν τὸ κῦρος τῆς ἐπιστήμης.

Ὁλίγον προγενέστερος, ζήσας κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ὁρμῆς τῆς Γερμανίας πρὸς οἰκονομικὴν ἐπικράτησιν, ὁ Φρειδερίκος Νίτσε (Nitzsche, 1844—1900), αἰσθητικὸς μᾶλλον καὶ τραφεὶς μὲ τὴν κλασσικὴν φιλολογίαν, ἡσχολήθη κυρίως ἐπὶ τῆς ἱστορίας καὶ τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς δράσεως τοῦ ἀνθρώπου. Εἰς τὸ νεανικόν του ἔργον, Ἡ γέννησις τῆς τραγωδίας ἐκ τοῦ πνεύματος τῆς μουσικῆς, ἐδίδαξεν, ὅτι ἡ ἔκφρασις τῆς ὑπερτάτης ἀληθείας εὐρίσκεται εἰς τὴν μουσικὴν τραγωδίαν τῶν Ἑλλήνων. Γοητευθεὶς βραδύτερον ἀπὸ τὰς ἐπιτυχίας τῆς Φυσικῆς ἐπιστήμης, ἐξεθείασε τὴν ἐξελικτικὴν θεωρίαν καὶ ἐκήρυξεν ἀριστοκρατικὴν ἠθικὴν, ὅτι δηλαδή τὸ ἀνθρώπινον γένος θὰ τελειοποιηθῇ, ἂν ὁ ἰσχυρὸς ἄνθρωπος, ὁ εὐπατρίδης, ἐπικρατήσῃ, ὑπηρετῶν τὰς ὁρέξεις του καὶ συντρίβων τοὺς ἀσθενεῖς καὶ ἀνικάνους. Αὐτὸ εἶναι τὸ νόημα τοῦ περιφήμου του ἔπους Ζαξατοῦστρα.

II. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΩΝ ΟΡΩΝ ΤΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Τὸν 19ον αἰῶνα τὸ ἀναγνωστικὸν κοινὸν ἐπολλαπλασιάσθη καὶ ἡ καλυτέρα ὀργάνωσις τοῦ τύπου καὶ τοῦ βιβλιεμπορίου ἐβοήθησε τὴν εὐρυτέραν διάδοσιν τῶν προϊόντων τῆς λογοτεχνίας. Ὡξήθη ἐπίσης ὁ ἀριθμὸς τῶν συχνάζοντων εἰς τὰ θέατρα καὶ ἐδημιουργήθη ἰδιαιτέρα τάξις θεατρικῶν συγγραφέων. Ἐθεσπίσθησαν δὲ νόμοι ἀσφαλιζόντες τὰ συγγραφικὰ δικαιώματα καὶ γενικῶς τὴν πνευματικὴν ἰδιοκτησίαν.

Τοιοιούτρόπως ἡ συγγραφικὴ ἐργασία ἔγινε μέσον βιοπορισμοῦ καὶ πολλοὶ τῶν διακεκριμένων συγγραφέων ἐξησφάλισαν μεγάλα κέρδη. Τὸ ἴδιον ἔγινεν, εἰς μεγαλυτέραν μάλιστα κλίμακα, διὰ τοὺς καλλιτέχνας, ζωγράφους, γλύπτας, μουσικοὺς κλπ. Τοῦτο ἐξησφάλισεν εἰς τοὺς συγγραφεῖς καὶ εἰς τοὺς καλλιτέχνας καλυτέρους ὅρους ἐργασίας καὶ παραγωγῆς, ἐξύψωσε τὴν κοινωνικὴν θέσιν τῶν καὶ ἐπέτρεψε νὰ σκέπτονται καὶ νὰ ἐκφράζονται ἐλευθερώτερον.

Ἡ ΡΩΜΑΝΤΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Αἱ ἀναστατώσεις τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῶν Ναπολεοντείων πολέμων ἐνίσχυσαν τὴν λυρικὴν διάθεσιν τῶν ἀνθρώπων. Τὸ συναισθηματικὸν καὶ ἡ φαντασία ἐκυριάρχησαν ἐπὶ τοῦ λογικοῦ, ἀνεπτύχθη ὁ ἀτομισμὸς καὶ ἐπεκράτησεν ἡ ἀγάπη τοῦ σκοτεινοῦ καὶ μυστηριώδους, ἀντιθέτως πρὸς τὴν ὀρθολογιστικὴν τάσιν τοῦ 18ου αἰῶνος. Οἱ συγγραφεῖς ᾔσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τοὺς κανόνας τῆς κλασσικῆς λεγομένης λογοτεχνίας καὶ νὰ ζητήσουν νέους τύπους τοῦ ὥραιο. Συγχρόνως τὸ ἀφυπνισθὲν ἔθνικόν αἶσθημα τῶν λαῶν ἔστρεψε τοὺς συγγραφεῖς εἰς τὸ παρελθόν τοῦ ἰδίου ἔθνους. Διὰ τοῦτο ἔγινε ζωηρὰ ἀντίδρασις κατὰ τῆς κλασσικίζουσης λογοτεχνίας τῆς Γαλλίας, οἱ ἀρχαῖοι ἔπαυσαν νὰ θεωροῦνται ἀλάνθαστα πρότυπα, ἡ προσοχὴ ἐστράφη εἰς τοὺς μέσους χρόνους, ἀπέκτησεν ἐκτίμησιν ὁ Γοτθικὸς ρυθμὸς καὶ ἐκυριάρχησεν ὁ Σαίξπηρ, ὁ ὁποῖος ἔγινε τὸ ἰδανικὸν τῶν ποιητῶν διὰ τὴν φυσικὴν ὀρμητικότητα καὶ τὴν πρωτοτυπίαν τῆς ἐμπνεύ-

σεως. Τὴν τάσιν αὐτὴν ὠνόμασαν Ρωμαντισμὸν καὶ τὴν πλουσίαν λογοτεχνίαν, ἣ ὁποία ἐγεννήθη ἀπ' αὐτὴν, Ρωμαντικήν λογοτεχνίαν.

Ἡ ρωμαντικὴ διάθεσις ἐξεδηλώθη πρῶτον εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Δύο μεγάλοι ποιηταὶ εἶναι κυριώτεροι ἀντιπρόσωποι τοῦ ρωμαντισμοῦ εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὁ Βύρων καὶ ὁ Σέλλεϋ. Ἡ ἀνήσυχος φύσις τοῦ λόρδου Βύρωνος (Byron, πρόφ. Μπάϊρον, 1788—1824), ἐφανερώθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ νέου, τοῦ 19ου αἰῶνος. Ὁ Βύρων εἰς τὰ φλογώδη καὶ πλήρη φαντασίας ποιήματα ἐέχυσε τὸν πόνον τῆς ἀνικανοποιήτου ψυχῆς του. Τὰ ὀνομαστότερα ἐξ αὐτῶν εἶναι ὁ Τσάϊλδ Χάρολδ (Child Harold), ὁ Γκιαβούρ, ὁ Μάνφρεδ καὶ τὸ εὐρὺ σατιρικὸν ποίημα Δὸν Ζουάν (Don Juan). Φύσις ἐξαιρετικὴ ἦτο ἐπίσης ὁ σύγχρονός του Σέλλεϋ (Selley, 1792—1822). Μολονότι ἀπέθανε τριάκοντα ἔτων, ἔδωκεν ὑπέροχα λυρικά τεμάχια. (Ἡ ἐξέγερσις τοῦ Ἰσλάμ, Προμηθεὺς λυόμενος).

Ὁ Ρωμαντισμὸς ἀνεγέννησε τὴν γαλλικὴν λογοτεχνίαν. Ὁ εἰσηγητὴς τῆς νέας τεχνοτροπίας εἰς τὴν Γαλλίαν εἶναι ὁ Σατομπριάν (Chateaubriand, 1768—1848). Τὸ περιφημότερον ἔργον τοῦ Σατομπριάν εἶναι τὸ Πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ (Genie du Christianisme, 1802), διὰ τοῦ ὁποίου διεκήρυξεν, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ζητήσωμεν τὴν ποίησιν εἰς τὴν εἰδωλολατρικὴν ἀρχαιότητα, ἀλλ' εἰς τὸν χριστιανικὸν μεσαίωνα, καθόσον αἱ διηγήσεις τῆς χριστιανικῆς θρησκείας παρέχουν εἰς τὸν καλλιτέχνην ὑλικὸν ἀνώτερον τῆς ἀρχαίας μυθολογίας. Ὁ Σατομπριάν εἶναι ὑπέροχος πεζογράφος. Τὸ ὕφος του διακρίνεται διὰ τὸν πλούσιον χρωματισμὸν καὶ τὴν μουσικότητα.

Τὸ 1820 ἐφάνη ἡ πρώτη ποιητικὴ συλλογὴ τῆς νέας σχολῆς, Αἱ ποιητικαὶ μελέται (Meditations poétiques) τοῦ Λαμαρτίν (Lamartin, 1790—1869). Τὰ σκῆπτρα ὅμως τῆς ρωμαντικῆς ποιήσεως ἔλαβεν ὁ περίφημος Βίκτωρ Οὐγκώ (Victor Hugo, 1802—1885), ὁ ὁποῖος μετὰ τῆς κολοσσιαίας παραγωγῆς του ἔδωκε τινα ἐκ τῶν ἀρίστων ποιημάτων τῆς γαλλικῆς λογοτεχνίας. Δὲν εἶχε τὴν εὐαισθησίαν τοῦ Λαμαρτίν, ἀλλὰ ἡ φαντασία του ἦτο μεγαλειώδης καὶ ἐδημιούργησεν ὕφος ἀτομικόν, πλήρες χρωμάτων καὶ εἰκόνων καὶ ἀνδροπρε-

ποθς μελωδίας. Τὰ νεανικά του ἔργα Φύλλα τοῦ Φθινοπώρου (Feuilles d'automne), Ἀκτῖνες καὶ Σκιαί (Rayons et ombres) κτλ. περιέχουν λυρικήν συγκίνησιν. Εἰς τὴν ὠριμότητά του ἔδωκε ποιήματα φιλοσοφικοῦ βάθους (Contemplations), ἐνῶ τὸ μυθιστόρημά του Παναγία τῶν Παρισίων (Notre Dame de Paris) ζητεῖ νὰ ἀναπαραστήσῃ τοὺς μέσους χρόνους καὶ εἶναι ὕμνος εἰς τὸν Γοθικὸν ρυθμὸν. Κολοσσιαίαν δὲ δημοτικότητα ἀπέκτησε τὸ μυθιστόρημα Οἱ Ἀθλιοὶ (les Misérables), τὸ ὁποῖον ἐνεπνεύσθη ἐκ τῆς χριστιανικῆς συμπαθείας πρὸς τοὺς ἀσθενεῖς καὶ ἀποκλήρους.

Ἀπὸ τοῦ 1830 ἐμφανίζεται νέα γενεὰ ρωμαντικῶν, τῆς ὁποίας κυριώτατοι ἀντιπρόσωποι εἶναι ὁ Ἀλφρέδ δὲ Μυσσέ (Alfred de Musset 1810—1857), καὶ ὁ Θεόφιλος Γκωτιέ (Theophile Gautier, 1811—1873). Ὁ Μυσσέ ἦτο λεπτὴ φύσις καὶ τὰ ποιήματα τῆς συλλογῆς poésies nouvelles περιέχουν μερικὰ ἀπὸ τὰ εὐγενέστερα ποιήματα τῆς Γαλλίας.

Συγχρόνως ἀνεπτύχθη ὁ πεζὸς λόγος καὶ ἐδημιουργήθη τὸ γαλλικὸν μυθιστόρημα. Ἡ Γεωργία Σάνδη (Georgie Sand, 1804—1876) εἶναι ἡ ἀξιολογωτέρα ἀντιπρόσωπος τοῦ ρωμαντικοῦ μυθιστορήματος, ἐνῶ ὁ Ἀλέξανδρος Δουμάς (Dumas) πατὴρ, ἔγραψε τὰ περίφημα μυθιστορήματά του, ὅπως τοὺς «Τρεῖς σωματοφύλακας», τὸν «Κόμητα Μοντεχρῖστον», τὸν «Ὑποκόμητα τῆς Βραζελόννης» κτλ. Τουναντίον ὁ Μπαλζάκ (Honoré de Balzac, 1799—1850) διὰ τῆς κλίσεώς του εἰς τὴν ψυχολογικὴν ἀνάλυσιν καὶ διὰ τῆς συλλήψεως τῆς Ἀνθρωπίνης Κωμωδίας ἤνοιγε νέας ὁδοὺς.

Ὁ Ρωμαντισμὸς διὰ τῆς ἀγάπης, τὴν ὁποίαν εἶχε πρὸς τὸ παρελθόν, ὠφέλησε τὰς ἱστορικὰς μελέτας. Οἱ ρωμαντικοὶ ἱστορικοὶ ἤθελον νὰ ἀναπαραστήσουν τοὺς παλαιότερους χρόνους, ἰδίως τὰ γεγονότα τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας. Ἡ δὲ ἱστορία εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν ἔγινεν ἔργον τέχνης, συγχρόνως δμως ἤρχισεν ἡ ἐπιμελὴς μελέτη τῶν πηγῶν. Ὁ Αὐγουστῖνος Τιερρὺ (Augustin Thierry, 1797—1856) ἀναπαρέστησε διὰ τῆς ἐρεῦνης καὶ διὰ τῆς φαντασίας τοὺς Μεροβιγγεῖους χρόνους. Ἀνώτερος δὲ συγγραφεὺς καὶ ποιητικώτερος εἶναι ὁ Ἰούλιος

Μισελέ (Michelet, 1798—1874), ὁ ὁποῖος διὰ φλογώδους φαντασίας καὶ ἀνησύχου εὐαισθησίας διηγῆθη τὴν γαλλικὴν ἱστορίαν, ἐνῶ νηφαλιώτεροι ἦσαν οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες, συγγραφεῖς ἱστοριῶν, ὁ **Γκιζώ** (Guisot) καὶ ὁ **Τιέρ** (Thiers).

Ἡ ρωμαντικὴ λογοτεχνία δὲν ἀνέδειξε μεγάλας κορυφὰς εἰς τὴν Γερμανίαν. Ὁ ἐμπνευσμένος μεταξὺ τῶν γερμανῶν ρωμαντικῶν **Νοβάλλις** (Novallis) ἀπέθανε πολὺ νέος (1801). Ἄλλ' ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν Σαίξπηρ ἐγέννησε τὰς ὀνομαστάς μεταφράσεις τῶν δραμάτων του ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν **Σλέγκελ** (Schlegel). Ἡ ἀγάπη ὅμως πρὸς τὸ γερμανικὸν παρελθὸν ἐγέννησε μεγάλην ἐρευνητικὴν προσπάθειαν, ἐκ τῆς ὁποίας προήλθεν ἡ μνημειώδης συλλογὴ τῶν πηγῶν τῆς μεσαιωνικῆς γερμανικῆς ἱστορίας (*Monumenta Germaniae historica*). Τὴν ρωμαντικὴν καὶ μεσαιωνικὴν αὐτὴν τάσιν ἐπολέμησεν ὁ κύκλος τῆς Νέας Γερμανίας, τῆς ὁποίας ὁ ἀρχηγός, **Ἑρρίκος Χάϊνε** (Heinrich Heine, 1799—1856), ἀνεδείχθη ἑξοχος λυρικός καὶ σατιρικός.

Η ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΑΠΟ ΤΩΝ ΜΕΣΩΝ ΤΟΥ 19ΟΥ ΑΙΩΝΟΥ

Περὶ τὸ 1848 ἤρχισεν ἡ ἀντίδρασις κατὰ τοῦ Ρωμαντισμοῦ, διότι ἡ Εὐρώπη κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἐταράσσεται ὑπὸ νέων ἐπαναστάσεων καὶ ἡ περίοδος τῆς παλινρθώσεως εἶχε παρέλθει. Τότε οἱ ποιηταὶ ἠθέλησαν νὰ ἀπαλλαγοῦν ἐκ τῆς ὑπεραισθητικῆς πολυλογίας καὶ ἤρχισαν νὰ φροντίζουν περισσότερον τὴν συμμετρίαν τοῦ ἔργου καὶ τὴν τελειότητα τῆς μορφῆς. Ὁ ἡγέτης τῆς νέας τάσεως **Λεκὸντ Ντε Λίλ** (Leconte de Lisle, 1820—1894), ἐραστὴς τῶν ἀρχαίων λογοτεχνιῶν, τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς Ἰνδικῆς ἀκόμη, ἐπεβλήθη διὰ τῆς πλαστικῆς ἐπεξεργασίας τοῦ στίχου καὶ τοῦ ρυθμικοῦ μεγαλείου. Τὴν τάσιν ταύτην ὠνόμασαν **Παρνασσικὴν Σχολήν**. Ἐκ τῶν ἀρίστων δημιουργημάτων τῆς σχολῆς αὐτῆς εἶναι τὰ «**Ἀπταιστος**» λεγόμενα «**Σονέττα**» τοῦ **Ἑρεδιά** (José María de Heredia, συλλογὴ **Τρόπαια** (Trophées), τὰ ὁποῖα διακρίνει ἀπαράμιλλος λαμπρότης τῆς μορφῆς καὶ ἰσχυρὰ ὑποβλητικότης. Ὁ ὀλίγον πρεσβύτερος καὶ τῶν δύο **Σάρλ Μπωδελαιρ** (Charles Baudelaire, 1811—1867), ἰδιόρρυθμος καὶ παράδοξος, φθάνει

ένιοτε εις μεγάλην έκφραστικότητα (Κυρία συλλογή Fleures du mal).

Ἀπὸ τοῦ 1830 ἰδίως ἀναπτύσσεται νέα γενεὰ συγγραφέων, ἡ ὁποία θέλει νὰ παρατηρήσῃ καὶ νὰ περιγράψῃ μὲ ἀκρίβειαν τὴν σύγχρονον πραγματικότητα. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ρομαντικούς οἱ νέοι συγγραφεῖς ἀποφεύγουν νὰ ἐκθέσουν τὰ ἴδια συναισθήματα καὶ τὰς ἰδίας σκέψεις καὶ διδάσκουν, ὅτι «ἡ μεγάλη τέχνη εἶναι ἐπιστημονικὴ καὶ ἀπρόσωπος καὶ ὅτι ὁ καλλιτέχνης δὲν πρέπει νὰ ἐμφανίζεται εἰς τὰ ἔργα του ὅπως ὁ Θεὸς εἰς τὴν φύσιν». Τὴν τάσιν ταύτην ὠνόμασαν Ρεαλισμὸν (ἐκ τοῦ λατινικοῦ res=πρᾶγμα). Ὁ κύριος ἀντιπρόσωπος Φλωμπέρ (Gustave Flaubert, 1821—1880) εἶναι ἐκ τῶν μεγάλων πεζογράφων τῆς Γαλλίας. Εἰς τὸ ὀνομαστὸν μυθιστόρημά του Κυρία Μποβαρύ (Madame Bovary) ἔδωκεν ἀντικειμενικὴν, ὀλίγον κακόβουλον περιγραφὴν καὶ ἀνάλυσιν τῶν ἀνθρωπίνων ἀδυναμιῶν. Ἐκ τοῦ Ρεαλισμοῦ τοῦ Φλωμπέρ ἐγεννήθη ὁ Νατουραλισμὸς τοῦ Ζολᾶ (Emile Zola, 1840—1902), ὁ ὁποῖος μετ' ἰδιαιτέρας εὐχαριστήσεως περιγράφει τὴν ἀνθρωπίνην ἀσχημίαν καὶ τὰ τερατώδη ἥθη. Τὰ ἔργα του ἐκακίσθησαν ὡς ἀνήθικα καὶ μεστὰ ἀσχημίας, πολλὰ ἐξ αὐτῶν ὅμως εἶναι ἰσχυρὰ δημιουργήματα, ὅπως τὸ περίφημον Germinal, εἰς τὸ ὁποῖον περιγράφει στάσιν ἐργατῶν ἀνθρακωρυχείων.

Περὶ τὸ 1848 ὁ ρομαντισμὸς ἐξεβλήθη καὶ ἐκ τοῦ θεάτρου καὶ ἐπεκράτησαν ρεαλιστικαὶ καὶ νατουραλιστικαὶ τάσεις. Οὕτω ἐδημιουργήθη τὸ γαλλικὸν Ἀστικὸν δράμα. Ἀντὶ τῶν ἀρχαίων δηλονότι ἡρώων ἢ τῶν μεσαιωνικῶν ἱπποτῶν ἀνεβίβασαν εἰς τὴν σκηνὴν τὸν σύγχρονον ἄνθρωπον καὶ τὴν σύγχρονον ἐνδυμασίαν. Δύο γόνιμοι συγγραφεῖς, ὁ Ἀλέξανδρος Δουμάς, υἱὸς, ὁ συγγραφεὺς τῆς Κυρίας μετὰς Καμελίας, καὶ ὁ Ἐμίλ Ὁζιέ (Emile Augier), ὁ συγγραφεὺς τοῦ Γαμβροῦ τοῦ κυρίου Ποαριέ, εἶναι οἱ δημιουργοὶ τοῦ Ἀστικοῦ θεάτρου. Βραδύτερον ἐπεκράτησαν αἱ ὑπερβολαὶ τοῦ Νατουραλισμοῦ, διότι ἀνεβίβαζον κατὰ προτίμησιν ἐλαττωματικὰ ἢ διεφθαρμένα πρόσωπα. Ἡ τάσις αὕτη ὠνομάσθη Ξηρὸν Θέατρον (théâtre sec). Οἱ νεωτερισμοὶ τοῦ γαλλικοῦ θεάτρου ἐπέδρασαν εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην. Ἐκ

τῆς ἑξτάσεως αὐτῆς ἐγεννήθησαν εἰς τὴν Γερμανίαν δύο ἀξιόλογοι δραματικοί, ὁ Γκέραρδ Χάουπτμαν (Gerhard Hauptmann), γεννηθεὶς τὸ 1862, (ἔργα: Πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, Ὑφανταί, Τὸ δέριμα τοῦ Κάστορος κλπ.) καὶ ὁ Σούδερμαν (Hermann Sudermann, γενν. τὸ 1857), τοῦ ὁποῦ τοῦ δράματα ἡ Τιμὴ καὶ ἡ Χάϊματ (Heimat, ἑλλ. μετάφρασις ὑπὸ τὸν τίτλον Μάγδα) εἶδον ἡμέρας δόξης.

Ἄλλ' ἡ μεγάλη δημιουργικὴ διάνοια τοῦ νεωτέρου θεάτρου εἶναι ὁ Νορβηγὸς Ἑρρίκος Ἴψεν (Ibsen, 1825—1906), τοῦ ὁποῦ τοῦ λεπτοτάτης ψυχολογικῆς ἀναλύσεως δράματα ἀπέκτισαν παγκόσμιον φήμην (Βρυκόλακες, Ἀγριόπαπια, Κουκλόσπιτο, Πέερ Γκύντ κλπ.).

Κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ 19ου αἰῶνος ἀνεπτύχθη μεγάλως ἡ ρωσικὴ λογοτεχνία καὶ πολλοὶ ρώσοι συγγραφεῖς ἀπέκτισαν πανευρωπαϊκὴν φήμην. Ὁ Οὐκρανὸς Γκόγκολ ἐδωκεν ἀξιόλογα ἐπικά μυθιστορήματα ἢ ἐποποιίας ἐν πεζῷ, περιγράφας μὲ δύναμιν τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰς στέππας τῆς πατρίδος του. Ἐπίσης ἐξετιμήθη πολὺ διὰ τὴν λεπτότητα, τὴν εὐαισθησίαν καὶ τὴν ὄνειροπόλον μελαγχολίαν ὁ Τουρκένεβ. Ἄλλ' ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας μεγάλου θαυμασμοῦ ἀπολαύει διὰ τὴν βαθεῖαν ψυχολογικὴν ἀνάλυσιν ὁ Δοστογιέβσκη (1821—1881), ὁ περίφημος συγγραφεὺς τῶν Ἀδελφῶν Καραμαζώφ καὶ τοῦ Ἐγκλημάτος καὶ Τιμωρίας. Ὁ δὲ κόμης Τολστόϊ ἐπὶ μακρὸν ἦτο τὸ εὐαγγέλιον δι' ὠρισμένας κοινωνικὰς τάξεις, ἐπειδὴ ἐδίδασκε τὴν φιланθρωπίαν καὶ τὴν χριστιανικὴν ἀγάπην. Τὸ κύριον ἔργον του Πόλεμος καὶ Εἰρήνη ἔχει πραγματικῶς ἐπικὸν μεγαλεῖον.

Ο ΝΕΟΡΡΩΜΑΝΤΙΣΜΟΣ

Κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίας τοῦ 19ου αἰῶνος ἔγινε νέα μετατροπὴ εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Ἡ ποίησις ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὴν ἄκαμπτον τελειότητα τῆς μορφῆς, οἱ στίχοι ἔγιναν χαλαρώτεροι, ἐπανῆλθεν ἡ ἀγάπη τοῦ συναισθηματικοῦ, ἐπεκράτησεν εἶδος τι μυστικοπαθείας καὶ ἡ ποίησις προσεπάθησε νὰ δανεισθῇ τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα μεταχειρίζονται ἄλλαι τέχναι, ἡ μου-

σική και ή ζωγραφική. Τήν νέαν ταύτην τάσιν ώνόμασαν **Συμβολισμόν** ή **Νεορρωμαντισμόν**.

Ή ώθησις ήλθεν από την Γαλλίαν, όπου μερικοί από τους ποιητάς της σχολής αúτης άνεδείχθησαν έξαιρέτοι λυρικοί. Ό έξοχώτατος όλων αúτων είναι ό Πώλ Βερλαίν (Paul Verlain, 1864—1896). Περισσότερον την μορφήν έκαλλιέργησεν ό Έλλην Ίωάννης Παπαδιαμαντόπουλος, ό όποιος έγινε διάσημος ώς Γάλλος ποιητής υπό τό όνομα Ζάν Μωρεάς (Jean Moréas). Έκ παραλλήλου άνεπτύχθη τό μυθιστόρημα, τό όποιον κατά τους τελευταίους χρόνους απέβη τό κυριαρχούν λογοτεχνικόν είδος. Ή Γαλλία κρατεί τό σκήπτρον τοϋ μυθιστορήματος και ό γαλλικός πεζός λόγος των ήμερών μας έφθασεν εις άπαράμιλλον τελειότητα. Ό σημαντικώτατος των Γάλλων μυθιστοριογράφων της προγενεστέρας γενεάς Άνατόλ Φράνς (Anatole France), έλαβε τό βραβείον Νόμπελ. Επίσης πλούσια και πολύμορφος είναι και ή θεατρική παραγωγή.

Η ΠΟΛΕΜΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Κατά τό τέλος τοϋ 19ου και την άρχήν τοϋ 20ου αιώνος έγινε μικροτέρα ή αντίθεσις των ίδεολογιών εις την λογοτεχνίαν. Οι συγγραφείς και ποιηταί δίδουν μεγαλυτέραν σημασίαν εις την ιδιοφυΐαν και παραδέχονται, ότι οι μεγάλοι δημιουργοί άνήκουν εις μίαν σχολήν, από όπου και άν έξεκίνησαν άρχικώς. Εις την ποίησιν έξαίρουν την σπανίαν προσωπικήν συγκίνησιν, την « κ α θ α ρ ά ν π ο ί η σ ι ν », εις δέ τό μυθιστόρημα την ικανότητα νά αναλύουν τάς ψυχολογικάς καταστάσεις.

Οι πρωταγωνισταί της γαλλικής λογοτεχνίας έφθασαν εις μεγάλην δημοτικότητα μετά τόν πόλεμον, ό ποιητής Πώλ Βαλερύ (Paul Valéry, γεν. 1871), οι μυθιστοριογράφοι Άντρέ Ζιδ (André Gide, γεν. 1869) και Μαρσέλ Προϋστ (Marcel Proust, 1871—1922).

Εις την άνάλυσιν διεκρίθησαν συγγραφείς και άλλων χωρών, ό γερμανός Θωμάς Μάν (Thomas Mann), ό αúστριακός Στέφαν Τσβάιγ (Zweig), ό Ιρλανδός Μπέρναρ Σό. Πρός την κατεύθυνσιν αúτην άναπτύσσεται ή έξαιρετική μυθιστοριογρα-

φία της Ἀγγλίας καὶ ἄλλοι λαοὶ προσφέρουν τὴν συμβολὴν των, τελευταῖον δὲ καὶ αἱ Ἑνωμέναι Πολιτεῖαι.

Τὸ χαρακτηριστικώτερον ὅμως τῆς μεταπολεμικῆς ἐποχῆς εἶναι ἡ ὑποτίμησις τῆς λογοτεχνίας καὶ τῆς ἀντιλήψεως τοῦ 19ου αἰῶνος, ὅτι ἡ τέχνη εἶναι διὰ τὴν τέχνην, καὶ ἡ προσοχὴ εἰς τὸ ἰδεολογικὸν περιεχόμενον τοῦ ἔργου. Ἡ καθ'αυτὸ πολεμικὴ καὶ μεταπολεμικὴ λογοτεχνία εἶναι τεραστία εἰς ὄγκον.

Εὐγένιος Ντελακροά
(1798—1863)
(αὐτοπροσωπογραφία)

III. ΤΕΧΝΑΙ-ΜΟΥΣΙΚΗ

ΑΙ ΤΑΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗΝ - ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ 19ου αἰῶνος ἐπεκράτησεν ὁ Ρωμαντισμὸς καὶ εἰς τὴν τέχνην, ὅπως εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν ὁ ρωμαντισμὸς δὲν δημιουργεῖ πρωτότυπα ἔργα, ἀλλὰ γεννᾷ τὴν ἀγάπην εἰς τὰ μεσαιωνικὰ μνημεῖα. Εἰς τὴν ζωγραφικὴν ὅμως καὶ τὴν γλυπτικὴν εἶναι γονιμωτέρα ἡ ἐπίδρασις του. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς ρωμαντικῆς ζωγραφικῆς εἶναι ὁ Γάλλος Εὐγένιος Δελακροά (Eugène Delacroix, 1798—1863), ὁ φίλος τοῦ Οὐγκώ, ὁ ὁποῖος ἐμελέτησε τοὺς μεγάλους χρωματιστὰς (coloristes) τοῦ βορρᾶ, τὸν Ροῦμπενς καὶ τὸν Ρέμπραντ, καὶ ἠθέλησε νὰ παραστήσῃ πιστῶς τὴν φύσιν, τὸ ὡραῖον ὅσον καὶ τὸ ἄσχημον (ἔργα: ἡ Λέμβος τοῦ Δάντη, Σφαγὴ τῆς Χίου κλπ.).

Ὅμοιως εἰς τὴν Γερμανίαν ἡ τέχνη, ἀφοῦ ἐπέρασε τὴν κλασσικὴν περιόδον της, ἔγινε ρωμαντικὴ. Τὸ κέντρον ἐδῶ ἦτο τὸ Μόναχον. Οἱ Γερμανοὶ ζωγράφοι ἐζήτησαν νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν ἀρχαίαν γερμανικὴν τέχνην καὶ συνήθρισαν πλουσίαν συλλογὴν ἔργων τῆς λεγομένης πρωίμου ἀναγεννήσεως, τὰ ὁποῖα ἀπετέλεσαν τὸν πολῦτιμον πυρῆνα τῆς Ἀρχαίας Πινακοθήκης τοῦ Μονάχου. Ὁ βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκος συνέλαβε τὸ σχέδιον μεγάλων ἐργασιῶν. Ἀλλ' οἱ περὶ τὸν ζωγράφον Κορνέλιους (Cornelius, 1783—1867) καὶ τὸν μαθητὴν του Κάουλμπαχ (Kaulbach) καλλιτέχναι δὲν εἶχον τὴν ἐκτελεστικὴν δύναμιν, τὴν ὁποῖαν ἀπαιτοῦν τὰ μεγάλα σχέδια.

Κατὰ τὸ δευτέρον ἡμῖς τοῦ 19ου αἰῶνος εἶναι πλουσία

Ντελακροά. Αι σφαγαί της Χίου
(Παρίσι, Μουσείον Λούβρου)

Ἀπὸ τὰ καλύτερα ἔργα τοῦ γάλλου ζωγράφου, ἐμπνευσμένον ἀπὸ τὴν νεωτέραν ἱστορίαν, ἀπὸ τὴν πάλιν τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Τούρκων. Ἀφθονοῦν αἱ ωραιότητες εἰς τὰς λεπτομερείας καὶ ἡ ἔκφρασις τῶν προσώπων. Ὁ Ντελακροά εἶναι ὁ κορυφαῖος τῆς ρωμαντικῆς σχολῆς τῆς ζωγραφικῆς.

(Salons), κριταὶ δὲ εἶναι οἱ ἀκαδημαῖκοι διδάσκαλοι ἢ ἐγγνωσμένης φήμης καλλιτέχναι.

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΤΟΥ ΤΕΛΟΥΣ ΤΟΥ 19ΟΥ ΑΙΩΝΟΣ

Ἀλλὰ πολύμορφος ἰδίως εἶναι, ὥς εἶπομεν, ἡ Ζωγραφικὴ τῆς τελευταίας περιόδου. Παρὰ τὴν κλασσικὴν σχολὴν γεννᾶται ἡ **Ρεαλιστικὴ**, ἡ **Ἐμπρεσιονιστικὴ**, ἡ **Ἰδεαλιστικὴ** καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας ἡ **Συμβολικὴ**. Ἠγέται τῆς κινήσεως εἶναι πάλιν οἱ Γάλλοι.

Κατ' ἐξοχὴν δημιουργικὴ εἶναι ἡ **Ρεαλιστικὴ ζωγραφικὴ**, ἡ

καὶ πολυμερεστάτῃ ἡ ἐκδήλωσις τῆς τέχνης. Οἱ νέοι ζητοῦν διαρκῶς νὰ ἀναπτύξουν τὴν πρωτοτυπίαν τῶν καὶ νὰ δημιουργήσουν ἔργον ἀτομικόν, ἀπαλλασσόμενοι τῆς ἐπιδράσεως παλαιότερων καλλιτεχνῶν. Ὁ καλλιτεχνικὸς βίος εἶναι πολὺ ζωηρότερος τώρα, διότι ἀσυγκρίτως πολυπληθέστερον δημόσιον ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν τέχνην. Ἡ μεγαλυτέρα κίνησις παρατηρεῖται εἰς τὴν ζωγραφικὴν καὶ γίνονται εἰς αὐτὴν αἱ τολμηρότεραι καὶ περιεργότεραι προσπάθειαι. Τὰ ἔργα τῶν ζωγράφων γίνονται γνωστὰ διὰ τῶν Ἐκθέσεων

ὁποία εἰκονίζει τὴν σύγχρονον ζωὴν, τὰς
ιδέας, τὰ ἥθη καὶ τὴν ἐνδυμασίαν τῶν συ-
γχρόνων τοῦ ζωγράφου ἀνθρώπων. Οἱ δύο
μεγάλοι διδάσκαλοι τῆς ρεαλιστικῆς ζωγρα-
φικῆς εἶναι ὁ Κουρμπέ (Courbet, 1819—1877,
ἔργα: Οἱ Λιθοθραυσταί, Κηδεία
κλπ.) καὶ ὁ Μιλλέ (Millet, 1814—1875, ἔργα:
Αἱ Σταχυοσυλλέκτριαι, ὁ Ἑ-
σπερινὸς κλπ.).

Ὁ Ἐμπρεσιονισμὸς (ἐκ τοῦ
impression=ἐντύπωσις) σημειώνει σημαντι-
κὸν νεωτερισμὸν εἰς τὴν τέχνην.

Κουρμπέ. Ἡ συνάντησις
(Μουσεῖον Μονπελιέ)

Εἰκονίζεται ὁ ἴδιος ὁ ζωγράφος, φορτωμέ-
νος μὲ τὰ σύνεργα τῆς τέχνης του, ὁ ὁποῖος
πηγαίνει εἰς τὴν ἐξοχὴν, διὰ νὰ ζωγραφίσῃ.
Εἰς τὸν δρόμον συναντᾷ ἕνα φίλον καὶ προ-
στάτην του, ὁ ὁποῖος τὸν χαιρετᾷ ἐγκαρδιώ-
τατα. Τὸ ἔργον θεωρεῖται ἀπὸ τὰ χαρακτηρι-
στικώτερα τοῦ ζωγράφου, τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν
ρεαλιστῶν, διὰ τὴν ἀντιγραφὴν τῆς πραγμα-
τικότητος καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἐκτελέσεως.

Γουσταῦος Κουρμπέ
(1819—1877)
(αὐτοπροσωπογραφία)

Οἱ ἔμπρεσιον-
ισταὶ ζητοῦν νὰ
παραστήσουν τὰ
πράγματα ὅπως
ἐμφανίζονται εἰς
τὸν ὀφθαλμὸν
τοῦ καλλιτέχνου
εἰς ὠρισμένην
στιγμὴν ὑπὸ τὴν
ἐπίδρασιν τῆς ἀ-
τμοσφαίρας καὶ
τοῦ φωτός. Το-
νίζουν ἐπὶ τὸ ὑ-
περβολικώτερον
ὠρισμένα χαρα-
κτηριστικὰ τῶν
πραγμάτων, ἰ-
δίως τὴν φυσι-
κὴν ζωηρότητα
τοῦ φωτός καὶ
τῶν χρωμάτων.
Πολλοὶ τῶν εἰ-
κόνων τούτων
παράγουν ἰσχυ-

Μιλλέ (1814—1875)
(αυτοπροσωπογραφία)

ράν και παράδοξον έντύπωσιν, Ιδίως δταν τας βλέπωμεν έξ άποστάσεως. Σήμερον λέγοντες Έμπρεσσιονισμός έννοούμεν την τεχνοτροπίαν, ή όποία έξαίρει μετ' Ιδιαζούσης ζωηρότητος ώρισμένα σημεία της πραγματικότητος και άφήνει νά έννοηθοΰν περισσότερα άπό όσα παριστάνει. Έπό την έννοιαν ταύτην όμιλούμεν περί Έμπρεσσιονισμού· όχι μόνον εις την ζωγραφικήν και εις την γλυπτικήν, αλλά και εις την λογοτεχνίαν.

Οι Έμπρεσσιονισται έμφανισθέντες τό πρώτον εις την Γαλλίαν περί τό τέλος της δευτέρας αύτοκρατορίας άπεδοκιμάσθησαν υπό τοΰ κοινού και μέχρι σήμερον άποτελοΰν εύάριθμον

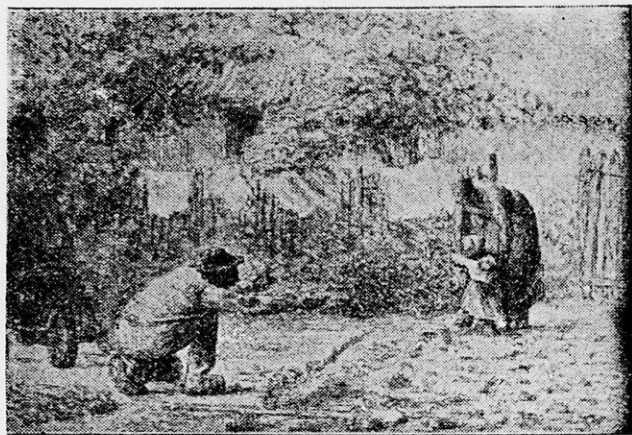
όμάδα, αλλά μένουν πιστοί εις την άντίληψίν των [και έχουν φανατικούς θαυμαστάς. Ο άνεγνωρισμένος άρχηγός αύτών είναι ό Γάλλος **Μανέ** (Manet, 1831—1883), άκαταπόνητος και ένθουσιώδης τεχνίτης (έργα : Όλύμπια, ό Καλός Μπόκ, τό Πρόγευμα, ό Πίθηκος κλπ) και μετ' αύτόν ό **Κλώδ Μονέ** (Claude Monet, γεν. 1846), ό ό-

Μιλλέ. Ό σπορευς

Τό τοπίον όλόκληρον ώχρηξ εις τό άμυδρόν και συγκεχυμένον φώς, δια νά έξαρθή καλύτερα τό πρόσωπον τοΰ σπορέως, ό όποιος κινεί την χειρα του εις τό κενόν με τόν ρυθμόν τοΰ βήματος. Πρώτος ό Μιλλέ δια τών εικόνων του έδωκε ποιητικήν και συγκινητικήν μορφήν εις σκηνάς τοΰ άγροτικού και πολυμόχθου βίου.

ποῖος ἐφαρμόσας τὴν ἀρχὴν τῆς νέας σχολῆς εἰς τὴν ἀπεικόνισιν τοπίων ἐσημείωσεν ἀξιόλογον ἐπιτυχίαν (ἔργα: Ἄγροί κατὰ τὴν ἄνοιξιν).

Μιλλέ. Τὰ πρῶτα βήματα

Ἡ τέχνη τοῦ Μιλλέ δὲν εἶναι πάντοτε αὐστηρὰ καὶ μελαγχολικὴ. Ἐνίοτε ἡ βλοσυρότης τοῦ ἀγρότου φωτίζεται ἀπὸ ἓν μειδίαμα. Εἰς τὴν εἰκόνα ἡ σύζυγος φέρει τὸ μικρὸν παιδίον καὶ ἀναγκάζει τὸν ἐργαζόμενον σύζυγον ν' ἀποθέσῃ τὰ ἐργαλεῖα καὶ ν' ἀσχοληθῇ ὀλίγον μὲ τὸ μικρόν του τέκνον, τὸ ὁποῖον προσπαθεῖ νὰ κάμῃ τὰ πρῶτα βήματα.

Ἐπίσης πολυποίκιλος καὶ παραγωγικὴ ἦτο ἡ ἐργασία τῶν γερμανῶν ζωγράφων κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίας. Οἱ ἀξιολογώτεροι ἐξ αὐτῶν ἦσαν ὁ **Λέμπαχ** (Lepbach), ἐπιδέξιος προσωπογράφος, ὁ ὁποῖος ἐζωγράφησε προσωπογραφίας πολλῶν συγχρόνων του (ἀξιόλογος πρὸ πάντων ἡ προσωπογραφία τοῦ Βίσμαρκ), καὶ ὁ **Μέντσελ** (Menzel, 1815—1905) διακριθεὶς ὡς ζωγράφος ἱστορικῶν εἰκόνων. Εἰς τὸν Ρεαλισμὸν ἀντέταξεν εἶδος τι νεο-ρωμαντισμοῦ ἢ συμβολισμοῦ ὁ ἀξιόλογος ἑλβετὸς ζωγράφος καὶ γλύπτης **Ἀρνόλδ Μπέκλιν** (Boecklin, 1827—1901), πρωτότυπος καὶ ἰσχυρὰς πολλάκις ἐμπνεύσεως καλλιτέχνης, ἐργασθεὶς εἰς τὴν Γερμανίαν, ὁ ὁποῖος κατορθώνει νὰ ζωογονῇ τὴν πραγματικότητα διὰ τῆς πλουσίας φαντασίας του καὶ περιβάλλει τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα διὰ τινος μυστηρίου (ἔργα: ἡ ὀνομαστὴ **Νῆσος τῶν νεκρῶν**, *Vitae somnium breve*, Ἄνοιξις, Σιγὴ εἰς τὸ Δάσος).

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

Ἡ οἰκοδομικὴ ἔλαβε μεγάλην ἀνάπτυξιν κατὰ τὸ δεύτερον ἡμῖσι τοῦ αἵωνος καὶ ἠκολούθησε νέαν ὁδὸν ὑπὸ τῶν πλείσιν δύο αἰτίων. Ἡ πρώτη ἦτο αἰτία αἰσθητικῆ, συνέπεια τῆς γενικῆς

Μανέ. Είς τὸν έξώστην

(Παρ(σίοι—Λοὔβρον)

Ἔργον χαρακτηριστικὸν τῆς ἐμπρεσσιονιστικῆς σχολῆς. Φῶς καὶ ἐνδύματα λευκὰ εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν, ἱσκότος εἰς τὸ ὀπισθεν τῆς εἰκόνος ἀποτελοῦν ἀντίθεσιν ζωηράν. Ἀποφεύγονται ἐπιμελῶς αἱ μεταβάσεις ἀπὸ τοῦ ἐνὸς χρώματος εἰς τὸ ἄλλο διὰ τῶν ἐλαφρῶν ἀποχρώσεων, τὰς ὁποίας ὁ ὀφθαλμὸς εἰς τὴν πραγματικότητα δὲν βλέπει.

ρεαλιστικής τάσεως, ή δευτέρα τεχνική, διότι τώρα χρησιμοποιούν νέον ύλικόν, τόν σίδηρον, καί κατορθώνουν ούτω νά κτίζουν πολὺ εὐκολώτερον ὑπερμεγέθεις καί στερεάς οἰκοδομάς. Οὕτω προήλθεν οἰκοδομικὸς τρόπος, τὸν ὁποῖον δυνάμεθα νά ὀνομάσωμεν **Λογικόν**, διότι οἱ ἀρχιτέκτονες ζητοῦν νά ὑποτάξουν τὸν ρυθμὸν εἰς τὴν σκοπιμότητα καὶ τὴν ἄνεσιν. Ἐπίσης χαρακτηριστικὸν τῆς συγχρόνου ἀρχιτεκτονικῆς εἶναι ἡ στενὴ σύνδεσις μετὰ τῆς γλυπτικῆς.

Κλῶντ Μονέ. Ἡ γέφυρα τοῦ Λονδίνου

(ἐξ ἰδιωτικῆς συλλογῆς)

Ὁ Μονέ, ὁ κυριώτερος ἀντιπρόσωπος τοῦ ἐμπρεσσιονισμοῦ, εἶναι κυρίως ζωγράφος τοπίων. Κατὰ τὸν ἐμπρεσσιονισμόν, ὁ ὁποῖος προσπαθεῖ ν' ἀποδώσῃ τὴν ὄψιν τῶν πραγμάτων ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ, ἡ ἀνθρωπίνη μορφή δὲν ὑπολογίζεται παρὰ ὅπως καὶ τὰ ἄλλα στοιχεῖα τῆς φύσεως. Τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικώτερα τῆς τέχνης τοῦ Μονέ, παριστάνει μίαν γέφυραν τοῦ Λονδίνου, ὅπως φαίνεται εἰς τὴν ὁμιχλώδη ἀτμόσφαιραν τῆς ἀγγλικῆς πρωτεύουσας.

Οὕτω κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίας τοῦ 19ου αἰῶνος ἐξετελέσθησαν κολοσσιαῖα δημόσια ἔργα, σχολεῖα, θέατρα, σιδηροδρομικοὶ σταθμοί, γέφυραι, ἐργοστάσια, ἐμπορικὰ καταστήματα κτλ., ἰδίως εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ τὴν Γερμανίαν, ἡ ὁποία ἐκτίσθη «νέα ἐκ βάθρων» ἀπὸ τοῦ πολέμου τοῦ 1870. Μνημειώδη νεώτερα ἔργα εἶναι δύο ἢ τρεῖς σιδηροδρομικοὶ σταθμοὶ τῶν Παρισίων (σταθμὸς τοῦ Σαιν Λαζάρ, τοῦ Καί Ντι' Ὀρσαί, τῆς Λυών), ἐπίσης ἀξιόλογα εἶναι τὰ μέγαρα τὰ κτισθέντα διὰ τὴν ἑκθεσιν τοῦ 1870 (Τροκαδερό) καὶ τοῦ 1900. Ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐκθέσεως τοῦ 1889 ἐκτίσθη ὁ Πύργος "Αἴφελ ἐκ σιδήρου ἔχων ὕψος 300 μέτρων. Ἀξιόλογα ἀρχιτεκτονικὰ ἔργα τῆς Γερμανίας εἶναι τὸ Μέγαρον τοῦ Ράιχσταγ (1884), ὁ Καθεδρικὸς ναὸς τοῦ Βερολίνου (Dom, 1905) καὶ ὁ ἀξιοθαύμαστος διὰ τὴν στερεότητα καὶ πρακτικότητα Σταθμὸς τῆς Λειψίας.

Μέντσελ. Συναυλία

(Έθνική Πινακοθήκη—Βερολίνον)

Δείγμα του γερμανικού ρεαλισμού. Είς μίαν αίθουσαν, κατάφωτον τῶν ἀνακτόρων τοῦ Σάν-Σουσι ὁ Μέγας Φρειδερίκος ὄρθιος μὲ τὸν πλαγίαν καὶ συνοδευόμενος ὑπὸ πέντε μουσικῶν δίδει συναυλίαν. Ἀριστερὰ μέλη τῆς αὐλῆς παρακολουθοῦν τὴν ἐκτέλεσιν. Εἰς τὸ ἄκρον δεξιὰ ὁ μουσικοδιδάσκαλος τοῦ βασιλέως.

ΓΛΥΠΤΙΚΗ

Διὰ τὴν Γλυπτικὴν οἱ χρόνοι μετὰ τὸ 1850 εἶναι περίοδος μεγάλης ἀκμῆς. Ἡ Γαλλία ἰδίως καὶ μερικῶς ἡ Γερμανία εἶδον μέγαν ἀριθμὸν ἀξιολόγων καλλιτεχνῶν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην. Ἐπικρατοῦν δύο τάσεις, ἡ Ἀρχαϊζουσα ἀκαδημαϊκὴ, ἡ ὁποία ἀπομιμείται τὰ ἔργα τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς καὶ τῆς φλωρεντινῆς πλαστικῆς, καὶ ἡ Νεωτεριστικὴ, ἡ ὁποία θέλει νὰ δώσῃ πλαστικὴν μορφήν εἰς τὰς νέας ὁρμάς.

Μπέκλιν. Ἑπαυλις παρὰ τὴν θάλασσαν (Μόναχον)

Δείγμα νεορρωμαντισμοῦ ἢ συμβολισμοῦ. Ἡ θύελλα κάμπτει τὰ δυνατὰ δένδρα καὶ τοῦτο εἶναι σύμβολον τῆς ψυχικῆς διεγέρσεως τῆς πενθούσης γυναικός, ἡ ὁποία στηρίζεται εἰς τοὺς βράχους καὶ ἀτενίζει πρὸς τὴν θάλασσαν. Ὁ Μπέκλιν θεωρεῖται μέγας ποιητὴς τῆς φύσεως καὶ ἀριστοτέχνης τῶν χρωμάτων.

Τὴν πειθαρχικὴν ἀκαδημαϊκὴν τάσιν ἀντιπροσωπεύει ὁ Σαποῦ (Chapu, 1833—1891), τοῦ ὁποίου τὰ ἔργα ἔχουν κλασσικὴν ὁμαλότητα, ἀλλὰ στεροῦνται θερμῆς καὶ κινήσεως (ἔργα: Ἐπιτύμβιον μνημεῖον Νεότης 1875, Ἀγαλμα δουκίσσης τῆς Ὁρλεάν, 1885). Οἱ κυριώτεροι ἀντιπρόσωποι τῆς νεωτέρας γαλλικῆς πλαστικῆς εἶναι δύο ἀξιόλογοι διδάσκαλοι, ὁ Καρπώ (Carreaux, 1828—1875) καὶ ὁ Ροδὲν (Rodin, 1840—1917), ὁ πρῶτος παραγωγικὸς καὶ δεξιὸς ἐκτελεστὴς (ἔργα: Σύμπλεγμα χοροῦ ἐπὶ τῆς προσόψεως τοῦ Νέου Μελοδράματος τῶν Πα-

ρισίων, Κρήνη του Ἀστεροσκοπείου, Ἀμυ-
να της Βαλανσιέν), ὁ δεύτερος πρωτότυπος καὶ ισχυ-

Καρπώ. Ἀνδριὰς τοῦ Βαττώ

(Μουσεῖον τῆς Βαλανσιέν)

Ὁ Καρπώ καθὼς καὶ ὁ περίφημος ζωγράφος Βαττώ κατήγοντο καὶ οἱ δύο ἀπὸ τὴν πόλιν τῆς Γαλλίας Βαλανσιέν. Οἱ πολῖται τῆς Βαλανσιέν ἀνέθεσαν εἰς τὸν Καρπώ τὴν κατασκευὴν τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Βαττώ. Ὁ γλύπτης ἀπέδωκε μὲ ἐξαιρετικὴν ἐπιτυχίαν τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ μεγάλου ζωγράφου.

ρός, ἔχων τάσεις ρεαλιστικὰς (ἔργα: Σ τ ο χ α σ τ ῆ ς, ἡ Ἀ-

νάσταςις). Πληθος νεωτέρων καλλιτεχνῶν συνεχίζει τὸ ἔργον τῶν διδασκάλων.

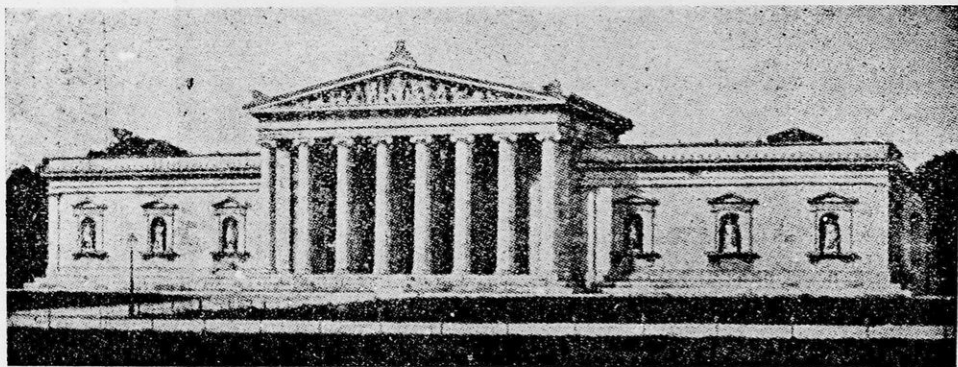

Ροντέν. Ὁ διανοούμενος
(Μουσεῖον Ροντέν)

Εἰς τὸ ἔργον αὐτὸ ὁ γλύπτης ἠθέλησε νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἔνωσιν ἀλλὰ καὶ τὴν διαρκῇ σύγκρουσιν τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ὕλης, τὴν τραγικὴν προσπάθειαν, διὰ τῆς ὁποίας ὁ ἄνθρωπος ζητεῖ ματαίως ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὸ βαρὺ σωματικὸν περικάλυμμα, διὰ ν' ἀποβῇ ὁ «διανοούμενος». Ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Μιχαήλ Ἀγγέλου ἡ γλυπτικὴ δὲν εἶχε γνωρίσει πλαστικὴν τόσον ἐκφραστικὴν καὶ δύναμιν τόσον περιπαθῆ.

Η ΜΟΥΣΙΚΗ

Μεγάλης σημασίας γεγονός εις τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης εἶναι ἡ ἀνάπτυξις τῆς γερμανικῆς μουσικῆς. Ἡ εὐρωπαϊκὴ μουσικὴ μέχρι τοῦ 19ου αἰῶνος ἠκολούθησεν ὁμαλὴν ἐξέλιξιν. Ὁ 17ος αἰὼν εἶδε τὴν γέννησιν τοῦ Ὁρατορίου καὶ τοῦ Μελοδράματος, ὁ 18ος τῆς Συμφωνίας. Κατὰ τοὺς αἰῶνας τούτους ἐζησαν οἱ διδάσκαλοι τῆς γερμανικῆς κλασσικῆς μουσικῆς, ὁ Μπάχ (Bach, 1685—1750), ὁ ὁποῖος ἐτελειοποίησε τὴν προτεσταντικὴν

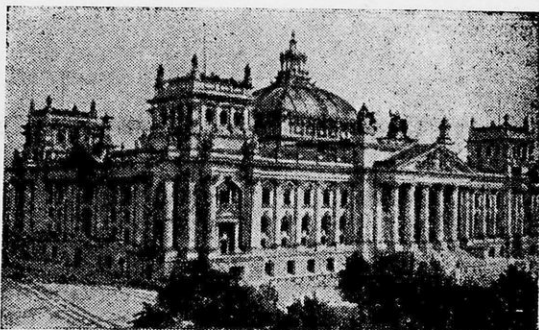
Ἡ Γλυπτοθήκη τοῦ Μονάχου

Ἐκτίσθη μεταξύ τῶν ἐτῶν 1816—1830 κατὰ τὴν κλασσικίζουσαν τέχνην. Προπύλαια μὲ ἰωνικοὺς κίονας, ἀέτωμα καὶ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἀνὰ τρεῖς κόγχαι πρὸς τοποθέτησιν ἀνδριάντων.

ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν, συνθέσας περίφημα ᾠσματα καὶ λειτουργίας, ὁ Χένδελ (Händel, 1685—1759), συνθέσας ἰδίως ὁρατόρια, ὁ Χάϋδν (Haydn, 1732—1759), συνθέτης ὀνομαστῶν συμφωνιῶν (Δημιουργία, Αἰῶναι τοῦ ἔτους κλπ.) καὶ ὁ Μότσαρτ (Mozart, 1759—1791), ὁ ὁποῖος ἔγραψε συμφωνίας καὶ μελοδράματα (Γάμος τοῦ Φιγαρό, Δὸν Ζουάν κλπ.). Ἐπίσης κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα ἐζησεν ὁ γερμανὸς μουσικὸς Γκλουκ (Gluck, 1714—1787), ὁ ὁποῖος ἔδωκε νέαν μορφήν εἰς τὸ μελόδραμα.

Τὸ μελόδραμα ἐγεννήθη, ὥς ἐγνωρίζομεν, εἰς τὴν Ἰταλίαν

ἐκ τῆς ἐπιθυμίας τῶν Ἰταλῶν λογίων, ὅπως ἐπαναφέρουν εἰς τὴν ζωὴν τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν τραγωδίαν. Ἡ λεγομένη Φλωρεντινὴ σχολὴ ἔδωκε τὰ πρῶτα δείγματα τοῦ μουσικοῦ δράματος, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ μουσικὴ σκοπὸν εἶχε νὰ συνοδεύσῃ τὴν ὁμιλίαν καὶ ἐρμηνεύσῃ τὸ αἶσθημα τοῦ ποιητοῦ. Ἀλλ' ἐνὼς ἡ Φλωρεντινὴ σχολὴ ἦτο μᾶλλον ἀκαδημαϊκὴ καὶ περιωρίσθη εἰς θεωρίαν, ὁ **Κλαούδιο Μοντεβέρδε**, (Claudio Montever-

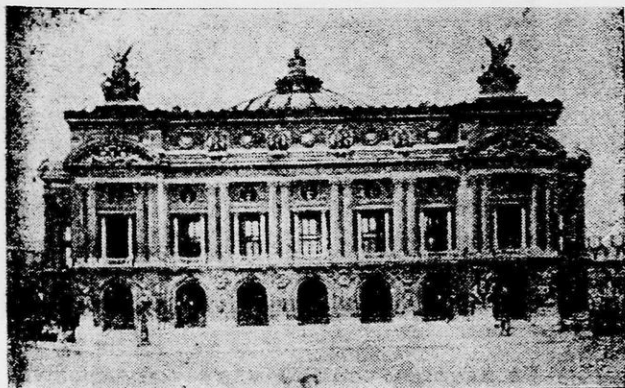

Τὸ μέγαρον τοῦ Ράιχσταγ τοῦ Βερολίνου ἔκτισθη μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1884—1894 κατὰ τὸν ρυθμὸν τῆς Ἰταλικῆς ἀναγεννήσεως. Τὸ οἰκοδόμημα ἔχει τέσσαρας τετραγωνικοὺς πύργους εἰς τὰς γωνίας καὶ εἰς τὸ μέσον πελώριον θόλον ἐκ κρυστάλλου.

de, 1567—1643) ὑπῆρξε δυνατὸς ἐκτελεστὴς καὶ θεωρεῖται ὡς ὁ πρῶτος σημαντικὸς σταθμὸς εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ μελοδράματος. Συγχρόνως παρὰ τὸ σοβαρὸν μουσικὸν δρᾶμα (opera seria) ἀνεπτύχθη τὸ κωμικὸν μελόδραμα τῶν Ἰταλῶν (opera buffa).

Ὁ Γκλουκ ἔδωκε νέαν ὥθησιν εἰς αὐτὸ περὶ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνος. Ὁ Γκλουκ ἤθελε νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν μουσικὴν, ὡς λέγει ὁ ἴδιος, εἰς τὸν ἀληθῆ προορισμὸν τῆς, ὁ ὁποῖος εἶναι νὰ ὑποβοηθῇ τὴν ποίησιν, ὅπως ἐνισχύσῃ τὴν ἔκφρασιν συναισθημάτων καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν περιπετειῶν, χωρὶς νὰ διακόπτῃ τὴν δρᾶσιν ἢ νὰ παραμορφώσῃ αὐτὴν δι' ἀχρήστων διακοσμήσεων. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο συνέθεσε τὸ μελόδραμα Ὁ ροφεὺς καὶ Ἡ ὑρὺ δίκη (1762), τὸ ὁποῖον ἔτυχεν ἐνθουσιώδους ὑποδοχῆς εἰς τὴν Βιέννην, καὶ βραδύτερον τὴν Ἰφιγένειαν ἐν Αὐλίδι.

Διὰ τῶν μουσουργῶν τούτων ἐφαίνετο, ὅτι ἡ μουσικὴ ἔφθασε τὰ δυνατὰ ὅριά της. Ἀλλ' ὁ **Μπετόβεν** (Bethoven, 1770—1827) ἤνοιξε νέας πηγὰς ἐμπνεύσεως εἰς τὴν μουσικὴν προσπαθήσας νὰ ἐρμηνεύσῃ διὰ τῶν ἤχων τὰ διανοήματά του εἰσαγαγὼν, ὡς λέγουν, τὴν κίνησιν τῶν ἰδεῶν εἰς τὴν μουσικὴν, ἢ ὅποια ἤρχισε νὰ ἐμπνέεται ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν ποίησιν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν. Ὁ Μπετόβεν ἐγεννήθη εἰς τὴν Βόννην,

Ἡ ὄπερα τῶν Παρισίων

Κατεσκευάσθη μεταξύ τῶν ἐτῶν 1861—1875 ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος Γκαρνιέ κατὰ τὸν τύπον τῶν μνημείων τῆς Δευτέρας Αὐτοκρατορίας, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ λεγόμενος ρυθμὸς τῆς Νέας Ἀναγεννήσεως. Ἐπὶ ἀψιδωταὶ πύλαι εἰς τὸ ἱσόγειον διευκολύνουν τὴν εἰσοδὸν τοῦ κοινοῦ. Εἰς τὸ δεῦτερον πάτωμα μεγάλα παράθυρα μεταξύ κορινθιακῶν κιόνων φωτίζουν τὴν μεγάλην αἴθουσαν διαλειμμάτων καὶ ἀναψυχῆς, τὸ λεγόμενον φουαγέ. Εἰς τὸ μέσον τὸ οἰκοδόμημα ἔχει θόλον χαμηλόν, ὁ ὁποῖος στεγάζει τὴν αἴθουσαν τοῦ θεάτρου.

μπερτ (Schubert, 1797—1828, κύριον ἔργον Ὁ δ α ι), ἠκολούθησαν τὰ ἔχνη του καὶ γενικῶς οἱ ἄριστοι τῶν μουσικῶν τοῦ 19ου αἰῶνος θεωροῦνται συνεχισταὶ τοῦ ἔργου τοῦ Μπετόβεν.

Μετὰ τὸ 1830 ἐδοξάσθη νέα γενεὰ μουσικῶν, ὁ Μένδελσον (Mendelssohn, 1809—1847), ἔβραιογερμανός, συνθέσας ἰδίως Εἰσαγωγὰς (Ouvvertures) καὶ ὁ Σιούμαν (Schumann, 1810—1856), παραγωγικώτατος, συνθέσας μέχρι τοῦ 27 ἔτους, ὅτε ἔπαθε τὰς φρένας, πλῆθος μουσικῶν ἔργων, συμφωνίας, συνθέσεις δραματικὰς, ῥοδὰς κλπ.

Ἐπὶ μακρὸν χρόνον οἱ γερμανοὶ μουσικοὶ ἔμειναν ἀγνωστοὶ καὶ ἀκατάληπτοι εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ὅταν δὲ τὸ 1830 ἐπεχίρησαν νὰ παίξουν συμφωνίας τοῦ Μπετόβεν ἐν Παρισίοις, ὁ λαὸς δὲν κατῴρθωσε νὰ ἐννοήσῃ. Μεγίστην δημοτικότητα εἶχον εἰς τὴν Εὐρώπην κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ 19ου αἰῶνος οἱ Ἰταλοὶ μουσικοὶ, οἱ ὁποῖοι συνέθετον κυρίως μελοδράματα

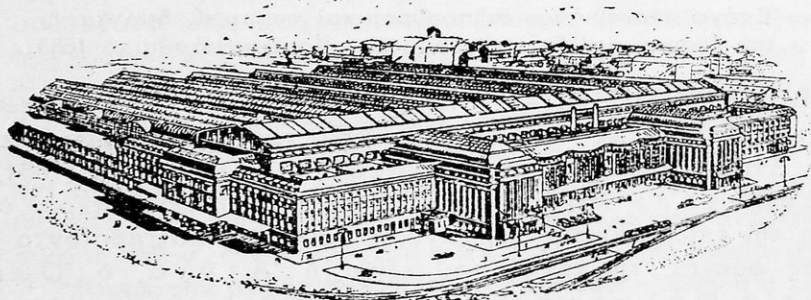
ἀλλὰ διέμενε καὶ ἐργάσθη εἰς τὴν Βιέννην ἢ ὁποῖα κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα ἦτο σπουδαιότατον μουσικὸν κέντρον. Τὰ ἀξιολογώτερα ἔργα του παρήγαγεν ἄπὸ τοῦ 1813 μέχρι τοῦ ἔτους τοῦ θανάτου του, τὸς περιφήμους Συμφωνίας, τὰς Σονάτας καὶ τὸ ὑπέροχον μελόδραμα Φιδέλιο.

Δύο ἑξοχοὶ καλλιτέχναι διαφέροντες ἀλλήλων κατὰ τὴν ἐμπνευσιν, Βέμπερ (Weber, 1786—1826, ἔργα: Freischütz, Oberon, μελοδράματα) καὶ Σιού-

Θέατρον τῶν Ἡλυσίων

Ἦμισυν αἰῶνα μετὰ τὴν κατασκευὴν τῆς Ὀπερας οἱ ἀρχιτέκτονες κατεσκεύασαν οἰκοδομήματα, τῶν ὁποίων τὸν ρυθμὸν καθώρισαν τὰ ὑλικά τῆς οἰκοδομῆς, ὁ σίδηρος, τὸ τσιμέντο καὶ αἱ πλίνθοι. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν πλούσιον ἐξωτερικὸν διάκοσμον τῆς Ὀπερας, τὸ θέατρον τῶν Ἡλυσίων εἶναι ἀπλούστατον ἐξωτερικῶς, μὲ μίαν κορνίζαν, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν βροχὴν, καὶ κάτωθεν αὐτῆς τρία ἀνάγλυφα, διὰ νὰ ἐνθυμίζουσιν, ὅτι τὸ οἰκοδόμημα εἶναι ναὸς τῆς δραματικῆς τέχνης.

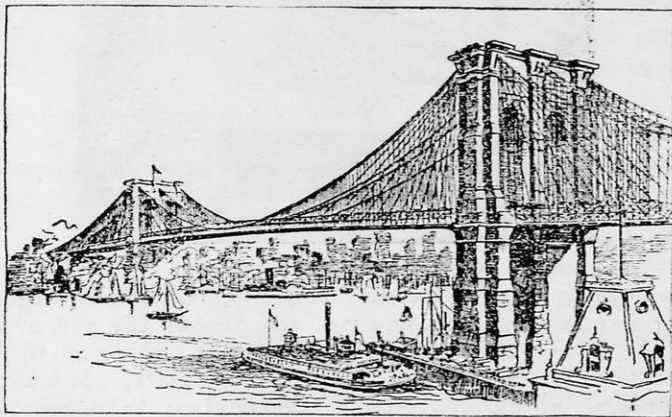

Σιδηροδρομικὸς σταθμὸς Λειψίας (1902—1913)

Ὁ μέγιστος καὶ ὠραιότερος σταθμὸς τῆς Εὐρώπης. Ἐστοίχισεν 135 ἑκατομ. χρυσᾷ μάρκα. Ἡ ἐμπροσθία στοὰ ἔχει μῆκος 300 μ., τὸ δὲ ὑπόστεγον καλύπτεται ὑπὸ ἑξ κολοσσιαίων ἀψίδων ἐκ σιδήρου καὶ ὑάλου, αἱ ὁποῖαι στεγάζουσιν πλέον τῶν 30 ἀμαξοστοιχιῶν.

(Opera). Διασημότερος τῶν Ἰταλῶν μουσικῶν τῆς περιόδου ταύτης ἦτο ὁ Ροσσίνι (Rossini, 1792—1868), διελθὼν τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ζωῆς του εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ μουσουργήσας πολλὰ μελοδράματα ἐπὶ γαλλικῶν κειμένων (Libretto). Ὁ Κουρεὺς τῆς Σεβίλλης, καὶ ὁ Γουλιέλμος Τέλλος εἶναι τὰ ὀνομαστότερα τῶν ἔργων του.

Μετ' αὐτὸν ἡ μεγαλύτερα μουσικὴ δόξα τῆς Ἰταλίας εἶναι

Κρεμαστὴ γέφυρα

Συνδέει τὴν Ν. Ὑόρκην μὲ τὸ προάστειον Μπρούκλιν ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ East-River. Ἔχει μῆκος 1800 μ., ὕψος 36 μ. Ἐπάνω περνοῦν δύο σιδηροδρομικαὶ γραμμαί, δύο ἀμαξιτοὶ δρόμοι καὶ ἓν πεζοδρόμιον. Κατεσκευάσθη τὸ 1883.

ὁ Βέρδι (Verdi, 1831—1901), ἀκένωτος πηγὴ ἀπαλῶν φθόγων, ὁ καταθέλξας τὸν 19ον αἰῶνα διὰ τῶν μελοδραμάτων του, τῶν ὁποίων τὰ διασημότερα εἶναι ὁ Ριγολέττο (1851), ὁ Τροβατόρε καὶ ἡ Τραβιάτα (1853). Βραδύτερον ὑπέστη τὴν ἐπίδρασιν τῆς γερμανικῆς μουσικῆς καὶ προϊόντα τῆς νέας φάσεως τῆς τέχνης του εἶναι ἡ Ἀῖντά, ὁ Ὄθέλλος, ὁ Φάλασταφ. Οἱ νεώτεροι Ἰταλοὶ μουσικοὶ (Λεονκάβαλλο, Ντονιζέτι, κλπ.) εἶναι μαθηταὶ τοῦ Βέρδι.

Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ὑπῆρξαν εἰς τὴν Γαλλίαν ἄξιοι μνείας συνθέται, ὥς ὁ Χαλεβὺ (ἔργα: Ἡ Ἐβραία) καὶ ὁ

Μπερλιόζ, τοῦ ὁποῦ τοῦ συμφωνικά ἔργα θεωροῦνται μεγάλα δημιουργήματα. Εἰς τὸ δεῦτερον δὲ ἡμῖσι τοῦ αἰῶνος ἀνήκουν ὁ **Γκουνώ** (Gounod, 1818—1893), ὁ συνθέτης τοῦ **Φάουστ**, καὶ ὁ νέος ἀποθανὼν **Μπιζέ** (Bizet, 1838—1875), ὁ συνθέτης τῆς περιφήμου **Κάρυμν**.

Ἄλλ' εἷς ἐκ τῶν μεγίστων μουσουργῶν τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ 19ου αἰῶνος θεωρεῖται ὁ γερμανὸς **Ριχάρδος Βάγνερ** (Richard Wagner, 1813—1883), ὁ ὁποῖος ἐπεχείρησε νὰ συγχωνεύσῃ εἰς μεγαλειώδη ἔνωσιν ποίησιν καὶ μουσικὴν καὶ νὰ δώσῃ εἰς τὸ μουσικὸν δράμα τὴν θέσιν καὶ τὴν σημασίαν, τὴν ὁποῖαν εἶχεν εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἡ τραγωδία. Ἦτο συγχρόνως πλούσιος καὶ τελετουργικὸς μουσικὸς καὶ τραγικὸς ποιητὴς ἐμπνευσμένος.

Ὁ ἴδιος συνέθετε τὸ κείμενον καὶ τὴν μουσικὴν τῶν ἔργων του. Ἡ μουσικὴ δὲν ἔχει σκοπὸν, ὥς μέχρι τοῦδε, νὰ συνοδεύσῃ τοὺς στίχους, ἀλλὰ μουσικὴ καὶ ποίησις γεννῶνται συγχρόνως καὶ χρησιμεύουν νὰ ἐρμηνεύσουν τὰς ἰδέας καὶ τὰ συναισθήματα τῶν προσώπων. Περὶφημα ἔργα του εἶναι ὁ **Ἰπτάμενος Ὀλλανδὸς**, ὁ **Τανχόυζερ** καὶ ὁ **Λόγκριν**. Βραδύτερον ἔγραψε τὸν **Τριστάνον** καὶ **Ἰζόλδην** καὶ τοὺς **Ἀρχιτραγοῦνδιστάς** τῆς **Νυρεμβέργης**, ὡς καὶ τὰ δύο δράματα τῆς μεγάλης τετραλογίας, τοῦ **Δακτυλίου τῶν Νιμπελοϋγκεν** (Ring der Nibelungen).

Κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 20ου αἰῶνος ἐξεδηλώθη εἰς τὴν Γαλλίαν ἡ ἐξαιρετικὴ ἰδιοφυΐα τοῦ **Ντεμπυσσύ** (Debussy, 1862—1918), τοῦ ὁποῦ μεγάλη εἶναι ἡ ἐπίδρασις εἰς τὴν τελευταίαν γενεάν τῶν γάλλων μουσικῶν.

Οὐρανοξύστης

Ἀπὸ τὰ θαύματα τῆς νεωτέρας οἰκοδομικῆς τέχνης εἶναι οἱ περίφημοι οὐρανοξύσται τῆς Ἀμερικῆς, τῶν ὁποῶν οἱ ἔνοικοι φθάνουν τοὺς κατοίκους μιᾶς πόλεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'

ΑΙ ΠΡΟΟΔΟΙ ΤΗΣ ΣΗΜΕΡΙΝΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΖΩΗ

Ἡ χώρα μας ἐπὶ τετρακόσια περίπου ἔτη διοικηθεῖσα κακῶς ὑπὸ τῶν Τούρκων κατακτητῶν εἶχε περιέλθει εἰς ἀθλίαν κατάστασιν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς. Ἡ γῆ παρημελήθη, τὰ δάση ἐκάησαν ἢ ἐκόπησαν, ὁ φυσικὸς πλοῦτος τῆς χώρας κατεστράφη. Ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον εὐρίσκοντο εἰς πρωτόγονον κατάστασιν, διότι κεφάλαια δὲν ὑπῆρχον, ἢ ὅσοι ἦσαν εἰς θέσιν νὰ διαθέτουν χρήματα ἀπέφευγον νὰ τὰ διαθέσουν εἰς τὴν πατρίδα μας, εἰς τὴν ὁποίαν διέτρεχον τὸν κίνδυνον τῆς ἀρπαγῆς ἀπὸ τοὺς ἰδίους τοὺς κατακτητὰς ἢ ἀπὸ τὴν ληστείαν καὶ πειρατείαν, ἢ ὁποῖα ἐμάστιζε τὸν τόπον. Ὡστε, ἂν ἐξαιρέση κανεῖς ὠρισμένα παραδείγματα, ὅπως τὴν κοινότητα τῶν Ἀμπελακίων, τὰ Μαδεμοχώρια τῆς Χαλκιδικῆς, τὰ χωριά τοῦ Πηλίου κτλ., περὶ οἰκονομικῆς ζωῆς κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ σοβαρὸς λόγος.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἐξηκολούθησεν ἐπὶ μακρὸν ἡ ἰδία κατάστασις. Ἡ χώρα μας ἐξήρχετο κατόπιν δεκαετοῦς περίπου πολέμου περισσότερον κατεστραμμένη ἀπὸ πρὶν. Ἡ γῆ εἶχε τελείως παραμεληθῇ, τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ φυσικοῦ τῆς πλούτου εἶχε καταστραφῇ, οἱ ἄνθρωποι ἐπὶ πολλὰ ἔτη πολεμοῦντες μὲ τὸ ὄπλον εἰς τὰς χεῖρας τὸν Τοῦρκον εἶχον ἀπομάθει τὴν ἐργασίαν, κεφάλαια τέλος δὲν ὑπῆρχον διὰ μεγάλας ἐπιχειρήσεις, οὔτε ξένοι διεκινδύνευον τὰ χρήματά των εἰς τόπον, ὁ ὁποῖος ἐξήρχετο ἀπὸ τόσον μακροχρόνιον ἀναρχίαν.

Τὸ πᾶν λοιπὸν ἔπρεπε νὰ δημιουργηθῇ ἐκ τῆς τέφρας. Ἡ οἰκονομικὴ καχεξία, ἡ ὁποία, ὡς ὀρθῶς ἐλέχθη, ἦτο ἡ κυριωτέ-

ρα άφορμή τής έσωτερικής μας κακοδαιμονίας επί πολύν καιρόν, ήτο τὸ πρῶτιστον καί σπουδαιότατον πρόβλημα, τὸ ὁποῖον άντεμετώπιζον πάντες οἱ κατὰ καιροὺς κυβερνήται. Ὁ ἔλλητισμός άνήκει εἰς τὰς ζωτικὰς ἐκείνας φυλάς, αἱ ὁποῖαι προάγονται καί δημιουργοῦν μεγάλα ἐκ τοῦ μηδενός. Εὐθύς μετὰ τήν κατάπαυσιν τοῦ άγῶνος οἱ Ἕλληνες ήρχισαν νά ἐπιδιδῶνται μὲ ζήλον καί δραστηριότητα εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τής ἔθνικῆς οἰκονομίας καί εἰς διάστημα 100 περίπου ἔτων ἡ χώρα μας παρουσιάζεται μία ἀπὸ τὰς πλέον προηγμένας χώρας εἰς ἔθνικόν πλοῦτον.

ΓΕΩΡΓΙΑ

Τὸ ἔδαφος τής Ἑλλάδος εἶναι κατ' ἐξοχήν ὀρεινόν καί πετρώδες καί μόλις τὸ ἐν πέμπτῳ αὐτῆς εἶναι δυνατόν νά καλλιεργηθῇ. Ἀλλὰ ἡ μακρότης τοῦ θέρους, ἡ μεγάλη πολλάκις θερμοκρασία καί ἡ άνομβρία κατὰ τοὺς ἔαρινους καί θερινούς μήνας ἐμποδίζει πολὺ τήν καλλιέργειαν καί τοῦ μικροῦ αὐτοῦ μέρους. Παρ' ὅλας αὐτὰς τὰς δυσκολίας ἡ ἑλληνική γῆ, καλλιεργηθεῖσα μὲ ἔντασιν καί φιλοστοργίαν, κατάρθωσε νά ἀποδώσῃ μὲ τὸν καιρόν πολὺ τιμα προϊόντα εἰς ποσότητας καί ποιότητας, τὰς ὁποῖας πρὸ 50 ἀκόμη ἔτων δέν ήτο δυνατόν νά φαντασθῇ ἢ νά ἐλπίσῃ τις.

Τοιοῦτοτρόπως τὰ ἄφθονα καί ὠραιότατα ἔσπεριδοειδή μας (πορτοκάλλια, λεμόνια, μανταρίνια, κίτρα κτλ.) πλημμυροῦν τὸν τόπον μας καί ἐξάγονται καί εἰς χώρας μακρινάς. Τὰ ἔλαια, τῶν ὁποῖων ὑπάρχει ὑπερπαραγωγή εἰς τὸν τόπον μας, ταξιθεύουν μέχρι τῶν ἀπωτάτων χωρῶν καί εἶναι περιζήτητα. Ἡ περίφημος κορινθιακὴ σταφίς εἶναι ἀπαραίτητον προϊόν διὰ πολλὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας, ὅπου ἐξάγεται κατὰ χιλιάδας τόννους. Τὰ σταφύλια καί οἱ περίφημοι καί ποικίλοι ἑλληνικοὶ οἶνοι εἶναι ἀπὸ τὰ ὀνομαστότερα προϊόντα τής Εὐρώπης. Κυρίως ὁμως τὰ ἄφθονα καί ἀρωματωδέστατα καπνά μας εἶναι γνωστὰ εἰς ὅλον τὸν κόσμον, περιζήτητα καί ἀποτελοῦν τὸ σημαντικώτερον μέρος τοῦ ἔθνικοῦ μας πλούτου. Ὅλα αὐτὰ τὰ προϊόντα καλλιεργοῦνται ἐντατικῶτα, διότι ἐκ τής ἐξαγωγῆς αὐτῶν εἰσρέε ἄφθονος πλοῦτος εἰς τὰ δημόσια καί ἰδιωτικά ταμεῖα.

Ἀπὸ τοῦ παγκοσμίου ὅμως πολέμου ἐδημιουργήθησαν εἰς ὅλον τὸν κόσμον τοιαῦται οἰκονομικαὶ συνθήκαι, ὥστε ὅλα τὰ κράτη, διὰ νὰ μὴ ἐξάγουν τὸ πολύτιμον συνάλλαγμα, ἔπρεπε νὰ καταστοῦν αὐτάρκη εἰς ὅλα τὰ εἶδη. Ἐγεννήθη τότε καὶ εἰς τὴν χώραν μας τὸ ζήτημα τῆς αὐταρκειᾶς, ἰδίως τοῦ σίτου. Ἐγενεν ἀνάγκη νὰ ἐντείνωμεν τὴν καλλιέργειαν καὶ τῶν δημητριακῶν, τὰ ὁποῖα θὰ ἐξησφάλιζον τὴν διατροφήν μας. Τὸ κράτος ἀνέλαβε μεγάλα δημόσια ἔργα πρὸς ἀποξήρανσιν ἐλῶν, ρύθμισιν τῆς κοίτης ποταμῶν κτλ., διὰ νὰ δοθοῦν εἰς τοὺς γεωργοὺς νέαι καὶ περισσότεραι ἐκτάσεις πρὸς καλλιέργειαν, ἰδίως τῶν δημητριακῶν. Τοιοῦτοτρόπως αἱ πεδιάδες τοῦ Στρυμόνος, τοῦ Ἀξιοῦ καὶ τοῦ Ἀλιάκμονος, αἱ ὁποῖαι ἄλλοτε κατεκλύζοντο ἀπὸ τὰ ὕδατα τῶν ποταμῶν, σήμερον καλλιεργοῦνται. Ἡ μεγάλη λίμνη τῶν Γιαννιτσῶν ἀπεξηράνθη καὶ ἐδόθη εἰς τὸ ἄροτρον. Τὰ ἔργα αὐτὰ ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν τελειοποίησιν τῶν μέσων τῆς καλλιεργείας ἀνύψωσαν τὴν παραγωγὴν τῶν δημητριακῶν εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε ἡ χώρα μας νὰ προσεγγίζῃ ν' ἀποκτήσῃ σχετικὴν αὐτάρκειαν. Τοιοῦτοτρόπως ἡ ἄλλοτε πτωχὴ Ἑλλὰς διὰ τῆς ἐπιμελείας καὶ ἐργασίας κατῴρθωσεν, ὥστε ὄχι μόνον αὐτάρκειαν νὰ ἀποκτήσῃ εἰς πολλὰ εἶδη, ἀλλὰ νὰ διενεργῇ καὶ ἐξαγωγὴν πολυτιμοτάτων προϊόντων.

ΕΜΠΟΡΙΟΝ

Ὁ Ἕλλην διεκρίθη ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων ὡς ἔμπορος ἱκανὸς καὶ τολμηρὸς. Εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας τὸ ἐμπόριον οὐδέποτε ἔπαυσε καὶ κατὰ τὰς μαύρας ἡμέρας τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως, οἱ διεξάγοντες δὲ αὐτὸ ἦσαν πάντοτε σχεδὸν Ἕλληνες. Ἐνεκα ὅμως τῶν συνθηκῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπεκράτουν εἰς τὴν χώραν μας κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας, σοβαρὸν ἐμπόριον ἐσωτερικὸν καὶ ἐξωτερικὸν δὲν διεξήγετο εἰς εὐρεῖαν κλίμακα. Τοῦτο ἦτο κυρίως εἰς χεῖρας τῶν νησιωτῶν, οἱ ὁποῖοι διέθετον καράβια καὶ ἐπεχείρουν τολμηρὰ ταξίδια εἰς τὸν Εὐξεινον Πόντον ἢ εἰς τοὺς λιμένας τῆς Δ. Εὐρώπης.

Ἡ ἀνάπτυξις ὅμως τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορίου κατὰ τὰ ἔτη 1830—1930 ὑπῆρξε πραγματικῶς κολοσσιαία, ἂν μάλιστα λά-

βωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν πενιχρὰν ἀρχὴν του. Κέντρα τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορίου εὐθὺς μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἦσαν κατὰ πρῶτον λόγον ἡ νῆσος Σῶρος καὶ αἱ Πάτραι. Ἡ ἀνάπτυξις ὁμως τοῦ Πειραιῶς καὶ τῆς Θεσσαλονίκης εἰς τὴν Βόρειον Ἑλλάδα ἐπεσκίασαν τοὺς μικροτέρους αὐτοὺς λιμένας καὶ τοὺς ὑπεβίβασαν εἰς ἐμπορικὰ κέντρα δευτέρας καὶ τρίτης τάξεως.

Μέχρι τῶν παραμονῶν τοῦ τελευταίου τρομεροῦ πολέμου ὅλοι οἱ λιμένες τῆς Ἑλλάδος συνεκέντρουν ἀξιόλογον ἐμπορικὴν κίνησιν, ἰδρύθησαν παντοῦ Ἐμπορικοὶ Σύλλογοι καὶ Ἐμπορικά Ἐπιμελητήρια, τὸ δὲ ἐμπόριον ἀπετέλει σημαντικὸν πόρον τοῦ δημοσίου, ἐνῶ ἔν μέγα ποσοστὸν τοῦ ἑλληνισμοῦ ἡσχολεῖτο εἰς τὸ ἐμπόριον.

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

Μετὰ τὴν Γεωργίαν καὶ τὸ Ἐμπόριον ἡ Βιομηχανία εἶναι ἡ σπουδαιότερα πλουτοπαραγωγικὴ πηγὴ τῆς ἐθνικῆς μας οἰκονομίας. Κατὰ τοὺς πρῶτους ὅμως χρόνους μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἡ Βιομηχανία ἦτο σχεδὸν ἄγνωστος εἰς τὴν Ἑλλάδα, διότι ἡ χώρα μας δὲν παρέχει ἀρκετὰ καύσιμα (γαιάνθρακας, πετρέλαιον κλπ.), ἡ δὲ χρησιμοποίησις τῆς πτώσεως τῶν ὑδάτων πρὸς παραγωγὴν κινητηρίου δυνάμεως δὲν εἶχε χρησιμοποιηθῇ διὰ τὰς βιομηχανικὰς ἐργασίας. Ἀφ' οὗτο ἡ Ἑλλὰς ἀπέκτησε σιδηροδρόμους, ἡ δὲ ναυτιλία τῆς ἀναζωογονηθεῖσα ἡδύνατο νὰ μεταφέρῃ τὰ καύσιμα ἀπὸ τὰ μέρη τῆς παραγωγῆς των, ἡ βιομηχανία ἤρχισε νὰ προοδεύῃ ἀλματικῶς. Συγχρόνως ἤρχισε νὰ γίνεται ἐξαγωγή καὶ χρῆσις ἐγχωρίου λιγνίτου.

Ἡ δημιουργία ὁμως τῆς ἑλληνικῆς βιομηχανίας χρονολογεῖται κυρίως ἀπὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου. Ἡ ἀκρίβεια καὶ ἡ σπάνις τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων ὠδήγησεν ἡμᾶς εἰς τὴν ἐξεύρεσιν τῶν μέσων ἐθνικῆς βιομηχανίας. Ἀλλ' εἰς τὸν τόπον μας ἡ βιομηχανία δὲν ἔλαβε τὴν μορφήν, τὴν ὁποίαν παρουσιάζει εἰς ἄλλας εὐρωπαϊκὰς χώρας. Δὲν εἶναι δηλαδὴ «μεγάλῃ βιομηχανία», ἀλλὰ τὰ περισσότερα ἐκ τῶν ἐργοστασίων μας εἶναι μικραὶ βιομηχανικαὶ ἐγκαταστάσεις, ἐγκατεσπαρμέναι εἰς τὰ κυριώτερα ἀστικά κέντρα τῆς χώρας, καὶ περιορίζεται κατὰ

κανόνα μόνον διὰ τὴν ἐσωτερικὴν κατανάλωσιν, μὴ ἀποβλέπουσα εἰς ἐξαγωγήν.

Τὰ κυριώτερα βιομηχανικὰ κέντρα τῆς Ἑλλάδος εἶναι αἱ Ἀθήναι, ὁ Πειραιεύς, ἡ Ἐλευσίς, αἱ Πάτραι, ἡ Θεσσαλονίκη, ἡ Καβάλλα, ἡ Σῦρος, αἱ Καλάμαι, ὁ Βόλος, ἡ Νάουσα, ἡ Βέροια, ἡ Λεβάνεια, ἡ Μυτιλήνη, ἡ Χίος, ἡ Κέρκυρα, τὰ Χανιά, τὸ Ἡράκλειον κ. ἄ. Σήμερον ὑπολογίζουν τὰ λειτουργοῦντα ἐν Ἑλλάδι ἐργοστάσια εἰς 3 χιλ. περίπου, τοὺς δὲ ἀσχολουμένους εἰς αὐτὰ ἐργάτας εἰς 300 χιλ. περίπου.

Τὴν ἐλληνικὴν βιομηχανίαν, ὡς πηγὴν ἐθνικοῦ πλούτου, ἐπροστάτευσεν πολὺ τὸ κράτος, περιορίσαν τὰς εἰσαγωγὰς ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ διὰ βαρυτάτων δασμῶν καὶ διευκολύναν τὴν εἰσαγωγήν πρῶτων ὑλῶν. Σήμερον πρέπει νὰ εἴμεθα ὑπερήφανοι, διότι οὐδεμία χώρα τῆς Βαλκανικῆς κατῴρθωσε νὰ ἀναπτύξῃ εἰς τόσον βαθμὸν τὴν βιομηχανίαν τῆς. Δὲν ὑπάρχει σχεδὸν βιομηχανικὸν προϊόν, τὸ ὁποῖον δὲν κατασκευάζεται εἰς τὸν τόπον μας. Πολλὰ μάλιστα ἐξ αὐτῶν εἶναι ἐφάμιλλα πρὸς τὰ εὐρωπαϊκὰ καὶ μερικὰ ἴσως καὶ ἀνώτερα.

Ἡ μεγαλύτερα δυσκολία διὰ τὴν βιομηχανίαν μας εἶναι ἡ ἔλλειψις καυσίμων. Ἀλλ' ἡ πατρίς μας ἔχει θησαυροὺς ἀνεκτιμήτους, τοὺς καταρράκτας, τοὺς ποταμοὺς καὶ τοὺς ρύακας. τὸν «λευκὸν ἄνθρακα», ὅπως λέγουν, ὁ ὁποῖος δύναται νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸν ἄνθρακα πρὸς παραγωγήν κινητηρίου δυνάμεως. Ὑπολογίζουν, ὅτι αἱ πτώσεις τῶν ὑδάτων εἰς τὴν πατρίδα μας δύνανται νὰ ἀποδώσουν δύναμιν πλεόν τῶν 300 χιλ. ἰππων, δύναμιν δηλαδή, ἡ ὁποία λύει τὸ μέγα πρόβλημα τῶν καυσίμων. Ἐπίσης ὁ λιγνίτης, ὁ ὁποῖος ἀφθονεῖ εἰς τὸ ὑπόστρωμα τῆς Ἑλλάδος, κατόπιν συστηματικῆς ἐπεξεργασίας, εἶναι δυνατόν νὰ ἀποβῇ πολύτιμος καύσιμος ὕλη.

Ἡ Γεωργία, τὸ Ἐμπόριον καὶ ἡ Βιομηχανία ἀποτελοῦν τὰ κύρια στηρίγματα τῆς ἐθνικῆς μας οἰκονομίας. Διανοίγεται εἰς αὐτάς εὐρύτατον στάδιον διὰ τὴν νεολαίαν μας, ἡ ὁποία πρέπει νὰ ἐπιδίδεται καὶ εἰς τοὺς κλάδους αὐτοὺς καὶ ὄχι μόνον εἰς τὰς ἐπιστήμας.

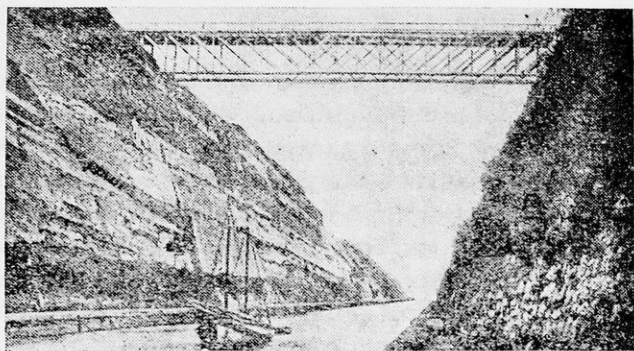
ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑ - ΝΑΥΤΙΛΙΑ

Ἡ ἀπελευθερωθεῖσα Ἑλλάς δὲν εἶχε κανένα δρόμον σημαντικὸν καὶ ἡ συγκοινωνία εὕρισκετο εἰς πρωτόγονον κατάστασιν. Λόγῳ τοῦ ἀνωμάλου ἐδάφους τῆς πατρίδος μας ἡ λύσις τοῦ ζητήματος τῆς συγκοινωνίας προσέκοπτεν εἰς ἀνυπερβλητὰ ἐμπόδια, διότι ἀπητοῦντο τεράστια

κεφάλαια, τὰ ὅποια δὲν ἐξευρίσκοντο εὐκόλως. Ἀλλὰ παρὰ τὰς δυσκολίας αὐτὰς τὸ κράτος μὲ τὰ γλίσχρα μέσα, τὰ ὅποια διέθετεν ὁ προϋπολογισμὸς, ἤρχισε τὴν κατασκευὴν ὁδῶν καὶ κατὰ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνος ὑπῆρχον ἤδη εἰς τὴν Ἑλλάδα ἄρκετοὶ δρόμοι, οἱ ὅποιοι ἐξυπηρετοῦν τὴν χώραν.

Μεγάλην ὥθησιν ἔλαβε τὸ συγκοινωνιακὸν ζήτημα διὰ πρώτην φορὰν ἐπὶ τῆς πρωθυπουργίας τοῦ Τρικοῦπη. Ὁ ἐξαίρετος κυβερνήτης διείδεν, ὅτι τὸ ἀποτελεσματικώτερον μέσον πρὸς ἐπικοινωνίαν τῆς Ἑλλάδος μετὰ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου καὶ πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς εὐημερίας τῆς ἦτο ἡ κατασκευὴ σιδηροδρομικοῦ δικτύου. Κατεσκευάσθησαν τότε σιδηρόδρομοι εἰς τὴν Ἑλλάδα μὲ κέντρον τὰς Ἀθήνας καὶ Πελοπόννησος καὶ Στερεὰ Ἑλλάς συνεδέθησαν σιδηροδρομικῶς. Βραδύτερον κατεσκευάσθησαν καὶ ἄλλαι γραμμαὶ, αἱ ὅποια ἐξυπηρετοῦν τοπικὰς ἀνάγκας, καὶ ὁ σιδηρόδρομος τῶν συνόρων (Ἀθηνῶν—Παπαπούλι), μὲ ἀπώτερον σκοπὸν τὴν σύνδεσιν τῆς Ἑλλάδος μὲ τὴν Κεντρικὴν καὶ Δυτικὴν Εὐρώπην μέσῳ τῶν Βαλκανικῶν χωρῶν. Μετὰ τοὺς πολέμους τοῦ 1912—1913 ἡ Ἑλλάς ἀπέκτησε νέον σιδηροδρομικὸν κέντρον, τὴν Θεσσαλονίκην, διὰ τῆς ὁποίας ἐπραγματοποιήθη ἡ ἔνωσις μετὰ τῆς Εὐρώπης.

Ἄξιον λόγου ἐπίσης εἶναι σήμερον τὸ ὁδικὸν δίκτυον τῆς

Διῶρυξ τῆς Κορίνθου

Ὁ ἰσθμὸς τῆς Κορίνθου ἐκόπη τὸ 1893 ὑπὸ ἑλληνικῆς ἐταιρείας καὶ ἔχει μῆκος 6,3 χλμ., πλάτος 24,6 μ. καὶ βάθος 8 μ. Ἐπάνω διέρχεται ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Ἀθηνῶν—Πελοποννήσου.

χώρας μας. Ἡ ἀνακάλυψις τοῦ αὐτοκινήτου καὶ ἡ εὐρυτάτη χρησιμοποίησις αὐτοῦ εἰς τὰ ταξίδια καὶ μεταφορὰς κατέστησεν ἀναγκαίαν τὴν κατασκευὴν ὁδῶν, αἱ ὁποῖαι συνέδεσαν ὅλα τὰ ἑλληνικὰ κέντρα μεταξύ των. Σήμερον δὲν ὑπάρχει πόλις ἢ κωμόπολις, ἡ ὁποία νὰ μὴ συνδέεται μὲ τὰ μεγάλα κέντρα τῆς χώρας μας διὰ δρόμων στερεωτάτων καὶ ἀσφαλτοστρωμένων. Ἡ κατασκευὴ τοῦ ὁδικοῦ δικτύου, ἡ ὁποία κυρίως εἶναι ἔργον τῆς τελευταίας εἰκοσαετίας, ἔφερε μεγάλην μεταβολὴν εἰς τὸν τόπον μας καὶ συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν πρόοδον καὶ τὸν πολιτισμόν.

Ἐκεῖ ὅμως κυρίως, ὅπου τὸ ἑλληνικὸν δαιμόνιον εὗρηκεν ἔδαφος προσφορώτατον πρὸς ἐκδήλωσιν, εἶναι ἡ θάλασσα. Ἐνῶ διὰ τὴν χερσαίαν συγκοινωνίαν ἡ φυσικὴ κατασκευὴ τῆς χώρας μας παρουσιάζει μεγάλας τεχνικὰς δυσκολίας, διὰ τὰς θαλασσίας συγκοινωνίας εἶναι καταλληλοτάτη. Εἶναι πραγματικῶς καταπληκτικὴ ἡ αὐξήσις τοῦ ἐμπορικοῦ μας ναυτικοῦ, τὸ ὁποῖον ὄχι μόνον ἀποτελεῖ μέγιστον μέρος τοῦ ἔθνικοῦ μας πλούτου ἀλλὰ εἶναι καὶ ζωντανὴ ἐπίδειξις τῆς εὐρωστίας τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους εἰς τὰς ξένας θαλάσσας καὶ συνδετικὸς κρίκος τῶν Ἑλλήνων τοῦ ἐσωτερικοῦ μετὰ τῶν πανταχοῦ τῆς γῆς διεσκορπισμένων Ἑλλήνων. Κατὰ τὸ ἔτος 1934 ἡ ἑλληνικὴ ναυτιλία ἠριθμεῖ 594 ἀτμόπλοια χωρητικότητος 1,600,000 τόννων καὶ 700 ἱστιοφόρα συνολικῆς χωρητικότητος 56 χιλ. τόννων. Πρὸ τοῦ τελευταίου δὲ πολέμου ἡ Ἑλλάς μὲ πληθυσμόν 6,315,000 κατοίκους κατεῖχε τὴν ἑκτὴν θέσιν μετὰ τῶν ναυτικῶν χωρῶν (Νορβηγία, Ἀγγλία, Ὀλλανδία, Δανία, Σουηδία, Ἑλλάς, Ἀμερικὴ κτλ.).

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ - ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Τὰ σημαντικώτερα προϊόντα τῆς νεοελληνικῆς ποιήσεως μέχρι τῆς ἐπαναστάσεως ἦσαν τὰ δημῶδη ἄσματα τῆς ἡπειρωτικῆς ἰδίας Ἑλλάδος. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἐνετοκρατίας (15ος καὶ 16ος αἰῶν) ἀξίαν λόγου λογοτεχνίαν ἀνέπτυξεν ἡ Κρήτη. Ἐκεῖ ἐκαλλιεργήθη ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς δύσεως ἡ ἱπποτικὴ ποίησις. Ἐκ τῆς περιόδου ἐκείνης σφάζονται δράματα, τῶν ὁποίων τὸ γνωστότερον εἶναι ἡ Ἔρωφίλη τοῦ Χορτάτση. Τὸ

δὲ μακρὸν ἱπποτικὸν ἔπος τοῦ Βιτσέντσου Κορνάρου, ὃ Ἐρω-
τὸ κριτοῦς, περιέχει πραγματικὰ ποιητικὰ καλλονὰς παρὰ
τὴν κουραστικὴν ἀπεραντολογίαν τῶν διαλόγων.

Ἀνωτέρα ἦτο ἡ ἀνάπτυξις τῆς Ἑπτανήσου, ἡ ὁποία εἶχε
τὸ εὐτύχημα νὰ μὴ γνωρίσῃ τουρκικὸν ζυγόν, ἐνῶ ἡ Κρήτη ὑπε-
τάγη εἰς τοὺς Τούρκους κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ 17ου αἰῶ-
νος. Ἀξιόλογον ἐπίσης πνευματικὸν κέντρον τὸν 18ον αἰῶνα
ἦσαν τὰ Ἰωάννινα εἰς τὴν Ἥπειρον. Εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν γλῶσ-
σαν συνετέθησαν μερικὰ ἀπὸ τὰ περιφημότερα δημοτικὰ ποιή-
ματα. Εἰς τὰ Ἰωάννινα ἐζησεν ὁ Ἰωάννης Βηλαρᾶς (1771—
1823), ἱατρὸς τῶν υἱῶν τοῦ Ἀληπασᾶ, σπουδάσας εἰς τὴν Ἰτα-
λίαν, ὃ ὁποῖος ὑπῆρξεν ἀπὸ τοὺς φωτεινότερους Ἑλληνας τῆς
ἐποχῆς του. Ἐγραψε μύθους καὶ ἄλλα λυρικά ποιήματα εἰς τὴν
λαϊκὴν γλῶσσαν. Ὁ Βηλαρᾶς θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς κυριωτέρους
προδρόμους τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος ταχθεὶς ἀνεπιφυλάκτως
ὑπὲρ τοῦ λαϊκοῦ ἰδιώματος τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης. Εἰς τὸ
περίφημον βιβλίον του «Ἡ ρομενικὴ γλῶσσα», εἰς τὸ ὁποῖον πε-
ριέχει μετὰφρασιν τοῦ Κρίτωνος τοῦ Πλάτωνος καὶ μέρους ἐκ
τοῦ β' βιβλίου τοῦ Θουκυδίδου, προτάσσει πραγματεῖαν, τὴν
ὁποίαν τιτλοφορεῖ «Μικρὴ οἰκονομία γιὰ τὰ γράμματα καὶ οἱ ὀρθογ-
ραφίαι τῆς ρομενικῆς γλώσσης». Εἰς αὐτὴν προσπαθεῖ νὰ ἀπλοποιή-
σῃ τὴν ὀρθογραφίαν τῆς νεοελληνικῆς καταργῶν τὰ πνεύματα
καὶ τοὺς τόνους, διατηρῶν μόνον τὸ η καὶ τὸ ο κτλ. Ἐκ τῶν
ποιημάτων τοῦ Βηλαρᾶ ἀξιόλογα εἶναι κυρίως τὰ σατιρικά του,
εἰς τὰ ὁποῖα καυτηριάζει πρόσωπα καὶ πράγματα τῆς συγχρό-
νου του κοινωνίας τῶν Ἰωαννίνων.

Δημῶδες ποιήσεις, κρητικὴ καὶ ἑπτανησιακὴ λογοτεχνία, ὄρ-
γανον εἶχον τὴν λαϊκὴν γλῶσσαν. Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες διετήρη-
σαν ζωηράν τὴν παράδοσιν τῆς λογίας, τὴν ὁποίαν ἐθεράπευ-
σεν ἰδίως ἡ Ἐκκλησία. Οἱ λόγιοι τοῦ ἔθνους ἔγραφον γλῶσσαν,
ἡ ὁποία διετῆρει τὸ τυπικὸν καὶ τὸν λεκτικὸν πλοῦτον τῆς ἀρ-
χαίας. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας ὁ κληρὸς καὶ οἱ λόγιοι
ἔγραφον ὁμιλίαν, ἱστορικὰ ἔργα καὶ τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα εἰς
τὴν λογίαν, ἡ ὁποία ἦτο ἡ ἐπίσημος γραφομένη γλῶσσα. Εἰς
τοὺς κύκλους ἐπίσης τῶν λογίων ἐκαλλιεργήθη ποιήσεις εἰς ἀρ-
χαῖζουσιν γλῶσσαν, λυρικοῦ ἢ σατιρικοῦ περιεχομένου, τὴν

Ὁ Σολωμός (1798—1857)

ὁποῖαν ὠνόμασαν Φαναριώτικὴν ποίησιν, διότι ἐκαλλιεργήθη ἰδίως εἰς τὸ Φανάριον καὶ τὰς αὐλὰς τῶν Φαναριωτῶν ἡγεμόνων τῆς Μολδοβλαχίας. Ἀλλ' ὁ καλαιοθητικώτερος ἐκ τῶν Φαναριωτῶν Ἀθανάσιος Χριστόπουλος (1772—1847) συνέθεσε τὰ ὀνομαστὰ Βακχικὰ τοῦ εἰς ἀπλὴν γλώσσαν, ἐνῶ ὁ τελευταῖος σημαντικὸς ἀντιπρόσωπος τῆς Φαναριωτικῆς σχολῆς Ἡλίας Τανταλίδης μετεχειρίζετο μὲ δεξιότητα καὶ τὰς δύο γλώσσας. Οὕτως ἡ νεωτέρα Ἑλλάς εἶχε δύο λογοτεχνίας, τὴν λογίαν καὶ τὴν δημώδη.

ΣΟΛΩΜΟΣ - ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ - ΚΑΛΒΟΣ

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐπαναστάσεως ἔζησεν ὁ Ζακύνθιος Διονύσιος Σολωμός (1798—1857), ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τὸ κορύφωμα τῆς ἀκμῆς τῆς Ἑπτανησιακῆς λογοτεχνίας. Μορφωθεὶς εἰς Ἰταλίαν μακρὰν τῆς λογίας παραδόσεως εἶχεν ἐπιχειρήσει νὰ γράψῃ ἰταλικά ποιήματα. Ἀλλὰ τὸ 1823 εὗρισκόμενος εἰς τὴν Ζάκυνθον καὶ συγκινηθεὶς ἀπὸ τὴν πρώτην ἐπαναστατικὴν ὄρμην συνέθεσεν ὑπὸ τὸν κρότον τῶν πυροβόλων τὸν περίφημον Ὕμνον εἰς τὴν Ἐλευθερίαν. Οἱ βραχεῖς καὶ εὐκίνητοι στίχοι, αἱ ἐκλεκταὶ εἰκόνες καὶ ἡ λεπτότης τῶν συναισθημάτων κατέστησαν τὴν ᾠδὴν προσφιλεῖ εἰς τὸ πανελλήνιον. Ὁ Σολωμός εἰργάζετο βραδέως, ἔγραφεν ὀλίγα καὶ ἐπεξεργάζετο διαρκῶς τοὺς στίχους του. Διὰ τοῦτο παρήγαγεν ὀλίγα ἀποσπάσματα μᾶλλον ἢ ἔργα ἄρτια (Λάμπρος, Κρητικός, Ἐλεύθεροι πολιορκημένοι). Ἀλλ' ἡ λεπτὴ τεχνοτροπία του καὶ ἡ ἀπαράμιλλος εὐρυθμία τῆς φράσεως κατέστησαν αὐτὸν ὑπόδειγμα εἰς τοὺς μεταγενεστέρους.

Φύσις ὀρμητικώτερα ἦτο ὁ λευκάδιος Ἀριστοτέλης Βαλα-

ωρίτης (1824—1879), παραγωγικώτερος, εϋφάνταστος, αλλά στερούμενος τῆς λεπτῆς καλαισθησίας τοῦ Σολωμοῦ. Σπουδάσας νομικά εἰς τὴν Γαλλίαν ἠγάπησε τὴν ρωμαντικὴν ποίησιν καὶ ἦτο θαυμαστὴς τοῦ Οὕγκω. Ὅπως οἱ εὐρωπαῖοι ρωμαντικοὶ ἐλάτρευσαν τὸν μεσαιῶνα καὶ τοὺς ἱππότες, τοιοῦτοτρόπως καὶ ὁ Βαλαωρίτης ἐλάτρεψε τὸν 17ον καὶ 18ον αἰῶνα τῆς Ἑλλάδος, τὸν ἐλληνικὸν μεσαιῶνα, ὅπως ἔλεγε, τοὺς ἀρματολοὺς καὶ κλέφτας, τοὺς ἀγῶνας τοῦ Σουλίου κλπ.

Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης (1824—1879)

Εἰς τὰ ἀξιόλογα ποιήματά του, εἰς τὰ ὁποῖα ἔδωκε τὸν εὐγλωττον τίτλον Μνημόσυνα (1857), ἔψαλε κυρίως τὰ ἀνδραγαθήματα καὶ τὰ παθήματα τῶν θρυλικῶν ἐκείνων ἡρώων. Ὁριμωτέρας τεχνοτροπίας προϊόντα εἶναι ὁ Ἀθανάσιος Διάκος, ἡ Κυρά Φροσύνη καὶ ὁ Φωτεινός, ὁ ὁποῖος ἔμεινεν ἡμιτελής.

Ἐνῶ ὁ Σολωμός καὶ Βαλαωρίτης ὄργανον εἶχον τὴν λαϊκὴν γλῶσσαν, ἕτερος ζακύνθιος ποιητής, ὁ Ἀνδρέας Κάλβος (1792—1869) ἔγραφεν εἰς ἀρχαῖζουσιν γλῶσσαν τὰ ἀξιόλογα λυρικά του. Ὁ Κάλβος θεωρεῖται εἰς τῶν ἀρίστων ὕμνητῶν τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως διὰ τῶν 24 Ὁδῶν του, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν καὶ τὸ μοναδικόν του ἔργον. Ἐπὶ πολὺν καιρὸν ὁ Κάλβος παρέμενεν ἄγνωστος μέχρι τῆς ἐποχῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Παλαμᾶς ἀπεκάλυψε τὴν πραγματικὴν του ἀξίαν. Ἡ γλῶσσα του εἶναι ἀνώμαλος καὶ ἀνάμεικτος ἀπὸ λέξεις τῆς λογίας καὶ τῆς δημοτικῆς, ἀλλ' αἱ ἔννοιαι του ὑψηλαί, αἱ εἰκόνες καὶ μεταφοραὶ του μεγαλειώδεις καὶ ὁ ρυθμὸς του σοβαρὸς καὶ μεγαλοπρεπής. Δικαίως σήμερον ὁ Κάλβος ὀνομάζεται ὁ Πίνδαρος τῆς νεοελληνικῆς ὁδῆς.

Ἡ Ἑπτανησιακὴ σχολὴ εἶχε μακρὰν παράδοσιν καὶ μέχρι

τῶν ἡμερῶν μας ἀκόμη ἀνέδειξεν ἀξιολόγους ποιητάς. Μεταξὺ αὐτῶν ἀξίζει νὰ μνημονευθοῦν ὁ **Ἰούλιος Τυπάλδος** (1814—1883), κομψότατος λυρικός, ὁ **Γεώργιος Τερτσέτης** (1800—1874), ἐπικός καὶ λυρικός, ὁ **Γεράσιμος Μαρκοράς** (1826—1903), λυρικός, ὁ **Λαυρέντιος Μαβίλης** (1860—1912), φονευθεὶς κατὰ τὸν πρῶτον Βαλκανικὸν πόλεμον εἰς τὴν πολιορκίαν τῶν Ἰωαννίνων. Ἦτο θερμὸς πατριώτης καὶ εὐρυμαθὴς σοφός. Τὸ κυριώτερον ἔργον του εἶναι τὰ σονέττα του. Τέλος περίφημος σατιρικός ἦτο ὁ **Διονύσιος Λασκαράτος**.

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΤΗΣ ΛΟΓΙΑΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΩΣ

Τὴν λογιὰν φαναριωτικὴν παράδοσιν ἠκολούθησαν οἱ ἀδελφοὶ **Σοῦτσοι**, καταγόμενοι ἐξ ἀρχαίας φαναριωτικῆς οἰκογενείας, οἱ ὅποιοι ἦσαν οἱ γνωστότεροι ποιηταὶ τῆς ἐλευθερωθείσης Ἑλλάδος κατελθόντες εἰς Ἀθήνας ἐκ Παρισίων, ὅπου εἶχον σπουδάσει. Ὁ **Ἀλέξανδρος Σοῦτσος** (1803—1863) εἰς τὴν ἑξαψιν τοῦ πάθους κατὰ τῶν μελῶν τοῦ Νομοτελεστικοῦ καὶ βραδύτερον κατὰ τοῦ Καποδιστρίου ἢ τοῦ Ὅθωνος εἶχε στιγμὰς σατιρικῆς εὐγλωττίας. Ἀλλ' ὁ **Περιπλανώμενός** του, εἰς τὸν ὅποιον κακῶς ἀπομιμεῖται τὸν Βύρωνα, εἶναι πλήρης ρωμαντικοῦ στόμφου. Λυρικώτερος ἦτο ὁ **Παναγιώτης Σοῦτσος** (1806—1868). Ἀλλὰ τὸ νεανικόν του ἔργον ὁ **Ὁδοιπóρος**, καθὼς καὶ τὰ δράματά του ἔχουν ἄφθονον αἰσθηματικὴν κοινολογίαν καὶ πολὺ ὀλιγωτέραν ποιήσιν ἢ δρᾶσιν. Κατὰ ταῦτα οἱ ἀδελφοὶ Σοῦτσοι εἶναι εἰσηγηταὶ τοῦ ρωμαντισμοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Τὴν λογιὰν γλῶσσαν ἔγραφεν ἐπίσης εἰς τὰ πρωτότυπα καὶ εἰς τὰς πολλὰς μεταφράσεις του ὁ **Ἀλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβῆς** (1809—1892), ἀνὴρ μεγάλης μορφώσεως, γλωσσομαθὴς καὶ διπλωμάτης. Εὐθὺς δὲ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἀνεξαρτησίας ἐφάνη ἐπικρατοῦσα ἡ λογιὰ γλῶσσα καὶ εἰς τὴν ποιήσιν. Πρὸς τοῦτο συνετέλεσεν ἡ ἴδρυσις τοῦ Πανεπιστημίου καὶ οἱ ποιητικοὶ διαγωνισμοί, οἱ ὅποιοι ὄρον ἔθετον τὰ ποιήματα νὰ γράφωνται εἰς τὴν λογιὰν. Ὁ καθηγητὴς τῆς Βοτανικῆς **Θεόδωρος Ὀρφανίδης** συνέθεσεν ἐπικά καὶ σατιρικά ποιήματα εἰς ἀρχαίζουσαν, ὁ δὲ **Δημήτριος Βερναρδάκης**, διε-

μόρφωσεν ἴδιον γλωσσικὸν τύπον, συνθέτων τὰ ὀνομαστὰ δράματα (Μαρία Δοξαπατρή, Κυψελίδαι, Φαύστα, Μερόπη).

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΚΑΘΑΡΕΥΟΥΣΗΣ

Ἡ γλῶσσα τοῦ πεζοῦ λόγου ἀνέκαθεν ἦτο λογία. Ἀλλ' ἀπὸ τῶν πρώτων πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως χρόνων ὑπέστη σημαντικὴν μεταβολήν, διότι ἡ παλαιότερα ἀρχαίζουσα ἐκκλησιαστικὴ γλῶσσα δὲν ἐξήρκει εἰς τὰς νέας ἀνάγκας, αἱ ὁποῖαι ἐγεννῶντο εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν. Οἱ εὐφύεστεροι τῶν λογίων καὶ ἰδίως ὁ Κοραῆς ἠσθάνθησαν τότε τὴν ἀνάγκην νὰ ἀπλοποιήσουν τὴν γραφομένην γλῶσσαν, διὰ νὰ καταστήσουν αὐτὴν προσιωτέραν εἰς τὸν λαὸν καὶ ἱκανὴν νὰ ἐκφράζη τὰ νεώτερα νοήματα. Οὕτω ἐγεννήθη ἡ Καθαρεύουσα Νεοελληνικὴ, ὁ γλωσσικὸς δηλονότι τύπος, τὸν ὁποῖον μεταχειριζόμεθα σήμερον. Ἔργα δὲ ὡς ἡ ἀξιόλογος ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους τοῦ καθηγητοῦ Κωνσταντίνου Παπαρρηγοπούλου ἐγράφησαν εἰς τὸ ἰδίωμα τοῦτο. Ἀλλ' ἡ προσπάθεια αὕτη προσέκρουσεν εἰς τὴν ἀδιαλλαξίαν τῶν ἀρχαϊζόντων, οἱ ὁποῖοι ἤθελον τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὴν Ἀττικὴν.

Ο ΡΩΜΑΝΤΙΣΜΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΝ

Εἰσηγηταί, ὅπως εἶδομεν, τοῦ Ρωμαντισμοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπῆρξαν οἱ ἀδελφοὶ Σοῦτσοι. Ὁ Ρωμαντισμὸς ἐξηκολούθησε καὶ ἔλαβε μεγαλυτέρας διαστάσεις μετὰ τὴν μεταπολίτευσιν τοῦ 1862. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐφάνη ἡ ἔμμετρος μετάφρασις τῶν ποιητικῶν Μελετῶν τοῦ Λαμαρίνου ὑπὸ τοῦ Ἀγγέλου Βλάχου καὶ ἡ μετάφρασις τοῦ περιφήμου μυθιστορήματος τοῦ Οὐγκώ, τῶν Ἀθλίων, ὑπὸ τοῦ Σκυλίτση, ἔγινε δημοφιλεστάτη. Δύο δὲ ποιηταί, ἀποθανόντες νεοί, ὁ Σπυρίδων Βασιλειάδης (1845—1874), ὁ συγγραφεὺς τῶν Ἀττικῶν νυκτῶν καὶ τῆς Γαλατείας, καὶ ὁ Δημήτριος Παπαρρηγόπουλος (1843—1873), υἱὸς τοῦ ἱστορικοῦ, ἀντιπροσωπεύουν τὴν νέαν ταύτην φάσιν τοῦ ρωμαντισμοῦ. Τέλος ὁ ὄψιμος ρωμαντικὸς Ἀχιλλεὺς Παράσχος (1838—1895) ἔγρα-

φε σχεδόν μέχρι τέλους τοῦ αἰῶνος μὲ περισσὴν αἰσθηματολογία ἀναμειγνύων τοὺς γλωσσικοὺς τύπους καὶ ὀλίγον περιποιούμενος τὴν μορφήν.

Η ΔΗΜΟΤΙΚΗ

Ἄλλ' ὁ ρωμαντισμὸς δὲν προήγαγε τὴν ἑλληνικὴν λογοτεχνίαν. Ἡ ποίησις καὶ ἡ λογοτεχνία τῶν χρόνων ἐκείνων ἦσαν ποίησις καὶ λογοτεχνία λέξεων ἄνευ βαθυτέρας συγκινήσεως. Κατὰ τὰς τελευταίας λοιπὸν δεκαετίας τοῦ αἰῶνος ἤρχισεν ἡ ἀντίδρασις κατὰ τῆς καταστάσεως, ἡ ὁποία εἰς τὴν ποίησιν ἐνεφανίσθη ὡς ἀντίδρασις κατὰ τοῦ ψευδορωμαντισμοῦ.

Ὁ ἐξοχώτερος τῶν λογογράφων τῶν χρόνων τούτων Ἐμμανουὴλ Ροῦθης (1835—1904) ἐδημιούργησε σκάνδαλον διὰ τοῦ νεανικοῦ του ἔργου Πάπισσα Ἰωάννα (1860), ἡ ὁποία, ἐνῶ φαινομενικῶς ἐκαυτηρίαζεν ὑπερβολὰς τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ἦτο κατὰ βάθος καυστικὴ σάτιρα τῆς Ρωμαντικῆς σχολῆς. Βραδύτερον διὰ τῶν μελετῶν του περὶ νεοελληνικῆς ποιήσεως ἐσατίρισε τὴν κενότητα καὶ ἀσυναρτησίαν τῆς νεοελληνικῆς ποιήσεως.

Ὁ Ροῦθης ἔγραψε τὰ ἔργα του εἰς ἄπταιστον καθαρεύουσιν, ἀλλ' ἦτο ἐκ τῶν θερμότερων προμάχων τῆς δημοτικῆς. Τὰς γλωσσικὰς του ιδέας ἀνέπτυξεν εἰς τὸ περίφημον ἔργον του «Τὰ Εἶδωλα». Ὁ δὲ συγγενὴς πρὸς αὐτὸν κατὰ τὴν ἱερολογίαν Βλάσιος Γαβριηλίδης (1852—1920) ἐξύψωσε τὴν δημοσιογραφίαν καὶ προσεπάθησε νὰ στρέψῃ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ πρὸς τὸν πολιτισμὸν τῆς Εὐρώπης. Οἱ 30 τόμοι τῆς Ἀκροπόλεως εἶναι ἀπὸ τὰ ὀλίγα μνημειώδη ἔργα τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος.

Περὶ τὸ τέλος τοῦ αἰῶνος ὤξυνθη ἡ γλωσσικὴ ἔρις, διότι πολλοὶ λόγιοι προσεπάθησαν νὰ μεταχειρισθοῦν τὴν δημοτικὴν εἰς τὸν πεζὸν λόγον. Ὁ Χιὸς Ἰωάννης Ψυχάρης (1854—1929) γεννηθεὶς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀνατραφεὶς εἰς Παρισίους, καθηγητὴς τῆς νεοελληνικῆς εἰς τὴν Σχολὴν τῶν Ἀνατολικῶν Γλωσσῶν τῶν Παρισίων, ἔγραψε τὸ Ταξιθεὶ (1888), περίφημον γλωσσικὴν μελέτην, καὶ βραδύτερον σειρὰν ἔργων εἰς τὴν ἀπλὴν ὁμιλουμένην γλῶσσαν. Ὁ Ψυχάρης ἀπέκτησε

φανατικούς όπαδούς, οί όποίοι έκαλλιέργησαν τήν δημοτικήν γλώσσαν εις τήν ποίησιν και τόν πεζόν λόγον.

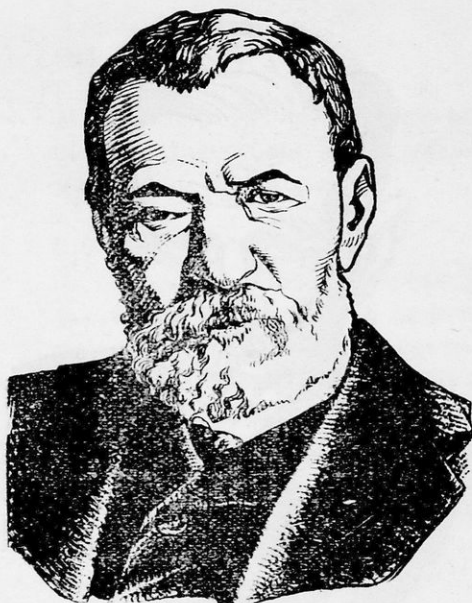
Ή παράταξις τών δημοτικιστών ένισχύθη σημαντικώς και απέκτησε μέγα κύρος με τήν εμφάνισιν του Κωστή Παλαμά, ό όποιος έθεωρήθη ως ό έξοχώτερος ποιητής της νεωτέρας Έλλάδος. Ό Παλαμάς είναι πρώτον ποιητής λυρικός, γνήσιος εις τήν συγκίνησιν και έπιβαλλόμενος διά της Ισχυράς και πρωτοτύπου άρμονίας της μορφής. Άλλ' ύπερ τόν λυρικών Ισταται ό διανοούμενος, ό όποιος με Ιδιαίτεράν εύχαρίστησιν και κατά τρόπον Ιδιον έδέχθη τήν

Κωστής Παλαμάς (1859—1943)

εύρωπαϊκήν διανόησιν και είδεν υπό νέον φώς τήν Ιστορίαν και τήν θέσιν του έθνους μας. Ή ποίησίς του, όπως φανερώνεται εις έν από τά ώριμώτερα έργα του, τόν Δωδεκάλογον του Γύφτου, θρηνεϊ τάς ταπεινώσεις της φυλής μας και όνειρεύεται άνώτερον μέλλον. Ό Παλαμάς ύπήρξεν έκ τών παραγωγικωτέρων και δημιουργικωτέρων ποιητών μας.

Έν τω μεταξύ παρηγκωνίσθη ό Ρωμαντισμός και οί ποιηταί ήρχισαν νά έπιμελούνται περισσότερο τήν μορφήν. Ό ήπειρώτης Κώστας Κρυστάλλης, άποθανών μόλις 26 έτών, προσεπάθησε νά άπομιμηθί τήν γλώσσαν και τήν άπλην τεχντροπίαν τών δημοτικών άσμάτων. Δύο δέ γόνιμοί ποιηταί, ό Βιζυηνός και ό Δροσίνης, είργάσθησαν έκ τών πρώτων εις τήν διαμόρφωσιν του έλληνικού στίχου και της ποιητικής γλώσσης. Ύποδειγματική από τήν άποψιν αύτήν ήτο ή παραγωγή του Γρυάρη. Ό Ιωάννης Γρυάρης, σίφνιος, σπουδάσας εις τήν Μεγάλην του Γένους Σχολήν της Κωνσταντινουπόλεως, έγραψε τά όνομαστά σονέττα του άκολουθών ως επί τό πλεϊστον τήν συντομίαν και τήν άυστηρότητα της Παρνασιακής

Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης
(1851—1911)

σχολῆς. Ἡ ποίησίς του ἔφερε τὴν αὐστηρότητα εἰς τὴν σκέψιν καὶ τὴν ἔκφρασιν. Ὁ Γρυπάρης ἡσυχολήθη καὶ εἰς μεταφραστικὰς ἐργασίας καὶ ἔδωκε πραγματικῶς ὑποδειγματικὰς μεταφράσεις τῶν ἀρχαίων κλασσικῶν. Σειρὰ δὲ λεπτῶν, ἂν ὄχι πολὺ παραγωγικῶν λυρικῶν, ὡς ὁ Πορφύρας, ὁ Μαλακάσης, ὁ Χατζόπουλος κ. ἄ., ἔδειξαν τὴν λεπτὴν συγκίνησιν, τῆς ὁποίας εἶναι ἐπιδεκτικὴ ἡ νεοελληνικὴ φυλὴ.

ΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΤΩΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΩΝ ΕΤΩΝ

Κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίας ἀνεπτύχθη τὸ ἑλληνικὸν διήγημα. Ὁ Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης (1851—1911) ἀπὸ τὴν

Σκίαθον, τύπος θρησκολήπτου, φίλος τῆς ἀπλῆς καὶ ἀπερίττου ζωῆς, χωρὶς ματαιοδοξίαν, ἀφήκεν εὐρὺ συγγραφικὸν ἔργον, κατὰ τὸ πλεῖστον διηγηματογραφικόν. Τὰ κυριώτερα γνωρίσματα τοῦ ἔργου τοῦ Παπαδιαμάντη εἶναι ἡ ἀγάπη τῆς θρησκείας, τῆς φύσεως καὶ τῶν ἀνθρώπων τῆς ταπεινῆς καὶ ἀπλοῦς ζωῆς, εἶναι δὲ πλήρες λυρικοῦ ταλάντου. Ἡ γλῶσσα τοῦ Παπαδιαμάντη εἶναι ἡ καθαρεύουσα, ἀλλ' ἀνάμεικτος μὲ ἐκκλησιαστικὰς καὶ λαϊκὰς ἰδιωματικὰς ἐκφράσεις. Ὁ Παπαδιαμάντης θεωρεῖται ὡς ἐξάιρετος ἡθογράφος, τὰ δὲ πρόσωπα τῶν ἔργων τῶν εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπλοῖ καὶ ἀφελεῖς νησιῶται καὶ χωρικοί.

Ὁ Ἀνδρέας Καρκαβίτσας (1860—1922) διετέλεσεν ὡς ἱατρός εἰς ἐμπορικὰ πλοῖα καὶ ἀπέβη μοναδικὸς εἰς τὴν ἀπεικόνισιν τῆς ναυτικῆς ζωῆς, ἐνῶ ἐκ παραλλήλου ἐξυμνεῖ τὰ ἦθη καὶ τῶν ὄρεινῶν καὶ πεδινῶν Ἑλλήνων μὲ μεγάλην πιστότητα καὶ εἰλικρίνειαν. Ἀντιθέτως πρὸς τὸν Παπαδιαμάντην ἐνεκολπῶθη τὸ κήρυγμα τοῦ Ψυχάρη καὶ ἔγραψεν ὅλα τὰ ἔργα του

εις τὴν δημοτικὴν. Τὰ ἔργα του διακρίνει πλοῦτος εἰς τὴν ἔκφρασιν καὶ ἀντίληψις τῆς λαϊκῆς ψυχῆς. Διὰ τοῦτο θεωρεῖται καὶ αὐτὸς ὡς ἐξαιρετός ἡθογράφος. Τὸ ἔργον τοῦ Καρκαβίτσα καθὼς καὶ τοῦ Παπαδιαμάντη κατέχει ἐξαιρετικὴν θέσιν εἰς τὴν νεοελληνικὴν πεζογραφίαν.

Τὸ διήγημα καλλιιεργεῖται πολὺ εἰς τὰς ἡμέρας μας καὶ ἔχει ἀξιολόγους ἀντιπρόσωπους. Εὐρύτατα γνωστός εἶναι σήμερον ὁ **Δημοσθένης Βουτυράς**, ὁ ὁποῖος ἐπεβλήθη μὲ τὰ σὺντομα καὶ ὑποβλητικὰ διηγήματά του.

Μετ' ἰδιαζούσης ἀγάπης ἐκαλλιιεργήθη καὶ ἔγινεν εἶδος λογοτεχνικὸν τὸ **Χ ρ ο ν ο γ ρ ά φ η μ α**, εἰς τὸ ὁποῖον διεκρίθησαν ἀπὸ τοὺς παλαιότερους ὁ **Κονδυλάκης**, ἀπὸ τοὺς συγχρόνους ὁ **Νιρβάνας**, **Παπαντωνίου** καὶ ὁ **Σπῦρος Μελᾶς**. Ὁ Μελᾶς ἔγραψε καὶ δράματα πολὺκροτα (ὁ **Γυιὸς τοῦ Ἥσκιου**, τὸ **Χαλασμένο σπῖτι**, τὸ **ἄσπρο** καὶ τὸ **μαῦρο**), ἐνῶ ὁ Παπαντωνίου εἶναι συγγραφεὺς πολυμερέστατος καὶ ποιητῆς ἐμπνευσμένος καὶ κριτικός. Ἐπίσης ὡς δραματικός διεκρίθη καὶ ὁ **Γρηγόριος Ξενόπουλος**, τοῦ ὁποῖου τὰ δράματα ἔχουν λεπτὴν σκηνικὴν τέχνην (**Φωτεινὴ Σάντρη**, **Στέλλα Βιολάντη** κτλ.). Ὁ Ξενόπουλος ἔγραψεν ἀξιόλογα μυθιστορήματα.

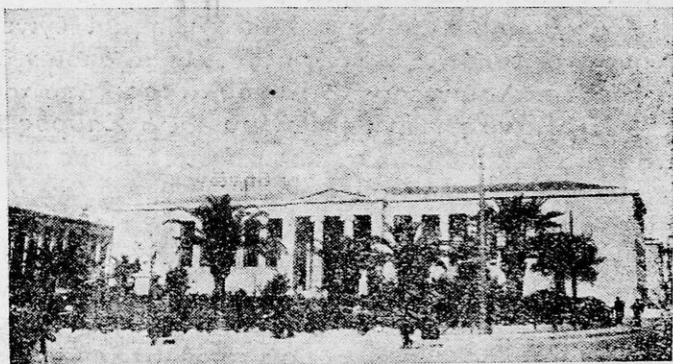
Ἀλλὰ τὸ μυθιστόρημα ἀνεπτύχθη εἰς τὴν Ἑλλάδα κυρίως μετὰ τὸν πόλεμον καὶ χαρακτηρίζει τὴν περίοδον αὐτὴν τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. Οἱ συγγραφεῖς ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τὴν ἡθογραφίαν, καλλιιεργοῦν τὴν ἀνάλυσιν καὶ ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν εὐρωπαϊκὴν διανόησιν. Ἡ γλῶσσα δὲ αὐτῶν ἀπέβαλε καὶ αὐτὴ τὸν ἡθογραφικὸν χαρακτῆρα τῆς πρώτης ψυχαρακτικῆς ἐποχῆς καὶ προσπαθεῖ νὰ προσαρμοσθῇ εἰς τὴν ἔκφρασιν λεπτοτέρων ἐννοιῶν καὶ εἰς τὸν τύπον τῶν προηγμένων εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν.

ΑΙ ΤΕΧΝΑΙ - ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

Ἡ νεωτέρα Ἑλλάς ἀνέπτυξε τὴν τέχνην καὶ εἰς ὅλους τοὺς κλάδους αὐτῆς ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἐξαιρετοὺς δημιουργούς. Ἡ **Ἀ ρ χ ι τ ε κ τ ο ν ι κ ῆ** ἤρχισε νὰ ἀνθῇ εὐθύς ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τῆς πρωτευούσης εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἀλλὰ τὰ πρῶτα ἔργα, διὰ τῶν ὁποίων ἐκοσμήθη ἡ νέα πρωτεύουσα, ἦσαν κυ-

ρίως έργα ξένων καλλιτεχνών, ιδίως Γερμανών. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐλληνικὴ ἀρχιτεκτονικὴ δὲν ἤργησε νὰ δώσῃ ἀξιολόγους καρπούς. Δὲν ἔχομεν ἀφθονίαν ἀρχιτεκτόνων, ἀλλ' οἱ ὀλίγοι Ἕλληνες ἀρχιτέκτονες εἶναι πραγματικοὶ δημιουργοὶ καὶ περιποιοῦν δόξαν εἰς τὴν χώραν μας. Ἐκ τούτων ἀξιολογώτεροι εἶναι οἱ ἑξῆς :

1) **Σταμάτιος Κλεάνθης** (1802—1862) ἐκ Μακεδονίας. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ Βερολῖνον καὶ κατήλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἀνέλαβε δημοσίαν ὑπηρεσίαν. Ἐκτίσσε τὸ πρῶτον ἑλληνικὸν

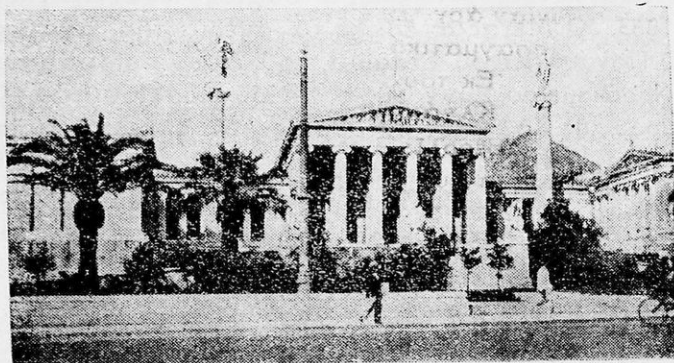
Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν

Ἡ οἰκοδομὴ ἤρχισε τὸ 1837 κατὰ σχέδιον τοῦ Δανοῦ ἀρχιτέκτονος Χριστιανοῦ Χάνσεν, τὸ 1843 ἐκτίσθη ἡ προσθία πλευρὰ καὶ τὸ 1850 συνετελέσθη ὁλόκληρον τὸ κτίριον. Ἡ οἰκοδομὴ ἔγινε διὰ πανελληνίων ἐράνων καὶ συνδρομῶν. Ἀκολουθεῖ, ὅπως καὶ τὰ ἄλλα σύγχρονα οἰκοδομήματα τῶν Ἀθηνῶν, Ἀκαδημία, Βιβλιοθήκη κλπ., τέχνην κλασσικίζουσαν.

Πανεπιστήμιον εἰς τὰς ὑπώρειας τῆς Ἀκροπόλεως (ἤδη ἐρείπων) καὶ μερικὰς ἄλλας κατοικίας, αἱ ὅποσαι ἔχουν ἰδιαιτέραν τεχνοτροπίαν, προσηρμοσμένην εἰς τὸν τόπον μας (Μέγαρον Δουκίσσης τῆς Πλακεντίας εἰς τὴν Λεωφόρον Βασιλίσσης Σοφίας, Πύργος τῆς αὐτῆς δουκίσσης εἰς τὴν Πεντέλην, μέγαρον Θεοτόκη, ὁδὸς Σωκράτους).

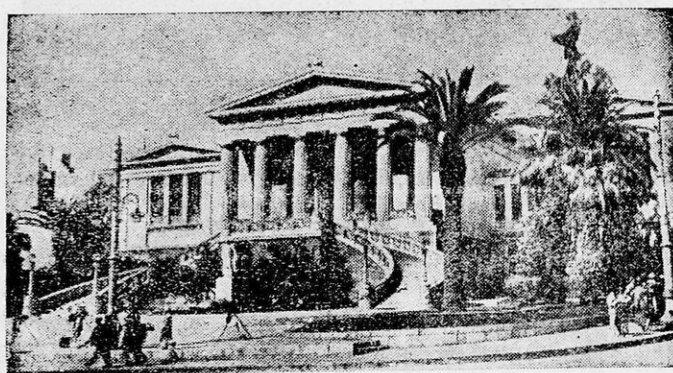
2) **Λύσανδρος Καυτατζόγλου** (1811—1885) ἐκ Θεσσαλονίκης. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, διεκρίθη ὡς ἀρχιτέκτων

εις τὸ ἐξωτερικὸν καὶ ὑπῆρξε μέλος πολλῶν καλλιτεχνικῶν Ἀκαδημιῶν. Ἐκτίσθη τὸ παλαιότερον Ἀρσάκειον, τοὺς ναοὺς τῆς

Ἀκαδημία Ἀθηνῶν

Ἰδρύθη, μεταξύ των ἐτῶν 1859—1885 δαπάναις τοῦ ἐκ Μακεδονίας μεγάλου εὐεργέτου βαρῶνου Σίνα καὶ ὑπὸ ἀρχιτέκτονος Θεοφίλου Χάνσεν τοῦ νεωτέρου.

Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη

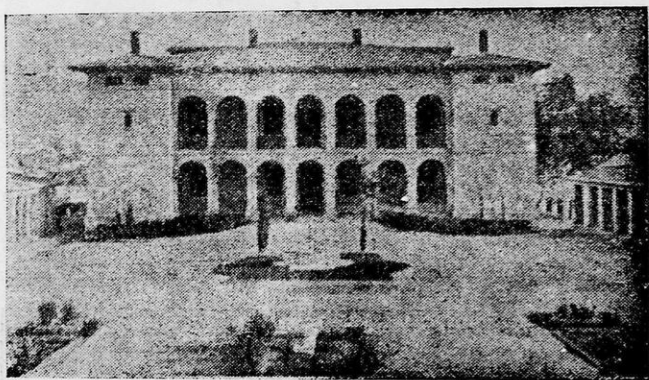
Δωρεὰ τῶν μεγάλων εὐεργετῶν ἀδελφῶν Βαλλιάνων ἐκ Κεφαλληνίας, μεγαλεμπόρων καὶ τραπεζιτῶν (1903) κατὰ σχέδιον τοῦ Δανοῦ ἀρχιτέκτονος Χάνσεν τοῦ νεωτέρου.

Ἁγίας Εἰρήνης καὶ τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου καὶ τὸν καθολι-

κόν ναόν τοῦ Ἁγίου Διονυσίου ἐν Ἀθήναις. Καί τὰ ἔργα τοῦ Καυτατζόγλου ἔχουν τὴν σφραγίδα τῆς προσωπικότητός του.

3) Ἀναστάσιος Μεταξᾶς, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1863. Ὁ Μεταξᾶς ἔδωκε τὰ σχέδια τῆς ἀναμαρμάρωσης τοῦ Παναθηναϊκοῦ Σταδίου, τοῦ Αἰγινητείου νοσοκομείου καὶ τοῦ Νοσοκομείου Συγγροῦ, τοῦ Νοσοκομείου τῶν Παίδων, τοῦ μεγάρου τῆς Γαλλικῆς πρεσβείας καὶ ἄλλων κτιρίων τῶν Ἀθηνῶν.

4) Ἀριστοτέλης Ζάχος (1879—1939) ἐκ Σιατίστης τῆς

Μέγαρον δουκίσσης τῆς Πλακεντίας

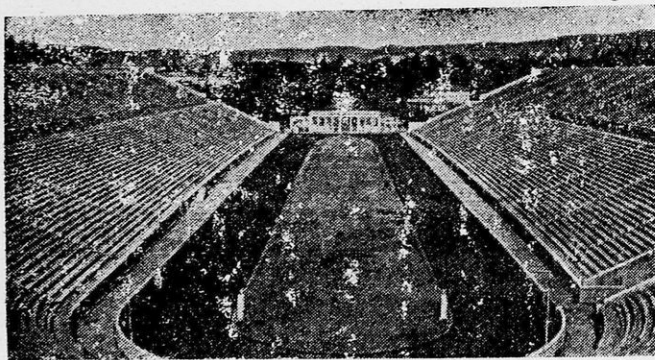
Ἔργον τοῦ ἀρχιτέκτονος Σταματίου Κλεάνθους. Τὸ κτίριον σήμερον χρησιμοποιεῖται ὡς Βυζαντινὸν Μουσεῖον (Λεωφόρος Βασιλίσσης Σοφίας, Ἀθήναι).

Μακεδονίας. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Γερμανίαν, ὅπου ἔμεινε πολὺν καιρὸν ὡς διευθυντὴς τῶν δημοσίων ἔργων τῆς Βάδης. Ἐσχολήθη ἰδιαιτέρως εἰς τὴν βυζαντινὴν ἀρχιτεκτονικὴν καθὼς καὶ τὴν νεοελληνικὴν λαϊκὴν. Διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν δύο αὐτῶν τάσεων ἐδημιούργησε τύπον νεοελληνικῆς οἰκίας ἐξαιρετον, μὲ ὅλην τὴν γραφικότητα τῶν βυζαντινῶν οἰκοδομημάτων καὶ τὰς ἀνέσεις τῆς σημερινῆς ζωῆς (οἰκία Χατζημιχάλη, οἰκία Πάλλη, οἰκία τοῦ ἰδίου εἰς τὴν συνοικίαν Μέτς). Ἀλλὰ τὸ μέγα ἔργον τοῦ Ζάχου ἦτο ἡ ἀναστήλωσις τοῦ καέντος τὸ 1917 μεγάλου βυζαντινοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης.

ἡ ὁποία ἐπροχώρησεν ἄρκετά, ἀλλὰ διεκόπη ἐκ τοῦ ἐπελθόντος θανάτου του. Ὁ Ζάχος ἦτο εὐρυτάτης καλλιτεχνικῆς μορφώσεως ἀρχιτέκτων, ἡ ὁποία ἐξεδηλώθη κατὰ τρόπον πρωτότυπον καὶ ἀριστοτεχνικόν. Ἐκτίσεν ἐπίσης πλῆθος ναῶν (εἰς τὰς Πάτρας, τὸν Βόλον, τὴν Σιάτισταν κ.ά.), εἰς τοὺς ὁποίους συνεδύασε τὸν βυζαντινὸν τύπον μὲ τὰς σημερινὰς ἀνάγκας ἐνὸς ναοῦ.

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

Ἡ Ζωγραφικὴ ἐκαλλιιεργήθη πολὺ εἰς τὴν ἀναγεννηθεῖσαν Ἑλλάδα καὶ παρήγαγεν ἀξιολόγους καλλιτέχνας. Ἐκ τῶν ἐλ-

Παναθηναϊκὸν Στάδιον

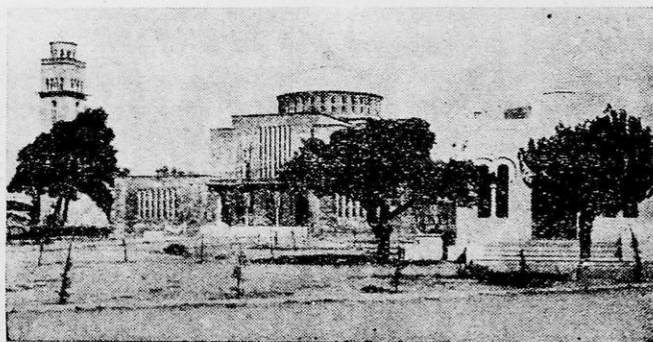
Ἀναμορμάρωσις τοῦ χώρου τοῦ ἀρχαίου Παναθηναϊκοῦ Σταδίου, γενομένη τὸ 1896 κατὰ σχέδιον τοῦ ἀρχιτέκτονος Ἀναστασίου Μεταξᾶ καὶ δαπάναις τοῦ μεγάλου εὐεργέτου Γεωργίου Ἀβέρωφ.

ληνικῶν χωρῶν, αἱ ὁποῖαι ἔδωκαν πολλοὺς καλλιτέχνας ἐξέχουν ἰδίως ἡ Κέρκυρα καὶ μετ' αὐτὴν ἡ μικρὰ καὶ γραφικὴ νήσος τοῦ Αἰγαίου, ἡ Τήνος. Ἀξίον παρατηρήσεως εἶναι, ὅτι ὁλόκληροι οἰκογένειαι ἐκ τῶν νήσων αὐτῶν διετήρησαν ὡς κληρονομικὸν τὸ καλλιτεχνικὸν ἄλαντον. Θὰ μνημονεύσωμεν τὰς σημαντικωτέρας ἐκ τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν, αἱ ὁποῖαι ἐκαλλιέργησαν τὴν Ζωγραφικὴν καὶ Γλυπτικὴν.

1) Προσαλένται. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας Παῦλος

Προσαλέντης ἐκ Κερκύρας ἦτο γλύπτης. Οἱ ἄλλοι **Προσαλένται** διέπρεψαν εἰς τὴν Ζωγραφικὴν. α) **Σπυρίδων Προσαλέντης**, ἐξαίρετος προσωπογράφος, ἰδίως τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ 1821. β) **Αἰμίλιος Προσαλέντης**, υἱὸς τοῦ προηγουμένου, περίφημος ὕδατογράφος. Ἦσχολήθη μὲ τὴν ἀπεικόνισιν τῆς θαλάσσης καὶ τῆς θαλασσίνης ζωῆς. γ) **Ἐλένη Προσαλέντη**, ἀδελφὴ τοῦ προηγουμένου. Ἐξεπόνησε προσωπογραφίας καὶ ἀγιογραφίας. δ) **Παῦλος Προσαλέντης**, ὁ νεώτερος, ἡσχολήθη μετέμματα τοῦ ἀνατολικοῦ βίου, τὸν ὅποτον ἐγνώρισεν ἐν Αἰγύπτῳ.

2) **Λύτραι**. Εἰς τοὺτους, καταγομένους ἐκ Τήνου, ἀνήκουν

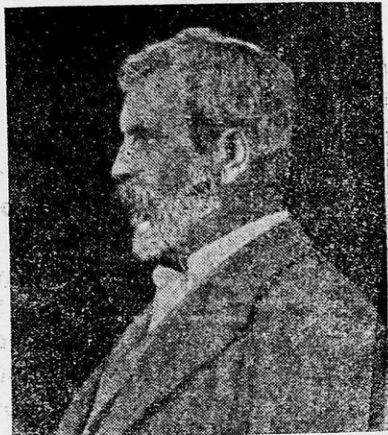
Ναὸς Ἁγίου Παύλου (Κόρινθος)

Οἰκοδομὴ κατὰ σχέδιον τοῦ ἀρχιτέκτονος Ἀριστοτέλους Ζάχου. Εἶναι ἐν ἀπὸ τὰ ὠραιότερα μνημεῖα τῆς νεωτέρας ἐλληνικῆς τέχνης.

τρεῖς καλλιτέχναι. α) **Νικηφόρος** (1832—1904), μέγας ζωγράφος τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, ἐσπούδασεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Μονάχου καὶ εἶχε συμμαθητὴν τὸν Γύζην. Τὰ ἔργα τοῦ Νικηφόρου Λύτρα (κυρίως προσωπογραφίαι) εἶναι ἀπὸ τὰ ἑπισημότερα καλλιτεχνήματα τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Οἱ δύο υἱοὶ τοῦ β) **Νικόλαος** καὶ γ) **Περικλῆς** ὑπῆρξαν ἐπίσης ἐξαίρετοι ζωγράφοι.

3) **Νικόλαος Γύζης** (1842—1901) ἐκ Τήνου. Ἡ ἐμφάνισις τοῦ Γύζη ἀποτελεῖ σημαντικώτατον σταθμὸν εἰς τὴν νεοελληνικὴν ζωγραφικὴν. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ Μόναχον, ὅπου διήγαγε

τὸ περισσότερον τοῦ βίου του καὶ ἀπέθανεν. Ὁ Γύζης ἦτο ζωγράφος μεγάλης ἐμπνεύσεως καὶ ἥσκησεν ἰσχυρὰν ἐπίδρασιν εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς ζωγραφικῆς. Ἐζωγράφησε πλῆθος προσωπογραφιῶν καὶ μεγάλων πινάκων, οἱ ὅποιοι θεωροῦνται ἔργα πολυτιμότετα ὅχι μόνον τῆς ἑλληνικῆς ἀλλὰ καὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ζωγραφικῆς.

Νικόλαος Γύζης (1842—1901)

4) **Κωνσταντῖνος Βολανάκης** (1837—1907) ἐκ Κρήτης. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ Μόναχον καὶ ἀνεδείχθη ὁ ἐξοχώτερος τῶν Ἑλλήνων θαλασσογράφων (ἔργα: ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία, ἡ πυρπόλησις τῆς Τουρκικῆς ναυαρχίδος, ἡ ἔξοδος τοῦ Ἀρεῶς κτλ.).

5) **Γεώργιος Ἰακωβίδης** (1858—1932). Ἐσπούδασεν εἰς τὸ Μόναχον καὶ διεκρίθη ἰδίως εἰς προσωπογραφίας καὶ σκηνὰς τοῦ παιδικοῦ βίου (ἔργα: Παιδικὴ συναυλία, παιδικὸς καυγᾶς, μικρὰ βάσανα, τὸ κτένισμα τῆς ἐγγονῆς κτλ.).

6) **Κωνσταντῖνος Παρθένης**, θεωρεῖται ὡς ὁ μεγαλύτερος τῶν νεωτέρων ζωγράφων τῆς Ἑλλάδος. Τὰ ἔργα του διακρίνει λιτότης καὶ ἐγκράτεια καὶ βαθεῖα αἴσθησις τοῦ περιττοῦ, πρὸ πάντων δὲ βαθεῖα πνευματικότης καὶ ἰδεαλισμός.

Τὸ πλῆθος τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων ζωγράφων εἶναι πολὺ, ἡ δὲ καλλιέργεια αὐτῆς ἀποδεικνύει τὴν κληρονομικὴν τάσιν τοῦ νεοἑλληνος πρὸς τὴν καλλιτεχνίαν.

ΓΛΥΠΤΙΚΗ

Ἡ κατ' ἐξοχὴν ἑλληνικὴ τέχνη, ἡ Γλυπτικὴ, ἐκαλλιεργήθη εἰς τὴν νεωτέραν Ἑλλάδα μὲ πολὺν ζήλον, ἀνέδειξε δὲ καὶ αὐτὴ μερικὰς οἰκογενείας λεπτῶν καλλιτεχνῶν. Ἐκ τούτων ἀναφέρομεν τοὺς ὀνομαστοτέρους.

1) Οἱ **Σῶχοι**, ἐκ Τήνου, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνήκουν δύο ἐξαιρετοὶ γλύπται, ὁ **Λάζαρος Σῶχος** (1862—1911) καὶ ὁ **Ἀντώνιος Σῶχος** (γεν. 1888). Ὁ πρῶτος ὑπῆρξε πραγματικὸς διδά-

Ν. Γούζη. Τὸ κρυφὸ σχολεῖο (ἡ ὑπόθεσις παρμένη ἀπὸ τὰ χρόνια: τῆς ἐλληνικῆς σκλαβιάς.)

Ν. Γύζη. Τὸ τάμα (ἡ υπόθεσις παρμένη ἀπὸ τὰ ἐλληνικὰ ἔθιμα). Ὑψηλὰ ἀριστερὰ τὸ ἐκκληροῦν τοῦ ἀγίου ποῦ ἔγινε τὸ τάμα, δεξιὰ ἡ κόρη ποῦ ἔκαμε τὸ τάμα, γιὰ τὸν πόνο της μαζί μὲ τὴ μάνα της.

Γ. Ίακωβίδης. Τὰ πρῶτα βήματα.

σκαλος (maître). Ἐνεπνέετο ἀπὸ τὴν φύσιν καὶ τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα. Ἀπὸ τὴν πρώτην ἔλαβε τὴν ἀλήθειαν, ἀπὸ τὴν δευτέραν τὴν λιτότητα, τὴν εὐγένειαν καὶ τὴν ἀρμονίαν. Κατεσκεύασε προτομὰς καὶ συμπλέγματα. Ὁ δεύτερος, καθηγητὴς τοῦ Πολυτεχνείου, ἐμπνέεται ἀπὸ τὰς ἀρχαϊκὰς μορφὰς καὶ διακρίνεται διὰ τὴν λιτότητα καὶ σαφήνειαν.

2) Οἱ **Φυτάλαιοι**, τέσσαρες, ὁ Λάζαρος, Γεώργιος, Μάρκος καὶ Ἰωάννης. Διεκρίθη περισσότερο ὁ **Λάζαρος Φυτάλης** (1831—1909), ὁ ὁποῖος ἠκολούθησε κλασσικί-

ζουσαν τεχνοτροπίαν. Κατεσκεύασε προτομὰς, συμπλέγματα, ἀνδριάντας καὶ ἐπιτύμβια μνημεῖα (ἀνδριὰς Γρηγορίου Ε', Κανάρη, Καραϊσκάκη, Σολωμοῦ κτλ.).

3) **Λ. Δρόσης** (1843—1884). Ἐσπούδασεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὸ Μόναχον καὶ ἠκολούθησεν εἰς τὴν τέχνην τοῦ τὸν νεοκλασσικισμὸν (Μνημεῖον Δ' Ὑψηλάντου, αἰτώματα καὶ ἀγάλματα Σιναίας Ἀκαδημίας, ἀνδριὰς Βαρβάκη εἰς τὸ Ζάππειον κτλ.).

4) **Ι. Βιτσάρης** (1843—1892). Μολονότι βραχύβιος καὶ αὐτός, ὅπως καὶ ὁ Δρόσης, ἐπλούτησε τὴν χώραν μας μὲ μερικά ἐξαιρετὰ ἔργα. Ἠκολούθησε τὸν ρεαλισμὸν, ἀλλὰ δὲν λείπει ἀπ' αὐτὸν ἡ ὕψηλὴ πνοὴ τῆς κλασσικῆς τέχνης. Κατεσκεύασε πολλὰ ἰδίως ἐπιτύμβια μνημεῖα.

5) **Δ. Φιλιππότης** (1840—1920) ἐκ Τήνου, διακριθεὶς ἰδίως εἰς τὴν παράστασιν προσώπων τοῦ καθημερινοῦ βίου, εἰς τὰ ὁποῖα διακρίνει τις τὰς ἐξαιρετοὺς ἀνατομικὰς του γνώσεις (Ξυλοθραύστης, ὁ μικρὸς ψαρᾶς, ὁ θεριστὴς κτλ.).

6) Γ. Βιτάλης (1840—1901), νεοκλασσικός (έργον του σημαντικόν άνδριός Γλάδστωνος πρό τοῦ Πανεπιστημίου).

7) Γιαννούλης Χαλεπάς, έγεννήθη έν Τήνφ τό 1854. 'Ο έξαίρετος αὐτός καλλιτέχνης είχε σκληράν μοῖραν καταδικασθείς νά διέλθῃ τό περισσότερον τοῦ βίου του ώς φρενοβλαβής είς τήν ίδιαιτέραν του πατρίδα. Είται πραγματικός δημιουργός καί κάμνει κατάπληξιν ἡ δύναμις του είς τήν έκφρασιν καί ἡ

Γ. Ίακωβίδης. Τό μπάνιο του μικροῦ.

ψυχικότης τοῦ έργου του (Κοιμωμένη τοῦ Τάφου 'Αφεντάκη, ὁ Σάτυρος παίζων μέ τόν ἔρωτα, ἡ Φιλόστοργος μήτηρ κ.ἄ.).

8) Θ. Θωμόπουλος, έκ Σμύρνης (έγεννήθη τό 1873).

9) Κ. Δημητριάδης, έκ Στενημάχου (έγεννήθη τό 1881).

10) Μιχ. Τόμπρος, έξ 'Αθηνών (έγεννήθη τό 1889).

Οί τρεῖς τελευταῖοι γλύπται είναι έκ τῶν έπιζώντων καλ-

Νικηφόρου Λύτρα. Τὸ λιβάνισμα.

Κ. Βολανάκη. Ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία.

λιτεχνών της νεωτέρας 'Ελλάδος και έξακολουθοῦν με πολὺν ζήλον καὶ με ἐπιτυχίαν τὴν γλυπτικὴν παράδοσιν τῆς χώρας μας.

ΜΟΥΣΙΚΗ

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας καὶ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος μας ἡ μόνη μουσικὴ ἦσαν τὰ κλέφτικα καὶ τὰ ἄλλα δημοτικὰ τραγούδια. Τὸ μέλος τῶν τραγουδιῶν αὐτῶν, τὸ ὁποῖον περιήλθεν ἀπὸ τὴν βυζαντινὴν μουσικὴν καὶ ἀνεμείχθη με πολλὰ ἀνατολικά στοιχεῖα, ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἔλαβε χρῶμα καθαρῶς ἑλληνικὸν καὶ ἀπετέλεσε τὴν λαϊκὴν ἑλληνικὴν μουσικὴν. Ἡ μουσικὴ αὕτη δὲν ὕστερεῖ εἰς κάλλος καὶ εἰς τέχνην οὐδεμιᾶς ἄλλης.

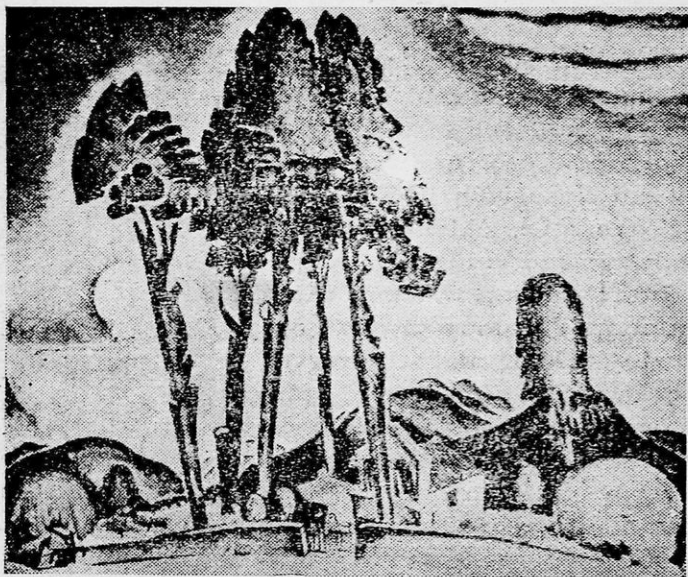
Ἡ εὐρωπαϊκὴ μουσικὴ καὶ ἡ διδασκαλία αὐτῆς διὰ πρώτην φορὰν ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τοῦ Καποδιστρίου. Βραδύτερον ἐπὶ τῶν Βαυαρῶν καὶ τοῦ Ὁθωνος τὸ ἑλληνικὸν κοινὸν ἤρχισεν ὁλονέν καὶ περισσότερον νὰ ἐξοικειοῦται πρὸς τὴν εὐρωπαϊκὴν μουσικὴν. Χάρις εἰς τὴν στρατιωτικὴν μουσικὴν καὶ εἰς τὰ διάφορα μουσικὰ θέατρα, σοβαρὰ ἢ ἐλαφρὰ (μελόδραμα ἢ ὀπερέττα), ἤρχισε νὰ διαφαίνεται ἡ ἀγάπη τοῦ λαοῦ πρὸς τὴν εὐρωπαϊκὴν μουσικὴν.

Ἡ πρώτη ἄνθις τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς εἰς τὸν τόπον μας εἶναι ἡ Καντάδα, ἡ ὁποία ἐκ τῆς Ἑπτανήσου τὸ πρῶτον διαδοθεῖσα εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα ἀπέληξεν εἰς τὴν ὠραίαν Ἀθηναϊκὴν καντάδαν, ἡ ὁποία ἀνεπλήρου τὴν χορωδίαν τῶν ἄλλων λαῶν καὶ ἐγνώρισεν ἡμέρας δόξης. Τὰ μελωδικώτατα τραγούδια τῆς ἑλληνικῆς καντάδας, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἐνδεδυμένα τὸ ἔνδυμα τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς τέχνης, εἶναι

Κ. Παρθένη.—Προσωπογραφία
τῆς κ. Π.

πλήρη ελληνικοῦ ἀρώματος καὶ δροσερότητος, ἡ ὁποία πολλὰ ὑπὸ σκηνεῖτο διὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς νεωτέρας ἐλληνικῆς μουσικῆς. Ἀλλὰ ἡ καταπληκτικὴ πρόοδος τῆς μουσικῆς εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἡ ραγδαία εἰσδόρμησις αὐτῆς εἰς ὅλας τὰς χώρας ἐδημιούργησε καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα μίαν κίνησιν πρὸς τὴν καθαρὰν εὐρωπαϊκὴν μουσικὴν, ἡ ὁποία ἐπέφερε τὸ σταμάτημα τῆς ἐξελιξέως τῆς ἐλληνικῆς μουσικῆς. Ἐν τούτοις πολλοὶ Ἕλληνες μουσικοί,

Κ. Παρθένη. «Τὸ ἐκκλησιδάκι ποῦ ἔμοιαζε μὲ λογισμό κρυφόν». Ὁ Παρθένης εἶναι ὁ εἰσηγητὴς καὶ ἀντιπρόσωπος τοῦ Ἐμπρεσιονισμοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα, περὶ τοῦ ὁποίου ἴδε ὑπόμνημα εἰκό-
νος σελίς 262 καὶ 263.

πραγματικοὶ δημιουργοί, διείδον τὸ κακὸν καὶ προσεπάθησαν ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ ἐλληνικῶν στοιχείων καὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς τεχνικῆς νὰ δημιουργήσουν ἐθνικὴν νεοελληνικὴν μουσικὴν. Ἀναφέρονται τοὺς σημαντικωτέρους ἐξ αὐτῶν.

1) Νικόλαος Μάντζαρος, μελοποιήσας τὸν Ἐθνικὸν ὕμνον καὶ γράψας μερικὰς θρησκευτικὰς σύνθέσεις.

2) Νικόλαος Μεταξάς ἐκ Κεφαλληνίας, γράψας τὸ μελό-
δραμα Μ ᾱ ρ κ ο ς Μ π ό τ σ α ρ η ς.

3) Παῦλος Καρρέρ ἐκ Ζακύνθου, συνθέσας διάφορα με-
λοδράματα ἑλληνικῆς ὑποθέσεως, Μ ᾱ ρ κ ο ς Μ π ό τ σ α ρ η ς,
Κυρά Φροσύνη, Μαρᾶ θῶν—Σαλαμίς, Δέσπω
ἡρώις τοῦ Σουλίου κτλ.

4) Σπυρ. Ξύνδας ἐκ Κερκύρας, συνθέτης τοῦ μελοδράμα-
τος Ὑποψήφιος βουλευτής.

Λ. Δρόση. Ὁ Βαρβάκης

Γ. Βιτάλη. Ὁ Γλάδστων

Ὅλοι οἱ ἀνωτέρω καλλιτέχναι ἦσαν Ἑπτανήσιοι. Ἡ Ἑ-
πτάνησος εἶχε γνωρίσει πολὺ ἐνωρίτερον τὴν εὐρωπαϊκὴν μου-
σικὴν καὶ πολὺ ἐνωρίς ἔκαμεν αὐτὴν κτῆμα τῆς. Ἡ νεωτέρα
γενεὰ τῆς Ἑπτανήσου ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ δύο ἀξιολόγους μουσι-
κὰς φυσιογνωμίας, τὸν Σαμάραν καὶ τὸν Λαυράγκαν.

5) Σπῦρος Σαμάρας ἐκ Κερκύρας, δραματικὸς μουσουρ-
γός, τοῦ ὁποίου ἡ φήμη ἐξηλθεν ἀπὸ τὰ ὄρια τῆς Ἑλλάδος. Ἐκ

Α. Φυτάλη. 'Ο Πατριάρχης Γρηγόριος Ε'.

των μελοδραμάτων του καταπληκτικὴν ἐπιτυχίαν ἐσημείωσαν τὰ *Flora mirabilis* καὶ *Mademoiselle Belle Isle*, πολλὰ δὲ ἐκ τῶν μικρῶν του τραγουδιῶν εἶναι γνωστότατα καὶ χαριέστατα.

6) **Διονύσιος Λαυράγκας** ἐκ Ζακύνθου, ὁ ὁποῖος ὄλην του τὴν ζωὴν κατηνάλωσεν εἰς τὴν ἰδέαν τῆς δημιουργίας ἐθνικοῦ μελοδράματος. Ὁ Λαυράγκας, δεξιοτέχνης μουσικός, ἠθέλησε νὰ ἀναπτύξῃ ἑλληνικὰ θέματα διὰ τῆς εὐρωπαϊκῆς τεχνικῆς καὶ ἔδωκε μερικὰ ἀξιόλογα δείγματα τῆς προσπάθειάς του αὐτῆς, *Εἰσαγωγή καὶ φύγκα*, *Σουῖτα* καὶ τέσσαρα μελοδράματα, *Μάγισσα*, τὰ *Δύο ἀδελφία*, *Διδῶ*, *Λυτρωτής*.

7) **Ναπολέον Λαμπελέτ** καὶ ὁ νεώτερος ἀδελφὸς **Γεώργιος Λαμπελέτ**. Ὁ

πρῶτος ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν λαϊκῶν τραγουδιστῶν καὶ συνθετῶν ἐλαφρᾶς μουσικῆς, ἐνῶ ὁ δεύτερος ἐπίστευσεν εἰς τὴν δημιουργίαν ἐθνικῆς μουσικῆς καὶ συνέθεσε τὸ ἀξιόλογον ἔργον *Γιορτή*, τὸ ὁποῖον ἔχει ἑλληνικὸν χρῶμα.

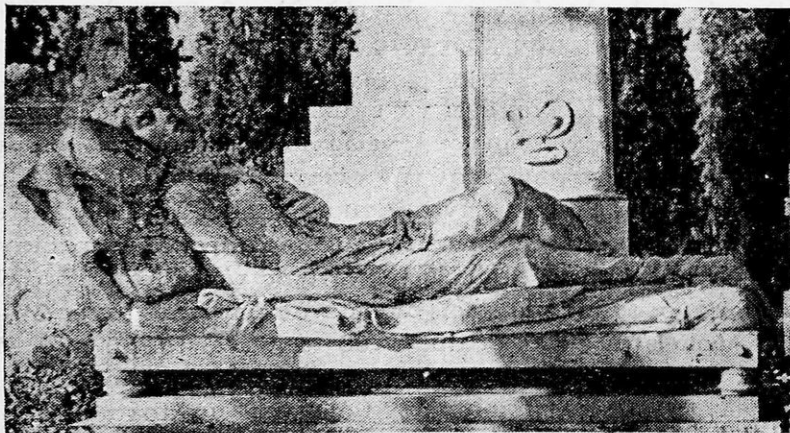
8) **Κόκκινος** καὶ **Στρουμπούλης**, ἀμφότεροι ἡσχολήθησαν μὲ τὸ ἑλληνικὸν τραγούδι. Τὰ ὠραιότατα τραγούδια των ἐκτελοῦνται καὶ σήμερον μὲ πολλὴν ἀγάπην.

9) **Μανώλης Καλομοίρης**, ὁ ὁποῖος ἔθεσεν ὡς δόγμα πίστεως τὴν δημιουργίαν ἐθνικῆς μουσικῆς καὶ μὲ τὸ πνεῦμα αὐτὸ εἰργάσθη πάντοτε καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ ἐργάζεται καὶ σήμερον. Εἶναι ἐκ τῶν μᾶλλον πολυγράφων Ἑλλήνων συνθετῶν. Γνωστότατα εἶναι τὰ δύο του μελοδράματα *Πρωτομάστορας* καὶ *Δακτυλίδι τῆς Μάννας* καὶ δύο του μεγάλα συμφωνικὰ ἔργα *Λεβεντιά* καὶ ἡ συμφωνία τῶν *Ἀνίδεων* καὶ *καλῶν ἀνθρώπων*.

Ἐπίσης τὴν ἰδίαν ὁδὸν πρὸς δημιουργίαν ἐθνικῆς μουσικῆς βαδίζουν οἱ μουσικοὶ **Μάριος Βάρβογλης**, **Γεώργιος Σκλάβος**, ὁ δὲ **Αἰμίλιος Ριάδης**, ἐκ *Μακεδονίας*, ἀποθανὼν πρὸ

Δ. Φιλιππότη. 'Ο ξυλοθραύστης.

Γιαννούλη Χαλεπά. 'Η κοιμωμένη.

ὀλίγων ἔτων, ἔγραψεν ὠραιότατα τραγούδια, εἰς τὰ ὁποῖα μετεχειρίσθη μακεδονικὰ λαϊκὰ μοτίβα. Ὁ Σπ. Σπάθης ἡσχολήθη μὲ τὴν ἑναρμόνισιν τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς. Πέτρος Πετρίδης, Γεώργιος Πονηρίδης, Δημ. Λεβίδης κ.ἄ. Ὁ δὲ Δημήτριος Μητρόπουλος, ἐκτὸς τῆς μεγάλης του μουσικῆς μορφώσεως καὶ τῆς ἐξαιρετικῆς του ἐπιδόσεως εἰς τὸ κλειδοκύμβαλον καὶ τὴν σύνθεσιν, ἀπέκτησε διεθνή φήμην ὥς διευθυντῆς ὀρχήστρας.

ΓΕΝΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΙΣ

Ἐφθάσαμεν εἰς τὸ τέρμα τῆς νεωτέρας ἱστορίας, ἀφοῦ ἐγνωρίσαμεν τὰς περιπετείας τοῦ ἔθνους μας, τὸν ἔνδοξον ἀγῶνα του ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας καὶ τὸν ἐλεύθερον βίον ἑκατὸν περίπου ἔτων. Μολονότι εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἔθνων περίοδος ἑκατὸν ἔτων δὲν εἶναι μακρά, ἐν τούτοις τὸ ἔθνος μας κατὰ τοὺς ὀλίγους αὐτοὺς χρόνους ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ σημαντικωτάτας προόδους καὶ δύναται νὰ εἶναι ὑπερήφανον, διότι ἐνωρὶς κατέλαβε τὴν προσήκουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν πεπολιτισμένων ἔθνων τῆς Εὐρώπης. Ἄν μάλιστα λάβωμεν ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἡ Ἑλλὰς μετὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ 1821 ἐξῆλθε τελείως κατεστραμμένη καὶ ἐξηντλημένη καὶ ὅτι ἔπρεπε τὸ πᾶν νὰ δημιουργήσῃ ἐκ τοῦ μηδενός, ὁφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ἀληθὲς θαῦμα ἐπετελέσθη, καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη μας πρὸς τὰς προγενεστέρas γενεὰς πρέπει νὰ εἶναι μεγάλη.

Ἡ σημερινὴ Ἑλλὰς ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ εἰς τὸν πολιτισμένον κόσμον κράτος ὀργανωμένον, γεωργίαν, ἐμπόριον, βιομηχανίαν, ἡ ὁποῖα συναγωνίζεται τὴν οἰκονομικὴν κίνησιν τῶν μάλλον προηγμένων κρατῶν, πνευματικὴν πρόοδον καὶ καλλιτεχνικὴν ἐπίδοσιν ἐφάμιλλον πρὸς τὴν εὐρωπαϊκὴν καὶ ἀνταξίαν τῆς ἱστορικῆς μας παραδόσεως. Ὁ ἑλληνικὸς τέλος λαὸς, ὁ ἄλλοτε πτωχός, ἀμόρφωτος καὶ περιφρονημένος ὑπὸ τῶν ἰσχυρῶν, σήμερον εὐρίσκεται εἰς τὸν στίβον τοῦ συναγωνισμοῦ καὶ ἀγωνίζεται ὁμοῦ μετὰ τῶν πλέον ἀνεπτυγμένων λαῶν ὑπὲρ τῆς προαγωγῆς τοῦ πολιτισμοῦ. Δὲν θὰ εἶναι μάλιστα ὑπερβολή, ἂν ἰσχυρισθῶμεν, ὅτι ὁ ἐξαιρετικὸς ἑλληνικὸς λαὸς εἶναι προωρισμένος νὰ ἀνασυστήσῃ καὶ νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν ζωὴν τὸν

γνήσιον ἑλληνικὸν πολιτισμὸν, ἀπὸ τὸν ὅποιον ὅλοι ἀντλοῦν ὥς ἀπὸ ἀστείρευτον πηγὴν.

Αἱ παλαιότεραι γενεαὶ εἰργάσθησαν ὅσον ἦτο δυνατόν διὰ τὸ ἔργον αὐτὸ καὶ μάλιστα μὲ δυσκολίας πολλάκις ἀνυπερβλήτους. Εἰς τὰς νεωτέρας γενεὰς ἀπόκειται νὰ συνεχίσουν καὶ νὰ συμπληρώσουν τὸ ἔργον αὐτῶν καὶ ἰδιαιτέρως εἰς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι περνοῦν ἀπὸ τὰ θρανία τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου. Θὰ συναντήσουν καὶ αἱ νεώτεροι γενεαὶ ἐμπόδια, ἴσως μάλιστα καὶ περισσότερα καὶ σοβαρώτερα, ἀλλὰ οὐδέποτε πρέπει νὰ χάσουν τὴν αἰσιοδοξίαν καὶ τὴν πίστιν τῶν εἰς τὸ μέλλον τῆς φυλῆς μας. Ἡ πατρίς, ἡ ὁποία σᾶς ἔφερε μέχρι τοῦ σημείου αὐτοῦ καὶ σᾶς παρέσχε τὰ μέσα νὰ τελειώσετε τὸν γυμνασιακὸν σας κύκλον καὶ νὰ συνεχίσετε τὰς σπουδὰς σας καὶ εἰς ἀνωτέρας σχολὰς ἢ νὰ ἀποδυθῆτε εἰς τὸν κοινωνικὸν ἀγῶνα, ἔχει αὐτὴν τὴν ἀπαίτησιν ἀπὸ ὅλους σας, νὰ μὴ τὴν λησμονήσετε, νὰ μὴν τὴν ἐγκαταλείψετε ποτέ.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

19ος ΑΙΩΝ

1815		Συνέδριον τῆς Βιέννης
1816		Ἰδρυσις Φιλικῆς Ἑταιρείας
1820		Ἀνεξαρτησία Η. Ἀμερικῆς
1822		Δόγμα τοῦ Μονρόε
1821		Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις
»	Φεβρουαρίου 22	Εἰσοδος Ὑψηλάντου εἰς Μολδαβίαν
»	Μαρτίου 23	Κατάληψις Καλαμῶν
»	» 25	Ὑψωσις τῆς ἐπαναστατικῆς σημαίας ἐν Ἀγίᾳ Λαύρᾳ
»	Ἀπριλίου 10	Ἀπαγχονισμὸς Πατριάρχου
»	» 20	Μάχη Ἀλσμάνας—Θάνατος Διάκου (23 Ἀπρ.)
»	Μαΐου 8	Μάχη Γραβιάς
»	» 13—14	Μάχη Βαλτεταίου
»	» 20	Πυρπόλησις φρεγάτας ἐν Ἐρεσσῷ, Παπανικολῆς
»	Ἰουνίου 7	Μάχη Δραγατσάνου
»	Αὐγούστου 26	Μάχη Βασιλικῶν
»	Δεκεμβρίου 24	Πρώτη ἐν Ἐπιδαύρῳ Ἐθνικὴ Συνέλευσις
1822	Ἰανουαρίου 1	Τὸ Ἀ' Σύνταγμα
»	» 12	Ἀλωσις Ἀκροκορίνθου
»	Μαρτίου 30	Καταστροφή τῆς Χίου
»	Ἰουνίου 6—7	Πυρπόλησις ναυαρχίδος ὑπὸ Κανάρη
»	Ἰουλίου 4	Μάχη εἰς Πέτα
»	» 26	Μάχη Δερβενακίων. Καταστροφή τοῦ Δράμαλη
»	Νοέμβριος	Πρώτη πολιορκία Μεσολογγίου
1823	Μάρτιος	Δευτέρα Ἐθνικὴ Συνέλευσις ἐν Ἀστρεῖ
»	Αὐγούστου 11	Μάχη Καρπενησίου—Θάνατος Μ. Μπότσαρη
»	Δεκεμβρίου 24	Ἀφίξις Βύρωνος εἰς Μεσολόγγιον
1824	Μάρτιος	Ἐπέμβασις Μεχμέτ Ἀλῆ Αἰγύπτου
»	Ἀπρίλιος	Καταστολὴ ἐπαναστάσεως Κρήτης

- 1824 'Ιουνίου 20 Καταστροφή Ψαρῶν
 » Αὐγούστου 28 Ναυμαχία Γέροντα
- 1825 'Ιανουάριος Κάθειρξις Κολοκοτρώνη
 » Φεβρουαρίου 12 Ἀπόβασις τοῦ Ἱμπραῆμ εἰς Πελοπόννησον
 » Ἀπριλίου 7 Μάχη παρὰ τὸ Κρεμμύδι
 » » 15 Β' Πολιορκία Μεσολογγίου
 » Μαΐου 20 Μάχη παρὰ τὸ Μανιάκι—θάνατος Παπαφλέσσα
 » 'Ιουλίου 4 Θάνατος Ὀδυσσέως Ἀνδρούτσου
- 1826 'Ιανουάριος Γ' Ἐθνικὴ Συνέλευσις Ἐπιδαύρου
 » Ἀπριλίου 10—11 Ἔξοδος Μεσολογγίου
 » 'Ιουλίου 6 Ἰουλιανὴ Σύμβασις Λονδίνου
 » Αὐγούστου 13 Κατάληψις Ἀθηνῶν ὑπὸ Κιουταχῆ
 » Νοεμβρίου 24 Φονικὴ νύξ Ἀραχῶβης
- 1827 Φεβρουάριος Μάχη παρὰ τὸ Δίστομον
 » Μαρτίου 30 Ἐκλογὴ Καποδιστρίου ὡς Κυβερνήτου
 » Ἀπριλίου 23 Θάνατος Καραϊσκάκη
 » » 24 Καταστροφή Φαλήρου
 » Ὀκτωβρίου 8 Ναυμαχία Ναυαρίνου
- 1828 'Ιανουαρίου 6 Κάθοδος Καποδιστρίου εἰς Ἑλλάδα
- 1829 Μαρτίου 10 Πρωτόκολλον Λονδίνου
 » 'Ιουλίου 11 Δ' Ἐθνικὴ Συνέλευσις ἐν Ἀργεῖ
 » Σεπτεμβρίου 12 Μάχη Πέτρας
 » » 27 Δολοφονία Καποδιστρίου
- 1830 'Ιανουαρίου 22 β' Πρωτόκολλον Λονδίνου
- 1832 Ἀπρίλιος Ἐκλογὴ Ὁθωνος—Ἐθνικὴ Συνέλευσις ἐν Προ-
 νολᾷ
- 1833 'Ιανουαρίου 25 Κάθοδος Ὁθωνος εἰς Ἑλλάδα
- 1833—1862 Βασιλεῖα Ὁθωνος—Ἀντιβασιλεῖα μέχρι τοῦ 1836
- 1834 Γερμανικὴ τελωνειακὴ ἑνώσις
- 1835 Αἱ Ἀθηναὶ πρωτεύουσα τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασι-
 λείου
- 1837 Ἰδρυσις Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν
- 1843 Ἐπανάστασις 3ης Σεπτεμβρίου—Σύνταγμα
- 1848 Παρισινὴ ἑπανάστασις Φεβρουαρίου. Ἐπανά-
 στασις Μαρτίου ἐν Βιέννῃ καὶ Βερολίνῳ.—
 Γερμανικὴ Ἐθνοσυνέλευσις — Κοινοβούλιον
 Φραγκφούρτης
- 1852—1870 Ναπολέων Γ' αὐτοκράτωρ τῶν Γάλλων
- 1853—1856 Κριμαϊκὸς πόλεμος
- 1859 Ἰταλικὸς πόλεμος—ἑνώσις τῆς Ἰταλίας
- 1862 Ἐξωσις τοῦ Ὁθωνος
- 1863—1913 Γεώργιος Α' βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων — Σύντα-
 γμα τοῦ 1863

1866	Γερμανοαυστριακός πόλεμος
»	Κρητική επανάσταση
1870	Βουλγαρική ΄Εξαρχία
1870—1871	Γαλλογερμανικός πόλεμος—Γερμανική Ένωση καὶ Αὐτοκρατορία
1877—1878	Ρωσσοτουρκικός πόλεμος
1878	Συνθήκη τοῦ Βερολίνου
1881	Προσάρτησις τῆς Θεσσαλίας
1885	Σερβοβουλγαρικός πόλεμος
1897	Έλληνοτουρκικός πόλεμος
20ὸς Αἰὼν	
1904—1905	Ρωσσοϊαπωνικός πόλεμος
1908	Νεοτουρκική επανάσταση
1909	Έπανάστασις τοῦ Γουδῆ
1912—1913	Βαλκανικός πόλεμος
1912	Κατάληψις Θεσσαλονίκης (26 Ὀκτωβρίου)
1913	Πτώσις Ἰωαννίνων (21 Φεβρουαρίου)
»	Συνθήκη Λονδίνου (17 Μαΐου)
»	Βουλγαρικός πόλεμος—Εἰρήνη Βουκουρεστίου (28 Ἰουλίου)—Εἰρήνη Ἀθηνῶν (1 Νοεμβρίου)
1914—1918	Εὐρωπαϊκός πόλεμος
1939	Νέος Παγκόσμιος πόλεμος.

1950	1950
1951	1951
1952	1952
1953	1953
1954	1954
1955	1955
1956	1956
1957	1957
1958	1958
1959	1959
1960	1960
1961	1961
1962	1962
1963	1963
1964	1964
1965	1965
1966	1966
1967	1967
1968	1968
1969	1969
1970	1970
1971	1971
1972	1972
1973	1973
1974	1974
1975	1975
1976	1976
1977	1977
1978	1978
1979	1979
1980	1980
1981	1981
1982	1982
1983	1983
1984	1984
1985	1985
1986	1986
1987	1987
1988	1988
1989	1989
1990	1990
1991	1991
1992	1992
1993	1993
1994	1994
1995	1995
1996	1996
1997	1997
1998	1998
1999	1999
2000	2000
2001	2001
2002	2002
2003	2003
2004	2004
2005	2005
2006	2006
2007	2007
2008	2008
2009	2009
2010	2010
2011	2011
2012	2012
2013	2013
2014	2014
2015	2015
2016	2016
2017	2017
2018	2018
2019	2019
2020	2020
2021	2021
2022	2022
2023	2023
2024	2024
2025	2025
2026	2026
2027	2027
2028	2028
2029	2029
2030	2030
2031	2031
2032	2032
2033	2033
2034	2034
2035	2035
2036	2036
2037	2037
2038	2038
2039	2039
2040	2040
2041	2041
2042	2042
2043	2043
2044	2044
2045	2045
2046	2046
2047	2047
2048	2048
2049	2049
2050	2050
2051	2051
2052	2052
2053	2053
2054	2054
2055	2055
2056	2056
2057	2057
2058	2058
2059	2059
2060	2060
2061	2061
2062	2062
2063	2063
2064	2064
2065	2065
2066	2066
2067	2067
2068	2068
2069	2069
2070	2070
2071	2071
2072	2072
2073	2073
2074	2074
2075	2075
2076	2076
2077	2077
2078	2078
2079	2079
2080	2080
2081	2081
2082	2082
2083	2083
2084	2084
2085	2085
2086	2086
2087	2087
2088	2088
2089	2089
2090	2090
2091	2091
2092	2092
2093	2093
2094	2094
2095	2095
2096	2096
2097	2097
2098	2098
2099	2099
2100	2100

ΠΙΝΑΞ ΕΙΚΟΝΩΝ

1. Μέττερνιχ	σελ.	9
2. Μονρόε	»	11
3. Κουμπούρες	»	12
4. Άλέξ. Ύψηλάντης	»	16
5. Πιστόλες και σφαίρες	»	18
6. Χουρσίτ πασάς	»	24
7. Τό λάβαρον τῆς ἐπαναστάσεως	»	25
8. Ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός	»	26
9. Δίκροτον	»	28
10. Γολέττα	»	28
11. Σκούνα	»	28
12. Τρίκροτον	»	29
13. Κορβέττα	»	29
14. Φρεγάτα	»	29
15. Βρίκιον	»	30
16. Βρατσέρα	»	30
17. Αἱ Ἀθηναὶ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν	»	33
18. Μαχαίρα - Γιαταγάνι	»	36
19. Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος Ε΄	»	36
20. Ἑλλήν πολεμιστὴς τῆς ξηρᾶς	»	38
21. Νησιώτης πολεμιστὴς	»	38
22. Σουλιώτης πολεμιστὴς	»	39
23. Ὁ Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης	»	39
24. Ἡ ὑπογραφή τοῦ Πετρόμπεη	»	40
25. Ἑλληνικὴ ἐνδυμασία Ἀθηνῶν	»	40
26. Ἑνδυμασία περιχώρων Ἀθηνῶν	»	41
27. Ὁμὲρ Βρυώνης	»	41
28. Ὁ Διάκος	»	42
29. Ἑνδυμασία Θηβῶν	»	43
30. Ἑνδυμασία Τανάγρας	»	43
31. Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουῖτσος	»	44
32. Ὑπογραφή καὶ σφραγὶς τοῦ Ὀδυσσέως	»	45

33. 'Ο Κολοκοτρώνης	σελ.	47
34. 'Η σφραγίς τοῦ Κολοκοτρώνη	»	48
35. 'Ενδυμασία Σαλαμίνος	»	48
36. 'Ενδυμασία Πόρου · 'Υδρας	»	56
37. 'Ενδυμασία Μυκόνου	»	57
38. Κωνσταντῖνος Κανάρης	»	62
39. 'Ο Δράμαλης	»	67
40. Γιουσούφ πασᾶς	»	68
41. Μᾶρκος Μπότσαρης	»	72
42. 'Η ὑπογραφή τοῦ Μ. Μπότσαρη	»	72
43. Δημήτριος 'Υψηλάντης	»	74
44. 'Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος	»	75
45. Σφραγίς Γερουσίας Δ. 'Ελλάδος	»	76
46. Σφραγίς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας	»	77
47. Καριοφίλια καὶ παλάσκα	»	78
48. Τὰ ὅπλα καὶ ἡ περικεφαλαία τοῦ Κολοκοτρώνη	»	83
49. Γεώργιος Κάννιγκ	»	88
50. 'Ο λόρδος Βύρων	»	91
51. Μεχμέτ 'Αλῆς	»	94
52. 'Ανδρέας Μιαούλης	»	97
53. 'Υπογραφή τοῦ Μιαούλη	»	98
54. 'Ακρόπρωρον τῆς ναυαρχίδος τοῦ Μιαούλη	»	99
55. 'Ο 'Ιμπραήμ	»	100
56. Παπαφλέσσας	»	103
57. 'Ο Κιουταχῆς	»	105
58. Δημήτριος Μακρῆς	»	109
59. Γεώργιος Καραϊσκάκης	»	111
60. 'Ακρόπρωρον «Θεμιστοκλέους»	»	122
61. 'Ιωάννης Καποδίστριας	»	123
62. Σφραγίς καὶ ὑπογραφή τοῦ Καποδίστρια	»	124
63. Σπυρίδων Τρικούπης	»	125
64. 'Ο βασιλεὺς 'Οθων	»	129
65. 'Η βασίλισσα 'Αμαλία	»	131
66. 'Ακρόπρωρον Καρτερίας	»	135
67. Ναπολέων Γ'	»	140
68. Καβούρ	»	145
69. *Οθων Βίσμαρκ	»	150
70. 'Ο βασιλεὺς Γεώργιος Α'	»	160
71. Δημήτριος Βούλγαρης	»	161
72. 'Αλέξ. Κουμουνδούρος	»	162
73. Χαρίλαος Τρικούπης	»	173
74. Θεόδωρος Δηλιγιάννης	»	175
75. Παῦλος Μελάς	»	179

76. Ἀβδοῦλ Χαμίτ	σελ.	180
77. Ἐλευθέριος Βενιζέλος	»	183
78. Ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος	»	191
79. Λέων Γαμβέττας	»	199
80. Διῶρυξ τοῦ Παναμά	»	215
81. Ὁ Πρόεδρος Οὐίλσον	»	239
82. Εὐγένιος Δελακροά	»	257
83. Αἱ σφαγαὶ τῆς Χίου (Δελακροά)	»	258
84. Γουσταῦος Κουρμπέ	»	259
85. Ἡ συνάντησις (Κουρμπέ)	»	259
86. Μιλλέ	»	260
87. Ὁ σπορεὺς (Μιλλέ)	»	260
88. Τὰ πρῶτα βήματα (Μιλλέ)	»	261
89. Εἰς τὸν ἐξώστην (Μονέ)	»	262
90. Ἡ γέφυρα τοῦ Λονδίνου (Μονέ)	»	263
91. Συναυλία (Μέντσελ)	»	264
92. Ἐπαυλὶς παρὰ τὴν θάλασσαν (Μπέκλιν)	»	265
93. Ἀνδριάς τοῦ Βαττώ (Καρπώ)	»	265
94. Ὁ διανοοῦμενος (Ροντέν)	»	267
95. Ἡ Γλυπτοθήκη τοῦ Μονάχου	»	268
96. Τὸ μέγαρον τοῦ Ράιχσταγ τοῦ Βερολίνου	»	269
97. Ἡ Ὦπερα τῶν Παρισίων	»	270
98. Θέατρον τῶν Ἡλυσίων	»	271
99. Σιδηροδρομικὸς σταθμὸς Λειψίας	»	271
100. Κρεμαστὴ γέφυρα	»	272
101. Οὐρανοξύστης	»	273
102. Διῶρυξ τῆς Κορίνθου	»	275
103. Ὁ Σολωμὸς	»	282
104. Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης	»	283
105. Κωστὴς Παλαμᾶς	»	287
106. Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης	»	288
107. Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν	»	290
108. Ἀκαδημία Ἀθηνῶν	»	291
109. Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη	»	291
110. Μέγαρον Δουκίσσης Πλακεντίας	»	292
111. Παναθηναϊκὸν Στάδιον	»	293
112. Νὰὸς Ἀγίου Παύλου Κορίνθου	»	294
113. Νικόλαος Γύζης	»	295
114. Τὸ κρυφὸ σχολεῖο (Γύζη)	»	296
115. Τὸ τάμα (Γύζη)	»	297
116. Τὰ πρῶτα βήματα (Ἰακωβίδου)	»	298
117. Τὸ μπάνιο τοῦ μικροῦ (Ἰακωβίδου)	»	299
118. Τὸ λιβάνισμα (Λύτρα)		300

119.	Ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία (Βολανάκη)	σελ.	300
120.	Προσωπογραφία τῆς κ. Π. (Παρθένη)	»	301
121.	«Τὸ ἐκκλησιδᾶκι ποὺ ἔμοιαζε μὲ λογισμό κρυφὸ» (Παρθένη)	»	230
122.	Ἀνδριάς Βαρβάκη (Δρόση)	»	303
123.	Ἀνδριάς Γλάδστων (Βιτάλη)	»	303
124.	Ἀνδριάς Γρηγορίου Ε' (Φυτάλη)	»	304
125.	Ξυλοθραύστης (Φιλιππότη)	»	305
126.	Κοιμωμένη (Χαλεπᾶ)	»	305

Αἱ προσωπογραφίαι τῶν πολεμιστῶν τῆς Ἐπαναστάσεως, τῶν Ἑλλήνων λογοτεχνῶν καὶ ποιητῶν, τῶν συγχρόνων πολιτικῶν τῆς Ἑλλάδος, αἱ ἑλληνικαὶ ἐνδυμασίαι, τὰ ὄπλα τῆς ἐπαναστάσεως, τὰ καράβια, καθὼς καὶ αἱ προσωπογραφίαι τῶν εὐρωπαϊῶν πολιτικῶν εἶναι ἔργασία τοῦ ζωγράφου κ. Γ. Λυδάκη.

ΠΙΝΑΞ ΧΑΡΤΩΝ

1. Χάρτης Μολβαδίας και Βλαχίας	σελ.	21
2. Χάρτης Ἐπαναστάσεως Βορείου Ἑλλάδος	»	53
3. Χάρτης τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως	»	96—97
4. Χάρτης τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνεξαρτησίας	»	120
5 Ἐνωσις τῆς Ἰταλίας	»	146
6. Ἐνωσις τῆς Γερμανίας	»	153
7. Χάρτης τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου	»	169
8. Ἡ Βαλκανικὴ μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Βουκουρεστίου	»	195
9. Δομίνιον τοῦ Καναδᾶ	»	203
10. Ἀγγλικαὶ Ἰνδίαι	»	204
11. Νοτιοαφρικανικὴ Ἐνωσις	»	205
12. Γαλλικὴ Ἰνδοκίνα	»	208
13. Γαλλικαὶ ἀποικίαι Ἀφρικῆς	»	209
14. Ἐπιχειρήσεις τῆς Ἀπώ Ἀνατολῆς	»	211
15. Πολιτικὴ διαίρεσις τῆς Εὐρώπης τὸ 1919	»	242

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Εισαγωγή	σελ. 5
Κεφάλαιον Α'	Ἡ κατάσταση εἰς τὴν Εὐρώπην μετὰ τὸ Συνέδριον τῆς Βιέννης	» 7— 12
» Β'	Ἡ φιλελευθέρα κίνησις εἰς τὴν Βαλκανικὴν	» 13— 18
» Γ'	Ἡ Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐπανάστασις	» 19— 34
» Δ'	Πρώτη φάσις τοῦ ἀγῶνος—Ἡ πάλῃ πρὸς τὸν Σουλτάνον	» 35— 72
	1) Ἐδραίωσις τοῦ ἀγῶνος σελ. 35—50	
	2) Ἐπανάστασις εἰς τὴν Β. Ἑλλάδα	» 50—58
	3) Ἀπόκρουσις τῆς τουρκικῆς ἐπιθέσεως	» 58—72
» Ε'	Διοικητικὴ ὀργάνωσις—Ἐμφύλιοι ἔριδες	» 73— 83
» ΣΤ'	Ἡ Εὐρώπη ἀπέναντι τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως	» 84— 92
» Ζ'	Δευτέρα φάσις τοῦ ἀγῶνος—Ἡ λύσις	» 93—122
» Η'	Τὸ ἑλληνικὸν κράτος	» 123—135
» Θ'	Ἡ Εὐρώπη μέχρι τοῦ 1870 — Ἀγὼν κατὰ τῆς ἀντιδράσεως	» 136—154
	1) Γαλλία σελ. 136—140	
	2) Ἀγγλία » 140—143	
	3) Ἰταλία » 144—147	
	4) Γερμανία καὶ Αὐστρία » 147—154	
» Ι'	Τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα καὶ ἡ συνταγματικὴ βασιλεῖα εἰς τὴν Ἑλλάδα	» 155—184
» ΙΑ'	Μεγάλῃ κρίσις τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος.—Ὁ Βαλκανικὸς πόλεμος . .	» 185—197
» ΙΒ	Οἱ χρόνοι τοῦ νέου Ἱμπεριαλισμοῦ . .	» 198—230
	1) Περίοδος τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἰσορροπίας . . σελ. 198—202	

	2) Ἡ διεθνὴς πολιτικὴ . . .σελ. 202—220	
Κεφάλαιον ΙΓ'	ἽΟ Παγκόσμιος πόλεμος	σελ. 221—244
» ΙΔ'	ἽΕπιστῆμαι — Γράμματα—Τέχναι τὸν 19ον καὶ 20ὸν αἰῶνα	» 245—273
	1) ἽΕπιστῆμαι	σελ. 245—249
	2) Λογοτεχνία	» 250—259
	3) Τέχναι—Μουσικὴ	» 259—273
» ΙΕ'	Αἱ πρόοδοι τῆς σημερινῆς Ἑλλάδος	» 274—307
	Χρονολογικὸς Πίναξ	» 309—311
	Πίναξ Εἰκόνων καὶ Χαρτῶν	» 313—317
	Περιεχόμενα	» 318—319

024000019762

Ἀνάδοχος ἐκτυπώσεως & βιβλιοδεσίας: Τυπογραφικά
Καταστήματα Ι. ΓΚΟΥΦΑ — Πυθέου 88 - Τηλ. 90 - 563

